

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΨΑΛΜΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Εἰς ἰδικήν μου ψυχαγωγίαν καὶ πνευματικὴν ὠφέλειαν μελετῶν ἔσχάτως τὰ θαυμαστὰ καὶ ὄντως πνευματοκίνητα συγγράμματα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τόσον κατεδέλχθην ἐκ τῶν *σωζομένων* *Ὁμιλιῶν* αὐτοῦ εἰς *τινας* *Ψαλμούς*, ὥστε ἔκρινα ἄδικον νὰ στερῶνται τῆς ἀπ' αὐτῶν ψυχικῆς ὠφελείας καὶ πνευματικῆς τέρψεως οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, οἱ εὐλαβεῖς χριστιανοί· διότι αἱ *Ὁμιλῖαι* αὗται δὲν ἔτυχεν ἕως τώρα νὰ μεταγραφῶσιν εἰς τὴν ἀπλουστεράν φράσιν χάριν τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἴσα-ἴσα τόσον ἐμόχθησεν ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον συνέγραψε καὶ ἐξεφώνησεν αὐτὰς ἐν ταῖς ἱεραῖς Συνάξεσι τῶν πιστῶν καὶ ταῖς πανηγύρεσι τῆς θεοσωστού ἐπαρχίας του, ὁ γλυκύτατος καὶ συμπαθέστατος Ἱεράρχης, ὁποῦ πυρέσσων πολλάκις ἀνέβαινε τὸν ἄμβωνα, πολλάκις δὲ καὶ ἡμιτελῇ ἄφηνε τὴν *Ὁμιλίαν*, ἀδυνατῶν νὰ ἐξακολουθήσῃ «ἀπὸ τῆς συντροφου τοῦ νόσου», καθὼς ὀνομάζει ὁ ἴδιος τὴν κατατήκουσαν τὸ ἀσθενές του σαρκίον ἀσθένειαν, μετὰ τῆς ὁποίας οἰκείως συνέζη (1).

Θὰ ἦτο βεβαίως περιττὸν νὰ παραστήσω ἐνταῦθα διὰ μακρῶν

(1) Ὁμιλ. εἰς τὸν Λον ψαλμόν. Ὁμιλ. εἰς τὸν 59ου ψαλμόν. Παράβ. καὶ Ἐπιστολ. 27, 30, 34 καὶ ἄλλας καὶ Ἐπιτάφ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μ. Βασιλείου μεταφράσθησαν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλουστεράν διάλεκτον ἕως τώρα αἱ ἑνδεκα ὁμιλῖαι εἰς τὴν *Ἐξαήμερον* καὶ τὰ *Ἠθικά*, παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου Ε' ἐν Ἀθῶνι τότε διαμείνοντος. Αἱ δύο αὗται μεταφράσεις ἐξεδόθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1807· κατόπιν δὲ ἀνετυπώθησαν εἰς ἓνα τόμον ἐν Ἀθήναις τῷ 1863 ὑπὸ Μ. Σακκορράφου. Ἐξεδόθη δὲ ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κουσουλίνου τῷ 1888 καὶ μία «παράφρασις τῶν ὀκτὼ ἀσκητικῶν λόγων τοῦ Ἀγ. Βασιλείου παρὰ Ζαχαρίου Ἱερομονάχου πρῶτην Ἐσφιγμένιτου». Περί δὲ τὸ 1900 ἤρχισε παρὰ τοῦ διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας Π. Καπλανίδου ἐνδιαφέρουσα ἔκδοσις «τῶν Εὐρισκομένων ἀπάντων τοῦ θεοφόρου Πατρός, τοῦ ἀρχαίου κειμένου μετὰ ἐρμηνευτικῆς παραφράσεως παραπλεύρως, προλεγομένων καὶ σημειώσεων». Δυστυχῶς ὅμως τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς δύο τεύχη μόνον ἐδημοσιεύθησαν τοῦ Α' τόμου. Ποθοῦσι δὲ ὑπερβαλλόντως οἱ χριστιανοί τὴν ἀπόκτησιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μεγάλου Ἱεράρχου, πλὴν οἱ

τὴν εὐσέβειαν καὶ βαθυτάτην σοφίαν καὶ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τοῦ θεοφόρου Πατρὸς, ἡ τὸ ὑπέρλαμπρον συγγραφικὸν ἄλαντον, τὴν ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ δεινότητα, ἡ τὴν πλουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριν, τὴν ἐπανθοῦσαν τηλαυγῶς ἐν ἀπάσαις ταῖς ἱεραῖς αὐτοῦ συγγραφαῖς, ἡ τὴν δύναμιν τῆς ἠθικῆς του διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἐξ ἐκάστου στίχου τῶν ἐρμηνευομένων Γραφῶν ἀναθρόσκει, ζωηφόρος καὶ πλήρης χάριτος καὶ μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ἀγιότητος βαθέως ἐσφραγισμένη, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ὑμολογοῦσα τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς μαρτυρικοὺς του σχεδὸν ἀγῶνας, ψάλλῃ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ᾄσμα εἰς τιμὴν καὶ μνήμην αὐτοῦ μεγαλοφωνοῦσα: «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος σου ὡς δεξαμένην τὸν λόγον σου, δι' οὗ θεοπρεπῶς ἐδογματίσας, τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐκράνωσας, τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη κατεκόσμησας . . . ». Πλὴν δὲν θὰ ἦτο

διάφοροι σύγγραφοι: Σύλλογοι, οἱ περὶ ἐκδόσεις βιβλίων καταγινόμενοι, ἄλλα θεωροῦντι ὡφέλιμα καὶ ἐκεῖνα μόνον δημοσιεύουσιν. Ἐκλείσθη δὲ ἀσφαλῶς καὶ ἡ θύρα τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων εἰς τὸν ἄριστον παιδαγωγὸν τῆς νεολαίας, τὸν μετὰ τίσσεος χάριτος χειρισθέντα τὸν κάλαμον τῆς Ἀττικῆς Μούσης, οὐδενὸς διαμαρτυρηθέντος κατὰ τῆς ἱεροσύλου πράξεως. Καὶ οὕτως αἱ ἑλληνικαὶ Χρηστομαθεῖαι, τὰς ὁποίας πολὺ ἐστόλιζεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας φιλολογία, οὐδένα πλέον περιέχουν ἀπὸ τοὺς γλυκεῖς ἐκεῖνους λόγους τοῦ θεοφόρου Ἱεράρχου, τοὺς ὁποίους παῖδες ὄντες μετὰ τόσου ἐνθουσιασμοῦ ἀπεστηθίζομεν, ἄνδρες δὲ ὕστερον, γλυκανθέντες ἀπὸ τὰ δροσερὰ ἐκεῖνα τῶν Χρηστομαθειῶν μας βυσάντια, ἀνετρέχομεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ ἀπολαύσαμεν αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ἀκένωτου σοφίας καὶ ἠθικῆς τῶν πάντων διακοσμῆσεως, ὅπου τόσον πλουσίως ἐξέφρυσαν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο στόμα. Ὅτι δὲ ἀλήθειαν λέγω, μαρτυροῦσι τὰ ἀκόλουθα. Ἄμα τῇ κυκλοφορίᾳ τῆς ἀγγελίας μου περὶ τῆς παρούσης ἐκδόσεως ἔλαβον ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος ἐνθουσιῶδεις ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων εὐλαβέστατοι Χριστιανοὶ καὶ τοῦ μεγάλου Οὐρανοφάντορος θαυμασταί, μοὶ ἐξέφραζον τὴν ἀπειρον χαρὰν τῶν διὰ τὴν προαγγελλομένην ἔκδοσιν καὶ μὲ παρώτρυνον εἰς τὴν ταχίαν τοῦ ἔργου ἐκτέλεσιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἁγινύμου Ὁρους τοῦ Ἀθωνος ἄλλας πάλιν ἐνδείξεις χαρᾶς καὶ παροτρύνσεις εὐχετικὰς εἶχον παρ' εὐλαβεστάτων Πατέρων, οἱ ὅποιοι χαρμωδῶς προσεδέχθησαν τὸ ἡμέτερον ἀγγελμα. Ἄλλ' ὅπερ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα μὲ συνεκίνησε καὶ μέχρι δακρύων κατένωξεν, εἶνε ἐπιστολᾶριον μικρὸν, ὅπερ ἔλαβον ἐκ Τριπόλεως παρὰ τινος εὐγενοῦς ἐφῆβου, μαθητοῦ τοῦ Γυμνασίου ἐκεῖ, ὅστις μετὰ θερμοῦ πόθου μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐγγράψω συνδρομητὴν εἰς τὰς Ὀμιλίαις τοῦ μεγάλου τῆς νεολαίας παιδαγωγοῦ. Σκεπτάζου, εἰπον, ἀκόμη ὁ Θεὸς νέους, οἱ ὅποιοι ἡμποροῦν νὰ κρίνουν μέσα εἰς ὅλους τοὺς θορύβους τῶν νέων μεθόδων, διὰ τίνων διδασμάτων πρέπει νὰ γίνεται τῶν Ἑλλήνων ἐφῆβων ἡ ἀνατροφή καὶ παιδεία.

μάταιον νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν ἡμετέραν θεοφιλῆ ἀγάπην· μίαν θαυμασιωτάτην κρίσιν περὶ τῶν συγγραφῶν τοῦ Μ. Βασιλείου, τὴν ὁποίαν ἐξήνεγκεν ἕτερος τῆς Ἐκκλησίας μας φωστήρ, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, οὗ ἡ φωνὴ ἤχῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, ὡς ἡ φωνὴ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' εἶνε καὶ τερπνόν, ἀλλ' εἶνε καὶ ὠφέλιμον ν' ἀναγνώσῃτε τὴν κρίσιν αὐτήν, σεμνὴν καὶ μεγαλόστομον, καθὼς ἦσαν σεμνοὶ καὶ μεγαλόστομοι ὁ τε κρίνων καὶ ὁ κρίνόμενος.

Ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ τοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον, ὅταν ἔρχεται νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ ὡς συγγραφέως καὶ ἐρμηνευτοῦ τῶν Γραφῶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, μὲ τοιαῦτα ἀρετιδρεπῆ ἐκ τῶν θαλερῶν λειμῶνων τῆς ἑλληνικῆς ῥητορείας ἀνθῆ, στολίζει τὸν μεγαλοπρεπῆ στέφανον, τὸν ὅποιον μετὰ καταπλησσοῦσης χάριτος καὶ χαριτωμένου μεγαλείου ἐπλεξεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προσφιλεστάτου αὐτῷ Ἱεράρχου, μεθ' οὗ διῆλθε τὰ μαθητικά ἔτη ἐν Ἀθήναις, συνέζησε δ' εἶτα, πρὶν ἀναβῶσιν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον, ἱερὰν ἀσκήσεως καὶ θείας μελέτης ζωὴν ἐν τῷ τερπνῷ ἡσυχαστηρίῳ τοῦ Πόντου.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος παραβάλλων ἐν πρώτοις τὴν ἐν λόγοις δύναμιν τοῦ θεοφόρου τούτου Πατρὸς καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὸ ὑπέρτατον κράτος πρὸς μίαν σάλπιγγα ὅπου ἀντηχεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ πρὸς φωνὴν Θεοῦ ὅπου διασπείρεται καθ' ὅλην τὴν γῆν, καὶ πρὸς σεισμὸν ὅπου γίνεται κατὰ ξενήκουστον τρόπον, κατόπιν ἀναφωνεῖ τὰ ἐξαίσια ταῦτα καὶ ὑπερφνέστατα.

«Ποῖος ἄλλος ἐκαθάρισε τὸν ἑαυτόν του περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἔγεινεν ἄξιος γὰρ διηγῆται τὰ θεῖα; Ποῖος ἄλλος ἐφωτίσθη περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ ἐνέκυψεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ διεσκέφθη τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ; Ὅλα τὰ τοῦ Πνεύματος νοήματα, ὅπου περιέχονται εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, διερευνήθησαν ἀπὸ ἐκείνου μὲ θαυμαστὴν ἀκρίβειαν, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐκαιδαγώγησε τόσον λαμπρῶς τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὁμιλῶσι διὰ τὰ ὑψηλὰ καὶ δυσνόητα μυστήρια τῆς θεότητος; ἀφοῦ τοὺς ἀνύψωσε πρῶτον πολὺ ὑπεράνω ἀπὸ τὰ ταπεινὰ καὶ μάταια τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τοὺς ἔκαμε προθύμους εἰς τὸ νὰ προσδοκῶσι τὰ μέλλοντα καὶ αἰώνια».

«Ὁ μὲν Δαβίδ, ἐξακολουθεῖ ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἐπαινεῖ τὸ κάλλος τοῦ ἡλίου καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ δρόμου του καὶ τὴν δύναμίν του, ὅπου λάμπει ὡς νυμφίος, ὅπου εἶνε μεγαλοπρεπῶς μέγας, ὥσαν ἕνας γίγας ⁽¹⁾. αὐτοῦ δὲ (τοῦ Βασιλείου) κάλλος μὲν εἶνε ἡ ἀρετὴ, μέγεθος δὲ ἡ θεολογία, δρόμος δὲ τὸ ἀεικίνητον, ὅπου ἕως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ τὸν πιστὸν διὰ μέσου τῶν ἀναβάσεων· δύναμις δὲ ἡ σπορὰ τοῦ λόγου καὶ διάδοσις. Ὡστε δὲν δι-
σταῶ νὰ ἐπαναλάβω δι' αὐτὸν καὶ ἐκεῖνο ἀκόμη τὸ θαυμαστόν, ὅτι·
«εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξηλθεν ὁ λόγος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ δύναμις τῶν ῥημάτων αὐτοῦ», τὸ ὅποιον ὁ Παῦλος εἶπε διὰ τοὺς Ἀποστόλους, ἐκ τῶν Ψαλμῶν τοῦ Δαβίδ παραλαβόν» ⁽²⁾.

Καὶ δὲν εἶνε ὑπερβολικὴ διόλου ἡ κρίσις αὐτῆ τοῦ Θεολόγου· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ κατὰ τὰς κρίσεις τῶν νεωτέρων θεολόγων, οὐδενὸς ἄλλου συγγραφέως τὰ πονήματα τόσον διὰ τὴν λαμπρὰν διαύγειαν, καθὰ παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Φώτιος, τῶν νοημάτων τὴν τάξιν καὶ εὐφράδειαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ζωηράν τῶν πραγμάτων παραστάσιν καὶ τὴν κατὰλληλον τῶν ἐπιχειρημάτων χρῆσιν προξενοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὅποιαν οἱ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου λόγοι.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ πνευματοφόρος Ἱεροκλήρ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοιοῦτο κύρος ἔχουν αἱ ἐπὶ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἐρμηνεῖαί του, τοῦ ὁποίου τὰς *σωζομένας Ὁμιλίας εἰς τινὰς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ* εἰς ἀπλὴν φράσιν μεταγράψαντες ἐκ τοῦ ἀρχαίου κειμένου δημοσιεύομεν μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἀγίου, εὐλαβῶς προσπαθήσαντες, τὸ κατὰ δύναμιν, νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν Μέγαν Οὐρανοφάντορα, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ἀμυδράν τινα εἰκόνα τῆς κομψότητος καὶ τῆς καλλονῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς δυνάμεως τῆς συγγραφικῆς του τέχνης· τὸν ὅποιον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, μόνον αὐτὸν ἐξ ὅλων τῶν Ἀγίων Πατέρων, ἐφαντάσθη ὡς διδάσκαλον καὶ συγγραφέα, κατὰ τὸ ἀφελὲς ἐκεῖνο παιδικὸν ἄσμα, μὲ τὸ ὅποιον τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς, ὕμνων τὸν μεγαλόδωρον Ἱεράρχη, παριστάνει αὐτὸν ἐλθόντα «μὲ χαρτὶ καὶ καλὰ μάρτι» ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰς γλυκείας τῆς Ἑλλάδος

(1) Ψαλμὸς 18, 5, 6.

(2) Αὐτόθι. 3.

ἀκτὰς «νὰ μάθη γράμματα», όταν ἡ ξηρὰ ὁδοιπορική του ῥάβδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπακκουμβᾷ νὰ πῇ τὴν *Ἄλφα-βῆτα*, ἔξαφνα, «χλωρὰ βλαστάρια πετᾷ, κ' ἀπάνω 'ς τὰ ξεβλάσταρα ἀηδόνια κελαειδοῦνε, ὄχι ἀηδόνια μοναχά, ἀλλὰ καὶ χελιδόνια»⁽¹⁾.

Οὕτως οἱ σκοτεινοὶ τοῦ Ἔθνους χρόνοι ἡμαύρωσαν τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Διδασκάλου τὴν ὁλόφωτον εἰκόνα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὅμως τὰ θλιβερώς ξεθωριασμένα χρώματα ὁ ὀξύς παρατηρητὴς ἡμπορεῖ ν' ἀνα-ζωγραφίσῃ τὸν μέγαν τῆς Καισαρείας Ἱεράρχην ἀκούοντα μὲν πρῶτον μαθήματα εἰς τὰς φιλοσοφικὰς Σχολὰς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς Καισαρείας μὲ τὰ χρυσοῦ-φαντα αὐτοῦ τῆς θείας σοφίας ἄμφια, περιλάμπρως χαριτωμένον ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σεμνὸν καὶ ἐπέραστον καὶ μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἐπουράνιον, καθὼς ποτε τὸν εἶδεν ὁ μέγας ἡσυχαστὴς Ἐφραίμ ὁ Σύρος, ὁλόφωτον, ὡς ἓνα πύρινον στυλόν, μέσα εἰς τὸ ἀπειρον πλη-θος τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν λαμπρὰν πανήγυριν τῶν Φώτων, προσφέροντα τὴν ἀναίμακτον Θυσίαν, καὶ ἐρμηνεύοντα τὰς Γραφὰς καὶ ἐπακκουμ-βῶντα οὐχὶ ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς ὁδοιπορικῆς ῥάβδου τοῦ λαϊκοῦ ἥσμα-τος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ποιμαντορικοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας χρυ-σοῦ σκήπωνος, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἐκελαειδοῦσαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὰ γλυκύφθογγα χάρισματα, ὅπου ἀφθονα εἶχον πλημμυρήσει τὴν καθαρὰν καὶ ἡγιασμένην ψυχὴν του ⁽²⁾.

(1) Τὸ ἀπλοῦκόν αὐτὸ πανελλήνιον πρωτοχρονιάτικόν ἥσμα, ὅπως τραγου-δεῖται ἐν τῇ νήσῳ Σκιάθῳ ὑπὸ τῶν παιδικῶν ὁμίλων, ἔχει ὡς ἐξῆς :

Ἄη-Βασίλης ἔρχεται	Πάω νὰ μῖθω γράμματα,
ἀπὸ τὴν Καισαρεία.	νὰ πῶ τὴν ἄλφα-βῆτα.
Βασταίε κόλλα καὶ χαρτί	Καὶ τὸ ραβδί τ' ἀκκούμῃσε
χαρτί καὶ καλαμάρι	νὰ πῇ τὴν ἄλφα-βῆτα.
τὸ καλαμάρι ἔγραφε	Καὶ τὸ ραβδί ἦτανε ξερό,
καὶ τὸ χαρτί 'μολόγα	χλωρὰ βλαστάρια 'πέτα
— Βασίλη μ' πόθεν ἔρχεσαι ;	κι' ἀπάνω 'ς τὰ ξεβλάσταρα
Βασίλη μ' ποῦ πηγαίνεις ;	ἀηδόνια κελαειδοῦσαν
— Ἀπὸ τὴν μάννα μ' ἔρχομαι	ὄχι ἀηδόνια μοναχά,
καὶ 'ς τὸ σχολεῖο πηγαίνω.	μόνε καὶ χελιδόνια.

(2) Θαυμαστὰ εἶνε ὅσα διηγοῦνται οἱ Πιτέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ χρονογράφοι περὶ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς τοῦ ὁσίου Ἐφραίμ πρὸς τὸν δια-πρεπῆ Ἱεράρχην τῆς Καισαρείας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα παραθέτομεν ἐνταῦθα ὡς πνευ-ματικὸν ἐνττύφημα τῶν ἀναγκαστῶν μας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος

Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τοὺς χρυσοὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας τῆς ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτῆς ἐμπνεομένης, εἶχεν ἀποβῆ ὁ Μέγας Βασιλεὺς ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς ἡμέρας, καθὼς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ὅστις εἶχε γείνει τὸ κέντρον τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ αὐτὸς Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν μᾶς δίδει μίαν ὥραιοτάτην

Νύσσης διηγεῖται ὅτι ὁ ὁσιος Ἑρραῖμ ἐκ θεοῦ Πνεύματος ὠδηγήθη εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀφοῦ εἶδεν ἐκεῖ τὸν Μ. Βασιλεῖον, διὰ μεγάλων ἐγκωμίων ἐξέφρασε τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον πρὸς αὐτὸν ἡσθάνθη· ἐπειδὴ ἐβλεπεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ Ἁγίου καθήμενὴν μίαν περιστερὰν, ἥτις ὑπέβαλλεν εἰς αὐτὸν τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπήγγελλεν ὁμιλῶν πρὸς τοὺς πιστοὺς. Ἡ αὕτη περιστερὰ ἐπληροφόρησε τὸν Ἅγιον περὶ τῆς παρουσίας ἐκεῖ τοῦ ὁσίου Ἑρραῖμ. (Βιογρ. Ἀγ. Ἑφρ. Τόμ. 3, σελ. 605).

Ὁλόκληρον τὸ ἱστορικὸν τῆς συναντήσεως αὐτῆς τῶν δύο συγχρόνων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐξῆς ἀρχειεῖται αὐτὸς ὁ ὁσιος Ἑρραῖμ εἰς μίαν ἀφελεστάτην καὶ ποιητικωτάτην συνάμα περιγραφὴν τοῦ μὲ τὸ ὕψος τοῦ ἐκεῖνο τὸ τόσο γλυκὺ καὶ τόσο κατανυκτικόν. Τὸν ἡλέησε, λέγει, ὁ Κύριος, ὅτε διὰ τινὰ ὑπόθεσιν ἐν τινὶ πόλει εὐρισκόμενος ἤκουσε φωνὴν ὅπου τῷ ἔλεγεν. «Ἐγέρθητι, Ἑρραῖμ, καὶ γεύθητι χορταστικὰ νόησιν». Οὗτος δὲ μὲ μεγάλην ἀδημονίαν ἀπαντῶν εἶπε. «Πόθεν ἐγώ, Κύριε, νά γευθῶ;» Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ἡ φωνή. «Ἰδοὺ ἐν τῷ οἴκῳ μου τὸ βασιλικὸν σκεῦος θὰ χορηγήσῃ εἰς σὲ τροφήν.» Σφόδρα τεταραγμένος πρὸς τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ ὁσιος Ἑρραῖμ ἐγερθεὶς ἐβάδισε καὶ ἔρθε εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ὑψίστου. Ἀφοῦ δὲ ἐννόησεν ὅτι εὐρίσκετο εἰς τὰ προπύλαια καὶ ἀπὸ τὴν πολὺν πόθον ἐρρίψεν ἀμέσως τὰ βλέμματα τοῦ πρὸς τὰ ἔνδον, εἶδε τότε εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἐνώπιον τῶν ἱερῶν Κιγκλίδων, ὅπου ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον. Ὅλον δὲ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν εἶχε πρὸς ἐκείνον ἀτενῶς ἐστραμμένα τὰ βλέμματα. Εἶδε τὸν Ναὸν τὸν δι' ἐκείνου πνευματικῶς γαλουχηθέντα καὶ τὴν πρὸς τὰς χήρας καὶ ὀρφανὰ μάλιστα εὐσπλαγχνίαν. Ἐθεώρησε, λέγει, ἐκεῖ πλησίον ἐκείνου δάκρυα, ρεῖθρα ὁμοιάζοντα ποταμούς, καὶ τὸ περιβάλλον τῆς ζωῆς δίκην χρυσοῦ ἀκτινοβολοῦν· καὶ αὐτὸν τὸν Ποιμενάρχην διὰ τῶν πτερύγων τοῦ Πνεύματος ὑπὲρ τῶν πιστῶν ἀναφέροντα εὐχὰς καὶ ἐξακολουθοῦντα τὸν λόγον. Εἶδε τὴν παρ' ἐκείνου διακοσμηθεῖσαν Ἐκκλησίαν καὶ εἶδεν ἐκείνην ἥτις εἶνε ἐκλεκτὴ στολισθεῖσαν. Διὰ μέσου ἐκείνου ἐπεσκόπησε τοῦ Παύλου τὴν διδασκαλίαν, τὸν Νόμον τῶν Εὐαγγελίων, τὸν φόβον τῶν Μυστηρίων. Ἐκεῖ ἐθεώρησε τὸν ὠφελισμόν καὶ σωτήριον λόγον ἕως εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἀσφαλῶς ἀναβαίνοντα· μὲ μίαν λέξιν, εἶδεν ὅλην ἐκείνην τὴν ἱεράν Σύναξιν ἀκτινοβολοῦσαν ἀπὸ τὰς λάμψεις τῆς θείας χάριτος.

...Ἄλλ' ἅς δώσωμεν τὸν λόγον εἰς αὐτὸν τὸν ὁσιον Ἑρραῖμ.

Μετά τὸ κήρυγμα, λέγει, πληροφορηθεὶς ὁ Ἅγιος ἀνὴρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος

καὶ λίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα περὶ τοῦ θέματος τούτου, μὲ μίαν ἔξοχον διθυραμβικὴν περικοπὴν τοῦ Ἑπιταφίου τοῦ εἰς ὕμνον τοῦ Οὐρανοφάντορος ⁽¹⁾.

«Εἰς τὰς συναναστροφάς, ἀναφωνεῖ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, εἰς τοὺς συλλόγους τῶν πιστῶν τί ἄλλο πρᾶγμα παρέχει θέλητρον καὶ χάριν παρὰ οἱ λόγοι τοῦ Βασιλείου; Τί ἄλλο πρᾶγμα φέρει ψυχαγωγίαν καὶ τέρψιν εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰς φιλικὰς τῶν πιστῶν τραπέζας; Εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τοὺς περιπάτους τί ἄλλο κάμνει γοητευτικὰς τὰς διαλέξεις παρὰ οἱ λόγοι τοῦ Βασιλείου; Τί ἄλλο πρᾶγμα εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας εἶνε ἐντρυφήμα καὶ ἀπόλαυσις παρὰ οἱ λόγοι τοῦ Βασιλείου; Τί ἄλλο εἶνε τρυφή πνευματικὴ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἐν τέλει; Τί ἄλλο τὸν κατώτερον λαὸν κατευφραίνει; Τί ἄλλο εἶνε πνευματικὴ πανδαισία εἰς τοὺς μοναστάς, τοὺς ἐρημίτας καὶ τοὺς κοινοβίτας; Τί ἄλλο πρᾶγμα προξενεῖ μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς σπουδαίους ἐν τῇ κοσμικῇ σοφίᾳ ἢ εἰς τοὺς πνευματοφόρους κληρικούς μας τοὺς τῶν Γραφῶν μύστας; Μία μόνη καὶ ἀκριβῶς δι' ὅλους ἀπόλαυσις εἶνε, τὰ συγγράμματα καὶ πονήματα τοῦ Βασιλείου. Μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον ἐπι-

περὶ τῆς ἐκεί παρουσίας μου, προσεκάλεσε τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν πλησίον τοῦ καὶ διὰ τοῦ ἐρμηνείας τοῦ με' ἡρώτησε λέγων·

«—Σὺ λοιπὸν εἶσαι ὁ Ἑφραίμ, ὅστις λαμπρῶς ὑπέκλινας τὸν αὐχένα καὶ ἀνέλαβες τὸν ζυγὸν τοῦ σωτηρίου Λόγου;

«—Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἑφραίμ, ἀπήντησα, ὅστις ἐφύεσθην τῆς οὐρανοῦ πορείας·

«Ἀποῦ δὲ με' ἐνηγκαλίσθη ὁ θεὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, με' ἐνεθάρρυνε διὰ τοῦ ἁγίου φιλήματος καὶ μοι παρέθηκε τράπεζαν ἐξ ἰδεσμάτων τῆς πανσόφου καὶ ἁγίας καὶ πιστῆς αὐτοῦ ψυχῆς, οὐχὶ διὰ τρώφων φθειρομένων ἡρτυμένην, ἀλλὰ ἐν ἀφθονίᾳ ἀφάρτων ἐνοιῶν πεπληρωμένην. Διότι διὰ τίνων ἀγαθῶν ἔργων, ἔλεγε, δυνάμεθα νὰ ἐξευμενίσωμεν τὸν Θεόν; διὰ τίνος μέσου θὰ περιστείλωμεν τὴν ὕβριν τῶν ἁμαρτωλῶν; διὰ τίνος τρόπου θὰ κλείσωμεν ἀσφαλῶς τὴν εἴσοδον τῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν; Πῶς θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀποστολικὴν ἀρετὴν; καὶ διὰ τίνος μέσου θὰ ἐπανορθώσωμεν τὴν διεφθαρμένην δικαιοσύνην; Τότε θρηγῶν ἐγὼ ἀνέκραξα καὶ εἶπα. Σὺ, πάτερ, φρούρησον τὸν ἄργον ἐμέ καὶ μαλθακὸν· σὺ εὐθύνον με εἰς ἰδὸν εὐθεΐαν· σὺ τὴν λιθίνην μου καρδίαν κατάνυξον. Διότι εἰς συνάντησίν σου με' ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων, ἵνα λάβῃς ἐπιμέλειαν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Σὺ λοιπὸν, τὴν ναῦν τῆς ἐμῆς ψυχῆς προσάρμισον ἐπὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀναπύσεως...» (Μνημ. Ἑκκλ. Ἑλλήν. Τόμ. 3 σελ. 58).

(1) Ἑπιτάφ. εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.

κερδέστερον εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς διὰ τὰ πλουτήσουν, παρὰ τὰ συγγραμματα ἐκείνου, τὰ ὁποῖα διαρκῶς ἀντιγράφονται καὶ μεταδίδονται. Ἐσιωπήθησαν πλέον καὶ ἔπεσαν εἰς ἀχρησίαν τὰ παλαιότερα θεολογικὰ βιβλία, ὅσα μὲ πολλοὺς ἰδρωτάς καὶ πόνους τινὲς συνέγραψαν, καὶ ἀναγινώσκονται τώρα μόνον τὰ νέα. Καὶ ἐκεῖνος πλέον ἀπὸ ἡμᾶς θεωρεῖται σήμερον ἄριστος ἱεροκέρυξ, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε καὶ γνωρίζει ἀπὸ στήθους τὰ συγγραμματα τοῦ Βασιλείου, μὲ τὰ ὁποῖα διδάσκει καὶ νουθετεῖ τοὺς ἀκροατὰς του...».

Αἱ Σωζόμεναι Ὀμιλῖαι εἰς τινας Ψαλμοὺς εἶνε δεκαεπτὰ ἐν ὄλῳ, ἀναφέρονται δὲ εἰς διαφόρους Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ ἀτάκτως ἐλλημένους, τοὺς ὁποίους ἐρμηνευτικῶς ἀναπτύσσουσι καὶ ἐξηγοῦσιν⁽¹⁾.

Οἱ νεώτεροι κριτικοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος ὅλους τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ κατὰ σειρὰν θὰ ἡρμήνευσεν· ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκείνου τῶν Ὀμιλιῶν του μόνον αἱ ὀλίγαι αὐταὶ ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. Καὶ βεβαίως, καθὰ παρατηρεῖ διαπρεπὴς ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ὁ Τιλλεμόντιος, δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἰδιαίτερος λόγος, ὥστε ὁ Μ. Βασίλειος αὐτοὺς μόνον τοὺς Ψαλμοὺς νὰ ἐκλέξη εἰς ἐρμηνείαν καὶ ὄχι ἄλλους. Τὴν γνώμην του δὲ αὐτὴν στηρίζει ὁ Τιλλεμόντιος ἐπὶ διαφόρων συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξάγει ἐκ τῶν σωζομένων αὐτῶν Ὀμιλιῶν. Ἐν πρώτοις μερικῶν Ψαλμῶν ἡ ἐρμηνεία δὲν συμπληροῦται, ἐν ᾧ βλέπομεν πάλιν ὅτι ἄλλαι Ὀμιλῖαι εἶνε συνέχεια προηγουμένης αὐτοῦ ὁμιλίας ἐπὶ τοῦ ἰδίου Ψαλμοῦ. Δεύτερον ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ του εἰς τὸν ΔΖ' Ψαλμὸν ὑπενθυμίζει ὁ Ἅγιος τὴν ἐν τῷ ΣΤ' Ψαλμῷ ἐρμηνείαν του, ἣτις ὁμως δὲν ἐσώθη. Καὶ τρίτον παρὰ Συμεῶν τῷ Μεταφραστῇ, τῷ λογιωτάτῳ θαυμαστῇ τοῦ Ἀγίου, γίνεται ὑπόμνησις πολλῶν ἄλλων Ὀμιλιῶν τοῦ

(1) Ἐν ἀρχαιοτάτῳ κώδικι φέρεται καὶ δεκάτῃ ὀγδῇ Ὀμιλίᾳ τοῦ Ἀγίου ἀναφερομένη εἰς τὴν ΡΑΒ' Ψαλμὸν, τὴν ὁποίαν περιλαμβάνουσιν ὅλαι αἱ μεταγενέστεραι ἐκδόσεις τῶν Ἀπάντων αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξηγήσαμεν καὶ ἡμεῖς.* Ἀλλ' αὕτη δὲν εἶνε κυρίως Ὀμιλία κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Οὐρανοφάντορος· ἀλλ' ἰσχυρὸν τι σημεῖωμα ἢ σχόλιον ἀνευ ἀξιώσεως οὐδεμιᾶς λογοτεχνικῆς. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς χάριτος ἀπὸ ἐκείνας ὁποῦ χαρακτηρίζουν τοὺς λόγους τοῦ Ἀγίου πάντοτε. Ἰσως νὰ εἶνε περίληψις ἀνεπιτέλετος ἀκροατοῦ τινος καὶ θαυμαστοῦ του, οὔτινες ὑπῆρχον ἀναρίθμητοι τότε.

* Θὰ ἐκδοθῇ στὴ σειρὰ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐργων τοῦ Μ. Βασιλείου.

Αγίου, μὴ περιωθεισῶν, εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ια', λδ', λη' καὶ νε'.⁽¹⁾ Ἡ γνώμη αὐτῇ τοῦ Τιλλεμοντίου ἐπιβεβαιουῖται καὶ ἐκ τῆς Ὁμιλίας εἰς τὸν κθ' Ψαλμόν, ὅπου ὁ Μέγας Βασίλειος ὑπενθυμίζει ὅσα πολλάκις εἶπεν ἐν προηγουμέναις Ὁμιλίαις του εἰς τοὺς Ψαλμοὺς περὶ τῆς σημασίας τοῦ «κεκραγένοι πρὸς Κύριον», ὅπερ, ὥς γνωστόν, εἰς πολλοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ ἐπαναλαμβάνεται.

Ἄλλ' ἰσχυρότατος ἄλλος λόγος, καθ' ἡμᾶς, εἶνε αὐτὸ τὸ πανέκλαμpron **Προοίμιον** τοῦ Ἀγίου εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, τὸ ὁποῖον συνήθως ἐκδίδεται ὡς «προοίμιον τῆς Ὁμιλίας εἰς τὸν Α' Ψαλμόν», πράγματι δὲ εἶνε πρόλογος καὶ προοίμιον ὅλου τοῦ Ψαλτηρίου, γλαφυρότατον καὶ ἀπαράμιλλον εἰς τὴν κομψότητα καὶ χάριν καὶ τὴν δεινότητα συνάμα τῆς ῥητορείας, κειμήλιον ἀπόλεκτον, τὸ ὁποῖον θαυμάζεται παρὰ πάντων τῶν λογίων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων ὡς ἓνα καλλιτέχνημα τοῦ Ἀττικοῦ λόγου, ἀποτελοῦν, καθ' ἡμᾶς, οὕτως εἰπεῖν ἓνα νέον Ψαλμόν τῆς Χάριτος. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀγίου ἀκμάσαντες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ σοφοὶ ἔγραψαν μεγάλην πληθύν Ὁμιλιῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ Σχόλια ἢ Σημειώσεις, καθὼς ὁ σοφὸς Ὁριγένης, ὅστις ἔγραψε πλεόντων 100 ὀμιλιῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγαι μόνον διεσώθησαν καὶ αὐταὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, θὰ δεχθῶμεν ἀναντιρρήτως ὅτι ὅλους τοὺς Ψαλμοὺς ὁ Μ. Βασίλειος ἡρμήνευσεν. Ἡ ἂν ἀπέμεινάν τινες ἀνερμήνευτοι, θ' ἀποδώσωμεν τοῦτο εἰς τὴν ἐνωρίς ἐπισυμβᾶσαν κοίμησιν τοῦ Ἀγίου ⁽²⁾.

(1) Τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς ὡς ἐσφαλμένους διορθώνει ὁ Μαρανὸς (Βιογρ. Βασιλ. τόμ. Γ'. Γαρνιέρ. κεφ. 41).

(2) Πολὺ ἐνωρίς οἱ μετὰ τοὺς Ἀποστολικούς Πατέρας καὶ Ἀπολογητὰς ἀκμάσαντες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἤρχισαν νὰ συντάσσωσι Σχόλια ἢ Σημειώσεις, Ὁμιλίας ἢ Ὑπομνήματα εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ διεσώθησαν πρῶτον τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Ἀμέσως δὲ μετ' αὐτὸν ἡρμήνευσε τοὺς Ψαλμοὺς ὁ Μ. Βασίλειος. Τρίτος δὲ συνέταξεν ἐρμηνεῖαν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, τῆς ὁποίας σωζονται πολλάι ὀμιλίαι. Μετ' ὀλίγα δ' ἔτη παρακολούθων κατὰ πόδας τοῦτον συνέταξεν ἐρμηνεῖαν τῶν Ψαλμῶν ὁ ἱερεὺς Θεοδώρητος ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος Κύρου τῆς Συρίας, ὅστις καὶ παρ' ἄλλων ἐρμηνευτῶν ἡρανίσθη πολλά, προσέθεσε δὲ καὶ ἰδικὰς του γνώμας καὶ ἐξηγήσεις. Τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρητου τὴν ἐρμηνεῖαν συντομεύσας μετέγραψεν εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν καὶ ἐξέδωκεν ὁ φιλοπονώτατος καὶ εὐλαβέστατος μοναχὸς Ἀγάπιος ὁ Κρής, μετὰ τὴν σειράν τῶν βιβλίων τοῦ ὁποίου ἐγαλουρήθη ὅλη ἡ γενεὰ τῶν προγόνων μας, ἐξ

Αἱ Ὀμιλῖαι αὐταὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς φαίνεται ὡς ἐκ τοῦ ὕφους των ὅτι πᾶσαι ἐξεφωνήθησαν ἐκ' Ἐκκλησίας ἀποκλειστικῶς χάριν τοῦ λαοῦ, εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ ἄλλας πανηγυρικὰς συνάξεις καὶ ἐν ἀγρυνίαις, αἱ ὁποῖαι ἐτελοῦντο τακτικῶς τότε ἐν τοῖς Μαρτυρείοις, ἡτοὶ εἰς τοὺς Ναοὺς τῶν Ἀγίων Μαρτύρων, κατὰ τὰς ἐτησίους αὐτῶν μνήμας, ὅτε ἐκ τοῦ προχείρου ὁ Ἱεράρχης ἐλάμβανε τὸν λόγον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἤρχιζε τὴν Ὀμιλίαν του λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου του ἐν τῷ Ναῷ ψαλλόμενον ὑπὸ τῶν πιστῶν Δαβιτικὸν στίχον· καὶ εἰτα ἀμέσως, ὥσάν νὰ ἐνεπνέετο τρόπον τινὰ ἀπὸ τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο δαβιτικὸν προανάκρουσμα, ἐνθους εἰσήρχετο εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ ὅλου Ψαλμοῦ, ἀναλαμβάνων ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐρμηνεῖαν τούτου (1).

Τόσην δὲ σπουδαιότητα εἶχον καὶ τοιαύτην ἐκτίμησιν ἔχαιρον πάντοτε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὥστε ἐν ταῖς Ἐκδόσεσι τῶν Ἀπάντων τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ ἐν ταῖς παλαιοτάταις, δημοσιεύονται ἀμέσως μετὰ τὰς εἰς τὴν Ἑξαήμερον θαυμαστὰς Ὀμιλίας του, κατώτεραι μὲν ἐκείνων κατὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν πληθὺν τῶν παρατηρήσεων, ἐνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποθέσεως ὅμως, τῆς Ἑξαήμερου πραγματευομένης περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, τοῦ πλέον ὑψηλοῦ καὶ πλέον μεγαλεπηβόλου θέματος διὰ μίαν ὑψηλόρον διανοίαν καθὼς ἦτο ἡ τοῦ Οὐρανοφάντορος, ἀλλ' ὥς πρὸς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν παρὰ πολὺ ὑπέρτεραι, καθὰ παρατηρεῖ καὶ τις νεώτερος

αὐτῶν ἀρυσθεῖσα τὸ εὐσεβῶς καὶ κατὰ Θεὸν ζῆν. Ἡ καλύθη τοῦ λογίου αὐτοῦ μοναχοῦ, ὅστις ἐγνώριζε καὶ τὴν ἰταλικὴν, σώζεται ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωος, ἐν γοητευτικῇ τοποθεσίᾳ παρὰ τὸν Ἀκράθω, εἰς θέσιν περίοπτον, πολὺ ὁμοιάζουσαν μὲ πρῶραν ὕψηλὴν ἐν τῷ πελάγει. Ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ τὸ σπήλαιον, ὅπου ἔγραψε τὴν περιβόητον βίβλον του «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία». Τελευταῖον ἐρμηνείαν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἐξέδωκεν Εὐθύμιος ὁ Ζυγαδηνὸς ὁ ὑπέρτιμος τῶν φιλοσόφων καὶ λογιώτατος μοναχὸς ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ζήσας, περιλαβὼν ἐν αὐτῇ προσφεύστατα τῶν παλαιωτέρων ἐρμηνευτῶν τὰς γνώμας. Αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ζυγαδηνοῦ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῷ 1819 ἀρίστην μετάφρασιν ὁ φιλοπονώτατος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ χαλκέντερος τῶν χρόνων μας λόγιος ἀνὴρ, πλουτήσας αὐτὴν μὲ πολλὰς σημειώσεις κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνέκδοτος Σειρὰ Θεοδώρου Ἡρακλεώτου (Ἐπισκόπου Ἡρακλείας) καταρτισθεῖσα ἐκ συρραφῆς ἐρμηνειῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς πολλῶν ἐκ τῶν Πατέρων.

(1) Παράβ. Ὀμιλ. εἰς τὸν ΡΙΔ' Ψαλμόν.

κριτικός, ὡς ἐκ τοῦ θέματος πάλιν αὐτοῦ· διότι καθὼς διὰ τῆς *Ἑξαήμερου* τοῦ ὁ Μ. Βασιλείου «τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐτράνωσεν» ἀναπτύξας καὶ ἐρμηνεύσας ἐξαισίως τὴν ὑψίνουν διήγησιν τοῦ Μωϋσέως, οὕτω πάλιν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Ψαλμῶν εὗρεν ἀφθονον ὕλικόν. ὥστε εὐρύτατα νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ὥραια σχέδιά του περὶ παιδαγωγίας τῆς χριστιανικῆς νεολαίας, καὶ νὰ μεταδώσῃ πλουσίως τὴν πολυτμνητὸν ἐκείνην διδασκαλίαν του, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων κατεκόσμησε. Διότι ἐξ ἐκάστου στίχου τῶν ψαλμῶν λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ μέγας Ἱεράρχης ἐγείρει τὸ πανέκλαμπρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τρόπαιον, κατακοσμῶν αὐτὸ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ζήτημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς ἀρετάς, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ὀρθόδοξος χριστιανικὸς κόσμος παιδαγωγούμενος διέπλευσε καὶ διαπλέει τὸ μέγα καὶ πολυκίνδυνον τοῦ βίου πέλαγος, χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὸ ναυάγιον τοῦ αἰωνίου ὀλέθρου⁽¹⁾.

Περὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀξίας τῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς Ὁμιλιῶν τοῦ Μ. Βασιλείου ἔχομεν μίαν ἐπισημοτάτην ἐπικύρωσιν μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ σφραγίδα Γρηγορίου τοῦ θεολόγου πάλιν ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ του.

«Ὅταν λάβω εἰς χεῖρας, λέγει, καὶ ἀναγνώσω τὰς ἄλλας ἐρμηνείας του καὶ ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει διὰ τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους κατὰ τρεῖς τρόπους⁽²⁾, πείθομαι νὰ μὴ σταματῶ μόνον μέχρι τοῦ γραμματος, μῆτε νὰ βλέπω μόνον τὰ ἄνω, ἀλλὰ νὰ προβαίνω καὶ πέραν ἀκόμη, καὶ ἀπὸ τὸ βάθος νὰ προχωρῶ εἰς ἄλλο βάθος, καὶ εἰς τὴν ἄβυσσον νὰ προκαλῶ ἄλλην ἄβυσσον, μὲ τὸ φῶς εὐρίσκων ἄλλο φῶς, ἕως οὗ φθάσω εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου χειραγωγουμένη ἀπὸ ἑνα διδάσκαλον ».

Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ τριπλοῦν τῆς ἐρμηνείας σύστημα ἀκολουθεῖ

(1) Μακρὸς γίνεται λόγος παρὰ τοῖς κριτικοῖς περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συν-έγραψεν ἡ ἐξεφώνησε τὰς ὁμιλίας αὐτάς ὁ Μ. Βασιλείος, ἂν εἶχε χειροτονηθῇ τότε ἐπίσκοπος ἢ ἂν ἦτο πρεσβύτερος ἀκόμη (ὅπερ καὶ παραδέχονται πολλοί)· ἀλλ' ἡμᾶς οὐδὲν ἐνδιαφέρει τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀσχετον πρὸς τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγνώστων ἡμῶν.

(2) Διὰ τῆς ῥήσεως ταύτης ὁ ἅγιος Γρηγόριος κατὰ τοὺς κριτικούς ἐννοεῖ τὰς ἐρμηνείας τοῦ Μ. Βασιλείου εἰς τοὺς ψαλμοὺς.

ὁ Μ. Βασίλειος ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν Ψαλμῶν. Μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν ἀρχίζει καὶ ἐρμηνεύει τοὺς στίχους πρῶτον μὲν κατὰ γράμμα· δεύτερον δὲ ἐξηγνιάζει ἐπακριβῶς ὅσα λέγονται προφητικῶς περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τρίτον ἐξάγει ἐξ ἑκάστου στίχου τὸ ἠθικὸν συμπέρασμα του, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον σημεῖον τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τὸ ὁποῖον πλουσίαν κάμνει τὴν χρῆσιν τῆς ἀπαρμύλλου εὐφραδείας του. Καὶ ἂν οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς, εἶνε γλυκύτεροι ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον, μὲ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἀποκεκρυμμένης ἐν αὐτοῖς θείας σοφίας, τοῦ φωτὸς αὐτῶν θαμβὰ ἐκπεμπομένου ὥσάν διὰ μέσου μιᾶς πολὺ ὠραιότατα χρωματισμένης ἐπιλυχνίου σφαίρας ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν βυζαντινῶν ἀναλογίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν χορῶν, καὶ ἂν εἶνε τόσον ποθητοὶ καὶ τόσον οἰκετοὶ, ὥς ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως αὐτῶν κατὰ τὰς Ἱερὰς ἡμῶν Ἀκολουθίας, μὲ τὸ ἄνα εἶνε ἐπάνω εἰς αὐτοὺς θεμελιωμένη πᾶσα ἡμῶν ἡ ἡμερινὴ καὶ νυκτερινὴ προσευχή, διὰ τῆς ἐρμηνείας ὅμως τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅστις χαριτωμένος ἐν πᾶσιν ἀποκαλύπτει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ βάθη αὐτῶν τὰ ἀπόκρυφα, καθίστανται ἡδονικώτατοι καὶ ὄντως μυστικῇ θεῖᾳ ἀμβροσίᾳ τρέφοντες καὶ τέρποντες τὴν ψυχὴν τῶν πιστῶν μελωδικῶς, οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται ὅτι ἀληθῶς διὰ τῆς ἐρμηνείας του ὁ Μ. Βασίλειος ἐμελοποίησε καὶ ἐτόνισε τρόπον τινὰ εἰς ὠραίους καὶ γλυκεῖς ἤχους τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Προφητὰνακτος, ἀποτελέσας οὕτω μίαν ὅλος διόλου οὐράνιον συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ἐνωτίσθη ποτὲ διὰ τῶν θείων του θεωριῶν, προσαναβὰς εἰς τὰ ὑπερκόσμια σκηνώματα, ἐνθα ἤχος καθαρὸς ἑορταζόντων καὶ ψαλλόντων ἀπαύστως.

Ἡ ἐν ταῖς Ὁμιλίαις αὐταῖς ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου εἶνε πολυειδὴς καὶ πολύμορφος. Ἐκ τῶν ψαλμῶν λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ θεῖος Πατήρ, ὥς θὰ ἴδῃτε, ἐνσταλάζει εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ πλήρωμα τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην, ἐνθεν μὲν ζωηρῶς περιγράφων τὴν βραχύτητα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου, ἐκεῖθεν δὲ ζωγραφίζων μὲ τὰ πλέον θελκτικώτερα καὶ ποιητικώτερα χρώματα τὴν μακαρίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ζωὴν.

Ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ θεῖος Πατήρ προκαλεῖ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὰ ψυχικὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτίαν,

ὁποῦ ἀπομακρύνουν μὲν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν παραδίδουν δὲ ὑποχείριον εἰς τὸν σκοτεινόμορφον ἀρχηγὸν τῆς κακίας, τὸν πονηρὸν Δαίμονα, ὅστις, υἱὸς τῆς ἀπωλείας, σύρει αὐτοὺς διὰ τῆς πλατείας καὶ κατωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον. Τοῦ πλεονέκτου καὶ τοκογλύφου ἡ ἀκόρεστος ἀπληστία, τοῦ ἔλεεινοῦ χρεωφειλέτου αἱ δραματικαὶ περιπέτειαι καὶ τραγικαὶ ἀγωνίαι, τοῦ φθόνου ὁ ἄπανστος σάραξ, τῆς γλώσσης τὰ πρόχειρα καὶ πολυειδῆ θανατηφόρα βέλη, τοῦ ἀσώτου βίου αἱ εἰδεχθεῖς περιπέτειαι καὶ τὰ μυσαρὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα τὰ θανατοῦντα ψυχὴν καὶ σῶμα, παρίστανται εἰς τὰς Ὅμιλιας αὐτὰς τόσον ζωντανὰ ἐνώπιον τοῦ ἀναγνώστου, ὥστε οὗτος ἐκπληκτος δὲν γνωρίζει ποῖον περισσότερον νὰ θαυμάσῃ, τὸν Προφητάνакта, δι' οὗ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησεν, ἢ τὸν Ἱεράρχην, τὸν ἐξανοίξαντα τὰ τοῦ Πνεύματος βάθη. Καὶ εὐλόγως· διότι ἀμφοτέρους ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε, τὸν μὲν νὰ εἴπῃ, τὸν δὲ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ παρ' ἐκείνου ῥηθέντα.

Ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ θεοφόρος Πατὴρ ζωγραφίζει, ὡσὰν ἓνας ἄριστος ζωγράφος τὴν ἀρετὴν μὲ διὰ τὰ γοητευτικὰ χαρίσματα τῆς, ὥστε μόνος του ὁ Χριστιανός, καταθελγόμενος ἀπὸ τὴν ἀρετὴν εὐμορφίαν τῆς, νὰ παρακινήται εἰς μετάνοιαν, ἀνίσως εἶχέ ποτε κηλιδώσει διὰ τῶν κακῶν ἔργων του τὸ πανευφρόσυνόν αὐτῆς κάλλος, καὶ εὐαρέστως νὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν τῆς μετανοίας κοπιαστικὸν κανόνα, τὸν συνοδευόμενον ἀπὸ ὅλην ἐκείνην τὴν σεμνὴν παράταξιν τῶν πρακτικῶν ἀγώνων, τῶν ἀναγκαιούτων πρὸς τὴν ἐξιλέωσιν, ἥτοι νηστειῶν, ἀγρυπνιῶν, προσευχῶν, γονυκλισιῶν, χαμευγιῶν καὶ δακρύων.

Εἰς τὰς Ὅμιλιας αὐτὰς βλέπων ὁ πεπτωκὸς ζωηρότατα παριστανόμενῃ ἐνθεν μὲν τὴν φοβεράν εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας μὲ ὅλας τὰς δραματικὰς περιστάσεις τῆς τελευταίας Κρίσεως, θαρρεῖ πὺς ἤκουσε πραγματικῶς τοὺς παγετώδεις κραδασμοὺς τῆς ὑστάτης σάλπιγγος τοῦ Ἀρχαγγέλου, καὶ αἰσθάνεται τὴν προξενούσαν ῥίγος καὶ οὖν τοῦ πυρίνου ποταμοῦ, τρέμων καὶ ἀλλόφρων μέσα εἰς τὰ ἔλεεινὰ ἐκεῖνα πρόσωπα τῶν ἐγειρομένων νεκρῶν· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς παντέρπνους καὶ πνευματοκινήτους γραμμὰς τῶν πλέον ὡραίων χρωμάτων ὁποῦ μετεχειρίσθη ποτὲ ζωγράφου χεῖρ, θεωρῶν τὴν ἀγάλαλον ζωγραφίαν τῆς ἁνῶ Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν ἀπρόσιτον τῶν Δικαίων δόξαν καὶ

τὴν χαρμόσυνον γαλήνην τῶν οὐρανίων σκηνῶν, ἀποβάλλει πάντα ἐνδοιασμόν καὶ ἐγειρόμενος κλίνει τότε προσχαρῆς τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ χρυσοκέντητον ὠμοφόριον τοῦ συμπαθεστάτου Ἱεράρχου τῆς Καισαρείας, ἵνα ἀκούσῃ ἀπὸ τὰ εὐσπλαγχνικώτατα χεῖλη τοῦ τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ ἀπέλθῃ ἐν χαρᾷ, πεποιθώς ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ τὴν στιγμὴν ἐκείνην χαρὰ μεγάλη γίνεται μεταξὺ τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων «ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι».

Ἄλλὰ τί νὰ εἰπωμεν καὶ πῶς νὰ παραστήσωμεν τὴν ἄρρητον εὐμορφίαν τῶν περικοπῶν ἐκείνων, ἐνθα μὲ τὰς πλέον γλυκυτέρας φράσεις περιγράφει τῶν ἀθεάτων τὰ κάλλη, τὸ καθ' αὐτὸ ὠραῖον, τὸ ὄντως ἐράσμιον, τὸ ἄκρον ἐφετόν, μὲ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ ὁποίου τὰς ἀστροπομόρφους ἐλαμπρύνθῃ ὁ ἐν αὐτῷ τῷ κόσμῳ ἐξαυλωθεὶς Ἱεράρχης; Ὅσα δὲ πάλιν γράφει πατρικῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς καὶ πῶς πρέπει νὰ ἴστανται οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῷ Ναῷ, αὐτὰ εἰς χρυσοῦς ἐγγραφέντα πίνακας, ἔπρεπε νὰ ἦνε ἤδη ἀνηρτημένα εἰς ὅλους τοὺς Ναοὺς μας ὡς ἕνας βασιλικὸς ὅλων ἡμῶν ἔλεγχος καὶ αὐστηρὰ παραινήσις.

Ὅλα δὲ ταῦτα ὁ Μέγας Οὐρανοφάντωρ διεξάγει μὲ ἕνα ὁλόκληρον θησαυρὸν ῥητορικῶν μεγαλείων, ὅπου εὐφράδεια ἀφελὴς παραινέσεων συναντᾶται μὲ δεινότητά περιγραφικὴν καὶ διήγησιν ἀφθάστου ἀπλότητος· ὕψος οἰκειότητος χαριτωμένης καὶ μεγαλοπρέπεια ἐγκρατὴς χειραγώγουνται ἀμοιβαδὸν εἰς αὐτὰς τὰς Ὅμιλλας ὁμοῦ· γοργὴ καὶ παροιμιακὴ ἔκφρασις ἀντηχοῦσα ὑψηλῆς ὡς λαλιὰ προφήτου, καὶ κατατεινόμεναι πάλιν περίοδοι ὥσάν ἕνα ρεῦμα ποταμοῦ ἀκολουθοῦσαι, ποταμοῦ ὅμως ἡρέμα προρρέοντος διὰ μέσου τῶν ἀνθοφόρων πρασιῶν, καθιδύνουσιν ἀκουράστως μὲ τὰς ὠραίας μεταφορὰς τῶν κατὰ τὰ ἀπαράμιλλα πρότυπα τοῦ ἀττικοῦ λόγου, τὸν ὅποιον συχνά-συχνά περικοσμεῖ μὲ μίαν ὅλως ἰδιαιτέραν χάριν, τὴν ἐξῆς. Συνηθίζει ὁ Μ. Βασίλειος νὰ κατασκευάζῃ φράσεις καὶ περιόδους ἀπὸ τὸ ἐμπνευσμένον κείμενον τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἰδίως τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, θαρρεῖς καὶ θέλει νὰ περιβάλῃ μὲ θεῖον κύρος τὸ πάγκαλον ὕψος του. Αὐτὸ δὲ κατορθώνει μὲ μεγάλῃν λεπτότητα συνθέσεως, χωρὶς καμμίαν ἐπιτήδευσιν. Κ' ἐκεῖ ὅπου ἡ πάντεχνος γλωσσοτυπία του

ῥέει ῥητορεύουσα, αἴφνης ὁ ἀναγνώστης, ἐὰν εἶνε μύστης τῶν ἁγίων Γραφῶν, εὐρίσκεται ἐνώπιον αὐτῶν τῶν σελίδων τῶν Ἱερῶν Βιβλίων, αἱ γραμματικαὶ περίοδοι τῶν ὁποίων ὑπαισθύνονται ἀνεπαισθήτως εἰς τὸ κείμενον τοῦ θεοπνεύστου Λογογράφου, ποῦ μὲν σύντομοι, ποῦ δὲ μακρότεραι, αἱ ὁποῖαι δίδουν θαυμασίως μίαν ἰδιαιτέραν χάριν εἰς τὸν λόγον τοῦ Μεγάλου Ἱεράρχου τῆς Καισαρείας, καθιστῶσαι αὐτὸν ὅλως διόλου πρωτότυπον καὶ προδίδουσαι λαμπρῶς ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος ἦτο γνώστης τῶν Γραφῶν ἀνυπέρβλητος, ἀπὸ στήθους γινώσκων τὰ ἱερὰ βιβλία. Τὴν δροσερὰν αὐτὴν ἰδιοφυίαν, ἐξ ὧν γινώσκομεν, οὐδεὶς ἄλλος τῶν Πατέρων ἐπέδειξε τόσον λαμπρῶς εἰμὴ μόνον ὁ συνασκητὴς του καὶ συμμελετητὴς του ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἀλλ' ἐν σμικρῷ (1).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατασκευῶν τῶν γλωσσικῶν περιόδων ἐν ταῖς Ὁμιλίαις αὐταῖς τοῦ ἁγίου. Ἀλλὰ ταύτας καθιστῶσιν ἀκόμη πλέον τερπνὰς καὶ πλέον χρησίμους γνώσεις ποικίλαι καὶ πολυειδεῖς τῶν τε ἐγκοσμίων καὶ τῶν ὑπερκοσμίων· γνώσεις ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, τὰς ὁποίας τελείως εἶχεν ἐκμάθει ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις ἀκόμη τότε φιλοσοφικαῖς σχολαῖς· γνώσεις μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομίας, φυσικῆς καὶ ζωολογίας, ἱατρικῆς ἐν τελειότητι ἐμπειρία, φιλολογίας καὶ μουσικῆς, αἱ ὁποῖαι ἐγκατεσπαρμέναι πολλαχοῦ τῶν Ὁμιλιῶν καταθέλγουν τόσον καὶ τόσον ἐνθουσιάζουν, ὥστε φθάνων κανεῖς εἰς τὸ τέρμα καὶ τῆς πλέον μακρᾶς Ὁμιλίας, αἰσθάνεται μίαν ἀόριστον γλυκερὰν λύπην ὅτι τόσον ταχέως ἐξήντησε τὸ θέμα ὁ ἀνεξάντλητος τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἐρμηνευτής. Καὶ εἰς παρηγορίαν του ἐπαναλαμβάνει τότε μὲ μίαν ὅλως ἰδιαι-

(1) Ὃπου ἡδυνήθημεν, ἐσημειώσαμεν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄφιν τοῦ ὁ Ἅγιος ἐν ταῖς Ὁμιλίαις του. Ἀνάγκη δὲ ἀπόλυτος ὁ θέλων νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους τοῦ Μ. Βασιλείου, νὰ εἶνε ἐντριβέστατος περὶ τὰς Γραφὰς ἐξ αἰτίας τῆς γλωσσικῆς αὐτῆς ἰδιοφυΐας του, ὅπως δυνηθῇ ν' ἀποδώσῃ ἐπακριδῶς τὰς ἐννοίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ὑποκρυπτόμενον Γραφικὸν χωρίον. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡμεῖς πολὺν κόπον ἐδοκιμάσαμεν εἰς τοῦτο καὶ δὲν ἐπαύσαμεν κατὰ τὴν ἐργασίαν μας παρακαλοῦντες τὸν ἅγιον νὰ μᾶς διαφωτίξῃ διὰ τῶν ἁγίων του εὐχῶν. Συνάμα δὲ καὶ λύπην ἀπαράμυθητον ἠσθάνθημεν ὅτι βραθύμως περὶ τὴν μελέτην τῶν Ἱερῶν Βιβλίων διηλθομεν οἱ ταλαίπωροι, τὰ περισσότερα ἐτὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ καταπανώμενοι ὡς οἱ γόητες τοῦ Ἀποστόλου, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Εἴθε δὲ ἡ βραδεῖα ἡμῶν αὕτη μετάνοια ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς πάσης κατακρίσεως ἐν τῇ πηλοκομίᾳ Κριτηρίῳ.

τέραν τέρψιν τὰ χωρία ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια ἐκ τοῦ γραφικοῦ κάλλους τῆς Δαβιτικῆς στιχολογίας ὁ μέγας συγγραφεὺς ἔξακοντίζει ἄλλο κάλλος ὡσαύτως ὑψηλόν, πλὴν γοητευτικώτερον ὥς ἀντιληπτὸν πλέον. Ὡσὰν τρόπον τινὰ νὰ ἔξανοίγῃ ἓνα χρυσοκέντητον παραπέτασμα, διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν ὀλόχρυσον πάλιν σκηνογραφίαν, ὅπου τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐντρυνφᾷ μεταρσιούμενον ὡσὰν χρυσόπτερος αἰτὸς ἀπὸ ἓνα ὠραῖον οὐρανὸν εἰς ἓνα ἄλλον, πλέον ὠραῖον ἀκόμη, ἕως οὗ μακρόθεν θεωρήσῃ τὸν τρίτον ἐκεῖνον οὐρανόν, ὅπου ὁ αἰθεροβάμων Ἀπόστολος εἶδε τὸν Παράδεισον καὶ ἤκουσε τὰ ἄρρητα ῥήματα. Καὶ τότε εἰς τὴν ὠραίαν αὐτὴν στιγμὴν θὰ αἰσθανθῇ βαθεῖα εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ὠφέλειαν, ἣν ἔκαρπώθη, καὶ θὰ κατανυγῇ, καὶ θὰ δακρύσῃ ἐκεῖνα τὰ ἡδέα δάκρυα, τὸ δευτέρον θεῖον Λουτρὸν, ὅπου ἀπολούει καὶ καθαρίζει τὸν μετανοοῦντα.

Ἐχετε λοιπόν, θεοφιλεῖς ἀναγνώσται, ἀνάγνωσμα ἐκλεκτόν, ἀνάγνωσμα ἐξαίρετον, «τὰς Σωζομένας Ὁμιλίας τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰς τινὰς ψαλμούς». Ἐντρυνθήσατε εἰς αὐτὰς ἀπαρνούμενοι συνάμα ἀπ' αὐτῶν τὴν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν, δι' ὃ Ἰσα-Ἰσα παρὰ Θεοῦ σοφισθεῖς ὁ Ἅγιος ἀνέστυρεν ἀπὸ τὰ βράθῃ αὐτῶν τὰ μυστηριώδη καὶ ἀπεκάλυψεν ὅλα τὰ διδάγματα ὅσα ἐποικοδομοῦν τὸν πιστὸν, ὅσα συντελοῦν πρὸς σωτηρίαν. Εἶνε πάντερπνος, εἶνε πάνσοφος, εἶνε διδακτικώτατος ὁ λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ὅσοι πιστοί, ὅσοι δὲν παραμελεῖτε τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν, ἀντιλήσατε σωτηριώδη διδάγματα ἐκ τῶν Ὁμιλιῶν αὐτῶν, πειθόμενοι εὐλαβῶς εἰς τὴν ὠραιότητα παραίνεσιν ὅπου σᾶς ἀποτείνει ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τοῦ θαυμασίου Ἐπιταφίου του: «Οἱ πολυτενόμενοι, λέγει, λάβετε διδάγματα χριστιανικῆς διοικήσεως ἀπὸ τούτων λόγους τοῦ οὐρανοφάντορος. Οἱ λαϊκοὶ μάθετε ἀπὸ αὐτοὺς τὴν εὐταξίαν ὅπου ἀρμόζει εἰς τοὺς πολλούς. Οἱ λογογράφοι θεωρήσατε πῶς γράφονται οἱ καλοὶ λόγοι. Αἱ παρθένοι ἀκούσατε τί σᾶς φωνάζει ὁ νυμφαγωγός. Οἱ ἔγγαμοὶ λάβετε τὰ μαθήματα τῆς σωφροσύνης. Οἱ μονασταὶ σεῖς καὶ ὅσοι ζῆτε εἰς τὰς ἐρήμους, διαβάξετέ τας συχνά, διὰ νὰ λάβητε πτερὰ καὶ πετάξητε εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ὅσοι πάλιν θεολογεῖτε, προσέξατε καλά, διὰ νὰ θεωρήσῃτε ὀρθῶς τῆς ὑψηλῆς θεολογίας τὴν δυσθεώρητον θεωρίαν. Οἱ γέροντες διὰ νὰ τὰς ἔχητε ὡσὰν μίαν βακτηρίαν, ἡ νεολαία διὰ νὰ καταλάβῃς ποῖος εἶναι ὁ

καλὸς παιδαγωγὸς σου, ὁποῦ ἀληθῶς σὲ ἀγαπᾷ. Τέλος ὅσοι εἰσθε ἀσθενεῖς εἰς τὴν ψυχὴν, ἀναγνώσατε τὰς Ὁμιλίαις τοῦ Μ. Βασιλείου, διὰ νὰ εὕρητε τὴν ὑγίαν, καὶ ὅσοι πάλιν εἰσθε ὑγίεις, διὰ νὰ διαφυλάξητε τὸ περιπόθητον αὐτὸ ἀγαθόν.»

Εὐχεσθε δὲ καὶ διὰ τὸν μεταγράψαντα, ὅπως, διὰ πρεσβειῶν τοῦ Ἁγίου, δόξῃ αὐτῷ ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ παρὰ Κυρίου. Οὐ τὸ ὄνομα μέγα καὶ εὐλογητὸν καὶ δεδοξασμένον πάντοτε νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν ⁽¹⁾.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1913.

(1) Κατὰ τὴν Ἐκδόσιν μας ἐτηρήσαμεν τὴν σειρὰν τῆς Ἐκδόσεως Γαρνιέρου, ἥτις τὰς τελευταίας τέσσαρας Ὁμιλίαις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς 14, 28, 37 καὶ 115, περιέλαβεν ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ Α' τόμου ἕνεκα ἀμφιβολιῶν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν.* Πρῶτος ὁ κριτικὸς Tobenz παρετήρησε διαφορὰν τοῦ λεκτικοῦ των πρὸς τὰς ἄλλας Ὁμιλίαις καὶ ἐχαρκτήρισεν αὐτάς ὡς ἄλλου συγγραφῆως πόνημα. Ἡμεῖς ἐπαναπαυόμενοι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ἥ ὅποια πρὸ αἰώνων τὰς παρούσας Ὁμιλίαις ἀποδίδει πάσας εἰς τὸν Μέγαν Βασιλεῖον, δὲν ἠδελήσαμεν νὰ θίξωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς γνησιότητος καὶ νὰ εἰσελθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείαις τῶν παραβόλων πολλᾶκις σκέψων τῆς νεωτέρας κριτικῆς, ἥτις ἐπιδεικτικῶς καὶ μετὰ ἐπιτηδευμένης περιεργείας θορυβοῦσα συχνὰ τοὺς τελευταίους χρόνους συνταράσσει τοὺς κύκλους τῶν πιστῶν. Ἀλλως ἄλλοι κριτικοί, ἴσως ἀνώτεροι τῶν ἀπορριπτόντων κατὰ τὸ κύρος, ὑποστηρίζουσι μετὰ λόγου τὰς ἐν τῷ Παραρτήματι 4 ὁμιλίαις, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἡ ἐν αὐταῖς διδασκαλίᾳ τοῦ Ἁγίου ἀπαντᾷ ἡ αὐτὴ καὶ ἀπαράλλακτος καὶ εἰς ἄλλας γνησίας αὐτοῦ Ὁμιλίαις, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα αὐτοῦ ἔργα. (Παραβ. Βιογρ. τοῦ Ἁγίου ὑπὸ Μαρανοῦ ἐν τόμῳ 3 Γαρν. κεφ. 41). Ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν δὲ τοῦ λεκτικοῦ, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ σημαντικώτερον, φαίνεται ὅτι τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προῆλθεν ἐκ τῶν ἀντιγραφῶν, οἵτινες πολλὰ τεμάχια ἄλλων ἐρμηνευτῶν συνανειμίγουν εἰς τὰ συγγράμματα ἄλλων περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος συγγραψάντων. Ἐὰν δὲ λάθωμεν ὑπ' ὅψιν τὸ παρὰ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ λεγόμενον, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Μ. Βασιλείου πολὺ ἐζητοῦντο τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ὅτι ἐπλούτησαν οἱ ἀντιγραφεῖς αὐτῶν, (παραβ. Προλεγόμ. ἡμ. Ἐκδόσ. σ. 12) καὶ ὅτι αἱ παροῦσαι Ὁμιλίαι πᾶσαι σχεδὸν ἐξεφωνήθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνος, οὐδόλως παράδοξον ἐν τῇ βίᾳ τῆς ἀντιγραφῆς νὰ συνείδῃ καὶ ἡ ἐμφανισμένη ἐναλλαγὴ τῶν χωρίων.

* Σ η μ ε ῖ σ ι ς Β' ἔ κ δ ὅ σ ε ω ς: Ἐπειδὴ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα τοῦ Μ. Βασιλείου, αἱ ὁμιλίες αὐταὶ θὰ ἐκδοθοῦν μαζί με τὰ ἔργα ἐκεῖνα, συνέχεια τῶν γνησίων ἔργων τοῦ ἁγίου Πατρὸς. Αἱ 13 διασωθεῖσαι γνησίου ὁμιλίας ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἰσαριθμοὺς Ψαλμοὺς 1, 7, 14, 28, 29, 32, 33, 44, 45, 48, 59, 61 καὶ 114.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὴν ἐργασίαν μας ταύτην εἶχομεν ὑπ' ὄψιν :

Α'. Τὴν ἀρίστην «ἐκδοσιν τῶν εὑρισκομένων πάντων τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὑπὸ Ἰουλιανοῦ Γαρνιέρου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγ. Βενεδίκτου. Ἐν Παρισίοις εἰς τόμους 3, 1829». Τὸ κείμενον αὐτῆς παρακολουθοῦντες παρελάβομεν καὶ τὰς ἀναγκαιούσας ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις ἰδίως ἐκ τῶν ἐν τῷ τέλει τοῦ Α' τόμου παρατιθεμένων κριτικῶν σημειωμάτων τοῦ Φρόντωνος Δουκαίου. Προσέτι παρελάβομεν καὶ τὰς παραπομπὰς τῶν Γραφικῶν ῥήσεων, ὧν τινὰς ἐσφαλμένας διωρθώσαμεν, παραθέσαντες καὶ πλείστας ἰδικὰς μας, ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ὁ Μ. Βασίλειος κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ παρακολουθεῖ τὸ λεκτικὸν τῆς θείας Γραφῆς ⁽¹⁾.

Β'. Τὴν ἐρμηνείαν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὑπὸ Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ κατὰ τὴν ἀρίστην ἐκδοσιν Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰς σημειώσεις παρελάβομεν ὀφειλομένας εἰς τὸν αἰδίδιμον ἐκεῖνον Νάξιον λόγιον.

Γ'. Τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Θεοφυλάκτου, ἐκ τῆς ὁποίας παρελάβομεν πλεῖστα εἰς ἐρμηνευτικὴν ἐξήγησιν τῶν παρατιθεμένων εἰς τὰς παρούσας Ὀμιλίας γραφικῶν χωρίων.

Δ'. Τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Ε'. Πολλὰς δ' ἄλλας χρήσιμους σημειώσεις παρεθέσαμεν ἐκ διαφόρων ἡμετέρων ἀναγνώσεων εἰς τὸν θεῖον Χρυσόστομον, καθὼς καὶ τινὰς παρατηρήσεις ἐκ τῆς καλλιπεστάτης ἐρμηνείας εἰς τὸ «Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων» τοῦ σοφοῦ ἱεροκλήρυκος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Ἰωάννου τοῦ Λινδίου.

⁽¹⁾ Κατὰ τὸν μακαρίτην ἐμβριθὴ καὶ σῶφρον καθηγητὴν τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Κοντογόνῃν ἡ πασῶν τῶν ἕως τότε Ἐκδόσεων τῶν Συγγραμμάτων τοῦ Οὐρανοφάντορος εὐπρεπεστέρα εἶνε αὕτη, ἡ γενομένη διὰ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας Ἰουλιανοῦ Γαρνιέρου ἐν Παρισίοις εἰς τόμους 3 ἀντιπαραβληθέντων τῶν ἐν Βατικανῷ καὶ Γαλλίᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ χειρογράφων, καταπλουτισθεῖσα διὰ κριτικῶν προοιμίων καὶ σημειώσεων καὶ διαφερόντων ἀναγνωσμάτων καὶ πινάκων. (Φιλ. καὶ Κριτ. Ἰστ. τῶν Ἀγίων Πατέρων τόμος 2.)

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ

«Φρονώ δέ ότι και όταν κανείς από εκείνους οι οποίοι από τον θυμόν τους γίνονται όλως διόλου θηρία, αρχίση να ψάλλη κανένα Ψαλμόν, θέλγεται και άμέσως αποκοιμίζει με την μελωδίαν την αγριότητα της ψυχής του» (σελ. 33).

«Ένα μάθημα πού γίνεται με την βίαν και τον έξαναγκασμόν, φυσικά δέν ήμπορεί να παραμείνη πολύ εις την ψυχήν μας· όσα όμως μαθήματα εισάγονται εντός μας με τέρψιν και χάριν, αυτά σταθερώτερον κάτω παραμένουν και κατοικούν μέσα εις τας ψυχάς μας» (σελ. 34-35).

«Μερικοί άνθρωποι πού ωλίσθησαν και εξέπεσαν εις τά σαρκικά πάθη, κατά τον καιρό της νεότητός των, παραμένουν μέχρι των γηρατειών των μέσα εις τας άμαρτίας, ενεκα της συνηθείας πού απέκτησαν εις την άμαρτίαν» (σελ. 50).

«Έκείνος πού έχει τας ελπίδας του εις κανένα μεγάλον πολιτικόν άρχοντα, ή εις τά χρήματά του, ή εις κανέν από όσα πράγματα ο κόσμος θεωρεί ένδοξα και ισχυρά, αυτός ο άνθρωπος δέν ήμπορεί να ειπή, **Κύριε ο Θεός μου σέ σένα ελπίζω**» (σελ. 57).

«Νομίζω δέ ότι δέν θά κριθούν με τον ίδιον τρόπον από τον δίκαιον κριτήν όλοι όσοι έλαβον επάνω των τό γήινον αυτό σώμα· διότι αι έξωτερικαι άφορμαί πού παρασύρουν τον καθένα από ήμās εις την άμαρτίαν είναι πάρα πολύ διαφορετικαι και κάμνουν ώστε να διαφέρει ή καταδίκη ενός εκάστου. Διότι ή σύμπτωσης των πραγμάτων εκείνων, τά όποια δέν είναι εις την έξουσίαν μας να τά αποφύγωμεν, αλλά χωρίς να θέλωμεν μās περικυκλώνουν, ή σύμπτωσης λέγω αυτή, ή θαρύνει ή ελαφρύνει τας άμαρτίας μας. Διότι άς ύποτεθή ότι τό κρινόμενον άμάρτημα είνε πορνεία. 'Αλλ' όμως άλλος μέν επραξεν αυτήν την άμαρτίαν, ο όποιος ήτο εξ αρχής αναθρεμμένος με τας κακάς συνηθείας της άμαρτίας αυτής· διότι και από γονείς άσελγείς εγεννήθη και συναναστροφή επείτα με φαύλους ανθρώπους και έτσι απέκτησε πολύ κακάς συνηθείας· έζησε με διασκεδάσεις και συμπτώσια, μεθύων και με αισχρούς ανθρώπους συναναστροφόμενος. Άλλος δέ πάλιν είχε πολλές καλās άφορμάς, από τας όποιας παρεκινείτο να ακολουθήση την πλέον ένάρετον ζωήν· έλαβε δηλαδή καλήν ανατροφήν από τούς γονείς του και είχε καλούς και έναρέτους διδασκάλους, από τούς όποιους ήκουε καθ' ήμέραν τας πλέον ευσεβεστέρας και θειοτέρας όμιλίας·

έκαμνε πάντοτε ψυχαφελείς ἀναγνώσεις, ἐπιθυμῶν τὴν σωτηρίαν του, εἶχε πάντοτε τὰς καλὰς νουθεσίας τῶν γονέων του, ἤκουε συνεχῶς διηγήσεις, πού τόν ὡδηγοῦσαν εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ εἰς τὸ νά ἀποκτήσῃ σεμνὴν συμπεριφορὰν καὶ τρόπους ταπεινοῦς ἐν γένει καὶ μετριόφρονας· ἔπειτα ὁμως μὲ τὸ νά παρεσύρθῃ εἰς τὴν ὁμοίαν ἁμαρτίαν μὲ τόν ἄλλον, τόν κακῶς ἀναθρεμμένον καὶ κακῶς συνηθισμένον, καθὼς εἶπομεν, ὅταν θά δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του, πῶς αὐτὸς πού ἦτο καλῶς ἀναθρεμμένος δέν θά λάβῃ δικαίως πολὺ βαρύτεραν τιμωρίαν ἀπὸ τὸν ἄλλον; Διότι ὁ μὲν πρῶτος θά κατηγορηθῇ δι' αὐτὸ μόνον, ὅτι τὰ συντελεστικά μέσα καὶ βοηθήματα διὰ τὴν σωτηρίαν του, πού ἦσαν ἐγκατεσπαρμένα φυσικὰ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του, δέν τὰ μετεχειρίσθη ὀρθῶς καὶ πρὸς ὠφέλειάν του· ὁ δὲ ἄλλος, ἐκτὸς τῆς κατηγορίας αὐτῆς, θά εἶνε ὑπόλογος ἀκόμη καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι, ἂν καὶ ἔτυχε νά λάβῃ μεγάλην βοήθειαν καὶ συνδρομὴν εἰς τὸ νά σωθῇ, ὁμως διὰ τὴν ἀκρασίαν καὶ ἀσωτίαν του καὶ διὰ τὴν ἀμέλειαν του καὶ ραθυμίαν πού εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα ἐδειξεν, ἐπρόδωκε τόν ἑαυτόν του. Ὅμοιως δὲ καὶ ἐκεῖνος πού ἐξ ἀρχῆς ἀνατρέφεται εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ ζῇ ἐναρέτως ἐργῶ καὶ λόγῳ, πού κατάρθωσε νά γλυτώσῃ ἀπὸ κάθε διαστροφῆς τῆς ὀρθῆς εἰς τὸν Θεόν πίστεως, διδάσκεται δὲ καὶ παιδαγωγεῖται καὶ μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις καταδικάζει κάθε ἁμαρτίαν καὶ παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ἐναντία αὐτῆς, ἡγουν εἰς τὴν ἀρετὴν, αὐτὸς λέγω, ἐάν ἤθελε πέσει εἰς εἰδωλολατρείαν, δέν θά δώσῃ δι' αὐτὸ ὁμοίαν ἀπολογίαν μὲ ἐκεῖνον τὸν εἰδωλολάτρην, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μικρὸς ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀνόμους καὶ παραβάτας καὶ ἐξεπαιδεύθη ἀπὸ ἔθνος πού ἐξ ἀρχῆς ἦτο παραδομένον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν» (σελ. 69-70).

«Ὅταν λοιπὸν ἴδωμεν κανένα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ πού νά εἶναι τέλειος καὶ κατηρτισμένος, ἅς προσπαθήσωμεν νά ἀποκτήσωμεν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν του. Διότι ὅπου εὐρίσκεται παροῦσα καμμία ἑλαφος, ἀπὸ ἐκεῖ καταδιώκεται καὶ φεύγει ὅλη ἡ δλὰθῃ τῶν φαρμακερῶν ἐρπετῶν, ἐπειδὴ τὰ ἰοδόλα θηρία δέν ὑποφέρουν τὴν ὁσμὴν αὐτοῦ τοῦ ζώου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ νά καπνισθοῦν μόνον οἱ ὄψεις μὲ τὰ καιόμενα κέρατα τῶν ἐλάφων, φεύγουν ἀμέσως καὶ ὑποχωροῦν» (σελ. 127).

«Πολλοὶ ἄνθρωποι τὰ μὲν ἀγαθὰ, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ κοπιαστικά, τὰ θεωροῦν κακά, τὰ δὲ κακά, ἐπειδὴ ἐνυπάρχει εἰς αὐτὰ πρόχειρος πάντοτε ἡ εὐχαρίστησις καὶ γλυκύτης, τὰ ἐπιζητοῦν καὶ

ἐπιδιώκουν νά τά ἀποκτήσουν ὥσάν νά εἶναι ἀγαθά. Ἐνεκδιήγητος δέ εἶναι ἡ πλάνη αὐτή μεταξύ τῶν ἀνθρώπων» (σελ. 128).

«Ἄνθρωποι δέ ἔλεεινοί ἀφοῦ ἄφησαν τάς οἰκίας των καί συνέρρευσαν εἰς τόν Ναόν, διά νά ἡμπορέσουν ἴσως νά λάβουν καμίαν ὠφέλειαν διά τόν ἑαυτόν των, δέν ἀνοίγουν καλὰ τάς ἀκοάς των ν' ἀκούσουν ἐκεῖ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ πού ἀναγιγνώσκονται ἢ ψάλλονται, δέν αἰσθάνονται τήν ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην των φύσιν, δέν θλίβονται ὁπού ἔπεσαν εἰς τήν ἁμαρτίαν δελεασθέντες καί συναρπαχθέντες, δέν κλαίουں ἐνθυμούμενοι τάς ἁμαρτίας των, δέν τρομάζουν τήν Κρίσιν, ἀλλ' ἀδιάφοροι ὅλως διόλου προσημιδιοῦν πρὸς τόν ἕνα καί τόν ἄλλον, σφίγγουν τάς χεῖράς των καί χαιρετίζουν ὁ ἕνας τόν ἄλλον, καί μεταβάλλουν τόν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς τόπον μακρῶν καί ἐκτεταμένων συνομιλιῶν, καί καταφρονοῦν τόν ψαλμόν αὐτόν πού διαμαρτύρεται ἐναντίον των καί τοὺς λέγει ὅτι· «ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Σὺ ὅμως ὄχι μόνον δέν λέγεις αὐτό πού σοῦ παραγγέλλει ὁ ψαλμός, ἀλλὰ καί εἰς τόν πλησίον σου ἱστάμενον γίνεσαι ἐμπόδιον, μέ τό νά κάμνης αὐτόν νά προσέξῃ εἰς τάς ὁμιλίας σου, καί μέ τοὺς θορυβοὺς σου καί τοὺς κρότους καταπνίγεις τήν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Κύτταξε ὅμως μήπως τελευταῖον ἀντί νά λάβῃς μισθόν διά τήν δοξολογίαν, ἀτέλθῃς ἀπό τήν Ἐκκλησίαν καταδικασμένος μαζί ἔκείνους ὁπού βλασφημοῦν τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ» (σελ. 130).

«Ἡ δέ θίξα μουσική ἀρμονία δέν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία περιέχει λόγους τινάς πού εὐφραίνουν τήν ψυχὴν, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ὁποία περιέχει λόγους πού δεσμεύουν καί καταπραῖνουν τά πονηρά πνεύματα, τά ὁποία ἐνοχλοῦν καί πειράζουν τάς ψυχάς» (σελ. 136).

«Δέν ψάλλει εἰς τόν Κύριον ἐκεῖνος πού μέ τό στόμα του μόνον προφέρει τά λόγια τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλ' ὅσοι μέ καθαρὰν καρδίαν ἀναπέμπουν τάς ψαλμωδίας των πρὸς τόν Θεόν καί ὅσοι εἶναι ὅσοι, μέ τό νά φυλάττουν τήν πρὸς τόν Θεόν πρέπουσαν δικαιοσύνην, αὐτοὶ μόνον ἡμποροῦν νά ψάλλουν εἰς τόν Θεόν, ἀκολουθοῦντες τοὺς πνευματικούς ρυθμούς μέ ἀρμονικὴν τάξιν. Πόσοι πόρνοι παρίστανται ἐδῶ εἰς τήν Ἐκκλησίαν τώρα; Πόσοι κλέπται; Πόσοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς κρύπτουν εἰς τάς καρδίας των δολιότητα, πόσοι ψευδολογίαν; Θαρροῦν αὐτοὶ ὅτι ψάλλουν, ἐνῷ πράγματι δέν ψάλλουν» (σελ. 141).

«Κύτταξε, παρακαλῶ, ἐκείνον πού θυμῶνει καί παρατήρησε ποῖαν ἀγριότητα καί ἀσχημία ἔχει ἐπάνω του» (σελ. 149).

«'Ελοιδόρησες καὶ ἐδλασθήμησες κανένα ἄνθρωπον; 'Επαίνεσον τώρα αὐτόν. 'Εδειξες πλεονεξίαν καὶ ἐπῆρες τὰ ξένα πράγματα; Δόσε τα τώρα ὀπίσω. 'Εμέθυσες; Νήστευσον. 'Εφάνης ἀλαζών; Ταπεινώσου. 'Εφθόνησες κανένα; Παρακάλεσε τώρα τὸν Θεὸν δι' αὐτόν. 'Εφόνευσες; Μαρτύρησον, ἢ κάμε ἐκεῖνο πού εἶναι ἰσοδύναμον μέ τό μαρτύριον» (σελ. 159).

«Πολλοὶ εἶναι πτωχοὶ μέν κατὰ τὴν περιουσίαν, ὅμως εἶναι πλεονεκτικώτατοι κατὰ τὴν προαίρεσιν, ἐπειδὴ ἀγαποῦν τὰ χρήματα, τοὺς ὁποίους δέν σώζει ἡ στέρησις, ἀλλὰ ἡ προαίρεσις καταδικάζει. Δέν εἶναι λοιπὸν ἄξιος θεδαίως μακαρισμοῦ ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος πού πάσχει ἀπλῶς ἀπὸ στέρησιν, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἐκρίνε μέ τὸν νοῦν του καὶ ἐκατάλαβεν ὅτι ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου εἶναι ἀνωτέρα ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων, Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι (Ματθ. 5, 3). Ὅχι οἱ πένητες κατὰ τὴν περιουσίαν, ἀλλ' ὅσοι μέ τὴν ψυχὴν των τὴν πτωχείαν ἐπροτίμησαν» (σελ. 199).

«Αἱ σωματικαὶ ἀπολαύσεις περιέχουν περισσότερον πικρὸν μέρος ἀπὸ τό γλυκύ. Οἱ γάμοι ἔχουν τὰς στειρώσεις, τὰς χηρείας, τὰς μοιχείας· αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι τὴν ἀκαρπλίαν· τό ἐμπόριον τὰ ναυάγια· τὰ πλούτη τὰς ἐπιβουλὰς καὶ ἐνέδρας· αἱ τρυφαὶ καὶ οἱ κατὰ κόρον χορτασμοὶ καὶ αἱ συνεχεῖς ἀπολαύσεις τὰ διάφορα εἶδη τῶν νοσημάτων καὶ τὰ πολυάριθμα γένη τῶν παθῶν» (σελ. 209).

«Γεμάτη εἶναι ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀπὸ τὴν γλώσσαν. Αἰσχρολογίαι, ἀστειότητες, μωρολογίαι, τὰ ἀνάγκοστα, κατακρίσεις, ἀργολογίαι, ἐπιπορκίαι, ψευδομαρτυρίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, καὶ ἄλλα ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ αὐτά, τῆς γλώσσης εἶναι δημιουργήματα. Ἐκεῖνοι δέ πάλιν πού ἀνοίγουν τό στόμα των ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδικίαν εἰς τό ὕψος λαλοῦν (Ψαλ. 72, 8) μέ κανέν ἄλλο πράγμα, ἀλλὰ μέ τό ὄργανον τῆς γλώσσης ἐργάζονται αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν» (σελ. 213-214).

«'Αφοῦ ἀφήσης σύ ὁ πλούσιος ἔξω τό μεγαλεῖον πού ἔχεις ἀπέναντι τῶν κατωτέρων σου, καὶ τὴν ὑπερῆφάνειαν ὅπου σοῦ φέρουν τὰ πλούτη, τότε ἐμβαινε μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Μήτε ὁ πλούσιος λοιπὸν νά καταφρονῇ τὸν πτωχόν, μήτε ὁ πτωχὸς νά τρέμῃ τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν τῶν πλουσίων» (σελ. 281).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

90^{*}
Α

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

Ὡς ἡ Ἁγία Γραφή εἶνε θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος (1)· ἡ ὁποία δι' αὐτὸ συνεγράφη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ ἐκλέγωμεν ἀπὸ αὐτὴν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὥσάν ἀπὸ ἑνὰ κοινὸν θεραπευ- B
τήριον τῶν ψυχῶν μας (2) ὁ καθένας τὸ ἱατρικὸν τοῦ ἰδικοῦ του πάθους. Διότι· ἱαμα καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας. (Ἐκκλ. 10)
«Τὸ ἱατρικόν, λέγει, θὰ καταπαύσῃ μεγάλας ἁμαρτίας». Καὶ λοιπὸν ἄλλα μὲν μαθήματα μᾶς διδάσκουν οἱ Προφῆται, καὶ ἄλλα οἱ ἱστορικοί, καὶ ὁ Νόμος ἄλλα, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῆς παροιμιακῆς συμβουλῆς. Ἀλλ' ὅσα μαθήματα περιέχονται χωριστὰ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία τῆς θείας Γραφῆς, αὐτὰ ὅλα μαζὶ τὰ περιλαμβάνει μόνῃ ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν. Αὐτὴ προφητεύει διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην μας περασμένα ἱστορικά συμβάντα, διατυπώνει τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον χρεωστοῦμεν νὰ κανονίζωμεν τὴν ζωὴν μας μὲ τάξιν ἀπαράβατον, συμβουλευεῖ ἐκεῖνα τὰ ἔποια πρέπει νὰ πράττωμεν, καὶ διὰ νὰ εἶπω μὲ συντομίαν, ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν εἶνε τὸ γενικὸν ταμεῖον, μέσα εἰς τὸ ὅποῖον εἶνε ἀποθησαυρισμένα ὅλα τὰ

* Οἱ συνεχόμενοι ἀριθμοὶ παρατέμνουσιν εἰς τὰ ἀντιστοιχῶς ἡριθμημένα τμήματα τοῦ ἀρχαίου κειμένου. Οἱ δὲ χαρακτῆρες Α. Β. Γ. Δ. Ε. ἀποτελοῦν ὑποδιαίρεσεις τῶν τμημάτων. πρὸς εὐχερεστεράν μεταβάσιν. ἐν δεδομένη στιγμῇ. ἐκ τῆς μεταφράσεως εἰς τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ τὰν ἀπάλιν.

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν (Β' Τιμ. 3, 16). Σημειοῦμεν δὲ ὅτι κατὰ τοὺς Ἁγίους Πατέρας ἡ λέξις *θεόπνευστος* εἶνε ἰσοδύναμος τῆς λέξεως *πνευματικός*. Σημαίνει δὲ ὅτι τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς, καθὼς καὶ ὁ Ἅγιος λέγει ἐνταῦθα, ἐγράφησαν μὲ τὴν ἐπιστάσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποῖον παρὼν καὶ ἐνοικοῦν εἰς τοὺς θεοὺς συγγραφεῖς δὲν ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ πλανηθοῦν. Τὴν αὐτὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν ὁ Ἅγιος φέρει εἰς ἀντίκρουσιν τῶν πνευματομάχων ἐν Ε'. λόγῳ κατὰ Εὐνομίῳ.

(2) Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀναπτύσσει ὁ Ἅγιος καὶ ἐν Β'. ἐπιστολῇ τῆς Α'. σειρᾶς.

καλὰ μαθήματα, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ βίβλος δίδει εἰς τὸν καθένα μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν ὅ,τι εἶνε συμφέρον διὰ τὴν σωτηρίαν του. Διότι καὶ τὰς παλαιὰς πληγὰς τῶν ψυχῶν τελείως αὐτὴ θεραπεύει, καὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅπου νωστὶ ἔχει πληγωθῆ ἀπὸ κανένα

C πάθος, οἶδει ταχέως τὴν θεραπείαν. "Ὅ,τι μέρος τῆς ψυχῆς πάσχει, τὸ περιποιεῖται, καὶ ὅ,τι εἶνε ὑγιές, τὸ προφυλάττει καὶ τὸ σκεπάζει. Καὶ ἐν γένει αὐτὴ ἡ βίβλος δεσμεύει καὶ χαλινώνει τὰ πάθη, καθόσον εἶνε δυνατόν, τὰ ὅποια μὲ διαφόρους τρόπους κατατρώγουν καὶ διαφθείρουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ αὐτὸ μάλιστα τὸ κατωρθώνει μὲ κάποιαν μελωδικὴν τέρψιν καὶ γλυκύτητα, ἡ ὅποια γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν μας σεμνὰς ιδέας καὶ φρονίμους σκέψεις. Διότι, ἐπειδὴ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶδεν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος πολὺ δύσκολα προσελκύεται εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπιρρεπεῖς εἰς ὅ,τι πρᾶγμα μᾶς προξενεῖ εὐχαρίστησιν παρὰ πολὺ περιφρονοῦμεν τὴν τακτικὴν καὶ κανονικὴν ζωὴν, τί ἔκαμε ; Τὸ τερπνὸν καὶ εὐχάρι-

D στον ὅπου προξενοῦν αἱ μελωδίαί, τὸ ἀνέμιξε μὲ τὰς ἀληθείας τῶν δογμάτων καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεώς μας, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν ἀνεπαισθήτως καὶ χωρὶς χαμμίαν κούρασιν τοὺς λόγους ὅπου εἶνε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ψυχὴν μας, μὲ τὴν χάριν μόνον καὶ γλυκύτητα, τὴν ὅποιαν προξενεῖ εἰς τὴν ἀκοήν μας ἡ μελωδία ἀπαράλλακτα, καθὼς κάμνουν ἴσα ἴσα οἱ σοφοὶ καὶ ἔμπειροι ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, οἱ ὅποιοι ὅταν θέλουν νὰ δώσουν τὰ πλέον ὀριμύτερα καὶ τὰ πλέον πικρὰ ἱατρικὰ εἰς ἐκεῖνους τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι δὲν τὰ δέχονται εὐκόλα, πολλαῖς φοραῖς ἀλείφουν ὁλόγυρα τὸ ποτήριον μὲ τὸ μέλι. Πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐπενοήθησαν δι' ἡμᾶς αἱ μελωδικαὶ αὐταὶ ἀρμονίαι τῶν Ψαλμῶν, ὥστε εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι εἶνε παιδία κατὰ τὴν ἡλικίαν ἢ καὶ ἐν γένει κατὰ τὰ ἥθη νεαροὶ ἀκόμη καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ εὐάγωγοι, ὅπου δὲν ἐγήρασαν ἀκόμη εἰς τὰς κακὰς τῶν ἔξεις, νὰ τοὺς φαίνεται μὲν ὅτι βάλλουν μελωδίας καὶ τροπάρια, πράγματι δὲ νὰ διδάσκωνται καὶ ἀνατρέφονται εὐσεβῶς κατὰ τὰς ψυχὰς τῶν. Διότι οὔτε ἀποστολικὸν

παράγγελμα, οὔτε προφητικὸν λόγον θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς καὶ ἀμελεῖς ἀνθρώπους, ἀφοῦ τὸ ἤκουσε, νὰ τὸ κρατήσῃ εὐκολὰ εἰς τὴν μνήμην του. Τὰ λόγια ἔμως τῶν Ψαλμῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας των τὰ ψάλλουν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς ὁδοὺς τὰ περιφέρουν μαζί των ⁽¹⁾. Φρονῶ δὲ ὅτι καὶ ὅταν κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸν θυμὸν τοὺς γίνονται ὅλως διόλου θηρία, ἀρχίσῃ νὰ ψάλλῃ κανένα Ψαλμὸν, θέλγεται καὶ ἀμέσως ἀποκοιμίζει μὲ τὴν μελωδίαν τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς του.

Ὁ Ψαλμὸς εἶνε γαλήνη τῶν ψυχῶν μας· μᾶς δίδει ὥσάν ἓνα βραβεῖον τὴν εἰρήνην, μὲ τὸ νὰ καθησυχάζῃ τὴν ταραχὴν καὶ τὰ κύματα τῶν λογισμῶν μας. Διότι καταπραΰνει τὸν θυμὸν τῆς ψυχῆς καὶ χαλιναγωγεῖ τὴν πρὸς τὴν ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν κλίσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ψαλμὸς εἶνε συμβοηθὸς τῆς φιλίας, ἔνωσις τῶν χωρισμένων, μέσον πρὸς συμφιλίωσιν τῶν ἐχθρευομένων. Διότι ποῖος πλέον ἡμπορεῖ νὰ θεωρῇ ἐχθρόν του ἓνα ἄνθρωπον, μαζί μὲ τὸν ὅποιον συμπάλλει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν; Ὡστε ἡ ψαλμωδία μᾶς δίδει καὶ τὸ μέγιστον ἀπὸ ὅλα τὰ κατὰ, μᾶς δίδει τὴν ἀγάπην· διότι αὐτὴ ἴσα ἴσα ἡ ἀγάπη ἐπενόησε τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὄλων τῶν Χριστιανῶν μαζί ψαλμωδίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὥσάν ἓνα σύνδεσμον διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν πιστῶν, μὲ τὸ νὰ καταρτίξῃ ἓνα χορὸν

(1) Ὅτι ἀληθὲς εἶνε αὐτὸ ὅπου λέγει ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος καὶ ὅτι οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ ὡς τὴν σεμνοτέραν παιδαγωγίαν των εἶχον τοὺς ἱεροὺς τοῦ Ψαλτηρίου ὕμνους, ἀποδεικνύουν τόσοι Ἅγιοι καὶ Μάρτυρες καὶ Ὅσιοι, οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ εἰς τὸ στόμα των διαρκῶς ἔζων, καθὼς ἀναφέρουσι τὰ καθ' ἕκαστον ἱερὰ Συναξάρια αὐτῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς περιοριζόμεθα ἐν μόνον παραδείγμα ν' ἀναφέρωμεν, παράδειγμα σεμνὸν καὶ ἐπέραστον, τὴν μακαριωτάτην παρθένον Μακρίναν τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἁγίου, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐξῆς γράφει ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς. «Ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια τοῦ Ψαλτηρίου, λέγει, μαθήματα ἦσαν τῆς Μακρίνης καὶ κάθε λόγιον τοῦ Ψαλτηρίου ἐλέγετο ἀπὸ τὴν νέαν εἰς τὸν ἀρμόδιον καιρὸν· δηλαδὴ καὶ ὅταν ἐγειρετο ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ὅταν ἀρχίζε κανὲν ἔργον, καὶ ὅταν ἐτελείωνε, καὶ ὅταν ἔτρωγεν ἄρτον, καὶ ὅταν ἐγείρετο ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ ὅταν ἐπῆγγαινε νὰ κοιμηθῇ, καὶ πάντοτε τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ εἶχεν εἰς τὸ στόμα τῆς ὡς καλὴν συνοδίαν...»

- 91 από τὸν λαὸν ἔλον πρὸς ὑμνωδίαν τοῦ Θεοῦ ⁽¹⁾. Ὁ Ψαλμὸς εἶνε
 A ἓνα ὡραιότατον μέσον ὅπου διώκει τοὺς δαίμονας καὶ προσκαλεῖ
 τὴν βοήθειαν τῶν Ἀγγέλων Ὁ Ψαλμὸς εἶνε ὅπλον ἐναντίον τῶν
 νυκτερινῶν φόβων μας καὶ ἀνάπαυσις ἀπὸ τοὺς ἡμερινούς κόπους.
 Εἰς τὰ νήπια εἶνε ἀσφάλεια· εἰς τοὺς ἀχμαίους κατὰ τὴν ἡλι-
 κίαν ἐγκαλλώπισμα· εἰς τοὺς γέροντας εἶνε παρηγορία· εἰς τὰς
 γυναῖκας εἶνε περιπαθέστατος στολισμός. Τὴν ἐρτημίαν μετα-
 βάλλει εἰς πόλιν. Τὴν ἀγορὰν σωφρονίζει. Ἐκείνους, ὅπου πρῶ-
 την φορὰν ἀρχίζουν τὴν τακτικὴν χριστιανικὴν ζωὴν, διδάσκει
 τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀρετῆς. Εἰς ἐκείνους πάλιν, ὅπου ἐπρο-
 χώρησαν καὶ ὄλονεν προκόπτουν εἰς τὴν ἐνάρετον ζωὴν, αὐξάνει
 τὴν προκοπὴν· εἰς δὲ τοὺς τελείους εἶνε στήριγμα. Ὁ Ψαλμὸς
 εἶνε φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς λαμπρύνει τὰς ἐορτάς μας·
 B αὐτὸς μᾶς φέρει τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην. Διότι
 ὁ Ψαλμὸς καὶ εἰς τὴν σκληροτάτην καὶ λιθίνην καρδίαν ἀκόμη
 ἔμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ δάκρυα. Ὁ Ψαλμὸς εἶνε τὸ ἀδιάκοπον
 ἔργον τῶν Ἀγγέλων, ἡ οὐράνιος ζωὴ, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα.
 Ὡς τῆς σοφῆς ἐπινοήσεως τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυ-
 ψεν ἓνα τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον νὰ ψάλλωμεν καὶ συγχρόνως νὰ
 μανθάνωμεν ὅσα εἶνε ὠφέλιμα εἰς τὴν ψυχὴν μας. Καὶ ἰσα-ἰσα
 δι' αὐτὸ φρονῶ ὅτι βαθύτερον κάπως ἐντυπώνονται εἰς τὴν ψυχὴν
 μας τὰ ψαλμικά διδάγματα. Διότι ἓνα μάθημα, ὅπου γίνεται μὲ
 τὴν βίαν καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸν, φυσικὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ παρα-

(1) Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι Χριστιανοὶ συνέψαλλον ὁμοῦ, ἀποτελοῦντες μίαν συμφωνίαν. Κατόπιν ἐπε-
 νοήθησαν οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν πρὸς ἀπεφυγὴν τῶν χασμῶδων.
 Ἀλλὰ καὶ τῶρα οἱ Χριστιανοὶ ὅπου θέλουν νὰ διατηροῦν ἀκλόνητον
 τὴν προσοχὴν τῶν ἐν τῷ Ναῷ, καλὸν εἶνε μὲ τὴν διάνοιάν των νὰ
 συμπάλλουν μὲ τοὺς ψάλτας τοὺς συντομωτέρους καὶ γνωστοὺς ὕμνους,
 καθὼς εἶνε τὸ Ἅγιος Ἅγιος, Σὲ ὑμνοῦμεν, τὸ Ἀξίον ἔστι καὶ ἄλλα·
 ὁμοίως τὸ Κύριε τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ Μ. Ἀπόδειπνον καὶ ὅσα ἄλλα
 εἶνε εὐκολομάθητα, καὶ τὰ συντομώτατα Κύριε ἐλέησον, Παράσχον
 Κύριε κλπ.

μείνη πολὺ εἰς τὴν ψυχὴν μας· ἔσα ἔμῳ μαθήματα εἰσάγονται ἐντός μας μὲ τέρψιν καὶ χάριν, αὐτὰ σταθερώτερον κάπως παραμένουν καὶ κατοικοῦν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας. Διότι τί πρᾶγμα ὠφέλιμον εἶνε ἐποῦ νὰ μὴ τὸ μάθης ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς ; Ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς δὲν μαθάνεις τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀνδρείας ; τὴν ἀκρίθειαν τῆς δικαιοσύνης ; τὴν σεμνότητα τῆς σωφροσύνης ; τὴν τελειοτάτην φρόνησιν ; τὸν τρόπον τῆς μετανοίας ; τὸ μέτρον τῆς ὑπομονῆς ; Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, δὲν τὸ μαθάνεις ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς ; Ἐδῶ μέσα ὑπάρχει μία τελειοτάτη θεολογία. Προφητεία διὰ τὴν ἔνσαρκον τοῦ Χριστοῦ γέννησιν· ἀπειλὴ διὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν· ἐλπίς διὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν· φόβος διὰ τὴν κόλασιν· ὑπόσχεσις διὰ τὴν μέλλουσαν δόξαν τῆς ἐπουρανίου Βασιλείας. Ὅλα αὐτὰ ὡσὰν εἰς ἓνα μέγα καὶ γενικὸν ταμεῖον εἶνε ἀποθησαυρισμένα μέσα εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Προφήτης, μολονότι πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλα μουσικὰ ὄργανα ὑπάρχουν εἰς χρῆσιν, ἔμῳ τὴν ἐτόνισε σύμφωνα μὲ τὸ ὄργανον ἐποῦ ὀνομάζεται Ψαλτήριον, μὲ τὸ νὰ ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, ὅτι ἡ χάρις κρούεται καὶ ἐντρεχέει εἰς αὐτὴν παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος ⁽¹⁾. Διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μουσικὰ ὄργανα αὐτὸ μόνον ἔχει

(1) Εἰς ἓνα παλαιὸν ὑπόμνημα σημειοῦται ὅτι τὸ Ψαλτήριον εἶνε μουσικὸν ὄργανον, τριγωνικόν, κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος δέλτα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἄνω μέρος ἔχει ἓνα κοίλωμα, ὅπου σχηματίζεται ὁ ἦχος. Τὸ αὐτὸ σημειώνει καὶ ὁ θεὸς Ἰερώνυμος λέγων εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ 32 Ψαλμοῦ ὅτι τὸ μὲν Ψαλτήριον ἔχει εἰς τὸ ἄνω μέρος τὸ κοίλωμα, ἡ δὲ κιθάρα ἔχει τὸ κοίλωμα εἰς τὸ κάτω· τὸ αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς σημειώσεως τοῦ ἱεροῦ Ζυγαδηνοῦ, ὅστις ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι τὸ Ψαλτήριον εἶνε ὄργανον ἐκ τῶν καλουμένων ἐντατῶν — τῶν κρουομένων δηλαδὴ διὰ χορδῶν ἐντεινομένων — πλὴν ὀρθιον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος λαμβάνει τὴν αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν τῶν φθόγγων. Εἰς τὸ σωζόμενον Προοίμιον τοῦ Ψαλτῆρος, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται κοινῶς εἰς

τὴν αἰτίαν τοῦ ἤχου ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος. Καὶ εἰς μὲν τὴν κιθάραν καὶ τὴν λύραν ὁ χαλκὸς ἀπὸ τὸ κάτω μέρος δίδει τὸν ἤχον

τὸν θεῖον Χρυσόστομον, γίνεται περὶ τὴν ὁμοίαν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὄργανον, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν Ψαλτήριον, οἱ Ἑβραῖοι ὠνόμαζον Νάβλιν. Ὁρθῶς δὲ οἱ Ἑβδομήκοντα τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν νέβελ μεταφράζουσι πολλάκις μὲ τὴν λέξιν Ψαλτήριον. Μεταχειρίζονται ὁμοίως πολλάκις καὶ τὴν λέξιν κιθάρα. Ὁ δὲ ἱερός Αὐγουστίνος ἐρμηνεύων τοῦ 56 Ψαλμοῦ τὸν στίχον «Ἐξεγέρθητι Ψαλτήριον καὶ κιθάρα» καὶ ἐξηγῶν τὴν διχοφροσίν ὅπου ὑπάρχει μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο ὀργάνων, παραθέτει τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Μ.Βασιλείου καὶ λέγει· τὸ Ψαλτήριον εἶνε ὄργανον, τὸ ὁποῖον βαστάζεται διὰ τῶν χειρῶν πληττουσῶν αὐτὸ καὶ ἔχει ἐντεταμέναις χορδαί· ἀλλ' εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, ὅπουθεν αἱ χορδαὶ δέχονται τὸν ἤχον, ὑπάρχει κοιλὸν τι ξύλον, τὸ ὁποῖον κρέμαται καὶ κρούμενον δέχεται ἔνδον τὸν ἀέρα καὶ ἤχει. Καὶ ταῦτα μὲν σημειώνει ὁ Δουκαῖος.

Ἡ δὲ σημείωσις τοῦ ἱεροῦ Ζυγαδανοῦ, περὶ ἧς λέγεται ἄνωτέρω, ἔχει ὡς ἐξῆς : Τὸ Ψαλτήριον ἦτο μουσικὸν ὄργανον ἐντατὸν μὲ δέκα χορδαὶ ἀντιφώνους. Ὑπῆρχον δὲ εἰς αὐτὸ δέκα κόλαβοι, ἤτοι ξυλάκια ἴσα μὲ τὰς δέκα χορδαί, τὰ ὅποια στρεφόμενα ποτὲ μὲν ἐτέντονον τὰς χορδαί καὶ ἐψήλωνόν τοὺς ἤχους, ποτὲ δὲ ἐξέσφιγγον αὐτάς καὶ ἐχαμῆλοναν τοὺς ἤχους. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν χεῖρ τοῦ παίζοντος ἐκράτει τὸ πλῆκτρον, τὸ δὲ ἀριστερὸν περιέστρεφε τὰ ξυλάκια καὶ ἐκανόνιζε τὸν ἤχον ἢ ὀξὺν ἤγουν ὑψηλόν, ἢ βαρὺν ἤγουν χαμηλόν, ἢ μέσον. Ὑπῆρχε δὲ τὸ Ψαλτήριον ἐν χρῇσει καὶ πρὸ τοῦ Δαβὶδ, ἀλλ' οὗτος πρῶτος ἐτελειοποίησεν αὐτὸ καθὼς λέγει ὁ ἴδιος : «Οἱ δάκτυλοί μου ἤρμωσαν Ψαλτήριον».

Ὁ ἱερός Θεοδώρητος, ἐρωτηθεὶς τί διαφέρει ἡ νάβλα ἀπὸ τὴν κιθάραν, ἀπήντησεν ὅτι τὰ ὄργανα αὐτὰ εἶχον ἀπὸ δέκα χορδαί, πλὴν ἡ μὲν νάβλα, καθὼς λέγουσιν, ἐκρούετο διὰ τῶν δακτύλων, ἡ δὲ κιθάρα διὰ πλῆκτρον.

Ἐν τῇ Ἐκδόσει τοῦ Ζυγαδανοῦ παρὰ τοῦ ἀγιορείτου διδασκάλου Νικοδήμου σημειοῦται ὅτι ὁ Δαβὶδ ἐψάλλε τοὺς Ψαλμοὺς ὄχι μόνον μὲ Ψαλτήριον, ἀλλὰ καὶ μὲ κιθάραν (ἐξομολογήσομαί σοι ἐν κιθάρᾳ). Ὅθεν ὁ ἱερός Ζυγαδανὸς βασιλικὸν ὄργανον ὀνομάζει τὴν κιθάραν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ στίχου «ψαλῶ σοι ἐν κιθάρᾳ».

εἰς τὸ πλῆκτρον, τὸ δὲ Ψαλτήριον ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος ἔχει τὰς ἀφορμὰς τῶν ἀρμονικῶν ρυθμῶν, διὰ τὰ σπουδάζωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ζητῶμεν τὰ ἄνω καὶ νὰ μὴ συρῶμεθα κάτω εἰς τὰ χαμαί-ζυγα πάθη τῆς σαρκὸς μετὰ τὴν ἡδονὴν τοῦ μέλους (¹).

Νομίζω δὲ ὅτι διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄργάνου ὁ προφητικὸς λόγος βαθεῖα καὶ μετὰ σοφίαν μᾶς ἀποδεικνύει καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι ὅσοι ἔχουν τὰς ψυχὰς τῶν ἀρμονικῶς ταιριασμένας καὶ μετὰ ἐμπρέπουσαν τάξιν, αὐτοὶ εὐκολα βαδίζουν τὴν πρὸς τὰ ἄνω πορείαν (²).

Λοιπὸν ἅς ἴδωμεν τώρα καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.

Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. «Καὶ ἐλπίτης, λέγει, εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὅπου δὲν ὑπετάχθη εἰς τὴν συμβουλὴν καὶ θέλησιν τῶν ἀσεβῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων». Καὶ οἱ μὲν ἀρχιτέκτονες βέβαια, ὅταν θέλουν νὰ ἐγείρουν εἰς μέγα ὕψος τὰς ὀγκώδεις ἐκείνας οἰκοδομὰς, ὅπου κατασκευάζουν, συνήθως θέτουν ὑποκάτω εἰς τὰ θεμέλια μεγάλους λίθους, ἀναλόγως μετὰ τὸ ὕψος ὅπου μέλλει νὰ λάβῃ ἡ οἰκοδομή. Καὶ οἱ ναυπηγοὶ πάλιν, ὅπου μετὰ τέχνην κατασκευάζουν κανὲν ἀπὸ τὰ παμ-

(¹) Τὸ Ψαλτήριον, λέγει καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, θέλει νὰ βλέπῃ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸν οὐρανόν, διότι τὸ ὄργανον αὐτὸ κινεῖται ἄνωθεν καὶ ὄχι κάτωθεν ὡς ἡ κιθάρα.

(²) Ἐνταῦθα περατοῦται τὸ περιλάλητον προοίμιον τῆς παρούσης Ὁμιλίας, ὅπερ κυρίως εἶνε τὸ προοίμιον τοῦ ὅλου Ψαλτηρίου, καὶ ὡς τοιοῦτον χαρακτηρίζεται παρὰ πάντων τῶν κριτικῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, θαυμαζόμενον διὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ ἀπαράμιλλον κομψότητα καὶ χάριν, διὰ τῶν ὁποίων κυρίως διακρίνεται ὁ ῥητορικὸς λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἀρχαιοτάτη λατινικὴ μετάφρασις τούτου σώζεται, ἡ ὁποία ἀποδίδεται εἰς τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον καὶ δημοσιεύεται ὡς πρόλογος εἰς τὰς Ὁμιλίας αὐτοῦ εἰς τοὺς ψαλμούς. Ὁ δὲ θεὸς Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων, ὅστις συνήθως πολλὰ περὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειον, ὅχι ὀλίγα ἐκλέξας αὐτολεξεῖ ἔλκεν ἐκ τοῦ προοιμίου (Περὶ κειν. καὶ προλεγόμενα σ. 13.).

μέγιστα ἐκεῖνα πλοῖα, θέτουν κατὰ πρῶτον ὡς ἕνα θεμέλιον τὴν τρόπον, ἥτοι τὴν καρίαν, ὡς βάσιν αὐτοῦ, ἀνάλογον μὲ τὴν χωρητικότητα τοῦ πλοίου. Καὶ κατὰ τὴν γένεσιν πάλιν τῶν ζώων κατὰ πρῶτον ἡ καρδία σχηματίζεται ἀπὸ τὴν φύσιν ἀναλόγως μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου ὅπου μέλλει νὰ γεννηθῇ. Διότι καθὼς σχηματίζεται καὶ πλαστουργεῖται τὸ σῶμα τῶν ζώων ἀναλόγως μὲ τὰ ἰδιαίτερα πρῶτα καὶ θεμελιώδη γνωρίσματα ἐκάστου συγχρόνως συντελεῖται καὶ ἡ διαφορὰ εἰς τὸ μέγεθος τῶν διαφόρων ζώων. Ὅποιαν μὲν λοιπὸν σημασίαν καὶ ἐπιρροὴν ἔχουν τὰ θεμέλια εἰς τὰς οἰκοδομὰς καὶ ἡ τρόπικς εἰς τὰ πλοῖα καὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων ἡ καρδία, τοιαύτην δύναμιν ἀπαράλλακτα μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχει τὸ σύντομον αὐτὸ προοίμιον σχετικῶς μὲ τὴν ὅλην τῶν Ἰαλμῶν ὑπόθεσιν. Διότι ἐπειδὴ ὁ Προφητὰναξ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατόπιν μέλλει νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς συμβουλὰς κοπιαστικὰς καὶ ὅπου νὰ συνοδεύωνται μάλιστα καὶ μὲ ἀνεκδιηγήτους ἰδρώτας καὶ πόνους, προλαμβάνει ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου του καὶ φανερώνει τὸ μακάριον τέλος τοῦ ἐναρέτου Χριστιανοῦ, ἵνα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια μᾶς ἐπιφυλάσσονται εἰς τὸ τέλος, διαπερῶμεν ἀλύπως τὰς ἀλγεινὰς θλίψεις τῆς παρούσης ζωῆς. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ὁδοιπόρους ὅπου περιπατοῦν μίαν τραχεῖαν καὶ δύσβατον ὁδόν· τὸν βαρὺν αὐτῶν κόπον ἀνακουφίζει τὸ ὥραϊον καὶ ἀναπαυτικὸν κατάλυμα, εἰς τὸ ὅποιον ἐλπίζουν ἐπὶ τέλους νὰ φθάσουν. Καὶ τοὺς ἐμπόρους ὁμοίως τοὺς βιάζει μὲ τόλμην νὰ ρίπτωνται εἰς τῆς θαλάσσης τὰ κύματα ἢ ἐπιθυμία, ὅπου ἔχουν νὰ προμηθευθοῦν τὰ διάφορα ἐμπορεύματα καὶ τὰς πραγματείας των. Καὶ εἰς τοὺς γεωργοὺς πάλιν, κρυφὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, κλέπτει τοὺς κόπους των καὶ μόχθους, ὥστε νὰ μὴ τοὺς αἰσθάνωνται διόλου, ἢ ἐλπίς

92
A τῆς ἐσοδείας τῶν καρπῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς τοῦ βίου μας διαρρυθμιστής, ὁ μέγας ἡμῶν διδάσκαλος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, μὲ πολλὴν σοφίαν καὶ μεγάλην τέχνην μᾶς προβάλλει ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν τὰς ἀνταμοιβὰς ὅπου θὰ λάβωμεν, ἐὰν

B

κοπιᾶσμεν διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ θεωρῶμεν ἐλαφροὺς τοὺς κόπους τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τοὺς ὑπερπηδῶμεν χωρὶς νὰ τοὺς λογαριάζωμεν διόλου καὶ ἔτσι νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ ἐμπρὸς μὲ προθυμίαν, ἔχοντες εἰς τὸν νοῦν μας πάντοτε τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ⁽¹⁾).

Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Ὑπάρχει μὲν βεβαίως ἐκεῖνο τὸ ἀγαθόν, ὅπου εἶνε πρῶτα-πρῶτα κυρίως καὶ καθ' ἑαυτὸ ἄξιον μακαρισμοῦ, τὸ ἀληθινὸν ἀγαθόν. Αὐτὸ δὲ εἶνε ὁ Θεός. Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος, δταν ἐμελλε νὰ κάμῃ ὑπόμνησιν περὶ τοῦ Χριστοῦ, εἶπέ· *Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἦτοι τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ μακαρίου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* (Τίτ. 2, 13) ⁽²⁾. Διότι μακάριον εἶνε τῶνόντι τὸ αὐτόκαλον, ἦτοι τὸ κυρίως καὶ καθ' ἑαυτὸ καλόν, πρὸς τὸ ὅποιον ἀποβλέπουν τὰ πάντα, τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦν νὰ ἀπολαύ- C σουν τὰ πάντα, ἡ ἀτρεπτος καὶ ἀμετάβλητος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ ζωὴ ὅπου δὲν βλάπτεται ἀπὸ καμμίαν ἐνόχλησιν καὶ θόρυβον, ὁ ἰλαρὸς καὶ χωρὶς καμμίαν λύπην τρόπος τοῦ βίου, εἰς τὸν ὅποιον δὲν ὑπάρχει καμμία ἀλλοίωσις, τὴν ὁποίαν

(1) Τὸ ἴδιον σχεδὸν λέγει καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος· «ὅν μὲν ἀποβλέψης εἰς τὸν κόπον τῶν κατορθωμάτων, φαίνεται τὸ πρᾶγμα βαρὺ καὶ κοπιαστικόν, ὅν δὲ εἰς τὴν ἀνταμοιβὴν ἀποβλέψης, τότε τὸ ἔργον τῆς ἀρετῆς φαίνεται ἐλαφρὸν καὶ εὐκολώτατον» (λόγ. περὶ Μετανοίας). Τὴν αὐτὴν ἐννοιαν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν ἐκφράζει ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὸν περὶ φθόνου λόγον· «ὑπερπηδήσας μὲ τὸν λογισμὸν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ ὡς οὐδὲν θεωρήσας αὐτὰ καὶ ἀποβλέψας εἰς τὸ ὄντως καλὸν καὶ ἐπαινετὸν . . .».

(2) Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπηρτίσθη ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο χωρίων· τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθ. Α΄. 1, 11 «κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ», τὸ δὲ δεύτερον ἐκ τῆς πρὸς Τίτ. 12, 13 «προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

δὲν ἐγγίζει καμμία μεταβολή⁽¹⁾, ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ, ἡ ἄφθονος χάρις, ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός. Ἄλλ' ἔμως οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀμαθεῖς καὶ φιλόκισμοι, ἐποῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ καταλάβουν τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, μακαρίζουν πολλάκις ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἐποῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν· μακαρίζουν τὸν πλοῦτον, τὴν υἰείαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου, ἀπὸ τὰ ἐποῖα κανένα δὲν εἶνε κυρίως καὶ καθαυτὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του φύσιν, ὅχι μόνον διότι εὐκολα ἀλλάζουν καὶ καταντοῦν εἰς τὰ ἐναντία των πράγματα, ἀλλὰ διότι καὶ ἐκείνους ἐποῦ τὰ ἔχουν δὲν ἠμποροῦν νὰ τοὺς κάμουν ἀγαθοὺς. Διότι ποῖος ἄνθρωπος εἶνε δίκαιος ἀπὸ τὰ χρήματά του ; ποῖος δὲ εἶνε σώφρων ἀπὸ τὴν υἰείαν του ; Τὸ ἐναντίον μάλιστα πολλάκις συμβαίνει, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ χρησιμεύει διὰ νὰ ἀμαρτάνουν ἐκεῖνοι ἐποῦ τὰ ἔχουν καὶ τὰ μεταχειρίζονται κακῶς. Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ἐποῦ ἀπέκτησεν ἐκεῖνα τὰ ἐποῖα εἶνε πολυτιμώτατα δι' αὐτόν, ἐποῦ ἔχει τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐποῖα εἶνε ἀναπαίρετα. Αὐτὸν δὲ τὸν ἄνθρωπον μὲ ποῖον τρόπον θὰ τὸν γνωρίσωμεν ; Μᾶς ὁδηγεῖ ὁ Προφητὰναξ λέγων : « Ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος εἶνε μακάριος, λέγει, ἐποῦ δὲν ὑπετάχθη εἰς τὴν συμβουλήν καὶ θέλησιν τῶν ἀσεβῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ πρὶν εἶπω τί ἀκριβῶς σημαίνει τὸ νὰ μὴ πορευθῇ κανεὶς καὶ ὑποταχθῇ εἰς τὴν συμβουλήν καὶ τὴν θέλησιν τῶν ἀσεβῶν, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς διαλύσω τὸ ζήτημα ἐποῦ παρουσιάζεται εἰς τὸν στίχον αὐτὸν τοῦ Ψαλμοῦ. Διατί, θὰ εἶπη ἴσως καθένας ἀπὸ σᾶς, διατί ὁ Προφήτης ἐδιάλεξε καὶ μακαρίζει ἐδῶ μόνον τὸν ἄνδρα ; Ἀρὰ γε μήπως ἀποκλείει τάχα ἀπὸ αὐτὸν τὸν μακαρισμὸν τὰς γυναῖκας ; Μὴ γένοιτο· διότι καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς μία καὶ ἡ

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν τοῦ Ὁ Ἅγιος τὸ τοῦ Ἰκώβου (Α' Κεθ. Ἐπ. 17) « παρ' ᾧ οὐκ ἐνὶ παραλλαγῇ ». Ὁμοιον δὲ καὶ τὸ τοῦ προφήτου Μαλαχίου « Ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι ». Τοῦτέστιν, ὅχι μόνον τόπου μεταβολὴ δὲν ὑπάρχει περὶ τὸ αὐτόκαλον, ἀλλ' οὔτε κανενὸς πράγματος μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν αὐτὸ δοκιμαζει.

αὐτὴ εἶνε ἡ ἀρετὴ· διότι καὶ ἡ πλάσις αὐτῶν καὶ τῶν δύο ἔχει τὴν ἰδίαν τιμὴν ἐξ ἰσου. Ἐκείνη, λέγει, ἡ Γένεσις : Ἐποίησε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ'εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς (Γεν. 1, 27). Ἐκείνων δὲ τῶν ὁποίων ἡ φύσις εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ, αὐτῶν καὶ αἱ ἐνέργειαι ὡσαύτως εἶνε ἴσαι καὶ αἱ αὐταί· ἐκείνων δὲ τῶν ὁποίων τὸ ἔργον εἶνε ἴσον καὶ τὸ αὐτό, αὐτῶν καὶ ὁ μισθὸς εἶνε ἴσος καὶ ὁ αὐτός. Διατί λοιπὸν ἀναφέρει ὁ Προφήτης τὸν ἄνδρα μόνον καὶ ἀπεσιώπησε τὴν γυναῖκα ; Διότι ἔκρινεν ἔτι, ἀφοῦ ἡ φύσις αὐτῶν εἶνε ἴση καὶ μία, ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου εἶνε τὸ πλέον ἡγεμονικὸν ἀπὸ τὰ δύο γένη φανερώνεται σαφέστατα τὸ σύνολον καὶ τῶν δύο αὐτῶν. Μακάριος λοιπὸν ἄνθρωπος, ὅς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Παρατήρησε καλὰ τῶν λέξεων αὐτῶν τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν, πῶς ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἐννοίας καὶ διδασκαλίαν περὶ τῆς πίστεώς μας. Δὲν εἶπεν, ἐκεῖνος ὅπου «δὲν πορεύεται εἰς τὴν συμβουλήν καὶ τὴν θέλησιν τῶν ἀσεβῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων», ἀλλὰ ὅπου δὲν ἐπορεύθη. Διότι ἐκεῖνος μὲν ὅπου εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶνε καλότυχος καὶ ἀξίος μακαρισμοῦ· διότι ἄδηλον καὶ ἄγνωστον εἶνε ἀκόμη ὅποιον θὰ εἶνε τὸ τέλος του⁽¹⁾. Ἐκεῖνος ὅμως ὅπου ἐξεπλήρωσεν ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν καλῶς τὰ καθήκοντά του καὶ ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του μὲ ἀναντίρρητον καλὸν τέλος, αὐτὸς πλέον ἀσφαλῶς ἔμπορεῖ νὰ ὀνομάζεται μακάριος. Ἀλλὰ διατί πάλιν ὁ ἴδιος Προφήτης εἰς ἄλλον Ψαλμὸν λέγει· «Μακάριοι οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου», ἥτοι· «Καλότυχοι εἶνε ὅσοι ἐξακολουθοῦν νὰ πολιτεύωνται καὶ νὰ ζοῦν μὲ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου καὶ νὰ φυλάττουν τὰς ἐντολάς του»; Εἰς ἐκεῖνον τὸν Ψαλμὸν δὲν καλοτυγχίνει καὶ δὲν θεωρεῖ ἀξιὸς μακαρισμοῦ ὁ Προφήτης ὅσους ἐπορεύθησαν, ἀλλ' ὅσους πορεύονται ἀκόμη, διότι εἰς ὅσους ἐργάζονται τὸ ἀγαθὸν καὶ τὰς ἀρετάς, κατό-

93
A

(1) Παράβαλε τὸ τῆς σοφίας Σειράχ· «Πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα» (11, 28).

πιν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγαθὴν των ἐνέργειαν καὶ πράξιν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ ἐπιδοκιμασία καὶ ἀποδοχὴ αὐτῆς· καὶ ὁ ἐπαινος. "Οσοὶ ὁμῶς ἀποφεύγουν νὰ πράξουν τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, αὐτοὶ εἶνε ἀξιοὶ ἐπαίνων, ὅχι ἐὰν μίαν μόνον φορὰν, ἴσως καὶ δευτέραν, ἀποφύγουν νὰ πράξουν τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐὰν κατορθώσουν νὰ ἀποφύγουν ὅλως διόλου τὴν πράξιν τῆς ἁμαρτίας εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν.

- B** 'Αλλ' ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας παρουσιάσθη τῶρα καὶ ἐν ἄλλο ζήτημα καὶ μία ἄλλη ἀκόμη ἀπορία. Διὰ τὴν τάχα ὁ Προφήτης δὲν μακαρίζει καὶ δὲν καλοτυχεῖ ἐκεῖνον ὅπου κατωρθώνει τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐκεῖνον ὅπου δὲν ἐπραξε τὴν ἁμαρτίαν; Διότι ἐὰν ἐκαλοτύχειν ἐκεῖνον ὅπου κατωρθώνει μόνον τὴν ἀρετὴν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἦσαν ἀξιοὶ ἐπαίνων καὶ μακαρισμῶν καὶ τὰ ἄλογα καὶ ἄψυχα, καὶ κάθε ἵππος καὶ βοῦς καὶ λίθος ἀκόμη. Διότι ποῖον ἄψυχον πρᾶγμα «ἔστι ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν», ἦτοι ἐστάθη καὶ ἐπεριπάτησε τὸν ὁρόμον τῶν ἀσεβῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων, ἡ ποῖον ἄλογον ζῶον ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν ἐκάθισεν; Τῶντι, ἐὰν ἔχῃς ὀλίγην ὑπομονήν. θὰ εὕρῃς τὸ ἱατρικὸν καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας σου αὐτῆς. Διότι λέγει κατόπιν ὁ Ψαλμός· 'Αλλ' ἡ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ. «'Αλλὰ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, λέγει, εἶνε μόνον πῶς νὰ ἐκτελέσῃ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου». Ἡ δὲ μελέτη τοῦ θεοῦ νόμου ἀνήκει μόνον εἰς τὸν λογικὸν ἄνθρωπον. Μόνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου μετέχει ἀπὸ τὸν λόγον ἡμπορεῖ νὰ μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου. Ἡμεῖς δὲ προσθέτομεν ἀκόμη καὶ τὸ ἐξῆς· ὅτι ἡ παῦσις ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν γίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴ εἰς τὸ νὰ κάμνῃ τὰς ἀρετάς. Διότι λέγει ἄλλος Ψαλμός· 'Εκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν (Ψαλμ. 36, 27), ἦτοι «παῦσε τὰ κακὰ καὶ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἄρχισε τότε νὰ κάμῃς τὰ καλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν».

C Μὲ σφίαν λοιπὸν ὁ Προφήτης καὶ μὲ τέχνην μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν γύμνασιν καὶ ἀσκήσιν τῶν ἀρετῶν, ἀρχὴν τῶν καλῶν ἔργων ἔκαμε τὴν παῦσιν τῆς ἁμαρτίας. Διότι

ἐὰν εὐθύς ἀμίσως σοῦ ἐπρόβαλλε τὴν τελειότητα, ἦτοι, ἂν σοῦ ἐπρότεινε νὰ ἀρχίσῃς εὐθύς νὰ κάμνης τὴν ἀρετὴν, θὰ ἐδίσταζες καὶ θὰ ἐφοβεῖσθαι νὰ ἐπιχειρήσῃς τὸ μέγα αὐτὸ ἔργον. Τώρα δὲ σὲ συνηθίζει πρῶτον μὲ ἐκεῖνα ὅπου εἶνε πλέον εὐκολοκατόρθωτα, διὰ νὰ ἡμπορέσῃς ἔπειτα νὰ τολμήσῃς νὰ προβῇς καὶ εἰς τὰ δύσκολα καὶ τέλεια. Διότι ἡμπορῶ νὰ παρομοιάσω τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ὡς ἂν μὲ μίαν κλίμακα τρόπον τινά, ἐκείνην τὴν κλίμακα δηλαδὴ, ὅπου εἶδε μίαν φορὰν ὁ μακάριος Ἰακώβ, τῆς ὁποίας ἓνα μέρος μὲν ἦτο πλησίον τῆς γῆς καὶ χαμαίζηλον, τὸ δὲ ἄλλο μέρος τῆς ἀνυψοῦτο ὑπεράνω καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἀκόμη (Γεν. 28, 12). Ὡστε ἐκεῖνοι ὅπου πρῶ- D τὴν φορὰν ἀρχίζουν τὴν ἐνάρετον ζωὴν, πρέπει νὰ θέτουν τὸν πόδα των κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς πρῶτας βαθμίδας, καὶ ἔπειτα κατόπιν ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πατοῦν εἰς τὰς παραπάνω βαθμίδας κατὰ σειράν, ἕως ὅτου μὲ τὴν βαθμιαίαν προκοπὴν των ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναβοῦν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. Καθὼς λοιπὸν εἰς τὴν κλίμακα πρῶτη ἀνάβασις αὐτῆς λέγεται ὁ ἀποχωρισμὸς μας ἀπὸ τὴν γῆν, ὅταν ἀφί- νωμεν αὐτὴν καὶ πατῶμεν εἰς τὴν πρῶτην βαθμίδα τῆς κλίμα- κος (¹), ἔτσι καὶ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ζωὴν, ἀρχὴ προκοπῆς εἰς τὸν ἀνθρώπον εἶνε ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν ἀφήσῃ δηλαδὴ ὁ ἀνθρώπος ὅλως διόλου τὴν ἁμαρτίαν. Ἐν γένει δὲ πλέον εὐκολώτερον εἶνε νὰ παύῃ κανεὶς παρὰ νὰ κάμνῃ ὅποιανδήποτε πράξιν. Παραδείγματος χάριν· οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις· τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακὰ ἔχει ἀνάγκην ἀργίας καὶ ἀκινήσιας. Ἄλλ' ὅμως λέγει κατόπιν ὁ Νόμος· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καθὼς τὸν ἑαυτὸν σου· καὶ, πώλησες E τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς· καὶ, ἐὰν κανεὶς σὲ ἀγγαρεύσῃ ἐν μίλιον, ὕπαγε μὲ αὐτὸν δύο· αὐταὶ αἱ

(¹) Ἐπὶ τῆς ἐννοίας αὐτῆς τοῦ Ἀγίου ἐστήριξεν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακας τὴν πρῶτην Ὁμιλίαν περὶ φυγῆς κόσμου ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ ἀσκητικῷ συγγράμματι.

ἀρεταὶ εἶνε ἐνέργειαι καὶ πράξεις, ὅπου ἀρμόζουν εἰς ἀγωνιστάς, καὶ διὰ τὰ κατορθωθῶν ἔχουν ἀνάγκην νεανικῆς πλέον ψυχῆς καὶ πολὺ γενναίας. "Ὅστε πρέπον εἶνε νὰ θαυμάσῃς τὴν σοφίαν ἐκείνου ὅπου μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν τελειότητα μὲ ἐκεῖνα ὅπου εἶνε πλέον εὐκολα καὶ πλέον εὐκολα κατορθώνονται. Τρία δὲ πράγματα μᾶς προτείνει ὁ Ψαλμὸς ἀπὸ τὰ ὅποια πρέπει νὰ προφυλαττώμεθα· νὰ μὴ πορευθῶμεν, ἤτοι νὰ μὴ ὑποταχθῶμεν, εἰς τὴν συμβουλὴν καὶ θέλῃσιν τῶν ἀσεβῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴ σταθῶμεν καὶ περιπατήσωμεν τὴν ὁδὸν τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ νὰ μὴ καθήσωμεν μαζί τους, μήτε νὰ στέρξωμεν τοὺς λόγους των. Ἔθεσε δὲ ὁ Προφῆτης τὴν τάξιν αὐτὴν εἰς τὰ λόγια αὐτά, μὲ τὸ νὰ ἀκολουθῇ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον φυσικὰ συμβαίνουν αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς τὸν κόσμον. Διότι ἡμεῖς πρῶτον μὲν βουλευόμεθα καὶ σκεπτόμεθα, ἔπειτα δὲ κάμνομεν ἐκλογὴν καὶ λαμβάνομεν μίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν βουλευμάτων καὶ σκέψεών μας, καὶ τρίτον στέργομεν εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἀπεφασίσαμεν καὶ μένομεν πλέον στερεοὶ ἐπάνω εἰς αὐτά.

94 Α Πρῶτα-πρῶτα λοιπὸν ἀξία μακαρισμοῦ εἶνε ἡ καθαρότης τοῦ νοῦς μας καὶ τῶν διανοημάτων καὶ λογισμῶν μας, ἐπειδὴ τὰ διανοήματα καὶ οἱ λογισμοὶ ὅπου ὑπάρχουν μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε πηγὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ σώματος. Διότι ἡ μοιχεία, ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἀνάψῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ φιληδόνου ἀνθρώπου, ἔτσι τότε ἐκτελεῖ κατόπιν καὶ φέρει εἰς πέρας τὴν πρᾶξιν καὶ φθορὰν ὅπου γίνεται διὰ μέσου τοῦ σώματος. "Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος λέγει ὅτι ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὅπου μολύνουν τὸν ἄνθρωπον (Ματθ. 15, 18). Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια κύριως λέγεται ἡ ἀμαρτία ὅπου γίνεται ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, μὴ γένοιτο ποτὲ νὰ δεχθῶμεν ἡμεῖς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀπιστίαν μας. Διότι τοῦτο ἐννοεῖ τό· «νὰ μὴ πορευθῶμεν καὶ νὰ μὴ ὑποταχθῶμεν εἰς τὴν συμβουλὴν καὶ θέλῃσιν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων»· δηλαδὴ ἂν καμμίαν φορὰν εἴπῃς μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου· ἄρὰ γε ὑπάρχει Θεὸς ὅπου κυβερνᾷ τὰ

σύμπαντα ; ἄρά γε ὑπάρχει Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου οἰκονο-
 μεῖ τὰ πάντα καὶ προνοεῖ διὰ τὸ καθὲν χωριστά ; ἄρά γε ὑπάρ- B
 χει κρίσις ; ἄρά γε ὑπάρχει ἀνταπόδοσις δι' ἕκαστον ἄνθρωπον
 κατὰ τὰ ἔργα του ; διατὶ λοιπὸν πολλοὶ δίκαιοι νὰ εἶνε πτωχοὶ
 καὶ πάλιν πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ νὰ εἶνε πλούσιοι ; οὗτοι νὰ εἶνε
 ἀσθενεῖς καὶ ἐκεῖνοι ὑγιεῖς καὶ εὖρωστοι ; οὗτοι νὰ εἶνε ἄτιμοι
 καὶ ἐκεῖνοι ἐνδοξοὶ ; μήπως τάχα ὁ κόσμος διευθύνεται καὶ διοι-
 κεῖται αὐτομάτως, καὶ ἄποιοι περιστάσεις τῆς τύχης παράλο-
 γοι προσδιορίζουσι τὴν ζωὴν ἐκάστου ἀνθρώπου ; Ἐὰν αὐτὰ σκε-
 φθῇς εἰς τὴν καρδίαν σου, τότε ἐπορευθήσῃς ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,
 τότε ὑπετάχῃς εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ θελήσεις τῶν ἀσεβῶν καὶ
 κακῶν ἀνθρώπων. Καλότυχος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρω-
 πος, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου δὲν ἐγεννηθῇ κανένας δισταγμὸς
 περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅπου δὲν ἐφάνη μικρόψυχος εἰς τὰ παρόντα πράγ-
 ματα τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ περιμένει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ·
 ὁ ἄνθρωπος ὅπου δὲν ἐδέχθη εἰς τὴν ψυχὴν του ἰδέαν ἄπιστον C
 περὶ τοῦ Κτίστου μας. Μακάριος δὲ πάλιν εἶνε καὶ ὁ ἄνθρω-
 πος, ὅς ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔσται. Καλότυχος, λέγει, εἶνε
 καὶ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου δὲν ἐστάθη, οὔτε ἐπεριπάτησεν εἰς
 τὸν δρόμον τῶν ἁμαρτωλῶν». Ὁδὸς μὲν βεβαίως ὀνομάζε-
 ται ἡ ζωὴ μας μὲ τὸ νὰ βιάζεται ἕκαστος ἀπὸ τοὺς ἄν-
 θρώπους, ἀμέσως ἀφοῦ γεννηθῇ, νὰ σπεύδῃ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ
 τέλος του. Διότι καθὼς ἐκεῖνοι ὅπου κοιμῶνται μέσα εἰς τὰ
 πλοῖα, αὐτομάτως, χωρὶς νὰ κινηθοῦν διόλου, ὁδηγοῦνται ἀπὸ
 τὸν ἄνεμον καὶ φθάνουν εἰς τοὺς λιμένας, καὶ ἂν οἱ ἴδιοι δὲν τὸ
 αἰσθάνωνται αὐτό, ἀλλ' ὁ δρόμος τοὺς σύρει μὲ σπουδὴν εἰς τὸ
 τέρμα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ταξειδίου των, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐνῷ ὁ
 χρόνος τῆς ζωῆς μας παρέρχεται τρόπον τινὰ καθὼς τὸ ρεῦμα
 τοῦ ποταμοῦ μὲ ἁποίαν κίνησιν συνεχῇ καὶ ἀδιάκοπον, ὁ καθένας
 σπεύδουμεν πρὸς τὸ ἰδικόν του τέλος μὲ τὴν ἀνεπαίσθητον αὐτὴν
 πάροδον τῆς ζωῆς μας. Παραδείγματος χάριν. Κοιμᾶσαι καὶ ὁ
 χρόνος τρέχει καὶ σὲ ξεπερνᾷ. Εἶσαι ἄγρυπνος καὶ ἔχεις καμμίαν
 ἐνασχόλησιν εἰς τὸν νοῦν σου ; Ἀλλ' ὅμως ἡ ζωὴ σου ἐξοδεύε- D

ται καὶ τελειώνει, μολονότι αὐτὸ ἐξαπατᾷ τὴν ἀντίληψίν μας καὶ δὲν τὸ καταλαμβάνομεν. Κάποιον δρόμον λοιπὸν τρέχομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ τρέχομεν μὲ σπουδὴν καὶ βιαστικά νὰ φθάσωμεν ὁ καθένας εἰς τὸ ἰδικόν του τέλος.

Διὰ τοῦτο ὅλοι εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν εἴμεθα ἐν ὁδῷ· ὅλοι εὐρισκόμεθα εἰς μίαν ὁδοιπορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἀκόμη ἡμπορεῖς νὰ λάβῃς μίαν ιδέαν διὰ τὴν σημασίαν ὅπου ἔχει ἡ λέξις ὁδός. Ὡσὰν ἓνας ὁδοιπόρος παρουσιάζεσαι καὶ σὺ εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν· καὶ ἐνῷ βαδίζεις, ὅλα τὰ πράγματα ὅπου βλέπεις τὰ ξεπερνᾷς, ὅλα τὰ ἀφίνεις ὀπίσω σου. Εἶδες ἐμπρὸς εἰς τὸν δρόμον σου κανὲν ὑψηλὸν δένδρον, ἢ καμμίαν ὠραίαν πρασινάδα, ἢ καμμίαν κελαρύζουσαν πηγὴν ὕδατος ἢ ὅ,τι καὶ ἂν τύχῃ ἀπὸ ὅσα εἶνε ἀξιοθέατα εἰς τὴν ἐξοχὴν; ὀλίγον μόνον εὐχαριστήθης, καὶ ἔπειτα ἀπεμακρύνθης ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ ἀφῆσες ὀπίσω. Πάλιν συνήντησες εἰς τὸν δρόμον σου πετρώδεις τόπους καὶ δύσβατα μέρη καὶ φάραγγας καὶ κρημνοὺς καὶ βράχους, καὶ σκόλοπας, ἢ καὶ θηρία ἴσως καμμιὰ φορά, καὶ ἐρπετά, καὶ ἀκάνθας καὶ κάποια ἄλλα ἐνοχλητικὰ πράγματα; ὀλίγον ἐδυσκολεύθης καὶ ὑπέφερες ἀπὸ αὐτά, ἔπειτα ἀπεμακρύνθης καὶ τὰ ἀφῆσες ὀπίσω. Τοιαύτη Ε εἶνε ἡ ζωὴ μας· οὔτε τὰ τερπνὰ εἶνε μόνιμα, οὔτε τὰ λυπηρὰ διαρκή. Ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν εἶνε ἰδικός σου, ἀλλ' οὔτε τὰ παρόντα πράγματα εἶνε ἰδικὰ σου. Μεταξὺ τῶν ὁδοιπόρων ἐκείνουν ὅπου ὁδοιποροῦν μαζὶ διὰ νὰ ὑπάγουν κάπου, συγχρόνως μόλις ὁ πρῶτος μετακινεῖ τὸν πέδα του, καὶ εὐθὺς ἀμέσως θέτει ἐκεῖ τὸ πάτημά του ὁ κατόπιν του, καὶ κατέπιν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ἄλλος ὅπου τὸν ἀκολουθεῖ, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Κύτταξε δὲ ἂν δὲν εἶνε ἀπαράλλαχτα μὲ αὐτὰ καὶ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν ζωὴν μας. Σήμερον ἐκαλλιέργησες ἐσὺ αὐτὸν τὸν ἀγρόν, καὶ αὖριον τὸν ἐκαλλιέργησεν ἄλλος, καὶ κατόπιν ἀπὸ ἐκεῖνον ἄλλος. Βλέπεις αὐτὰ τὰ κτήματα καὶ τὰς πολυτελεῖς αὐτὰς οἰκίας καὶ αὐτὰ τὰ μέγαλα; Πόσα ἕως τώρα ὀνόματα δὲν ἀλλάξαν, ἀφ' ὅτου τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτὰ ἐκτίσθη; Κατὰ πρῶτον ἔλεγαν ὅτι αὐτὴ ἡ οἰκία εἶνε τοῦ δεῖνος· ἔπειτα ὁμοῦς ἀλλάξεν.

ἄλλο ὄνομα, ἔπειτα ἐγείνεν ἰδιοκτησίαν τοῦ δεῖνος, καὶ τώρα πάλιν ἀνήκει εἰς ἄλλον καὶ ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομά του. Ἀρά γε δὲν εἶνε λοιπὸν δρόμος ἡ ζωὴ μας, ὅπου ὑποδέχεται διαφόρους πάντοτε ὁδοιπόρους, οἱ ὅποιοι ὅλοι ἀκολουθοῦν τὸν δρέμον των κατὰ σειρὰν ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου ; «Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος, ὅπου δὲν ἐστάθη εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ δὲν ἐπεριπάτησε τὸν δρόμον των». Τί σημαίνει δὲ τὸ, δὲν ἐστάθη; 95
 Ἐνὼς ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν, οὔτε κακίαν ἔχομεν, οὔτε ἀρετὴν· διότι ἡ πρώτη αὐτὴ ἡλικία εἶνε ἀνεπίδεκτος καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἕξεις καὶ συνηθείας. Ὅταν ἔμως ἀναπτυχθῇ καὶ γείνη τέλειον τὸ λογικόν μας, τότε συμβαίνει ἐκεῖνο ὅπου λέγει ὁ Ἀπόστολος· Ἐλθοῦσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον (Ῥωμ. 7, 9), ἦτοι «ἔταν δὲ ἦλθεν ἡ ἐντολή, ἀνέζησεν ἡ ἁμαρτία, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον» (1). Διότι τότε ἐμφανίζονται λογισμοὶ πονηροὶ ὅπου γεννῶνται μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας ἐξ αἰτίας τῶν σαρκικῶν παθῶν. Διότι ἀληθῶς, ἀποῦ ἔλθῃ ἡ ἐντολή, δηλαδὴ ἡ ὀρθὴ διάγνωσις τῶν καλῶν, ἐὰν δὲν ἡμπορέσῃ αὐτὴ νὰ νικήσῃ τελείως τὸν πονηρὸν λογισμὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ὑποτάξῃ αὐτόν, ἀλλὰ δώσῃ αἰδεῖαν καὶ καιρὸν νὰ ὑποδουλωθῇ ὁ λογισμὸς τοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, 96
 τότε ἀναζῇ ἡ ἁμαρτία, ἀποθνήσκῃ δὲ ὁ νοῦς καὶ γίνεται νεκρὸς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Καλότυχος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὅπου δὲν ἤθελε παραμείνει πολὺν καιρὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἤθελε μεταπηδῆσαι εὐθὺς καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον ζωὴν μὲ τὸ νὰ ἐνδυναμωθῇ ἀπὸ τὸν καλὸν λογισμὸν. Διότι δύο ὁδοὶ ὑπάρχουν, ἐκ τῶν ὑποίων ἡ μία εἶνε ἐναντία τῆς ἄλλης· ἡ μὲν μία πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, ἡ δὲ ἄλλη στενὴ καὶ τεθλιμμένη. Καὶ δύο ὁδηγοὶ ὁμοίως ὑπάρχουν ἐκ τῶν ὑποίων ὁ καθέ-

(1) «Ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ ἐντολή καὶ ὁ νόμος, ἐρμηνεύει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, τότε ἡ ἁμαρτία ἐφάνη ἁμαρτία, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον ὑποκύψας εἰς τὴν ἁμαρτίαν» ἡ μεγαλειτέρως κολάσεως ἐγείνα ἔνοχος ὡς ἐν γνώσει πλέον ἁμαρτάνων».

- νας προσπαθεῖ νὰ σύρῃ τὸν ὁδοιπόρον μὲ τὸ μέρος του. Καὶ ἡ μὲν ὁμαλὴ ἐδὸς καὶ κατωφερὲς ἔχει ὁδηγὸν ἓνα ἀπατεῶνα, ἓνα πονηρὸν δαίμονα, ὁ ὅποιος προσπαθεῖ μὲ τὸ μέσον τῶν ἀπολαύσεων νὰ σύρῃ εἰς τὴν ἀπώλειαν τοὺς ὁδοιπόρους. ὁποῦ ἤθελον τὸν ἀκολουθήσει. Ἡ δὲ τραχεῖα καὶ ἀνωφερὲς ὁδὸς ἔχει ὁδηγὸν ἓνα ἀγαθὸν ἄγγελον, ὁποῦ μὲ τὰ κοπιαστικά ἔργα τῆς ἀρετῆς προσπαθεῖ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ μακάριον
- C τέλος ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἔως οὗτο μὲν λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς εὐρίσκεται εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, κυνηγᾷ τὴν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν καὶ δὲν λαμβάνει καμμίαν φροντίδα διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὅταν δὲ πλέον γείνη ἄνδρας, ἀποῦ ἀνεπτύχθῃ πλέον καὶ συνεπληρώθῃ τὸ λογικόν του καὶ ἡ κρίσις του, φαίνεται τότε ὡσάν νὰ βλέπῃ τρόπον τινὰ ὅτι ἡ ζωὴ του διαχωρίζεται εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν ἓνα ὁποῦ φέρει εἰς τὴν ἀρετὴν. τὸ δὲ ἄλλο ὁποῦ φέρει εἰς τὴν κακίαν· καὶ συχνὰ πυκνὰ γυρίζει τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς του πρὸς τὰ δύο ἐκεῖνα μέρη, καὶ συγκρίνει τὰς διαφορὰς τοῦ καθενός. Βλέπει δὲ τότε ὅτι ὁ μὲν βίος τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦ δεικνύει χειροπιαστὰ ὅλα τὰ τερπνὰ τῆς παρούσης ζωῆς, ὁ δὲ τῶν δικαίων βίος μόλις τοῦ ξεχωρίζει θαμβὰ-θαμβὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Καὶ ἡ μὲν ἐδὸς τῶν σωζομένων ἔσον καλὰ καὶ ὠραῖα τοῦ ὑπόσχεται τὰ μέλ-
- D λοντα, τόσον κοπιαστικά καὶ δύσκολα τοῦ χορηγεῖ τὰ παρόντα. Ὁ ἡδονικὸς ἔμως καὶ ἀκόλαστος βίος παρουσιάζει ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀπόλαυσιν ὅχι προσδοκωμένην εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ τῶρα παρούσαν. Καταλαμβάνεται λοιπὸν κάθε ψυχὴ ἀπὸ σκοτοδινίας καὶ κλονίζεται καὶ ἀμφιρέπει μὲ τοὺς λογισμοὺς της. Καὶ ὅταν μὲν σκεφθῇ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, προτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, ὅταν δὲ προσέξῃ εἰς τὰ παρόντα, προτιμᾷ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἐδῶ βλέπει καλοπέρασιν τῆς σαρκός, ἐκεῖ καταπόνησιν αὐτῆς καὶ σκληργωγίαν (1). Ἐδῶ μέθην, ἐκεῖ νηστείαν. Ἐδῶ γέλωτας ἀκρατή-

(1) α' Ὑπὸ πιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ (Α' Κοριν. 9, 27)· τὴν ῥῆσιν αὐτὴν τοῦ Ἀποστόλου εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἅγιος.

τους, ἐκεῖ ἄφθονον δάκρυον ἔδω χορούς, ἐκεῖ προσευχήν· ἔδω αὐλοὺς, ἐκεῖ ἀναστεναγμούς· ἔδω πορνείαν, ἐκεῖ παρθενίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μὲν ὄντως ἀγαθὸν μόνον διὰ τῆς πίστεως ἡμπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ ἄνθρωπος· διότι εὐρίσκεται πολὺ μακρὰν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὀφθαλμὸς δὲν τὸ εἶδε, καὶ οὖς δὲν τὸ ἤκουσε (Α΄ Κορινθ. 2, 9), τὸ δὲ ἡδονικὸν καὶ εὐχάριστον τῆς ἀμαρτίας εἶνε πρόχειρον, καὶ ἡ ἀπόλαυσις του διέρχεται ἀπὸ ὅλας τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο καλὸ τυχεὸς εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ δὲν παρεσύρθη εἰς τὴν ἀπώλειαν ἀπὸ τὰ δελεάσματα τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ διὰ μέσου τῆς ὑπομονῆς περιμένει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του· μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν δύο ὁδῶν δὲν ἐμβῆκεν εἰς τὸν δρόμον, ὅστις τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν.

Καὶ ἐπὶ καθέδρας⁽¹⁾ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν· ἦτοι· ἀδὲν ἔστερξε τὰ λόγια τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων. Ἄρά γε ἐννοεῖ καθέδρας τὰ συνήθη αὐτὰ καθίσματα, ἐπάνω εἰς τὰ ὅποια ἀναπαύομεν τὰ σώματά μας; Καὶ ποῖα μετὰδοσις ἀμαρτίας ἡμπορεῖ νὰ γείνη ἀπὸ τὸ ξύλον, ὥστε ἐγὼ νὰ ἀποφεύγω ὡς βλαβερὸν ἕνα κάθισμα, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καθίσει προτῆτερα ἕνας ἀμαρτωλός; Ἡ ἴσως καλλίτερον, πρέπει ἡμεῖς νὰ νομίζωμεν ὅτι καθέδραν ὀνομάζει ὁ Προφήτης ἔδω, τὴν ἐδραίαν καὶ μόνιμον καὶ σταθερὰν διαμονὴν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ὁποῦ ἕνας ἄνθρωπος παρεδέχθη μὲ τὸ νὰ συγκατένευσε προηγουμένως εἰς αὐτήν. Ἀπὸ αὐτὸ δὲ τὸ κακὸν πρέπει βεβαίως νὰ προφυλαχθῶμεν, διότι τὸ νὰ χρονотριβοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ δεικνύουν προθυμίαν εἰς τὸ νὰ κυλίωνται μέσα εἰς τὰ κακὰ καὶ τὰς παρανομίας, αὐτὸ προξενεῖ εἰς τὰς ψυχὰς των μίαν πολὺ δυσκολοθεράπευτον ἔξιν. Διότι μία ἀσθένεια ψυχικὴ, ὁποῦ ἐπαλαιώθη καὶ ἐπολυχρόνισε, καθὼς καὶ μία πρᾶξις καὶ ἐνέργεια ἀμαρτίας, ὁποῦ ἐρρίζωσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν πολυκαιρίαν, εἶνε δυσκολοθεράπευτος, ἢ μάλιστα αὐτὴ εἶνε παντελῶς ἀθεράπευτος, διότι ἡ συνήθεια ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετα-

96
A

(1) Ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει τὴν γράφην «ἐπὶ καθέδρας».

βάλλεται εἰς φύσιν (1). Πρέπει λοιπὸν νὰ εὐχεται ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ τύχη ποτὲ νὰ πλησιάσῃ διόλου εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἔμῳς ὑπολείπεται τελευταῖον καὶ ἓνα δεύτερον μέσον θεραπείας· εὐθὺς δηλαδὴ μετὰ τὴν δοκιμὴν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας νὰ ἀποφεύγῃ αὐτήν, ὥσάν ἀποφεύγει τὴν πληγὴν ἀπὸ κανέν φαρμακερὸν θηρίον· καθὼς γράφει καὶ ὁ Σολομών διὰ τὴν φαύλην γυναῖκα· «Μὴ ἐπιστήσης σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἀποπήδησον· μὴ ἐγγχρονίσῃς (Παροιμ. 9,18) (2)· «Μὴ στρέψῃς, λέγει, ποτὲ τὸν ὀφθαλμόν σου ἐπάνω εἰς τὴν κακὴν γυναῖκα, μὴ κυττάξῃς αὐτήν, ἀλλ' ἀπομακρύνῃτι μὲ ἓνα πήδημα ταχέως ἀπὸ πλησίον τῆς· μὴ χρονοτριβίσῃς διόλου κοντά τῆς».

Β Καὶ ἔμῳς βλέπω τώρα ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι ἐποῦ ὠλίσθησαν καὶ ἐξέπεσαν εἰς τὰ σαρκικὰ πάθη κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νεότητός των, παραμένουν μέχρι τῶν γηρατειῶν των μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας, ἔνεκα τῆς συνηθείας ὅπου ἀπέκτησαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Διότι καθὼς οἱ χοῖροι ὅπου κυλίσονται μέσα εἰς τὸν βόρβορον ὁλονὲν προσκολλοῦν ἐπάνω των πηλόν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπαυξάνουν τὸ ἐκ τῆς ἡδονῆς αἶσχος καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσκολλοῦν καὶ ἐντυπώνουν αὐτὸ ἐπάνω των. Μακάριον μὲν λοιπὸν πρᾶγμα εἶνε τὸ νὰ μὴ διανοηθῇς ποτέ, νὰ μὴ συλλογισθῇς ποτὲ σου τὸ πονηρὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἂν ὅμως ἀπὸ συναρπαγὴν, τοῦτέστιν ἀπὸ ὄλον καὶ ἀπάτην τοῦ ἐχθροῦ, χωρὶς νὰ τὸ προσχεδιάσῃς, ἐδέχθῃς εἰς τὴν ψυχὴν σου διανοήματα καὶ λογισμοὺς ἀσεβείας, μὴ σταθῇς καὶ ἐπιμείνῃς ἐπάνω εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἄν δὲ καὶ αὐτὸ ἀκόμη σοῦ συνέβῃ, καὶ δὲν ἔμπόρεσες νὰ τὸ ἀποφύγῃς, μὴ παραμείνῃς στερεὸς καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὸ κακὸν καὶ

(1) Ἀλλὰ χροῦ τὸ αὐτὸ λέγει ὁ Ἅγιος οὕτω· «Ἔθος γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν φύσεως ἰσχυρὸν λαμβάνει» τοῦτο δὲ ὁ ἱερός Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καλεῖ νόμον, λέγων· «Χρόνον τὸ ἔθος βεβαιωθὲν ἐτομίσθη νόμος» (Ὁμιλ. 34).

(2) Ἡ ῥῆσις αὕτη οὕτως ἔχει ἐν ταῖς Παροιμίαις· «Ἀλλ' ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ αὐτῆς, μηδὲ ἐπιστήσης τὸ σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν».

εἰς τὸν λογισμὸν ἐκείνον τῆς ἀμαρτίας. Μὴ καθίσῃς λοιπὸν ἐπάνω εἰς καθέδραν τῶν λοιμῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ αὐτὸν τὸν C
τρόπον ἐκατάλαβες ποίαν ἐννοεῖ ὁ Ψαλμὸς ἐδῶ καθέδραν, ὅτι δη-
λαδὴ ἐνομάζει καθέδραν τὴν διαρκῆ εἰς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἀμαρ-
τίαν παραμονὴν, ἐξέτασον τῶρα ποίους ὀνομάζει λοιμοὺς ὁ Προ-
φήτης. Λέγουσι δὲ ἐκεῖνοι ὅπου εἶνε ἔμπειροι εἰς τὰ τοιαῦτα ὅτι
ὁ λοιμός, ἤτοι ἡ πανώλης, ὅταν προσβάλῃ κανένα ἄνθρωπον ἢ
κανὲν ζῶον, μεταδίδεται κατόπιν εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅσοι
ἤθελον πλησιάσει τοὺς πάσχοντας. Διότι ἡ ἀσθένεια αὐτὴ ἔχει
τὸ φυσικὸν ιδίωμα νὰ μεταδίδῃ τὸ νόσημα ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν
ἄλλον εἰς ὅλους ὅσοι ἤθελον ἔλθει εἰς συνάφειαν καὶ συγκοινῶ-
νίαν μὲ τοὺς προσβληθέντας. Τέτοιοι δὲ ἀκριβῶς εἶνε καὶ ὅσοι
πράττουν τὴν ἀμαρτίαν. Μεταδίδουν τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀμαρτίας
ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ μαζὶ ὅλοι τότε συμπάσχουν, καὶ μαζὶ ὅλοι
τότε κολάζονται. Δὲν παρατηρεῖς τοὺς πόρνους ὅπου κáθηνται εἰς
τὴν ἀγορὰν πῶς ἐμπαίζουν τοὺς σῶφρονας καὶ ἐναρέτους καὶ ζη- D
γοῦνται τὰς πράξεις τὰς αἰσχρὰς ὅπου ἔπραξαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ
σχότους, καὶ ἀπαριθμοῦν τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ὡς ἂν κάποια ἐν-
δοξα κατορθώματά των καὶ ἀνδραγαθίας των;

Αὐτοὶ εἶνε οἱ λοιμοὶ, οἱ πανουκλιασμένοι, ὅπου προσπαθοῦν
νὰ μεταδώσουν εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τὸ ἰδικόν των ἐπαίσχυν-
τον ἔργον, καὶ δεικνύουν μεγάλην προθυμίαν νὰ κάμουν πολλοὺς
ἄλλους ὡς ἂν τὸν ἑαυτὸν τους, ἵνα, μὲ τὸ νὰ ἔχουν καὶ ἄλλους
πολλοὺς συντρόφους εἰς τὴν ἀμαρτίαν, σωθοῦν τάχα ἀπὸ τὸ ὄνει-
δος καὶ τὴν κατασχύνην. Διότι καθὼς ἡ πυρκαϊά, ὅπου ἔτυχε
νὰ συμβῇ μέσα εἰς ξηρὸν καὶ εὐκολοἀνάπτον δάσος, δὲν ἡμπορεῖ
νὰ περιορισθῇ ὥστε νὰ μὴ καύσῃ ὅλον ἐκεῖνο τὸ δάσος, καὶ μά-
λιστα ὅταν ἐπιτύχῃ καὶ εὐνοϊκὸν ἄνεμον, ὅπου νὰ μεταδίδῃ εὐ-
κολὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰς φλόγας, ἔτσι καὶ ἡ ἀμαρτία, ἀφοῦ προσ- E
βάλῃ ἕνα ἄνθρωπον, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ μεταδοθῇ εἰς ὅλους
ἐκείνους ὅπου πλησιάζουν τὸν προσβληθέντα καὶ μολυνθέντα, μὲ
τὸ νὰ ἐξανάπτουν αὐτὴν τὰ πονηρὰ πνεύματα τῆς ἀσελγείας.
Διότι ὁ δαίμων τῆς πορνείας δὲν ἀρκεῖται νὰ σταματήσῃ ἡ ἀτι-

μία εἰς ἓνα μόνον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀμέσως γ' ὕρω εἰς τὸν ἓνα ἐκείνον συνάζονται ἀπὸ τὸν δαίμονα ὅλοι οἱ συνζυγήλικες ἐκείνου. Καὶ ἰδοὺ ἀμέσως τότε ἀκολουθοῦν ξεφαντώματα καὶ μέθαι καὶ αἰσχροὶ λόγοι καὶ πορνικαὶ ἐμιλίαι· ἀμέσως μία πόρνη ἰδοὺ συντρῶγει μαζί των, καὶ μεθυσμένη πλέον ἀρχίζει μετ' αὐτὴν τὸν ἓνα νὰ μειδιᾷ ἐλκυστικῶς, τὸν ἄλλον νὰ ἐξερεθίζῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅλους νὰ ἐξανάπτῃ καὶ νὰ σύρῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν. Ἄρα γε εἶνε μικρὸς καὶ ἀξιοκαταφρόνητος ὁ λοιμὸς αὗτός, ἡ πανώλης αὕτη; Εἶνε ὀλίγη ἡ κολλητικὴ ἐξάπλωσις αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας; Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὅπου θαυμάζει καὶ μιμεῖται τὸν πλεονέκτην, ἡ ἐκεῖνον ὅπου διὰ καμμίαν ἄλλην φαυλότητά του ἔλαβε μεγάλην καὶ περίδλεπτον πολιτικὴν θέσιν, ἡ ἐκεῖνον ὅπου εἶνε βρασιλεὺς καὶ ἡγεμὼν τῶν ἐθνῶν, ἡ ἀρχηγὸς στρατευμάτων καὶ ἔπειτα διάγει μίαν ἀκόλαστον ζωὴν, μετ' αὐτὸν νὰ περνᾷ τὸν βίον του μέσα εἰς τὰ πλέον αἰσχροὶ πάθη, ἐκεῖνος λέγω ὅπου τὸν θαυμάζει καὶ τὸν μιμεῖται αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, δὲν παρεδέχθη καὶ δὲν ἔμψασε τὸν λοιμὸν αὐτὸν καὶ τὴν πανώλην μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν του, μετ' αὐτὸν νὰ θεωρῇ ὡς ἰδικήν του τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνου, τὸν ὅποσον θαυμάζει καὶ μιμεῖται; Διότι τὰ λαμπρὰ ἀξιώματα καὶ αἱ περίδλεπτοι θέσεις συλλαμπρύνουσι καὶ συνανυψώνουσι συγχρόνως καὶ τὸν ἀτομικὸν βίον τῶν ἀξιωματούχων αὐτῶν καὶ καθιστῶσι καὶ αὐτὸν περίδλεπτον. Καὶ οἱ μὲν στρατιῶται συνήθως ἐξομοιώνονται μετ' αὐτοὺς ἀρχιστρατήγους, οἱ δὲ λαοὶ τῶν πόλεων ζηλεύουσιν καὶ μιμοῦνται τοὺς ἀρχοντάς των. Καὶ ἐν γένει ὅταν ἡ ἁμαρτία καὶ τὸ κακὸν τοῦ ἑνὸς θεωρηθῇ ἀπὸ τὸν λαὸν ζηλευτὸν καὶ ἄξιον μιμήσεως, πρεπόντως καὶ δικαίως θὰ λεχθῇ, ὅτι κάποιος μέγας λοιμὸς τῶν ψυχῶν, μία ψυχικὴ πανώλης ἐπιπολάζει εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Διότι ὅταν κανεὶς ἐπίσημος ἄρχων καὶ δυνάστης πράττῃ τὴν ἁμαρτίαν, τότε αὐτὸς παρασύρει πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ὅπου εἶνε πλέον εὐχολοὶ εἰς τὸ νὰ παρασύρωνται, ὥστε νὰ πράττουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἑομοίαν ἁμαρτίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον κολλᾷ, καὶ παίρνη ὁ ἓνας τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ ἄλλου, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν τοιού-

97

A

B

των ἀνθρώπων πάσχουν ἀπὸ κολλητικὴν πανώλην. Νὰ μὴ καθίσης λοιπὸν ἐπάνω εἰς καθέδραν λοιμῶν καὶ φθοροποιῶν, καὶ νὰ μὴ λάβῃς μέρος εἰς συνέδριον διαφθορέων καὶ καταστρεπτικῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ μὴ ἐναπομείνης ἀμετάπειστος εἰς ἐκείνας τὰς ἀποφάσεις ὅπου κακῶς ἔλαβες.

Ἀλλὰ ὁ μὲν λόγος μου ἀκόμη εὐρίσκεται εἰς τὸ προοίμιον· καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν του, τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐννοιῶν βλέπω ὅτι ὑπερβαίνει τόσον πολὺ τὸ σύνηθες μέτρον, ὥστε καὶ σεῖς νὰ μὴ ἡμπορῇτε εὐκόλως νὰ διατηρήσῃτε εἰς τὸν νοῦν σας περισσότερα ἀπὸ ἕσα σὰς εἶπα σήμερον, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ ἡμπορῶ νὰ ἐξακολουθῶ τὴν ὁμιλίαν, ἐπειδὴ ἔνικα τῆς ἀσθενείας μου, ἢ ὅποια παντοῦ καὶ πάντοτε μὲ παρακολουθεῖ ὡς σύντροφός μου ἀχώριστος, ἐξασθενεῖ ἡ δύναμίς μου καὶ χάνεται ἡ φωνή μου. Μολονότι δὲ ἀτελῶς ἐξήγησα αὐτὰ ὅπου σὰς εἶπα σήμερον, διότι σὰς ὑπέδειξα μὲν ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ παρέλειψα νὰ σὰς εἶπω διὰ τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ὁ Χριστιανὸς μὲ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καλῶν ἔργων, ἔμως ἀφοῦ τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἐναπεθέσαμεν μέσα εἰς ἀκοὰς συμπαθητικὰς καὶ εὐμενεῖς πρὸς ἐμὲ καὶ προσεκτικὰς, σὰς ὑπόσχομαι, Θεοῦ θέλοντος, νὰ συμπληρώσωμεν καὶ ἕσα ὑπολείπονται ἀκόμη νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἀπὸ τὸν παρόντα πρῶτον Ψαλμόν, ἐκτὸς ἐὰν ὑποκύψωμεν, ὡσάν θνητοὶ ὅπου εἴμεθα, εἰς τὴν παντελεῖ σιωπὴν. Εἴθε· δὲ ὁ Κύριος νὰ δώσῃ καὶ εἰς ἐμὲ τὸν μισθόν διὰ τὰ ἕσα σὰς εἶπα, καὶ εἰς σὰς καρπὸν καὶ ὠφέλειαν ἀπὸ ἕσα ἠκούσατε, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι εἰς αὐτὸν εἶνε ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν (¹).

(¹) Δυστυχῶς δὲν περιεσώθη ἡ συμπλήρωσις καὶ ἀποτελείωσις τῆς θυμωσιωτάτης αὐτῆς ἐρμηνείας εἰς τὸν Α΄ Ψαλμόν, τοῦ ὁποίου μολὶς ἡ ἀρχὴ μόνον ἐρμηνεύθη, ὡς βλέπομεν. Διὰ τοῦτο ἐν ἐκ τῶν χειρογράφων τὴν Ὅμιλιν αὐτὴν ἐπιγράφει οὕτως. α' Ὅμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Αου Ψαλμοῦ.

ΟΜΙΛΙΑ

D

ΕΙΣ ΤΩΝ ΕΒΔΟΜΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

«Ψαλμός τῷ Δαβίδ, ὃν ᾤσε τῷ Κυρίῳ
ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί, υἱοῦ Ἰεμενεί».

Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ τοῦ Ζ' Ψαλμοῦ, «Ψαλμός τοῦ Δαβίδ, ὃν ὅποιον ἔψαλεν εἰς τὸν Κύριον διὰ τοὺς λόγους τοῦ Χουσί τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰεμενεί» φαίνεται ὅτι ἀντίκειται εἰς τὴν ἱστορίαν ὅπου περιέχεται εἰς τὴν Β'. τῶν Βασιλειῶν, ἐνθα γίνεται ἀρήγῃσις δι' ἐκεῖνα ὅπου συνέβησαν εἰς τὸν Δαβίδ. Διότι ἐκεῖ ὁ Χουσί ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ἀρχιεταῖρος μὲν τοῦ Δαβίδ, τοῦτέστι πρῶτος ὑπασπιστῆς του, υἱὸς δὲ τοῦ Ἀραχί· ἐδῶ δὲ ὁ Χουσί λέγεται 98
A ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰεμενεί. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ ὧσους ἐκεῖ ἀναφέρονται εἶναι υἱὸς τοῦ Ἰεμενεί. Μήπως λοιπὸν αὐτὸς ἐδῶ ὀνομάζεται υἱὸς τοῦ Ἰεμενεί, ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλην γενναιότητα καὶ ἔπραξε μίαν πολὺ μεγάλην ἀνδραγαθίαν μὲ τὴν προσποίησιν τῆς φιλίας ὅπου ὑπεκρίθη; Δηλαδή αὐτὸς ὁ Χουσί παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀβεσσαλὼμ μόνος τοῦ, ὡσάν φίλος του τάχα, καὶ ἐματαιώσε τὰ σχέδια τοῦ Ἀχιτόφελ, ὁ ὁ ὅποιος ἦτο ἀνθρωπος ἐφευρετικώτατος καὶ ἐμπειρότατος εἰς τὸ νὰ διοικῇ τὸν στρατὸν καὶ ἔδιδε πολὺ σοφὰς συμβουλὰς εἰς τὸν Ἀβεσσαλὼμ διὰ τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς καὶ στρατιωτικὰς κινήσεις (1). Τὸ δὲ υἱὸς Ἰεμενεί σημαίνει εἰς τὴν ἑλληνικὴν υἱὸς τῆς δεξιᾶς. Διότι ἐνῷ ὁ Ἀχιτόφελ συνεβούλευε τὸν Ἀβεσσαλὼμ νὰ μὴ χρονοτριβήσῃ, ἀλλ' ἀμέσως τότε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τοῦ πατρὸς του Δαβίδ, ὅπου ἦτο ἀκόμη ἀνέτοιμος καὶ ἀπαρασκευος, ὅμως ὁ Χουσί δὲν ἄφησε νὰ γείνη δεκτὴ ἀπὸ τὸν

(1) Ἀχιτόφελ, ὁ Γιλωναῖος, ἦτο σύμβουλος τοῦ Δαβίδ, συνέπρῃτε δὲ μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ υἱοῦ τοῦ Δαβίδ, ὅπου εἶχεν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ πατρὸς του (Β'. Βασιλ. 15, 12).

Ἀβессαλώμ ἡ συμβουλὴ αὐτῇ τοῦ Ἀχιτόφελ, «διὰ νὰ ἐπι- B
ρίψῃ ὁ Κύριος, λέγει ἡ θεία Γραφή, ἐπάνω εἰς τὸν Ἀβессαλώμ
ἐλα τὰ κακὰ» (Β΄. Βασιλ. 17, 12), ἔσα θὰ ἐπάθαιεν ὁ Δαβὶδ,
ἐὰν ἐπετίθετο ἀμέσως κατ' αὐτοῦ ὁ υἱὸς του, καθὼς τὸν συνεβού-
λευε νὰ κάμῃ ὁ στρατηγικώτατος ὁὐμβουλὸς του Ἀχιτόφελ·
ἀλλὰ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἀβессαλώμ καὶ τὸν σύμβουλόν του λό-
γους ἄλλους ἀναβολῶν τῆς ἐπιθέσεως καὶ χρονοτριβῶν, οἱ ὅποιοι
ἐφάνησαν πλέον πιθανοὶ καὶ πολὺ καλλίτεροι ἀπὸ τὰς συμβου-
λὰς τοῦ Ἀχιτόφελ· καὶ μὲ τὴν ἐπίνοιάν του αὐτὴν κατέπεισε
τὸν Ἀβессαλώμ νὰ μὴ ἐπιτεθῇ ἀμέσως κατὰ τοῦ πατρὸς του·
ὥστε νὰ λάβῃ καιρὸν ὁ Δαβὶδ νὰ συνάξῃ στρατεύματα περισσό-
τερα καὶ παρασκευασθῇ εἰς ἀντίστασιν. Ὅθεν ὁ Χουσί ἔγεινεν ἐξ
αἰτίας τῆς περιστάσεως αὐτῆς παρὰ πολὺ μάλιστα ἀγαπητὸς
πλησίον τοῦ Ἀβессαλώμ, ὅστις ἔλεγεν· «Ἀγαθὴ ἡ βουλὴ Χουσί
τοῦ Ἀραχὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ» (αὐτόθ.). ἤτοι· «Ὡραία
εἶνε ἡ συμβουλὴ τοῦ Χουσί τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀραχὶ περισσότερον ἀπὸ
τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Χουσί μὲ αὐτὸν τὸν
τρόπον ἐνήργησε πλησίον τοῦ Ἀβессαλώμ, ταῦτο χρόνως εἰς τὸν
Δαβὶδ διὰ μέσου τῶν ἱερέων Σαδὼ καὶ Ἀβιάθαρ ἔκαμε γνω-
στὰς τὰς ἐνεργείας αὐτὰς, καὶ τοῦ παρήγγειλε νὰ ἀποσυρθῇ
πλέον μακρὰν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκετο, καὶ νὰ μὴ στρατοπε-
δεύσῃ τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἀραβῶν τῆς ἐρήμου, ἀλλὰ νὰ σπεύσῃ
ὀγλήγορα νὰ περάσῃ πέραν ἀπὸ τὴν πύλιν ἐκείνην (αὐτόθ. 16).
Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς καλῆς αὐτῆς συμβουλῆς του ἐφάνη
ὁ Χουσί δεξιὸς εἰς τὸν Δαβὶδ, τοῦτέστι παρὰ πολὺ χρήσιμος καὶ
ὠφέλιμος εἰς αὐτόν, ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ κατόρ- C
θωμά του καὶ ἐπωνομάσθη λοιπὸν υἱὸς τοῦ Ἰεμενεί, δηλαδὴ
υἱὸς τῆς δεξιᾶς (1). Τόσον δὲ συνηθισμένον εἶνε αὐτὸ εἰς τὴν
Ἀγίαν Γραφήν, πολλοὶ νὰ λαμβάνουν ἐπώνυμα ἀπὸ τὰ κατορθώ-

(1) Εἰς ὁμοίαις περιστάσεις μεταχειρίζεται ὁ λαὸς καταλληλότερα
τὴν φράσιν αὐτήν, λέγων περὶ ἀνθρώπου ὅστις πολὺ τοῦ χρησιμεύει,
«αὐτὸς εἶνε τὸ δεξιὸν μου χεῖρ».

ματά των, ὥστε καὶ οἱ κακοὶ ἄνθρωποι ἀκόμη λαμβάνουν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν των περισσότερον, παρὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς των· καὶ οἱ ἐνάρετοι πάλιν ὁμοίως ἐπονομάζονται ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν ἀρετὴν ἐποῦ ἔχουν. Σύμφωνα δὲ μετὰ τὴν συνήθειαν αὐτὴν καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει τὸν Διάβολον υἱὸν τῆς ἀπωλείας· Ἐὰν μὴ ἀποκαλυφθῇ, ὁ ἄνομος ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας (Β'. Θεσσαλ. 2, 3). «Ἐάν, λέγει, δὲν γείνη φανερός ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας» (1). Καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὁμοίως ὁ Κύριος ὀνόμασε τὸν Ἰούδαν υἱὸν τῆς ἀπωλείας· διότι λέγει· οὐδεὶς ἀπώλετο εἰμὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας (Ἰωάν. 17, 12). «Κανένας ἄλλος δὲν ἐλάθη, λέγει, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας» (2). Τέκνα δὲ σοφίας πάλιν ὀνομάζει ὁ Κύριος ὅσους εἶνε ἀναθρεμμένοι μετὰ τὴν θεογνωσίαν. Ἐδικαιώθη, λέγει, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς (Ματθ. 11, 19). ἦτοι· «ἵκανοποιήθη ἡ σοφία ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς». Καὶ πάλιν· Ἐὰν ἡ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης (Λουκ. 10, 6). ἦτοι· «Ἐὰν εὐρίσκεται ἐκεῖ κανένας υἱὸς τῆς εἰρήνης». Δὲν εἶνε λοιπὸν διόλου παράδοξον ὅτι καὶ ἐδῶ ἐσιωπήθη μὲν τὸ ὄνομα τοῦ σαρκικοῦ τοῦ πατρὸς, ὀνομάσθη δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος (3) τοῦ Δαβὶδ υἱὸς τῆς

(1) Διαφορετικὸν εἶνε τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐν τῇ Γραφῇ, ἔχον οὕτω· «Ἐὰν μὴ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας».

(2) Τὰς τοιαύτας φράσεις (υἱὸς ἀπωλείας, υἱὸς γεέννης...) ἐξηγεῖ ὁ σοφὸς Θεοτόκος διὰ τοῦ ἁγίου (ἄγιος ἀπωλείας, ἄγιος γεέννης).

(3) Ἡ Γραφικὴ ῥῆσις τῆς Β'. τῶν Βασιλείων εἶνε αὕτη· «Ἡνίκα ἦλθε Χουσί ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δαβὶδ» (16, 16). Ἀλλ' ὁ κριτικὸς Νοβίλιος ὑποθέτει ὅτι ἡ λέξις Ἀρχιεπίσκοπος, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ἐνταῦθα καὶ ὁ Ἅγιος, προῆλθεν ἐκ πλάνης τῶν ἀντιγραφῶν. Τὸ κείμενον τῶν Βασιλείων περιεῖχε δύο λέξεις α' Ἀρχί, ἐπίσκοπος, καὶ ἐκ τῶν δύο λέξεων αὐτῶν ἐκ σφάλματος ἐπλάσθη μία, ἀρχιεπίσκοπος. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Βουλγάτας, τῆς Λατινικῆς Ἐκδόσεως τῆς Γραφῆς, τῆς ὁποίας ἡ ῥῆσις μεθερμηνευομένη εἶνε αὕτη· Χουσί Ἀραχίτης ἐπίσκοπος Δαβὶδ.

δεξιᾶς καὶ ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν κατάλληλὸν εἰς αὐτὸν καὶ πρέπουσαν ἀπὸ τοῦ κατόρθωμα ὁποῦ, καθὼς εἶδομεν, ἐπραξε.

Κύριε ὁ Θεός μου ἐπὶ σοὶ ἠλπισα· σῶσόν με. «Κύριε ὁ Θεός μου, λέγει, εἰς ἐσένα ἔχω τὰς ἐλπίδας μου πάντοτε· σῶσέ με». Μολονότι φαίνεται ὅτι αὐτὸ ὁποῦ λέγει ὁ Δαβὶδ εἶνε ἀπλοῦν καὶ εὐκόλον πρᾶγμα, καὶ ὅτι ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ λέγη πρεπόντως τό· «Κύριε ὁ Θεός μου σῶσόν με», ὅμως φρονῶ ὅτι ἴσως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ μὴ εἶνε καὶ τόσον ἀπλοῦν καὶ τόσον εὐκόλον, ὅσον μᾶς φαίνεται. Διότι ἐκεῖνος ὁ Χριστιανὸς ὁποῦ τὰς ἐλπίδας του ἀναθέτει εἰς ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον, ἡ στηριζέται ἐπάνω εἰς καμμίαν ἄλλην κοσμικὴν προστασίαν καὶ ὑπερηφανεύεται μὲ αὐτό· παραδείγματος χάριν, ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὰς ἐλπίδας του εἰς κανένα μεγάλον πολιτικὸν ἄρχοντα, ἢ εἰς τὰ χρήματά του, ἢ εἰς κανέν ἀπὸ ὅσα πράγματα ὁ κόσμος θεωρεῖ ἔνδοξα καὶ ἰσχυρά, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ, *Κύριε ὁ Θεός μου εἰς ἐσένα ἐλπίζω*· διότι ὑπάρχει μία ἐντολὴ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία μᾶς ἀπαγορεύει νὰ ἐλπίζωμεν ἐπάνω εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀρχόντων⁽¹⁾· καί, *Ἐπικατάρατος*, λέγει ὁ Ἱερεμίας, *ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον* (17, 5). «Κατηραμένος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁποῦ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του ἐπάνω εἰς ἄλλον ἄνθρωπον». Καὶ καθὼς δὲν εἶνε πρέπον νὰ σεβώμεθα κανέν ἄλλο πρᾶγμα παρὰ μένον τὸν Θεόν, ἔτσι οὔτε πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν εἰς ἄλλον κανένα παρὰ μόνον εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶνε Κύριος καὶ Ἐξουσιαστής ὅλων τῶν ὄντων. Διότι· *ἐλπίς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος*, λέγει ὁ Δαβὶδ (Ψαλμ. 70, 5, 6)· ἤτοι· «Ὁ Κύριος εἶνε ἡ ἐλπίς μου καὶ αὐτὸν μόνον ἐγὼ δοξάζω καὶ ὑμνολογῶ». Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον εὐχεται ἐνταῦθα ὁ Δαβὶδ πρῶτον νὰ σωθῇ ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ τὸν καταδιώκουν καὶ κατόπιν νὰ γλυτώσῃ τελείως ἀπὸ αὐτούς; Ἡ

Ε

99
Α

(1) Ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος τὸ ψαλμικόν· «Μὴ πεποιῖσθε ἐπ' ἄρχοντας» (Ψαλ. 145, 3).

ἀκριβῆς ἐξηγήσεις τῶν δύο αὐτῶν ῥημάτων, σώζω καὶ ῥύομαι, τὰ ὅποια ὑπάρχουν εἰς αὐτὸν τὸν στίχον, θὰ μᾶς διασαφηνίσῃ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐννοίας των. Λέγει λοιπὸν ὁ στίχος ἐνταῦθα· Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με καὶ ῥύσαι με, μὴ ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου». «Σῶσέ με, λέγει, ἀπὸ ἐκείνων ὅπου μὲ κυνηγοῦν καὶ γλύτωσέ με, μήπως καμμιὰ ὥρα ὁ διάβολος ὡσὰν λέων ἀρπάσῃ τὴν ψυχὴν μου». Τώρα ἄς ἰδῶμεν ποία εἶνε ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ σώζω καὶ ῥύομαι, ἤτοι γλυτόνω, ἔνα ἄνθρωπον. Κυρίως καὶ καθολικὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ σωτηρίαν μὲν ὅσοι εἶνε ἄρρωστοι, ἀπὸ γλυτωμὸν δὲ πάλιν ἔχουν ἀνάγκην ὅσοι εἶνε σκλάβοι. Διότι ἐκεῖνος ὅπου μέσα του ἔχει μὲν τὴν ἄρρωστίαν, ἀλλὰ μέσα του ἔμῳς ἐδέχθη καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸς ἀπὸ τὴν πίστιν του προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Διότι· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε (Λουκ. 7, 50)· «ἡ πίστις σου, λέγει ὁ Κύριος, σέ ἔσωσε»· καὶ πάλιν· *Γεννηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας* (Ματθ. 8, 13)· «Νὰ σοῦ γείνη καθὼς ἐπίστευσες». Ἐκεῖνος ἔμῳς ὅπου πρέπει νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ σκλαβίαν, περιμένει νὰ καταθέσουν ἀπ' ἐξω δι' αὐτὸν ἄλλοι τὰ χρήματα ὅπου ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὅπου εἶνε καταδικασμένος εἰς θάνατον, μὲ τὸ νὰ ἡξεύρῃ ὅτι ἕνας εἶνε ἐκεῖνος ὅπου σώζει, ἕνας εἶνε ἐκεῖνος ὅπου γλυτώνει, ἐπάνω εἰς ἐσένα, *Θεέ μου, λέγει, ἐλπίζω πάντοτε· σῶσέ με ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μου καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ τὴν σκλαβίαν*. Θαρρῶ δὲ ὅτι οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθλήται, οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ἀρκετὰ παλαίσουν καὶ πολεμήσουν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς των ἐναντίον τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, ὅταν κατορθώσουν νὰ σωθοῦν ἀπὸ ὅλας τὰς καταδιώξεις των, τὴν ὥραν ἐκείνην ὅπου ἔφθασαν πλεόν πλησίον εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς των, ἐξετάζονται καὶ ἀνακρίνονται μὲ αὐστηρότητα ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου. Καὶ ἂν μὲν εὗρεθοῦν ὅτι ἔχουν πληγὰς ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον μὲ τὸν ἐχθρὸν των πάλιν, ἢ μολυσμούς τινας καὶ σημεῖα ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ὅπου ἐπραξαν, τότε αὐτοὶ θὰ κρατηθοῦν αἰχμάλωτοι· ἂν ἔμῳς εὔρε-

θοῦν χωρὶς καμμίαν πληγὴν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἄσπιλοι καὶ καθαροὶ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ δὲν εἶνε δυνατόν πλέον αὐτοὶ νὰ κρατηθοῦν αἰχμάλωτοι, τότε λοιπόν, ἐπειδὴ εἶνε ἐλεύθεροι, θὰ εἰσαγθοῦν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεως. Ἐρχεται λοιπόν ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν Ψαλμὸν αὐτὸν καὶ διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν. Διότι σῶσόν με, λέγει, ἐδῶ μὲν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὁρατοὺς ἐχθροὺς μου, ὅπου μὲ κατηγοροῦν, γλύτωσέ με δὲ πάλιν ἀπὸ τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν φοβεράν τῆς ἐξετάσεως, μήπως ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἀρπάσῃ ὡσὰν λέων τὴν ψυχὴν μου ⁽¹⁾. Αὐτὰ δὲ ἡμπορεῖς νὰ μάθῃς ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὅταν ἔλεγε πλησίον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάθους του· Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει οὐδὲν (Ἰωαν. 14, 30). «Τώρα, λέγει, ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ εἰς ἐμένα δὲν θὰ εὕρῃ κανέν ἄξιον θανάτου ⁽²⁾.

(1) Συμφώνως ἐρμηνεύει καὶ ὁ σοφὸς Ζογαδηνὸς ὅπου παρακολουθεῖ κατὰ πόδας τὸν Ἅγιον. λέγων· «ὥστε ἡ δέησις τοῦ Δαβὶδ εἶνε διπλῇ, ἡγουν καὶ διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν· καὶ διὰ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς καὶ διὰ τοὺς νοητοὺς».

(2) Κόσμου ἄρχοντα ὁ ἡγαπημένος Μαθητὴς ὀνομαζεῖ τὸν διάβολον, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους. Διότι ὁ διάβολος δὲν ἄρχει βέβαια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ἐπειδὴ ἂν ἦτο ἀληθὲς αὐτό, θὰ κατέστρεφε τὰ πάντα· ἄρχει δὲ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι παραδίδονται μόνοι των εἰς αὐτὸν ποιοῦντες τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. (Ὁμιλ. 75 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. κεφ. 14). Αὐτὸν ἀνωτέρω ὁ Ἅγιος, ἀκολουθῶν ἀποστολικὴν ῥῆσιν (Α΄ Κορινθ. 2, 6), ὠνόμασεν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου.

Συμφώνως δὲ ἐρμηνεύει καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος λέγων· «Ἐρχεται ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, ἡγουν ὁ διάβολος, ὅπου ἐξουσιάζει ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶνε προσηλωμένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου· καὶ εἰς ἐμένα δὲν θὰ εὕρῃ κανέν ἄξιον θανάτου, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν ἐπάνω μου».

'Αλλ' εκείνος μέν, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅπου δὲν ἔχαμε καμμίαν
 ἁμαρτίαν, ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχει τίποτε ἄξιον θανάτου ἐπάνω του·
 D ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου καὶ εἰς ἐμένα θὰ εὕρῃ ὀλίγα
 καὶ παραμικρὰ ἁμαρτήματα. Εἶνε δὲ κίνδυνος νὰ πάθωμιν αὐτά,
 ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἐκεῖνον ὅπου θὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ
 διαβόλου καὶ θὰ μᾶς σώσῃ. Εἰς τὰς δύο ἐννοίας τοῦ στίχου
 τούτου ἀκολουθοῦν κατόπιν δύο ἄλλαι ἐννοιαί, σχετικαὶ μὲ αὐτάς·
 Σῶσόν με ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διωκόντων με καὶ ῥῦσαί με·
 «Σῶσέ με, λέγει, ἀπὸ τοῦ πλῆθους ἐκείνων ὅπου μὲ κυνηγοῦν καὶ
 γλύτωσέ με»· διὰ νὰ μὴ τύχῃ καμμιὰ ὥρα καὶ ἀρπαχθῶ, ἐπειδὴ
 δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνος ὅπου θὰ μὲ γλυτώσῃ.

Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν
 χερσὶ μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά, ἀπο-
 πέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα
 ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου καὶ καταλάβοι. «Κύριε ὁ Θεός μου,
 λέγει, ἀνίσως καὶ ἐγὼ ἔπραξα αὐτό, ἀνίσως καὶ ἐγὼ ἀδίκησα·
 κἀνένα ἄνθρωπον μὲ τὰς χεῖράς μου, ἀνίσως καὶ ἐγὼ ἀνταπέ-
 δωκα κακὰ εἰς ἐκείνους ὅπου μοῦ ἀνταποδίδουν κακά, ἄμποτε
 λοιπὸν νὰ συγκρουσθῶ εἰς μάτην μὲ τοὺς ἐχθρούς μου, τοῦτέστι
 χωρὶς νὰ ἔχω τὴν βοήθειάν σου, καὶ νὰ χάσω τὴν νίκην· ἄμποτε
 λοιπὸν νὰ κυνηγήσῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, νὰ τὴν φθάσῃ καὶ
 νὰ τὴν συλλάβῃ αἰχμάλωτον». Συνηθίζει ἡ Ἀγία Γραφή νὰ
 E μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ἀνταπόδοσις, ὅχι μόνον εἰς περιστάσεις,
 κατὰ τὰς ὁποίας πιστεύομεν ὅτι προὔπηρξεν εἰς ἡμᾶς κανὲν κα-
 λὸν ἢ κακὸν ἐκ μέρους ἄλλων, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς περιστάσεις,
 ὅταν ἡμεῖς ἀρχίζωμεν πρῶτοι νὰ κάμνωμεν τὸ καλὸν ἢ κακὸν
 εἰς ἓνα ἄλλον. Καθὼς ὅταν λέγῃ ὁ Δαβ. δ'· Ἀνταπόδος τῷ
 δούλῳ σου (Ψαλμ. 118, 18)· ἦτοι· «δὸς εἰς τὸν δούλόν σου».
 Ἐνταῦθα βλέπομεν ὅτι τὸ ἀνταπόδος κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ
 δός. Ἡ μὲν λοιπὸν πρώτη ἐναρξὶς τοῦ καλοῦ ὀνομάζεται δόσις.
 Ἀπόδοσις δὲ πάλιν λέγεται, ὅταν ὁ εὐεργετηθεὶς ἀποδώσῃ εἰς
 τὸν εὐεργέτην τοῦ καλοῦ ἴσον κατὰ τὸ μέτρον μὲ ἐκεῖνο ὅπου

αὐτὸς ἔλαβεν ἀπὸ ἐκείνου. Ἀνταπόδοσις δὲ πάλιν ὀνομάζεται μία ἄλλη δευτέρα ἐναρξίς καὶ δευτέρα σειρά καλῶν ἢ κακῶν, ὅπου κάμνει κανεὶς εἰς ἓνα ἄλλον. Κατὰ δὲ τὴν γνώμην μου, ὅταν ὁ λόγος ἀντὶ τῆς ἀπλῆς αἰτήσεως, μεταχειριζόμενος τὴν λέξιν τρόπον τινὰ ὥσάν μίαν ἀπαίτησιν, ἐπιζητεῖ ἀπαιτη- 100
 τικῶς τὴν ἀνταπόδοσιν, τότε ἐκφράζει τοιαύτην περίπου ἔννοιαν Ἀ
 ἢ λέξις ἐνταῦθα· ὅτι δηλαδή αὐτὸ ἐπιζητῶ νὰ μοῦ δώσης, τὸ ὅποιον ἐκ φύσεως χρεωστεῖται εἰς ἐμὲ ὥσάν ἓνα χρέος ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον, ὅπου ἔχουν οἱ γονεῖς, ὑποχρεωμένοι νὰ φροντί-
 ζουν διὰ τὰ τέκνα των. Διότι σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν ἀγάπην καὶ στοργὴν οἱ γονεῖς ἔχουν ἓνα χρέος εἰς τὰ τέκνα των, χρεω-
 στοῦν νὰ λάβουν πρόνοιαν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν διατροφήν των. Οἱ γονεῖς κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Β΄ Κορινθ. 12, 14)
 χρεωστοῦν νὰ συνάξουν χρήματα καὶ νὰ τὰ φυλάττουν διὰ τὰ τέ-
 κνα των, διὰ νὰ ἔμπορέσουν νὰ χορηγήσουν εἰς αὐτὰ ἐκτὸς ἐκεί-
 νων τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν διατροφήν των, ἀκόμη καὶ κε-
 φάλαια καὶ ἄλλα μέσα, ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν
 ζωὴν των, διὰ νὰ ἔμπορέσουν μὲ αὐτὰ νὰ ἐργασθοῦν καὶ ζή-
 σουν. Τοιαύτην ἔννοιαν πολλάκις ἔχει εἰς τὴν Γραφὴν ἡ λέξις
 ἀπόδομα ἢ ἀνταπόδομα, καὶ λαμβάνεται μὲ τὴν σημασίαν,
 καθὼς εἴπομεν, τῆς προκαταρκτικῆς ἐνεργείας τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ
 κακοῦ, ἀντὶ τῆς ἀπλῆς δόσεως. Τώρα δὲ ὁ Προφήτης εἰς τὸν
 Ψαλμὸν αὐτὸν φαίνεται ὅτι ἔχει θάρρος διὰ τὴν πράξιν του
 αὐτὴν, καὶ λέγει ὅτι δὲν ἀνταπέδωκε καὶ αὐτὸς τὰ ὅμοια εἰς Β
 ἐκείνους ὅπου τοῦ ἀνταποδίδουν κακὰ. Ἀνίσως λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ
 Δαβὶδ ἔκαμα, λέγει, αὐτὸ ὅπου ἔκαμην ἐναντίον μου ὁ υἱός μου
 Ἀβессαλώμ, καὶ ἀνίσως ἀνταπέδωκα κακὰ εἰς ἐκείνους ὅπου
 μοῦ ἀνταποδίδουν κακὰ, εἴθε νὰ ἀποτύχω λοιπὸν εἰς τὴν ἐνέρ-
 γειάν μου, νὰ συγκρουσθῶ μὲ τοὺς ἐχθρούς μου εὕρισχόμενος
 γυμνὸς ἀπὸ τὴν βοήθειάν σου. Γυμνὸς δὲ καὶ ἀπρακτος ἀπομέ-
 νει καὶ νικημένος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ἐκεῖνος ὅπου ἐξέπεσεν
 ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν, ἢ ὅποια ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ὑπερτελειοτά-

την καὶ αἰναον πηγὴν τῶν θείων χαρισμάτων τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (¹).

Καταδιώξοι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου καὶ καταλάβοι καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου. «Εἴθε, λέγει, νὰ κυνηγήσῃ λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, νὰ τὴν φθάσῃ καὶ νὰ τὴν συλλάβῃ καὶ νὰ καταπατήσῃ ἕως εἰς τὸ χῶμα τὴν ζωὴν μου». Τοῦ μὲν δικαίου ἡ ψυχὴ, ὅταν ἀπεχωρίζεται ἀπὸ τὴν συμπάθειαν καὶ στενωτάτην σχέσιν ὅπου ἔχει πρὸς τὸ σῶμα, ἔχει τὴν ζωὴν κρυμμένην μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὸν Θεόν, ζῶσα ἄλλην ζωὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς (²). Ὡστε νὰ ἡμπορῇ νὰ λέγῃ.

(¹) Εἶνε φράσις Εὐαγγελικὴ αὕτη ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου «καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν» (κεφ. 1, 16). «Μὲ τὸ νὰ εἶνε ὁ Χριστός, παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης σοφίας καὶ προφητείας, ὑπερεκβλύζει καὶ χύνει αὐτὴν εἰς ὅλους τοὺς ἀξίους· καὶ ὅσον τὴν διαχέει, τόσον μένει πλήρης καὶ ποτὲ δὲν κενοῦται».

Τὸν παρόντα ψαλμικὸν στίχον ἱστορικῶς ἀναπτύσσει ὁ σοφὸς Ζυγαδηνός, λέγων· Ὁ Δαβὶδ ἀληθῶς δὲν ἀνταπέδιδε κακὰ εἰς τὸν υἱόν του Ἀδессακλὼμ ὅπου τὸν ἐπολέμει· ἀλλὰ προσεπάθει μὲν μὲ τὸν στρατὸν του νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἐχθροὺς του ἀπὸ πλησίων του, παρήγγειλε δὲ εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ μὴ τὸν φονεύσουν (Β΄ Βασιλ. 18). Καὶ πάλιν ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον, ἐθρήνει ἀπαρηγόρητα (αὐτόθ.). Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν Σαοὺλ ἀνταπέδωκε κακόν, ὅστις ἀντὶ τῶν τόσων εὐεργεσιῶν ὅπου τοῦ ἔκαμεν, ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ, ἐνῷ ὁ Δαβὶδ συλλαβὼν αὐτὸν αἰχμάλωτον, τὸν ἄφησε καὶ δὲν τὸν ἐθανάτωσεν.

(²) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «Ἀπεθάνετε γὰρ καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ» (Κολ. 3, 3)· ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος λέγει· «Σεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀπεθάνετε εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα καὶ ζῆτε πλέον ἄλλην ζωὴν, εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου εἶνε κρυμμένη ἐν τῷ Θεῷ καὶ δὲν φκίνεται· καθὼς δὲ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν φκίνεται, ἔτσι οὔτε ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν φαίνεται, κρυπτὴ οὖσα καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ ἀοράτως ἐνεργουμένη».

τύμῳωνα μὲ τὸν Ἀπίστολον· Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· καί· ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ (Γαλ. 2, 20). C
 Τοῦτέστι· «Δὲν ζῶ δὲ πλέον ἐγώ, ζῆ δὲ δι' ἐμοῦ ὁ Χριστός· τὴν δὲ αἰσθητὴν ζωὴν ἐποῦ τώρα ζῶ, τὴν ἔχω ἐξ αἰτίας ἐποῦ ἐπίστευσα εἰς τὸν Χριστόν» (1). Ἡ ψυχὴ ἔμως τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου ὁ ὅποιος ζῆ ἔλως διόλου σαρκικὰ καὶ εἶνε καταμολυσμένος ἀπὸ τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, ἡ ψυχὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, λέγω, συγκυλίεσθαι καὶ αὐτὴ μαζὶ τοῦ μέσα εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς τρόπον τινὰ ὥσάν μέσα εἰς βόρβορον· αὐτὴν δὲ τὴν ψυχὴν μάλιστα ὁ ἐχθρὸς μας διάβολος, καταπατῶν, προσπαθεῖ μὲ λύσσαν νὰ τὴν μολύνη ἔλως διόλου περισσώπερον ἀκόμη, καὶ τρόπον τινὰ νὰ τὴν καταχώσῃ ἀναθαίνων ἐπάνω εἰς τὸν πεσμένον κάτω καὶ μὲ τοὺς πόδας τοῦ καταπατῶν εἰς τὴν γῆν, τοῦτέστιν εἰς τὸ σῶμα, τὴν ζωὴν ἐκείνου ἐποῦ ἐξωλίσθησεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσει· ἦτοι· «Αὐτὴν τὴν δέξαν μου θὰ θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα». Τῶν μὲν ἁγίων τῶν ὁποίων ἡ πατρὶς ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς (2) οἱ ὅποιοι θησαυρίζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς τὰ ἀγαθὰ εἰς τὰς αἰώνιους ἀποθήκας, αὐτῶν, λέγω, τῶν ἁγίων ἡ δόξα ὑπάρχει εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τῶν χοιρῶν ὁμῶς ἀνθρώπων ὅπου ζοῦν σαρκικῶς, D
 λέγομεν ὅτι ἡ δόξα εὐρίσκεται κατασκηνωμένη κάτω εἰς τὸ χῶμα. Διότι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ἐποῦ δοξάζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους

(1) Ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος οὕτως ἐρμηνεύει τὴν ἀποστολικὴν αὐτὴν ῥῆσιν. Μετὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα ὁ Χριστιανὸς διάγει μὲ πολιτείαν Χριστιανικὴν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας νεκρόνουνται τὰ μέλη νὰ μὴ ἐνεργοῦν τὴν ἁμαρτίαν. Ζῆ δὲ πλέον ὁ Χριστὸς μέσα εἰς τὸν Χριστιανόν, ὥστε κανένα ψυχικόν, οὔτε κανένα ἔργον σωματικόν δὲν γίνεται ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου δὲν θέλει ὁ Χριστός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν αἰσθητὴν ζωὴν ὅπου ζῆ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸν κόσμον, ὁ Χριστὸς τὴν ἔδωκε διὰ μέσου τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ἡ ὁποία ἐδικαίωσε τὸν Χριστιανόν καὶ τὸν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν καταδίκην τοῦ θανάτου.

(2) Ἐχει ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ὁ Ἅγιος· «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φιλίπ. 3, 20).

διὰ τὸν γήϊνον πλοῦτόν του καὶ κολακεύεται μετὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον τιμὴν ὅπου τοῦ δίδουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐκεῖνος ὅπου στηρίζεται μετὰ πεποιθήσιν ἐπάνω εἰς τὰ σωματικά του προτερήματα, θεωρεῖ δόξαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐκείνου, ἡ ὁποία δὲν ἀνυψόνεται διόλου ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἐναπομένει κάτω εἰς τὸ χῶμα. Ἀνάστηθι, Κύριε ἐν ὀργῇ σου, ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασιν τῶν ἐχθρῶν σου. «Σηκώσου, Κύριε, μετὰ τὴν θεϊκὴν ὀργήν σου, λέγει, ὑψώσου ἕως εἰς τὰ τελευταῖα σύνορα τῶν ἐχθρῶν σου». Ὁ Προφήτης μετὰ τὸν στίχον αὐτὸν εὐχεται νὰ γείνη τώρα τὸ μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως, διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ πλέον ἡ ἁμαρτία τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν τοῦ Κυρίου. Δυνάμεθα ὁμως νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι μετὰ τὸν στίχον αὐτὸν εὐχεται ὁ Δαβὶδ νὰ ὑψωθῇ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν ὁ Χριστός, τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰ γείνη ὅταν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων ἤθελε φθάσει πλέον εἰς τὸ τελευταῖον ὄριόν της. Ἀλλ' ἀκόμη ἐνυπάρχει καὶ μία ἄλλη ἔννοια εἰς τὸ ὅτι Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασιν τῶν ἐχθρῶν σου ὅτι δηλαδὴ ὅσον καὶ ἂν ὑπερυψωθῇ εἰς τὸ ἔπακρον ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, ὅσον καὶ ἂν προχωρήσῃ καὶ ἐξαπλωθῇ εἰς ἀμέτρητον καὶ ἀπερίοριστον ἔκτασιν, σύ, Κύριε, μετὰ τὴν ἀφαστον δυνάμιν σου τὴν ἀκαταμάχητον, ἡμπορεῖς ὥσάν ἕνας σοφὸς καὶ ἐμπειρὸς ἰατρός νὰ προφθάσῃς καὶ νὰ καταλάβῃς ἐμπρὸς τὰ ἄκρα ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια αὐτὴ ἡ ἀσθένεια ἐφθασε καὶ νὰ τὴν σταματήσῃς, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ ἐξαπλόνεται πλέον καὶ νὰ μεταδίδεται προχωροῦσα κρυφὰ ὥσάν ἕνα ἐρπιδόν δόλιοι, καὶ νὰ διακόψῃς πλέον τὴν ἐξάπλωσιν της μετὰ τὰς τιμωρητικὰς σου ποινάς.

Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐν προστάγματι ὃ ἐνετείλω. «Ἐξεγέρθητι, λέγει, Κύριε Θεέ μου, μετὰ τὴν ἐντολήν σου τὴν ὁποίαν παρήγγειλες νὰ φυλάττωμεν». Πρῶτον ἡμπορεῖ νὰ ἐννοῇ ὁ ψαλμὸς ἐδῶ καὶ τὸ μυστήριον ἀκόμη τῆς Ἀναστάσεως, μετὰ τὸ νὰ παρακαλῇ ὁ Προφήτης νὰ ἀναστηθῇ ὁ Κριτὴς διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν διὰ κάθε ἁμαρτίαν ὅπου ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔτσι νὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἐντολαὶ τοῦ ὅπου ἐκ τῶν προτέρων διετάχθησαν δι' ἡμᾶς νὰ γείνουν. Ἡμπορεῖ ὁμως νὰ

φανερὸν ὁ λόγος αὐτὸς ἀκόμη καὶ τὰς ἰδιαιτέρας τοῦ ἀτομικὰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκετο τότε ὁ Προφήτης Δαβὶδ. Καὶ λοιπὸν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ ἐξεγερθῇ, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐντολῆς του, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος διέταξε καὶ ἡ ὁποία παρεδιάσθη ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἀβεσσαλώμ. Ἐντολὴ δὲ τοῦ Θεοῦ ἦτο τό· *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου* (Ἐξ. 20, 12), ἡ ὁποία ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρέβη, μὲ τὸ νὰ ἐπανεστάτῃσιν κατὰ τοῦ πατρὸς του. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ ὁ Δαβὶδ ἓνα μὲν πρὸς διόρθωσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου υἱοῦ του, ἄλλο δὲ πρὸς σωφρονισμὸν καὶ τῶν ἐπιλοίπων ἀνθρώπων ὄλων, νὰ μὴ μακροθυμήσῃ πλέον ὁ Θεός, ἀλλὰ νὰ σηκωθῇ ἐπάνω μὲ ὀργήν· καὶ ἀφοῦ σηκωθῇ, νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν χάριν τῆς ἰδικῆς του ἐντολῆς καὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν παραβάτην αὐτῆς. Διότι δὲν θὰ ὑπερασπισθῇς ἐμένα, λέγει ὁ Δαβὶδ, ἀλλὰ τὴν ἰδικήν σου ἐντολήν ὅπου ἐκαταφρονήθῃ, τὴν ὁποίαν σὺ ἐπρόσταξες νὰ φυλάττωμεν.

Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε· «Καὶ θὰ σὲ περικυκλώσῃ, λέγει, πολὺ πλῆθος λαοῦ τότε». Εἶνε δὲ φανερόν ὅτι ὅταν ἓνας μόνον σωφρονισθῇ καὶ διορθωθῇ διὰ μέσου τῆς τιμωρίας, τότε καὶ πολλοὶ ἄλλοι θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ θὰ μετανόησουν. Λοιπὸν τιμώρησον τοῦ παραβάτου αὐτοῦ τὴν ἀμαρτίαν, Κύριε, διὰ νὰ σὲ περικυκλώσῃ τότε ἄπειρον πλῆθος λαῶν. B

Καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς συναγωγῆς εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε. «Καὶ χάριν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, λέγει, ἐπάνελθε εἰς τὸ ὕψος σου». Χάριν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ὅπου σὲ περικυκλῶνει, χάριν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησες μὲ τὴν ἄκραν συγκατάθεσίν σου καὶ τὴν οἰκονομίαν ὅπου ἔκαμες κατὰ χάριν καὶ ἐσαρκώθης καὶ ἔγεινες ἄνθρωπος, ἐπάνελθε εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης σου· ἀνάβα πάλιν εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εἶχες πρὶν νὰ γείνῃ ὁ κόσμος ἀκόμη (¹). Κύριος κρινεῖ λαοὺς. Ἦτοι· «Ὁ

(¹) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὴν ῥῆσιν τοῦ Εὐαγγελίου· «δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον

Κύριος θὰ κρίνη τοὺς λαούς». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶνε ἐγκατεσπαρμένος ὁ λόγος περὶ τῆς τελευταίας κρίσεως, μὲ τὸ νὰ εἶνε αὐτὸς ὁ λόγος παρὰ πολὺ ἀναγκαιότατος καὶ ἱκανὸς νὰ σώζῃ καὶ συγκρατῇ εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνους ὁποῦ μὲ τὸ μέσον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους ἐγράφη περὶ τῆς τελευταίας Κρίσεως εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, διὰ τοῦτο δι' ἐκείνους ὁποῦ δὲν κάμνουν καλὴν διάκρισιν τῶν διαφορῶν σημασιῶν ὁποῦ ἔχει ἡ λέξις κρίσις, ἤθελε φανεῖ ὅτι φέρει κάποιαν σύγχυσιν εἰς τὰ διάφορα χωρία ὁποῦ εὐρίσκεται ἡ λέξις. Διότι λέγει ἡ θεία Γραφή· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται, ὁ δὲ ἀπιστῶν ἤδη κέκριται (Ἰωάν. 3, 18). «Ὁποῖος, λέγει, πιστεύει εἰς ἐμέ, δὲν καταδικάζεται, ὅποιος δὲ δὲν πιστεύει, ἀπὸ τώρα εἶνε καταδικασμένος (¹). Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν πιστεύει εἶνε

εἶναι παρὰ σοί» (Ἰωάν. 18). Τοῦτο ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγει ὅτι ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς θείας οἰκονομίας, διότι ἀκόμη δὲν εἶχε δοξασθῇ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, οὐδὲ εἶχεν ἀπολαύσει τὴν ἀφθαρσίαν, οὔτε εἶχε καθῆσει ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου (Ὁμιλ. 80 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.). Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος ἀπαράλλακτα, προσθέτων· ἀδιὰ τοῦτο λοιπὸν δόξασόν με, τοῦτέστι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ταύτην τὴν ἀτιμαζομένην τώρα ὁποῦ μέλλει νὰ σταυρωθῇ, καὶ ὑψωσον ταύτην εἰς τὴν δόξαν ὁποῦ εἶχα παρὰ σοὶ ἐγὼ ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς σου, πρὶν νὰ γείνη ὁ κόσμος· διότι συνεκάθισε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν καὶ προσκυνεῖται τώρα ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως».

(¹) Δὲν κατακρίνεται, ἐρμηνεύει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ἐκεῖνος ὁποῦ μὲ ἀπλότητα πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, χωρὶς νὰ περιεργάζεται τὰ δόγματα καὶ χωρὶς νὰ πολυπραγμονῇ. Ἀλλ' ἐὰν ὅμως αὐτὸς ἔχῃ ἀκάθαρτον βίον καὶ φυχῆας πράξεις, θὰ λάβῃ πολὺ φουερωτέραν κόλπαιν· ἐπειδὴ ὅμως ἀπαξ ἐπίστευσεν, αὐτὸς δὲν θὰ κολασθῇ ὡς ἀπιστος. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀκόμη δὲν ἔγεινεν ἡ κρίσις, ἐξκολουθεῖ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, πῶς λέγει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀπὸ τώρα εἶνε καταδικασμένος ὅστις δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸν Υἱόν τοῦ Θεοῦ ; καὶ

ἔμοιος μὲ τὸν ἀσεβῆ, διατί εἶπεν ἡ Γραφή ὅτι *Οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει* ; (Ψαλμ. 1, 6), ἤτοι, «Δὲν θὰ ἀναστήθωσιν οἱ ἀσεβεῖς διὰ νὰ κριθοῦν ;» Καὶ ἀφοῦ ἐκεῖνοι ὁποῦ πιστεύουν ἔγειναι υἱοὶ Θεοῦ διὰ μέσου τῆς πίστεως καὶ διὰ τοῦτο εἶνε ἀξιοὶ νὰ γίνωνται καὶ αὐτοὶ Θεοί, πῶς λέγει πάλιν ἡ Γραφή, *Ὁ Θεὸς ἔσται ἐν συναγωγῇ Θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ Θεοὺς διακρίνει*; (Ψαλμ. 81, 1), ἤγουν· «Ὁ Θεὸς ἐστάθη μέσα εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Θεῶν, εἰς τὸ μέσον δὲ θὰ διαχωρίσῃ τοὺς Θεοὺς καὶ θὰ καταδικάσῃ αὐτούς ;» (1) Αὐτὴ ἡ σύγχυσις γίνεται, διότι τὸ κρίνομαι D ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν Γραφὴν σημαίνει δοκιμάζομαι, ἄλλοτε δὲ καταδικάζομαι. Δοκιμάζω σημαίνει ἡ λέξις εἰς τὸ Κρίνόν με Κύριε, διὲ ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην (Ψαλμ. 26, 1)· ἤτοι· «Δοκίμασόν με Κύριε . . .» Ἡ σημασία αὐτὴ ἀποδεικνύεται, διότι ἀμέσως κατόπιν λέγεται εἰς τὸν Ψαλμὸν αὐτόν· «δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με . . .» Καταδικάζομαι δὲ σημαίνει εἰς τὸ· *Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα* (1 Κοριν. 11, 31). Δηλαδή· «Ἐὰν ἐξητάζομεν καὶ ἀνεκρίνομεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ καταδικαζόμεθα». Πάλιν δὲ λέγεται εἰς τὴν Γραφὴν ὅτι *ἐὰν κριθῇ ὁ Κύριος μὲ πᾶσαν σάρκα*» (2).

ἀπαντᾷ λέγων : ἡ σημαίνει ἡ εὐαγγελικὴ ῥῆσις αὐτὴ ὅτι τὸ νὰ μὲν αὐτὸς ἀμετανόητος εἰς τὴν ἀπιστίαν, αὐτὸ τοῦτο εἶνε κόλασις, ἡ προφητικῶς ἀναγγέλλει τὸ μέλλον νὰ γείνη καὶ ὅτι ὁ ἄπιστος ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος θεωρεῖται καταδικασμένος καὶ πρὸ τῆς κρίσεως, καθὼς ὁ φονεὺς θεωρεῖται κατὰδικασμένος καὶ πρὸ τῆς δίκης του.

(1) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον Θεοὺς ὀνομάζει ἐνταῦθα ὁ Δα-εῖδ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, ὁποῦ ἔκριναν τοὺς ἄλλους. Κρι-τῆς δὲ ἀληθῆς εἶνε μόνος ὁ Θεός, ὁποῦ διακρίνει καὶ κατακρίνει τοὺς ἀδικοκριτὰς εἰς αἰώνιον κρίσιν.

(2) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὸ χωρίον τοῦ Ἱερεμίου : «ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ ἐν τοῖς ἔθνεσι· κρίνεται αὐτὸς πρὸς πᾶσαν σάρκα»· (Ἱερεμ. 25, 31).

Τούτέστιν, ὅταν θὰ ἐξετάσῃ ὁ Κύριος τὰς πράξεις ὁποῦ ἔπραξεν ἕκαστος ἄνθρωπος εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ ἔζη, ὑποβάλλει τότε τὸν ἑαυτὸν του εἰς κρίσιν, καὶ ἀπέναντι ἐκείνων τῶν κακιῶν καὶ ἁμαρτιῶν ὁποῦ ἔπραξαν οἱ ἁμαρτωλοὶ, παραθέτει ὁ Κύριος τὰς ἐντολάς του καὶ δίδει τότε ἀπολογίαν μὲ ἀποδείξεις ὅτι αὐτός, E καθόσον ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτόν, ἔλα τὰ ἔπραξε, καὶ κάθε μέσον μετεχειρίσθη, διὰ νὰ σώσῃ αὐτοὺς ὁποῦ τώρα καταδικάζονται. Αὐτὸ δὲ γίνεται, διὰ νὰ πεισθοῦν μόνοι των οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅτι εἶνε ἔνοχοι εἰς τὰ ἁμαρτήματα ὁποῦ ἔκαμαν, καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν τότε τὴν θείαν καταδίκην χωρὶς καμμίαν ἀντιλογίαν, καὶ θεληματικῶς νὰ ἀνεχθοῦν τὴν τιμωρίαν ὁποῦ θὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτούς (1). Ἐχει δὲ ἀκόμη καὶ μίαν ἄλλην σημασίαν τὸ κρίνομαι, καθὼς ὅταν λέγῃ ὁ Κύριος· *Βασίλισσα Νότου* (2) *ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην* (Ματθ. 12, 42). «Θὰ σηκωθῇ, λέγει, ἡ βασίλισσα τοῦ Νότου κατὰ τὴν κρίσιν καὶ θὰ καταδικάσῃ τὴν γενεὰν αὐτήν. Διότι ὅσοι ἀποστρέφονται τὴν θείαν διδασκαλίαν καὶ ὅσοι μισοῦν ἐκεῖνο ὁποῦ 102 εἶνε καλὸν καὶ ἔλως διόλου ἔχουν βδελυχθῇ τὰ διδάγματα τῆς A σοφίας ὁποῦ εἶνε κατάλληλα διὰ τὴν καλὴν διαπαιδαγώγησιν εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ συγκριθοῦν καὶ ἀντιπαραβληθοῦν

(1) Σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἀγίου, ὑποθέτει ὁ Γαρνιέρος, ὅτι τὸ κρίνω εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ τοῦ Ἱερεμίου ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ συγκρίνω. Δηλαδή ὁ Κύριος θὰ πρᾶξῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς σύγκρισιν τρόπον τινὰ μὲ τὰ δημιουργήματά του· ἤτοι θὰ συγκρίνῃ καὶ παραβάλλῃ τὰς ἐντολάς του μὲ τὰ ἔργα ὁποῦ ἕκαστος ἄνθρωπος ἔπραξεν εἰς τὴν ζωὴν του.

(2) Ὑπονοεῖται ἡ βασίλισσα τῆς πόλεως Σαβά, ὁποῦ ἀκούσασα περὶ τῆς φήμης καὶ τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος εἶχεν ἐπισκεφθῇ αὐτὸν μετὰ δυνάμεως βαρεῖας σφόδρα καὶ μετὰ ἡδυσμάτων καὶ χρυσοῦ πολλοῦ σφόδρα καὶ λίθου τιμίου (Γ'. Βασιλ. 10, 1). Ἡ πλουσιωτάτη αὕτη πόλις τῆς Αἰθιοπίας, ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐγένετο δὲ δι' αὐτῆς μέγα ἐμπόριον ἀρωμάτων καὶ λιθάνου, κινναμώμου καὶ βαλσάμου.

πρὸς ἐκείνους ἐποῦ κατὰ τὴν ἰδίαν γενεάν διεκριθῆσαν καὶ διέ-
 πρεψαν διὰ τὴν προθυμίαν των καὶ σπουδὴν, τὴν ὅποιαν ἐδειξαν
 εἰς τὰ καλὰ ἔργα, οὗτοι, λέγει, θὰ λάβουν βαρυτέραν καταδί-
 κην δι' ὅσα καλὰ παρημέλησαν καὶ δὲν τὰ ἔπραξαν. Νομίζω δὲ
 ἔτι δὲν θὰ κριθῶσι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν.
 ἔλοι ἔσοι ἔλαβον ἐπάνω των τὸ γῆϊνον αὐτὸ σῶμα· διότι αἱ
 ἐξωτερικαὶ ἀφορμαὶ ἐποῦ παρασύρουν τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς εἰς
 τὴν ἁμαρτίαν εἶνε παρὰ πολὺ διαφορετικαὶ καὶ χάμνουν ὥστε νὰ
 διαφέρῃ ἡ καταδίκη ἐνὸς ἐκάστου. Διότι ἡ σύμπτωσις τῶν πραγ-
 μάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας νὰ τὰ
 ἀποφύγωμεν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ θέλωμεν μᾶς περικυκλῶνουν. ἡ
 σύμπτωσις λέγω αὐτή, ἢ βαρύνει ἢ ἐλαφρύνει τὰς ἁμαρτίας μας.
 Διότι ἂς ὑποτεθῇ ὅτι τὸ κρινόμενον ἁμάρτημα εἶνε πορνεία.
 Ἄλλ' ὅμως ἄλλος μὲν ἔπραξεν αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν, ὁ ὅποιος B
 ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἀναθρεμμένος μὲ τὰς κακὰς συνηθείας τῆς ἁμαρ-
 τίας αὐτῆς· διότι καὶ ἀπὸ γονεῖς ἀσελγεῖς ἐγεννήθη καὶ συνανέ-
 στράφη ἔπειτα μὲ φαύλους ἀνθρώπους καὶ ἔτσι ἀπέκτησε πολὺ
 κακὰς συνηθείας· ἔζησε μὲ διασκεδάσεις καὶ συμπόσια, μεθύων
 καὶ μὲ αἰσχροὺς ἀνθρώπους συναναστροφόμενος. Ἄλλος δὲ πάλιν
 εἶχε πολλὰς καλὰς ἀφορμάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπαρακινεῖτο
 νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πλέον ἐνάρετον ζωὴν· ἔλαβε δηλαδὴ καλὴν
 ἀνατροφὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ εἶχε καλοὺς καὶ ἐναρέτους
 διδασκάλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἤκουε καθ' ἡμέραν τὰς πλέον εὐ-
 σεβεστέρας καὶ θειοτέρας ἐμιλίας· ἔκαμνε πάντοτε ψυχωφελεῖς
 ἀναγνώσεις ἐπιθυμῶν τὴν σωτηρίαν του, εἶχε πάντοτε τὰς κα-
 λὰς νοουθεσίας τῶν γονέων του, ἤκουε συνεχῶς διηγήσεις, ὅπου
 τὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ εἰς
 τὸ νὰ ἀποκτήσῃ σεμνὴν συμπεριφορὰν καὶ τρόπους ταπεινοὺς ἐν
 γένει καὶ μετριοφρονas· ἔπειτα ὅμως μὲ τὸ νὰ παρυσύρῃ εἰς τὴν
 ὁμοίαν ἁμαρτίαν μὲ τὸν ἄλλον τὸν κακῶς ἀναθρεμμένον καὶ κα-
 κῶς συνηθισμένον, καθὼς εἴπομεν, ὅταν θὰ δώσῃ λόγόν διὰ τὰς C
 πράξεις του, πῶς αὐτὸς ὅπου ἦτο καλῶς ἀναθρεμμένος δὲν θὰ
 λάβῃ δικαίως πολὺ βαρυτέραν τιμωρίαν ἀπὸ τὸν ἄλλον; Διότι ὁ μὲν

- πρῶτος θὰ κατηγορηθῇ δι' αὐτὸ μόνον, ὅτι τὰ συντελεστικά μέσα καὶ βοηθήματα διὰ τὴν σωτηρίαν του, ὅπου ἦσαν ἐγκατεσπαρμένα φυσικά μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του, δὲν τὰ μετεχειρίσθη ὀρθῶς καὶ πρὸς ὠφέλειάν του· ὁ δὲ ἄλλος, ἐκτὸς τῆς κατηγορίας αὐτῆς, θὰ εἶνε ὑπόλογος ἀκόμη καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι, ἂν καὶ ἔτυχε νὰ λάβῃ μεγάλην βοήθειαν καὶ συνδρομὴν εἰς τὸ νὰ σωθῇ, ὅμως διὰ τὴν ἀκρασίαν καὶ ἀσωτίαν του καὶ διὰ τὴν ἀμέλειάν του καὶ ραθυμίαν ὅπου εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα ἔδειξεν, ἐπρόδωκε τὸν ἑαυτὸν του. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνος ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἀνατρέφεται εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ ζῇ ἐναρέτως ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὅπου κατῴρθωσε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ κάθε διαστροφῆς τῆς ὀρθῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως, διδάσκεται δὲ καὶ παιδαγωγεῖται καὶ μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις καταδικάζει κάθε ἁμαρτίαν καὶ παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ἐναντία αὐτῆς, ἡγουν εἰς τὴν ἀρετὴν,
- D αὐτὸς λέγω, ἐὰν ἤθελε πέσει εἰς εἰδωλολατρείαν, δὲν θὰ δώσῃ δι' αὐτὸ ὁμοίαν ἀπολογίαν μὲ ἐκεῖνον τὸν εἰδωλολάττην ὅπου ἀπὸ μικρὸς ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀνόμους καὶ παραβάτας καὶ ἐξεπαιδεύθη ἀπὸ ἔθνος ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἦτο παραδομένον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Κύριος κρινεῖ λαοὺς. «Ὁ Κύριος, λέγει, θὰ καταδικάσῃ τοὺς λαοὺς». Ἀλλέως θὰ καταδικάσῃ τὸν Ἰουδαῖον, ἡγουν βαρύτερα, καὶ ἀλλέως τὸν ἄγριον Σκύθην, ἡγουν ἐλαφρότερα. Διότι ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐπαναπαύεται εἰς τὸν νόμον ἡσυχος, μανθάνων εὐκόλῃ ἀπὸ αὐτὸν ὅσα ἔργα πρέπει νὰ κάμνῃ χωρὶς νὰ κοπιᾷ τρέχων ἄλλου, καὶ καυχᾶται εἰς τὸν Θεόν, διότι ἡγαπήθη ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐπροτιμήθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ διακρίνει ὅσα εἶνε συμφέροντα εἰς αὐτόν, τούτέστι τί πρέπει νὰ πράξῃ καὶ τί νὰ μὴ πράξῃ. Διότι ἐπειδὴ εἶνε κατηχημένος ἀπὸ τὸν γραπτὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως καὶ πλὴν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸν κοινὸν βίον γνώσεων ὅπου ἔχει, ἀναγινώσκει συχνὰ καὶ κατ' ἐπανάληψιν τὰ προφητικά καὶ νομικά βιβλία τῆς Γραφῆς καὶ διδάσκεται ἀπὸ αὐτά, ἐὰν συμβῇ νὰ πταίῃ καμμίαν φορὰν καὶ νὰ ὑποπέσῃ εἰς καμμίαν παράβασιν τοῦ Νόμου, τότε αὐτοῦ τὰ ἁμαρτήματα θὰ θεωρηθῶν πολὺ βαρύτερα ἀπὸ τὰ ἁμαρτή-

ματα τοῦ Σκύθου⁽¹⁾. Οἱ Σκύθαι ὅμως καὶ οἱ Νομάδες⁽²⁾ ὅπου ἔχουν ἀνατραφῇ μὲ ἀνήμερα καὶ ἀπάνθρωπα ἦθη καὶ εἶνε συνηθισμένοι εἰς τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὰς ἀδικίας ἀναμεταξύ των, οἱ ὅποιοι κυ- Ε
ριεύονται ἀπὸ ἀκατάσχετον θυμὸν καὶ εὐκολα ἐξερεθίζονται, καὶ ἀναβράζουν ἀμέσως κατὰ τοὺς παροξυσμούς των, οἱ ὅποιοι εἶνε συνηθισμένοι κάθε φιλονικίαν νὰ τὴν διαλύουν μὲ τὰ ὅπλα, καὶ ἔχουν μάθει μὲ τὸ αἷμα νὰ καταπαύουν τὰς διαμάχας των, αὐτοί, λέγω, ἐὰν τύχῃ καὶ δείξουν ἀναμεταξύ των καμμίαν φιλανθρωπίαν ἢ καμμίαν καλωσύνην ἐν γένει, κατασταίνουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δι' ἡμᾶς πολὺ βαρυτέραν τὴν τιμωρίαν, ἔνεκα τῶν ἰδικῶν των πασιγνώστων κακουργημάτων.

Κριτὸν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. «Δίκασέ με, λέγει, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην μου καὶ τὴν ἀκεραιότητα ὅπου ἔχω». Θὰ φανῇ ὅτι ὁ στίχος αὐτὸς ἐκφράζει μίαν πολὺ μεγάλην ἀλαζονείαν τοῦ Δαβὶδ, καὶ ὅτι ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν προσευχὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ὑψηλόφρων Φαρισαῖος, ὅπου ἀνύψωνε τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν ὅμως μὲ ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειαν τὸν ἐξετάσῃ κανεὶς, θὰ ἴδῃ ὅτι ὁ Προφῆτης εἶνε μακρὰν ἀπὸ μίαν τοιαύτην ὑπερήφανον διάθεσιν. Δίκασέ με, λέγει, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην μου. Πολλὰ ἤμπορεῖ νὰ λεχθῶν διὰ τὴν δικαιοσύνην, ἡ ἥποια εἶνε πολυειδὴς καὶ πολυμερὴς, δύσ- 103
κολον δὲ εἶνε νὰ γείνουν καταληπτὰ τὰ ὅρια τῆς τελείας δικαιο- Α
σύνης. Διότι ὑπάρχει προσέτι καὶ μία δικαιοσύνη τῶν Ἀγγέλων

(1) Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὥραιαν περίοδον ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ἅγιος χωρίον ἔξοχον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Ῥωμ, 2, 17, 18).

(2) Νομάδες εἶνε ὄνομα κοινὸν τῶν μὴ ἐχόντων μόνιμον κατοικίαν λατῶν. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ Νομάδες τῆς βορείου Ἀφρικῆς, τῆς ἐπὶ τῆς Νουμιδίας, καὶ οἱ Σκύθαι, ἔθνος μογγολικὸν ἢ τατρκικὸν κατοικοῦντες τὰς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας χώρας. Ἦσαν σκηνῖται, λαὸς ἄγριος, χωρὶς νόμους, ὅποιοι εἶνε σήμερον οἱ Βεδουῖνοι τῆς Ἀραβίας, πάντοτε ἐνοπλοὶ περιφερόμενοι.

ὅπου εἶνε πολὺ ἀνωτέρα καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐὰν ὑπάρχη καὶ μία ἄλλη δύναμις ἀκόμη ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους, αὐτὴ καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἀναλόγως μὲ τὸ μεγαλεῖόν της, βεβαίως ὑπερέχει. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὅποια ὑπερβαίνει κάθε κατανόησιν, μὲ τὸ νὰ εἶνε ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος εἰς κάθε δημιουργητὴν φύσιν.

Ἐμὲ λοιπὸν δίκασε, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν μου δικαιοσύνην. Τοῦτέστιν αὐτὴν ὅπου εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποκτήσουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅπου εἶνε κατορθωτὴ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ζοῦν μὲ σάρκα. Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. «Καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀπλότητα, λέγει, ὅπου ἔχω». Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ ἐμιλοῦντος Προφήτου εἶνε πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν φαρισαϊκὴν ὑπερηφάνειαν. Ἐπειδὴ ἀκακίαν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Δαβὶδ τὴν ἀπλότητα καὶ ἀκεραιότητα τρόπον τινὰ ὅπου ἔχει, καὶ τὴν ἄγνοιαν καὶ ἀπειρίαν του ὡς πρὸς τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις μᾶς εἶνε πολὺ χρήσιμος εἰς τὸν βίον, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενον εἰς τὰς Παροιμίας ὅτι, «ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ» (Παροιμ. 14, 15). «Ὁ ἄκακος ἄνθρωπος, λέγει, πιστεύει εἰς κάθε ἐμιλίαν». Ἀφοῦ λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν τὴν πρέπουσαν προφύλαξιν, περιπίπτωμεν εἰς πολλὰ σφάλματα ἀπὸ τὴν ἀπειρίαν μας, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ὁ Προφήτης ἐνταῦθα καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ λάβῃ συγχώρησιν διὰ τὴν ἀπλότητά του αὐτὴν. Ἀπὸ αὐτὸ δὲ γίνεται φανερόν ὅτι οἱ λόγοι του αὐτοὶ περισσότερον παρίστανουν μίαν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ παρὰ ὑπερηφάνειαν. Διότι δίκασέ με, λέγει, σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἰδικήν μου καὶ δίκασέ με σύμφωνα μὲ τὴν ἀκακίαν καὶ ἀκεραιότητα ὅπου ὑπάρχει εἰς ἐμέ. Ὅθεν τὴν μὲν δικαιοσύνην μου ἀφοῦ τὴν ἐξετάσῃ συγκριτικῶς μὲ τὴν ἀνθρωπίνην μου ἀδυναμίαν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, τότε δίκασέ με. Τὴν δὲ ἀπλότητα τῶν τρόπων μου ἀφοῦ ἐννοήσῃ καλὰ καὶ μάθῃς, τότε ἐὰν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀμαρτάνω, μὴ με καταδικάσῃς μήτε ὥσάν κανένα τε-

τραπέρατον ἄνθρωπον καὶ πανοῦργον, μήτε ὥσάν κανένα πολυ- C
πειρον ἔποῦ γνωρίζει καλὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Συντελε-
σθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν. « Ἄς λάβῃ λέγει, ἓνα τέ-
λος πλέον, καὶ ἃς παύσῃ ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν ». Αὐτὸς ὁ
ἄνθρωπος ἔποῦ κάμνει αὐτὴν τὴν προσευχὴν ἐνταῦθα, ἀναμρι-
βόλως εἶνε μαθητὴς τῶν Εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Διότι
προσεύχεται δι' ἐκείνους ἔποῦ τὸν βλάπτουν καὶ τὸν καταδιώ-
κουν, καὶ παρακαλεῖ νὰ περιορισθῇ ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς
κάποιον ὄριον καὶ τέρμα. Ἀπαράλλακτα ὥσάν ἓνας ἔποῦ προσ-
εύχεται διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἀσθενούντων κατὰ τὸ σῶμα ὁ ὁποῖος
ἤθελε λέγει· ἃς λάβῃ ἓνα τέλος πλέον ἢ ἀσθένεια τῶν νοσούν-
των· διότι διὰ νὰ μὴ ἐξαπλώνεται καὶ προχωρῇ βόσκουσα ὥσάν μία
γάγγραινα ἡ ἁμαρτία, προσεύχεται καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ
σταματήσῃ καὶ περιορισθῇ ἡ ἐξάπλωσίς της ἐκείνος ἔποῦ ἀγαπᾷ D
τοὺς ἐχθρούς του καὶ θέλει νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς ἐκείνους ἔποῦ τὸν
μισοῦν· καὶ δι' αὐτὸ προσεύχεται δι' ἐκείνους ἔποῦ τὸν καταδιώ-
κουν καὶ βλάπτουν ⁽¹⁾. Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον. « Καὶ θὰ κά-
μῃς, λέγει, εὐθὺν καὶ ἴσον τὸν δίκαιον »· ὥστε ἀνεμποδίστως
νὰ βαδίζῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ὁ δίκαιος ὀνομάζεται εὐθύς·
καὶ εὐθεῖα εἶνε ἡ καρδιά ἔποῦ εἶνε στολισμένη μὲ ἀρετάς. Τί
ἐννοεῖ λοιπὸν ἐδῶ ἡ παράκλησις τοῦ Προφήτου; Διότι καθὼς βλέ-
πομεν, ὁ βασιλικὸς Προφήτης προσεύχεται ἐνταῦθα διὰ νὰ γείνη
εὐθύς ἐκεῖνος, ἔποῦ ἔγεινε καὶ εἶνε πλέον εὐθύς. Διότι δὲν ἤμπο-
ρεῖ βέβαια κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι εἰς τὸν δίκαιον ὑπάρχει τίποτε
στρεβλὸν· πρᾶγμα, οὔτε διεστραμμένον, οὔτε πολυστρόφον καὶ
πανοῦργον. Ἀλλ' ἴσως εἶνε ἀναγκαῖα ἡ παράκλησις αὐτῇ, ἔποῦ
γίνεται χάριν τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, ἵνα ἡ εὐθύτης τὴν ἑοικάν
αὐτὸς ἀπέκτησεν ἀπὸ τὴν καλὴν του προαίρεσιν καὶ ἡ ἀδιάστρο-

(1) Ὑπαινίσσεται τὴν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ ὑφίστην
διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ κορύφωμα τῆς ἀγάπης (Λουκ.
6, 27). Ἀνάγνωθι καὶ λαμπρὸν ἐμιλίαν Νικηφόρου Θεοτόκου τῆς
Β'. Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ.

φος γνώμη του, κατευθυνθῇ καὶ εὐδοωθῇ ἕως τέλους μετὰ τὴν χει-
 E ραγωγίαν τοῦ Θεοῦ· ὥστε μήτε ἀπὸ ἀδυναμίας του νὰ ἐκτραπῇ
 αὐτὸς καὶ παρεκκλίνῃ καμμίαν φοράν ἀπὸ τὸν κανόνα τρόπον τινὰ
 καὶ τὴν στάθμην καὶ τὸν ἀπαράβατον ὅρον τῆς ἀληθείας, μήτε
 ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τῆς ἀληθείας διάβολον νὰ βλαφθῇ καιρίως μετὰ τὰ
 διεστραμμένα δόγματα τῆς πίστεως. Ἐτάζων καρδίας καὶ νε-
 φροὺς ὁ Θεὸς δικαίως. «Σὺ ὁ Θεός, λέγει, ὅπου ἐξετάζεις τὰς
 καρδίας καὶ τοὺς νεφροὺς δικαίως». Ἡ θεία Γραφὴ εἰς πολλὰ
 μέρη τὴν μὲν καρδίαν ἀναφέρει, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὸ ἡγεμονικὸν
 ἦτοι τὸ λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς· τοὺς δὲ νεφροὺς διὰ τὸ ἐπι-
 θυμητικόν. Διὰ τοῦτο ὁμοίως καὶ ἐδῶ αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχουν
 αὐταὶ αἱ δύο λέξεις· ὅτι δηλαδὴ σὺ ὁ Θεός μου δίκασέ με καὶ
 διὰ τὰ δόγματα ὅπου ἔχω καὶ τὰ φρονήματά μου διὰ τὴν εὐσέ-
 βειαν καὶ ὀρθὴν πίστιν, καθὼς καὶ διὰ τὰ κινήματα τοῦ ἐπιθυμη-
 τικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς μου. Διότι σὺ εἶσαι ὅπου ἐξετάζεις καὶ
 ἐρευνᾷς καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐξέτασις δὲ κυρίως εἶναι ἡ αὐστηρὰ
 καὶ ἀκριβὴς ἐρευνα ὅπου γίνεται μετὰ κάθε εἶδος βατάνου ἀπὸ τοὺς
 δικαστὰς εἰς ἐκείνους ὅπου ἐξετάζονται ὡς μάρτυρες εἰς τὰ δι-
 καστήρια (1)· ἵνα ὅσοι ἀποκρύπτουν μέσα των ἐκεῖνα ὅπου ζητεῖ
 νὰ μάθῃ ὁ δικαστής, ἀναγκασθοῦν ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν βασά-
 νων νὰ ἀποκαλύψουν ἐκεῖνο ὅπου φυλάττουν μυστικόν. Διότι εἰς
 104 τὰς ἀπλανεῖς καὶ ἀλανθάστους ἐξετάσεις τοῦ δικαίου Κριτοῦ
 A ἐξετάζονται μὲν οἱ διαλογισμοὶ μας, ἐξετάζονται δὲ καὶ αἱ πρά-
 ξεις μας. Κανείς λοιπὸν ἅς μὴ θέλῃ νὰ προλαμβάνῃ τὸν ἀληθι-
 νὸν κριτὴν, μήτε νὰ κρίνῃ τὸν ἄλλον πρὸ τοῦ καιροῦ ὅπου εἶναι
 ὠρισμένος διὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν. Ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος,
 ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους καὶ φανερώσῃ τὰς βου-
 λὰς τῶν καρδιῶν (Α΄ Κορινθ. 4, 5)· «Ἔως ὅτου, λέγει, ἔλθῃ
 ὁ Κύριος εἰς τὴν δευτέραν του παρουσίαν, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ φω-
 τίσῃ τότε τὰ ἀπόκρυφα, ἔργα τοῦ σκότους καὶ θὰ ἀποκαλύψῃ

(1) Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἐπετρέποντο τὰ βεβηλωσθέντα ἐπὶ
 τῶν δούλων, ὅταν ἐξετάζοντο ὡς μάρτυρες.

τάς ἀποκρύφους βουλὰς καὶ διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν μας⁽¹⁾.
 Λοιπὸν μὲ τὴν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τῶν καρδιῶν καὶ νεφρῶν,
 ὅπου κάμνει ὁ Θεός, φανερόνει τὴν ἰδικὴν του δικαιοσύνην. Ἐξη- B
 τάσθη βέβαια καὶ ἐδοκιμάσθη ἡ καρδιά τοῦ Ἀβραάμ, ἂν ἀγαπᾷ
 τὸν Θεὸν μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν του καὶ μὲ ὄλην τὴν καρδίαν του,
 ὅταν διετάχθη νὰ προσφέρῃ ὀλοκαύτωμα εἰς θυσίαν τὸν υἱὸν του
 τὸν Ἰσαάκ, διὰ νὰ φανῇ ὅτι δὲν ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν του περισσότε-
 ρον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐξητάσθη δὲ πάλιν καὶ ἐδοκιμάσθη ὁ Ἰακώβ,
 ὅταν ὁ ἀδελφὸς του μὲ δολιότητα ἐδοκίμαζε νὰ τὸν βλάψῃ, ἵνα
 μέσα εἰς τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα τοῦ Ἡσαῦ ἀναλάβῃ ἡ φιλα-
 δελφία τοῦ Ἰακώβ κραταιοτάτη, χωρὶς διόλου νὰ χαλαρώνεται
 καὶ ἀδυνατίζῃ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ δόλους τοῦ ἀδελφοῦ του.
 Αὐτῶν μὲν λοιπὸν τῶν Πατριαρχῶν ἐξητάσθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ
 ἐδοκιμάσθησαν αἱ καρδίαι. Τοῦ δὲ Ἰωσήφ πάλιν ἐξητάσθησαν οἱ
 νεφροί, ὅταν εἰς τὴν Αἴγυπτον παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτοῦ ἡ
 ἀκόλαστος Δέσποινά του, αὐτὸς δὲ ἐπροτίμησε τὴν σεμνότητα
 τῆς σωφροσύνης ἀπὸ τὴν ἀναίσχυντον ἡδονήν. Μὲ αὐτὸν δὲ τὸν
 φοβερὸν τρόπον ἐξητάσθη, καὶ ἐδοκιμάσθη, ἵνα οἱ θεαταὶ τῆς κρί-
 σεως αὐτῆς τοῦ Θεοῦ ὁμολογήσουσιν ὅτι δικαίως ἀπενεμήθη εἰς
 αὐτὸν κατόπιν ἡ τιμὴ ἐκείνη ἡ βασιλική· διότι μέσα εἰς τὰς τό-
 σον φοβεράς δοκιμασίας του ὑπερέλαμψεν ἡ σεμνοπρέπειά του.

Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. «Τὴν βοήθειάν μου, λέ-
 γει, ἀπὸ τὸν Θεὸν περιμένω». Κυρίως ἔσοι μάχονται, εἰς τὸν C
 καιρὸν τῶν πολέμων ἐπιζητοῦν τὰς βοηθείας καὶ συμμαχίας
 ἄλλων, ὅταν μέλλουσιν νὰ κάμουν καμμίαν ἔφοδον ἐναντίον τῶν
 οἱ ἐχθροί. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ἐκεῖνος ὅπου ἐννοεῖ ὅτι κάποιος ἀπὸ
 τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς του προσπαθεῖ νὰ τὸν βλάψῃ, καὶ βλέπει
 τὸν κίνδυνον ὅπου τὸν ἀπειλεῖ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του, οἱ ὅποιοι

(1) Κρυπτὰ τοῦ σκότους ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τὸν ἱερὸν
 Θεοφύλακτον, τὰ ἐν τῇ πρὸυση ζωῇ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· διότι
 πολλάκις ἕνεκ ἁμαρτωλὸς νομίζεται ἐδῶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πῶς
 εἶνε ἑνάρετος.

τὸν πολιορκοῦν στενωῶς, θὰ εἶπῃ· Τὴν βοήθειάν μου δὲν περιμένω ἀπὸ τὰ πλούτη μου, οὔτε ἀπὸ τὴν σωματικὴν μου συνδρομήν, οὔτε ἀπὸ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνδρείαν τὴν ἰδικήν μου, οὔτε ἀπὸ καμμίαν ἀνθρωπίνην συγγένειαν, ἀλλὰ τὴν βοήθειάν μου τὴν περιμένω μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. Πόσον δὲ ἰσχυρὰν συμμαχίαν ἀποστέλλει ὁ Κύριος εἰς ἐκείνους ὅπου τὸν φοβοῦνται, εἰς ἄλλο μέρος τῶν Ψαλμῶν ἐμάθομεν, ἐκεῖ ἐπο. λέγει ὁ Δαβὶδ· *Παρεμβαλεῖ Ὁ Ἀγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτοὺς* (Ψαλ. 33, 8)· «Θὰ σταλῇ, λέγει, Ὁ Ἀγγελος Κυρίου πανίσχυρος γύρω εἰς ἐκείνους ὅπου τὸν φοβοῦνται, καὶ θὰ τοὺς γλυτώσῃ»⁽¹⁾. Καὶ εἰς ἄλλο δὲ μέρος τῆς Γραφῆς λέγεται· Ὁ Ὁ Ἀγγελος ὁ ῥυόμενός με (Γεν. 48, 16)· ἤτοι ὁ Ὁ Ἀγγελος ὅπου με γλυτώνει⁽²⁾. Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ· «Τὴν βοήθειάν μου, λέγει, περιμένω ἀπὸ ἐκείνου ὅπου διασώζει τοὺς εὐθεῖς καὶ ἴσους κατὰ τὴν καρδίαν, τοῦτέστι τοὺς δικαίους».

Εὐθὺς κατὰ τὴν καρδίαν εἶνε ἐκεῖνος, τοῦ ἰποίου ὁ λογισμὸς δὲν κλίνει οὔτε εἰς τὰς ὑπερβολὰς οὔτε εἰς τὰς ἐλλείψεις· ἀλλ' ἴσταται ἀκλόνητος καὶ ἴσα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς. Διότι ἐκεῖνος ὅπου ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν ἤθελε παρεκκλίνει καὶ καμθῇ, διαστρέφεται ἀμέσως καὶ ἀποκλίνει εἰς τὴν δειλίαν. Ἐκεῖνος δὲ πάλιν ὅπου εἰς τὴν ἀνδρείαν ἐντείνει τὰς δυνάμεις τοῦ ὑπερμέτρου, καταντᾷ εἰς τὴν θρασύτητα⁽³⁾. Ὅθεν αὐτοὺς ἡ ἀγία Γραφή τοὺς

(1) Ἴδε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ στίχου τούτου εἰς τὴν Ὁμιλίαν εἰς τὸν 33 Ψαλμόν. Ἐντεῦθεν συμπεραίνομεν ὅτι ὁ 33 Ψαλμὸς ἔχει ἐρμηνευθῇ ἀπὸ τὸν Ἀγίον πρὸ τοῦ παρόντος. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἡρμάνευε κατὰ σειρὰν τοὺς Ψαλμούς, ἀλλ' ὡς ἐκάλει ὁ καιρὸς καὶ ἡ περίστασις. Παράβαλε Ὁμιλίαν εἰς τὸν 114 Ψαλμόν, ἐν ἀρχῇ.

(2) Τὴν ῥῆσιν ταύτην ἀναφέρει ἐν τῇ εὐχῇ ὅπου κάμνει ὁ Ἰακώβ, ὅταν εὐλογῇ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ, ἧτις ἔχει οὕτω πλήρης· «Ὁ Ὁ Ἀγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν».

(3) Μίαν ὠραιοτάτην ἐμφάνισιν τῆς ἀνδρείας, καθὼς τὴν ὀρίζει ἐνταῦθα ὁ Μ. Βασίλειος, ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ παραμένουσιν,

ὀνομάζει σκολιούς, ἤτοι στρεβλοὺς καὶ διαστρόφους, μὲ τὸ νὰ μὴ ἡμποροῦν νὰ κατορθώσουν νὰ διατηρήσουν τὴν μεσότητά, τοῦ-
 τέστι τὸ ὀρθὸν μέτρον, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπερβολῶν καὶ τῶν ἐλλεί-
 ψεῶν των. Διότι καθὼς ἡ σκολιὰ καὶ στρεβλὴ γραμμὴ σχημα-
 τίζεται, ὅταν ἡ εὐθεῖα συνθλάται ἄλλοτε μὲν εἰς τὸ κυρτὸν (πρὸς
 τὰ ἔξω), ἄλλοτε δὲ εἰς τὸ κοῖλον (πρὸς τὰ ἔσω), μὲ τὸν ἴδιον
 τρόπον γίνεται καὶ ἡ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη καρδιά, ἡ ὁποία
 ἄλλοτε μὲν ἀνυψώνεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἀλαζονείαν
 της, ἄλλοτε δὲ πίπτει κάτω καὶ ταπεινώνεται ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ
 τοὺς πειρασμοὺς ὅπου συμβαίνουν εἰς αὐτήν. "Ὅθεν λέγει καὶ ὁ Ἐκ-
 κλησιαστής⁽¹⁾ *Διεστραμμένον οὐ κατευθυνθήσεται* (1,15) ἤτοι·

χωρὶς οὔτε νὰ ὑπεραεθῇ καὶ φθάσῃ εἰς ἱταμότητα καὶ θράσος, οὔτε
 νὰ καταπέσῃ πάλιν καὶ καταντήσῃ εἰς δειλίαν, περιγράφει ζωηρό-
 τατα ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐπὶ τῶν Τριῶν Παίδων, οἱ ὅποιοι ἀπρὸς
 πάντα ἔτοιμοι καὶ γενναῖοι καὶ γέμοντες παρρησίας, ἀλλὰ μετὰ
 ταπεινώσεως σεμνότητος, ἐρρίφθησαν μέσα εἰς τὰς φλόγας τῆς ἀναμ-
 μένης καμίνου. « Ὑπάρχει Θεὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶπον πρὸς τὸν
 Χαλδαῖον, ὅπου εἶνε ἱκανὸς νὰ μᾶς τώσῃ, καὶ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν
 καιομένην κάμινον νὰ μᾶς ἐξαρκάσῃ . . . Ἐὰν δὲ διὰ τὰς ἀμαρτίας
 μας δὲν μᾶς σώσῃ καὶ κατακαῶμεν, μάθε, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τοὺς
 θεοὺς σου δὲν θὰ τοὺς λατρεύσωμεν καὶ τὴν χρυσοῦν εἰκόνα σου δὲν
 θὰ τὴν προσκυνήσωμεν ». Ταῦτα εἶπον καὶ ἐρρίφθησαν μέσα εἰς τὰς
 φλόγας, καὶ τὴν ἀνδρείαν των ἐπιδείξαντες καὶ τὴν ταπεινοφροσύ-
 νην των, χωρὶς νὰ ὑβρίσουν τὸν βασιλέα, οὐδὲ νὰ καταστρέψουν τὴν
 εἰκόνα του· ἀλλὰ, μὲ ὅλην τὴν κατὰ πλῆσους ἀνδρείαν ὅπου ἔδει-
 ξαν, ὠδύροντο ταπεινῶς μέσα εἰς τὴν κάμινον μὲ ἐλεεινὴν φωνὴν
 καὶ ἔλεγον· « Ἠμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, δὲν ἔχομεν θάρρος νὰ ἀνοί-
 ξωμεν τὸ στόμα ». Διότι, ἐπιλέγει τὸ χρυσοῦν στόμα, ὁ ἀνδρεὺς τέ-
 τοιος πρέπει νὰ εἶνε, σώφρων καὶ μέτριος, καὶ μάλιστα ἐνώπιον
 τῶν κινδύνων, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἀπὸ θυμὸν του καὶ ἀπὸ κενοδο-
 ξίαν του κατέρχεται εἰς τοὺς τοιοῦτους ἀγῶνας, ἀλλὰ μὲ ἀνδρείαν
 καὶ μὲ φρόνησιν . . . ». (Ὁμιλ. 18 εἰς τὴν Α΄. πρὸς Κορ.).

(1) Ἡ ῥῆσις τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ἔχει οὕτως : « Διεστραμμένον
 οὐ δυνήσεται ἐπικοσμηθῆναι ». Ἀλλ' ὁ Ἅγιος γράφει· οὐ κατευθυν-

«Ἐκεῖνο ὅπου εἶνε διεστραμμένον καὶ στρεβλὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἰσάσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν. Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. «Ὁ Θεός, λέγει, εἶνε κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ὀργίζεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Αὐτό, ὡς φαίνεται, λέγει ὁ Προφήτης πρὸς ἐκείνους ὅπου ἔμπορεῖν ἀσκάνδαλισθοῦν καμμίαν φορὰν δι' ἐκεῖνα ὅπου θὰ τοὺς συμβοῦν, καὶ θέλει τρόπον τινὰ νὰ κατευνάσῃ τὴν ταραχὴν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, μήπως τελευταῖον δείξουν ἀπιστίαν εἰς τὴν πρόνοιαν ὅπου διευθύνει τὰ πάντα, μὲ τὸ νὰ βλέπουν ὅτι μένει ἀνεκδίκητος ὁ πατὴρ διὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅπου ἐσήκωσεν ἐναντίον τοῦ ὁ υἱός
105 του Ἀβεσσαλώμ, καὶ ὅτι ἡ κακία τοῦ υἱοῦ τοῦ κατευδόνεται
^A καὶ ἐπιτυγχάνει εἰς ὅσα ἐσχέδιασε κατὰ τοῦ πατρὸς τοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Προφήτης θέλει νὰ διορθώσῃ αὐτὰς τὰς ἀνοήτους σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, διαβεβαιώνει αὐτοὺς μὲ ἰσχυρὰν μαρτυρίαν καὶ λέγει· Ὁ Θεὸς εἶνε κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ὀργίζεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Κάθε τι ὅπου συμβαίνει εἰς ἡμᾶς δὲν γίνεται ἀκρίτως καὶ ἀσυλλογίστως, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀποδίδει εἰς τὸν κάθε ἕνα μὲ τὸ ἴδιον μέτρον, μὲ τὸ ὅποιον ἐμέτρησε προηγουμένως τὰς πράξεις ὅπου ἕκαστος ἐπραξεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχω πράξει κάποιαν ἁμαρτίαν, λαμβάνω τὴν ἀνταμοιβὴν ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν ἔργων μου. Ὅθεν λέγει εἰς ἄλλο μέρος ὁ Δαβὶδ· Μὴ λαλήτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν (Ψαλμ. 74, 4). «Μὴ ἀποδίδετε, λέγει, ἀδικίαν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ». Διότι ὁ Θεὸς εἶνε κριτὴς δίκαιος· μήτε
^B νὰ ἔχετε τόσον ταπεινὴν ἰδέαν διὰ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ φρονήτε ὅτι αὐτὸς ἀδυνατεῖ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν· διότι ὁ Θεὸς εἶνε συγχρόνως καὶ ἰσχυρὸς. Ποία εἶνε λοιπὸν ἡ αἰτία ὅπου δὲν ἐπιφέρει ὁ Θεὸς ὀγλήγορα τὴν τιμωρίαν εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας; Αὐτὸ

θῆσεται, ἀποβλέψας, κατὰ τὸν κριτικὸν Δουκαῖον, εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥητοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ ἀλλοχτοῦ λέγει ὡσαύτως· «Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται» (Ψαλμ. 130, 12).

τὸ κάμνει, διότι εἶνε μακρόθυμος, μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῇτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ σιλιβώσει. «Ἐάν, λέγει, δὲν ἀλλάξητε ζωὴν καὶ δὲν γυρίσητε πάλιν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκλίνατε, νὰ ἡξεύρετε ὅτι θὰ ἀκονίτῃ ὁ Θεὸς τὴν ῥομφαίαν του». Ὁ λόγος αὐτὸς εἶνε φοβεριστικός, καὶ παρακινεῖ εἰς ἐπιστροφὴν καὶ ἀλλαγὴν βίου ἐκείνους ὅπου εἶνε βραδυκίνητοι εἰς τὴν μετάνοιαν. Δὲν φοβερίζει δὲ ὅτι θὰ προξενήσῃ ἀμέσως τὰ τραύματα καὶ τὰ κτυπήματα καὶ τοὺς θανάτους ἐναντίον τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἀμετανόητων, ἀλλ' ἀπειλεῖ αὐτοὺς ὅτι θὰ ἀκονίσῃ καὶ θὰ ἐτοιμάσῃ τὰ ὅπλα του, καὶ τρόπον τινὰ φοβερίζει ὅτι θὰ προβῇ εἰς κάποιαν προπαρασκευὴν διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησίν του. Διότι καθὼς ἐκεῖνοι ὅπου γυαλιζοὺν καὶ καθαρίζοὺν τὰ ὅπλα των, μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν φανεροῦν κάποιαν προσεχῆ ἐστρατείαν καὶ μίαν κίνησιν ὅπου ἐτοιμάζεται διὰ πόλεμον, ἔτσι καὶ ὁ λόγος αὐτός, μὲ τὸ νὰ ἔχῃ σκοπὸν νὰ φανερώσῃ κάποιαν κίνησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τιμωρίαν, μᾶς ἀναγγέλλει ὅτι «ἀκονίζει τὴν ῥομφαίαν C του ὁ Θεός». Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἡτοίμασεν αὐτὸ καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου. «Τὸ τόξον του, λέγει, τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἤτομασε καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἔχει ἐτοιμα τὰ ὅπλα τοῦ θανάτου νὰ τὰ ρίψῃ. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον τεντόνει τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶνε καμμία χορδὴ, μὲ τὴν ὁποίαν τεντόνονται σπλήθως τὰ τόξα, διὰ νὰ ἐκσπενδονίσουν τὸ βέλος, ἀλλ' εἶνε μία τιμωρητικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ ὅπου ὡσὰν ἡ χορδὴ ἄλλοτε μὲν τεντόνεται, ἐτοιμος νὰ τιμωρήσῃ, ἄλλοτε δὲ χαλαρόνεται, ἀναμένουσα τὴν μετάνοιαν τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Ὅθεν ὁ λόγος αὐτὸς φοβερίζει τὸν ἀμαρτωλὸν τὸν ἀμετανόητον, καὶ τοῦ λέγει ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὄργανα, ὅπου μέλλουν νὰ ριφθοῦν διὰ νὰ τιμωρήσουν, εἶνε ἐτοιμα, ἂν ἐξακολουθήσῃ νὰ μένῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Διότι εἰς τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ ἔχουν ἐτοιμασθῇ τὰ σκεύη, τοῦτέστι τὰ ὅπλα τοῦ θανάτου. Σκεύη δὲ ἢ ὅπλα τοῦ θανάτου εἶνε δυνάμεις καταστρεπτικαί, αἱ ὁποῖαι ἐξαφανίζουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ. Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομέ-

νοις ἐξεργάσατο· «Τὰ βέλη του, λέγει, ὁ Θεὸς τὰ κατεσκεύασε
 D καὶ τὰ ἔχει δι' ἐκείνους ὅπου ἡμποροῦν νὰ καοῦν». Καθὼς τὸ
 πῦρ ἐγεινεν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν ἐπιτήδειον καὶ κατάλληλον διὰ
 νὰ καίῃ τὰ ξηρὰ ξύλα· διότι βέβαια τὸ πῦρ δὲν ἐγεινε διὰ τὸν
 ἀδάμαντα, ὁ ὅποιος δὲν λύνει ποτὲ μέσα εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἐγεινε
 διὰ τὰ ξύλα, τὰ ὅποια κατακαίονται, ἔτσι καὶ τὰ βέλη τοῦ
 Θεοῦ ἐγειναν ἐπίτηδες διὰ τὰς ψυχὰς ἐκείνας ὅπου εἶνε εὐκολον
 νὰ καοῦν, μὲ τὸ νὰ ἔχουν συνάξει μέσα των ἄφθονον ὕλικὸν
 ὅπου εἶνε κατάλληλον διὰ καῦσιν. Ὅσοι λοιπὸν προηγουμένως
 ἔτυχε νὰ ἔχουν μέσα των τὰ ἀναμμένα βέλη τοῦ διαβόλου, αὐ-
 τοὶ δέχονται ἀμέσως τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· τὰ
 βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο. Τὰ βέλη του ὁ Θεὸς
 τὰ προητοίμασε δι' ἐκείνους ὅπου εἶνε πλέον ἀναμμένοι ἀπὸ τὴν
 ἁμαρτίαν καὶ κατακαίονται. Κατακαίουν δὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀν-
 θρώπου σαρκικοὶ ἔρωτες, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ παρὰ
 πολὺ φλογεραὶ ἔρμαι ὅπου ρλέγουν καὶ λύνουν τὴν ψυχὴν, καὶ
 φόβοι ὅπου εἶνε μισητοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ αὐ-
 E τὸν τὸν ἄνθρωπον. Ὅποιος ὅμως εἶνε ἄτρωτος ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ
 ἐχθροῦ, μὲ τὸ νὰ φορῇ τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς διαμέγει
 πάντοτε ἄθικτος ἀπὸ τὰ θανατηφόρα τῶν δαιμόνων βέλη.

Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνο-
 μίαν· «Ἰδού, λέγει, ἐκοιλοπόνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ
 ἐγέννησε παρανομίαν». Αὐταὶ αἱ λέξεις τοῦ Ψαλμοῦ φαίνεται
 ὅτι κάπως εἶνε συγκεχυμέναι ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ
 συνέχειαν μὲ τὴν ὁποίαν γίνονται αὐτὰ τὰ πράγματα. Διότι αἱ
 κυφοροῦσαι γυναῖκες πρῶτον συλλαμβάνουν, ἔπειτα κοιλοπονοῦν,
 καὶ κατόπιν τελευταῖον γιννοῦν τὸ βρέφος. Ἐδῶ δὲ ὁ Προφῆτης
 πρῶτον ἀνέφερε τὸ κοιλοπόνημα, ἔπειτα τὴν σύλληψιν, καὶ ἔπειτα
 τὸν τοκετόν. Καὶ ὅμως σχετικῶς μὲ τὴν σύλληψιν τῆς καρδίας,
 ἡ ὁποία συλλαμβάνει τὴν ἁμαρτίαν, ἡ τάξις αὐτῇ τῶν λέξεων
 εἶνε παρὰ πολὺ ἐμπρακτικὴ καὶ ὀρθοτάτη. Διότι αἱ κτηνώδεις ὀρ-
 μαὶ τῶν ἀκολάστων ἀνθρώπων καὶ αἱ μανιώδεις καὶ παράφοροι
 106
 A ἐπιθυμίαι ὠνομάσθησαν ἐνταῦθα ὠδίνες, ἥτοι κοιλοπνήματα·

διότι με δριμύτητα καὶ πόνον αὐταὶ κατὰ πρῶτον γεννῶνται
 μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἔφοδον
 καὶ πρώτην ἑρμὴν τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖνος, ὁ ἑποῖος δὲν ἐπρόφθασε
 νὰ γείνη κύριος τῶν φαύλων αὐτῶν λογισμῶν καὶ διανοημά-
 των καὶ νὰ τὰ διαλύσῃ, ἀλλ' ἐνίκηθῃ ἀπὸ αὐτά, αὐτὸς λοιπὸν
 τότε συνέλαβε πόνον· καὶ ἐκεῖνος ὁ ἑποῖος πάλιν μὲ τὰς πονηρὰς
 καὶ φαύλας πράξεις του κατόπιν ἐξάναψε τὴν ἁμαρτίαν ὅπου
 εὗρίσκετο μέσα εἰς τὴν καρδίαν του, αὐτὸς ἐνένησε πλέον τὴν
 ἁμαρτίαν. Ὡς φαίνεται δὲ λέγει αὐτὰ ὁ Προφῆτης, διότι αἰ-
 σχύνεται νὰ ὀνομάζεται πατὴρ ἐνὸς παρανόμου παιδός. Δὲν εἶνε
 ἰδικόν μου, λέγει, τὸ παιδί αὐτό, ἀλλὰ ἔγεινεν υἱὸς τοῦ πατρός
 του ἐκείνου, εἰς τὸν ὅποιον μὲ τὸ μέσον τῆς ἁμαρτίας θετὸν υἱὸν
 ἔκαμε τὸν ἑαυτὸν του. Διότι κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην,
 Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται (Ἰωάν.
 3, 8), ἦτοι· «Ἐκεῖνος ὅπου κάμνει τὴν ἁμαρτίαν, ἀπὸ τὸν διά-
 βολον ἐγεννήθη». Ἰδοὺ λοιπὸν ἐκοιλοπόννησεν αὐτὸν ὁ διάβολος
 μὲ τὸ μέσον τῆς ἁμαρτίας καὶ συνέλαβεν αὐτόν, τοῦτέστιν ἐμδα-
 σεν αὐτὸν μέσα του καὶ τὸν ἐκυφόρησε τρόπον τινὰ ὑπὸ τὰ σπλάγ-
 χνα τῆς ἰδικῆς του διαθέσεως καὶ θελήσεως μεταξὺ τῶν στενω-
 τάτων του φίλων· ἔπειτα τελείως τὸν ἐγέννησε καὶ ὀλοφάνερα
 ἀπεκάλυψε τὴν ἁμαρτίαν του· διότι εἰς ὅλους διὰ κήρυκος ἐγνω-
 στοποιήθη ἡ ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ἀβессαλώμ
 ἐναντίον τοῦ πατρός του. Λάκκον ὥρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν.
 «Λάκκον, λέγει, ἀνοιξε καὶ ἔσκαψε καλὰ αὐτόν». Εἰς τὰς θείας
 Γραφὰς ἡ λέξις λάκκος δὲν εὗρίσκεται ποτὲ μὲ καλὴν σημα-
 σίαν. Καθὼς τὸ ἐναντίον πάλιν, τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος δὲν εὗρί-
 σκεται εἰς αὐτὰς ποτὲ μὲ κακὴν σημασίαν. Διότι κατὰ τὴν Ἀ-
 γίαν Γραφὴν λάκκος ἦτο τὸ μέρος, ὅπου ἐρρίφθη ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ
 τοὺς ἀδελφούς του· καὶ λάκκος πάλιν ἀναφέρεται, ὅταν ἔγει-
 νεν ὁ φόνος ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τοῦ Φαραὼ μέχρι τοῦ πρωτο-
 τόκου τῆς αἰχμαλωτίδος, ἡ ὁποία ἦτο βαλμένη εἰς τὸν λάκκον
 (Ἐξοδ. 12, 29). Καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἀναγινώσκομεν· Προσ-
 ελογίσθη μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον (Ψαλμ. 87, 5).

ἤτοι «συμπεριελήσθην προσέτι καὶ ἐγὼ μαζί με ἐκείνους ὅπου καταβαίνουν εἰς τὸν λάκκον». Καὶ εἰς τὸν Ἱερειάν λέγεται «Ἐμένα ἐγκατέλιπον ὅπου ἤμουν· ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους» (Ἱερειμ. 2, 13)· ἤτοι «ἀνοίξαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς λάκκους ὅπου δὲν ἤμποροῦν νὰ κρατήσουν τὸ ὕδωρ». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Δανιὴλ ἐμοίως λάκκος λεόντων ἀναφέρεται, μέσα εἰς τὸν ὅπετον ἐρρίφθη ὁ προφῆτης ἐκεῖνος. Φρέαρ ὅμως, ἡ ὁποία λέξις, καθὼς εἴπομεν, εὐρίσκεται μετὰ καλὴν σημασίαν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀναγινώσκομεν ὅτι ἀνοίγει ὁ Ἀβραάμ καὶ οἱ παῖδες τοῦ Ἰσαάκ. Καὶ εἰς τὸ φρέαρ ἐξῆλθεν ὁ Μωϋσῆς καὶ ἀνεπαύετο. Καὶ συμβουλὴν ἀκόμη λαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Σολομώντα νὰ πίνωμεν νερὸ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας ἀγγεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν ἰδικῶν μας φρεάτων (Παροιμ. 5, 15). Καὶ ὁ Σωτὴρ πάλιν παρὰ τὸ φρέαρ συνώμιλησε μετὰ τὴν

D Σαμαρείτιδα· περὶ θείων μυστηρίων. Ἡ αἰτία δὲ ὅπου ὁ μὲν λάκκος ἔχει κακὴν σημασίαν, τὰ δὲ φρέατα καλὴν, νομίζομεν ὅτι εἶνε ἡ ἐξῆς. Τὸ ὕδωρ δηλαδὴ τῶν λάκκων εἶνε φερτὸν ἀπὸ ἄλλο μέρος· ἐπειδὴ καταπίπτει μέσα εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὰς βροχάς. Εἰς τὰ φρέατα ὅμως κάτω βαθειὰ ὑπάρχουν φλέβες ὑδάτων χωσμέναι εἰς τὴν γῆν μετὰ, πρὶν ἀνοιχθοῦν ἐκεῖνοι οἱ τόποι· φανερόντων δὲ αἱ φλέβες αὐταί, ἀφοῦ σκαφοῦν οἱ τόποι ἐκεῖνοι, καὶ ἀφαιρεθοῦν γύρω-γύρω τὰ χῶματα ὅπου τοὺς σκεπάζουν καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλη οὐσία ὅπου εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὰς φλέβας αὐτάς, ἡ ὁποία εἶνε ὅλη γῆ. Ὁμοίως λοιπὸν κάποιος λάκκος ὑπάρχει τρόπον τινὰ καὶ εἰς τὰς ψυχάς, εἰς τὰς ὁποίας μέσα καταπίπτουν τὰ καλὰ, τὰ ὅποια κατὰστρέφονται ἐκεῖ μέσα καὶ νοθεύονται τότε, ὅταν κανεὶς τὰς ἐννοίας τὰς καλὰς ὅπου πέσουν εἰς αὐτὸν τὰς διαφθείρει καὶ τὰς κάμνει

E βλαβεράς καὶ τὰς διαστρέφει εἰς πράγματα ὅπου εἶνε ἐναντία τῆς ἀληθείας, διότι ἔχει κρίνει αὐτὸς ὅτι δὲν ἔχει κανὲν καλὸν ἰδικόν του. Καὶ τὸ ἐναντίον πάλιν, φρέατα ἔχουν ἐκεῖναι αἱ ψυχαί, ὅπου ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν ὁλόγυρα τὰ κακὰ, τὰ ὅποια τὰς σκεπάζουν, τότε ἀναλάμπει ἐκεῖ φῶς καὶ πηγὴ ὕδατος, τὸ ὅπετον

εἶνε κατάλληλον εἰς πόσιν καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ δόγματα. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη ἕκαστος νὰ κατασκευάσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἕνα φρέαρ, διὰ νὰ διαφυλάξῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὴν προρρηθεῖσαν ἐντολὴν ὅπου λέγει· Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς (Παροιμ. 5, 15)· ἤτοι· «Πῖνε ὕδατα ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀγγεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν ἰδικῶν σου φρεάτων». Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ γίνωμεν τέκνα ἐκείνων ὅπου ἀνοίξαν τὰ φρέατα, δηλαδὴ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Λόγον δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν μέσα εἰς τὴν καταβύθραν, καθὼς λέγεται εἰς τὸν Ψαλμὸν ἐδῶ, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν ἔσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἱερεμίαν εἰς ὀνειδισμόν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅτε ὁ Θεὸς εἶπε δι' αὐτοὺς ἔσα ὀλίγον ἀνωτέρω ¹⁰⁷ εἴπομεν. Ἐμὲ δηλαδὴ ἐγκατέλιπον ὅπου ἤμουν πηγὴ ὕδατος ^A ζωντανοῦ καὶ ἀνοίξαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς λάκκους συντετριμμένους, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἔμπορέσουν νὰ κρατήσουν τὸ ὕδωρ (¹).

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

Κατὰ τὴν χθесινὴν Ὁμιλίαν μας εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ δεκάτου τετάρτου Ψαλμοῦ δὲν ἔμπορέσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου, μὲ τὸ νὰ παρῆλθεν ἡ ὥρα. Σήμερον δὲ ἤλθομεν, ὥσάν καλοὶ χρεωφειλέται, νὰ πληρώσωμεν τὸ χρέος ὅπου ^B σὰς χρεωστοῦμεν, δι' ἔσα παρελήφθησαν ἀπὸ τὸν Ψαλμόν. Αὐτὸ δὲ ὅπευ παρελείφθη εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἶνε τόσον σύντομον εἰς τὸ νὰ τὸ ἀκούσῃ κανεὶς, ὥστε ἔμπορεῖ νὰ φανῇ ὅτι οὔτε παρελείφθη καὶ τίποτε· καὶ ἔσως μάλιστα οἱ περισσότεροι ἀπὸ σὰς ἀληθῶς νὰ

(¹) Ἡ Ὁμιλία εἶνε ἀτελής· διότι ὑπολείπονται ἀνερμηνευτοὶ δύο στίχοι εἰς συμπλήρωσιν ὅλου τοῦ Ψαλμοῦ.

μή τὸ ἀντελήφθησαν· διότι ἓνας μόνον ψαλμικός στίχος παρε-
 λείφθη. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἐσχέφθημεν ὅτι ἡ συντομωτάτη
 αὐτὴ περικοπή, ὅπου παρελείφθη, ἔχει μεγάλην σημασίαν σχε-
 τικῶς μὲ τὰ βιωτικὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐνομίσαμεν ὅτι
 δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ σιωπήσωμεν ὅ,τι εἶνε χρήσιμον ἀπὸ τὴν ἐξέ-
 τασιν αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὁ Προφήτης ἠθέλησε μὲ τὸν Ψαλμὸν αὐ-
 τὸν νὰ μᾶς ζωγραφήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ τελείου Χριστιανοῦ, ὁ
 ὁποῖος μέλλει ἀληθῶς νὰ ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τὴν ἀσάλευτον ζωὴν⁽¹⁾,
 μεταξὺ τῶν ἀνδραγαθημάτων τὰ ὁποῖα πρέπει αὐτὸς βεβαίως νὰ ἔχη
 C νὰ ἐπιδείξῃ, συγκατηρίθμῃ καὶ τοῦτο. Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ
 οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· «Τὰ χρήματά του, λέγει, αὐτὸς δὲν τὰ
 ἔβαλεν εἰς τὸν τόκον». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἀγίας Γραφῆς βλέ-
 πομεν ὅτι εἶνε πολὺ κατηγορημένη αὐτὴ ἡ ἁμαρτία· διότι καὶ ὁ
 προφήτης Ἰεζεκιὴλ συναριθμεῖ μεταξὺ τῶν μεγίστων ἁμαρτη-
 μάτων τὸ νὰ λάβῃ κανεὶς «τόκον καὶ πλεόνασμα», ἥτοι καὶ τι
 περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον (Ἰεζ. 22, 12). Ἀλλὰ
 καὶ ὁ παλαιὸς Νόμος ῥητῶς ἀπαγορεύει τὸν τόκον· διότι λέγει·
 Οὐκ ἐκτοικεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου (Δευτερ. 23,
 19) ἥτοι· «Δὲν θὰ τοκίσῃς τὰ χρήματά σου εἰς τὸν ἀδελφόν σου
 καὶ εἰς τὸν πλησίον σου. Καὶ πάλιν λέγει εἰς ἄλλο μέρος ἡ θεία
 Γραφή· Δόλος ἐπὶ δόλῳ καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ (Ἰερ. 9, 6)·
 ἥτοι· «Δόλος ἐπάνω εἰς ἄλλον δόλον καὶ τόκος ἐπάνω εἰς ἄλλον
 τόκον». Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶνε πλουσία
 εἰς πλῆθος κακῶν καὶ ἁμαρτιῶν τί λέγει ὁ Ψαλμὸς; Οὐκ ἐξέ-
 λιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος (Ψαλμ. 54. 12)·
 «Δὲν λείπει, λέγει, ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς πλατείας τῆς
 τόκος καὶ ἀπάτη». Καὶ τώρα δὲ ὡς ἓν ἓνα σπουδαῖον χαρακτη-
 ριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος αὐτὸ τὸ ἴδιον
 ἀπαράλλακτα ἀναφέρει ὁ προφήτης Δαβὶδ καὶ λέγει· «Τὰ χρή-
 D ματά του αὐτὸς δὲν τὰ ἔβαλεν εἰς τὸν τόκον». Διότι παρὰ πολὺ

(1) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος ἐν ταῦθα ῥῆσιν τοῦ Ἀποστόλου Πέ-
 λου (Ἐβρ. 12, 28).

ἀπάνθρωπον εἶνε, ἓνας μὲν ὅπου στερεῖται τὰ ἀνσγκαῖα εἰς αὐτὸν πράγματα τοῦ βίου νὰ ζητῇ δάνειον, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν πτωχείαν τῆς ζωῆς του, ὁ ἄλλος δὲ νὰ μὴ ἀρκῆται νὰ λάβῃ μόνον τὸ κεφάλαιον ὅπου θὰ δανείσῃ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τοῦ πένητος νὰ ἐπινοῇ καὶ ἀνακαλύπτῃ νέα εἰσοδήματα διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ θέλῃ ἀπὸ τὸν πτωχὸν αὐτὸν νὰ συνάξῃ πλοῦτον. Ὁ μὲν Κύριος βέβαια πολὺ καθαρά μᾶς διέταξε λέγων· Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς (Ματθ. 5, 42). «Καὶ ἐκεῖνον, λέγει, ὅπου θέλει νὰ δανεισθῇ ἀπὸ σένα, μὴ τὸν ἀποστραφῆς καὶ τὸν περιφρονήσῃς, ἀλλὰ δός του (¹). Ὁ φιλάργυρος ὅμως μολονότι βλέπει ἓνα ἄνθρωπον ὅπου ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασε, πίπτει ἐμπρὸς εἰς τὰ γόνατά του καὶ τὸν παρακαλεῖ καὶ τί δὲν κάμνει ταπεινὸν καὶ τί δὲν λέγει ἐξευτελιστικόν, ἔμωσ δὲν τὸν εὐσπλαγχνίζεται διόλου, ἐνῶ τὸν βλέπει νὰ κάμνῃ τόσα ἀναξιοπρεπῆ κινήματα· δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶνε ἄνθρωπος ὡσὰν ἐκεῖνος· δὲν ἐνδίδει διόλου εἰς τὰς ἱκεσίας του· ἀλλὰ μένει ἀκαμπτος καὶ ἀμείλικτος, χωρὶς διόλου νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὰς παρακλήσεις του, οὔτε νὰ συμπονῇ εἰς τὰ δάκρυά του, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὴν ἀρνησιν καὶ κάμνει διαφόρους ὅρκους καὶ καταρᾶται τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι τῶνόντι πάσχει ὅλως διόλου ἀπὸ παντελεῖ ἑλλειψιν χρημάτων, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀναζητεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ εὕρῃ κανένα δανειστήν, διὰ νὰ δανεισθῇ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας του· τὸ δὲ ψεῦδος αὐτὸ τὸ ἐπικυρόνει μὲ τοὺς ὅρκους του· καὶ ἔτσι πίπτει καὶ εἰς ἄλλην ἁμαρτίαν καὶ ἀποκτᾷ περιπλέον καὶ τὴν ἐπιорκίαν ὡσὰν ἓνα ἀλογάριαστον καὶ παρὰπανιστὸν κέρδος τῆς ἀπανθρωπίας του. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνος ὅπου ζητεῖ τὸ δάνειον ἀναφέρῃ ὅτι θὰ τοῦ πληρώσῃ τόκον καὶ

(¹) «Κἂν ἐχθρὸς, κἂν φίλος εἶνε, κἂν ἄπιστος, εἴτε χρήματα ζητεῖ, εἴτε ἄλλην βοήθειαν· δάνεισμα δὲ λέγει ὅχι ἐκεῖνο ὅπου δανεῖζουν μὲ διάφορον, ἀλλὰ τὸ ἀπλῶς, χωρὶς διάφορον». Οὕτως ἐρμηνεύει τὴν ῥῆσιν ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος.

108 θὰ τοῦ βάλῃ καὶ ὑποθήκην, τότε βλέπεις καὶ καταιβάτῃ τὰ φρύ-
 A δια τοῦ ὁ φιλάργυρος καὶ τὸν κυττάζει μὲ γελαστὸν πρόσωπον,
 χαμογελῶν, καί, μαζὶ μὲ ἄλλας φιλοφρονήσεις τοῦ, ἐνθυμεῖται
 καὶ ἄποιαν φιλίαν ὅπου εἶχε μὲ τὸν πατέρα τοῦ, καὶ τὸν ὀνομά-
 ζει σχετικὸν καὶ φίλον τοῦ, καί. Ὁ αὐτὸς λέγει τότε,
 ἀνίσως καὶ ἔχω ἄκου φυλαγμένα μερικὰ χρήματα. Ναί, ἀλή-
 θεια, ἔχω, τοῦ λέγει, μίαν παρακαταθήκην ἄποιου φίλου μου,
 ὁ ὁποῖος μοῦ ἐνεπιστεύθη ὀλίγα χρήματα διὰ νὰ τοῦ τὰ τοκίσω.
 'Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν μοῦ προσδιώρισε πολὺ μέγαν καὶ βαρὺν τό-
 κον νὰ ζητήσω, ἐγὼ ὅμως θὰ σοῦ κάμω χωρὶς ἄλλο ἄποιαν
 συγκατάθεσιν καὶ θὰ σοῦ τὰ δώσω μὲ πολὺ μικρὸν τόκον. Με-
 τοιούτους πλαστοὺς λόγους τοῦ καὶ μὲ τοιαύτας κολακείας ἐξα-
 πατᾷ τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον, ἕως οὗ τὸν δένει καλὰ προσέτι καὶ μὲ
 ἓνα χρεωστικὸν ὁμολογόν· καὶ ἔτσι μὲ τὴν πενίαν, ἣ ὁποία τὸν
 μαστίζει, τοῦ ἀφαιρεῖ συνάμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ, καὶ φεύ-
 B γει. Διότι ἐκεῖνος ὅπου ἔκαμε πλέον τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑπόλογον
 καὶ ὑπεύθυνον εἰς τόκους, τῶν ὁποίων δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ὑπο-
 στῇ τὴν πληρωμὴν, ὑποχρεώνεται θεληματικῶς εἰς μίαν διὰ
 βίου δουλείαν. Εἰπέ μοι, χρήματα ζητεῖς καὶ κέρδη ἀπὸ τὸν
 πτωχὸν αὐτὸν ἄνθρωπον; 'Ἄλλ' ἐὰν ὁ δυστυχὴς αὐτὸς ἤμπο-
 ροῦσε νὰ σὲ κάμῃ πλουσιώτερον, μὲ τοὺς τόκους ὅπου θὰ σοῦ
 πληρώσῃ, πρὸς τί νὰ ζητήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν θύραν σου; Ἦλθε
 νὰ εὕρῃ σύμμαχον, καὶ εὗρεν ἐχθρόν. Ἐζήτει ἀλεξιφάρμακα,
 καὶ ἱατρικὸν διὰ τὴν πτωχείαν τοῦ, καὶ ἐπέτυχε φαρμάκι. Ἐνῶ
 ἔπρεπε νὰ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, σύ,
 τούναντίον, ἐπαυξάνεις τὴν στέρησίν τοῦ, μὲ τὸ νὰ ζητῇς νὰ
 λάβῃς κάρπους ἀπὸ τὴν ἔρημον. Ὡσὰν κανέναν ἱατρὸς, ὅπου
 ἐμβαίνει μέσα εἰς τοὺς ἀρρώστους, ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς
 αὐτοὺς τὴν ποθητὴν ὑγίαν, τοὺς ἀφαιρεῖ ἀκόμη καὶ τὸ
 C ἐλάχιστον λείψανον τῆς δυνάμεως ὅπου τοὺς εἶχεν ἀπομείνει,
 ἀπαράλλαχτα καὶ σύ, τὰς δυστυχίας τῶν ἀθλίων πενήτων κά-
 μνεις ἀφορμὴν διὰ νὰ λάβῃς κέρδη. Καὶ καθὼς οἱ γεωργοὶ πα-
 ρακαλοῦν νὰ γίνουν βρογαί, διὰ νὰ κάμνουν πολὺν καρπὸν, ἔτσι

καὶ σὺ ἐπιζητεῖς νὰ γίνουν πτωχεῖται καὶ στερήσεις εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ εὕρῃς εὐκαιρίαν νὰ τοκίσῃς τὰ χρήματά σου. Ἀγνοεῖς ὅτι πολὺ μεγαλείτερον ποσὸν ἁμαρτιῶν προσθέτεις εἰς τὰς ἁμαρτίας σου παρὰ ὅσῃν αὕξησιν ἐπίνοεῖς διὰ τὴν περιουσίαν σου ἀπὸ τοὺς τόκους ; Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὅπου ζητεῖ τὸ δάνειον, μὲ τὸ νὰ εἶνε περικυκλωμένος ἀπὸ μεγάλην ἀμηχανίαν καὶ δὲν ἤξεύρει τί νὰ κάμῃ, ὅταν μὲν σκεφθῇ τὴν πενίαν του, ἀπελπιζεται διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων, ὅπου θέλει νὰ δανεισθῇ, ὅταν ἔμῳς συλλογισθῇ τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται, κάμνει μίαν μεγάλην τόλμην καὶ συνομολογεῖ τὸ δάνειον. Ἐπειτα αὐτὸς μὲν εὐρίσκεται νικημένος, μὲ τὸ νὰ ὑπέ- D
κυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην, ὃ δὲ τοκιστὴς ἀναχωρεῖ εἰς τὴν οἰκὸν του, ἀφοῦ ἐξησφάλισε πλέον τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ γραμματίον καὶ ὠχυρώθη καλὰ μὲ μίαν ἀξιόχρεον ἐγγύησιν.

Ἐκεῖνος δὲ ὅπου ἔλαβε τὰ χρήματα, κατὰ πρῶτον μὲν φαίνεται μεγαλοπρεπὴς καὶ περιχαρὴς, μὲ ξένα φορέματα ἐστολισμένος καὶ γίνεται ἐνδοξος μὲ τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν τῆς ζωῆς του. Διότι τῶρα ἔχει τράπεζαν πλέον πολυέξοδον, τὸ φόρεμά του εἶνε πολυτελέστερον τῶρα. Οἱ δοῦλοί του ἐνδεδυμένοι λαμπρότερα ἱμάτια, κόλακες τῶρα τὸν πλησιάζουν· καλεσμένοι πολλοὶ ἔρχονται εἰς τὰ γεύματά του καὶ ἀναρίθμητοι κηφῆνες καὶ ἀργοὶ ὅπου συχνάζουν εἰς τοὺς οἴκους τῶν πλουσιῶν. Ὅταν δὲ τὰ μὲν χρήματά του χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ ἐγγίζουν εἰς τὸ τέλος, τὰ δὲ ἔτη περνῶντα τοῦ ἐπαυξάνουν συγχρόνως τοὺς τόκους, τότε αἱ νύκτες δὲν τοῦ φέρουν πλέον ἀνάπαυσιν ὅπως ἄλλοτε, ἡ ἡμέρα πλέον δὲν τοῦ φαίνεται λαμπρά· δὲν τοῦ εἶνε τερπνὸς ὁ ἥλιος· ἀλλὰ βαρύνεται τὴν ζωὴν του· μισεῖ τὰς ἡμέρας, διότι τὸν φέρουν E
ὀγλήγορα εἰς τὴν λήξιν τῶν συναλλαγμαμάτων· φοβεῖται τοὺς μῆνας, διότι τοῦ γεννοῦν τόκους. Καὶ ἂν κοιμᾶται, βλέπει εἰς τὸ ὄνειρόν του τὸν δανειστήν, ἓνα κακὸν ὄνειρον, ὅπου παρουσιάζεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του. Καὶ ἂν εἶνε ἐξυπνος, δὲν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν καὶ φροντίδα παρὰ τὸν τόκον. Δανειστοῦ, λέγει ὁ Παροιμιαστὴς, καὶ χρεωφειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις ἐπι-

σκοπήν ἀμφοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος (29, 13). «Ὅταν, λέγει, τύχη καὶ συναπαντηθοῦν μεταξύ των ὁ δανειστής καὶ ὁ χρεωφειλέτης, τοὺς παρατηρεῖ καὶ τοὺς δύο ὁ Κύριος κατὰ βάθος». Διότι ὁ μὲν δανειστής ὥσάν σκύλος τρέχει ἐπάνω εἰς τὸ κυνήγιον· ὁ δὲ χρεωφειλέτης ὥσάν ἔτοιμον καὶ ἀπροσδόκητον θήραμα φοβερὰ τρέμει διὰ τὸ συναπάντημα αὐτό. Διότι ἡ πενία τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ θάρρος τῆς ὁμιλίας. Καὶ εἰς τοὺς δύο ὁ πεσσός (¹) τοῦ παιγνιδίου εὐρίσκεται εἰς τὰ δάκτυλα, ἔτοιμος νὰ ριφθῇ· καὶ ὁ μὲν ἔχει χαρὰν διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν τόκων. ὁ δὲ στενάζει διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν συμφορῶν του. Πῖνε ὕδωρ ἀπὸ σῶν ἀγγείων (Παροιμ. 15, 15) «Νὰ πίνης νερό, λέγει, ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀγγεῖα»· τοῦτέστι τὰ ἰδικά σου μέσα, καὶ τὰ ἰδικά σου κεφάλαια νὰ κυττάξης, καὶ νὰ μὴ βαδίζης εἰς τὰς πηγὰς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου βρύσιν νὰ λαμβάνης διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὰς διαφόρους παρηγορίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλκώματα καὶ φορέματα, ἔχεις κτῆνος καὶ διάφορα σκευή. Αὐτὰ νὰ πωλήσης· ὅλα νὰ καταδεχθῇς νὰ τὰ χάσῃς, ἐκτὸς τῆς ἐλευθερίας σου. Ἄλλ' ἐντρέπομαι, λέγει, νὰ ἐκθέσω αὐτὰ εἰς πώλησιν καὶ δημοπρασίαν. Ἀλλὰ τί λοιπὸν θὰ κάμῃς, ὅταν ὀλίγον ἀργότερα κατάσχη τὰ πράγματά σου ἄλλος καὶ ἐκθέσῃ αὐτὰ εἰς δημοπρασίαν, καὶ ἐνώπιον τῶν δεσθαλμῶν σου τὰ πωλήσῃ εἰς ἐξευτελισμένην τιμὴν; Νὰ μὴ κτυπᾷς τῆς ξέναις πόρταις· διότι πραγματικῶς Φρέαρ στενὸν τὸ ἀλλότριον (Παροιμ. 23, 27). «Τὸ ξένον πηγᾶδι, λέγει, εἶνε στενόν». Προτιμότερον εἶνε νὰ παρηγορήσῃ κανεὶς τὴν ἀνάγκην τοῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ διαφόρους τέχνας καὶ ἐπαγγελματικὰς ἐργασίας, παρά διὰ μιᾶς νὰ ὑψωθῇ μὲ τὰ ξένα χρήματα καὶ ὕστερον νὰ γυμνωθῇ ἑξαφνα ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἔχῃς ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια

(¹) Ὁ πεσσός (λέξις ἐκ τοῦ πίπτω) εἶνε πετράδιον φοειδὲς χρησίμων εἰς ἓνα εἶδος παιγνιδίου ὥσάν τὴν ντάμαν. Ἡ φράσις ἐκφράζει τὸ ἀδελφὸν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συναντήσεως· διότι καὶ οἱ δύο ἀναμένουν μὲ παλμούς τὴν ἐκβασιν τῶν ἀντιθέτων πόθων των.

ἡμπορεῖς νὰ θεραπεύσης τὰς ἀνάγκας σου ἀφοῦ τὰ πωλήσης, διατί δὲν ἐξοικονομεῖς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν παροῦσαν στέρησίν σου ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέσα ἐποῦ εἴπομεν ; Ἄν ἔμῳς δὲν ἔχῃς διόλου διὰ νὰ πληρώσης τὸ χρέος σου, τότε δὲν κάμνεις ἄλλο παρὰ ζητεῖς μὲ ἓνα κακὸν νὰ θεραπεύσης ἄλλο κακόν. Νὰ μὴ δεχθῇς ποτὲ δανειστὴν ἐποῦ θὰ σὲ πολιορκῇ διαρκῶς. Νὰ μὴ ἀνεχθῇς ποτὲ ὡσὰν κάποιον κυνήγιον ἀπαράλλακτα νὰ σὲ ἀναζητοῦν καὶ νὰ σὲ ἀνιχνεύουν διὰ νὰ σὲ συλλάβουν. Τὸ δάνειον εἶνε ἀρχὴ τοῦ ψεύδους· εἶνε ἀφορμὴ ἀχαριστίας, ἀπιστίας καὶ ἐπιπορίας. Ἄλλα εἶνε τὰ λόγια τοῦ δανειζομένου καὶ ἄλλα τοῦ δανειστοῦ. Εἶπε νὰ μὴ ἤθελα σὲ συναντήσῃ τότε, λέγει ὁ χρεωφειλέτης· ἤθελον εὔρῃ τώρα κεφάλαια νὰ ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην μου. Δὲν μοῦ ἔβαλες μέσα εἰς τὸ χέρι μου τὰ χρήματά σου, χωρὶς νὰ θέλω ; Ἐπειτα τὸ χρυσίον σου ἦτο νοθευμένον μὲ χαλκόν, καὶ τὰ νομίσματά σου ἦσαν κίβδηλα. Ἄν λοιπὸν εἶνε φίλος σου ἐκεῖνος ἐποῦ σὲ δανεῖζει, κύτταξε νὰ μὴ χάσῃς τὴν φιλίαν του ⁽¹⁾, ἂν δὲ εἶνε ἐχθρὸς σου, πρόσεξε νὰ μὴ πέσῃς εἰς τὰ χέρια του. Ἀφοῦ εἰς ἐλίγον διάστημα χαρῆς τὸ ξένον χρήμᾶ, ὕστερον θὰ χάσῃς καὶ τὰ πατρικά σου κτήματα. Πένης εἶσαι σήμερον, πλὴν εἶσαι ἐλεύθερος. Ἐὰν δὲ κάμῃς δάνειον, ἐκτὸς ἐποῦ δὲν θὰ πλουτήσῃς, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὴν ἐλευθερίαν σου θὰ χάσῃς. Ἐκεῖνος ἐποῦ κάμνει δάνεια, γίνεται δοῦλος τοῦ δανειστοῦ, καὶ μάλιστα δοῦλος μισθωτός. ὁ ἐποῖος δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὑπηρεσίαν του. Οἱ κύνες ὅταν λάβουν τροφήν, ἐξημερώνονται καὶ ἡσυχάζουν· ὁ δὲ δανειστής ὅταν λαμβάνῃ τὸν τόκον, περισσότερον ἐξερεθίζεται. Διότι δὲν παύει νὰ ὑλακτῇ, ἀλλὰ ὅλον ἐν ζητεῖ ἀκόμη περισσότερον τόκον. Ἐὰν ἐρκίζεσαι ὅτι δὲν ἔχεις, δὲν σὲ πιστεύει. Κάμνει κατ' οἶκον ἔρευναν· κυττάζει καὶ ξανακυττάζει, καὶ μελετᾷ τὰ ἑμόλογα. Ἄν προβάλλῃς ἀπὸ

(1) Διότι κατὰ τὴν λήξιν τῆς προθεσμίας, ἐν δὲν ἐξοφλήσῃ τὸ δάνειον, θὰ προκύψῃ ψυχρότης καὶ ἐχθρα. Λέγει δὲ σήμερον καὶ μία λαϊκὴ παροιμία· «ὅταν ἀρχίσῃ τὸ δάνειον, παύει ἡ φιλία».

τὸ δωμάτιόν σου, σὲ τραβᾷ ἔξω, καὶ προσπαθεῖ νὰ σὲ παρασύρῃ μαζί του. Ἐὰν κρυφθῇς καλὰ κλεισμένος μέσα εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἔρχεται ἀπὲξω καὶ χτυπᾷ τὴν θύραν. Ἐνώπιον τῆς γυναικός σου σὲ κατεντροπιάζει· ἐνώπιον τῶν φίλων σου σὲ καθυβρίζει· εἰς τὰς πλατείας καὶ τὴν ἀγορὰν σὲ πνίγει. Σοῦ γίνεται κακὸν συναπάντημα τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς· σοῦ κάμνει τὴν ζωὴν ἀνυπόφορον. Ἄλλ' ἔχω μεγάλην ἀνάγκην, λέγει, καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐμὲ κανὲν ἄλλο μέσον νὰ οἰκονομήσω τὰ χρήματα ὅπου Ε μοῦ χρειάζονται. Τί τὸ ὄφελος λοιπὸν ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀναβολὴν; Διότι πάλιν ἡ πενία θὰ ἔλθῃ εἰς σὲ ὡς ἄν ἓνας ἄξιος ταχυδρόμος (Παροιμ. 24, 34), καὶ ἡ ἰδίᾳ ἀνάγκη θὰ σοῦ παρουσιασθῇ πάλιν μὲ μεγαλειτέραν δξύτητα. Διότι τὸ δάνειον δὲν θὰ σοῦ φέρῃ τελείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἀνάγκας σου, ἀλλὰ μόνον σοῦ δίδει μικρὰν ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀμηχανίαν σου καὶ τὴν στενοχωρίαν. Ἄς ὑποφέρωμεν σήμερον τὰς δυσκολίας αἱ ὅποιαι προέρχονται ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ ἄς μὴ τὰς ἀναβάλλωμεν εἰς τὴν αὔριον. Ἄν δὲν κάμῃς δάνειον, παρομοίως θὰ εἶσαι πτωχὸς καὶ σήμερον καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἐὰν δὲ κάμῃς δάνειον, 110 πολὺ σκληρότερα θὰ βασανισθῇς· διότι ὁ τόκος θὰ σοῦ ἐπαυ- Α ξήσῃ περισσότερον τὴν πτωχείαν. Καὶ τώρα μὲν κανεὶς δὲν θὰ σὲ κατηγορήσῃ διότι εἶσαι πτωχός, ἐπειδὴ ἡ δυστυχία σου αὐτὴ σοῦ ἦλθε χωρὶς νὰ θέλῃς. Ἐὰν ὅμως ἀρχίσῃς νὰ χρεωστῇς τόκους, τότε ὅλοι θὰ σὲ κατηγορήσουν ὡς ἓνα ἀπερίσκεπτον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐνεπλέχθης θεληματικῶς εἰς τὰ δάνεια.

Ἄς μὴ ἐπισύρωμεν λοιπὸν ἐπάνω μας μαζὶ μὲ τὰ ἀκούσια δυστυχήματά μας καὶ ἄλλο ἐκούσιον ἀκόμη κακὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπερίσκεψιάς μας. Νηπίου καὶ ἀπερίσκεπτου ἀνθρώπου ἴδιον εἶνε νὰ μὴ τακτοποιῇ καὶ ἐξοικονομῇ τὰς ἀνάγκας του ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέσα, τὰ ὅποια διαθέτει, ἀλλὰ μὲ ἐπικίνδυνον τόλμην νὰ θέλῃ νὰ δοκιμάσῃ μίαν φανεράν καὶ ἀναντίρρητον βλάβην μὲ τὸ νὰ δώσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς ἀδύλους καὶ ἀβεβαίας ἐλπίδας. Ἐκείνην τὴν ὥραν σκέψου ἀπὸ ποίους πόρους θὰ πληρώσῃς τὸ χρέος Β σου. Ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια λαμβάνεις; Ἄλλ' αὐτὰ

δὲν ἐπαρκοῦν καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας σου συγχρόνως καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους σου. Ἐὰν μάλιστα λογαριάσῃς καὶ τοὺς τόκους, ἀπὸ ποῖον εἰσόδημά σου τὰ χρήματά σου τόσον πολὺ θὰ αὐξήσουν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ θεραπεύουν τὰς ἀνάγκας σου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπαρκέσουν καὶ εἰς τὴν ἐξόφλησιν τοῦ κεφαλαίου, προσέτι δὲ ἀπέξω νὰ γεννοῦν καὶ τόκους; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξοφλήσῃς βέβαια τὸ δάνειον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χρήματα τὰ ὅποια λαμβάνεις. Ἀπὸ ἄλλους δὲ πόρους θὰ τὸ ἐξοφλήσῃς; Ἄς περιμένωμεν λοιπὸν τὴν πραγματοποίησιν ἐκείνων τῶν ἐλπίδων, καὶ ἄς μὴ τρέξωμεν ὥσάν τὰ ψάρια τυφλά εἰς τὸ δόλωμα. Διότι καθὼς τὰ ψάρια μαζὶ μὲ τὸ δόλωμα καταπίνουν καὶ τὸ ἀγκίστριον, ἔτσι καὶ ἡμεῖς διὰ τὰ χρήματα πιανόμεθα ἀπὸ τοὺς τόκους ὥσάν ἀπὸ ἀγκίστριον. Ἡ πτωχεία δὲν φέρει καμμίαν ἐντροπὴν. Διατί λοιπὸν νὰ προσθέ- C τωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν ἐντροπὴν τοῦ χρέους; Κανεὶς δὲν τατρεύει τὰς πληγὰς του μὲ ἄλλην πληγὴν· κανεὶς δὲν θεραπεύει τὸ κακὸν μὲ ἄλλο κακόν· οὔτε τὴν πτωχείαν του λοιπὸν ἡμπορεῖ νὰ θεραπεύσῃ μὲ τοὺς τόκους. Πλούσιος εἶσαι; Μὴ δανείζεσαι. Εἶσαι πτωχός; Μὴ δανείζεσαι. Διότι ἐὰν μὲν εἶσαι εὐπορος, τότε δὲν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ δάνεον. Ἐὰν δὲ δὲν ἔχεις τίποτε, τότε δὲν θὰ ἐπιστρέψῃς τὸ χρέος σου. Κύτταξε νὰ μὴ καταντήσῃς εἰς ὑστερινὴν μεταμέλειαν, μήπως εὐρεθῇς τότε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μακαρίσῃς τὰς πρὸ τοῦ δανείου ἡμέρας σου. Ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ κατὰ ἓν πρᾶγμα διαφέρομεν ἀπὸ τοὺς πλου- σίους κατὰ τοῦτο, ὅτι εἰμεθα ἀμέριμοι. Καὶ περιπαίζομεν αὐ- τοὺς διότι ἀγρυπνοῦν, εἰς καιρὸν ὅπου ἡμεῖς κοιμώμεθα ἀναπαυ- τικά, καὶ διότι αὐτοὶ εἶνε γεμᾶτοι ἀπὸ μερίμνας καὶ φροντίδας, ἐνῶ ἡμεῖς εἰμεθα ἀμέριμοι καὶ ἡσυχοὶ (¹). Ἐκεῖνός ὅμως ὅπου D

(¹) Μὲ ἰδιαιτέρην εὐχαρίστησιν ἀναφέρει ἐνταῦθα τὴν πτωχείαν τοῦ ὁ Ἅγιος, ὅστις ἀφοῦ ἐμοίρασε τὸ πλουσιώτατον μερίδιον τῆς πατρικῆς του κληρονομίας εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἐλευθέρνα δὲ κατόπιν τὴν Ἐκκλησίαν μιᾶς τῶν πλουσιωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσίας, ὅμως ἔζη ἀπὸ τοὺς φίλους του. Οὕτω βλέπομεν ὅτι τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν ὁποίαν

χρεωστεί, καὶ πτωχὸς εἶνε καὶ πολλὰς φροντίδας ἔχει. "Αὐπνος εἶνε τὴν νύκτα, αὐπνος εἶνε καὶ τὴν ἡμέραν· εἶνε σκεπτικός πάντοτε καὶ συλλογισμένος· διότι ἐξ ἐνὸς μὲν λογαριάζει τὴν εὐτελεῖ καὶ πενιχρὰν περιουσίαν του, ἐξ ἄλλου δὲ τὴν ἀξίαν τῶν πολυδαπάνων καὶ λαμπρῶν οἰκιῶν· ἀπαριθμεῖ καὶ ἐκτιμᾷ τὰ κτήματα τῶν πλουσίων, τὰ φορέματα ἐκείνων ὅπου ἔρχονται εἰς ἐπίσκεψίν των, τὰ ἐπιπλα, καὶ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη, τὰ ὅποια ἔχουν δι' ἐκείνους ὅπου τοὺς ἔχουν καλέσει νὰ δειπνήσουν μαζί των. Ἐὰν αὐτὰ ὅλα ἦσαν ἰδικά μου, λέγει, θὰ τὰ ἐπωλοῦσα καὶ θὰ ἐλάμβανα τόσα καὶ τόσα, καὶ θὰ ἐγλύτωνα ἀπὸ τοὺς τόκους. Αὐταὶ αἱ σκέψεις καὶ οἱ λογαριασμοὶ καὶ τὴν νύκτα τοῦ πιέζουν βαρεῖα τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ κυριεύουν τὸν νοῦν καὶ θολώνουν αὐτόν. Ἐὰν τὴν θύραν του κτυπήσῃ, ὁ χρεωφειλέτης ἀμέσως πηγαίνει καὶ κρύπτεται ὑποκάτω ἀπὸ τὴν κλίνην του. Ἄν τύχῃ καὶ ἐμβῇ κανεὶς μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του ἑξαφνα, κτυπᾷ ἀμέσως μὲ ταραχὴν ἢ καρδίαν του. Ὑλακτεῖ ὁ κύων; Ὁ χρεωφειλέτης ἀμέσως περιχύνεται ἀπὸ τὸν ἰδρώτα· ἀγωνία τὸν καταλαμβάνει καὶ κυττάζει τριγύρω ἀπὸ ποῦ νὰ φύγῃ. Ὅταν πλησιάζῃ νὰ λήξῃ ἡ προθεσμία τῶν συναλλαγμάτων, συλλογίζεται τί ψεῦμα θὰ εὕρῃ καὶ ποίαν πρόφασιν θὰ πλάσῃ διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν δανειστήν του. Νὰ μὴ σκέπτεσαι λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου μόνον ὅταν δανείζεσαι, ἀλλὰ νὰ συλλογίζεσαι καὶ τὴν ἡμέραν, ὅταν θὰ σοῦ ζητήσουν τὴν ἐξόφλησιν καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ δανείου. Διατί δένεις σφικτὰ τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἓνα τόσον γόνιμον καὶ πολύτοκον (1) θηρίον; Λέγουν ὅτι οἱ λαγωοὶ συγχρόνως ἄλλα μὲν τέκνα γεννοῦν, ἄλλα

ἐκέρυξε πρὸς τοὺς μοναχοὺς διὰ τῶν ἀσκητικῶν του λόγων», ἐφήρ-
μοσεν αὐτὸς πρῶτος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος, ποιῶν τε
καὶ διδάσκων.

(2) Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ὅπου λέγεται συνήθως ἐπὶ τῶν γονιμωτά-
των λαγῶν, ἀρμύζει ὠραιότατα καὶ ἐπὶ τοῦ τόκου, ὅστις ἔχει τὴν
ιδιότητα καταπληκτικῶς νὰ αὐξάνῃ. Λέγει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· «Τὰ
πρόβατα αὐτῶν πολύτοκα» (Ψαλμ. 146, 16).

τρέφουν καὶ ἄλλα συλλαμβάνουν (¹). Καὶ τῶν τοκογλύφων τὰ 111
 χρήματα ἰμοίως συγχρόνως καὶ οἰδόνται εἰς δάνεια, καὶ γεννοῦν Ἀ
 ἄλλα χρήματα, καὶ ἐτοιμάζουν εἰς ἀναθλάστησιν ἄλλα. Διότι
 δὲν ἐπρόφθασες νὰ τὰ λάβῃς ἀκόμη εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἰδοὺ
 σοῦ ζητοῦν οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀρξαμένου μηνὸς τὸν τόκον. Καὶ
 αὐτὸ τὸ χρήμα πάλιν ἀφοῦ δοθῇ εἰς δάνειον, ἄλλο κακὸν ἀνα-
 τρέφει καὶ αὐξάνει, καὶ ἐκεῖνο πάλιν ἄλλο, καὶ ἔτσι τὸ κακὸν αὐτὸ
 ἐπ' ἀπειρον προχωρεῖ καὶ αὐξάνει. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ εἶδος
 αὐτὸ τῆς πλεονεξίας ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα νὰ λέγεται τόκος.
 Διότι τῶνόντι, καθὼς νομίζω, τόκος ὠνομάσθη τὸ κακὸν αὐτὸ ἐξ
 αἰτίας τῆς μεγάλης του γονιμότητος καὶ ταχύτητος εἰς τὴν
 αὐξήσιν. Καὶ βέβαια ἀπὸ ποίαν ἄλλην αἰτίαν ἔτσι ὠνομάσθη ;
 Ἄλλ' ἴσως νὰ ὠνομάσθη τόκος διὰ τοὺς πόνους καὶ λύπας, ὅπου
 φυσικὰ γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ χρεωφειλέτου. Διότι καθὼς οἱ
 πόνοι ἔξαφνα πιάνουν τὴν ἐγκυον γυναῖκα ὅπου μέλλει νὰ γεν-
 νήσῃ, ἔτσι καὶ ἡ ληΐς τῆς προθεσμίας τοῦ χρέους παρουσιάζεται
 ἔξαφνα εἰς τὸν χρεωφειλέτην. Ὁ τόκος ἐπάνω εἰς τὸν τόκον εἶνε Β
 κακὸν γέννημα ἀπὸ κακοὺς γονεῖς. Αὐτὰ εἶνε ἀληθῶς τὰ γεννήματα
 τῶν ἐχιδνῶν, τὰ γεννήματα τῶν τόκων. Λέγουν ὅτι αἱ ἐχιδναὶ
 γεννῶνται, ἀφοῦ καταφάγουν τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των. Καὶ
 οἱ τόκοι ὁμοίως γεννῶνται, ἀφοῦ πρῶτον καταφάγουν τὰ σπίτια
 τῶν χρεωφειλετῶν. Τὰ σπέρματα ἀφοῦ σπαροῦν, μὲ τὸν καιρὸν
 φυτρώνουν, καὶ τὰ διάφορα ζῶα μὲ τὸν καιρὸν μεγαλύνουν καὶ
 τελειοποιοῦνται, ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται καὶ ἀμέσως σημε-
 ρον ἀρχίζει καὶ νὰ γεννᾷ. Ἀπὸ τὰ ζῶα ὅσα ὀγλήγορα ἀρχίζουν
 νὰ γεννοῦν, ὀγλήγορα καὶ κάμνουν παῦσιν. Τὰ δὲ χρήματα ἐνῶ
 ὀγλήγορα ἀρχίζουν νὰ γεννοῦν καὶ νὰ αὐξάνουν, ἔχουν συνάμα

(¹) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος τὸν Αἰλιανόν, ὁ ὅποιος εἰς τὸ περὶ
 Ζῶων (Β'. 12) γράφει περὶ τῆς πολυτοκίας τῶν λαγῶν ταῦτα· «ὁ
 λαγὼς φέρει καὶ ἐν τῇ νηδίᾳ τὰ μὲν ἡμιτελῆ, τὰ δὲ ὠδίνει, τὰ δὲ
 ἤδη οἱ τέτυκται». Κατὰ τοὺς εἰδικούς οἱ λαγῶι γεννῶσι δις ἢ τρίς
 τοῦ ἔτους ἀνὰ δύο ἕως τέσσαρα νεογνά.

C ἀτελείωτον τὴν αὐξησιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν. Κάθε ζῶον ἀπὸ ἑσα λαμβάνουν αὐξησιν, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ ἀνάλογόν του μέγεθος, παύει νὰ αὐξάνῃ πλέον· τὸ δὲ χρῆμα τῶν πλεονεκτῶν ὀλονέν, μαζὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐποῦ περνᾷ, καὶ αὐτὸ συναυξάνει. Τὰ ζῶα ἀφοῦ χαρίσουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν δύναμιν νὰ γεννοῦν, αὐτὰ παύουν πλέον νὰ συλλαμβάνουν· τὰ δὲ χρήματα τῶν δανειστῶν καὶ ἑσα εἶνε νέα γεννοῦν, καὶ ἑσα εἶνε παλαιὰ ἀνανεώνονται. Εἶθε νὰ μὴ δοκιμάσῃς διόλου σὺ τὴν ἀγριότητα τοῦ ἀλλοκότου αὐτοῦ θηρίου.

Σήμερον ἐλεύθερος βλέπεις τὸν ἥλιον. Διὰ τί φθονεῖς τὴν παρρησίαν αὐτὴν καὶ ἐλευθερίαν τῆς ζωῆς σου ; Κανένας πυγμάχος δὲν μεταχειρίζεται τόσα τεχνάσματα καὶ δόλους, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου του, ἑσα τεχνάσματα μεταχειρίζεται ὁ χρεωφειλέτης, ὁ ὅποιος, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν συνάντησιν τοῦ τοκιστοῦ προσπαθεῖ νὰ κρύψῃ τὴν κεφαλὴν του καὶ εἰς τὴν σκιὰν τῶν κιόνων ἀκόμῃ καὶ τοίχων. Ἀλλὰ πῶς λοιπὸν θὰ διατραφῶ ; λέγει. Ἐχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην (¹). Δούλευε μὲ μισθόν, γίνου ὑπηρέτης. Πολλοὶ εἶνε αἱ ἐπίνοιαι καὶ τὰ μέσα διὰ νὰ πορισθῇ κανεὶς τὴν ζωοτροφίαν του· πολλοὶ εἶνε αἱ εὐκαιρίαι. Ἀλλὰ δὲν ἡμπορεῖς νὰ ἐργασθῇς ; Τότε ζήτησὲ ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἀλλ' εἶνε ἄσχημον πρᾶγμα νὰ γείνη κανεὶς ἐπαίτης. Καὶ ἔμωσ εἶνε βέβαιον ὅτι εἶνε πλέον ἄσχημον νὰ καθυστερῇς τοὺς τέκους ἀφοῦ δανεισθῇς. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω βέβαια διὰ νὰ τὰ ἀκολουθήσῃς ὡσὰν κανένα νόμον ἀπαράβατον, ἀλλὰ διότι θέλω νὰ σοῦ φανερώσω ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα σου μέσα εἶνε πλέον ὑποφερτὰ ἀπὸ τὸ νὰ κάμνῃς δάνεια. Ὁ μύρμηξ ἡμπορεῖ νὰ διατρέφεταὶ χωρὶς οὔτε νὰ γείνη ἐπαίτης, οὔτε νὰ δεινίζεται· καὶ ἡ μέλισσα πάλιν τὰ ἀπομεινάρια τῆς ἰδικῆς της τροφῆς τὰ χαρίζει εἰς τοὺς βασιλεῖς (²), εἰς τοὺς ἐποίους ἡ φύσις

(¹) Μὲ πολλὴν χάριν ἀπεριμήθη ὁ Μ. Βασίλειος ἐνταῦθα καὶ ἀνέπτυξεν ἰδιοφυῆς τὸ τοῦ Πλουτάρχου «Πῶς οὖν διατραφῶ ; Τοῦτο ἐρωτᾷς, ἔχων χεῖρας, ἔχων πόδας, ἔχων φωνήν, ἄνθρωπος ὢν ; ...»

(²) Ἐννοεῖ τοὺς βασιλεῖς τῶν μελισσῶν.

δὲν ἔδωκεν οὔτε χέρια, οὔτε τέχνας. Σὺ δὲ ὁ ἄνθρωπος, ὅπου εἶσαι
 ζῶν τόσον εὐκόλῳ εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκῃς διαφόρους μηχανὰς καὶ
 τρόπους, δὲν θὰ κατορθώσῃς νὰ ἀνακαλύψῃς ἓνα μέσον ἀπὸ τὰ
 τέσσα, ὥστε νὰ ἀπαντᾷς τὰ ἐξοδά σου ; Καὶ ὅμως βλέπομεν ὅτι
 καταφεύγουν εἰς τὸ δάνειον συνήθως ὅχι ἐκεῖνοι ὅπου στεροῦνται
 τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τοῦ βίου (διότι καὶ δὲν τοὺς ἐμπιστεύεται
 αὐτοὺς κανεὶς νὰ τοὺς δανείσῃ). ἀλλὰ ἄνθρωποι ὅπου εἶνε δοσμένοι
 εἰς δαπάνας ἀσώτους καὶ εἰς πολυτελείας ἀνωφελεῖς καὶ ματαίας· 112
 ἐκεῖνοι ὅπου ἔγιναν ὑπόδουλοι εἰς τὰς ἡδυπαθείας καὶ ἀσωτείας ^Α
 τῶν γυναικῶν των. Ἐγὼ, λέγει ἡ γυναῖκα ἐκείνη, θέλω νὰ ἀγο-
 ράσω ἓνα πολυέξοδον καὶ πολυτελὲς φόρεμα· θέλω καὶ χρυσὰ
 σκευὴ καὶ ἐπιπλα· τὰ παιδία μας ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πλούσια
 καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐστολισμένα φορέματα, ὅπου νὰ πρέπουν εἰς
 αὐτά· ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοί μας, λέγει, χρειάζονται λαμπρὰ καὶ
 ποικιλόχροα ἐνδύματα· τὸ δεῖπνόν μας πρέπει νὰ ἐτοιμάζεται
 πάντοτε μὲ δαψίλειαν μεγάλην καὶ νὰ εἶνε πλουσιοπάροχον. Ἐκεῖ-
 νος ὁ δυστυχὴς ὅπου ἐξυπηρετεῖ τὰς τοιαύτας ἀπαιτήσεις τῆς
 γυναικὸς του, θὰ ὑπάγῃ ἀφεύκτως εἰς τὸν τραπέζιτην· καὶ πρὶν
 ἀκόμη κάμῃ χρῆσιν τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια ἐδανείσθη ἀπὸ
 τὸν πρῶτον, ἀλλάζει ἀπὸ τὸν ἓνα αὐθέντην ἄλλον, καὶ ἔτσι εἰς
 τοὺς πρῶτους δανιστὰς προσθέτει ἄλλους, καὶ μὲ τὴν ἀδιάκο-
 πον αὐτὴν συνέχειαν τοῦ κακοῦ προσπαθεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἀνέ-
 χειάν του. Καὶ καθὼς οἱ πάσχοντες ἀπὸ ὕδρωπικίαν φαίνονται
 πολυσάρκοι, ἔτσι καὶ αὐτὸς κάμνει ἐπίδειξιν καὶ τὸν νομίζουν ὅτι ^Β
 ἔχει περιουσίαν. μὲ τὸ νὰ δαγείζεται ἀκαταπαύστως καὶ ἀκατα-
 παύστως νὰ πληρῶνῃ, καὶ μὲ τὰ νέα συναλλάγματα νὰ ἐξοφλῇ
 ἐκεῖνα ὅπου ἔληξαν, καὶ ἔτσι μὲ τὴν συνέχειαν αὐτὴν τῶν δα-
 νείων κερδίζει διὰ τὸ πρόσωπόν του ἀξιοπιστίαν εἰς τὸ νὰ λαμ-
 βάνῃ δάνεια. Ἐπειτα καθὼς συμβαίνει εἰς τοὺς πάσχοντας ἀπὸ
 χολέραν, οἱ ὅποιοι πάντοτε ἐξερνοῦν ὅ,τι προτῆτερα εἶχον φά-
 γει, καὶ πρὶν καθαρισθῶσι καλὰ, λαμβάνουν ἄλλην τροφὴν καὶ
 πάλιν τὴν ἐξερνοῦν με ὀδυνηροὺς πόνους καὶ σπαραγμούς, ἔτσι
 καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ νὰ προσθέτουν εἰς τοὺς τόκους ἄλλους τόκους

κατ' εξακολούθησιν, καὶ πρὶν ξεκαθαρίσουν καλὰ καὶ ἐξοφλήσουν τὰ πρῶτα δάνεια, νὰ συνομολογοῦν ἄλλο κατόπιν, ἀφοῦ εἰς ὀλίγον διάστημα χαροῦν τὰ ξένα χρήματα, ὕστερον κλαίουσιν καὶ τὰ
 C ἰδικά των. "ὦ! πόσους ἀνθρώπους κατέστρεψαν τὰ ξένα καλὰ ; Πόσοι ἀφοῦ εἰς τὸ ὄνειρόν των ἐπλούτησαν, ὕστερον ἐξύπνησαν μέσα εἰς ὑπερβολικὰς ζημίας καὶ δυστυχίας ; 'Αλλὰ πολλοί, λέγει, ἐσχημάτισαν πέρουςίας καὶ ἐπλούτησαν ἀκριβῶς ἀπὸ δάνεια. 'Εγὼ ὅμως νομίζω ὅτι περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς κατήντησαν καὶ εἰς τὴν χρεμάλαν. Σὺ ὅμως ἐκείνους μὲν ὅπου ἐπλούτησαν ἀπὸ τὰ δάνεια τοὺς βλέπεις, ἐκείνους δὲ ὅπου ἐχρεμάσθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν λογαριάζεις, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ νὰ μὴ ἡμπούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐντροπὴν, διότι τοὺς ἐκυνηγοῦσαν καὶ τοὺς ἐζήτουν οἱ δανεισταὶ τὰ χρήματά των, ἐπροτίμησαν τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ἀπὸ τὴν ἐντροπιασμένην ζωὴν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον θέαμα· παῖδες ἐλεύθεροι, νὰ σύρωνται εἰς τὰς ἀγορὰς νὰ πωληθοῦν ὡς δοῦλοι διὰ τὰ πατρικά των χρέη. Δὲν ἔχεις χρήματα ν' ἀφήσης εἰς τοὺς παῖδάς σου ; Μὴ τοὺς ἀφαιρῇς ὅμως καὶ τὴν φυσικὴν εὐγένειάν των. 'Ενα πρᾶγμα
 D μόνον φύλαξέ τους, αὐτὸ τὸ περιπόθητον κτῆμα τῆς ἐλευθερίας των, τὴν παρακαταθήκην ὅπου ἐκληρονόμησες ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου. Κανεῖς δὲν ἐγκατέστη ποτὲ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὴν πενίαν τοῦ πατρὸς του. 'Αλλ' ὅμως τὸ πατρικὸν χρέος ὁδηγεῖ εἰς τὴν φυλακὴν. Μὴ ἀφήσης συνάλλαγμα, τὸ ὅποιον ὡσὰν πατρικὴ κατάρρα φθάνει καὶ μέχρι τῶν ἐγγόνων ἀκόμη.

Ἀκούσατε σεῖς οἱ πλούσιοι ποίας συμβουλὰς δίδωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπίας σας. Τοὺς συμβουλευόμεν νὰ ἐγκαρτερῶσι μὲ ὑπομονὴν εἰς τὰ δεινὰ τῆς πτωχείας των καλ-
 λίτερα, παρὰ νὰ τοὺς εὐρίσκουν τὰ δυστυχήματα ὅπου προκύπτουν ἀπὸ τοὺς τόκους. 'Αν ὅμως ἐπείθεσθε εἰς τὸν Κύριον, ποίαν ἀνάγκην εἴχετε ἀπὸ τοὺς λόγους μου αὐτοὺς ; Ποία δὲ εἶνε ἡ συμβουλή τὴν ὅποιαν σὰς δίδει ὁ Δεσπότης ; Δανείζετε παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν (Λουκ. 6, 34)· 'Νὰ δανείζετε, λέγει, ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ἐποίους δὲν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ τὰ λάβητε ὀπίσω».

Ἄλλὰ τί δάνειον εἶνε αὐτό, λέγει, μὲ τὸ ὅποιον δὲν ὑπάρχει ἐ
 ἡνωμένη καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἐπιστροφῆς του ; Δὲς προσοχὴν καὶ
 κατὰλαβε τὴν δύναμιν καὶ σημασίαν τοῦ Εὐαγγελικοῦ αὐτοῦ ῥη-
 τοῦ, καὶ θὰ θαυμάσῃς τότε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. Ὅταν
 θὰ δώσης χρήματα εἰς τὸν πτωχὸν διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου,
 αὐτὰ τὰ χρήματα εἶνε συγχρόνως δῶρον καὶ δάνειον· δῶρον μὲν,
 διότι δὲν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ τὰ λάβῃς πλέον ὀπίσω· δάνειον δέ, διὰ
 τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότη, ὁ ὅποιος θὰ σοῦ τὰ πληρώσῃ
 ἀντὶ τοῦ χρεωφειλέτου. Ὁ Δεσπότης Χριστὸς, μολονότι ὀλίγα
 ἔλαβεν ἀπὸ σὲ διὰ μέσου τοῦ πτωχοῦ, πολλὰ ὁμῶς θὰ σοῦ ἀπο-
 δώσῃ ἀπέναντι τῶν ὀλίγων ἐκείνων.

Ὁ ἐλεῶν πτωχῶν δανεῖζει Θεῶ (Παροιμ. 19, 17). « Ἐκεῖ-
 νος, λέγει, ὅπου δίδει ἐλεημοσύνην εἰς τὸν πτωχόν, δανεῖζει τὸν
 Θεόν ». Δὲν θέλεις νὰ ἔχῃς τὸν Δεσπότην τῶν ἀπάντων ἐγγυητὴν
 σου; Καὶ ἂν μὲν κανεῖς ἀπὸ τοὺς πλουσίους συμπολίτας σοῦ ᾗθελε 113
 δεχθῇ νὰ γείνη ἐγγυητὴς σου διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ δανείου, ^Α
 αὐτοῦ δέχεσαι τὴν ἐγγύησιν ὡς ἂν ὅπου εἶνε ἐξησφαλισμένα τὰ
 χρήματά σου, τὸν δὲ Θεὸν δὲν δέχεσαι νὰ γείνη ἐγγυητὴς τῶν
 πτωχῶν ; Δὲς τὸ χρῆμα ὅπου φυλάττεται ἄχρηστον, χωρὶς νὰ
 τὸ ἐπιδαρύνῃς μὲ τὴν προσθήκην τῶν τόκων, καὶ ἡ συμβουλὴ μου
 αὐτῇ θὰ εἶνε ὠφέλιμος καὶ διὰ τοὺς δύο· διότι καὶ σὺ θὰ εἶσαι
 βέβαιος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χρημάτων σου καὶ ὁ πτωχὸς
 χρεωφειλέτης θὰ ἔχῃ κέρδος, ἐπειδὴ θὰ μεταχειρισθῇ τὸ δάνειόν
 σου, διὰ νὰ ἐργασθῇ καὶ ζῆσῃ. Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃς νὰ λάβῃς καὶ
 κάποιον τόκον ὡς ἂν ἓνα πρόσθετον κέρδος, ἀρκέσου εἰς ὅσα θὰ
 σοῦ μετρήσῃ ὁ Κύριος. Αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ πληρώσῃ τοὺς τόκους
 ἀντὶ τῶν πτωχῶν. Ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος εἶνε τῶν φιλάνθρω-
 πος, νὰ περιμένῃς τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι ὅσα κέρδη λαμβάνεις
 ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς χρεωφειλέτας σου, αὐτὰ ὑπερβαίνουν κάθε
 μισανθρωπίαν. Θέλεις νὰ λαμβάνῃς κέρδη ἀπὸ συμφοράς· ἀπὸ
 δάκρυα ἀργυρολογεῖς· πνίγεις τὸν γυμνόν, δέρνεις τὸν πεινασμέ- ^Β
 νον· πονθενὰ δὲν δεικνύεις συμπάθειαν· δὲν συλλογιζέσαι διόλου
 ὅτι εἶσαι καὶ σὺ ἄνθρωπος καὶ εἶσαι φυσικὰ συγγενὴς μὲ ἐκεῖνον

τὸν πτωχὸν ὅπου πάσχει. Καὶ τὰ κέρδη λοιπὸν ὅπου συνάξεις ἀπὸ τοιαύτας συμφορὰς τὰ ἀνομάζεις φιλάνθρωπα ! « Ἀλλοίμονον ἄσσι ἀνομάζουν τὸ πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν (Ήσ. 5, 20) » καὶ ὅσοι ἐποναμάζουν φιλάνθρωπian τὴν μισάνθρωπian. Οὐτε τὰ αἰνίγματα τοῦ Σαμφὼν ἦσαν τοιαῦτα, ὅπου ἐπρότεινεν εἰς τοὺς συμποσιαστὰς του· *Ἀπὸ ἐσθίουτος ἐξῆλθε βρωῖσι καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκὺ* (Κριτ. 14, 14), « Ἀπὸ ἐκεῖνον, λέγει, ὅπου τρώγει ἄλλους ἐξῆλθε τροφή, καὶ ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν ἐξῆλθε γλυκὺ » καὶ ἀπὸ τὸν μισάνθρωπον ἐξῆλθε φιλάνθρωπία (1').

(1) Ἡ Ἑβδομήκοντα ἔχει « ἐσθιοντος », ὅπερ εἶνε ποιητικὸς τύπος.

Ἡ ὅλη περὶ τοῦ αἰνίγματος τούτου ἀφήγησις περιέχεται ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν (14, 14). Ὁ συμπαθέστατος καὶ ἀνδρειότατος πλὴν δυστυχέστατος οὗτος Κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ τελῶν τοὺς γάμους του μετὰ γυναικὸς ἐκ τῶν ἀλλοφύλων, ἄλλης, πρὶν λάβῃ τὴν ἱστορικὴν Δαλιδᾶ, εἰς πόλιν Θαμναθᾶ, εἰσῆλθεν εἰς μίαν ἀμπελον, ἐνθα ἀπαντήσας ἓνα σκύμνον λεόντων ὠρυομένων, ὅστις ὥρμησεν ἐναντίον του, πάραυτα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου συνέλαβε καὶ διέσπασεν αὐτὸν μὲ τὰς χεῖράς του ὥσάν νὰ ἦτο ἐρίφιον. Κατόπιν κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν γάμων του ἐξελθὼν νὰ περπατήσῃ τὸ πτόμα τοῦ λέοντος, εἶδε σμήνος μελισσῶν ὅπου ἐτριγύριζον ἐπάνω εἰς αὐτό, καὶ εἶδεν ἐκεῖ καὶ μέλι. Ἐλθὼν ἀπὸ τὸ μέλι καὶ ἀνεχώρησε τρώγων. Ἐδῶκε δὲ καὶ εἰς τοὺς γονεῖς του καὶ ἔφαγον, χωρὶς νὰ εἴπῃ πόθεν προήρχετο· διότι τὸ ἀνδραγάθημά του ἐτήρησε μυστικὸν ἀπὸ ὅλους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν ἐφοβήντο, διότι ἦτο ἀκουσμένη ἡ ἀνδρεία του, διώρισαν τριάκοντα ἐταῖρους νὰ παραμένουν διαρκῶς μαζὶ του κατὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας ὅπου ἐξηκολούθει τὸ συμπόσιον τοῦ γάμου, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Σαμφὼν ἐπρότεινε τὸ ἐξῆς αἰνίγμα πρὸς λύσιν « Ἐκ τοῦ ἐσθίουτος ἐξῆλθε βρωῖσι, καὶ ἐκ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκὺ ». Ὑπεσχέθη δὲ, ἂν ἤθελον τὸ λύσῃ ἐντὺς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τοῦ συμποσίου, νὰ χάρισῃ εἰς αὐτοὺς τριάκοντα σινδόνας καὶ τριάκοντα στολὰς· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει εἶπεν ὅτι ἐκεῖνοι θὰ εἶδον εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα ταῦτα. Ἐπειδὴ ὁμως μέχρι τῆς τετάρτης ἡμέρας ἐπτάθῃ ἀδύνακταν νὰ εὕρουν ἐκεῖνοι τὴν λύσιν, κκ-

Οὐ συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σιαφυλάς, οὐδὲ ἀπὸ τριβόλων σῦκα (Ματθ. 7, 16) «Δὲν κόπτουν, λέγει, ποτὲ ἀπὸ τὰς ἀκανθὰς σταφύλια, οὔτε ἀπὸ τὰς τρικοκκίαις σῦκα», οὔτε ἀπὸ τούτων τόκους φιλανθρωπίαν. Διότι κάθε δένδρον σαπρὸν, κακοὺς καρ-

τέφυγον πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Σαμψὼν καὶ ἀπῆτησαν νὰ μάθῃ τὴν λύσιν ἐξαπατῶσα τὸν ἄνδρα της· ἄλλως ἠπειλήσαν ὅτι θὰ πυρπολήσουν καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς της καὶ αὐτὴν μαζί, «διότι δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ πτωχύνωμεν», εἶπον. Τότε ἐκείνη κλαίουσα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Σαμψὼν ὅλας τὰς λοιπὰς ἡμέρας τοῦ συμποσίου ἔλεγε· «Μὲ μισεῖς λοιπὸν καὶ δὲν μὲ ἀγαπᾷς, ἀφοῦ δὲν μοῦ ἐξήγησες τὸ αἰνίγμα ὅπου ἐπρότεινες εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ μου». Καὶ εἶπεν ὁ Σαμψὼν· «Εἰς τοὺς γονεῖς μου δὲν τὸ εἶπα καὶ εἰς ἐσέ θὰ τὸ εἶπω;». Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνη πολὺ τὸν πικρυνώχλησε μὲ τὰ κλαύματά της, ἠναγκάσθη τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς προθεσμίας νὰ τῆς φανερώσῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ αἰνίγματος τοῦ, τὴν ὁποίαν σπεύσασα ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς τριάκοντα ἐταίρους, οἱ ὅποιοι, πρὶν δύσθ' ὁ ἥλιος τῆς ἐβδόμης ἡμέρας, εἶπον πρὸς τὸν Σαμψὼν· «Τί γλυκύτερον μέλιτος; Καὶ τί ἰσχυρότερον λέοντος; Αὐτὴ εἶνε ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος σου». «— Ἐὰν δὲν ἠθέλατε καταδαμάσει τὴν δαίμαλίν μου, εἶπεν ὁ Σαμψὼν περίλυπος, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνακαλύψητε τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος μου. Καὶ ὀργισθεὶς ἄφησε τὴν γυναῖκά του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν, ἀφοῦ προηγουμένως σφάζας τριάκοντα ἄνδρας εἰς τὴν Ἀσκάλωνα ἔλαβε τὰς στολάς των καὶ προσέφερεν αὐτὰς εἰς ἐκείνους, ὅπου εἶχον εὖρει τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀφηγήσεως ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἅγιος ἠθέλησε νὰ παραβάλῃ τὸ ἀπηνὲς καὶ μισάνθρωπον τῶν τοκιζόντων πρὸς τὸ ἄγριον καὶ αἰμοχαρὲς τοῦ λέοντος, ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ἐὰν ἦτο δυνατόν ποτε ἐκεῖνο τὸ θηρίον, ὅπου εἶνε συνηθισμένον νὰ τρώγῃ τὰ ἄλλα, νὰ δώσῃ τροφὴν εἰς ἄλλο ζῷον, καὶ ἐκεῖνο τὸ θηρίον, ὅπου εἶνε ἰσχυρότατον καὶ ἰταρμὸν διὰ τὴν θηριωδίαν του, νὰ δείξῃ ποτὲ γλυκύτητα καὶ συμπάθειαν εἰς ἄλλο ζῷον, εἶνε δυνατόν τότε καὶ ὁ τοκιστὴς νὰ ἀξολείψῃ τὴν μεσανθρωπικὴν του, τὴν ὁποίαν δεικνύει πρὸς τοὺς δυστυχεῖτα πτωχοὺς καὶ νὰ προσμεριδιάσῃ πρὸς αὐτοὺς μὲ συμπάθειαν καὶ ἐλεημοσύνην.

- C πους κάμνει. Ἑκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι ⁽¹⁾ εἶνε μερικοὶ ἄνθρωποι· ὀνόματα ὅπου εἶνε φρικτὰ καὶ νὰ ἀκουσθοῦν· εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς χρεωφειλέτας τοὺς μηνιαίους τόκους, τὰ ἑκατοστὰ καὶ τὰ δέκατα· ἀπαράλλακτα, ὡσὰν οἱ δαίμαγες· αἱ ὁποῖοι προξενοῦν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀνθρώπους τὰς ἐπιληψίας· ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπαιτηταὶ τῶν μηνιαίων τόκων εἰς τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτίθενται κατὰ τῶν πτωχῶν. Ἡ δόσις αὐτῇ τοῦ χρήματος εἶνε ἀθλία καὶ ἐλεεινὴ καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ διὰ τὸν πτωχὸν ὅπου δίδει καὶ διὰ τὸν πλούσιον ὅπου λαμβάνει· διότι εἰς μὲν τὸν ἕνα προξενεῖ ζημίαν εἰς τὰ χρήματά του, εἰς δὲ τὸν ἄλλον ζημίαν εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν του. Ὁ γεωργὸς ἀφοῦ λάβῃ τὸν στάχυν, δὲν ἐξετάζει ἐκ νέου διὰ τὸ σπέρμα ὅπου ἔμεινεν ὑποκάτω εἰς τὴν ρίζαν του· σὺ ὅμως ὁ τοκιστὴς καὶ τὸν καρπὸν λαμβάνεις καὶ δὲν ἀφίνεις καὶ τὸ κεφάλαιον. Φυτεύεις χωρὶς νὰ ἔχῃς ἀγρόν· θερίζεις χωρὶς νὰ ἔχῃς σπείρει·
- D ἀδελον διὰ ποῖον συνάξεις τὸ χρήμα. Ἐκεῖνος μὲν ὅπου κλαίει διὰ τοὺς τόκους εἶνε φανερός καὶ τὸν βλέπομεν· ἐκεῖνος ὅμως ὅπου μέλλει νὰ ἀπολαύσῃ τὸν πλοῦτον αὐτόν, ὁ ὁποῖος σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς τόκους, εἶνε ἀμφίβολος, καὶ ἄγνωστον ποῖος θὰ εἶνε. Διότι εἶνε ἀδελον ἂν δὲν ἀφήσῃς εἰς ἄλλους τὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου ὅπου ἐσύναξες, ἀφοῦ ἐθησαύρισες διὰ τὸν ἑαυτὸν σου μόνον τὴν ἀμαρτίαν ὅπου προξενεῖται ἀπὸ τὴν ἀδικίαν. «Μήτε λοιπὸν νὰ ἀποδιώξῃς ἐκεῖνον ὅπου ζητεῖ νὰ λάβῃ ἀπὸ σὲ δάνειον, καὶ τὰ χρήματά σου νὰ μὴ δώσῃς μὲ τόκον» ⁽²⁾, ἵνα, ἀφοῦ διδα-

(1) Αἱ λέξεις αὐταὶ ἰσοδυναμοῦν μὲ τὰς παρ' ἡμῖν δεκατιστῆς καὶ ἐνοικιαστῆς τῶν φόρων, τὰ ὅποια ὀνόματα καὶ σήμερον εἶνε ὁμοίως φρικτὰ διὰ τὰς ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.

(2) Κομψῶς ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος συνήνωσε τὴν τοῦ ψαλμοῦ ἐρμηνευθεῖσαν ῥῆσιν, «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ», μὲ τὸ Εὐαγγελικόν· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς» (Ματθ. 5, 42). Ἡμπορεῖ δὲ νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ ἀνερμηνεύτος ἡ τελικὴ ῥῆσις αὐτοῦ, «ὁ ποιῶν

χθῆς ὅσα εἶνε συμφέροντα καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιάν καὶ ἀπὸ τὴν Νέαν Διαθήκην, ἀπέλθης πρὸς τὸν Κύριον μὲ καλὴν ἐλπίδα, διὰ νὰ ἀπολαύσης ἐκεῖ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν τοὺς τόκευς τῶν καλῶν ἔργων σου, μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΟΓΔΟΣΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Ε

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ,
ἐξοδίου σκηνῆς.

Ὁ εἰκοστός ὁγδοὸς Ψαλμὸς ἔχει μὲν καὶ τὴν γενικὴν ἐπιγραφὴν του, διότι «ὁ ψαλμὸς οὗτος, λέγει, εἶνε τοῦ Δαβίδ», ὅμως ἔχει καὶ ἓνα ἰδιαίτερον ἀκόμη γνώρισμα, ἐπειδὴ πλησίον τῆς γενικῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει καὶ αὕτη· ἐξοδίου σκηνῆς». Διὰ νὰ μάθωμεν δὲ τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς προσθήκης, εἶνε ἀνάγκη νὰ σκεφθῶμεν πρῶτον τί σημαίνει ἡ λέξις ἐξοδίου, καὶ τί σημαίνει ἡ λέξις σκηνή, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν ἔπειτα νὰ εἰσέλθωμεν καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν ὁλοκλήρου τοῦ ψαλμοῦ. Λοιπὸν ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα σχετικῶς μὲ τὴν τότε ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων, γίνεταί φανερόν ὅτι τὸ παράγγελμα τοῦ ψαλμοῦ ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ λεῦϊτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὴν ἐκ-

114
Α

ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»· ἀλλ' ἂν προσέξωμεν, θὰ ἴδωμεν ὅτι, περὶ τῆς ἀσαλεύτου ζωῆς τὴν ὁποίαν θὰ κληρονομήσῃ ὁ τέλειος τὴν ἀρετὴν, ὠμίλησεν ὁ Ἅγιος ἀμέσως ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης Ὀμιλίας.

Σημειοῦμεν δὲ ὅτι τὴν Ὀμιλίαν ταύτην, ἀποπνέουσιν Ἰσοκράτειον χάριν διὰ τὴν κομψότητα τῶν γνωμικῶν προτάσεων, συνάμα δὲ Παροιμιακῆς σοφίας θεσπεσίαν ἀλήθειαν, τιμητικῶς λίαν ἀναφέρει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ «κκτὰ τοκίζόντων» (τόμ. 2 σελ. 225).

τέλεσιν τῶν ἱερατικῶν ἔργων, ὥστε νὰ ἐνθυμῶνται ποῖα πράγματα ἔχουν χρέος νὰ προετοιμάσουν διὰ τὴν θείαν λατρείαν. Δηλαδή, τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ διακηρύττουν πρὸς αὐτοὺς ποῖα πράγματα ἔπρεπε νὰ προετοιμάσουν, ὅταν ἐξέρχωνται ἀπὸ τὴν σκηνὴν, καὶ ποῖα ἔπρεπε νὰ φέρουν μαζί των τὴν ἐπαύριον, ὅταν θὰ προσήρχοντο πάλιν διὰ τὴν συνήθη λατρείαν· ὅτι δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἐτοιμάσει· «Υἱὸς κριῶν, δόξαν καὶ τιμὴν, δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ»· ὅτι δὲν ἀρμόζει πουθενὰ ἄλλοῦ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν, παρὰ μόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν τόπον τὸν ἡγιασμένον». Αὐτὰ λοιπὸν τὰ νοήματα ἐξάγομεν ἀπὸ τὸν ψαλμόν, ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτὸν ἱστορικῶς, καθὼς εἶπομεν (¹). Ἄλλ' ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸν σχετικῶς μὲ τὸν νοῦν ἡμῶν ὅπου ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μελετᾷ καὶ θεωρῇ τὰ ὑψηλά

Β καί, διὰ μέσου τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἀρμοζόντων εἰς τὴν θείαν Γραφὴν νοημάτων, μᾶς σχετίζει καὶ ἐξοικειώνει πρὸς τὸν Νόμον, ὥστε νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ ἐννοίας, τότε ἐξάγομεν ἀπὸ τὸν ψαλμόν τὴν ἐξῆς ἐννοίαν. Κριὸν δὲν ἐννοεῖ ὁ ψαλμός τὸ ἀρσενικὸν πρόβατον, ὅπου σημαίνει ἡ λέξις, οὔτε σκηνὴν ἐννοεῖ τὸ οἶκημα, τὸ ὅποιον κατασκευάζεται ἀπὸ τὴν ἄψυχον αὐτὴν ὕλην, οὔτε ἐξοδος σκηνῆς ἐννοεῖται ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὸν Ναόν. Ἀλλὰ σκηνὴ μὲν εἶνε, κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν αὐτὴν θεωρίαν, αὐτὸ τὸ ἰδικόν μας σῶμα, καθὼς μᾶς

(¹) Καθὼς βλέπομεν ὁ Μ. Βασίλειος τὰς λέξεις σκηνὴ καὶ αὐλὴ ἐλλαμβάνει ταυτοσημούς· διότι ἐν τῇ χάριτι τοῦ Εὐαγγελίου ἀμφοτέραι σημαίνουν τὸν ἱερὸν Ναόν, ἐνθα οἱ Χριστιανοὶ προσευχόμεθα λατρεύοντες τὸν τρισυπόστατον Θεόν. Κυρίως ὁμῶς ἐν τῇ πλκκιζ Διαθήκῃ, διὰ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ ψαλμός, σκηνὴ μὲν ἦτο αἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ὁ ναὸς τῶν Ἑβραίων, ἥτις διὰ τριῶν καταπετασμάτων διηρεῖτο εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν Αὐλὴν, εἰς τὰ Ἅγια καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων. Ταῦτα δὲ ἀναλογουσιν ἀκριβῶς πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ ἰδικοῦ μας Ναοῦ. Καὶ ἡ μὲν Αὐλὴ πρὸς τὸν νάρθηκα, τὰ Ἅγια πρὸς τὸν κυρίως Ναόν, τὸ λεγόμενον καθολικόν, ἐνθα ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν, καὶ τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων πρὸς τὸ Ἅγιον Βῆμα.

διδάσκει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων· *Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνῇ στενάζομεν* (Β΄. Κορ. 5, 4), τοῦτέστιν «οἱ ἐν τῷ σώματι ζῶντες». Καὶ πάλιν ἄλλος ψαλμὸς λέγει· *Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγεῖ ἐν τῷ σκηνώματί σου* (ψαλμ. 90, 10)· ἦτοι, «εἰς τὸ σῶμά σου». Τότε μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν «ἐξόδιον τῆς σκηνῆς» ἐννοεῖται ἡ ἐξόδος καὶ ἀναχώρησις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ψαλμὸς μᾶς συμβουλεύει νὰ προετοιμάζωμεν τὰ ἐφόδια μας, ὥστε νὰ ὑπάγωμεν φέροντες πρὸς τὸν Κύριον τὰ πράγματα τάδε καὶ τάδε, ἀφοῦ βέβαια ἡ ἐργασία μας, ὅπου γίνεται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἶνε ἓνα ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν. Ἐκεῖνος δὲ ὅπου ἐδῶ, εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μὲ τὰ καλὰ ἔργα του προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον, αὐτὸς κατὰ τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν τοῦ Χριστοῦ, θησαυρίζει καὶ ἀποθηκεύει δόξαν καὶ τιμὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Εἰς πολλὰ μὲν ἀντίγραφα παλαιὰ εἶδομεν νὰ ὑπάρχῃ ἐδῶ πλησίον ὁ στίχος· Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ (¹)· ἦτοι· «Προσφέρετε δῶρα εἰς τὸν Κύριον οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἐπειδὴ ἴσα-ἴσα δὲν εἶνε εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν Θεὸν τὸ δῶρον τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐκείνου μόνον, ὃ ὅποιος τὸ προσφέρει μὲ καθαρὰν καρδίαν· διότι λέγει ἡ Γραφή· *Οὐκ ἀγναὶ εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἐταίρας* (Παροιμ. 19, 13)· ἦτοι· «Δὲν εἶνε ἀγνὰ τὰ δῶρα ὅπου προσφέρονται εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τῆς πόρνῃς». Καὶ πάλιν λέγει ὁ Ἱερεμίας· *Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφελουσί σου τὰς κακίας ; ἢ τοῦτοις ἔσει καθαρός ;* (Ἱερεμ. 11, 15)· ἦτοι· «Μήπως τάχα τὰ ταξίματά σου καὶ τὰ ἅγια κρέατα τῆς θυσίας ὅπου κάμνεις θὰ σοῦ ἀφαιρέσουν τὰς ἀμαρτίας ; ἢ μὲ αὐτὰς τὰς προσφοράς σου θὰ εἶσαι πλέον καθαρός ; (²). Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ ψαλμὸς οὗτος θέλει νὰ εἰμειθα

(¹) Ἀπὸ τὸν στίχον αὐτὸν ἀρχίζει ὁ ψαλμὸς οὗτος κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα.

(²) Ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα φέρει τὴν γράφην· «ἢ ταύταις διαφεύξῃ ;» Ἀλλ' ὁ Ἅγιος, ὡς φαίνεται, μετεχειρίσθη τὸ προφητικὸν ῥητὸν κατ' ἔννοιαν. Σημειοὶ δὲ ὁ Δουκαῖος ὅτι αἱ ῥήσεις αὐ-

προτήτερα ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ, καὶ τότε νὰ προσερχώμεθα εἰς τὸν Ναόν, διὰ νὰ προσφέρωμεν τὰ δῶρά μας εἰς τὸν Θεόν· καὶ αὐτὰ πάλιν τὰ δῶρα θέλει νὰ εἶνε ὄχι τυχαῖα πράγματα, ἀλλ' ὅποια αὐτὸς ὁ ἴδιος διέταξε. Πρότερον νὰ εἶσαι εἰς θέσιν νὰ εἰπῇς, Πάτερ, καὶ ἔπειτα νὰ ζητήσῃς ὅσα ἀναφέρει ἡ προσευχή⁽¹⁾. Δοκίμασε δὲ τὸν ἑαυτὸν σου πρότήτερα ποῖαν ζωὴν διάγεις καὶ ἡλθες νὰ σταθῇς εἰς προσευχὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἂν εἶσαι ἄξιος νὰ ὀνομάζῃς Πατέρα σου τὸν Θεὸν τὸν Ἅγιον. Διότι διὰ μέσου τοῦ ἁγιασμοῦ γνωρίζομεθα καὶ σχετιζόμεθα μετὰ τὸν ἅγιον. Ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι πάντοτε υἱὸς τοῦ ἁγίου, προσπάθησε νὰ σὲ υἱοθετήσῃ ἡ ἁγιωσύνη, ὥστε νὰ εἶσαι υἱὸς ἡγιασμένος. Προσφέρετε λοιπὸν δῶρα εἰς τὸν Κύριον ὄχι οἱ τυχόντες, οὐδὲ ὅσοι κατὰγεσθε ἀπὸ τοὺς τυχόντας, ἀλλ' ὅσοι εἰσθε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Μέλλει ὁ Θεὸς νὰ ἐπιζητήσῃ ἀπὸ ἡμᾶς δῶρα ὅπου νὰ εἶνε μεγαλοπρεπῆ, διὰ τοῦτο θέλει νὰ εἶνε μεγάλοι καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι ὅπου θὰ τοῦ

Ε τὰ προσφέρουν αὐτὰ τὰ δῶρα. Διότι ὁ Προφήτης ἐνταῦθα διὰ νὰ μὴ σοῦ καταρρίψῃ κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ ἔτσι ἐξευτελίσῃ τοὺς διαλογισμοὺς σου, καὶ διὰ νὰ μὴ σὲ κάμῃ νὰ ἐπιζητῇς νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν Θεὸν δῶρον ἕνα πραγματικὸν κριόν, τὸ ἄλογον· αὐτὸ τετράποδον καὶ βελαστικὸν ζῶον, ὥστε ἀπὸ τὴν θυσίαν αὐτοῦ νὰ ἐλπίζῃς νὰ ἐξιλεώσῃς τὸν Θεόν, σὲ ἀνυψώνει καὶ σοῦ λέγει· «Προσφέρετε δῶρα εἰς τὸν Κύριον οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»· διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην υἱοῦ, ὥστε νὰ προσφέρῃ κανεὶς εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν υἱόν του⁽²⁾, ἀλλ' ἂν ὁ υἱὸς θεωρῇται καὶ εἶνε ἀλη-

ταὶ αἱ γραφικαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ Δευτερονομίου (23, 18). Ἡ δὲ λέξις εὐχὴ σημαίνει τάξιμον, ὑπόσχεσιν, ὁμολογίαν κατὰ τὸν Ἱερεμίαν «ποιήσομεν τὰς ὁμολογίας ἃς ὁμολογήσαμεν» (44, 25).

(1) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος ἐνταῦθα τὴν Κυριακὴν προσευχὴν (Ματθ. 6, 9).

(2) Φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοὺς τὸν Ἀβραάμ. Ὅθεν ἡ ἐννοια τῶν λεγομένων ἐνταῦθα εἶνε αὕτη: Δὲν εἶνε ἀνάγκη, ἵνα κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀβραάμ προσφέρῃ κανεὶς τὸν υἱόν του εἰς θυσίαν, ἀλλ' εἶνε ἀρκετὸν ἐνν. προσφερθῶσιν εἰς θυσίαν υἱοὶ κριῶν.

ὥς ἓνα πολὺ μέγα καὶ ἐκλεκτὸν πρᾶγμα ἀπέναντι τοῦ Πατρὸς, μέγα καὶ ἐκλεκτὸν ὁμοίως καὶ ἀντάξιον καὶ τῆς προαιρέσεως τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς πατρικῆς ἀξίας ἔπρεπε νὰ εἶνε καὶ τὸ προσφερόμενον εἰς τὸν Θεὸν δῶρον. Λέγει λοιπὸν ὁ ψαλμὸς· «Προσφέρετε εἰς τὸν Θεὸν δῶρα «υἱοὺς κριῶν», ἵνα καὶ αὐτοὶ ὅπου προσφέρονται ἀπὸ σᾶς, ἀπὸ υἱοὺς κριῶν ὅπου εἶνε, μεταβληθῶν καὶ γίνωνται υἱοὶ Θεοῦ.

Ὁ κριὸς εἶνε ἓνα ζῶον ἡγεμονικόν, ὅπου προηγεῖται ἔμπρὸς ἀπὸ τὰ πρόβατα ὡσάν ἓνας ἀρχηγὸς καὶ τὰ ὁδηγεῖ εἰς τὰς βο- 115
 σκάς τὰς καταλλήλους καὶ εἰς τὰς δροσεράς ἀναπαύσεις τῶν
 ὑδάτων καὶ πάλιν τὰ μεταφέρει ὀπίσω εἰς τὰ ποιμνιοστάσια καὶ
 τὰς μάνδρας. Τέτοιοι πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου προΐστανται
 καὶ εἶνε ἀρχηγοὶ καὶ ἡγεμόνες τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ
 ὁδηγοῦν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τοὺς πολυανθισμένους καὶ εὐώδεις
 λειμῶνας τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ποτίζουν αὐτοὺς
 μετὰ τὸ ζωντανὸν καὶ ὑγιεινὸν ὕδωρ, μετὰ τὴν ἀφθονὴν χάριν τοῦ
 Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ ἀνυψῶνται τὸν νοῦν αὐτῶν πρὸς τὰ
 οὐράνια· νὰ διατρέφουν δὲ αὐτοὺς καλῶς, ὥστε νὰ φέρουν καρ-
 πόν, καὶ νὰ καθοδηγοῦν αὐτοὺς εἰς ἀνάπαυσιν δροσερὰν καὶ ἀκόμῃ
 καὶ νὰ τοὺς ἐξασφαλίζουν ἀπὸ ἐκείνους, ὅπου τοὺς ἐπιβουλεύον-
 ται καὶ μετὰ δολιότητα τοὺς κυνηγοῦν. Θέλει λοιπὸν ὁ ψαλμὸς
 αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων οἱ υἱοὶ νὰ προσφέρωνται εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ
 τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως
 κριοὶ εἶνε ὅσοι ὁδηγοῦν τοὺς ἄλλους, υἱοὶ αὐτῶν ἤθελον εἶνε ὅσοι
 μετὰ τὴν διδασχὴν τῶν προεστώτων τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἀναθρεμ-
 μένοι νὰ διάγουν τὴν ἐνάρετον ζωὴν μετὰ τὴν σπουδὴν καὶ προθυ-
 μίαν ὅπου ἔχουν εἰς τὰ καλὰ ἔργα. Λοιπὸν· Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ
 υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν. Ἐννόησες τώρα με-
 ποῖον συνομιλεῖ ὁ Προφήτης; Ἐννόησες καὶ διὰ ποῖα πράγματα
 συνομιλεῖ: Προχώρησε τώρα εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ψαλμοῦ. Ἐνέγ-
 κατε τῷ Κυρίῳ, λέγει, δόξαν καὶ τιμὴν... «Προσφέρετε, λέγει,
 εἰς τὸν Κύριον δόξαν καὶ τιμὴν»· Ἀλλὰ μετὰ ποῖον τρόπον ἡμεῖς
 ὅπου εἴμεθα γῆ καὶ κόνιορτός (Γεν. 18, 27) προσφέρμεν εἰς τὸν

- μεγαλοπρεπή Κύριον δόξαν : Μὲ ποῖον δὲ τρόπον προσφέρομεν εἰς αὐτὸν τιμὴν : Δόξαν μὲν τοῦ προσφέρομεν μὲ τὸ καλὰ ἔργα· τοῦτέστιν, ὅταν τὰ ἔργα μας λάμπουν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀφοῦ ἴδουν αὐτά, νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα μας
- C ὅπου εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανούς (Ματθ. 5, 16). Ἀλλὰ καὶ μὲ σωφροσύνην ἀκόμη καὶ μὲ ἀγιοσύνην, ἐμπρέπουσαν εἰς ἐκείνους ὅπου ὁμολογοῦν τὴν εὐσέβειαν, εἶνε δυνατὸν νὰ δοξάσωμεν τὸν Θεόν, σύμφωνα μὲ τὴν νοουθεσίαν τοῦ Παύλου ὅπου λέγει· *Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν* (Α΄ Κορ. 6, 20)· ἦτοι· *«Δοξάσατε λοιπὸν τὸν Θεὸν μὲ τὰ μέλη σας»* ⁽¹⁾. Αὐτὴν τὴν δόξαν ἀπαιτεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν καὶ ἐτιμῆθησαν μὲ τὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας, ἀφοῦ μὲ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα ἐγειναν θετοὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι· Υἱὸς, λέγει, *δοξάζει πατέρα*. Καὶ πάλιν· *Εἰ πατήρ· εἰμὶ ἐγώ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου ;* (Μαλαχ. 1, 6). «Ὁ υἱός, λέγει, *δοξάζει τὸν πατέρα*· καὶ ἂν ἐγὼ εἴμαι πατέρας σου, ποῦ εἶνε ἡ δόξα μου ;» Τιμὴν δὲ προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ὅπου κατὰ τὴν Παροιμίαν τιμᾷ τὸν Θεὸν ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους του καὶ προσφέρει τὰς ἀπαρχὰς ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης του (Παροιμ. 3, 9). Καὶ κάθε ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους ὅπου εὐτάκτως
- D καὶ καθαρὰ ὁμιλεῖ περὶ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ὀρθὴν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐννοίαν καὶ ἀπὸ τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ αὐτὸς ὁμοίως προσφέρει εἰς τὸν Κύριον δόξαν καὶ τιμὴν. Ἐπαυξάνει δὲ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ὅπου δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἐκτίσθησαν τὰ σύμπαντα καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτὰ συγκρατοῦνται, μὲ τὸ νὰ φθάνη ἡ πρόνυια τοῦ Θεοῦ ἀκόμη ἕως καὶ εἰς τὰ πλέον παραμικρὰ δημιουργήματά του, καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους λόγους ὕστερον ἀπὸ τὴν

(1) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, ὁ Χριστιανὸς δοξάζει τὸν Θεὸν μὲ τὰ μέλη του, ὅταν κάμνῃ τὰ ἔργα, ὅπου προξενοῦν δόξαν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅταν φυλάττῃ τὸ σῶμα καθαρὸν ἀπὸ ἀμαρτιῶν.

πρίσκαιρον αὐτὴν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν διακυβέρνησίν των, θὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὰ σύμπαντα εἰς τὴν Κρίσιν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ἐποῦ καὶ ὁ ἴδιος ἠμπόρεσε μὲ καθαρὰς καὶ ὄχι συγκεχυμένας σχέψεις νὰ θεωρήσῃ καὶ μελετήσῃ ἕνα ἕκαστον ξεχωριστὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς τῆς δημιουργίας καὶ ὕστερον, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τοὺς ἐθεώρησε καὶ τοὺς ἐμελέτησεν, ἠμπορεῖ συνάμα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ, καὶ νὰ φανερώσῃ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ κρίσεως, αὐτὸς εἶνε E ἐποῦ προσφέρει εἰς τὸν Κύριον δόξαν καὶ τιμὴν, ὅποτος ὁμοῦς πρέπει νὰ ἔγῃ συνάμα καὶ ζωὴν κατάλληλον καὶ πρέπουσαν εἰς τὴν τοιαύτην περὶ τῶν θείων πραγμάτων θεωρίαν καὶ μελέτην. Τότε τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ τὸ φῶς λάμπει ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· διότι καὶ μὲ τοὺς λόγους του, καὶ μὲ τὰ ἔργα του, καὶ μὲ τὰ διάφορα ἀνδραγαθήματα τῆς ἀρετῆς του δοξάζεται ὁ Πατήρ, ἐποῦ εὕρισκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Δὲν προσφέρει δὲ δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον ἐκεῖνος ἐποῦ κατακαίεται ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τῆς ἀνθρωπίνης δόξης. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ἐποῦ ἐκτιμᾷ τὰ χρήματα καὶ προκρίνει τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸς δὲν προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον. Οὔτε ἐκεῖνος ἐποῦ θαυμάζει τὰ δόγματα, τὰ ὅποια εἶνε ξένα καὶ ἐναντία εἰς τὴν θεοσέβειαν. Διότι καθὼς μὲ τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα προσφέρομεν δόξαν εἰς τὸν Κύριον, τοιοῦτοτρόπως καὶ μὲ τὰς κακὰς ἡμῶν πράξεις κόμνομεν τὸ ἐναντίον. Διότι τί λέγει πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὁ Κύριος; *Τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι* (Ῥωμ. 2, 24). «Τὸ ὄνομά μου, λέγει, ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται ἀναμεταξύ 116 εἰς τὰ ἔθνη» (1). Καὶ πάλιν λέγει ὁ Ἀπόστολος. *Διὰ τῆς πα-* A

(1) Ἡ ἀποστολικὴ αὐτὴ ῥῆσις εἶνε εἰλημμένη ἐκ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου (52, 5). Ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἐλέγχων τοὺς Ἰουδαίους, διότι ὄχι μόνον αὐτοὶ ὕβριζον τὸν Θεὸν μὲ τὰς παρβασίας των, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐκχμνον νὰ τὸν ὕβρίζουν· διότι διδάσκοντες τὰ ἐναντία τοῦ Νόμου ἐγίνοντο αἰτία νὰ βλασφημοῦν τὸν Θεὸν οἱ ἐθνικοί. Τοῦτο ὁ Ἅγιος ἐφήρμοσε κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων

ραβάσεως τοῦ Νόμου τὸν Θεὸν αἰμαῖεις (Αὐτόθ. 23)· ἦτοι· «Μὲ τὴν παράδασιν ὅπου κάμνεις εἰς τὸν Νόμον, τὸν Θεὸν αἰμαῖεις». Διότι ὑβρίζει τὸν νομοθέτην ἐκεῖνος ὅπου καταφρονεῖ καὶ παραβαίνει τοὺς Νόμους του. Ἀλλὰ καὶ ὅταν μία οἰκία κακῶς διευθύνεται καὶ κακῶς κυβερνᾶται, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει θυμὸς καὶ φωναί, ὕβρις καὶ γέλωτες, τρυφή καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἡ ἀτιμία αὐτῇ ὅλη καὶ καταισχύνῃ πίπτει ἐπάνω εἰς τὸν αὐθέντην καὶ κύριον τῆς οἰκίας αὐτῆς. Πρέπει δὲ νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις ὅτι, καθὼς μὲ τὰ καλὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων δοξάζεται ὁ Θεός, ἔτσι μὲ τὰ κακὰ καὶ φαῦλα δοξάζεται ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν, ὁ διάβολος. Διότι ὅταν λάβω τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ κάμω πόρνῆς μέλη (Α' Κορινθ. 6, 15), τότε μεταφέρω τὴν δόξαν ἀπὸ ἐκεῖνον ὅπου μὲ σώζει, ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον ὅπου μὲ ἀφανίζει. Μὲ σὺτὴν τὴν συμπεριφορὰν του πάλιν καὶ ὁ ἄπιστος ἀνταλλάσσει τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ μὲ τὴν εἰκόνα φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν (Ῥωμ. 1, 23). Καὶ ἐκεῖνος ὅπου σέβεται καὶ λατρεύει τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν κτίστην, δὲν προσφέρει δόξαν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ εἰς τὰ κτίσματα (1). Ὅθεν ἐκεῖνος ὅπου ἓνα πρᾶγμα τὸ ὀνομάζει

Χριστιανῶν, εἰ ὅποιοι μὴ τηροῦντες τὸν Εὐαγγελικὸν Νόμον, γίνονται αἰτίαι νὰ βλασφημηθῇ ὁ Θεός ἀπὸ τοὺς εἰδωολάτραις καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν γένει καὶ ὑλόφρονας. Διότι βλέποντες αὐτοὶ τοὺς κακῶς ζῶντας Χριστιανούς, τοὺς ἀσπλάγχχους καὶ ἀνελεήμονας, λέγουν· πῶς εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἀληθινὰ ὅσα λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ἀφοῦ τὰ παραβαίνουν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτό;

(1) Ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος χωρίον ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου· «καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσκοντα» (1, 25), τὸ ὁποῖόν τινες ἡρμήνευσαν συγκριτικῶς· ἐλάτρευσαν δηλαδὴ τὴν κτίσιν περισσότερον ἀπὸ τὸν κτίστην. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία εἶνε αὕτη, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ εἰδωολάτραι ἐν γένει ἐλάτρευαν τὴν κτίσιν, παριδόντες τὸν κτίστην ἦτοι· τὴν λατρείαν, τὴν ὀφειλομένην εἰς

κτισμα καὶ ἔπειτα τὸ προσκυνεῖ, ἅς μάθῃ τὸ μέρος μὲ τὸ ὅποιον θὰ καταταχθῇ ⁽¹⁾. Ἄς φοβηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἅς προσέξωμεν, μήπως μὲ τὸ νὰ προσφέρωμεν δόξαν καὶ καύχημα εἰς τὸν διάβολον μὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐποῦ πράττομεν, παραδοθῶμεν μαζί μὲ αὐτὸν εἰς τὴν αἰώνιον κατασχύνην. Ὅτι δὲ ἡ ἁμαρτία μας ἀποβαίνει εἰς δόξαν ἐκείνου ἔστις τὴν ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς, γινόμενος αἴτιος καὶ ὁδηγὸς εἰς αὐτήν, ἐννόησον διὰ τῆς ἐξῆς εἰκόνας αὐτὸ ὅπου λέγομεν. Δύα στρατηγοὶ ἔχουν πόλεμον ἀναμεταξύ τῶν ὁσάκις μὲν λοιπὸν τοῦτο τὸ στράτευμα νικᾷ, τὴν δόξαν λαμβάνει ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ, ὁσάκις δὲ ὑπερισχύη τὸ ἐναντίον στράτευμα, εἰς τὸν στρατηγὸν ἐκείνου πάλιν ἡ τιμὴ ἀναφέρεται. Ἔτσι λοιπὸν εἰς μὲν τὰ ἀναθά σου ἔργα ὁ Κύριος εἶνε ἐποῦ δοξάζεται, εἰς δὲ τὰ ἐναντία δοξάζεται ὁ ἐναντίος, ἦτοι ὁ διάβολος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάγῃς μακρὰν διὰ νὰ εὑρῇς τὰ στρατεύματα αὐτὰ ὅπου ἔχουν πόλεμον ἀναμεταξύ τῶν, οὐδὲ εἰς πολὺ διάστημα νὰ τρεῖς διὰ νὰ παρατηρήσῃς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἐξέτασε καλά. καὶ θὰ ἀνακαλύψῃς ὅλην τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς τῆς εἰκόνας. Ὅταν ὁ λο-

τὸν Θεόν, ἀπέδωκεν ὁλόκληρον εἰς τὰ εἰδῶλα, καὶ ἐπροσκύνουν λοιπὸν τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν κτίστην. Τοιαύτας προτάσεις φαινομενικῶς συγκριτικὰς μεταχειρίζεται συνηθέστατα ὁ λαὸς κατὰ σχῆμα λιτότητος ἀντὶ ἀποφατικῶν λέγει π.χ. προτιμῶ νὰ πάσχω παρὰ νὰ ἐπαιτῶ ἦτοι καὶ ὄχι νὰ ἐπαιτῶ. Ὁμοίως ἡρμήνευσαν τὸ Ἀποστολικὸν χωρίον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Πατέρων, καθὼς ὁ θεὸς Ἰερώνυμος παρὰ Ὠριγένην ἐν ὑπομνήματι εἰς τὴν Ἐπιστολήν· καὶ ἐκ τῶν Δυτικῶν ὁ Ἰλαρίος ἐν ἀρχῇ τοῦ 12 βιβλ. περὶ Τριάδος, καθὰ σημειώνει ὁ Δουκατός. Τὴν ῥῆσιν ταύτην κατέστησε δημοτικωτάτην ὁ ὕμνογράφος Ἰωάννης ὁ Δαμάσκηνος διὰ τοῦ θυμασίου Εἰρμοῦ τῆς ζ'. ὡδῆς τοῦ πανηγυρικοῦ κανόνος τῆς Θεοτόκου· «Οὐκ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες παρὰ τὸν κτίσαντα ...» ἀποδώσας τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸ χωρίον, πλὴν ἀντιθέτως.

(1) Ὑπακύνεσται ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος τὸ Εὐαγγελικόν· «καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει» (Λουκ. 12, 46).

γισμός σου παλαίη ἐναντίον κανενὸς πάθους, ἐὰν μὲν αὐτὸς με προσοχὴν μεγάλην καὶ καρτερίαν ὑπερισχύῃ αὐτὸς καὶ λαμβάνει τότε τὴν νίκην κατὰ τοῦ πάθους ἐκείνου, καὶ τρόπον τινὰ

D στεφανώνει τὸν Θεὸν διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του· ὅταν δὲ ὁ λογισμός σου χαλαρώσῃ ὅλως διόλου τὴν δύναμίν του καὶ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἡδονήν, γίνεται δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος εἰς τὰς ἁμαρτίας, καὶ δίδει τότε εἰς τὸν ἐχθρόν μας διάβολον μίαν καύχησιν καὶ ἑпарσιν καὶ ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ὑπερηφανεύεται.

Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ· «Προσκυνήσατε, λέγει, τὸν Κύριον μέσα εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τὴν ἀγίαν». Ἀφοῦ προσφέρωμεν εἰς τὸν Κύριον τοὺς καρπούς, οἱ ὅποιοι ἐπιζητοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς, τότε ἀναγκαῖα εἶνε ἡ προσκύνησις αὐτοῦ. Προσκύνησις δὲ ὅχι ἐκείνη ὅπου γίνεται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ἐκείνη ὅπου τελεῖται μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοῦ. «Μὴ μου κάμνετε, λέγει, χωριστὰς αὐλὰς καὶ συναγωγὰς. Μία εἶνε αὐλὴ ἀγία τοῦ Θεοῦ. Ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ αὐλὴ ἀγία, ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ αὐτοὶ ἡμάρτησαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔκτοτε μετέβληθη

E εἰς ἐρημίαν ἡ ἐπαυλὶς των (ψαλμ. 68, 26). Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος· Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης (Ἰωάνν. 10, 16). Ἐννοεῖ δὲ ἄλλα πρόβατα, ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἦσαν προωρισμένοι νὰ σωθοῦν, καὶ παριστάνει μὲ αὐτὸν τὸν λόγον μίαν ἰδιαιτέραν αὐλὴν, ξεχωριστὰ ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ προσκυνῇ τις τὸν Θεὸν ἔξω τῆς ἀγίας αὐτῆς αὐλῆς, ἀλλὰ ἀφοῦ εἰσέλθῃ μέσα εἰς αὐτήν, διὰ νὰ μὴ εὐρίσκεται κανεὶς ἔξω ἀπὸ αὐτήν, μήτε νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὰ ἔξω αὐτῆς ὑπάρχοντα ἀντικείμενα καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον παύσῃ νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ

117 A Κυρίου. Διότι πολλοὶ παραστέχονται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ ἑξωτερικὸν σχηματισμὸν ὅτι τάχα προσεύχονται, πραγματικῶς ὅμως δὲν εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου, μὲ τὸ νὰ περιφέρεται ὁ νοῦς των ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ μὲ τὸ νὰ παρασύρεται ἡ διάνοιά των ἀπὸ τὰς μερίμνας τοῦ κόσμου καὶ τὰς φρον-

τίδας τῆς ματαιότητος. Εἶνε ἔμῳ δυνατόν καὶ μὲ ὑψηλοτέραν
 ἔννοιαν νὰ θεωρήσωμεν αὐλὴν τὴν ἐπουράνιον κατοικίαν. Διὰ
 τοῦτο ἐκεῖνοι ὅπου εἶνε φυτευμένοι ἐδῶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου,
 ὅστις εἶνε ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἐκεῖ θὰ ἀνθοφορή-
 σουν εἰς τὰς αὐλάς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Οἱ πεφυτευμένοι ἐν τῷ
 οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσι
 (ψαλμ. 91, 14). Ἐκεῖνος δὲ ὅπου κάμνει Θεὸν τὴν κοιλίαν του,
 ἢ τὴν δόξαν, ἢ τὰ χρήματα, ἢ κανὲν ἄλλο πρᾶγμα, τὸ ὅποιον
 ἐκτιμᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅλα, αὐτὸς οὔτε τὸν Κύριον προσκυ-
 νεῖ, οὔτε μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἁγίαν εὐρίσκεται, μολονότι
 φαίνεται ὅτι εἶνε ἄξιος νὰ ἐμβαῖνῃ μέσα εἰς τὰς αἰσθητάς αὐτάς
 ἐκκλησιαστικὰς συνάξεις. Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων· «Φωνὴ B
 Κυρίου, λέγει, εἶνε ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἁγίας
 Γραφῆς ἡμπορεῖς νὰ εὕρῃς τὴν λέξιν φωνήν. Ὅθεν διὰ νὰ κα-
 ταλάβωμεν καλὰ ποία εἶνε αὕτη ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἀξίζει τὸν
 κόπον νὰ συνάξωμεν προτῆτερα ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν,
 καθ' ὅσον εἶνε δυνατόν, ὅσα εἶνε γραμμένα διὰ τὴν λέξιν αὐτήν.
 Καθὼς παραδείγματος χάριν, ἐκεῖ ὅπου ἐδόθη προφητεία εἰς τὸν
 Ἀβραάμ λέγει ἡ Γραφή· Καὶ εὐθὺς φωνὴ ἐγένετο λέγουσα
 οὐ κληρονομήσει σε οὗτος (Γεν 15, 14). Καὶ εἰς τὸν καιρὸν
 τοῦ Μωϋσείως πάλιν· Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν καὶ
 τὰς λαμπάδας (Ἐξ. 20, 13). Καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν πάλιν· Φωνὴ
 λέγοντος βόησον (40, 8). Καὶ ἡ μὲν ἰδική μας ἀνθρωπίνη φωνὴ
 εἶνε ἡ ἀέρας ὅπου ἐκρούσθη ἀπὸ κανὲν πρᾶγμα, ἢ ἐκεῖνο ὅπου ὥσάν
 κρότος ἀκούεται εἰς τὸν αἆρα ἀπὸ καμμίαν φωνήν, σύμφωνα μὲ
 ἐκεῖνον τὸν κτύπον ὅπου θέλει νὰ σχηματίσῃ ἐκεῖνος ὅπου ἀφίνει
 τὴν φωνήν. Ἀλλὰ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου τί πρᾶγμα εἶνε; Ποῖον C
 ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι εἶνε; Κρότος εἰς τὸν αἆρα
 σχηματιζόμενος, ἢ ἀπὸ κτυπημένους ὅπου φθάνει εἰς τὴν ἀκοὴν
 ἐκείνου, πρὸς τὸν ὅποιον γίνεται ἡ φωνή; Ἡ μήπως δὲν εἶνε
 κανὲν ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἀλλ' εἶνε καὶ τι
 ἄλλο διαφορετικοῦ εἶδους ἢ θεία φωνὴ αὐτῇ, τὴν ὅποιαν φαντά-
 ζεται κροτοῦσαν ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὅσους θέλει ὁ

Θεός νὰ ἀκούσουν τὴν ἰδικὴν τοῦ φωνήν, ὥστε ἡ φαντασία αὐτὴ νὰ εἶνε ἀνάλογος μὲ ἐκείνην ὅπου συμβαίνει πολλαῖς φοραῖς εἰς τὰ ὄνειρα; Διότι καθὼς, χωρὶς νὰ κτυπηθῇ διόλου ὁ ἀῆρ, δεχόμεθα ἡμεῖς κάποιαν ἐνθύμησιν μερικῶν λόγων καὶ φωνῶν εἰς τὰς φαντασίας ἑποῦ μᾶς σχηματίζονται εἰς τὸν ὕπνον, χωρὶς νὰ δεχθῶμεν καμμίαν φωνήν διὰ μέσου τῆς ἀκοῆς μας, ἀλλὰ μόνον διότι ἐσχηματίσθη καὶ ἀπετυπώθη ἡ φωνὴ αὐτὴ μέσα εἰς τὴν D καρδίαν μας· τοιοιουτοτρόπως ἀπαράλλακτα καὶ τι ὅμοιον πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι ὑπῆρξε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἑποῦ ἠκούσθη εἰς διαφόρους περιστάσεις ἀπὸ τοὺς Προφῆτας.

Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Σχετικῶς μὲν πρὸς ἐκεῖνο ἑποῦ ἡμποροῦμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν μὲ τὴν αἴσθησίν μας, ἐπειδὴ αἱ νεφέλαι ὅταν εἶνε πλήρεις ὕδατος ἀποτελοῦν ἓνα ἤχον καὶ κρότον, διότι κτυπῶνται καὶ συγκρούονται ἀναμεταξύ των, ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην, διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα ὁ προφήτης Δαβὶδ· «ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου γίνεται ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα.» Ἀλλὰ προσέτι καὶ ἀνίσως συμβῇ κανένας κρότος εἰς τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα διασχίζονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιστάσεως μερικῶν σκληρῶν ἀντικειμένων ὅπου εὐρίσκονται ἔμπρὸς εἰς τὸ βρεῦμά των· καὶ ἀνίσως ἡ θάλασσα, ὅταν ταρασσεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἤθελε σχηματίζει κύματα, καὶ ἤθελεν ἐκβάλλει ἓνα ἐξαφνικὸν καὶ βίαιον ἤχον, καὶ τότε, λέγω, ὅλα αὐτὰ τὰ ἀψυχα πράγματα δέχονται τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, μὲ τὸ νὰ φανερώνη ὁ λόγος αὐτὸς ὅτι ὅλη ἡ κτίσις ξεφωνίζει, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον σχεδὸν φανεώνει τὸν E ἰδικόν της Δημιουργόν. Καὶ βροντῇ δὲ ἂν τύχη νὰ ἐκραγῇ εἰς τὰ σύννεφα, δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι συμβαίνει κανὲν ἄλλο, παρὰ ὅτι ὁ Θεός τῆς δόξης ἐβρόντησε· καὶ ὅτι ὁ Κύριος εἶνε ὅπου συγκρατεῖ μόνος τοῦ τὴν ὑγρὰν φύσιν. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. «Ὁ Κύριος, λέγει, εἶνε ἐπάνω εἰς ὕδατα πολλὰ». Διότι ἐμάθομεν ἀπὸ τὴν Κοσμογένεσιν⁽¹⁾ ὅτι ὕδωρ ὑπάρχει ἐπάνω ἀπὸ

(1) Ἴσως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς φράσεως αὐτῆς ὅτι τὰς θυμωσικὰς ὁμιλίαις τοῦ ὁ Ἅγιος εἰς τὴν Ἐξαήμερον ἀπήγγειλε πρὸ τῶν Ὁμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς.

τοὺς οὐρανοὺς· ὕδωρ πάλιν ἄλλο εἶνε εἰς τὴν ἄβυσσον· καὶ ἄλλο ὕδωρ τρίτον ἀποτελεῖ τὸ ἄθροισμα τῶν θαλασσῶν. Ποῖος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὁποῦ συγκρατεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ ὕδατα καὶ δὲν τὰ ἀφί-
νει ἀπὸ τὸ φυσικόν των βάρος νὰ χύνωνται πρὸς τὰ κάτω; Ποῖος ἄλλος παρὰ ὁ Κύριος ὁποῦ ἵσταται ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ σύμπαντα, ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὴν κυριαρχίαν; Ἀλλὰ ἴσως ἀκόμῃ καὶ μὲ ἄλλην πλέον μυστικὴν ἔννοιαν, μὲ τὸ Φωνὴ Κυ-
ρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἡμπορεῖ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φωνὴν ὁποῦ ἠκούσθη ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβα-
πτίζετο, ἡ ὁποία ἔλεγεν· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός (Ματθ. 3, 17). Διότι τότε ὁ μὲν Κύριος ἦτο ἐπάνω εἰς πολλὰ ὕδατα καὶ ἀνιάζε τὸν Ἰορδάνην, καὶ δι' αὐτοῦ ὅλα τὰ νερά τῆς γῆς μὲ τὴν βάπτισίν του, ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης ἄνωθεν, ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἐβρόντησε μὲ τὴν μεγαλοφωνίαν τῆς μαρτυρίας του. Ἀλλὰ προσέτι καὶ ἐπάνω εἰς τοὺς βαπτιζομένους Χριστιανούς ἐπιλέγεται ἡ φωνή, τὴν ὁποίαν διέταξεν ὁ Κύριος. Διότι· *Πορευθέντες, λέγει, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* (Ματθ. 28, 19). Λοιπὸν «Φωνὴ τοῦ Κυρίου γίνεται ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Γίνεται δὲ ἡ βροντή, ὅταν ξηρὸς ἄνεμος καὶ ὀρμητικὸς ἐναπομείνῃ κλεισμέ-
νος μέσα εἰς τὰς κοιλότητας τῶν νεφελῶν· τότε αὐτὸς ὁ ἄνεμος περιστρέφεται μὲ δύναμιν μεγάλην μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ κοιλώματα, καὶ ζητεῖ διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω. Ἀλλὰ τὰ σύννεφα ἀπὸ τὴν με-
γάλην ἐκείνην συμπίκνωσιν τοῦ ἀνέμου εἰς τὰ ἐντὸς των, φου-
σκώνουν μὲν ὥσάν σφαῖραι, πληρὴν δεικνύουσιν ἀντίστασιν· καὶ ἔτσι ἐξ ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐκείνην προστριβὴν τοῦ ἀνέμου, ἐξ ἄλλου δὲ ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν τῶν νεφῶν ἀποτελεῖται ὁ τρα-
χὺς ἐκεῖνος ἤχος τὸν ὁποῖον ἀκούομεν. Ὅταν ὁμως τεντωθοῦν παρὰ πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνεμον αἱ νεφέλαι καὶ φουσκώσουν ὥσάν αἱ πομφόλυγες, τότε δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀντισταθοῦν περισσότερον, ἀλλὰ μὲ ὀρμὴν μεγάλην θραύονται καὶ ἐκβάλλουν μὲ μίαν βιαίαν πρὸς τὰ ἔξω ἐκπνοὴν τὸν ἄνεμον ὁποῦ εἶχον ἐντὸς των, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτελεῖται ὁ κρότος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον κά-

118
A

B

μουν αἱ βρονταί. Αὐτὸ δὲ τὸ ἴδιον συνήθως κάμνει καὶ τὴν ἀστραπὴν. Ὁ Κύριος λοιπὸν εἶνε ὅπου ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα καὶ ἐνεργεῖ τοὺς ἰσχυροὺς ἐκείνους κρότους τῆς βροντῆς, μὲ τὸ νὰ προξενῇ μέσα εἰς τὴν ἀπαλὴν τοῦ ἀέρος φύσιν τόσον
 C πολὺ ὑπερβολικὸν καὶ φοβερὸν κρότον. Ἡμπορεῖ δὲ ἀκόμη κατὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν νὰ ὀνομάζῃς βροντὴν καὶ τὴν παράδοσιν καὶ ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν ὅπου γίνεται μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τῆς ἰσχυρᾶς φωνῆς τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων, ὅπου ἔγειναν τέλειοι πλέον διὰ μέσου τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος ⁽¹⁾. Ὅτι δὲ βροντὴ εἶνε τὸ Εὐαγγέλιον, φανερῶνουν οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι υἱοὶ βροντῆς ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ υἱοὶ βροντῆς ἀληθῶς ὑπῆρξαν (Μαρκ. 32. 17) ⁽²⁾. Διὰ τοῦτο τῆς τοιαύτης βροντῆς ἡ φωνὴ δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ὅπου εἶνε ἄξιος νὰ ὀνομασθῇ τροχός. Διότι λέγει ὁ Δαβὶδ· *Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ* (ψαλμ. 76, 19)· τοῦτέστιν· «ἡ φωνὴ τῆς βροντῆς σου εἶνε εἰς ἐκεῖνον ὅπου ἔλονεν προβαίνει εἰς τὰ ἐμπρὸς καὶ προσδεύει καθὼς ὁ τροχός, ὅστις ὀλίγον μόνον ἀκκουμβᾷ εἰς τὴν γῆν· εἰς ἐκεῖνον ὅπου ὅλως διόλου εἶνε τοιοῦτος, καθὼς ἦτο ἐκεῖνος ὁ τροχός διὰ τὸν

(1) Τὸ κείμενον λέγει· «ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἤδη τελειουμένων». Ἐννοεῖ δὲ ὁ Ἅγιος ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προσερχόμενοι εἰς τὴν πίστιν· πρῶτον ἐκατηχούντο εἰς τὰ δόγματα καὶ εἶτα βαπτιζόμενοι ἐγίνοντο χριστιανοὶ τέλειοι πλέον μυσταγωγούμενοι εἰς τὰ θεῖα μυστήρια. Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς Χρυσστομικῆς ῥήσεως «Ἡ πίστις προηγείται τοῦ βαπτίσματος» (Ἑρμην. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.). Οὕτω ἔγραψε καὶ ὁ θεηγόρος Εὐαγγελιστῆς Μάρκος· «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» (16, 16).

(2) Οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ὠνομάσθησαν υἱοὶ βροντῆς, διότι διὰ μεγάλης φωνῆς, ὡς ἀναπτύσσει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπερ ὥσάν μίαν βροντὴν ἠκούσθη. Καὶ Γρηγόριος δὲ ὁ θεολόγος ἐν τῷ 19 καὶ 20 λόγῳ αὐτοῦ λέγει ὅτι διὰ τὸ μεγαλόφωνον υἱοὶ βροντῆς οὗτοι ὠνομάσθησαν.

ὁποῖον ἔλεγεν ὁ Ἰεζεκιήλ· Καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ τροχὸς εἰς ἐπὶ D
 τῆς γῆς ἐχόμενος τῶν ζώων τοῖς τέσσαρσι καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν
 καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν ὡς εἶδος Θαρσεῖς (1, 15). «Καὶ εἶδον, λέ-
 γει, καὶ ἰδοὺ ἓνας τροχὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅστις ἦτο ἐξευγ-
 μένος εἰς τὰ τέσσαρα ζῶα· καὶ ἡ ὄψις αὐτῶν καὶ ἡ κατασκευὴ
 αὐτῶν ὥσάν ἡ ὄψις Θαρσεῖς».

Ὁ Θεὸς λοιπὸν τῆς δόξης ἐβρόντησε· Κύριος ἐπὶ ὑδά-
 των πολλῶν. Ὑδατα λέγονται οἱ Ἅγιοι, διότι ποταμοὶ ρέουσιν
 ἀπὸ τὴν κοιλίαν των (Ἰωάν. 7, 38), τοῦτέστι μία πνευματικὴ
 διδασκαλία ὅπου ποτίζει μὲ δαψίλειαν τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροα-
 τῶν. Καὶ πάλιν λέγει· λαμβάνουν αὐτοὶ ὕδωρ ἀλλόμενον εἰς
 ζωὴν αἰώνιον (Ἰωάν. 4, 14), τοῦτεστιν ὅπου ἀναβρῦει ζωηρόν,
 τὸ ὁποῖον εἰς ἐκείνους ὅπου τὸ ἔλαβον καλῶς καὶ ὀρθοδόξως γίνεται
 μία πηγὴ ὕδατος, ἡ ἡποία ἀναπηδᾷ καὶ ποτίζει καὶ ὁδηγεῖ εἰς ζωὴν
 τὴν αἰώνιον. Λοιπὸν ἐπάνω εἰς τὰ τοιαῦτα ὕδατα ὑπάρχει ὁ Κύ-
 ριος. Ἐνθυμήσου δὲ τώρα καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ προφήτου Ἡλίας,
 ὅταν ἐκλείσθῃ ὁ οὐρανὸς τρία ἔτη καὶ ἑξ·μήνας· ὅτε ἐνῶ ἦτο
 ἡπλωμένη μία λαμπρὰ αἰθρία ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καρ- E
 μήλου ⁽¹⁾, χωρὶς τὸ παραμικρὸν σύννεφον, ὁ Ἡλίας ἔξαφνα
 ἤκουσε φωνὴν ἐξερχομένην ἀπὸ πολλὰ ὕδατα· ἀμέσως δὲ κατό-
 πιν καὶ βροντὴ ἔγεινεν ἀπὸ σύννεφα καὶ βροχὴ ἔπεσεν. [Γ'. Βασ.
 18, 12). «Ὁ Κύριος λοιπὸν εἶνε ἐπάνω εἰς ὕδατα πολλὰ». Φωνὴ
 Κυρίου ἐν ἰσχύϊ· «Φωνὴ τοῦ Κυρίου, λέγει, εἶνε εἰς τὴν ἰσχύν,
 ἡγοῦν εἰς τὸν ἰσχυρὸν ἄνθρωπον». Καθὼς εἰς τὸν τροχὸν γίνεται
 ἡ φωνή, ἔτσι εἰς τὴν ἰσχύν ἀποτελεῖται πάλιν ἡ φωνὴ τοῦ Κυ-
 ρίου. Διότι ἐκεῖνος ὅπου εἰς ὅλα εἶνε ἰσχυρὸς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ
 Χριστοῦ ὅπου τὸν ἐνδυναμόνει, αὐτὸς ἀκούει τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου
 καὶ πράττει αὐτάς (Α'. Τιμ. 1, 12). Φωνὴ λοιπὸν τοῦ Κυρίου ὑπάρ-
 χει ὅχι εἰς τὴν ἀσθενοῦσαν καὶ ῥάθυμον ψυχὴν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ὅπου

(1) Ὁ Κάρμηλος ἢ Καρμήλιον εἶνε ὕψος κατάφυτον τῆς Παλαι-
 στίνης νοτίως τοῦ Λιβάνου, ὅπου διέτριβεν ὁ Θεσβίτης Ἡλίας.

μέ μεγάλην φιλοπονίαν καὶ ἐξαιρετικὴν δύναμιν πράττει τὸ ἀγαθόν.
 Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ· «Φωνὴ τοῦ Κυρίου, λέγει, ὑπάρ-
 χει εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἥτοι εἰς τὸν μεγαλοπρεπεῖ ἄνδρα».
 Ἡ μεγαλοπρέπεια εἶνε ἀρετὴ λαμπρὰ καὶ μεγάλη. Ὅθεν ἐκεῖνος
 ὅπου λαμπρῶς ἐκτελεῖ τὰς μεγάλας πράξεις τοῦ ὀνομάζεται με-
 γαλοπρεπής. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶνε ἀδούλωτος εἰς τὸ φρόνημα
 τῆς σαρκὸς ⁽¹⁾, ὅταν ἀποκτήσῃ μεγαλεῖον καὶ ἀξίωμα ὅπου τῆς
 119 A πρέπει, μέ τὸ νὰ συναισθάνεται τὰ προτερήματα ὅπου τῆς ἐδό-
 θησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε μέσα εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ἡ φωνὴ τοῦ
 Κυρίου. Ὅσοι μὲν λοιπὸν ἄνθρωποι ἔχουν μεγαλοπρεπεῖς περὶ
 τοῦ Θεοῦ ἐννόας, μέ ὑψηλὸν δὲ τρόπον ἐμελέτησαν τοὺς περὶ
 τῆς δημιουργίας λόγους καὶ κατώρθωσαν ἐξάπαντος εἰς ἱκανὸν
 βάθος νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, καὶ
 προσέτι ὅσοι δὲν εἶνε φειδωλοὶ εἰς τὰς ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ μεγα-
 λόδωροι καὶ πλουσίως ἐξοικονομοῦν τὰς ἀνάγκας τῶν ἀδελφῶν,
 αὐτοὶ εἶνε οἱ μεγαλοπρεπεῖς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους εἶνε ἐγκάτοι-
 κος ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Διότι βέβαια ὁ μεγαλοπρεπὴς περιπρο-
 νεῖ ὅλα τὰ σωματικά, μέ τὸ νὰ θεωρῇ ὅτι αὐτὰ συγκρινόμενα
 B μέ τὰ ἀόρατα δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν. Τὸν μεγαλοπρεπεῖ καμ-
 μία περιπέτεια καὶ δυστυχία δὲν θὰ τὸν λυπήσῃ· οὔτε θὰ τὸν
 διαταράξῃ ἐν γένει κανὲν πάθος, οὔτε θὰ περιπέσῃ ποτὲ εἰς ἀμαρ-
 τήματα, εἰς τὰ ὅποια περιπίπτουν ἀνθρωπάρια φαῦλα καὶ εὐ-
 τελεῖ, οὔτε καμμία ἀκαθαρσία τῆς σαρκὸς θὰ τὸν ταπεινώσῃ.
 Διότι δυσκόλως εὐρίσκουν εἰσοδὸν εἰς αὐτὸν τὰ ταπεινωτικὰ
 πάθη, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν οὔτε καὶ νὰ τὸν κυττάξουν
 κατὰ πρόσωπον, διὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ φρονήματός
 του. Ὑπάρχει δὲ ἀκόμη καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα καὶ ὑπερουράνιος
 τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρέπεια, καθὼς ἐκεῖνο ὅπου λέγει ὁ Δαβὶδ·

(1) Φρόνημα τῆς σαρκὸς ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Ῥωμ.
 8, 6) κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, τὸν παχὺν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου
 ὅπου μόνον διὰ τὸ σῶμα φροντίζει.

Ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν (ψαλμ. 8, 2)· ἤτοι· «ἀνυψώθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ». Ὅσοι λοιπὸν μεγάλα καὶ ὑψηλὰ φρονοῦν περὶ τοῦ Θεοῦ, οὗτοι ὑπερυψόνουν τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ.

Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους (¹) «Φωνή, λέγει, τοῦ Κυρίου εἶνε, ὁ ὁποῖος συντρίβει τὰς κέδρους». Ἡ κέδρος ἄλλοτε μὲν ἐπαινεῖται ἀπὸ τὴν θείαν Γραφὴν ὡσάν ὅπου εἶνε δένδρον στερεόν, τὸ ὁποῖον δὲν σήπεται ποτὲ καὶ εἶνε εὐῶδες καὶ ἀειθαλές, ἱκανὸν δὲ νὰ χορηγῇ στέγασμα καὶ σκέπην. Ἄλλοτε δὲ πάλιν κατηγορεῖται ὡσάν ὅπου εἶνε δένδρον ἄκαρπον καὶ δυσκολόλυστον τόσον, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ εἰς τελείαν παράστασιν τοῦ ἀσεβοῦς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὲ κέδρον παρομοιάζεται· Διότι· *Εἶδον*, λέγει ὁ ψαλμός, *τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου* (ψαλ. 36, 35). «Εἶδα, λέγει, τὸν ἀσεβῆ ὅπου πολὺ ὑψόνετο καὶ ὑπερηφανεύετο ὡσάν τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου» (²). Αὐτὴν δὲ τὴν κατηγορημένην σημασίαν

(¹) Ἡ κέδρος εἶνε δένδρον τοῦ γένους τῶν κωνοφόρων ὁμοία πρὸς τὴν κυπάρισσον, ἀλλὰ φθάνουσα εἰς ὕψος μέγα καὶ ἔχουσα φύλλα πυκνὰ ὡς τὰ τῆς πεύκης. Περιβόητοι εἶνε αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου. Τοῦ τελευταίου τούτου εἶδους πατρίς εἶνε ἡ Συρία, ἐνθα φθάνουν εἰς μέγιστον ὕψος. Ἐχει δὲ αὕτη σχῆμα πυραμιδοειδὲς καὶ μεγαλοπρεπές. Ζῇ πάμπολλα ἔτη καὶ παρέχει ξύλον ἐρυθρὸν εὐῶδες καὶ ἀδιάφθορον. Ὁμοίως καὶ ἡ ῥητίνη αὐτῆς εἶνε εὐωδιστάτη. Ὁ καρπὸς τῆς κέδρου εἶνε τὸ μῆλον καθὼς τὸ κυπαρισσόμηλον. Ἄλλ' ὀνομάζεται ἄκαρπον δένδρον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, διότι δὲν πκράγει καρπὸν βρώσιμον. Τὸ μικρὸν δένδρον τοῦ γένους αὐτοῦ, ὕπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὀνομάζεται κέδρος, εἶνε ἡ ἄρκευθος, εὐωδιστάτη καὶ αὕτη, ἀλλὰ μὴ φθάνουσα εἰς τὸ ὕψος τῆς κέδρου.

(²) Ὁ Λιβάνος εἶνε τὸ περιβόητον ὄρος τῆς μεσημβρινῆς Συρίας, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ δύο χωριστὰς σειράς, τὸν κυρίως Λιβάνον, καὶ τὸν Ἀντιλίβανον, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται ἡ Κοίλη Συρία. Ἐκ τοῦ Λιβάνου εἶχε κόψει ὁ Σολομὼν μὲ χιλιάδας ἐργατῶν τὴν ξυλείαν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ περιφήμου Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ.

- ἔχει ὁμοίως καὶ εἰς τὸν στίχον αὐτὸν ἡ κέδρος· διότι «ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, λέγει, συντρίβει τὰς κέδρους». Καθὼς δὲ λέγεται ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἔνοικεῖ μέσα εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ψυχὴν, ἔτσι λέγεται πάλιν ὅτι ἡ φωνὴ αὐτῆ τοῦ Κυρίου συντρίβει ἐκεῖνους ὅπου ματαίως ὑπερηφανεύονται· ἐκεῖνους ὅπου ἀνυψοῦν τὸν ἑαυτὸν τους μὲ ὅσα φαίνονται ὑψηλὰ καὶ μεγάλα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, μὲ πλοῦτον δηλαδή, ἡ δόξαν, ἡ ἐξουσίαν καὶ ἀρχήν,
- D ἡ κάλλος σωματικόν, ἡ δύναμιν ἡ ἀνδρείαν σωματικὴν. Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. «Καὶ θὰ συντρίψῃ, λέγει, ὁ Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Ὅσοι ἄνθρωποι ἀναβαίνουν καὶ πατοῦν εἰς ξένα πράγματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀποκοτοῦν τὴν ἀλαζονείαν ἐπάνω τους, αὐτοὶ λέγονται κέδροι τοῦ Λιβάνου. Διότι καθὼς αἱ κέδροι ὅπου καὶ μόναι τῶν φυσικὰ εἶνε ὑψηλαί, γίνονται ὅμως ὑψηλότεραι καὶ μεγαλοπρεπέστεραι, ὅταν εἶνε φυτευμέναι ἐπάνω εἰς ἓνα ὑψηλὸν ὄρος, μὲ τὸ νὰ προστίθεται εἰς τὸ ὕψος τῶν καὶ τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ· ἔτσι καὶ ὅσοι ἐπιστηρίζονται ἐπάνω εἰς τὰ φθαρτὰ τοῦ κόσμου πράγματα, κέδροι μὲν εἶνε καὶ αὐτοὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας τῶν καὶ τῆς ἐπάρσεως τοῦ νοός τῶν, τοῦ Λιβάνου δὲ κέδροι ἐπονομάζονται, διότι ὑπερηφανεύονται μὲ τὴν ξένην ἀνύψωσιν, μὲ πράγματα ὅπου δὲν εἶνε ἰδικὰ τῶν, καὶ ἀνυψώνονται καὶ γίνονται ἀλαζόνες ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὰ γήινα πράγματα
- E ὡς ἂν τρόπον τινὰ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λιβάνου. Ἀλλ' ὁ Κύριος δὲν συντρίβει ὅλας τὰς κέδρους, ἀλλὰ μόνον τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Διότι ἐπειδὴ τὸ ὄρος τοῦ Λιβάνου εἶνε τόπος εἰδωλολατρείας, ὅσαι ψυχαὶ ὑπερηφανεύονται ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, αὐταὶ ὀνομάζονται κέδροι τοῦ Λιβάνου καὶ εἶνε ἄξιοι νὰ συντριφθοῦν. Διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι κέδροι τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας σκεπάζουν αἱ ἀναδενδράδες τῆς ἀμπέλου ἐκείνης, ἡ ὁποία μετετέθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καθὼς ἐμάθομεν ἀπὸ τοὺς ψαλμούς. Ἐκάλυψε δὲ ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ (ψαλμ. 79, 11). «Ἐσκέπασε, λέγει, τὰ βουνὰ ἡ σκιά τῆς καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς ἐσκέπατάν τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ». Ἀφοῦ λοιπὸν μαζὶ μὲ τὰς

ἄλλας ἐννοίας ἑποῦ ἀποδίδομεν εἰς τὸν Χριστόν, ὁ Κύριος ἡμῶν
ἐνομάζεται καὶ ἄμπελος, διότι ἐγὼ εἰμι, λέγει, ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς
τὰ κλήματα (Ἰωάν. 15, 5)· ἦτοι· «Ἐγὼ εἰμαι ἡ ἄμπελος, δηλαδὴ
ἡ ῥίζα, σεῖς εἰσθε τὰ κλήματα καὶ ἡ βέργες», τότε κέδροι τοῦ
Θεοῦ εἶνε ὅσοι πρωτῆτερα μὲν ἦσαν ἄκαρποι καὶ προωρισμένοι εἰς
καῦσιν, ἀφότου ὅμως προσήλθον ὑποκάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ
Χριστοῦ καὶ τρόπον τινὰ ἐνεδύθησαν αὐτὸν ὁλόκληρον, μὲ τὴν
θεῖαν του χάριν σκεπάξουν ὁλόγυρα καλὰ τὴν ἀκαρπίαν τῆς ζωῆς
των. Τὰς μὲν λοιπὸν κέδρους τοῦ Θεοῦ τὰς φυλάττουν καλὰ
ἀναδενδράδες πολὺκαρποι, ὅπου περιπλέκονται ὁλόγυρα εἰς αὐ-
τάς, τὰς δὲ κέδρους τοῦ Λιβάνου συντρίβει ὁ Κύριος. Καὶ λε-
πτυνεῖ αὐτάς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον (1). «Καὶ θὰ λε-
πτύνη, λέγει, καὶ θὰ τρίψῃ αὐτάς καλὰ καὶ ὅλον τὸν Λίβανον,
καθὼς ἐλέπτυνε καὶ ἔτριψεν εἰς κόκκιν τὸ μοσχάριον». Ἐνθυμή-
σου τώρα τὸ μοσχάριον ἑποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐξοδον, τὸ
ὅποτον εἶχον κατασκευάσει οἱ Ἑβραῖοι, ὅταν ἔπεσαν εἰς τὴν εἰ-
δωλολατρείαν (Ἐξοδ. 32, 20). Ἐκεῖνο τὸ μοσχάριον ὁ Μωϋ-
σης τὸ ἐλέπτυνε καὶ τὸ ἔκαμε κόκκιν καὶ ἐπότισε μὲ ἐκεῖνο τὸν
Ἑβραϊκὸν λαόν (2). Ἀπαράλλακτα λοιπὸν ὥσάν ἐκεῖνο τὸ μό-
σχάριον θὰ ἐξαφανίσῃ ὁ Κύριος ὁλόκληρον τὸν Λίβανον καὶ τὸ
ἐθιμον τῆς εἰδωλολατρείας ὅπου κυριαρχεῖ ἐπάνω εἰς αὐτόν. Καὶ
Ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος, λέ-
γει, θὰ εἶνε ὥσάν ἕνα υἱὸς τῶν μονοκερώτων». Ὁ Μονογενὴς
Υἱὸς ἑποῦ διδίδει ζωὴν εἰς τὴν κόσμον (Ἐφεσ. 5, 2), ὅταν μὲν
προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ θυσίαν καὶ προσφοράν εἰς τὸν Θεὸν διὰ

(1) Ἡ ἔννοια κατὰ σύνταξιν τοῦ στίχου εἶνε αὕτη : Καὶ λεπτο-
νεῖ αὐτάς, τὰς κέδρους καὶ τὸν Λίβανον, ὡς τὸν μόσχον.

(2) Καὶ λαβὼν ὁ Μωϋσῆς, λέγει ἡ Ἐξοδος, τὸν μόσχον ὃν ἐποίησαν, κατέκαυσεν ἐν πυρὶ καὶ κητήλεσε λεπτὸν—τὸν ἄλεσε—καὶ ἔσπειρε αὐτὸν—τὴν κόκκιν—ἐπὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπότισεν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ.

τὰς ἁμαρτίας μας ὀνομάζεται καὶ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πρόβατον. Διότι· ἴδε, λέγει, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 1, 29). « Ἴδού ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ». Καὶ πάλιν· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη (Ἦσ. 53, 7). « Ὡσάν ἓνα πρόβατον ἐσύρθη νὰ σφαγῇ ». Ὅταν δὲ εἶνε ἀνάγκη νὰ τιμωρήσῃ ἐκδικητικῶς καὶ νὰ κρημνίσῃ κάτω τὴν ἰσχυράν ἐξουσίαν καὶ τυραννίαν τοῦ διαβόλου, ὅπου προσκολλᾶται ἐπάνω εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, μίαν δύναμιν δηλαδὴ ἀποθηριωμένην ὅλως διόλου καὶ ἐξηγριωμένην, τότε ὀνομάζεται Υἱὸς μονοκερώτων. Διότι καθὼς μανθάνομεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, ὁ μονόκερος εἶνε ζῶον ὅπου ἔχει μίαν δύναμιν ἀκαταμάχητον καὶ δὲν ὑποτάσσεται ὅλως διόλου εἰς τὸν ἄνθρωπον ⁽¹⁾. Διότι· Οὐ δῆσεις αὐτὸν ἱμάντι, λέγει, οὐδὲ κοιμηθήσεται ἐπὶ φάτινης (Ἰώβ 39, 10)· ἤτοι· « Δὲν ἡμπορεῖς ποτὲ νὰ δέσης αὐτὸν μὲ λωρίον, εἰς τὸν ζυγὸν δηλαδὴ ὥστε νὰ ὀργώσῃς τὸν ἀγρόν σου, οὔτε ἡμπορεῖ νὰ κοιμηθῇ μέσα εἰς φάτινην » ⁽²⁾.

(1) Ὁ ἀρχαῖος τῆς Γραφῆς ἐκδότης Ἀκύλας ὀνομάζει τὸ ζῶον τοῦτο ῥινόκερων. Εἶνε δὲ ζῶον μέγα ἐκ τῶν μαστοφόρων, τὸ ὅποιον κατοικεῖ εἰς τὰς θερμὰς χώρας, εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰ γειτονικὰ τῆς Κίνας μέρη. Φέρει ἐν κέρκι (ἐξ οὗ μονόκερος), ἢ καὶ δύο ἐπὶ τοῦ ῥόγγους αὐτοῦ, ἅτινα δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν σκελετὸν, ἀλλὰ εἶνε προσαρτήματα τοῦ δέρματός του. Εἶνε ζῶον ἄγριον καὶ δύσμορφον κλυπτόμενον ὑπὸ παχέος ἀτρίχου δέρματος· εἶνε ὀγκῶδες καὶ δύστροπον, νυκτόδιον δέ, κοιμώμενον τὴν ἡμέραν καὶ ἀποφεύγον τὸν ἥλιον, τὸν ὅποιον φοβεῖται καθ' ὑπερβολήν. Τὸ κέρκι αὐτοῦ κυρτωμένον πρὸς τὰ ὀπίσω εἶνε πολλάκις μήκους ἐνὸς γαλλικοῦ μέτρου καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐκ' τούτου, ἀπαλυνομένου διὰ βράσεως, κατασκευάζουν οἱ ἀσκηταὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους τοὺς σταυροὺς τοὺς λεγόμενους μονόκερα, φέροντας ἐπάνω λεπτοτάτας γλυφὰς τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς περικοπὰς μετὰ κοπιώδους τέχνης ἐξεργασμένους· ὁμοίως δὲ κατασκευάζουν καὶ ἐγκόλπια. Τὰ παλαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν μεγάλην ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν. Ὅταν τοὺς βεπτίσωμεν ἐν τῷ ὕδατι, σχηματίζονται καὶ ἐπικάθηνται ἐπ' αὐτῶν θρόμβοι λαμπροὶ ὡς ἀδάμαντες.

(2) Εἰς τὰς μαρτυρίας ὅπου φέρει ὁ Ἅγιος συνέπτυξε τὸ κείμενον

Καὶ πολλὰ ἄλλα λέγονται εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ βιβλίου διὰ τὸ ζῶον τοῦτο ὅπου ἀγαπᾷ τόσον τὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν θέλει νὰ ὑποταχθῇ διόλου εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁽¹⁾. «Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἡ θεία Γραφή μὲ δύο σημασίας μεταχειρίζεται τὴν παρομοίωσιν τοῦ μονοκέρωτος· ἄλλοτε μὲν πρὸς ἐπαινον, ἄλλοτε δὲ πρὸς κατηγορίαν. Διότι λέγει· «*Ῥῦσαι ἐκ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου.* (Ψαλμ. 21, 22) «Γλύτῳσε, λέγει, ἀπὸ τὴν ρομφαίαν τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀπὸ τὰ κέρατα τῶν μονοκερώτων τὴν ἀδυναμίαν καὶ εὐτέλειάν μου.»

τοῦ Ἰώβ, ὅπερ ἔχει οὕτω· «*Βουλήσει δὲ σοι μονόκερος δουλεῦσαι ἢ κοιμηθῆναι ἐπὶ φάτνης σου, δῆσεις δὲ ἐν ἱμάσι ζυγὸν αὐτοῦ;*» (39, 10). Ἀλλὰ μετέβαλε καὶ τὰς ἀπορηματικὰς ἐρωτήσεις εἰς τὰς ἰσοδυνάμους ἀποφατικὰς προτάσεις.

(1) Διὰ τῆς ῥήσεώς του αὐτῆς ὁ Ἅγιος συμπεριέλαβεν ὅλα ὅσα ἀναφέρονται ἀκόμη περὶ τοῦ ζώου τούτου ἐν τῷ προμνησθέντι χωρίῳ τοῦ Ἰώβ, ὅτινα εἶνε τὰ ἑξῆς· «*ἢ ἐλκύσει σου αὐλακκας ἐν πεδίῳ; πέποιθας δὲ ἐπ' αὐτῷ ὅτι πολλὴ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ; καὶ ἐπαφήσεις αὐτῷ τὰ ἔργα σου; πιστεύσεις δὲ αὐτῷ ὅτι ἀποδώσει σοι τὸν σπόνρον, καὶ εἰσοίσει σου τὴν ἄλωνα;*»

Ἡ παροῦσα περικοπὴ τῆς Ὀμιλίας τοῦ Ἀγίου, ἐν τῇ ἀνεκδότῳ Σειρᾷ Νικητά τοῦ Ἡρακλεώτου, ἣτις ἔχει συρραφῇ ἐκ διαφόρων ἐρμηνειῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς παρὰ διαφόρων ἐρμηνευτῶν γενομένων, φέρεται ἐκτενεστέρα παρακολουθεῦσα ὅλα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἰώβ λεγόμενα περὶ τοῦ μονοκέρωτος. Ἐχει δὲ οὕτω κατὰ μεταγραφὴν ἐλευθέραν. «Οὔτε θὰ θελήσῃ ποτὲ ὁ μονόκερος νὰ κοιμηθῇ μέσα εἰς φάτνην, οὔτε θὰ ἰσοπεδώσῃ τὰς κοιλάδας ἀκολουθῶν σε καὶ ἀνοίγων αὐλακκας διὰ τοῦ ἀρότρου, οὔτε θὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν ποτὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ σου, οὔτε θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὸν σπόνρον, συντελῶν τουτέστιν εἰς τὴν κανονικὴν τῆς γῆς καλλιέργειαν, οὔτε θὰ συνάξῃ μέσα εἰς τὰς ἀποθήκας τὰ γεννήματα ὅπου ἀλωνίσθησαν.

Αὐτὰ λέγει διὰ τοῦ στόματος τοῦ Δαβὶδ ὁ Κύριος, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἔκδοτον εἰς τοὺς πολέμους λαόν, ὅπου ἐπανεστάτησεν ἐναντίον του κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάθους. Πάλιν ἔμως λέγει εἰς ἄλλο μέρος. Ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου. (Ψαλμ. 91, 11) ἤτοι· «θὰ ὑψωθῇ τὸ κέρας μου ὡσὰν τὸ κέρας τοῦ μονοκέρωτος.» Καθὼς φαίνεται λοιπὸν ἔνεκα μὲν τῆς ἀμυντικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν τὸ ζῶον αὐτὸ ἔχει πρὸς ὑπεράσπισίν του, λαμβάνεται πολλάκις εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν εἰς ἐξεικόνισιν τῶν κακῶν· ἔνεκα δὲ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ κέρατός του καὶ τῆς ἀγάπης ὅπου ἔχει πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἀναφέρεται τούναντίον εἰς παρομοίωσιν τῶν καλῶν. Καὶ ἐν γένει ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἡ λέξις κέρας λαμβάνεται εἰς πολλὰ μέρη ἀντὶ τῆς δόξης, καθὼς ὅταν λέγῃ· Ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ (Ψαλμ. 148, 14) ἤτοι· «θὰ ὑψώσῃ τὴν δόξαν τοῦ λαοῦ του.» Καὶ πάλιν· Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ. (Ψαλμ. 111, 9) ἤτοι· «Τὸ κέρας αὐτοῦ θὰ ὑψωθῇ μὲ δόξαν»· ἡ ἀκόμη ἐπειδὴ τὸ κέρας λαμβάνεται πολλάκις ἀντὶ τῆς δυνάμεως, καθὼς εἰς τό· Ὑπερασπιστὴς μου καὶ κέρας τῆς σωτηρίας μου (Ψαλμ. 17, 3), ὁ Χριστὸς δὲ εἶναι δυνάμις τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο μὲ τὸ νὰ ἔχῃ ὁ Χριστὸς ἐν κέρας, τουτέστι μίαν δύναμιν, τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς, ὠνομάσθη μονόκερως.

Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός. «Φωνὴ τοῦ Κυρίου γίνεται, λέγει, ὁ ὁποῖος διαχωρίζει τὴν φλόγα τοῦ πυρός.» Διεχωρίσθη μὲν ἡ φλόξ τοῦ πυρός κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν Παίδων εἰς τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον (Δαν. 3, 17) ὅταν ἡ φλόξ ἐξεχύθη ἔξω ἀπὸ τὴν κάμινον εἰς ἑκτασιν μεγαλειτέραν ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐννέα πήχεις, καὶ κατέκαιεν ὅλους ἐκεῖνους ὅπου ἴσταντο γύρω ἐκεῖ. Ἀφοῦ δὲ διεχωρίσθη μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἐδέχθη ἐντὸς αὐτῆς αὖραν, μίαν γλυκυτάτην πνοὴν καὶ ἀναψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανον οἱ Παῖδες ὅπου εὕρισκοντο εἰς τὸ μέσον τῆς καμίνου ἥσυχοι καὶ ἀτάραχοι, ὡσὰν νὰ εὕρισκοντο ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιὰν κανενὸς δένδρου. Διότι λέγει·

Ἐγένετο ὥρῃ πνεῦμα δρόσου διασυρίζον. (Δανιήλ 3, 50) «Ἐ-
 γεινεν ἑξαφνα ὡσάν μία αὔρα δροσερά ὅπου ἐσύριζε δυνατὰ πνέ-
 ουσσα ἐντὸς τῆς καμίνου (¹). Καὶ εἶνε βέβαια πολὺ καταπλη-
 κτικώτερον νὰ διαχωρισθῇ ἡ φυσικὴ δύναμις τοῦ πυρός, παρὰ
 νὰ διαιρεθῇ ἐντελῶς ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα εἰς δύο μέρη. Ἀλλ'
 ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ τὴν φυσικὴν συνέχειαν καὶ ἐνότη-
 τα τοῦ πυρός ἤμπορεῖ νὰ διαχωρίσῃ. Μολονότι τὸ πῦρ φαίνεται 121
 ὅτι εἶνε ἀδύνατον μὲ ἀνθρωπίνην ἐπινόησιν νὰ κοπῇ εἰς δύο καὶ Α
 νὰ διαιρεθῇ, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου διακό-
 πτεται εἰς δύο μέρη καὶ διαχωρίζεται. Φρονῶ δὲ ὅτι τὸ πῦρ
 ὅπου εἶνε προετοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους
 τοῦ διὰ κόλασιν αὐτῶν διαχωρίζεται μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου.
 Τοῦτο δὲ θὰ γίνῃ τότε πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Ἐπειδὴ εἰς
 τὸ πῦρ ὑπάρχουν καὶ ἐνεργοῦν δύο δυνάμεις φυσικαί, ἡ μία
 καυστικὴ ὅπου καίει καὶ ἡ ἄλλη φωτιστικὴ ὅπου φωτίζει, θὰ
 ἀποχωρισθοῦν τότε καὶ ἡ μὲν δριμεῖα καὶ τιμωρητικὴ καὶ καυ-
 στικὴ δύναμις τοῦ πυρός θὰ ἀπομείνῃ δι' ἐκείνους ὅπου εἶνε ἄξιοι
 διὰ τὰς πράξεις των νὰ καοῦν, ἡ δὲ φωτιστικὴ καὶ λαμπρὰ αὐ-
 τοῦ δύναμις θὰ δοθῇ ὡς κληρονομία αἰώνιος διὰ τὴν λαμπρότητα
 καὶ χαρὰν ἐκείνων ὅπου αἰωνίως θὰ εὐφραίνωνται εἰς τὴν Βασι-
 λείαν τῶν Οὐρανῶν. Φωνὴ λοιπὸν τοῦ Κυρίου γίνεται, ὁ ὅποιος Β
 διακόπτει τὴν φλόγα τοῦ πυρός καὶ διαχωρίζει αὐτὴν εἰς δύο
 μέρη, ὥστε τὸ μὲν πῦρ τῆς κολάσεως νὰ εἶνε χωρὶς νὰ ἔχῃ
 διόλου λάμψιν καὶ χωρὶς νὰ φωτίζῃ, τὸ δὲ φῶς πάλιν τῆς ἀνα-
 παύσεως νὰ ἀπομείνῃ φεγγαβολοῦν χωρὶς νὰ καίῃ διόλου.

Φωνὴ Κυρίου συσσεύοντος ἔρημον. «Φωνὴ τοῦ Κυρίου
 γίνεται, λέγει, ὁ ὅποιος σείει δυνατὰ καὶ συγκλονίζει τὴν ἔρη-
 μον.» Διὰ τὸ καλὸν τῆς ἐρήμου οἰκονομεῖ ὁ Κύριος νὰ γίνεται
 εἰς αὐτὴν ὁ συγκλονισμὸς οὗτος, διὰ νὰ μεταβληθῇ αὕτη ἀπὸ
 ἔρημος ὅπου ἦτο εἰς χώραν κατοικημένην· καί, ἀφοῦ ἀπορρίψῃ

(¹) Ἡ ῥῆσις ἐν τῷ Δανιήλ ἔχει οὕτω· «Ἄγγελος Κυρίου ἐποί-
 ησε τὸ μέσον τῆς καμίνου ὡς πνεῦμα δρόσου διασυρίζον.»

τὸ ὄνειδος τῆς ἀτεκνίας, λάβῃ τὸν ἔπαινον τῆς πολυτεκνίας· διότι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. (Ήσ. 54, 1) «Πολλά, λέγει, εἶνε τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον παρὰ ἐκείνης ὅπου εἶνε ὑπανδρευμένη»· καὶ ἀφοῦ γεμί-
 σῃ ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μεταβληθῇ αὐτή, ὅπου
 προτῆτερα ἦτο ἐρημος, εἰς λίμνας ὑδάτων. Καὶ συσσεισὶ Κύ-
 ριος τὴν ἐρημον Κάδης· «Καὶ θὰ συγκλονίσῃ, λέγει, μὲ δυ-
 νατὸν σεισμὸν ὁ Κύριος τὴν ἐρημον τῆς Κάδης». Δὲν θὰ σεισῇ
 λοιπὸν ὁ Κύριος κάθε ἐρημον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐρημον τῆς Κά-
 δης, τουτέστι τὴν ἁγίαν καὶ ἀφιερωμένην εἰς αὐτόν· διότι Κά-
 δης ἐξηγεῖται ἁγιασμός⁽¹⁾. Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλά-
 φους. «Φωνὴ γίνεται τοῦ Κυρίου, λέγει, ὅπου τελειοποιεῖ καὶ
 δυναμώνει τὰς ἐλάφους. Ὅσα λέγονται τώρα διὰ τὸν καταρτι-
 σμὸν καὶ ἐνδυνάμωσιν τῶν ἐλάφων, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ ἡ φωνὴ
 τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ ἐξηγηθῶν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ τὸν
 ὁποῖον ἐξηγήθησαν καὶ τὰ προηγούμενα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἐλαφος
 ἔχῃ τοιαύτην φυσικὴν κατασκευὴν, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ βλά-
 πτεται διόλου ἀπὸ τὰ ἐρπετά, καὶ μάλιστα καθὼς λέγουσιν ἐκεῖ-
 νοι ὅπου ἔκαμαν εἰδικὰς παρατηρήσεις εἰς τὰ τοιαῦτα, ὅταν φά-
 γῃ ἔχιδαν ἢ ἐλαφος, καθαρίζεται καὶ θεραπεύεται ἀπὸ κάθε πά-
 θημα δηλητηριάσεως⁽²⁾. Ἀφοῦ δὲ ὅλα τὰ φαρμακερά θηρία

(1) «Τουτέστι τὸν ἁγιασμὸν» ἔχει τὸ κεῖμενον· ἀλλ' ἡμεῖς ἠκο-
 λουθήσαμεν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ὅπου κάμνει ὁ ἱερός Ζυγαδηνός.
 ὅστις παρακολουθεῖ πιστῶς τὸν Μ. Βασίλειον. «Δὲν θὰ συσσεισῇ,
 λέγει, ὅλην τὴν ἐρημον, ἀλλὰ τὴν Κάδης· τουτέστι τὴν ἁγίαν, τὴν
 ἀφωρισμένην καὶ ἁγίαν αὐτοῦ».

(2) Οἱ εἰδικοί αὐτοὶ φυσιολόγοι εἶνε ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Αἰλιανός,
 ὅστις εἰς τὸ σύγγραμμά του «περὶ ζώων» ἀναφέρει καὶ ἄλλα καθαρι-
 τικά, τὰ ὅποια τρώγουσιν αἱ ἐλαφοί, ἵνα προφυλαχθῶν ἀπὸ τὰ δηγ-
 ματα τῶν ἐρπετῶν. Ὅταν π. χ. δηχθῶσιν ἀπὸ φαλάγγια, ἤτοι
 φαρμακερὰς ἀράχνας, τρώγουσιν καρκίνους, ἄλλοτε δὲ πάλιν τρώγουσιν
 σέλινον καὶ θεραπεύονται.

λαμβάνονται εἰς παράστασιν καὶ ἐξεικόνισιν τῶν πονηρῶν καὶ διαβολικῶν δυνάμεων, διότι δέδωκα ὑμῖν, λέγει ὁ Κύριος, τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων ⁽¹⁾ καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. (Λουκ. 10, 19) «Σὰς ἔδωκα, λέγει, τὴν ἐξουσίαν νὰ πατήτε ἐπάνω εἰς ὄφεις καὶ σκορπίους καὶ ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ἀφ' οὗ ἄλλος πάλιν ψαλμὸς ὑπόσχεται εἰς τὸν Προφήτην καὶ λέγει· Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ. (Ψαλμ. 90, 13) «Ἐπάνω εἰς ἀσπίδα, λέγει, καὶ ἐπάνω εἰς βασιλίσκον θὰ πατήσης·» ⁽²⁾ ἀφοῦ, λέγω, αὐτὰ ἀναγινώσκωμεν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὡσάκις ἀκούωμεν νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς ἐλάφου, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐννοῶμεν ὅτι ὁ λόγος ἐκεῖνος μᾶς ἐξεικονίζει τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον εἰς ἡμᾶς. Διότι λέγουν οἱ ψαλ-

(1) Ὅφεις καὶ σκορπιοί, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, εἶνε τὰ τάγματα τῶν δχιμόνων, ὅπου σύρονται εἰς τὴν γῆν κάτω. Καὶ ὅσοι μὲν δαίμονες πληγόνουν πλέον φανερά λέγονται ὄφεις, ὅσοι δὲ πληγόνουν κρυφά, λέγονται σκορπιοί.

(2) Ἡ μὲν ἀσπίς εἶνε ὄφις ἰοδόλος τῶν θερμῶν κλιμάτων· εἶνε δὲ συνήθης ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐπιστημονικῶς ὀνομάζεται Νάγικ Χάγιε. Ὁ δὲ βασιλίσκος εἶνε μυθικὸς ὄφις, εἰς τὸν ὅποιον ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι ἔφερε μικρὸν στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν του. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν μυθικὰς ιδιότητας. Ἐγενεῖτο ἐξ ὡοῦ ἀλέκτορος τὸ ὅποιον ἐπώασε φρῦνος. Ὁ μυθικὸς αὐτὸς ὄφις ἐφόρευε διὰ τοῦ βλέμματός. Ὁ Ληναῖος ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς εἶδος ὄφρων ἐκ τῶν σαυροειδῶν ἐρπετῶν, τὰ ὅποια εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ φέρουν κοπτερὰν ῥάχιν. Ὡς πρὸς τὸ στέμμα τοῦ βασιλίσκου ἀναφέρομεν ὅτι ὑπάρχει εἶδος μεγάλου φαγγρίου, ἰχθύος ἐκ τῶν συνηθεστέρων εἰς τὰς θαλάσσας μας, εἰς πρόσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου σχηματίζεται γωνιώδης ἐξοχή ἐπικλινὴς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, ἔχουσα ὁμοιότητα μὲ τὰς γραμμὰς βυζαντινοῦ στεμματος, τὸ ὅποιον ἀφαγγρὶ μὲ κορώναν ὀνομάζουσι οἱ ἀλιεῖς. Τοιαύτη ἐξοχή θὰ ἐσχηματίζετο καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλίσκου, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ μυθικὸς ὄφις.

μοί· "Ορη τὰ ὑψηλά ταῖς ἐλάφοις· (Ψαλμ. 103, 118) «τὰ βουνά, λέγει, τὰ ὑψηλά εἶνε διὰ τὰς ἐλάφους.» Καὶ πάλιν· "Επιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. (Ψαλμ. 41, 2) «Μεγάλον πόθον, λέγει, τρέχει ἡ ἔλαφος εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων.» Ἀποῦ λοιπὸν καὶ κάθε δίκαιος κατοικεῖ πάντοτε εἰς τὰ ὑψηλά μέρη, κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως (Φιλ. 3, 14), ἦτοι· «με ὠρισμένον σκοπὸν τρέχων νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως⁽¹⁾ αὐτὸς τρέχει. ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ποσίμους καὶ ὑγιεινὰς πηγὰς, με τὸ νὰ ἀναζητῇ νὰ μάθῃ τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς θεολογίας. Ἐχει δὲ τὴν δύναμιν ἡ ἔλαφος με τὴν ἀναπνοὴν της νὰ σύρῃ τοὺς ἐμφωλεύοντας φαρμακεροὺς ὄφεις καὶ λοιπὰ δηλητηριώδη ἐρπετὰ
Ε Εξω ἀπὸ τὰς βαθυτάτας ὁπᾶς. Καθὼς λοιπὸν ὀνομάζεται αἰτὸς ὁ ἅγιος ἄνθρωπος, διότι ἐπάνω εἰς τὰ σύννεφα πετᾷ καὶ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα πτηνὰ ἀνυψόνεται ἀπὸ τὴν γῆν· καὶ καθὼς πάλιν ὁ ἅγιος ὀνομάζεται πρόβατον διὰ τὴν ἡμερέτητά του καὶ πραότητα καὶ τὴν προθυμίαν εἰς τὸ νὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχει· καὶ καθὼς ὀνομάζεται κρὶς διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα ὅπου ἔχει εἰς τὸ νὰ ἄρχῃ καὶ ὁδηγῇ· καὶ περιστέρα πάλιν διὰ τὴν ἀκακίαν του καὶ ἀπλότητα· ἔτσι ὀνομάζεται ἀκόμη καὶ ἔλαφος διὰ τὴν δύναμιν ὅπου ἔχει νὰ ἀντιμάχεται ἐναντίον τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών λέγει. "Ελαφος φιλίας καὶ πῶλος χαρίτων ὀμιλεῖτω σοι (Παρ. 5, 19) «Ἄς ὑπάρχῃ λέγει, πάντοτε μαζί σου ἔλαφος ἐρασμία καὶ δορκὰς χαριτωμένη.» Με τοῦτο δὲ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι ἐκεῖνοι ὅπου ἀνωτέρω ὀνομάσθησαν ἔλαφοι εἶνε ἐπιτηδεῖοι καὶ κατάλληλοι διὰ νὰ διδάσκουν τὴν θεολογίαν.
122 Α «Ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου εἶνε ὅπου καταρτίζει καὶ κάμνει ἰσχυρὰς τὰς ἐλάφους.» "Όταν λοιπὸν ἴδωμεν κανένα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ὅπου νὰ εἶνε τέλειος καὶ κατηρτισμένος, ἅς προσπαθήσωμεν

(1) Ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος ἄνω κλῆσιν ἐννοεῖ τὴν ἄφθαρτον καὶ οὐράνιον βραβεῖαν.

νὰ ἀποκτήσωμεν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν του. Διότι
 ὅπου εὐρίσκεται παροῦσα κομμία ἔλαφος, ἀπὸ ἐκεῖ καταδιώκε-
 ται καὶ φεύγει ὅλη ἡ βλάβη τῶν φαρμακερῶν ἑρπετῶν. Ἐπειδὴ
 τὰ ἰσόδολα θηρία δὲν ὑποφέρουν τὴν ὁσμὴν αὐτοῦ τοῦ ζώου, ἀφοῦ
 μάλιστα καὶ νὰ καπνισθοῦν μόνον οἱ ὄφεις μὲ τὰ καϊόμενα κέ-
 ρατα τῶν ἐλάφων φεύγουν ἀμέσως καὶ ὑποχωροῦν. Καὶ ἀποκάλ-
 λύσει δρυμοὺς «Καὶ θὰ γυμνώσῃ, λέγει, καὶ θὰ ξεσκεπάσῃ τοὺς
 δρυμοὺς, τουτέστι τὰ ἄγρια δάση». Κατὰ πρῶτον ἡ φωνὴ τοῦ
 Κυρίου καταρτίζει καὶ κάμνει ἰσχυρὰς τὰς ἐλάφους, κατόπιν δὲ
 γυμνώνει τοὺς δρυμοὺς, ἐκείνους δηλαδὴ τοὺς τόπους ὅπου εἶνε
 κατάφυτοι καὶ καταπυκνωμένοι ἀπὸ ἄγρια καὶ ἄκαρπα δένδρα,
 ὅπου συνήθως καταρεύουν τὰ φαρμακερὰ θηρία. Ἀφοῦ λοιπὸν B
 ἔγεινε πλέον τελεία ἡ ἔλαφος μὲ τὸν καταρτισμὸν ὅπου ἔλαβεν
 ἀπὸ τὸν Κύριον, τότε ὁ δίκαιος ὅπου ἐξομοιοῦται μὲ αὐτὴν κα-
 θαρίζει καὶ ξανοίγει τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα ἄγρια δάση, διὰ νὰ παρα-
 δοθοῦν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον εὐκολα γυμνοὶ ἀπὸ κάθε βοήθειαν
 ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι βλάπτουν τὴν ζωὴν μας, ὅπου ἐκρύπτοντο μέσα
 ἐκεῖ. Καὶ ἐπειδὴ κάθε δένδρον ὅπου δὲν κάμνει καρπὸν καλὸν κό-
 πτεται ἀπὸ τὴν ρίζαν του μὲ τὴν ἀξίνην καὶ ρίπτεται εἰς τὴν
 φωτιάν (Ματθ. 3, 10), ἐξ ἀνάγκης καθαρίζονται καὶ οἱ δρυμοὶ
 μὲ τὸν λόγον ὅπου κόπτει καλλίτερον ἀπὸ κάθε δίστομον μάχαι-
 ραν (Ἑβρ. 4, 12). τουτέστιν αἱ ψυχαὶ ὅπου εἶνε δοσμέναι ὅλως
 διόλου εἰς τὴν ὑλικὴν προσπάθειαν, μέσα εἰς τὰς ὁποίας ὥσάν
 κάποια θηρία ἐμφωλεύουν τὰ διάφορα καὶ ποικίλα πάθη τῶν ἁμαρ-
 τιῶν.⁽¹⁾ Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀθρώπους μὲ τὸ νὰ εἶνε
 βαρυφορτωμένοι ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας, ἔχουν τὰς ψυχὰς C

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ ἱερός Ἰωάννης ὁ Λίνδιος ἀλληγορικῶς ἐρμηνεύων τὴν λέξιν· «Δρυμὸς δὲ ἐστὶν ὁ κόσμος διὰ τὸ σκιῶδες καὶ ἀλαμπές καὶ σκοτεινὸν τῆς ἁμαρτίας τε καὶ πολυθείας. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ δρυμὸς, τόπος σύνδενδρος τὰς ἡλικιὰς ἐμποδίζων ἀκτίνας καὶ σκότος κατὰσκευάζων διὰ τῆς τῶν δένδρων πυκνότητος (ἐρμην. εἰς τὸ Ἄσμ. κεφ. β').»

των ὡς ἀνὲν αὐτὸν χωράριον γεμᾶτον ἀπὸ ἀκάνθας καὶ δὲν τὰς ἀφί-
νουν νὰ τρέφονται καὶ νὰ προσδεύουν μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ
θεοῦ λόγου καὶ ἔτσι νὰ καρποφορήσουν, διὰ τοῦτο ἀπογυμνῶ-
ναι καὶ ξεσκεπάζει, ὁ Κύριος τοὺς δρυμούς, τουτέστι τὴν δυσ-
μορφίαν καὶ ἀσχημίαν καὶ βλάβην ὅπου ὑπάρχει εἰς τὰς φρον-
τίδας τοῦ βίου τούτου, διὰ νὰ καθαρισθῇ καὶ φανῇ καλὰ ὁ τόπος
τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ μὴ ἔχουν τότε οἱ ἄνθρωποι συγ-
κεχυμένας καὶ διεστραμμένας τὰς κρίσεις των διὰ τὰ πράγματα
τοῦ κόσμου ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαθείας των. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι
τὰ μὲν ἀγαθὰ, ἐπειδὴ εἶνε πολὺ κοπιαστικά, τὰ θεωροῦν κακὰ,
τὰ δὲ κακὰ, ἐπειδὴ ἐνυπάρχει εἰς αὐτὰ πρόχειρος πάντοτε ἡ εὐ-
χαρίστησις καὶ γλυκύτης, τὰ ἐπιζητοῦν καὶ ἐπιδιώκουν νὰ
τὰ ἀποκτήσουν ὡς ἀνὰ εἶνε ἀγαθὰ. Ἀνεκδιήγητος δὲ εἶνε ἡ
πλάνη αὕτη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν εἰς μὲν τὴν φύσιν τῶν
ἀγαθῶν ἀνήκουν δένδρα καρποφόρα καὶ ὅλαι αἱ κέδροι, τὰ ὅποια
ἀπαριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ Προφήτου μαζὶ μὲ τὰ ἐπίλοιπα δημιουρ-
D γήματα εἰς τὸν περιώνυμον ἐκεῖνον αἶνον πρὸς τὸν Θεόν⁽¹⁾. Εἰς
δὲ τὴν φύσιν τῶν κακῶν ἀνήκουν οἱ δρυμοὶ, τοὺς ὁποίους ξεσκε-
πάζει καὶ φανερῶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατηθοῦν καὶ
γελασθοῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἐνόμιζαν ὅτι ἡμποροῦσαν νὰ εὐ-
ρουν κανένα καρπὸν χρήσιμον μέσα εἰς αὐτούς.

Καὶ ἐν τῇ ναφ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. «Καὶ μέσα, λέ-
γει, εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἕκαστος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δοξολογεῖ τὸν
Θεόν». Ἄς ἀκούσουν τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ψαλμοῦ καὶ ἄς ἐντρα-
ποῦν ὅσοι κάμνουν ἐκεῖ μακροὺς καὶ διεξοδικοὺς λόγους⁽²⁾. Τί

(1) Ἐννοεῖ ὁ ἄγιος τὸν 148 ψαλμὸν «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον
ἐκ τῶν οὐρανῶν», τὸν ὅποτον κηθ' ἕκαστην αὐγὴν εἰς τὸ τέλος
τοῦ ὄρθρου ψάλλει ἡ Ἐκκλησία, δι' οὗ καλεῖται εἰς τὴν ὑμνωδίαν
τοῦ Πλάστου ὅλη ἡ δημιουργία, μαζὶ δὲ μὲ ὅλα καὶ αἰετὰ καρπο-
φόρα καὶ πᾶσαι κέδροι».

(2) Μικρὰς δὲ προσευχὰς ἢ μακρὰς λόγους, καθὼς λέγει ἐνταῦθα
ὁ Ἅγιος, ἐννοεῖ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (Μκθ. 6, 8.) κατὰ τὸν θεῖον

λέγει ὁ ψαλμὸς; "Ὅστις εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπαγγείλῃ ὄχι λειδορίαν καὶ καταλαλίαν, ὄχι πράγματα μάταια, ὄχι λόγους γεμάτους ἀπὸ πράγματα βδελυρά, ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἕλαστος χριστιανὸς προσφέρει δοξολογίαν. Παρίστανται ἐκεῖ οἱ ἅγιοι "Ἀγγελοι ὅπου καταγράφουν τοὺς λόγους τῶν προσευχομένων. Εἶνε παρὼν ἐκεῖ ὁ Κύριος ὅπου παρατηρεῖ τὰς διαθέσεις τῶν εἰσερχομένων διὰ νὰ προσευχηθῶν. Τοῦ κάθε ἑνὸς ἡ προσευχή εἶνε φανερά εἰς τὸν Θεόν. Ποῖος μὲ διαθέ- Eσιν καὶ μὲ σπουδὴν μεγάλην· ποῖος μὲ ἀκριβῆ γνώσιν καὶ φρόνησιν ἐπιζητεῖ νὰ κερδίσῃ τὰ ἐπουράνια. Ποῖος δὲ ἐπιπολαίως καὶ μὲ τὸ ἄκρον μόνον τῶν χειλέων του προφέρει τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς, ἡ δὲ καρδιά του εἶνε πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἂν δὲ ὁ τοιοῦτος ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν κανὲν χάρισμα εἰς τὴν προσευχήν του, ὅμως ἐπιζητεῖ ὑγίαν σαρκὸς καὶ σωματικὸν πλοῦτον καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην. Καὶ ὅμως κανὲν ἀπὸ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν προσευχήν μας, καθὼς ἡ Γραφή μᾶς διδάσκει· ἀλλ' εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ ἕκαστος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δοξολογεῖ τὸν Θεόν. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ (Ψαλμ. 18, 2) «Οἱ οὐρανοί, λέγει, διηγοῦνται καὶ κηρύττουν ἀφώνως τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.» Τῶν Ἀγγέλων ἔργον εἶνε νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεόν. Εἰς ὅλην τὴν στρατιάν τῶν ἐπουρανίων ἐν ἔργον μόνον ὑπάρχει, τοῦτο· νὰ δοξολογοῦν τὸν Κτίστην καὶ Δημιουργὸν τῶν πάντων Θεόν. "Ὅλη ἡ κτίσις, καὶ ἐκείνη ὅπου

Χρυσόστομον ὄχι τὰς μακρὰς ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ μῆκος καὶ τὸ πλῆθος τῶν λόγων. Διότι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν προσευχήν ζητοῦντες τὸ αὐτὸ πρᾶγμα (Ρωμ. 12, 12). Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἐπήνεσε τὴν χήραν, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἐπιμονὴν τῆς ἡνάγκασε τὸν σκληρὸν ἄρχοντα νὰ τὴν ἀκούσῃ. Ὁμοίως καὶ ὁ φίλος ἐκεῖνος μὲ τὴν ἐπιμονὴν του ἔκκαμε τὸν κοιμώμενον ἄρχοντα νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὴν κλίνην του. Ἐνομοθέτησε λοιπὸν ὁ Κύριος συχνὰ νὰ προσευχώμεθα καὶ ὀλίγα μὲν νὰ λαλοῦμεν, νὰ βραδύνωμεν δὲ ἐν τῇ προσευχῇ.

σιωπᾶ καὶ ἐκείνη ὅπου λαλεῖ, καὶ ἡ ὑπερκόσμιος καὶ ἡ περί-
 123 γειος, δοξολογεῖ τὸν Κτίστην. Ἄνθρωποι δὲ ἑλεεινοὶ ἀφοῦ ἄφη-
 A σαν τὰς οἰκίας των καὶ συνέρρευσαν εἰς τὸν Ναὸν, διὰ τὰ ἡμπο-
 ρέσουν ἴσως τὰ λάβουν χαμμίαν ὠφέλειαν διὰ τὸν ἑαυτὸν των,
 δὲν ἀνοίγουν καλὰ τὰς ἀκοάς των ὡς ἀκούσκει ἐκεῖ τοὺς λόγους
 τοῦ Θεοῦ ὅπου ἀναγινώσκονται ἢ ψάλλονται, δὲν αἰσθάνονται τὴν
 ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην των φύσιν, δὲν θλίβονται ὅπου ἔπεσαν εἰς τὴν
 ἁμαρτίαν δελεασθέντες καὶ συναρπαχθέντες, δὲν κλαίουσιν ἐνθυ-
 μούμενοι τὰς ἁμαρτίας των, δὲν τρομάζουν τὴν Κρίσιν, ἀλλ'
 ἀδιάφοροι ἔλθουσιν διόλου προσμελιδιοῦν πρὸς τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον,
 σφίγγουσιν τὰς χεῖράς των καὶ χαιρετίζουσιν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ
 μεταβάλλουσιν τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς τόπον μακρῶν καὶ ἐκ-
 τεταμένων συνομιλιῶν, καὶ καταφθονοῦν τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ὅπου
 B διαμαρτύρεται ἐναντίον των καὶ τοὺς λέγει ὅτι· «ἐν τῷ Ναῷ
 τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν.» Σὺ ὅμως ὄχι μόνον δὲν λέγεις
 αὐτὸ ὅπου σου παραγγέλλει ὁ ψαλμὸς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πλη-
 σίον σου ἰστάμενον γίνεσαι ἐμπόδιον, μὲ τὸ νὰ κάμνης αὐτὸν νὰ
 προσέξῃ εἰς τὰς ἐμιλίās σου, καὶ μὲ τοὺς βορῶν σου καὶ τοὺς
 κρότους καταπνίγεις τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 Κύτταξε ὅμως μήπως τελευταῖον ἀντὶ τὰς λάθης μισθὸν διὰ τὴν
 δοξολογίαν, ἀπέλθης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καταδικασμένος μαζὶ
 μὲ ἐκεῖνους ὅπου βλασφημοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ψαλμὸν ἔχεις
 ἐκεῖ ὡς ἀκούσης, Προφητείαν ἔχεις, τὰ Εὐαγγελικὰ παραγγέλ-
 ματα, τὰ κηρύγματα τῶν Ἀποστόλων⁽¹⁾. Ἡ γλῶσσά σου ὡς

(1) Ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος κατὰ τὸ Ἀποστολικὸν (Α΄. Κό-
 ρινθ. 14, 26). Διαβλέπομεν δὲ εἰς τοὺς λόγους τοῦ αὐτοῦ τὴν τά-
 ξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ
 λειτουργίᾳ τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου. Διότι καθὼς καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος
 λέγει, ἐν αὐτῇ πρῶτον ἐγένετο ἡ ἀνάγνωσις καταλλήλου περικοπῆς
 ἀπὸ τῶν Προφητῶν, ἔπειτα ἀνεγινώσκετο τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ
 τρίτον ὁ Ἀπόστολος· ἐπειδὴ καὶ ἱστορικῶς οὕτως αὐτὰ ἐγενίαν.
 Πρῶτον ἐκήρυξεν οἱ Προφῆται τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος, ἔπειτα ὁ

ψάλλει, ὁ δὲ νοῦς σου ἅς ἐξετάζῃ μὲ προσοχὴν τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν τῶν ψαλλομένων ἢ ἀναγινωσκομένων. Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ψάλλῃς μὲ τὸ πνεῦμά σου, θὰ ψάλλῃς δὲ συγχρόνως καὶ μὲ τὸν νοῦν σου⁽¹⁾. Διότι μήπως ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου δοξολογίαν; "Οχι· ἀλλὰ θέλει νὰ φανῇς ἐστὶ ἀξίος διὰ νὰ δοξασθῇς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. "Ο σπείρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. (Γαλατ. 6, 7) C Ἐκεῖνο, λέ-

Θεὸς σπικνωθεὶς ἐδίδαξε· καὶ ὕστερον οἱ Ἀπόστολοι ἐξῆλθον εἰς τὸ κήρυγμα. Ἡ ἐπίσημος αὕτη μαρτυρία τοῦ Μ. Βασιλείου διαφωτίζει πολὺ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Λειτουργικῆς καὶ συμπεραίνομεν λοιπὸν ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἀπήγγειλε τὴν προῦσαν Ὁμιλίαν ὁ Ἅγιος, δὲν εἶχεν εἰπαχθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ Λειτουργία του, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἀκόμῃ νὰ τελῇται ἡ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ εἶχε συντομεύσει ἀκόμῃ ὁ Μέγας Βασιλεὺς. Τὴν λειτουργίαν ταύτην κατὰ τοὺς χρόνους μας ἐδημοσίευσεν εἰς φυλλάδα ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος Λάττας, εὐρὼν αὐτὴν τελουμένην ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας του ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου (23 8βρίου)· ἐτέλεσε δὲ αὐτὴν ἅπαξ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς αἱ ὁποῖαι ἔγειναν τότε διὰ τὴν ἀφίξιν εἰς Ἑλλάδα τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσης Ὁλγας ἐν ἔτει 1889. Τακτικῶς δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τελεῖται ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐν Ἑλλάδι δὲ πλὴν τῆς Ζακύνθου, τελεῖται ἐν Τήνῳ, τῇ πόλει, ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν δημοτελῶς, καὶ ἐν τῇ σεβασμίᾳ γυναικείᾳ Μονῇ τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, κειμένην ἄνω τῆς πόλεως ἐν τῷ Κεχροβουνίῳ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1902 τῇ φιλοκάλῳ μερίμνῃ τῆς ὁσιωτάτης Καθηγουμένης γεροντίσσης Μαγδαληνῆς.

(1) Ὑπανίσσεται καὶ ἐρμηνεύει ὁ Ἅγιος ἀποστολικὴν ῥῆσιν ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. Α΄. Ἐπιστολῆς (14, 15) ἐνθα γίνεται λόγος περὶ πνευματικῶν χαρισμάτων, τῆς ὁποίας τὸ συμπέρασμα εἶνε τοῦτο. Νὰ ψάλλῃ ὁ χριστιανὸς μὲ τὴν γλῶσσαν, νὰ ψάλλῃ δὲ καὶ μὲ τὸν νοῦν, τοῦτέστι νὰ ἐννοῇ καὶ καταλαμβάνῃ τὰ ψαλλόμενα· διότι ἐὰν ψάλλῃ μόνον μὲ τὴν γλῶσσαν, ὁ νοῦς μένει ἄκαρπος. Ψάλλει δὲ

γει, ὁποῦ σπεῖρει ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θὰ θερίσῃ». Σπεῖρον δοξολογίαν, διὰ τὴν θερίσῃς στεφάνους καὶ τιμᾶς καὶ ἐπαίνους ἐπάνω εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Αὐτὰ ὅχι ὡς ἄχρηστα εἶπομεν εἰς τὴν παρέκδασιν αὐτὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ στίχου τούτου, «Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν», δι' ἐκείνους, ὁποῦ μῆσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταλαμβάνονται ἀπὸ μίαν ἀκατάσχετον γλωσσασλίαν, οἱ ὅποιοι μὲ αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀνωφελῶς εἰσέρχονται. Εἶθε δὲ μόνον ἀνωφελῶς καὶ ὅχι καὶ ἐπιβλαβῶς⁽¹⁾.

Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικεῖ⁽²⁾. «Ὁ Κύριος, λέγει, κατοικεῖ εἰς τὸν κατακλυσμὸν». Ὁ κατακλυσμὸς εἶνε μία πλημμύρα τοῦ ὕδατος ὁποῦ ἐξαφανίζει ὅ,τι κατακαλύπτεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ καθαρίζει ὁλόκληρον ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁποῦ προτῆτερα ἦτο
 D ρυπαρόν. Κατακλυσμὸν λοιπὸν ὀνομάζει ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς τὴν

μὲ τὴν γλῶσσαν μόνον, ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὸν νοῦν ἐστραμμένον εἰς ἄλλα καὶ ὅχι εἰς τὰ ψαλλόμενα.

(1) Ἄς τρομάξουν ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν αὐτὴν τοῦ Μ. Βασιλείου ἐκεῖνοι ὁποῦ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Ναὸν ἵνα προσευχηθῶσιν, ἀσυστόλως μεταβάλλουν τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς τόπον γενικῆς συνεντεύξεως, ματαιολογοῦντες ἢ κακολογοῦντες. Ἀκόμη δὲ πληκτικώτερον ὁμιλεῖ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ 36 ὁμιλίᾳ εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α'. ἐπιστολὴν ἀναφωνῶν. «Δὲν εἶνε κουρεῖον ἡ ἐκκλησία, οὔτε μυροπωλεῖον, οὔτε καπηλεῖον, οὔτε ὁποῖονδήποτε ἐργαστήριον, ἀλλὰ τόπος Ἀγγέλων, τόπος Ἀρχαγγέλων, Βασιλεία Θεοῦ, αὐτὸς ὁ οὐρανός.» (Παραβ. καὶ Προλεγόμ. ἐν σελ. 18).

(2) Οἱ Ἑβδομήκοντα ἐξέδωκαν κατοικεῖ, χρόνον μέλλοντα τοῦ ρήματος κατοικίζω, Ὅμως χειρόγραφά τινα τοῦ Ἀγίου φέρουσι τὴν γραφὴν κατοικεῖ. Ὅμοίως καὶ ἡ Βουλγάτα τὴν αὐτὴν γραφὴν φέρει κατοικεῖ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ. Ὁ δὲ Ἀκύλας ἐξέδωκε «Κύριος εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἐκάθισεν». Γραμματικῶς δὲ τὸ μὲν κατοικίζω σημαίνει κάμνω ἕνα τόπον κατὰλληλον διὰ κατοικίαν, τὸ δὲ κατοικῶ σημαίνει διακένω μονίμως εἰς ἕνα τόπον· τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου, προτιμᾷ ὁ Ἅγιος.

χάριν τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος, ὥστε ἡ ψυχὴ ἡ ὁποία ἐξέπλυνε καλὰ τὰς ἁμαρτίας τῆς καὶ ἐκαθάρισε τελείως τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, νὰ εἶνε τοῦ λοιποῦ ἐπιτηδεῖα νὰ γείνη κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σύμφωνα δὲ μετὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν εἶνε καὶ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὸν 31ον ψαλμὸν⁽¹⁾. Διότι καὶ εἰς τὸν ψαλμὸν ἐκεῖνον, ἀφοῦ εἶπεν ὁ Δαβὶδ, *τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα, καί, ὑπὲρ αὐτῆς προσεύξεται πᾶς δοῖος, ἐπρόσθεσε κατ' ἐπὶ Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιούσιν.* «Ὅμως δὲν θὰ πλησιάσουν, λέγει, πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ κατακλυσθῇ καὶ κατακαλυφθῇ ἀπὸ πολλὰ ὕδατα.»⁽²⁾ Δηλαδὴ δὲν θὰ πλησιάσουν πλέον αἱ ἁμαρτίαι εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως τῶν παραπτωμάτων του διὰ μέσου τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σχετικὸν μὲ αὐτὸν τὸν στίχον εὐρίσκεται καὶ ἓνα ρητὸν εἰς τὸν προφήτην Μιχαῖαν ὅπου λέγει. *Οἱ θελητῆς ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέψει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἀπορριφθήσονται εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα (7, 19).* «Διότι θέλει τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν, λέγει, καὶ θὰ κάμῃ συνδιαλλαγὴν μαζί μας καὶ θὰ μᾶς ἐλεήσῃ, θὰ καταβυθίσῃ εἰς τὰ ὕδατα τὰς ἁμαρτίας μας καὶ θὰ ριφθοῦν αὐταὶ κάτω εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· καὶ θὰ καθίσῃ ὁ Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα.» «Ὅταν ὁ Θεὸς ἐγκατοικήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου ὅπου λάμπει πλέον ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον τῶν

(1) Ἐξ αὐτοῦ γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Ἅγιος ἡρμῆνευσε καὶ τὸν 31ον ψαλμὸν, ἀλλ' ἡ Ὁμιλία αὕτῃ δὲν ἐσώθη. (Παράβ. καὶ Προλεγ. ἐν σελ. 12).

(2) Ὑδατα πολλὰ ὀνομάζεται ἐνταῦθα τὸ Ἅγιον Βάπτισμα κατὰ τὸν ἐξηγητὴν τοῦ ἱεροῦ Ζυγχαδινού σοφὸν Νικόδημον ὃχι διὰ τὴν ποσότητα τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ διὰ τὴν ποιότητα καὶ δύναμιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ ὕδωρ τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος.

υδάτων τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, κάμνει αὐτὴν τρόπον τινὰ ὥσάν
 ἓνα θρόνον τοῦ Κυρίου ἰσχύει τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει. Κύριος
 εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ. «Ὁ Κύριος, λέγει, θὰ
 δώσει δύναμιν εἰς τὸν λαόν του. Ὁ Κύριος θὰ εὐλογήσῃ τὸν λαόν
 του μὲ τὴν εἰρήνην.» Ἀπὸ μὲν τὸν ἁμαρτωλὸν λαόν θὰ ἀρπάσῃ ὁ
 Κύριος δυνατὸν ἄνδρα καὶ δυνατὴν γυναῖκα· εἰς ἐκεῖνον δὲ ὁποῦ
 φυλάττει τὰς ἐντολάς του χορηγεῖ δύναμιν. (Ἦσ. 3, 1) Διότι
 τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται (Ματθ. 23, 29). «Εἰς ὅλους ἐκεῖ-
 124 νους, λέγει, ὁποῦ ἔχουν, θὰ δοθοῦν καὶ ἄλλα ἀκόμη.» Ἀφοῦ δὲ
 Α με αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτὸς ἐνδυναμωθῇ πλέον εἰς τὸ νὰ πράττῃ
 τὰ καλὰ ἔργα, τότε γίνεται ἄξιος νὰ λάβῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ
 Θεοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τελειοτάτη ἀπὸ ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ
 Θεοῦ εἶνε ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία εἶνε μία ἰσχυρὰ εὐστάθεια καὶ ἀτα-
 ραξία τοῦ νοός· ὥστε ὁ εἰρηνικός ἄνθρωπος νὰ γνωρίζεται ἀπὸ
 τοῦτο τὸ σημεῖον, ὅτι δηλαδὴ κατώρθωσε τὴν πραότητα μὲ τὴν
 κατεύνασιν ὅλων τῶν κακῶν συνηθειῶν του. Ἐκεῖνος ὅμως ὁποῦ
 πολεμεῖται ἀκόμη ἀπὸ τὰ πάθη του, δὲν ἀπέκτησε τὴν εἰρήνην
 τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἥτις
 ὑπερέχουσα πάντα νοῦν (Φιλ. 4, 7),⁽¹⁾ θὰ περιφρουρήσῃ τὰς
 ψυχὰς ἐκείνων ὁποῦ εἶνε ἄξιοι αὐτῆς. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην καὶ ὁ
 Ἀπόστολος Πέτρος εὐχεταί εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ λέ-
 γων· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη (Πέτρ. 1, 2) «Ἡ
 Χάρις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγει, καὶ ἡ εἰρήνη νὰ πλεονάσῃ εἰς σᾶς,
 τουτέστι μὲ ἀφθονίαν νὰ σᾶς δοθῇ». Εἴθε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀφοῦ
 Β ἀγωνισθώμεν καλῶς καὶ ὑποτάζωμεν τὸ σαρκικὸν φρόνημα⁽²⁾

(1) Τὴν ὁποίαν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ καταλάβῃ κανένας, λέγει, νοῦς ὄχι
 μόνον ἀνθρώπινος ἀλλ' οὔτε ἀγγελικός. Κιτὰ δὲ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον
 εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος τὴν καταλλαγὴν καὶ φι-
 λίωσιν τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ ἔκκμεν ὁ Ἰῶς διὰ τῆς ἐνσάρκου οἰκο-
 νομίας του μὲ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα αὐτοῦ.

(2) Ἡ ρῆσις αὕτη ἐξηγήθη ἐν σημ. σελ. 108. Προστίθεται δὲ ἐν-
 ταῦθα ἡ συνέχεις τοῦ ρητοῦ, ὅτι ὁ νοῦς ὁποῦ φρονεῖ τὰ σαρκικά, γεν-
 νᾷ ἔχθραν εἰς τὸν Θεόν, ἐνόσφ δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον του.

τὸ ὅποιον εἶνε ἔχθρα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποῦ καταντήσῃ ἡ ψυχὴ μας με' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς μίαν γαληνιαίαν καὶ ἀκύμαντον κατάστασιν, νὰ γείνωμεν υἱοὶ τῆς εἰρήνης⁽¹⁾ καὶ νὰ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ με' εἰρήνην, με' τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΚΘΕΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Ψαλμὸς Ὁδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβὶδ

C

Ψαλτήριον μὲν μεταφορικῶς καὶ ὄργανον ρυθμισμένον σύμφωνον με' τοὺς κανόνας τῆς μουσικῆς, διὰ νὰ ὑμνῇ τὸν Θεὸν ἡμῶν, εἶνε ἡ ἀρμονικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματος ἡμῶν· ψαλμὸς δὲ εἶνε αἱ διὰ μέσου τοῦ σώματος ἡμῶν τούτου γινόμεναι πράξεις, αἱ ὅποιαι τότε ἀναφέρονται εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὅταν με' τὸ νὰ εἴμεθα εὐαρμόστως τακτοποιημένοι ἀπὸ τὸ λογικόν, δὲν κάμνωμεν με' τὰ κινήματά μας κανὲν ἀνάρμοστον καὶ παράφωνον πρᾶγμα. Ὁδὴ δὲ πάλιν λέγονται ὅσα ἔργα μας σχετίζονται με' τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν καὶ τὴν Θεολογίαν. Ὡστε ὁ μὲν ψαλμὸς εἶνε μουσικὸς λόγος, ἥτοι μελωδία, ὅταν ἀνακρούηται με' εὐρυθμίαν καὶ τάξιν με' τὸ ὄργανον, συμφῶνως με' τοὺς κανόνας τῆς ἀρμονίας. Ὁδὴ δὲ εἶνε φωνὴ μετὰ μέλους, τουτέστιν ᾄσμα τὸ ὅποιον τραγουδεῖται με' ἀρμονίαν, χωρὶς νὰ συνοδεύηται με' τὸ μουσικὸν ὄργανον. Εἰς τὸν παρόντα λοιπὸν ψαλμὸν ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή «ψαλμὸς ὠδῆς», φρονοῦμεν ὅτι με' τὰς λέξεις αὐτάς ὑποδηλοῦται ἡ πρᾶξις ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ κατόπιν

D

(1) Περί τῆς Εὐαγγελικῆς αὐτῆς φράσεως ἴδε ἐν σελ. 48.

ἀπὸ τὴν θεωρίαν.⁽¹⁾ Οὗτος δὲ ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς, συμφώνως μὲ τὴν ἐπιγραφὴν, περιέχει μερικὰς ἀποδείξεις περὶ τῶν ἐγκαίνων τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. Καὶ φαίνεται ὅτι σωματικῶς μὲν καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς ἐψάλη ὑπὸ χοροῦ μελωδικῶς προσηρμοσμένος πρὸς τὸ ψαλτήριον, ὅταν ἐγκαινιάσθῃ ὁ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σολομῶντος ἀνεγερθεὶς περιβόητος ναός· πνευματικῶς ὁμοίως ἐξεταζόμενος φανερῶναι τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Κατ' ἀκολουθίαν λοιπὸν ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ δηλοῦ τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου, ὁ ὁποῖος οἶκος κατεσκευάσθη κατὰ E καινὸν καὶ παράδοξον τρόπον· διότι εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ὑπάρχουν πολλὰ ἔννοια, αἱ ὁποῖαι ἀπαγγέλλονται ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου. Ἄλλ' ἴσως ἀρμόζει νὰ ἐννοήσωμεν οἶκον καὶ αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν ἀκόμη, ἡ ὁποία οἰκοδομεῖται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος γράφει εἰς τὴν πρὸς τὸν Τιμόθεον ἐπιστολὴν του· ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. Ἐγκαίνια δὲ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀνακαινίσιν τοῦ νοῦς ἡμῶν ἡ ὁποία γίνεται διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς ἓνα ἕκαστον ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ θεία καὶ μουσικὴ ἀρμονία δὲν εἶνε ἐκείνη ἡ ὁποία περιέχει λόγους τινὰς ὅπου εὐφραίνουν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ὁποία περιέχει λόγους ὅπου δεσμεύουν καὶ καταπραΰνουν τὰ πονηρὰ 125
A πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἐνοχλοῦν καὶ πειράζουν τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι εὐκλεα ἔμποροῦν νὰ βλάπτωνται.

Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με καὶ οὐκ εὐφρανάς τοὺς ἐχθροὺς μου ἐπ' ἐμέ. «Θὰ σὲ ὑψώσω λέγει, Κύριε, διότι

(1) Κατὰ τὸν ἱερὸν Ζυγαδηνὸν «ᾠδὴ ψαλμοῦ» λέγεται, ὅταν προηγήται ἡ διὰ τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου ἐκτέλεσις, ἀκολουθεῖ δὲ ἡ φωνὴ τοῦ ψάλλοντος· «ψαλμὸς δὲ ᾠδῆς» ὅταν τὸ ἐναντίον, πρῶτα μὲν ψάλλῃ ὁ ψάλλων, κατόπιν δὲ ἀκολουθῇ ἡ τοῦ ὀργάνου συνήχησις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶνε σύνηθες παρὰ τῷ λαῷ.

μέ ἐσήκωσες ἐπάνω καὶ μέ ὑπεστήριξες, καὶ δὲν ἄφῃσες νὰ χαροῦν οἱ ἐχθροὶ μου διὰ τὴν πτώσιν μου. » Μὲ ποῖον τρόπον ἄρα γε ἐκεῖνος ὁποῦ κατοικεῖ εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀνυψώνεται ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἔλαχον νὰ κατοικοῦν εἰς τὸν ταπεινὸν αὐτὸν τόπον τῆς γῆς; Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς ὑπάρχῃ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάνω, καὶ σὺ εἶσαι εἰς τὴν γῆν κάτω, μὲ ποῖον τρόπον σὺ ὁ γῆενος ἡμπορεῖς νὰ ὑψώσης τὸν Θεὸν τὸν οὐράνιον; Τί θέλει λοιπὸν νὰ φανερώσῃ αὐτὸ ὁποῦ κηρύττει ἐδῶ ὁ Προφήτης; Ἡ μήπως ἐννοεῖ ὁ στίχος ὅτι ὑψώνεται ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἀπέκτησαν τὴν δύναμιν νὰ ἐννοοῦν μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ πράγματα διὰ τὸν Θεόν, καὶ ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ; Ὅστις λοιπὸν μὲ τε- B
λείαν γνώσιν σπουδάζει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν οὐράνιον μακαριότητα, αὐτὸς ἀνυψώνει τὸν Θεόν· ὅστις δὲ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν βαδίζει, τὸ ὅποιον δὲν εἶνε πρέπον καὶ νὰ τὸ εἴπῃ κανεὶς, αὐτός, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ταπεινώνει τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ καὶ κάθε σωματικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἀρμίζει εἰς τὴν ἰδικήν μας ἀνθρωπίνην θέσιν, ἀποδίδομεν πολλάκις τρόπον τινὰ εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ὅταν ἡμεῖς νυστάζωμεν καὶ μὲ νωθρότητα προβαίνωμεν εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ζωὴν, τότε λέγεται ὅτι κοιμᾶται ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς, μὲ τὸ νὰ μᾶς θεωρῇ ἀναξίους τῆς ἀφυπνώσεώς του, ἡ ὁποία μᾶς ἐπιβλέπει. Ὅταν δὲ ἐπὶ τέλους ἐννοήσωμεν τὴν βλάβην ὁποῦ προξενεῖται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν ὕπνον αὐτὸν καὶ εἴπωμεν, Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὕπνοις, Κύριε, (ψαλμ. 43, 23) τότε, Οὐ νυστάζει οὐδὲ ὕπνώσει ὁ φυλάσων C
τὸν Ἰσραὴλ (ψαλμ. 120, 4). Καὶ μερικοὶ ἄνθρωποι πάλιν ἀγαγκάζουν τρόπον τινὰ τὸν Θεὸν νὰ ἀποστρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς του ἀπὸ αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῶν αἰσχυρῶν ἔργων των, ὁποῦ δὲν εἶνε ἀξία νὰ τὰ βλέπῃ ὁ Θεός, οἱ ὁποῖοι ὅταν μετανοήσουν, λέγουν· Ἰνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις; (ψαλμ. 43, 24). Καὶ ἄλλοι πάλιν ἄνθρωποι ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν, οἱ ὁποῖοι ἐδιώχθησαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τρόπον τινὰ ἔγειναν οἱ ἴδιοι αἵτιοι νὰ τοὺς λησμονήσῃ ὁ Θεός, οἵτινες λέγουν ὅτι· Ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν καὶ τῆς θλίψεως

ἡμῶν ; (αὐτόθ.) Καὶ ἐν γένει ὅσα λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ σύμ-
 φωνα μὲ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι μόνοι των τὰ
 προξενούν, μὲ τὸ νὰ κατασταίνουν τὸν Θεὸν τοιοῦτον διὰ τὸν
 ἑαυτὸν των, ὅποιον ὁ κάθε ἕνας ὁ ἴδιος προετοιμάζει τὸν
 ἑαυτὸν του. Λοιπὸν, Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβες με καὶ
 οὐκ εὐφρανas τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ. Διότι δὲν ἔχω κανέν
 D ταπεινὸν πρᾶγμα καὶ χαμαιζηλον ἐπάνω εἰς τὴν ζωὴν μου. Μὲ
 ποῖον δὲ μέσον ἐγὼ ἀπέκτησα τὴν δύναμιν αὐτὴν τοῦ νὰ σὲ ἀνυ-
 ψώνω ; Ἰδοὺ· μὲ αὐτὸ τὸ μέσον. Ἀφοῦ δηλαδὴ σὺ ἐπρόφθασες
 καὶ μὲ ὑπέλαβες, τουτέστι μὲ ὑπεβάστατες καὶ μὲ ἀνεσήκωσες
 ἐπάνω, τότε ἐγὼ ἤμπορῶ νὰ σὲ ἀνυψώνω. Μὲ ἔμφασιν δὲ ζωηράν
 εἶπεν ὁ Προφήτης τὴν λέξιν «ὑπέλαβες» ἀντὶ τοῦ ἐμετεωρίσας
 με, ἥτοι μὲ ἀνεσήκωσες ὑψηλά, καὶ ἔτσι μὲ ἔκαμες ἀνώτερον ἀπὸ
 ἐκείνους ὅπου ἐξεγείρονται κατ' ἐπάνω μου. Ἀπαράλλακτα ὥσάν
 νὰ ἤθελε κρατήσει κανεὶς ἀπὸ τὸ χέρι ἕνα παιδίον τὸ ὅποιον δὲν
 γνωρίζει νὰ κολυμβᾷ, καὶ νὰ ἤθελε τὸ ἀνασηκώσει ὑψηλότερα
 ἀπὸ τὸ κύμα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὅπου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ
 ἀνασηκωθῇ ἐπάνω ὕστερον ἀπὸ μίαν πτώσιν του, αὐτὸς ἀπὸ εὐ-
 γνωμοσύνην του κηρύττει ὅτι θὰ ἀνυψώσῃ τὸν Θεὸν μὲ τὰ καλὰ
 E ἔργα του. Ἡ ὥσάν νὰ ἤθελεν ὑποστηρίξῃ κανεὶς εἰς τὸ στάδιον
 κανένα ἀδύνατον ἀθλητὴν καὶ νὰ μὴ ἤθελεν ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ πά-
 θῃ καμμίαν πτώσιν ἐπάνω εἰς τὸ πάλαιμα, ἀλλὰ νὰ ἤθελε τὸν
 κάμῃ νὰ εἶνε πλέον ἐπάνω ἀπὸ τὸν συμπαλαιστήν του, τότε εἰς
 τοῦτον μὲν τὸν ἀδύνατον, αὐτὸς ὁ ὑποστηρικτὴς του, γίνεται
 αἴτιος τῆς νίκης του, ἀπὸ τὸν ἄλλον δὲ τὸν ἀδύνατον ἀφαιρεῖ
 τὴν χαρὰν ὅπου θὰ ἤσθάνετο διὰ τὸ πέσιμον τοῦ ἀδυνάτου. Δὲν
 προξενούν δὲ εὐφροσύνην εἰς τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς μας ἀπλῶς
 αἱ θλίψεις ὅπου συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀγίους ἀπὸ δοκιμασίαν, ἀλλ'
 ὅταν ἀποκάμωμεν ἀπὸ τὰς πολλὰς θλίψεις καὶ στενοχωρηθῶμεν
 οἱ λογισμοὶ μας μὲ τὸ νὰ ἐκουράσθῃμεν καὶ ἐχάσαμεν τὸ θάρ-
 126 ρος ἀπὸ τοὺς συχνοὺς πειρασμούς, τότε οἱ δαίμονες εὐφραίνον-
 A ται καὶ χειροκροτοῦν καὶ χαιρεκακοῦν. Καθὼς συνέβη εἰς τὸν
 Ἰώβ. Ἐχατε τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὰ κτήματά του ἑστερή-

θη τὰ τέκνα του· τὸ σῶμά του ἀνέδλωσε πληγὰς καὶ σκώληκας καὶ ἐσάπησεν ὅλον. Αὐτὸ δὲν ἐπροξένησεν ἀκόμη χαρὰν εἰς τὸν ἀντίπαλον. Ἐὰν ἔμῳς ἤθελεν ὑποκύψει ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ φοβεροὺς ἐκείνους πόνους καὶ ἤθελεν ἀφήσει κανένα λόγον βλάσφημον ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καθὼς τὸν ἐσυμβούλευσεν ἡ γυναῖκά του νὰ κάμῃ, τότε ἤθελαν εὐφρανθῇ διὰ τὴν πτώσιν του οἱ ἐχθροὶ του. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον· ὅταν ἐπείνα καὶ ἐδίψα καὶ ἦτο γυμνὸς καὶ ἐκολαφίζετο καὶ ἐκοπίαζε καὶ μετέβαινεν ἀπὸ ἑνα τόπον εἰς ἄλλον (Ρωμ. 8, 25), τότε δὲν εὐφραίνεται διόλου ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον μάλιστα ἐπάθαινε, συνετρίβετο καὶ κατεπατεῖτο, μὲ τὸ νὰ ἔβλεπεν ὅτι ὁ μέγας Ἀπόστολος μὲ τόσῃν γενναιοῦτητα ὑπέμενε τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, ὥστε νὰ λέγῃ μάλιστα μὲ ὑπερβολικὴν πρὸς τὸν ἐχθρόν του καταφρόνησιν· Ποῖος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ; (αὐτόθι.)

Κύριε ὁ Θεὸς μου ἐκέκραξα πρὸς σὲ καὶ ἴασω με. «Κύριε ὁ Θεός μου, λέγει, ἐκραύγασα πρὸς ἐσένα μὲ μεγάλῃν φωνὴν καὶ μὲ ἰάτρευσες». Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὁποῦ γνωρίζει τὴν πληγὴν ἣ ὅποια ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ προσέρχεται καὶ νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἱατρόν· Ἰασαί με, Κύριε, διὲ ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου (ψαλμ. 6, 3), καὶ· Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με, Ἰασαί τὴν ψυχὴν μου διὲ ἡμαρτον σοι (ψαλμ. 40, 5). Ἐνταῦθα ἔμῳς ὁ Δαβὶδ δὲν ζητεῖ τὴν ἰατροῦν του, ἀλλ' εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἰατροῦν ὅπου ἔγεινεν εἰς αὐτόν. Καὶ λέγει· Κύριε ὁ Θεός μου. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶνε ὅλων τῶν ἀνθρώπων Θεός, ἀλλ' ἐκείνων μόνον, ὅσοι συνεδέθησαν καὶ ἐσχετίσθησαν μὲ αὐτόν διὰ μέσου τῆς ἀγάπης. Διότι ὁ Θεὸς εἶνε Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Ἐὰν δὲ ἦτο Θεὸς ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν θὰ ἀπεδίδετο αὐτὸ εἰς ἐκείνους μόνον τοὺς Πατριάρχας, ὥσάν ἑνα ἐξαιρετικὸν προνόμιον. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Ἰακώβ· Ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμός (Γεν. 49, 25), ἦτοι, «ὁ ἰδικός μου Θεός». Καὶ ὁ Θωμᾶς ἀφοῦ ἐπληροφορήθη διὰ τὴν Ἀνάστασιν,

τότε κατασπαζόμενος τὸν Δεσπότην εἶπεν· ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου (Ἰωάν. 20, 28). Ἑσωτερικὴ λοιπὸν εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ ψαλμοῦ ἐνταῦθα, «Κύριε ὁ Θεός μου», καὶ πρέπουσα εἰς τὴν προφητικὴν κατάστασιν. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ καὶ ἰάσω με. «Ἐφώναξα, λέγει, πρὸς ἐσὲ μὲ δυνατὴν φωνήν, καὶ ἀμέσως μὲ ἰάτρευες». Δὲν παρενεβλήθη κανὲν διάστημα χρονοτριβῆς εἰς τὸ μέσον μεταξύ τῆς ἰδικῆς μου φωνῆς καὶ τῆς ἰδικῆς σου χάριτος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐφώναξα ἐγὼ καὶ ἔγεινε καὶ ἡ θεραπεία. Διότι λέγει ἡ Γραφή· Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι. (Ἦσ. 58, 9). «Ἐν ᾧ ἀκόμη, λέγει, δὲν θὰ ἔχῃς τελειῶναι τὴν παράκλησίν σου, θὰ σοῦ εἶπω, ἰδοὺ εἶμαι παρών». Πρέπει λοιπὸν μὲ ἰσχυράν φωνήν νὰ ὁμιλῇ ἐκεῖνος ὅπου προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἀνατεῖλῃ ὀγλήγορα εἰς ἡμᾶς ἡ ἰατρεία. Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ Ἀδου τὴν ψυχὴν μου. «Κύριε, λέγει, ἀνεβίβασες ἐπάνω εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν Ἀδην τὴν ψυχὴν μου». Δι' αὐτὴν τὴν ἰατρείαν· εὐχαριστεῖ δοξολογῶν τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ὅπου κατέβη μὲν εἰς τὸν Ἀδην κάτω ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν του, ἀνεβιβάσθη δὲ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴν δύναμιν ἐκείνου ὁ ὅποιος χάριν ἡμῶν ἐπάλαισε μὲ ἐκεῖνον ὅπου εἶχε τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θανάτου, τουτέστι μὲ τὸν διάβολον, καὶ ἐνίκησεν αὐτόν⁽¹⁾. Ἑσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον. «Μὲ ἔσωσας, λέγει, ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι καταβαίνουν εἰς λάκκον». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπὸ γαῖαν ὅπου σκάπτουν, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς φυλακαὶ καὶ δεσμωτήρια. Διότι λέγεται εἰς τὴν Ἑξοδον· Ἀπὸ πρωτοτόκου

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος ῥῆσιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς (2, 14), εἶνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον». Ἐπειδὴ ὁ διάβολος, ἐρμηνεύει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ἀπὸ τὴν πρώτην παρακοὴν ἔκαμνε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀμαρτάνουν, διὰ τοῦτο αὐτὸς ἦτο ὅπου ἐπροξένει εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον, τὸν ὅποιον εἶχεν ὡς ἀνὴν κράτος καὶ δύναμιν του.

Φαραώ, ἕως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ (12, 19). Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἱερεμίαν εἰς λάκκον μέσα τὸν ἔρριψαν, τουτέστιν εἰς ὑπόγειον εἰρκτήν· καὶ τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ τὸν φθόνον οἱ ἀδελφοί του τὸν ἔκλεισαν καλὰ μέσα εἰς λάκκον. ὅπου δὲν εἶχεν ὕδωρ, εἰς ἓνα ξηροπήγαδον ⁽¹⁾. Κάθε πράξις μας λοιπὸν ἢ μᾶς παρασύρει εἰς τὰ κάτω, μὲ τὸ νὰ μᾶς βαρύνῃ μὲ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ μᾶς ἀναδιβάξει εἰς τὰ ἐπάνω ἐλαφροῦς, μὲ τὸ νὰ μᾶς διδῇ πτερὰ, διὰ νὰ πετάξωμεν ἐπάνω πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ ἔσωσας λοιπὸν ἐμένα ὅπου προτῆτερα εἶχον κακὴν ζωὴν καὶ μὲ ἐξεχώρισες ἀπὸ ἐκείνους, ὅπου καταβαίνουν κάτω εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ κατάψυχρον τόπον. Αὐτὴν τὴν ἐννοίαν λοιπὸν ἔχει τὸ Ὑπέλαβές με, ὅπου λέγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ. Τουτέστι, μὲ ἀνεσήκωσες καὶ μὲ ἔφερες πρὸς τὰ ἐπάνω ἐμένα, ὅπου εἶχα πάρει δρόμον ταχὺν πρὸς τὰ κάτω, ὥστε νὰ μὴ δώσῃς καιρὸν εἰς τοὺς ἐχθροὺς μου νὰ χαροῦν διὰ τὴν ἀπώλειάν μου. Ἐκεῖνο λοιπὸν ὅπου λέγει εἰς ἄλλο μέρος ὁ Δαβὶδ, *Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὥσει ἐλάφου καὶ ἐπὶ τὰ ὕψηλά ἰσιῶν με* (Ψαλμ. 17, 34), τουτέστιν αὐτὴν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰ ὕψηλά, ὀνομάζει ἐνταῦθα ἀπὸ τὸν λάκκον ἀπαλλαγὴν καὶ ἀνασῆκωσιν. *Ψάλατε τῷ Κυρίῳ οἱ ὅσιοι αὐτοῦ.* «Ψάλατε, λέγει, εἰς τὸν Κύριον ὅσοι εἴσθε ὅσιοί του». Δὲν ψάλλει εἰς τὸν Κύριον ἐκεῖνος ὅπου μὲ τὸ στόμα του μόνον προφέρει τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλ' ὅσοι μὲ καθαρὰν καρδίαν ἀναπέμπουν τὰς ψαλμωδίας των πρὸς τὸν Θεόν ¹²⁷ καὶ ὅσοι εἶνε ὅσιοι, μὲ τὸ νὰ φυλάττουν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πρέπουσαν δικαιοσύνην, αὐτοὶ μόνον ἠμποροῦν νὰ ψάλλουν εἰς τὸν Θεόν, ἀκολουθοῦντες τοὺς πνευματικοὺς ῥυθμοὺς μὲ ἀρμονικὴν τάξιν. Πόσοι πόρνοι παρίστανται ἐδῶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τώρα; Πόσοι κλέπται; Πόσοι ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς κρύπτουν εἰς τὰς καρδίας των δολιότητα, πόσοι ψευδολογίαν; Θαῖρουν αὐτοὶ πῶς

(1) Παράβαλε ὅσα γράφονται περὶ τούτου εἰς τὴν Ὁμιλίαν εἰς τὸν Ζ΄. Ψαλμὸν ἐν σελ. 73.

ψάλλουν, ἐνῷ πράγματι δὲν ψάλλουν ⁽¹⁾. Διότι τὸν ὅσιον προσκαλεῖ εἰς τὴν ψαλμωδίαν ὁ λόγος αὐτός. Δὲν ἔμπορεῖ τὸ κακὸν δένδρον νὰ κάμῃ καλοὺς καρπούς (Ματθ. 7, 18). οὔτε ἡ πονηρὰ καρδιά νὰ ἀναδύσῃ ῥήματα ζωῆς ⁽²⁾. Κάμετε λοιπὸν καλὸν τὸ δένδρον καὶ τοὺς καρπούς του καλοὺς (Ματθ. 12, 34). Καθαρίσατε τὰς καρδίας σας, διὰ νὰ κάμνετε καρπούς μετὰ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ἔμπορέσητε τότε, ἀφοῦ γίνητε ὅσιοι, νὰ ψάλλετε μετὰ γνώσιν καὶ φρονιμάδα εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ. «Καὶ εὐχαριστεῖτε, λέγει, διότι ἐνθυμήθητε τὴν ἀγιωσύνην αὐτοῦ». Δὲν εἶπεν «ἐξομολογεῖσθε διὰ τὴν ἀγιωσύνην αὐτοῦ», ἀλλὰ «διὰ τὴν μνήμην τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». Τουτέστιν εὐχαριστεῖτε—διότι ἐδῶ ἡ λέξις «ἐξομολόγησις» εὑρίσκεται ἀντὶ τῆς λέξεως «εὐχαριστίας»—Εὐχαριστεῖτε λοιπὸν τὸν Θεόν, διότι ἤλθετε εἰς ἐνθύμησιν τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ. Οἱ ὅποιοι προτῆτερα μετὰ τὸ νὰ εἰσθε πεσμένοι εἰς τὰ βάθη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐμολύνεσθε μετὰ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς σαρκός, εἶχετε καταντήσει νὰ λησμονήσητε τὴν ἀγιότητα ἐκείνου, ὅπου σὰς ἐπλασε. Διὰ νὰ ἐπιτύχητε λοιπὸν τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν σας, ἐξομολογεῖσθε εἰς αὐτὸν δι' ἐκείνας τὰς προηγουμένας πράξεις σας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπράξατε μετὰ ὀρθὴν καὶ ὑγιὰ νοῦν. Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ. «Διότι ὀργὴ καὶ τιμωρία, λέγει, ὑπάρχει εἰς τὸν θυμὸν του καὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ζωὴ εἰς τὸ θέλημά του» ⁽³⁾. Ἀναφέρει προτῆτερα αὐτό, ὅπου εἶνε

(1) Ἡ ἀποτροπὴ αὐτὴ φανερῶνει ὅτι ἡ παροῦσα Ὁμιλία ἐξεφωνήθη ἐπ' Ἑκκλησίᾳς (ἰδ. Προλεγ. σελ. 14).

(2) Ἐννοεῖ ὁ Ἅγιος ἐνταῦθα ἐκεῖνο ὅπου εἶπεν ὁ μακάριος Πέτρος πρὸς τὸν Χριστόν· «Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις» (Ἰωάν. 6, 63). Εἶνε δὲ ῥήματα ζωῆς τὰ πνευματικὰ λόγια ὅπου ὁδηγοῦν εἰς σωτηρίαν.

(3) Τουτέστιν· ἀγανακτεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ὅπου κάμνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ θέλει νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ἀλλ' ὅμως πάλιν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν ὅλων, θέλει τὴν ζωὴν των.

ἄγριον, «ὄργην εἰς τὸν θυμὸν αὐτοῦ»· κατόπιν δὲ λέγει ἐκεῖνο ὅπου εἶνε πλέον χαροπὸν, «τὴν ζωὴν εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ». Εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ καταλάβουν τὴν λεπτοτάτην ἀκρίβειαν τῆς σημασίας τῶν δύο αὐτῶν λέξεων, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα κάποια ταυτολογία καὶ ἐπανάληψις τῆς ἰδίας λέξεως μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὁ Προφήτης ὅτι ὄργη ὑπάρχει εἰς τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ· ὥσάν νὰ λέγῃ δηλαδὴ ὄργη ὑπάρχει εἰς τὴν ὄργην τοῦ Θεοῦ· διότι φαίνεται ὅτι τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶνε ὄργη καὶ θυμὸς. Καὶ ὅμως ὑπάρχει μεγίστη διαφορὰ εἰς τὰς δύο αὐτὰς λέξεις. Ἐπειδὴ θυμὸς μὲν εἶνε ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιβληθῶσι καποια ὠρισμένοι θλιβεραὶ ποῖναι εἰς ἐκείνους, ὅπου εἶνε ἄξιοι νὰ ὑποστῶσιν αὐτάς· ὄργη δὲ εἶνε ὁ πόνος πλέον καὶ ἡ κόλασις, ὅπου ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν, ἀναλόγως τοῦ βάρους τῆς ἁμαρτίας, ὅπου ἔπραξε κανεὶς. Ἀπὸ τὸ ἀκόλου- D
θον δὲ παράδειγμα θὰ γείνη πλέον σαφὲς αὐτὸ ὅπου λέγω. Ὁ ἱατρὸς ἀφοῦ παρατηρήσῃ καλὰ τὸ μέρος τὸ πρησμένον τοῦ σώματος, ἐκεῖ ὅπου σχηματίζεται πῦον, ἀποφασίζει καὶ λέγει ὅτι εἶνε ἀνάγκη διὰ τὸν ἀσθενῆ νὰ γείνη μία ἐγχείρησις. Αὐτὸ ὀνομάζει ἡ Γραφὴ θυμόν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἱατροῦ διὰ τὴν ἀπαιτουμένην βοήθειαν ἀκολουθεῖ ἡ ἐνέργειά του, διὰ νὰ γείνουν ὅσα ἀπεφασίσθησαν· καὶ ἀρχίζει ἀμέσως τότε νὰ κόπτῃ ἡ μάχαιρα τοῦ ἱατροῦ, τὸ ὅποιον προξενεῖ ὀδυνηρὸν πόνον εἰς ἐκεῖνον ὅπου ὑπομένει τὴν ἐγχείρησιν. Αὐτὸ ὀνομάζεται ὄργη τοῦ Θεοῦ. Ἐλὰ τώρα εἰς τὸ προκείμενον, καὶ θὰ εὑρῃς ὅτι πολὺ ἀρμόζει ἡ ἐννοια αὐτὴ καὶ ἡ ἐξήγησις. «Ὅτι ὄργη ὑπάρχει εἰς τὸν θυμὸν αὐτοῦ». Τιμωρία δηλαδὴ κατὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. «Ζωὴ δὲ ὑπάρχει εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ». Τί ἐννοεῖ λοιπὸν τοῦτο; Ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο ὅπου θέλει ὁ Θεός, E
εἶνε αὐτό, τουτέστι νὰ μετέχουν ἔλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ζωὴν του. Ὅσα ὅμως λυπηρὰ περιστατικὰ συμβαίνουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, αὐτὰ δὲν γίνονται μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐπιφέρονται ἀπὸ τὸν Θεὸν ὥσάν τιμωρίαι δικαίως εἰς ἐκείνους ὅπου

128 ἡμάρτησαν (1). Λοιπὸν τὴν μὲν ζωὴν ὁ Θεὸς χαρίζει εἰς τὸν κάθε
 ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς μὲ τὸ ἰδικόν του θέλημα, τὴν δὲ ὀργὴν του ὁ
 κάθε ἕνας μας συνάξει καὶ ἀποθηκεύει μόνος του διὰ τὸν ἑαυτὸν
 του, διὰ νὰ τὴν λάβῃ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ
 δικαιοκρισίας Θεοῦ (Ῥωμ. 2, 5) (2). Συνήθεια δὲ ὑπάρχει εἰς
 τὴν Ἀγίαν Γραφὴν νὰ θέτῃ προτύτερα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὅσα
 εἶνε λυπηρά. Διότι πλέον εὐάρεστος εἶνε κατόπιν ἢ ἀπόλαυσις,
 ὅταν προηγηθῶν ἀπὸ αὐτὴν τὰ λυπηρά. Ἐπειδὴ λέγει· Ἐγὼ
 ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω (Δευτερ 32, 39), ἦτοι· «Ἐγὼ θὰ
 φονεύσω καὶ θὰ κάμω πάλιν νὰ ζήσῃ». Κατόπιν δὲ ἔρχεται ἡ
 εὐεργεσία, μετὰ τὴν τιμωρίαν. Πατάξω κἀγὼ ἰάσομαι (αὐτόθ.)
 ἡγουν «θὰ πληγώσω καὶ ἐγὼ πάλιν θὰ ἰατρεύσω». Διότι ὁ ἴδιος
 προξενεῖ τὸν πόνον καὶ πάλιν ὁ ἴδιος ἀποκαθιστᾷ ὑγιῆ τὸν πα-
 θόντα. Ἐπλήγωσε καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάτρευσαν. Προηγοῦνται
 ὅσα προξενοῦν πόνον καὶ θλίψιν, διὰ νὰ εἶνε εἰς ἡμᾶς αἱ εὐεργε-
 σίαι του πλέον διαρκεῖς, διότι τότε θὰ φροντίσωμεν μὲ μεγα-
 λειτέραν προσοχὴν νὰ φυλάξωμεν ἐκεῖνα ἵπου μᾶς ἐδόθησαν. Το
 ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρῶν ἀγαλλίασις.
 «Τὸ ἑσπέρας, λέγει, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ γίνεται κλαυθμὸς καὶ
 ἕως τὸ πρῶν θὰ ἔλθῃ χαρά». Ἐνθυμήσου τὸν καιρὸν τοῦ πάθους
 τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ ἐννοήσῃς τὴν σημασίαν αὐτῶν τῶν λόγων.
 Διότι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τῆς Σταυρώσεως ἠκολούθησε διαρκὴς
 κλαυθμὸς εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, ὅταν ἐβλεπον αὐτὸν
 κρεμάμενον ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν· τὸ δὲ πρῶν ἔγεινε χαρά,

(1) Κατὰ τοὺς θεολογοῦντας, τὸ μὲν πρῶτον ὀνομάζεται προη-
 γούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ εὐδοκία, τὸ δὲ δεύτερον ἐπόμενον θέ-
 λημα αὐτοῦ ἢ παραχώρησις.

(2) Ἡμέρα ὀργῆς, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, λέγεται ἡ ἡμέρα
 τῆς Κρίσεως, ὅχι διότι γίνεται μὲ ὀργὴν ἐκ τῶν προτέρων ἢ Κρίσις,
 ἀλλὰ οὕτως ὀνομάζεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἁμαρτιῶν
 τῶν ἀνθρώπων, ὅπου θὰ γείνη τότε, ὅτε θὰ φανῶσι τὰ κρυπτά τοῦ
 καθενός, ἀναλόγως τῶν ὁποίων θὰ γείνη ἡ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ.

ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔτρεχαν μὲ χαρὰν καὶ ἐκοινολογοῦσαν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ εὐαγγέλια, ὅτι ἐφάνη ὁ Κύριος. Ἡ ἰσως μάλιστα γενικῶς ἐσπέρα μὲν λέγεται ὁ παρὼν αἰὼν, B εἰς τὸν ὁποῖον ὅσοι καλὸτυχοι κλαύσουν, ὅταν ἔλθῃ ἡ πρωία, θὰ εὕρουν παρηγορίαν. Διότι, μακάριοι, λέγει, οἱ πενθοῦντες, διὲ αὐτοὶ παρακληθῆσονται (Ματθ. 5, 5). Μακάριοι οἱ κλαίοντες διὲ αὐτοὶ γελάσονται (Λουκ. 6, 21). Ὅσοι λοιπὸν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, ὅστις πλησιάζει πλέον εἰς τὴν συντέλειαν καὶ ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ἐξηκολούθησαν διαρκῶς νὰ κλαίουں τὰς ἁμαρτίας των, αὐτοί, ὅταν ἀνατείλῃ ἡ ἀληθινὴ ἐκείνη πρωία, θὰ εὐφρανθοῦν καὶ θὰ χαροῦν. Διότι· Οἱ σπεύροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσιν (Ψαλμ. 25, 5). «Ὅσοι, λέγει, σπεύρουں ἐδῶ μὲ δάκρυα, μὲ ἀγαλλιάσιν θὰ θερίσουν», δηλαδὴ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθυνηίᾳ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἦτοι· «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐπάνω εἰς τὴν μεγάλην εὐτυχίαν μου δὲν θὰ σαλευθῶ ποτέ μου πλέον εἰς τὸν αἰῶνα»⁽¹⁾. Καθὼς C ὅταν εἰς τὴν ἀγορὰν μιᾶς πόλεως ὑπάρχῃ ἀφθονία τροφίμων, λέγομεν ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη ἔχει μεγάλην εὐτυχίαν· καὶ πάλιν λέγομεν ὅτι ἓνας τόπος εἶνε πλούσιος, ὅταν γείνῃ ἐκεῖ μεγάλη εὐφορία καρπῶν, τοιοῦτοτρόπως ὑπάρχει μεγάλη εὐτυχία καὶ πλοῦτος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ὅπου εἶνε γεμάτη ἀπὸ παντὸς εἵδους ἀρετῆς ἔργα. Αὐτὴ ἡ ψυχὴ πρέπει· πρῶτον μὲν νὰ καλλιεργηθῇ μὲ φιλοπονίαν καὶ τότε νὰ παχυνηθῇ μὲ τὸ ἀφθονον πότισμα τῶν οὐρανίων ὑδάτων, ὥστε νὰ καρποφορήσῃ εἰς τριάκοντα καὶ εἰς ἑξήκοντα καὶ εἰς ἑκατόν⁽²⁾ καὶ νὰ λάβῃ τὴν εὐλο-

(1) Ὁ λόγος αὐτὸς ὁ ὑπερήφανος ἐστάθη ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν ὁ Θεὸς νὰ πέσῃ εἰς ἁμαρτίαν ὁ Δαβίδ. Παράβαλε καὶ Ὅμιλιαν εἰς τὸν ΛΖ΄. ψκλμόν.

(2) Ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος τὸ τοῦ Ματθαίου (13, 8) ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ σπορέως. Τὴν δὲ ῥῆσιν αὐτὴν τοῦ πανευφήμου Εὐαγγελιστοῦ οὕτως ἐρμηνεύει ὁ ἱερός Ἰωάννης ὁ Λίνδιος ἐν τῇ Ἐξη-

- Δ γίαν, ὅπου λέγει *Εὐλογημένοι αἱ ἀποθῆκαί σου καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου* (Δευτερ. 28, 5), ἦτοι· «Εὐλογημένοι νὰ εἶνε αἱ ἀποθῆκαί σου καὶ τὰ περισσεύματά σου». Ὅποιος λοιπὸν αἰσθάνεται τὴν ἀσφάλειάν του, μὲ πεποίθησιν θὰ εἴπῃ καὶ θὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἀνατραπῇ ἀπὸ τὸν ἀντίπαλόν του· διότι εἶνε ὡσὰν ἓνα χωράφι γεμάτο καρπὸν ὅπου τὸ ἡυλόγησεν ὁ Κύριος. Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν. «Κύριε, λέγει, μὲ τὸ θέλημά σου ἐχορήγησες δύναμιν εἰς τὸ κάλλος μου». Ὅσοι κατέτριψαν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ περὶ ἀρετῶν λόγου, λέγουσιν ὅτι ἄλλαι μὲν ἐκ τῶν ἀρετῶν ἔχουσιν τὴν σύστασιν ἐκ θεωρημάτων, ἦτοι ἐκ λογικῆς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας, ἄλλαι δὲ ὅτι εἶνε ἀθεώρητοι, ἦτοι προέρχονται ὅχι ἐκ λογικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, ἀλλ' εἶνε ἐπακολουθήματα καὶ ἐπιγεννήματα τῶν ἀρετῶν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἐκπηγάζουσιν ἐκ θεωρημάτων· οἷον ἡ μὲν φρόνησις λέγουσιν ὅτι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς λογικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς περὶ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν θεωρίαν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν· ἡ δὲ σωφροσύνη ὅτι ἔχει τὴν σύστασιν ἐκ τῆς λογικῆς ἐνεργείας τοῦ

γῆσει τοῦ ἁσματος τῶν ἁσμάτων. «Τοῦ ἐπὶ τὴν ἀγαθὴν γῆν πεσόντος εὐαγγελικοῦ σπόρου (καθάπερ ὁ Κύριος εἶρηκε) τὸ μὲν ἐκαποφόρησε τριάκοντα, τὸ δὲ ἐξήκοντα, τὸ δὲ ἐκτὸν. Ὁ μὲν οὖν ἐκτὸν ἀριθμὸς, ὡς τέλειος ἐπὶ τῶν βσιλίδων ἐκλαμβάνεται, ὁ δὲ ὡς ἀτελής ἐξήκοντα ἐπὶ τῶν παλλακίδων, καὶ ὁ τριάκοντα ἐπὶ τῶν νεωτέρων εἴτε νεανίδων. Τριῶν τοίνυν οὐσῶν τάξεων τῶν σωζομένων, τελείων, μεσαίων καὶ ἀρχαρίων, οὐκ ἔστι τινὰ σωθῆναι· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῶν ἐκτὸς τούτων εὐρεθησομένων ἀνθρώπων. Ἐν τούταις οὖν ταῖς τρισὶ τάξεσι συμπερικλείονται ἅπαντες οἱ πρὸ νόμου, οἱ ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ χάριτι τῷ Θεῷ τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων εὐαρεστήσαντες, εἴτε ἐν παρθενίᾳ διὰ βσιλικῶν πράξεων, εἴτε ἐν γάμῳ νομίμῳ δι' ἔργων θεοφιλῶν τε καὶ ἐναρέτων, εἴτε ἐν ἀσωτείᾳ διὰ μετανοίας καὶ κατανύξεως καὶ θερμότητων δακρύων. (Κεφ. 5'. εἰς τὸν στίχον «Ἐξήκοντα εἰσι βσιλίσσαι καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς»).

γείας τῆς ψυχῆς ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ τοῦ τί πρέπει κανεῖς νὰ προτιμᾷ νὰ πράττῃ καὶ τί νὰ ἀποφεύγῃ· ἡ δὲ δικαιοσύνη ὅτι προκύπτει ἐκ τῆς λογικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ἐν τῇ θεωρίᾳ ποῖα πρέπει νὰ ἀπονέμονται εἰς τὸν καθένα καὶ ποῖα νὰ μὴ ἀπονέμονται· καὶ ἡ ἀνδρεία ὅτι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς λογικῆς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ τοῦ ποῖα πράγματα εἶνε φοβερά καὶ πρέπει κανεῖς νὰ τὰ φοβῇται καὶ ποῖα δὲν εἶνε καὶ νὰ μὴ τὰ φοβῇται· τὸ κάλλος δὲ καὶ ἡ ἰσχὺς λέγουν ὅτι εἶνε ἀθεώρητοι ἀρεταί, ἐπακολουθήματα καὶ ἐπιγεννήματα τῶν ἐκ θεωρημάτων ἐκπηγαζουσῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη λογικῆς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας δι' αὐτάς. Διότι τινὲς ἐκ τῶν σοφῶν ἐννοοῦν ὅτι τὸ κάλλος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συμμετρίας καὶ ἁρμονίας τῶν λογικῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν, ἡ δὲ ἰσχὺς ἐκ τῆς ἀποτελεσματικῆς δυνάμεως ἐκείνων τὰ ὅποια προβάλλονται ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν. Ἄλλ' ἔμως διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ κάλλος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἰσχὺς ὅπου νὰ ἐπιτελῇ τὰ δεόντα, εἰς τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην θείας δυνάμεως⁽¹⁾. Καθὼς λοιπὸν ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Προφήτης ὅτι· ζωή

(1) Ἐν τῇ περὶ τοῦ περικοπῆ τῆς Ὁμιλίας τοῦ ὁ Ἅγιος ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἐκάτωντα, ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διογένης τοῦ Λαερτίου (Ζ'. α'. 54) εἰς τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν ἐπιστημονικὰς μὲν εἶναι (φησι τὰς ἀρετάς) καὶ θεωρηματικάς, τὰς ἐχούσας τὴν σύστασιν ἐκ θεωρημάτων ὡς φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην· ἀθεωρήτους δὲ τὰς κατὰ παρέκτασιν θεωρουμένας ταῖς ἐκ τῶν θεωρημάτων συνεστηκυίαις, καθάπερ ὑγίαν καὶ ἰσχύν. Τῇ γὰρ σωφροσύνῃ, τεθεωρημένη ὑπαρχούσῃ, συμβαίνει ἀκολουθεῖν καὶ παρεκτείνεσθαι τὴν ὑγίαν, καθάπερ τῇ ἀψύδῳ οἰκοδομίᾳ τὴν ἰσχύν ἐπιγίγνεσθαι. Καλοῦνται δὲ ἀθεώρητοι ὅτι μὴ ἔχουσι συγκαταθέσεις, ἧτοι κίνησιν τῆς ψυχῆς πρὸς ἐπιδοκιμασίαν, κρίσεις δηλαδὴ ἐπιδοκιμαστικάς, ἀλλ' ἐπιγίγνονται καὶ περὶ φαύλους, ὡς ὑγία καὶ ἀδρεία (Περὶ τῆς συγκαταθέσεως ἴδε καὶ Σέξτον τὸν Ἐμπειρικὸν πρὸς δογματικόν· 151. Σημειοῦμεν δὲ ἐπὶ πλέον ὅτι ἡ συγκατάθεσις τῶν Στωϊκῶν ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἐποχὴν, τοιούτῃ τὴν ἀμφιβολίαν, τῶν Σκεπτικῶν. Παράβλε καὶ Στοβαῖον (ἐκλογ. Β'. 115)

ὑπάρχει εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ», τοιουτοτρόπως καὶ τώρα ἀνυψώνει τὸν Θεὸν μετὰ τὴν εὐχαριστίαν του καὶ λέγει ὅτι· «μετὰ τὸ θέλημά σου ἐχορήγησες δύνάμιν εἰς τὸ κάλλος μου.» Διότι ὡραῖος μὲν ἦμουν ἐκ φύσεως, ἀδύνατος ὅμως διότι ἐνεκρώθην ἐξ αἰτίας τοῦ παραπτώματος, τὸ ἔποιν ἐπαθὼν ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ ὄψεως. Εἰς τὴν ὡραιότητά μου λοιπὸν, τὴν ὁποίαν εἶχα λάβει παρὰ σοῦ ἀπὸ τὴν πρώτην δημιουργίαν, ἐπρόσθεσες δύνάμιν, ἱκανὴν νὰ πράττῃ τὰ πρέποντα. Ὡραία μὲν λοιπὸν εἶνε κάθε ψυχὴ ὅπου ἐξεταζομένη εὐρίσκεται· ὅτι ἔχει ἀρμονικὴν συμμετρίαν τῶν ἰδικῶν τῆς δυνάμεων. Κάλλος ὅμως ἀληθινὸν καὶ ἐρασμιώτατον εἶνε ἐκεῖνο ὅπου ὑπάρχει εἰς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν, τὸ ὅποιον δύναται νὰ θεωρήσῃ νοερῶς ἐκεῖνος μόνον ὅπου εἶνε κεκαθαρμένος κατὰ τὸν νοῦν. Εἰς αὐτοῦ τοῦ κάλλους τὰς μαρμαρυγὰς καὶ χάριτας ὁποῖος ἐνατενίσῃ, προσλαμβάνει ἀπὸ αὐτὸ ἓνα μέρος, καὶ ὥσάν ἀπὸ κάποιαν βαφὴν χρωματίζεται εἰς τὴν ὥσιν του μία αἴγλη λαμπρά. Ὅθεν καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐδοξάσθη κατὰ τὸ πρόσωπόν του, μετὰ τὸ νὰ ἔλαβεν ἓνα μέρος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θεῖον κάλλος ὅταν συνωμίλει μετὰ τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται τὴν ἀρετὴν ὅπου ἔχει, ἀφίνει τὴν εὐχαριστήριον αὐτὴν φωνὴν καὶ λέγει· Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύνάμιν.» Καθὼς δὲ εἰς τὰς θεωρητικὰς ἀρετὰς ἐπακολουθοῦν κατόπιν

ἐνθα λέγεται ὅτι οἱ Στωικοὶ τὰς μὲν κακίας ἀγνοίας λέγουσι, τὰς δὲ ἀρετὰς ἐπιστήμης. Λέγει δὲ καὶ ὁ Κικέρων· «ὁ Ζήνων ὁ Στωικός τὰς ἀρετὰς ἐθεμελίωσεν ἐν τῷ λογιστικῷ. Ἀκαδ. Α'. 10, 38).

Βλέπε δὲ ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος Πατὴρ ἀνέπτυξε τὰς περὶ ἀρετῶν ἰδέας τῶν Στωϊκῶν, λαμπρῶς ἀνατρέπει τὰς περὶ κάλλους καὶ ἰσχύος κρίσεις τῶν λέγων ὅτι καὶ μὲν τὸ κάλλος καὶ ἡ ἰσχύς παραδείγματος χάριν ἐπακολουθοῦν εἰς τὴν μετὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης κατεσκευασμένην ἀψίδα, ἀλλ' ἵνα ἐπακολουθήσῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ κάλλος καὶ ἡ ἰσχύς, ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θείας δυνάμεως.

αὶ ἀθεώρητοι ἀρεταί, καθὼς εἶπομεν, τὸ κάλλος δηλαδὴ καὶ ἡ ἰσχὺς, τοιοῦτοτρόπως ὑπάρχουν καὶ μερικαὶ κακαὶ ἀθεώρητοι, ἡ ἀσχημία δηλαδὴ καὶ ἡ ἀδυναμία. Διότι τί ἄλλο πρᾶγμα εἶνε πλέον ἄχαρι καὶ πλέον εἰδεχθὲς ἀπὸ τὴν ἐμπαθεῖ ψυχὴν; Κύτταξε, παρακαλῶ, ἐκεῖνον ὅπου θυμῶνει καὶ παρατήρησε ποῖαν ἀγριότητα καὶ ἀσχημίαν ἔχει ἐπάνω του. Κύτταξε πάλιν ἐκεῖνον ὅπου λυπεῖται καὶ ἴδε πόσῃν ταπείνωσιν καὶ κατάρπτωσιν ἔχει ἡ ψυχὴ του. Ἐκεῖνον δὲ ὅπου εἶνε ὑπόδουλος εἰς τὰς λαγνείας καὶ γαστριμαργίας, ἡ ὅπου εἶναι τρομασμένος ἀπὸ διαφόρους φόβους, ποῶς ἤθελεν ἡμπορέσει καὶ νὰ τὸν κυττάξῃ καὶν; Διότι τῆς ψυχῆς ἡ διάθεσις διαπερᾶ καὶ ἐκχύνεται ἔξω ἕως εἰς αὐτὰ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος· καθὼς βιβαιοτάτα καὶ τὰ σημεῖα τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς διακρίνονται καθαρὰ εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν κατάστασιν τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου. Εἶνε ἀνάγκη λοιπὸν νὰ λαμβάνωμεν πρόνοιαν διὰ τὸ κάλλος αὐτὸ, διὰ νὰ μᾶς ἐπαινέσῃ καὶ ὁ Νυμφίος Λόγος καὶ μᾶς εἴπῃ. Ὁλη καλὴ ἡ πλησίον μου καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. (Ἄσμ. 4, 7).

Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος. «Ἐγύρισε δὲ ἀπὸ ἐμὲ τὸ πρόσωπόν σου, λέγει, καὶ ἐφάνη ἀμέσως ἡ ταραχὴ μου.» Ἔως οὗ μὲν ἐπέλαμπον εἰς ἐμὲ αἱ ἀκτῖνες τῆς ἐπισκέψεώς σου, ἐξοῦσα εἰς μίαν σταθεράν καὶ ἀτάραχον κατάστασιν. Ἀποῦ ὅμως ἐγύρισε ἀπὸ ἐμὲ τὸ πρόσωπόν σου, ἐφάνη καθαρὰ ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς μου. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστρέφει τὸ πρόσωπόν του, ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν εἰς τοὺς καιροὺς τῶν θλίψεων μᾶς ἀφίνη νὰ ἐκτεθῶμεν εἰς τοὺς πειρασμοὺς, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ἰσχυρὰ ἀντίστασις τοῦ ἀγωνιστοῦ. Ἐὰν λοιπὸν περιφρουρήσῃ τὰς καρδίας μας ἡ εἰρήνη ἐκεῖνη ὅπου ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινον συλλογισμόν, καὶ οὔτε δύναται ἀνθρώπινος νοῦς νὰ τὴν καταλάβῃ⁽¹⁾ ἡμποροῦμεν τότε νὰ διασωθῶμεν ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς μὲν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ

(1). Περί τούτου ἴδε Ὁμιλίαν εἰς τὸν ΚΗ΄ ψαλμὸν ἐν σελ. 126.

εἶνε ἐναντία ἢ ἀποστροφή τοῦ προσώπου αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ κάλλος καὶ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν δύναμιν εἶνε ἐναντία ἢ ταραχῇ, διὰ τοῦτο ἡ ταραχὴ αὐτὴ ᾔθελεν εἶνε μία ἀσχημία καὶ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς, ἡ ἑποία συμβαίνει εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀποξένωσίν της καὶ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ὡς εὐχόμεθα λοιπὸν πάντοτε νὰ λάμπῃ ἐπάνω μας τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ εὐρισκώμεθα πάντοτε εἰς μίαν κατάστασιν ἱεροπρεπῆ καὶ διὰ νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ μὲ κάθε τρόπον ἀτάραχοι ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὰ καλὰ προθυμίας μας. Διότι ἡτοιμάσθην, λέγει, καὶ οὐκ ἐταράχθην (ψαλμ. 118, 60) « Ἦμουν προητοιμασμένος, καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐταράχθην ». Πρὸς σέ, Κύριε, κεκραῶμαι καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι. « Πρὸς ἐσένα, λέγε, Κύριε, θὰ κραυγᾶσω μὲ ἰσχυρὰν φωνὴν καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου θὰ κάμω δέησιν. » Πολλαῖς φοραῖς εἶπομεν διὰ τὴν ἔννοιαν ὅπου ἔχει ἡ φράσις « ἐκέκραξα πρὸς Κύριον. » ⁽¹⁾ Ἀρμόζει δηλαδὴ τὸ « κράζω μὲ μεγάλην φωνήν » μόνον εἰς ἐκεῖνον ὅπου ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ μεγάλα καὶ ἐπουράνια ἀγαθὰ. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν εὐτελεῖ καὶ ἐπίγεια πράγματα, αὐτὸς μικρὰν καὶ ἀδύνατον καὶ χαμηλὴν φωνὴν ἀφίνει, ὅπου δὲν ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος, οὔτε νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Κυρίου. Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ κυταβαίνειν με εἰς διαφθοράν ; « Ποίαν ὠφέλειαν, λέγει, ἔχω ἀπὸ τὸ αἷμά μου, ἐν ᾧ βλέπω ὅτι καταβαίνω εἰς φθοράν καὶ ἀπώλειαν ; » Διατί, λέγει, ἐκέκραξα ; καὶ περὶ τίνος παρεκάλεσα ἐσένα τὸν Κύριόν μου καὶ Θεόν μου ; Ἰδοὺ διατί. Ποίαν ἀνάγκην ἔχω ἐγώ, λέγει, ἀπὸ τὴν καλοπέρασιν τῆς σαρκὸς μου καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦ αἵματός μου, ἀφοῦ μετ' ὀλίγον μέλλῃ νὰ παραδοθῇ τὸ σῶμά μου εἰς τὴν κοινὴν διάλυσιν ; « Ἀλλὰ ὑποπιᾶζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ » (Α'. Κορινθ. 9, 27)· τιμωρῶ τὸ σῶμά μου, λέγει, καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡς

(1) Ὁ λόγος οὗτος ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ Ἅγιος καὶ ἄλλους ψαλμοὺς ἠρμήνευσε, τοὺς περιέχοντας τὴν ῥῆσιν αὐτὴν. Εἶνε δὲ ἀρκετοὶ οἱ ψαλμοὶ αὐτοί· ἀλλ' αἱ Ὀμιλίαι του δυστυχῶς δὲν ἐσώθησαν.

δοῦλον κατατήκων καὶ καταπονῶν αὐτὸ, διότι φοβοῦμαι μήπως, ὅταν ἀπολαμβάνῃ καλὴν ὑγίαν καὶ ὅταν ἀναβράξῃ παρὰ πολὺ τὸ αἷμά μου, ἢ πολυσαρκία γείνη ἀφορμὴ νὰ ἁμαρτάνω. Νὰ μὴ κολακεύῃς τὴν σάρκα σου μὲ ὕπνους καὶ μὲ λουτρά καὶ μὲ μαλακὰ στρώματα, καὶ πάντοτε νὰ λέγῃς συχνὰ τὸν στίχον αὐτόν· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν ; » (1) Διατί περιποιεῖσαι αὐτὸ ὅπου ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἐξαφανισθῇ ; Διατί πολυπαχύνεις τὸν ἑαυτὸν σου καὶ καταπαρύνεις μὲ τόσας σάρκας ; Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅτι ὅσον παχυτέραν κάμνεις τὴν σάρκα σου, τόσον βαρύτερον προετοιμάζεις διὰ τὴν ψυχὴν σου τὸ δεσμωτήριον ; Μὴ ἐξομολογήσεται σοι χοῦς C ἡ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου ; «Μήπως, λέγει, θὰ σὲ δοξολογήσῃ ὁ κονιορτός, ἡ θὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀλήθειάν σου ; » Διότι μὲ ποῖον τρόπον ὁ πῆλινος ἄνθρωπος καὶ σάρκινος θὰ δοξολογήσῃ ἑσένα τὸν Θεόν ; Μὲ ποῖον δὲ τρόπον θὰ ἀναγγεῖλῃ μάλιστα τὴν ἀλήθειάν σου, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον κανένα καιρὸν δὲν ἀφιέρωσε ποτὲ εἰς τὰ μαθήματα αὐτά, ἀλλὰ καὶ μέσα εἰς τόσον βάρος τῆς σαρκὸς ἔχει θαμμένον τὸν νοῦν του ; Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀδυνατίζω καὶ κατατήκω τὴν σάρκα μου, καὶ δὲν φρίσσω διόλου τὸ αἷμα, ὅπου εἰς σάρκα φυσικὰ μεταβάλλεται καὶ σωματοποιεῖται, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κανὲν ἐμπόδιον εἰς ἐμέ εἰς τὸ νὰ δοξολογῶ τὸν Θεόν, ἢ νὰ καταλαμβάνω τὴν ἀλήθειαν.

Ἦκουσε, Κύριος καὶ ἠλέησέ με. Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου. « Ἦκουσεν ὁ Κύριος τὴν κραυγὴν μου, λέγει, καὶ μὲ

(1) Αὐτὸν τὸν στίχον ἔλεγε πάντοτε καθ' ἑαυτὴν ἡ αἰδέμιος Βασίλισσα Εἰρήνη, ἡ σύζυγος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ λογιζομένη τὰ γόητρα τοῦ κόσμου τούτου μηδὲν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν βασιλείαν, νυχθημερὸν δὲ λατρεύουσα τὸν Θεὸν καὶ βοηθοῦσα τοὺς δεομένους. Αὐτὴ ἡ μακκρία ἔκτισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν περίφημον Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος καὶ λαβοῦσα τὸ Ἀγγελικὸν Σχῆμα μετ' ἐνστάσεως Ἐννῆ (Συναξ. Νικοδ. 13 Αὐγ.)

D ἡλέτησεν. Ὁ Κύριος ἔγεινε βοηθός μου.» Ἀποῦ διηγήθη ὁ ψαλμῶδης ποῖα ἦσαν ἐκεῖνα, ὅπου μὲ δυνατὴν φωνὴν ἐφώναξε πρὸς τὸν Θεόν, ἀμείσως κατόπιν ἐπειδὴ ἐννόησε τὴν βοήθειαν ὅπου τοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός, παροτρύνει καὶ ἡμᾶς νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ ἴδια καὶ λέγει· «Ἦκουσεν ὁ Κύριος καὶ μὲ ἡλέτησεν· ὁ Κύριος ἔγεινε βοηθός μου.» Ἄς προσευχώμεθα καὶ ἡμεῖς λοιπὸν καὶ ἄς κραυγάζωμεν μὲ δύναμιν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν κραυγὴν ζητοῦντες τὰ μεγάλα χωρὶς νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σάρκα μας. Διότι οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται (Ρωμ. 8, 8). ⁽¹⁾ Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπακούσῃ καὶ ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ θὰ ἐλεήσῃ τὴν ἀσθενειάν μας. Καὶ τότε ἀποῦ ἀπολαύσωμεν τὴν θείαν βοήθειαν, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ εἰπωμεν καὶ ἡμεῖς· Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί. «Μετέβαλες λέγει τὸν βαρὺν θρήνον μου εἰς χαρὰν δι' ἐμέ.» Ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ

E δὲν ἔρχεται εἰς τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν, ἀλλ' ἐὰν κανεὶς πολὺ ἐκλαυσε τὴν ἁμαρτίαν του, μὲ μεγάλους δηλαδὴ ὀδυρμούς καὶ ἀκαταπαύστους θρήνους, καὶ ἔκαμει κοπετόν διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὥσάν νὰ ἦτο ἀποθαμένος, αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ κοπετός μεταβάλλεται εἰς χαρὰν. Ὅτι δὲ εἶνε δυνατόν, καὶ μὲ ἀξιεπαινὸν τρόπον νὰ κάμῃ κανεὶς κοπετόν, φανερῶνουν τὰ παιδιὰ, ὅπου ἐκάθηντο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἔλεγον· Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόρασθε· ἠυλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὀρχήσασθε (Λουκ. 7, 32). τουτέστιν· «Ἐκάμαμεν θρήνον διὰ σᾶς καὶ δὲν ἐκλαύσατε· ἐπαίξαμεν τὸν αὐλὸν διὰ σᾶς καὶ δὲν ἐχορεύσατε.» Ὁ αὐλὸς εἶνε ὄργανον μουσικόν· τὸ ὅποιον διὰ τῆς συνεργίας τοῦ πνεύματος, ἥτοι τοῦ ἀέρος, σχηματίζει τὴν μελωδίαν. Ὅθεν νομίζω ὅτι κάθε ἄγιος Προφήτης ἡμπορεῖ νὰ ὀνομάζεται αὐλὸς μεταφορικῶς, μὲ τὸ νὰ κινῆται εἰς τὸ νὰ προφητεύῃ ὄχι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀέρος,

(1) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες εἶνε οἱ ἔχοντες τὸ σαρκικὸν φρόνημα, ἥτοι τὴν πηχεῖν καὶ σαρκικὴν ζωὴν ζῶντες, ἡ ὅποις μεταβάλλει ὅλον τὸν ἄνθρωπον εἰς σάρκα.

ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο λέγει· «ἐπαίξαμεν τὸν αὐλὸν διὰ-σᾶς, καὶ δὲν ἐχορεύσατε.» Διότι οἱ προφητικοὶ λόγοι μᾶς παρακινεῖν νὰ προσῶμεν ἀρμονικῶς καὶ μὲ ῥυθμὸν μουσικὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν παραγγελμάτων τῆς προφητείας τῶν αὐτῶν δὲ τὸ πρᾶγμα ὀνομάζεται ὀρχησις· τουτέστι ῥυθμικὸς χορός. Ἀλλὰ καὶ θρηνοῦν προσέτι δι' ἡμᾶς οἱ Προφῆται, καὶ μᾶς 131
 παρακινεῖν εἰς θρῆνον καὶ κοπετόν, διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς συναί-^A
 σθησιν ἀπὸ τοὺς προφητικούς λόγους τῶν καὶ ἀναγνωρίσωμεν τὰς ἁμαρτίας ὅπου ἐπράξαμεν· καὶ τότε νὰ πενήθσωμεν ὀδυνηρῶς διὰ τὴν ἀπώλειάν μας, βασανίζοντες ὑπερβολικὰ μὲ κόπους καὶ μό-
 χθους τὴν σάρκα μας. Διὰ τὸν τοιοῦτον λοιπὸν ἄνθρωπον ἐξσχί-
 ζεται μὲν πλέον ἐντελῶς καὶ ἀπορρίπτεται μακρὰν τὸ ἔνδυμα
 τοῦ πένθους, τὸ ὅποιον εἶχε φορέσει, ὅταν ἐθρήνει σφοδρῶς διὰ
 τὴν ἁμαρτίαν του. Ρίπτεται δὲ τότε ἐπάνω εἰς αὐτὸν ὁ χιτὼν
 τῆς εὐφροσύνης καὶ τὸ ἱμάτιον τοῦ σωτηρίου⁽¹⁾, τὰ λαμπρὰ
 αὐτὰ τοῦ γάμου φορέματα, μὲ τὰ ὅποια ὅστις εἶνε ἐστολισμένος
 δὲν θὰ ἐκδιωχθῇ ἔξω ἀπὸ τὸν οὐράνιον νυμφῶνα.

Διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέβυσσάς με εὐφροσύ-
 νην. «Διέσχισας, λέγει, ὡς ἄχρηστον πλέον τὸν σάκκον ὅπου
 ἐφοροῦσα καὶ μὲ ἔνδυσε με εὐφροσύνην». Ὁ σάκκος μὲ τὸ νὰ ^B
 εἶνε σημεῖον ταπεινώσεως συνεργεῖ εἰς τὴν μετάνοιαν· «διότι
 πρὸ πολλοῦ, λέγει, ἤθελαν μετανοήσει, ἐὰν ἐφοροῦσαν σάκκον
 καὶ ἐκάθηντο ἐπάνω εἰς σποδόν⁽²⁾. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀπόστολος μὲ
 ἀκάλυπτον τὸ πρόσωπον εἰς τὴν ἰδίαν εἰκόνα μεταμορφοῦται ἀπὸ

(1) Αἱ γλαφυραὶ αὐταὶ φράσεις εἶνε τοῦ Προφήτου Ἡσαίου (61, 10) διὰ τῶν ὁποίων περιγράφει οὗτος τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ὡπὼν νύμφην στολίζει ὁ Κύριος. Ταύτας ἐπιλέγει καὶ ὁ ἐνδύμενος τὴν ἱερδικὴν στολὴν ἱερέως, ὅταν περιβάλλεται τὸ στι-
 χάριον.

(2) Ἡ ῥῆσις εἶνε τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (10, 13). Σημειοῦ-
 μεν δὲ ὅτι ἀπὸ τῶν δαδτικῶν αὐτῶν στίχων καὶ ἐκ τῆς ὅλης ἐν-
 νοίας τοῦ χωρίου τούτου ἐμπνευσθεὶς ὁ βρασιλεὺς Λέων ὁ σοφὸς ἐποί-

δόξης εις δόξαν⁽¹⁾, διὰ τοῦτο τὴν χάριν ὅπου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κύριον ὀνομάζει ἰδικήν του δόξαν. Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου. «Διὰ νὰ ψάλλῃ, λέγει, εἰς σέ ἡ δόξα μου». Δόξα τοῦ δικαίου εἶνε τὸ πνεῦμα ὅπου ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτόν. Ὅστις λοιπὸν ψάλλει μὲ τὸ πνεῦμά του, αὐτὸς ἅς λέγῃ, «διὰ νὰ ψάλλῃ εἰς σέ ἡ δόξα μου», καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ· τουτέστι «πλέον δὲν θὰ κατανυχθῶ». Δὲν θὰ κάμω πλέον, λέγει, ἁμαρτίας ἔργα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων δικαίως νὰ καταστίζεται καὶ κατακεντᾶται ἡ καρδιά μου, μὲ τὴν ὑπενθύμισιν τῆς ἁμαρτίας μου. Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί σοι. Πάλιν ἐνταῦθα

C τὸ «ἐξομολογοῦμαι» κεῖται ἀντὶ τοῦ «εὐχαριστῶ»· «θὰ σέ εὐχαριστήσω, λέγει, πάντοτε, Θεέ μου»· διότι ἐπειδὴ κατόπιν ἀπὸ τὴν καλὴν μετάνοιάν μου μὲ ἐσυγχώρησες καὶ μὲ ἐπανέφερες πάλιν εἰς τὴν πρώτην μου δόξαν, μὲ τὸ νὰ ἐξήλειψες τὴν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου καταισχύνην, διὰ τοῦτο εἰς ὅλην τὴν

ἡς τὸ κατανυκτικὸν ἐκεῖνο ἰδιόμελον ὅπου ψάλλεται εἰς τὸν ὄρθρον τῆς Παρκασκευῆς τῆς στ'. ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν, ὅτε ἀκριβῶς συμπληροῦται ἡ Ἁγία Τεσσαρκακοστή, ἦτοι αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους καὶ τῆς μετανοίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὥρκιου αὐτοῦ τροπαρίου εἶνε αὕτη· «Περιφρονήσασα, ψυχὴ μου, τῶν θείων ἐντολῶν».

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος ἐνταῦθα ῥῆσιν τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς τοῦ μακαρίου Παύλου (3, 18) τῆς ὁποίας ἡ ἐννοια εἶνε αὕτη. Ὅταν ὁ Μωϋσῆς λαβὼν τὰς πλάκας τοῦ Νόμου κατέβη ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινῆ, τότε οὗ ἐλαμπε τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὴν θείαν δόξαν, ὥστε οἱ Ἑβραῖοι τὸν ἠνάγκασαν νὰ θέσῃ κάλυμμά εἰς τὸ πρόσωπόν του· διότι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν βλέπουν (Ἐξοδ. 34, 30). Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, λέγει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, τὴν εὐγενεῖαν λαμβάνομεν, ὥστε ἤμποροῦμεν μὲ ἀσκέπαστον πρόσωπον νὰ βλέπωμεν τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου. Λαμβάνομεν δὲ συνάμα καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν εἰκόνα τῆς δόξης καὶ γινόμεθα ὥσπερ καθρέπτης· καὶ δεχόμεθα μὲν τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἐκυτὸν μας, ἀντιλαμβάνομεν δὲ πάλιν καὶ ἡμεῖς κατ' ἀντανάκλασιν ἄλλην ὁμοίαν δόξαν· τοῦτο σημαίνει τὸ «ἐκ δόξης εἰς δόξαν».

ζωὴν μου θὰ σὲ εὐχαριστῶ καὶ θὰ σὲ δοξολογῶ. Διότι ποῖον χρονικὸν διάστημα, ὅσον μέγα καὶ ἂν εἶνε, ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν μου νὰ λησμονήσῃ τὰς τόσον μεγάλας εὐεργεσίας, τὰς ἐποίας ἐγὼ ἀπήλαυσα ἐκ μέρους σου ;

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΡΙΣΚΟΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

D

« Ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι ἐν Κυρίῳ,
τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις ».

Εἶνε συνήθης εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν ἡ λέξις τῆς ἀγαλλιᾶσεως, ἡ ὅποια φανερῶνει μίαν παιδροτάτην καὶ πολὺ χαρμύσουν κατὰστασιν τῆς ψυχῆς δι' ἐκεῖνους τοὺς ἀνθρώπους ὅπου εἶνε ἄξιοι νὰ ἔχουν εὐθυμίαν καὶ χαράν. Ἀγαλλιᾶσθε, λοιπόν, δίκαιοι ἐν Κυρίῳ. « Νὰ χαίρετε, λέγει, καὶ νὰ εὐφραίνεσθε ὅσοι εἰσθε δίκαιοι διὰ τὴν Κύριόν σας ». Ὅχι, ὅταν τὰ πράγματα τοῦ οἴκου σας πηγαίνουν καλὰ καὶ εἶνε εὐτυχισμένα· ὅχι, ὅταν ἔχετε καλὴν ὑγείαν εἰς τὸ σῶμα· ὅχι ὅταν τὰ χωράφια σας παράγουν πλῆθος διαφόρων καρπῶν· ἀλλὰ διότι ἔχετε Κύριον, ὁ ὅποιος τοιοῦτος μὲν εἶνε κατὰ τὴν ὡραιότητα, τοιοῦτος δὲ κατὰ τὴν καλωσύνην, κατὰ τὴν σοφίαν τοιοῦτος. Ἄς εἶνε ἀρκετὴ διὰ σᾶς ἡ εὐφροσύνη ὅπου ἔχετε δι' αὐτόν. Ὅστις λοιπόν με εὐφροσύνην καὶ χαράν ἀγάλλεται διὰ κανέν πρᾶγμα, ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου θεωρεῖ περιζήτητα καὶ παρὰ πολὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαύσῃ, φαίνεται ὅτι με αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτὸς ἀγάλλεται δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς ἐδῶ παρακινεῖ τοὺς δίκαιους νὰ αἰσθάνωνται βαθέως τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν, διότι κατηξιώθησαν νὰ εἶνε δοῦλοι τοιούτου Δεσπότη, καὶ νὰ εὐφραίνωνται διὰ τὴν δουλείαν αὐτὴν με ἀνέκφραστον χαρὰν καὶ με σκιρτήματα ἐσωτερικά, με τὸ νὰ σκιρτᾷ τρόπον τινὰ ἡ καρδιά των ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἀγαθόν. Ἐὰν

E

καμμίαν φοράν ἐμδῆκεν ἑξαφνα ὥσάν ἓνα φῶς τρόπον τινά μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ σὲ ἔκαμε πάραυτα νὰ σκεφθῇς τὸν Θεόν, καὶ περιέλουσε μὲ τὴν λάμψιν του τὴν ψυχὴν σου, ὥστε

132 ^A νὰ ἀγαπήσῃς μὲν τὸν Θεόν, νὰ καταφρονήσῃς δὲ τὸν κόσμον καὶ ἐλα τὰ σωματικά, ἀπὸ τὴν ἀμυδρὰν ἐκείνην καὶ στιγμιαίαν εἰκόνα μάθε τὴν κατάστασιν ὅλην τῶν δικαίων, οἱ ὅποιοι κατορθώνουν νὰ ἔχουν πάντοτε ἀπαραλλάκτως καὶ ἀδιακόπως εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν εὐφροσύνην αὐτὴν διὰ τὸν Θεόν. Διότι εἰς ἑσένα σπανίως κάποτε σοῦ ἔρχεται αὐτὴ ἡ ἀγαλλίασις κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, διὰ νὰ σοῦ ὑπενθυμίσῃ διὰ μέσου τοῦ μικροῦ αὐτοῦ γεύματος ποῖα καλὰ ἔχασες. Εἰς τὸν δίκαιον ὅμως ἡ θεία καὶ ἐπουράνιος αὐτὴ εὐφροσύνη εἶνε διαρκής· διότι ἐνοικεῖ πλέον ἐντὸς αὐτοῦ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα"· πρῶτος δὲ καρπὸς τοῦ "Ἀγίου Πνεύματος" εἶνε, *ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη* (Γαλ. 5, 22). «Ἀγαλλιᾶσθε λοιπὸν δίκαιοι διὰ τὸν Κύριον». Διότι ὁ Κύριος εἶνε τρόπον τινά

^B ὥσάν ἓνας τόπος ἐπιτήδειος διὰ νὰ χωρῇ τοὺς δικαίους· εἰς τὸν ὅποιον τόπον ὅταν φθάσῃ κανεὶς, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐθυμῇ τότε καὶ διαρκῶς δι' αὐτὸ νὰ εὐφραίνεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ δίκαιος γίνεται τίπος διὰ τὸν Κύριον, ὅταν δέχεται αὐτὸν ἐντὸς του. Διότι ὁ μὲν ἁμαρτωλὸς παραχωρεῖ τόπον εἰς τὸν διάβολον, μὲ τὸ νὰ παρακούῃ ἐκεῖνον ὅπου λέγει· *Μηδὲ δίδοιτε τόπον τῷ διαβόλῳ* (Ἐφ. 4, 27), παρακούει δὲ καὶ τὸν Ἐκκλησιαστήν ὅπου λέγει· *Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῇ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῇς* (Ἐκκλ. 10, 4). «Ἐὰν ἔλθῃ, λέγει, κατ' ἐπάνω σου τὸ πνεῦμα ἐκείνου ὅπου ἔχει ἐξουσίαν κατὰ σοῦ, μὴ παραχωρήσῃς εἰς αὐτὸ μέρος νὰ μείνῃ». Ὅταν λοιπὸν πλησιάσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ θεωρήσωμεν τὰ θαυμαστὰ ἔργα του, ὅσον εἶνε δυνατόν εἰς ἡμᾶς, τότε, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς γεμίσωμεν ἀπὸ εὐφροσύνης τὴν καρδίαν μας ἐκ τῆς θεωρίας αὐτῆς. Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἰνεσις. «Εἰς τοὺς εὐθεῖς, λέγει, ἀρμόζει νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεόν. Καθὼς ὁ σχολιὸς καὶ συνεστραμμένος πούς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ἴσον καὶ κανονικὸν ὑπόδημα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὰς σχολιάς καὶ συνεστραμμένας καρδίας δὲν

ταιριάζει ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἱπαινος. Διὰ τοῦτο, νομίζω, μὲ τὸ νὰ C
 μὴ ἀρμόζῃ εἰς τὸ στόμα τῶν δαιμόνων νὰ κάμνουν λόγον περὶ
 τοῦ Σωτῆρος, τοὺς ἀφῆρσεν ὁ Κύριος τὴν ἐξουσίαν νὰ κάμνωσιν
 αὐτὸν φανερὸν εἰς τὸν κόσμον ⁽¹⁾. Καὶ τὸν Πύθωνα ὁ πανεύ-
 φημος Παῦλος ἐπετίμησε καὶ κατεδίκασε, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι
 ὁ ἅγιος συνίσταται ἀπὸ ἀκάθαρτον ἄνθρωπον (Πραξ. 16,18) ⁽²⁾
 τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ψαλμικόν· Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός,
 ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; (Ψαλ. 49, 16) ⁽³⁾.
 Ἄς δείξωμεν λοιπὸν φιλοτιμίαν, ὥστε νὰ ἀπορεύγωμεν κάθε
 σχολιὸν καὶ διεστραμμένον ἔργον καὶ ἅς τακτοποιήσωμεν τὸν
 ἑαυτὸν μας τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ ἀποτελέσωμεν εὐθὺν καὶ
 ἴσον κανόνα τὸν νοῦν μας καὶ τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς μας,
 ἵνα ἀφοῦ γείνωμεν εὐθεῖς, λάβωμεν τότε τὴν ἀδειαν ἐλευ-
 θέρας νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Κύριον. Δι' αὐτὸ ὀνομάζεται σχολιδὸς ὁ D
 ὄφης ὅπου ὠδήγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν· καὶ καταπί-
 πτει, λέγει, ἡ μάχαιρα τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τοῦ δράκοντος τοῦ
 ὄφεως τοῦ σχολιοῦ, διότι πολλοὺς ἐλιγμοὺς καὶ παραστρατί-
 σματα κάμνει κατὰ τὴν πορείαν του ('Ησ. 27, 1). Διότι εἴταν
 ὁ ὄφης θέλῃ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρός, τὸ σῶμά του σύ-
 ρεται ἀνωμάλως ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἐπειδὴ πρὸς ἄλλην μὲν
 διεύθυνσιν προβαίνουν τὰ ἐμπρόσθια αὐτοῦ μέρη καὶ ἡ κε-

(1) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος ῥῆσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (4, 41), ἀναφερόμενος συγχρόνως καὶ εἰς τὸ τοῦ σοφοῦ Σιράχ, « Οὐχ ὥρτος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ » (15, 9).

(2) Πύθωνας ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὸν Πλούταρχον τοὺς ἐγγασ-
 τριμύθους οἱ ὅποιοι εἰς τὰς μαντείας τῶν ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὸν δαι-
 μονα τὸν καλούμενον Πύθωνα. Κατὰ τὴν μυθολογίαν Πύθων ἐλέγε-
 το ὁ δράκων, τὸν ὅποιον ἐφόνευσεν ὁ Ἀπόλλων εἰς τοὺς Δελφούς,
 ἐνθα κατόπιν ἰδρύθη τὸ μαντεῖον. Ἡ λέξις πκράγεται ἐκ τοῦ πυν-
 θάνεσθαι, (πληροφορεῖσθαι)· διότι ἐδίδετο πληροφορία εἰς τοὺς ἐρω-
 τῶντας περὶ τοῦ μέλλοντος.

(3) Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν εὕρισκόμενον εἰς τὴν ἁμαρτίαν νὰ
 διδάσκῃ τοὺς ἄλλους νὰ φυλάττουν τὰς ἐντολάς.

φαλή, καὶ πλαγίως εἰς αὐτὰ ἐπακολουθεῖ τὸ μεσαῖον σῶμα του, καὶ πάλιν τὰ μέρη τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν ἀποκλίνουν. Ὅθεν ὅποιος μὲν ἀκολουθεῖ αὐτὴν τὴν πορείαν τοῦ ὄφεως, θὰ δείξῃ ὅτι ἡ ζωὴ του εἶνε σχολιὰ καὶ ἀνώμαλος καὶ γεμάτη ἀπὸ ἐναντιότητος ὅλη ἡ πολιτεία του. Ἐκεῖνος ὅμως ὁποῦ πορεύεται ὀπίσω ἀπὸ τὸν Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἔχει εὐθείας τὰς ὁδοὺς του, καὶ ὁρᾷ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν του. Διότι, *Εὐθύς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ εὐθύτητας* εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ε (Ψαλμ. 91, 16 καὶ ψαλμ. 10, 8). Ἐὰν θέσωμεν δύο πῆχεις ἡ κανόνας, τὸν ἕνα πλησίον τοῦ ἄλλου, βλέπομεν ὅτι ἐφαρμόζονται τελείως· διότι καὶ οἱ δύο εἶνε εὐθεῖς καὶ ἴσοι· ἐὰν ὅμως ἠθέλομεν θέσει πλησίον εἰς τὸν ἴσον κανόνα ἕνα ἄλλο ξύλον σχολιὸν καὶ στρεβλόν, ὁ κανὼν ὁποῦ εἶνε ἴσος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ μετὰ τὸ στρεβλὸν ξύλον. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ὕμνος ὁποῦ ἀπονέμεται εἰς τὸν Θεὸν εἶνε εὐθύς καὶ ἀγνός, χρειάζεται καὶ καρδίαν ἀγνήν καὶ εὐθεϊαν, διὰ νὰ ταιριάσῃ εὐμορφα εἰς αὐτὴν ὁ θεὸς ἐπαινος. Ἀφοῦ δὲ κανεὶς δὲν ἠμπορῇ νὰ ἀναφέρῃ μετὰ τὸ στόμά του τὸν Κύριον Ἰησοῦν παρὰ μετὰ Πνεῦμα ἅγιον (Κορινθ. 12, 3), ⁽¹⁾ πῶς εἶνε δυνατὸν σὺ νὰ προσφέρῃς τὸν ὕμνον πρὸς τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν ἔχῃς τὸ εὐθεὲς Πνεῦμα ἀνακαινισμένον μέσα εἰς τὰ ἔγκατά σου; ⁽²⁾.

(1) Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ὁ Ἀπόστολος κάμνει διάκρισιν μεταξὺ πιστῶν καὶ ἀπίστων καὶ λέγει ὅτι μόνον οἱ πιστοὶ οἱ λαβόντες τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ μέσου τοῦ Βαπτίσματος ἠμποροῦν νὰ ἀναφέρουν μετὰ εὐφημα καὶ καλὰ λόγια τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ὀνομάζουν αὐτὸν Κύριον καὶ Δεσπότην.

(2) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος τὸ ψαλμικόν, καὶ Πνεῦμα εὐθεὲς ἐγκαίνισόν ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου (ψαλμ. 50, 10). Ὁ μὲν θεολόγος Γρηγόριος ἐγκατα τὴν καρδίαν καὶ τὸ διανοητικὸν ἐννοεῖ καὶ τὰ κινήματα τούτου καὶ διανοητικὰ. Ὀνομάζεται δὲ, λέγει, τὸ Πνεῦμα εὐθεὲς, διότι εἶνε ἐναντίον πρὸς τὴν σχολιότητα τοῦ ὄφεως. Παρατηρεῖ δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος ὅτι ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα ἐννοεῖ ὅχι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ τὴν ὁρμὴν καὶ κίνησιν· τὸ δὲ ἐγκαίνισον σημαίνει ἀνακαινισον, ἥτοι ἔμβλε κακῶς ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἔξῃς,

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ, ἐν ψαλτηρίῳ δεκάχορδῳ ψάλατε αὐτῷ. «Νὰ εὐχαριστεῖτε, λέγει, τὸν Θεὸν με κιθάραν, με ψαλτήριον δεκάχορδον νὰ ψάλητε εἰς αὐτόν.» Προηγουμένως πρέπει με κιθάραν νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον· τουτέστι πρέπει νὰ φέρωμεν εἰς πέρας πρῶτον ἀρμονικῶς τὰς σωματικὰς ἐνεργείας μας. Διότι ἐπειδὴ με τὸ σῶμά μας ἐπράξαμεν τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν παρεδώσαμεν τὰ μέλη μας ὑπόδου-¹³³λα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ κάμνωμεν τὴν ἀνομίαν καὶ πα-^Aραβαίνωμεν τὰς θείας ἐντολὰς (Ρωμ. 6, 19), διὰ τοῦτο με τὸ σῶμά μας πάλιν ἅς ἐξομολογηθῶμεν, καὶ ἅς μεταχειρισθῶμεν διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς ἁμαρτίας τὸ ἴδιον ὄργανον, ὅπου εἶχομεν καὶ ὅταν ἐπράξαμεν αὐτήν. Ἐλοιδόρησες καὶ ἐβλασφήμησες κανένα ἄνθρωπον; Ἐπαίνεσον τώρα αὐτόν. Ἐδειξες πλεονεξίαν καὶ ἐπῆρες τὰ ξένα πράγματα; Δόσε τα τώρα ὀπίσω. Ἐμίθυσες; Νήστευσον. Ἐφάνης ἀλαζών; Ταπεινώσου. Ἐφθόνησες κανένα; Παρακάλεσε τώρα τὸν Θεὸν δι' αὐτόν. Ἐρόνευσες; Μαρτύρησον, ἥ κάμε ἐκεῖνο ὅπου εἶνε ἰσοδύναμον με τὸ μαρτύριον· τουτέστιν ἀφοῦ ἐξομολογηθῇς τὴν ἁμαρτίαν σου, κάμε τὸν κανόνα τοῦ πνευματικοῦ σου, βασάνισον καὶ ταλαιπώρησον με

Κύριε, Πνεῦμα εὐθές. ἤγουν χάρισμα εὐθύτητος, κατὰ τὸν σοφὸν Ζυγαδηνόν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐξηγεῖ· «τὴν παλαιωθείσαν μου καὶ σεσαθρωμένην ψυχὴν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνακαίνισον».

Λέγει δὲ καὶ ὁ ἱερός Ἰωάννης ὁ Λίνδιος ἀναφέρον τὸν παρόντα ψαλμικὸν στίχον τὰ γλαφυρὰ ταῦτα περὶ εὐθύτητος. «Ἀπλῇ μὲν καὶ εὐθυτάτῃ ἡ θεὸς χάρις ἐπιζητοῦσα ἀείποτε τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ καὶ τοὺς ἀπλοῖκον ἔχοντας τὸν τρόπον, μηδὲν ὅλως εἰς τὰς στραγαλιὰς τοῦ πονηροῦ ἐκκλίνειν ἐξ οἰκείας προθέσεως ἐθέλοντας, οἷς περ μάλα προσφυῶς πρέπει καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος καὶ ἡ διάπυρος πρὸς Θεὸν δοξολογία καὶ αἰνεσις κατὰ μίμησιν τῶν οὐρανίων Δυνάμεων καὶ τῶν ἐνδόξων Κυριοτήτων καὶ πάσης ἄλλης αὐλοῦ καὶ καθαρᾶς καὶ λογικῆς φύσεως, ὥσπερ ἐν πνεύματι καὶ ὁ προφητὰν ἄξ προανεφώνησε, τοῖς εὐθεῖσι λέγων πρέπει αἰνεσις· «οὐχ ὥρατος γὰρ αἶνος ἐν ἀμπερτωλοῦ στόματι» (Ἑρμην. εἰς Ἀσμ. κεφ. Α΄).

διαφόρους πόνους καὶ θλίψεις τὸ σῶμά σου. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν εἶσαι πλέον ἄξιος νὰ ψάλλῃς εἰς τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον. Διότι πρέπει πρῶτον νὰ κατορθώσῃς τὰς σωματικὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις ταιουτοτρόπως, ὥστε μὲ ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν μὲ τὸν θεῖον λόγον νὰ γίνωνται, καὶ τότε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἀνυψωθῇς εἰς τὴν θεωρίαν καὶ μελέτην τῶν νοητῶν πραγμάτων. Διότι ψαλτήριον ἴσως λέγεται ἐνταῦθα ὁ νοῦς ὁποῦ ζητεῖ καὶ ἐξετάζει τὰ ἄνω, ἐπειδὴ τὸ ὄργανον αὐτὸ εἶνε τοιουτοτρόπως κατεσκευασμένον, ὥστε νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τὴν δύναμιν ὅπου δίδει εἰς αὐτὸ τὸν ἦχον. ⁽¹⁾ Τὰ μὲν ἔργα λοιπὸν τοῦ σώματος τρόπον τινὰ ἐκ τῶν κάτω ἐξομολογούνται εἰς τὸν Θεόν· ἐκεῖνα ἔμως τὰ μυστήρια ὅπου διὰ μέσου τοῦ νοῦς κηρύττονται, ἔχουν τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῶν ἄνω, μὲ τὸ νὰ ἐνηχῆται καὶ διδασκεται τρόπον τινὰ ὁ νοῦς διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅστις λοιπὸν ἔχει τὰ βλέμματά του ἐστραμμένα μὲ προσοχὴν εἰς ὅλας ἐν γίνει τὰς ἐντολάς, καὶ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ μίαν συμφωνίαν μεταξὺ ὅλων καὶ ἀρμονίαν, αὐτὸς ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον, διότι δέκα εἶνε αἱ γενικαὶ ἐντολαὶ ὅπου ἐγράφησαν κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν τοῦ νόμου. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν. «Ψάλατε, λέγει εἰς τὸν Κύριον ἄσμα νέον.» Τουτέστι ὄχι μὲ τὴν παλαιωθεῖσαν καὶ ἄχρηστον πλέον σημασίαν τοῦ γράμματος, ἀλλὰ μὲ τὴν νεαρότητα τοῦ Πνεύματος λατρεύετε τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος ὅπου δὲν δέχεται τὸν νόμον σωματικῶς, ἀλλὰ ἐννοεῖ καὶ καταλαμβάνει τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ σημασίαν, αὐτὸς ψάλλει τὸ νέον ἄσμα. Ἐπειδὴ ὅ,τι μὲν ἀπὸ τὴν Διαθήκην ἦτο παλαιὸν καὶ ἐγήρασε, παρῆλθε πλέον καὶ ἐπεσεν εἰς ἀχρησίαν, διεδέχθη δὲ ἡμᾶς τὸ καινὸν καὶ ἀνανεούμενον ἄσμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου ὅπου ἀνακαινίζει τὴν νεότητα ἡμῶν ὡς ἀνὰ τοῦ ἀετοῦ, ⁽²⁾

(1) Παράβαλε σημείωσιν ἐν σελ. 27.

(2) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὸν ἐν τῷ Ψαλμῷ 102, 10 στίχον· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἡγίας· «Οἱ ὑπομένοντές με ἰσχύον ἀλλάξουσιν καὶ ὡς ἀετοὶ πτεροφυήσουσι». Κατὰ τὰς παρτηρήσεις τῶν

ὅταν ἐξαφανίζωμεν τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον, ἀνανεοῦμεθα δὲ ὅλον ἐκ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὅπου ἐπεκτείνεται εἰς τὰ ἐμπρὸς προκόπτων πάντοτε εἰς τὰς ἀρετάς, αὐτὸς πάντοτε γίνεται πλέον νεαρώτερος ἀπὸ ὅ,τι ἦτο. Ὅθεν ἐκεῖνος ὅπου πάντοτε γίνεται πλέον νεαρώτερος ἀπὸ ὅ,τι ἦτο, αὐτὸς ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν νεώτερον ᾠσμα. Νεώτερον δὲ ᾠσμα λέγεται D
 συνήθως ἢ ἐκεῖνο ὅπου εἶνε παράδοξον, ἢ ἐκεῖνο ὅπου ἔγεινε προσφάτως καὶ εἶνε καινοφανές. Καὶ ὅταν λοιπὸν διηγῆσαι τὸν θαυμάσιον τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ὅπου ὑπερβαίνει ὅλην τὴν φύσιν, ἐπειδὴ εἶνε ἀδύνατον φυσικῶς νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ τότε νεώτερον ᾠσμα καὶ παράδοξον ψάλλεις εἰς τὸν Θεόν· καὶ ὅταν πάλιν διεξέρχῃς καὶ ἐξιστορῇς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν ὅλου τοῦ Κόσμου, ὅπου εἶχε παλαιώσει ἐκ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, καὶ κάμνης γνωστὰ διὰ τοῦ λόγου τὰ μυστήρια τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τότε πάλιν καινὸν καὶ πρόσφατον ᾠσμα ψάλλεις.

Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ. «Ὡραῖα λέγει νὰ ψά-
 λετε εἰς αὐτὸν μὲ ἀλαλαγμὸν καὶ μὲ θαρράλειαν φωνήν.» Ἀκούετε, χριστιανοί, τὸ πρόσταγμα τοῦτο; «Καλῶς ψάλατε»· τοῦτέστι μὲ τὴν διάνοιαν ἀμετεώριστον καὶ προσεκτικὴν, μὲ τὴν προαίρεσιν E
 τῆς καρδιάς σας καὶ τὴν προθυμίαν σας εἰλικρινῇ. «Ἐν ἀλαλαγμῷ ψάλατε.» Ὡτὴν γενναῖσι στρατιῶται, ὕστερα ἀπὸ τὴν νίκην ὅπου ἐκερδήσατε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ψάλατε μὲ θάρρος ὕμνους εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης σας. *Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.* (Ἰωάν. 16, 13). Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐξέλθῃ εἰς πόλεμον ἐναντίον τοῦ διαδόλου, ἐὰν δὲν

εἰδικῶν τὰ πτηνὰ ἐν γένει δὲν γηράσκουσι ταχέως, διακρίνονται δὲ τὰ γηρκιὰ ἀπὸ τὰ νέα διὰ τῆς πτερώσεως, ἢ ὁποῖα κατὰ διαστήματα ἀλλάζει ἀνανεοῦμένη. Ἀναφέρει δὲ τὸν αἶτον μόνον ὁ Προφήτης, διότι οἱ αἶτοι ἰδίως εἶνε μακροβιώτατοι. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (ἱστορ. π. ζ.) «ὁ αἶτος ἀποθνήσκει τοῦ ῥάμφους ἐπικαμφθέντος»· ὅταν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ μακρὸν γῆρας γυρίσῃ πρὸς τὰ μέσα τὸ ῥάμφος τοῦ ὑπὸ τὴν μύτην καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ φάγῃ.

προσφύγωμεν πρότερον ὑπὸ τὴν σκέπην ἐκείνου ὅπου εἶνε ἀρχιστράτηγος πάσης δυνάμεως καὶ ἐξουσίας, καὶ τότε μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅπου ἔχομεν εἰς αὐτόν, νὰ κτυπήσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἐχθρόν μας καὶ νὰ πληγώσωμεν αὐτόν; «Ὡραῖα λοιπὸν ψάλατε» μὲ ἀλαλαγμὸν καὶ μὲ θάρρος. » Ὁ ἀλαλαγμὸς εἶνε μία φωνὴ ἀναρθρος, ἔταν ὅλοι μαζί οἱ στρατιῶται ἐπάνω εἰς τὴν μάχην, συμπυκνωμένοι, ἐκβάλλουν ὅλοι μαζί δυνατὴν κραυγὴν ὡσάν μὲ μίαν φωνὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐφόδου. Λαίπὸν ψάλατε μὲ συμφωνίαν ὅλοι ὁμοῦ, καὶ μὲ σύμπνοιαν καὶ ἠνωμένοι μὲ τὴν ἀγάπην. Ἀλλὰ ποῖον ὕμνον πρέπει νὰ λέγωμεν ἔταν ψάλλω-

- 134 A μεν; Αὐτόν τὸν ὕμνον. Ὅτι εὐθύς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου. Ἀ Ὅτι εὐθύς, λέγει, εἶνε καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου. » Διὰ τοῦτο προηγουμένως προσεκάλεσεν εἰς τὸν ὕμνον καὶ τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ τοὺς εὐθεῖς, διότι εὐθύς εἶνε καὶ ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου ὅπου μέλλει νὰ δοξολογηθῇ. Ἐκείνος δηλαδὴ, ὅπου ἦτο ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὅπου ἦτο Θεός. (Ἰωάν. 1, 1). Εὐθύς λοιπὸν εἶνε ὁ Πατήρ, εὐθύς ὁ Υἱός, εὐθὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει. «Καὶ ὅλα τὰ ἔργα αὐτοῦ, λέγει, ἔχουν πίστιν.» Τί ἐννοεῖ αὐτὸς ὁ λόγος; Ἐργὸν τοῦ Θεοῦ εἶνε ὁ οὐρανός. Ἐργὸν αὐτοῦ ἡ γῆ. Ἐργὸν αὐτοῦ ἡ θάλασσα, ὁ ἀήρ, ὅλα τὰ ἄψυχα, τὰ ἐμψυχα, τὰ λογικά, τὰ ἀλογα, ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶνε ὅλα αὐτά. Πῶς λοιπὸν λέγει ὁ ψαλμὸς ἔτι ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἔχουν πίστιν; Ποίαν πίστιν ἔχουν τὰ ἄψυχα, ποία δὲ εἶνε πίστις τῶν ἀλόγων ζώων; Ποία πίστις ὑπάρχει εἰς τὸν λίθον; ποία πίστις εἰς τὸν κύνα; Οὐτε τὰ ἄψυχα, οὐτε τὰ ἀλογα ζῶα ἔχουν βεβαίως πίστιν. Καὶ ὁμοῦς ὁ λόγος τοῦ ψαλ-
- B μού ἐνταῦθα καμμίαν ἐξαίρεσιν δὲν ἔκαμεν, ἀλλὰ ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ συμπεριέλαβε καὶ εἶπεν· «Ὅλα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔχουν πίστιν.» Ποίαν λοιπὸν ἐννοίαν ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος; Ἀκούσον. Ὅταν, λέγει, παρατηρήσῃς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν εὐταξίαν ὅπου ὑπάρχει εἰς αὐτόν, αὐτὸ σοῦ γίνεται ὁδηγὸς εἰς τὴν πίστιν· διότι μόνον του αὐτό, χωρὶς νὰ ὁμιλῇ, σοῦ δεικνύει τὸν τεχνίτην· ἔταν ῥίψῃς τὸ βλέμμα σου εἰς τοὺς διαφόρους στολι-

σμούς της γῆς, πάλιν καὶ διὰ μέσου αὐτῶν αὐξάνει ἡ πίστις τὴν ἰποίαν ἔχεις πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τὴν ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Θεὸν ὅχι μὲ τὸ νὰ ἐμάθομεν καὶ εἶδαμεν αὐτὸν μὲ σαρκίνους ὀφθαλμούς, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦς ἡμῶν διὰ μέσου τῶν ἔργων του, ὅπου θεωροῦνται ἀπὸ ἡμᾶς βλέπομεν καθαρὰ τὸν ἀόρατον. Πάντα λοιπὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔχουν πίστιν. Εἴτε τὸν λίθον παρατηρήσεις, ἔχει καὶ αὐτὸς νὰ σοῦ δώσῃ ἁποίαν ἀπόδειξιν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ· εἴτε μύρμηκα, εἴτε κώνωπα, εἴτε μέλισσάν παρατηρήσεις, ὅλα σοῦ δίδουν μίαν ἀπόδειξιν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Πολλάκις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παρὰ πολὺ μικρότατα πράγματα παρουσιάζεται ἡ σοφία τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐκεῖνος ὅπου ἐξάπλωσεν εἰς τὸ ἀπέραντον αὐτὸ διάστημα τὸν οὐρανὸν καὶ ἔκαμε νὰ ἐκχυθοῦν τὰ ἀχανῆ πελάγη, αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶνε ὅπου ἐκοίλανε ὥσάν ἕνα αὐλὴν καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελίσσης, ὥστε διὰ μέσου αὐτοῦ νὰ ἐκχύνεται τὸ φαρμάκι της. Ὅλα λοιπὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔχουν πίστιν ὥστε κανὲν νὰ μὴ σοῦ γίνεταί ἀφορμὴ εἰς τὸ νὰ ἀπιστῇς εἰς τὸν Θεόν. Μὴ εἴπῃς ποτὲ ὅτι αὐτὸ ἐδῶ ἔγεινεν ἔτσι ὅπως ἔτυχε, καὶ ἐκεῖνο τὸ ἄλλο μόνον του ἐφύτρωσε. Κανὲν ἀπὸ τὰ ἔργα του δὲν εἶνε χωρὶς τάξιν, κανὲν δὲν εἶνε ἀχρηστον καὶ σκοτεινὸν καὶ χωρὶς ἕνα ὀρισμένον σκοπὸν, κανὲν δὲν ἔγεινε ματαίως, κανὲν ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ὑπάρχει ἐκ τύχης. Μὴ εἴπῃς ποτὲ κακὴ σύμπτωσις, ἢ κακὴ ὥρα. Αὐτὰ τὰ λέγουν οἱ ἀπαίδευτοὶ καὶ ἀμαθεῖς ἄνθρωποι. Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ θείου θελήματος; (Ματθ. 10, 29) (¹), Πόσαι εἶνε αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μας; Μία ἐξ αὐτῶν δὲν εἶνε λησμονημένη. Βλέπεις ὅτι κανὲν καὶ ἀπὸ τὰ πλέον μικρότατα πράγματα δὲν διαφεύγει τὴν παρατήρησιν τοῦ θείου ὀφθαλμοῦ; « Ἀγαπᾷ

(¹) Δὲν σημκίνει ἡ εὐαγγελικὴ ῥῆσις ὅτι μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ συλλαμβάνονται τὰ στρουθία, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ εὐτελέστατα στρουθία, ὡς λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, δὲν συλλαμβάνονται χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ὁ Θεός. Τὸ δὲ ἀσσάριον εἶνε νόμισμα χαλκοῦν ῥωμαϊκὸν ἴσον πρὸς δεκάλεπτον.

ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλή-
 ρης ἡ γῆ. » « Ἀγαπᾷ, λέγει, τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν κρίσιν ὁ
 Κύριος. Ἀπὸ τοῦ ἐλέους τοῦ Κυρίου εἶνε γεμάτη ἡ γῆ. » Ἐὰν ἡ
 κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ξεχωριστὰ ἀπὸ τοῦ ἐλέους, μὲ τὸ νὰ ἀπέ-
 διδεν εἰς ἡμᾶς τὴν δικαιοσύνην του μὲ αὐστηρότητα κατὰ
 τὴν ἀξίαν τῶν πράξεών μας, ποία ἐλπίς σωτηρίας θὰ ἔμενεν εἰς
 ἡμᾶς τότε; Ποῖος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἤθελε τότε
 σωθῇ; Τώρα ὅμως « ὁ Κύριος ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν. »
 Ἀφοῦ λάβῃ τρόπον τινὰ συμπάρεδρόν του εἰς τὸ δικατήριον τὴν
 ἐλεημοσύνην καὶ εὐσπλαγχνίαν του, καὶ θέσῃ αὐτὴν ἔμπροσθεν
 εἰς τὸν βασιλικόν του θρόνον τῆς κρίσεως, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον
 E τότε ὁδηγεῖ ἕκαστον ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖ διὰ νὰ κριθῶμεν. Ἐὰν ἀνο-
 μίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται; (ψαλ. 129.
 3). Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη του εἶνε ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις του
 ἀνελεήμων. Λοιπὸν πρὶν δημοσιεύσῃ τὴν καταδικαστικὴν του
 ἀπόφασιν, ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὴν εὐσπλαγχνίαν· ὕστερον δὲ ἀπὸ
 τὴν εὐσπλαγχνίαν ἔρχεται εἰς τὴν καταδίκην. Αὐτὰ εἶνε συν-
 δεδεμένα ἀναμεταξύ των, ἡ εὐσπλαγχνία δηλαδὴ μετὰ τῆς κρί-
 σεώς του, διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ ῥαθυμίαν καὶ χαιρότητα μόνον
 τοῦ τοῦ ἐλέους, μήτε μόνῃ τῆς πάλιν ἡ κρίσις του νὰ ἐπιφέρῃ
 ἀπελπισίαν. Θέλει ὁ κριτὴς νὰ σὲ ἐλεήσῃ καὶ νὰ σοῦ μεταδώσῃ
 ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμούς του· ἀλλ' ἔὰν σὲ εὖρῃ ταπεινὸν ὕστερον
 ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἔὰν σὲ εὖρῃ συντετριμμένον, ὅπου κοπῶν
 νὰ ἔχουσιν πολλὰ δάκρυα διὰ τὰ πονηρὰ ἔργα σου, ὅπου νὰ ἔδη-
 μοσίευσεν χωρὶς ἐντροπὴν ὅσα ἔπραξεν κρυφά, ὅπου νὰ παρεκά-
 λησεν τοὺς ἀδελφοὺς νὰ συγχοπιάσουν μαζί σου διὰ νὰ ἰατρευ-
 θῇς (1), καὶ ἐν γένει ἔὰν ἴδῃ ὅτι ὕστερον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἐγει-
 νες ἄξιός τοῦ ἐλέους του, τότε θὰ σοῦ χορηγήσῃ ἄφρονον τὴν
 εὐσπλαγχνίαν του. Ἐὰν δὲ ἴδῃ ὅτι ἔχεις ἀμετανόητον καρδίαν,

135
A

(1) Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος τὴν ῥῆσιν τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς
 τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου. « Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώμα-
 τα καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων ὥπως ἰαθῆτε » (5, 16).

φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν διὰ τὴν μέλλουσιν ζωὴν, ἀφοβίαν διὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν, τότε ὁ Κύριος προτιμᾷ διὰ σὲ τὴν καταδίκην καὶ τιμωρίαν. Διότι ὡσὰν ἓνας ἰατρός ἐμπειρος καὶ φιλόανθρωπος μὲ ζεστὰ ἔλαια προηγουμένως καὶ μὲ καταπλάσματα μαλακτικὰ δοκιμάζει νὰ ἐλαττώσῃ τὸ πρήξιμον· ὅταν δὲ ἴδῃ ὅτι ὁ ὄγκος δὲν ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ δεικνύει ἀντίστασιν καὶ ἔγεινε σκληρός, τότε ἀφίνει τὸ ἔλαιον καὶ τὰ μαλακτικὰ καὶ προτιμᾷ λοιπὸν τότε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μάχαιραν. Ἀγαπᾷ λοιπὸν τὴν εὐσπλαγχνίαν διὰ τοὺς μετανοοῦντας, ἀγαπᾷ δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν διὰ τοὺς ἀμεταπείστους καὶ ἐπιμένοντας εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ὁμοιον περίπου λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν Θεόν· ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν (28, 7). «Εἰς τὴν πλάστιγγα, λέγει, εἶνε ἡ εὐσπλαγχνία σου». Διότι καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος παριστάνει τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἔστις ἀνταποδίδει κατ' ἀξίαν καὶ δικαίως εἰς τὸν καθένα, ζυγίζων καὶ μετρῶν τὰς πράξεις ἐκάστου μὲ πλάστιγγα καὶ μὲ ἀριθμὸν καὶ μὲ βάρος.

Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ. «Ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, λέγει, εἶνε γεμάτη ἡ γῆ.» Τώρα ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρίαν τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Διότι μόνον «ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου εἶνε γεμάτη ἡ γῆ», μὲ τὸ νὰ ἐφυλάχθῃ ἡ κρίσις του νὰ γείνῃ εἰς τὸν ἀποφασισμένον καιρὸν. Ἐδῶ λοιπὸν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν εὐσπλαγχνία μόνον ὑπάρχει ἄνευ κρίσεως. Οὐκ ἦλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον (Ἰωάν. 3, 17). Ἐκεῖ ἔμως εἰς τὴν δευτέραν Παρουσίαν του, ἡ δικαστικὴ του ἀπόφασις δὲν εἶνε χωρὶς εὐσπλαγχνίαν καὶ ἔλεος, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος καθαρὸς ἀπὸ μολυσμὸν ἀμαρτίας, «καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε ζῆσει μίαν μόνον ἡμέραν» (Ἰωβ, 14, 4, 5). Ὡστε ἐὰν κανεὶς ἴδῃ ὅτι ἡ κακία καθημέραν προχωρεῖ καὶ αὐξάνει, καὶ ὅτι τὸ φθαρτὸν γένος τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἄξιον ἀναριθμήτων θανάτων, καθόσον εὐρίσκεται διαρκῶς εἰς τὴν ἀμαρτίαν, θὰ θαυμάσῃ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ τῆς μακρο-

θυμίας (Ρωμ. 2, 4). Ἐνόςω ὅμως εὐρισκόμεθα εἰς τὴν γῆν, ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. Διότι ἔσοι εἶνε εἰς τὸν οὐρανόν, εἶνε ἀξιοὶ νὰ μακαρίζωνται ἀλλ' ὅχι νὰ ἐλεῶνται. Ἀλλ' ἴσως καὶ διὰ τὴν καταδίκην ἢ ὁποία ἐπεβλήθη ἐπάνω μας ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ, ὀνομαζόμεθα γῆ ἡμεῖς, ὅπου ἤκουσαμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ, γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ (Γεν. 3, 19). ὥστε ὁ λόγος αὐτός, τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ, νὰ σημαίνει ὅτι ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα γεμάτοι ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡμᾶς, ὅπου «εἴμεθα νεκροὶ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰ παραπτώματα,» ὁ Θεὸς μᾶς εὐσπλαγχνίσθη. καὶ «μᾶς ἐζωοποίησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν.» (Ἐφεσ. 2, 5) () Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. » «Μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. λέγει, ἐστερεώθησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ εἶνε ὅλη ἡ δύναμις αὐτῶν. » Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου καταφρονοῦσι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου ἀποχωρίζουσιν αὐτὸ ἀπὲ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου ἀποκόπτουσιν αὐτὸ ἀπὸ τὴν σχέσιν καὶ συνάφειαν ὅπου ἔχει μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν: Ἄς ἀκούσουν τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ὅπου λέγει: «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. »

Ε Διότι οὔτε Λόγος. ἐννοεῖται ἐνταῦθα ἡ κοινὴ αὐτὴ ὁμιλία μας ἢ ὁποία συνίσταται ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις, οὔτε τὸ Πνεῦμα ἀτμός, ὁ ὁποῖος διασκορπίζεται εἰς τὸν αέρα· ἀλλὰ λόγος εἶνε ὁ Λόγος ἐκεῖνος, ὅστις «ἦτο ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν» (Ἰωάν. 1, 1) καὶ πνεῦμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν. Καθὼς λοιπὸν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν Οὐρανόν, τοιοῦτοτρόπως τὸ

(1) Ὁ Πιτὴρ ἐζωοποίησε τὸν Χριστόν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἡμᾶς. Τὸν μὲν Χριστόν ἐνεργεῖ καὶ πρᾶγματικῶς ἡμᾶς δὲ δυνάμει καὶ πίστει, κατὰ τὸ πρῶτον, μετ' ὀλίγον δὲ θὰ μᾶς ζωοποιήσῃ καὶ ἐνεργεῖ. (Θεοφύλ.)

ἅγιον Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς (τουτέστι, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξέρχεται, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι αὐτὸ εἶνε κανὲν πρᾶγμα ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς κτίσεως καὶ ἐκ τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ δοξάζῃς, διότι ἔχει τὴν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ Θεοῦ). Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λέγω, ὅλας τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις ἀπὸ κοινοῦ συνεισέφερε κατὰ τὴν δημιουργίαν. Μὲ τὸ Πνεῦμα λοιπὸν ὅλη ἡ ὑπερουράνιος δύναμις ἐστερεώθη, τουτέστιν αἱ ἱεραὶ Δυνάμεις. ἦτοι οἱ Ἀσώματοι Ἀγγελοι, τὴν στερεότητα καὶ τὴν μονιμότητα μὲ ἁγιασμὸν καὶ μὲ πᾶσαν τὴν ἐμπρέπουσαν εἰς αὐτὰς ἀρετὴν, ἐκ τῆς συνδρομῆς καὶ βοηθείας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἔχουν. Ἐνταῦθα λοιπὸν Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀναφέρεται· εἰς ἄλλο δὲ μέρος θὰ εὐρωμεν νὰ ἀναγράφεται καὶ Λόγος τοῦ στόματος ¹³⁶ αὐτοῦ, διὰ νὰ νοηθῇ ὅτι ὁ Σωτὴρ καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα εἶνε ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἀφοῦ λοιπὸν Λόγος μὲν τοῦ Κυρίου εἶνε ὁ Σωτὴρ καὶ Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τὰ δύο δὲ συνήργησαν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς Ἀγγελικῶν δυνάμεων, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Διότι κανὲν πρᾶγμα δὲν ἁγιάζεται ἀλλέως, παρὰ μόνον διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅθεν τῶν μὲν Ἀγγέλων τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐμφάνισιν συνετέλεσεν ὁ δημιουργὸς Λόγος, ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων, συγχρόνως δὲ ἁγίασμον μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα ^B τὸ ἅγιον. Διότι οἱ Ἀγγελοι δὲν ἐδημιουργήθησαν εἰς νηπιώδη πρῶτον κατάστασιν καὶ ἔπειτα ἔγειναν τέλει· οἱ δὲ λίγον κατ' ὀλίγον, μὲ τὴν ἐκγύμνασιν καὶ μελέτην, καὶ μὲ αὐτὴν τὸν τρόπον ἔγειναν ἄξιοι τότε νὰ ὑποδεχθῶν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ ἀμέσως κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν σύστασιν, καὶ τρόπον τινὰ μέσα εἰς τὴν ζύμην τῆς οὐσίας αὐτῶν, συνεζυμώθη μαζὶ συγχρόνως καὶ ἡ ἀγιότης αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ πολὺ δύσκολα μεταπίπτουν εἰς τὴν κακίαν, μὲ τὸ νὰ ἰσχυροποιήθησαν ἀμέσως καὶ ἐστομώθησαν μὲ τὸν ἁγίασμον ὥσάν μὲ κάποιαν βαρὴν καὶ

ἔχουν λοιπὸν τὴν μονιμότητα εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Συνάγων ὡς ἄσκὸν ὕδατα θαλάσσης, τιθεῖς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους· «Συνάζων, λέγει, ὡσάν ἄσκὸν τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, καὶ θέτων εἰς ἀποθήκας τὰς ἀβύσσους». Δὲν εἶπε, συνάγων τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡσάν μέσα εἰς ἄσκόν, ἀλλὰ ὡσάν ἓνα ἄσκόν, τοιοῦτοτρόπως τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης συνάγων.

- C Ἐννόησον δέ, παρακαλῶ, καὶ παρατήρησον τὴν φυσικὴν ιδιότητα τοῦ ἀσκοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε φουσκώνει, ὅταν ἐκταθῇ τριγύρω ὅλον τὸ δέρμα ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὅπου ἐναποκλείεται ἐντὸς αὐτοῦ, ἄλλοτε δὲ πάλιν συμμαζεύεται, ὅταν ὑποχωρήσῃ καὶ καταπέσῃ ἐκεῖνο ὅπου τὸν ἐφύσκωσε· τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἡ θάλασσα, ἄλλοτε μὲν ἐξάπτεται καὶ ἀναβράζει μὲ τὸ νὰ ἐξαγριώνεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ φουσκόνῃ, ἄλλοτε δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς γαλήνης καταπίπτει καὶ ταπεινώνεται. Λοιπὸν ὁ Κύριος ὡσάν ἄσκόν, τοιοῦτοτρόπως καταπραύνει καὶ συμμαζώνει, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Ἀπαντήσαμεν δὲ εἰς ἐν ἀντίγραφον τοῦ Ψαλτηρίου αὐτὴν τὴν μετάφρασιν τοῦ στίχου· *Συνάγων ὡς ἐν ἀσκή ὕδατα θαλάσσης*· ἦτοι, Συνάζων ὡσάν μέσα εἰς ἓνα ἄσκόν. Αὕτῃ δὲ ἡ μετάφρασις μᾶς ἐνθυμίζει τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἱστορίαν, ὅταν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, χωρὶς κανὲν μέσον νὰ τὴν διαιρῇ εἰς δύο, οὔτε νὰ τὴν συγκρατῇ ἡνωμένην, αὕτῃ μόνῃ της συνεμαζεύθῃ εἰς ἓν σῶμα, ὡσάν νὰ ἐδεσμεύθῃ τρόπον τινά μέσα εἰς κανένα ἄσκόν, διότι τὸ θεῖον πρόσταγμα δὲν ἄφινεν αὐτὴν νὰ χυθῇ εἰς τὰ ἐμπρός. Τιθεῖς, λέγει, ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους. Πλέον σύμφωνον σχετικῶς μὲ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος ἦτο νὰ εἴπῃ «τιθεῖς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυροὺς». Τουτέστι μέσα εἰς ἓνα μυστήριον ἀποκλείων τὸν ἰδικόν του πλοῦτον. Τώρα δὲ καθὼς εὐρίσκεται ὁ στίχος λέγει ὅτι ὡσάν κάποια κειμήλια, ἀξία διὰ τὰς θείας ἀποθήκας, εἶνε αἱ ἄβυσσοι. Μήπως λοιπὸν ὀνομάζονται ἄβυσσοι οἱ περὶ τῆς θείας κρίσεως λόγοι, οἱ ὅποιοι εἶνε ἀνέκφραστοι καὶ ἀκατανόητοι εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἡμῶν σκέψεις, ἐπειδὴ εἰς μόνον τὸν Θεὸν εἶνε γνωστοὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ
- D

αἰτίαι, συμφώνως μὲ τοὺς ὁποίους τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ὄντα κυβερνᾷ·
 "Οτι δὲ αἱ ἀποφάσεις καὶ κρίσεις τοῦ Θεοῦ δι' ἕκαστον ἀπὸ τὰ δη- Ε
 μιουργήματα ἄβυσσος ὀνομάζονται, εἰς ἄλλον ψαλμὸν ἐμάθομεν,
 ὁ ὁποῖος λέγει· Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή (ψαλμ. 35, 7).⁽¹⁾

Ὅσακις λοιπὸν ἐξετάζεις νὰ μάθῃς διὰ τί τοῦ μὲν ἁμαρτω-
 λοῦ ἡ ζωὴ παρατείνεται, τοῦ δὲ δικαίου συντομεύονται αἱ ἡμέραι
 τῆς παροικίας του· διατί ὁ μὲν ἄδικος εἶνε εὐτυχὴς καὶ καλὸ-
 περνᾷ, ὁ δὲ δίκαιος ἔχει θλίψεις καὶ στερήσεις· διατί τὸ παιδίον
 ἀνηρπάγη καὶ ἀπέθανε, πρὶν νὰ γείνη τέλειος ἀνὴρ κατὰ τὴν
 ἡλικίαν· ἀπὸ ποίαν αἰτίαν γίνονται οἱ πολέμοι· διατί τὰ ναυά-
 για, οἱ σεισμοί, αἱ ἑγγραφαὶ καὶ αἱ πολλαὶ βροχαί· διατί ἔχουν
 ἐδημιουργηθῇ τὰ ζῶα ὅπου εἶνε βλαβερὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διατί 137
 ὁ ἕνας μὲν ἄνθρωπος νὰ εἶνε δοῦλος, ὁ δὲ ἄλλος ἐλεύθερος· ὁ
 ἕνας νὰ εἶνε πλούσιος, ὁ δὲ ἄλλος νὰ εἶνε πτωχός· (μεγάλῃ δὲ
 εἶνε ἡ διαφορὰ καὶ εἰς τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰς ἀρετάς· διότι αὕτη
 μὲν ἡ γυνὴ μὲ τὸ νὰ ἐπωλήθῃ εἰς μίαν μαστροπὸν, ἐξ ἀνάγκης
 κυλίσεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν· ἐκείνη δὲ ἡ ἄλλη, μὲ τὸ νὰ ἐπέτυ-
 χεν ἐξ ἀρχῆς καλὴν κυρίαν, ἀνεδράφῃ καὶ ἐπρόκοψεν μὲ τὴν παρ-
 θενίαν· διατί αὕτη μὲν εὐεργετήθη, ἐκείνη δὲ κατεδικάσθη· καὶ
 ποία εἶνε ἡ ἐκ μέρους τοῦ κριτοῦ ἀνταπόδοσις εἰς ἕκαστον ἀπὸ
 αὐτοὺς. "Οταν ὅλαι αὐταὶ αἱ σκέψεις ἔλθουν εἰς τὸν νοῦν σου,
 ἐνθυμήσου ὅτι ἄβυσσος εἶνε τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ
 αὐτὰ εἶνε σφαλισμένα καλὰ μέσα εἰς τὰς θείας ἀπουήκας, δὲν εἶνε
 εὐκολοκατάληπτα εἰς τοὺς τυχόντας. Ἀλλ' ὁκόςμη καὶ εἰς ἐκεῖ- Β
 νον ὅπου ἐπίστευσεν, ὑπόσχεσις δι' αὐτὰ ἐδόθη ἐκ μέρους τοῦ
 Θεοῦ· ὅτι, δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους ('Ησ.
 45, 3). "Οταν λοιπὸν καταξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην
 τὴν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνῶσιν⁽²⁾, τότε θα ἴδωμεν καὶ

(1) Ἐκ τῆς ῥήσεως αὐτῆς συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἡμῆνευσε καὶ τὸν 35 ψαλμὸν· ἀλλ' ἡ Ὁμιλία του δὲν ἐσώθη.

(2) Ἡ ῥῆσις ἐλήφθη ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α'. Ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου (13, 12), περὶ τῆς ὁποίας ἴδε ἐν τῇ ἐπομένῃ Ὁμιλίᾳ τὴν προσήκουσαν σημείωσιν.

- τάς ἀθύσσους ὅπου ὑπάρχουν μέσα εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ συλλέξης ὅλα ὅσα λέγονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν περὶ τῶν ἀσκῶν, τότε θὰ ἐννοήσης πολὺ καλλίτερα τὸν σκοπὸν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Προφήτου. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν ὅπου ἀνακαινίζονται ὁλονέν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ὑποδέχονται τὸν καινὸν οἶνον ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ἀμπελον, ὀνομάζονται εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον νέοι ἄσκοι. Ἐκεῖνοι δὲ ὅπου δὲν ἀπέριψαν ἀκόμη ἀπὸ ἐπάνω τοὺς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ὀνομάζονται ἄσκοι παλαιοί, ἐπειδὴ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐμπιστευθῇ κανεῖς καὶ νὰ θέσῃ ἐντὸς αὐτῶν τὸν νέον οἶνον. Διότι κανεῖς δὲν βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς (Ματθ. 9, 17), διὰ νὰ μὴ χυθῇ καὶ ὁ οἶνος καὶ συνάμα καταστραφοῦν ὅλως διόλου καὶ οἱ ἄσκοι ἐκεῖνοι μὲ τὸ νὰ εἶνε ἄχρηστοι πλέον, ἀφοῦ χύνουν ἔξω τὸν καλὸν καὶ νέον οἶνον. Διότι οἶνον νέον πρέπει νὰ βάλλωμεν εἰς ἀσκούς νέους. Τὸν καινὸν καὶ πνευματικὸν οἶνον καὶ ἐκεῖνον ὅπου βράζει ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν γνώσιν δηλαδὴ τῆς ἀληθείας, ὅπου ποτέ τῆς δὲν παλαιώνει, πρέπει νὰ βάλλωμεν εἰς τὸν νέον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ φέρῃ ἐπάνω εἰς τὸ σῶμά του πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ (), δικαίως ἔμπορεῖ νὰ ὀνομάζεται καὶ νὰ εἶνε νέος ἄσκος.
- «Φοβηθῆτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ, ἀπ' αὐτοῦ δὲ σα-
 D λευθίτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». «Ἄς φοβηθῇ, λέγει, τὸν Κύριον ὅλη ἡ γῆ, ἀπὸ αὐτὸν δὲ τὸν φόβον ἅς σεισθοῦν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην». Ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦ Κυρίου γίνεται ἀρχὴ συναισθήσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον (2), ἐκεῖνοι ὅπου φρονοῦν τὰ γήινα, ἅς διδάσκωνται καὶ ἅς διορθώνωνται μὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ μὲν φόβος ἀναγ-

(1) Ἡ βῆσις εἶνε ἐκ τῆς Β'. πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τοῦ Πύλου (4, 10). «Νέκρωσις δὲ τοῦ Ἰησοῦ» κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον εἶνε οἱ καθημερινοὶ θάνατοι τοὺς ὁποίους ὑπέμενον οἱ Ἀπόστολοι χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν τυράννων.

(2) Τοῦ χωρίου τούτου μέρος μὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ψαλμικοῦ, «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου» (110, 10), μέρος δὲ ἐπὶ τῆς Παροιμίας, «εὐσέβεια δὲ εἰς Θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως» (1, 7).

καίως εἶνε χρήσιμος εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, μὲ τὸ νὰ εἰσάγῃ καὶ ἐδηγῇ εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἥ δὲ ἀγάπη ἐπειτα, ἀποῦ παραλάβῃ ἑσους τακτοποιηθῶν ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτὸν φόβον, τελειοποιεῖ αὐτούς. Εἰς ὅλην τὴν γῆν λοιπὸν ὁ λογος αὐτὸς τοῦ ψαλμοῦ παραγγέλλει φόβον. «* Ἄς σεισθῶν, λέγει, ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον ἔλοι οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Τρόπον τινα κάθε κίνημα ὅπου κάμνουν οἱ ἄνθρωποι, εἴτε κατὰ διάνοιαν, εἴτε κατὰ τὴν σωματικὴν ἐνέργειαν, ἃς ἐνεργῆται ἀπὸ αὐτούς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὴν τὴν ἐννοιαν ἀποδίδω εἰς τὸ, «σαλευθήτωσαν ἀπ' αὐτοῦ». Δηλαδή μήτε ὁ ὀφθαλμὸς νὰ σαλεύεται ἀνευ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἡ χεὶρ νὰ κινῆται ὅνευ τοῦ Θεοῦ· μήτε ἡ καρδία νὰ διανοῇται ἕσα δὲν εἶνε εὐάρεστα εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐν γένει ἀπὸ κανὲν ἄλλο πρᾶγμα νὰ μὴ σαλεύωνται οἱ ἄνθρωποι, μήτε νὰ τοὺς κινῇ κανὲν ἄλλο, παρὰ μόνον ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν. «Διότι αὐτός, λέγει, εἶπε καὶ ἔγειναν, αὐτὸς διέταξε καὶ ἐκτίσθησαν». Εἰς τὰ δύο προηγηθέντα, ἄλλα δύο λέγει κατόπιν ὁ ψαλμὸς τώρα. Εἶπε προτῆτερα, «φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ καὶ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», προσθέτει τώρα κατόπιν τὸ, «αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν.» 138

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶνε σύνθετος καὶ ἀπὸ τὸ γήινον πλάσμα^Α καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἡ ὅποια κατοικεῖ ἐντὸς αὐτοῦ, «γῆ» μὲν ὀνομάζεται τὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὅποιον εἶνε πλασμένον ἀπὸ τὴν γῆν, «κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην», ἡ ψυχὴ ὅπου ἔλαχε νὰ διάγῃ μέσα εἰς τὸ σῶμα. Καταλλήλως λοιπὸν ἀπεδόθη εἰς τὴν γῆν τὸ, «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν». Διὰ μὲν τὸ σῶμα ἡμῶν ὅπου ἔγεινεν ἀπὸ τὴν γῆν, τὸ «ἔγεινε», διὰ δὲ τὴν ψυχὴν ἡ ὅποια ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ, τὸ, «ἐκτίσθη.» Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κτίσις πολλαῖς φοραῖς εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἔχει τὴν ἐννοιαν τῆς μεταπλάσεως ὅπου γίνεται κατόπιν πρὸς τὸ καλλίτερον, καθὼς τὸ, «*Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις*» (Β. Κορινθ. 5, 17) καὶ τὸ, «*Ἰνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς*

ἓνα καινὸν ἄνθρωπον (Ἐφεσ. 2,15) ⁽¹⁾, ἴσως τὸ μὲν ἔργειν
 σημαίνει τὴν πρώτην πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἐκτίσθαι τὴν
 δευτέραν αὐτοῦ ἀναγέννησιν, ὅπου ἐτελέσθη διὰ τῆς χάριτος τοῦ
 Β Χριστοῦ. Ὅσῃν δὲ διαφορὰν ἔχει ὁ ἀπλοῦς λόγος ἀπὸ τὴν ἐντο-
 λὴν τοῦ Θεοῦ, τόσῃν διαφορὰν ἔχει ἡ γένεσις ἀπὸ τὴν κτίσιν ⁽²⁾,
 «Κύριος διασκεδάξει βουλὰς ἐθνῶν ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς
 λαῶν» «Ὁ Κύριος λέγει, διασκορπίζει τὰ σχέδια τῶν ἐθνῶν,
 ἀποδοκιμάζει δὲ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν λαῶν.» Τοῦτο εἶνε ἐξη-
 γησις τοῦ προηγηθέντος, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἀνέπλασεν ὁ
 Θεὸς ὅσους ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Τοὺς ἀνέπλασε, λέγει, μὲ
 τὸ νὰ διασκορπίσῃ τὰς ἀσυνέτους σκέψεις τῶν λαῶν, ὅπου εἶχον
 διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ κάθε ματαιότητα, καὶ μὲ τὸ νὰ
 ἀποδοκιμάσῃ τὰ σχέδια τῶν ἀρχόντων. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ
 ἀναφέρωμεν αὐτὰ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ὅταν οἱ μὲν
 Ἑβραῖοι ἐνόμιζον ὅτι σταυρώνουν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ὁ δὲ
 Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ τὴν διὰ τοῦ Σταυροῦ οἰκονομίαν του ἀνε-
 C καίνιζε τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι μὲ τὴν ἀνάστασιν του ἐξηφα-
 νίζετο ἡ σκέψις τῶν ἐθνῶν, ἥτοι τοῦ Πιλάτου καὶ τῶν στρατιω-
 τῶν καὶ ἐκείνων ὅπου συνετέλεσαν εἰς τὴν Σταύρωσιν. Ἀπεδο-
 κιμάζοντο δὲ αἱ σκέψεις καὶ τῶν ἀρχόντων, ἀρχιερέων δηλαδὴ καὶ
 γραμματέων καὶ τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Διότι ἡ ἀνάστασις
 διέλυσεν ὅλην τὴν πανουργίαν των. Ἐὰν δὲ ᾔθελες ἀναγνώσει
 εἰς τὰ ἱστορικά βιβλία τῆς Γραφῆς ὅσα ὁ Θεὸς ἐνήργησεν ἐναν-
 τίον εἰς τὰ ἄπιστα ἔθνη, θὰ ἴδῃς ὅτι τὸ ῥητὸν αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ
 ἔχει πολὺ μεγάλην δύναμιν, ἀκόμη καὶ ὑπὸ σωματικὴν ἔννοιαν
 εἰναι τὸ λάβωμεν. Διότι ὅταν ὁ Ἰωρὰμ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχαάβ ἐβα-
 σίλευσεν εἰς τὸν Ἰσραήλ, τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας, ὁ υἱὸς

(1) *Καινὴ κτίσις* λέγονται οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ὡς ἀνα-
 πλασθέντες διὰ τοῦ Βαπτίσματος· οἱ δὲ αἱ δύο ὅπου ἐκτίσθησαν εἰς
 ἓνα καινὸν ἄνθρωπον εἶνε ὁ Ἰουδαῖος καὶ ὁ Ἕλλην, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς
 εἰς Χριστὸν πίστεως ἀνεβιβάσθησαν εἰς νέαν καλλιτέραν κατάστασιν.

(2) Διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὴν γένεσιν λέγει τὸ, εἶπε, διὰ δὲ τὴν κτί-
 σιν τὸ, διέταξεν.

τοῦ Ἀδέρ, μὲ πολυάριθμον καὶ ἰσχυρότατον στρατὸν ἐπολι-
 όρκησε τὴν Σαμάρειαν τόσον στενῶς, ὥστε νὰ λείψουν ὅλα τὰ D
 τρόφιμα καὶ μία κεφαλὴ ὄνου νὰ πωλῇται ἀντὶ πεντήκοντα σί-
 κλων ἀργυρίου (¹), καὶ ἐν τέταρτον κάβου(²) κόπρου περιστερῶν
 νὰ ἔχῃ ἀξίαν πέντε σίκλων ἀργυρίου. Τότε λοιπὸν διὰ νὰ ἐκτλη-
 ρωθῇ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἑλισσαίου, διελύθησαν τὰ σχέδια τῆς
 Συρίας, καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἐγκατέλιπε τὰς σκηνάς του
 καὶ ὅλα αὐτοῦ τὰ ἐφόδια καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν, καὶ μὲ αὐτὸν
 τὸν τρόπον ἄφησαν εἰς τὴν Σαμάρειαν τίσιν ἀφθονίαν τροφίμων,
 ὥστε ἐν κοιλὸν σεμιδάλεως νὰ ἔχῃ ἀξίαν ἐνὸς σίκλου καὶ δύο
 κοιλὰ κριθῆς νὰ πωλοῦνται ἀντὶ ἐνὸς σίκλου (Δ΄. Βασιλ. 6, 25).
 Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν ὁ Κύριος ἠξεύρει νὰ διασκορπίζῃ
 τὰς βουλάς τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὸ πῶς ἀποδοκιμάζει τὰς βουλάς
 τῶν ἀρχόντων, τὸ μαθαίνομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀχιτόφελ, E
 ὅταν ὁ Δαβὶδ ἔκαμε προσευχὴν καὶ εἶπε· Διασκεδάσον δὴ τὴν
 Βουλὴν Ἀχιτόφελ (Β΄. Βασ. 15, 31). Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης κα-
 νένα ὁποῦ σὲ ἀπειλεῖ μὲ φοβεράς ἀπειλάς καὶ διαλαλεῖ ὅτι θὰ σοῦ
 προξενήσῃ παντὸς εἶδους θλίψεις, ζημίας, ἢ πληγάς, ἢ θανάτους,
 ρίψον τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Κύριον, ὅστις διαλύει τὰς ἀποφά-
 σεις τῶν ἐθνῶν καὶ ἀποδοκιμάζει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν λαῶν.

Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ
 τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. « Ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ
 Κυρίου, λέγει, εἶνε αἰώνιος· οἱ λογισμοὶ τῆς καρδίας του μένουν
 οἱ αὐτοὶ αἰώνιως εἰς ὅλας τὰς γενεάς. (³) Δὲν βλέπεις τὰς δοξα-
 σίας τῶν ἐθνῶν, τὴν ματαιίαν αὐτὴν φιλοσοφίαν, πῶσον λεπτο-
 λόγοι εἶνε οἱ φιλόσοφοι των καὶ περιττολόγοι εἰς τὴν ἐφεύρεσιν
 τῶν δοξασιῶν των καὶ εἰς τὰς διανοητικὰς των σκέψεις καὶ εἰς 139
 τὰ ἠθικά των παραγγέλματα καὶ εἰς τινὰς φυσιολογικὰς παρα- A

(¹) Σίκλος, εἶδος νομίσματος ἀξίας 4 δραχμῶν.

(²) Κάβος, εἶδος μέτρου διὰ τὰ γεννήματα, κριθῶς· εἶνε τὸ κοιλόν.

(³) Ἡ συνήθης αὕτη φράσις τῶν ψαλμῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν
 σημαίνει τὸν χρόνον τὸν παντοτεινόν ὁποῦ εἰς ὅλας τὰς γενεάς πα-
 ρατείνεται.

τηρήσεις και άλλας τινάς θεωρίας των τὰς λεγομένας ἐποπτικὰς ; (1) Δὲν βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ὅλα αὐτὰ ἐξηφανίσθησαν· καὶ ἔγειναν ἄχρηστα, μόνη δὲ τώρα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἐπεκράτησεν εἰς τὸν κόσμον; Διότι πολλαὶ καὶ διάφοροι εἶνε αἱ βουλαὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ἔμως ἡ βουλή τοῦ Κυρίου ἐπεκράτησεν. Εἶνε δὲ μάλιστα ἀναγκαῖον, ἐὰν μέλλῃ νὰ ἐναπομείνῃ μόνιμος καὶ ἐδραία ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ βουλή εἰς τὰς ψυχὰς μας, νὰ διαλυθῶσι προηγουμένως οἱ ἀνθρώπινοι διαλογισμοὶ οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν ἐντὸς ἡμῶν. Διότι καθὼς ἐκεῖνος ὅπου μέλλει νὰ γράψῃ ἐπάνω εἰς κήρινον πινάκιον, τὸ λειαίνει καλὰ προτῆτερα καὶ τότε χαράττει ἐπάνω τὰ γράμματα ὅπου θέλει, τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ καθαρὰ ἀπὸ τοὺς ἐναντίους

B διαλογισμοὺς καὶ ἡ καρδιά ἐκείνη, ὅπου μέλλει νὰ ὑποδεχθῇ σαφῶς τὰ θεῖα λόγια. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Ἀφοῦ λοιπὸν δύο εἶνε οἱ ἐκλεκτοὶ λαοὶ καὶ δύο διαθῆκαι ἔχουν χαρισθῇ εἰς αὐτούς, κατὰ τὸν στίχον αὐτόν, «λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν», μὲ τὸ νὰ ἀναφέρεται δύο φορές ἡ γενεά, ἔμπορεῖ νὰ ἐννεῶνται καὶ δύο διαλογισμοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐἷας μὲν, σύμφωνα μὲ τὸν ὅποιον ἐλάβομεν τὴν πρώτην διαθήκην, ἄλλος δέ, ὁ ὅποιος ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τὴν νέαν καὶ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν. Μακάριον τὸ

C ἔθνος οὗ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ, λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτοῦ. «Μακάριον, λέγει, εἶνε τὸ ἔθνος ὅπου πιστεύει εἰς τὸν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ, λαὸς τὸν ὅποιον ἐξέλεξεν ὁ Θεὸς διὰ κληρονόμου του». Κανένας δὲν μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὅπου ἐδιαλέχθη ἀπὸ τοὺς ἀρίστους ἐξ ὅλων τῶν λαῶν. Διότι ἡμεῖς εἰμεθα ἔθνος, τῶν ὁποίων ὑπάρχει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡμεῖς εἰμεθα συνάμα καὶ λαός, τὸν ὅποιον ἐδιάλεξε διὰ νὰ γείνῃ κληρονόμος του. (?) Ἐθνος μὲν

(1) Ἀνώτερα τίνα παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἐξωτερικῶν σοφῶν θεωρούμενα καὶ μυστικὰ δόγματα, καλοῦνται ἐποπτικά.

(2) Ἐχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ἅγιος τὸν μακάριον Πέτρον ὅπου λέγει ἐν τῇ Α' Κεθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ· ἡμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν...

εἴμεθα ἡμεῖς ὡς χριστιανοί, διότι ἐσυνάχθημεν ἀπὸ πολλὰ ἔθνη· λαὸς δὲ, διότι ἐπροσκαλέσθημεν εἰς τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξεδιώχθη. Καὶ ἐπειδὴ «πολλοὶ μὲν εἶνε κλητοὶ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ (Ματθ. 20, 16)», μακαρίζει ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς ὅχι τὸν κληθέντα, ἀλλὰ τὸν ἐκλεχθέντα. Διότι, «μακάριος εἶνε ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἐδιόλεξε» (Ψαλ. 64, 4). Ποία δὲ εἶνε ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν μακαρίζει τὸν λαὸν αὐτον; Εἶνε ἡ προσδοκωμένη κληρο- D νομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ μήπως, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐπειδὴ ὅταν τὸ πλήρωμα, τουτέστιν ἡ ὁλότης, τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, τότε ἔλθῃ ὁ Ἰσραὴλ θὰ σωθῇ (Ρωμ. 11, 25), μήπως λέγω, δι' αὐτὸ μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν πρῶτον, ἔπειτα δὲ τὸν Ἰσραὴλ ὁποῦ θὰ σωθῇ τελευταῖος; (¹) Θὰ σωθῇ δὲ ὅχι ὁ τυγῶν βεβαίως, ἀλλὰ τὸ ὑπόλοιπον μόνον, τὸ ὅποιον θὰ ἀποτελειέσθῃ κατ' ἐκλογὴν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα ὁ ψαλμὶς, λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονο- μίαν ἑαυτῶ.

Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος, εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ. «Ἀπὸ τὸν οὐρανόν, λέγει, ἐκύτταξεν ὁ Κύριος καὶ εἶδεν ὅλους τοὺς ἀνθρώ- πους ἀπὸ τὴν εὐχολον διὰ νὰ βλέπῃ κατοικίαν του». Ἐκείνους E οἱ ὅποιοι παραμένουν σταθεροὶ εἰς τὴν ἰδικὴν των ἀξίαν καὶ ἐκ- πληρῶνουν τὰ καθήκοντα τῆς ἀνθρωπίνης των φύσεως, ἐπιβλέ- πει ὁ Κύριος ἄνωθεν. Ἐκείνους δὲ ὁποῦ ἐκρημνίσθησαν εἰς τὴν ἐσχάτην κακίαν, ἐπισκέπτεται μὲ ἄλλον τρόπον, μὲ τὸ νὰ κατα- βαίῃ κάτω ὁ ἴδιος· Κραυγὴ, λέγει, Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαί σφύδρα. Καταβάς οὖν ὁμοῦ εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρὸς

βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν» (2, 9.).

(¹) Πολλοὶ ἀπὸ τοῦς Ἑβραίους, λέγει ὁ ἱερός Θεοφύλακτος, ἐπί- στευσαν, ὅσους προσγνώριτεν ὁ Θεὸς ἀξιους σωτηρίας. Πολλοὶ δὲ πάλιν μέλλουν νὰ πιστεύσῃν τελευταῖον, ἕως οὗ σωθῶσιν ὅλοι οἱ προε- γνωσμένοι ἀξιιοὶ σωτηρίας ἐθνικοί. Τότε καὶ κάθε Ἰσραηλῆτης ὁποῦ εἶνε ἀξιός, ἀφοῦ πιστεύσῃ θὰ σωθῇ.

με συντιελούνται. (Γεν. 18, 21) Καὶ πάλιν· Κατέβη ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. (Γεν. 11, 5) Ἐνταῦθα ἔμως λέγει, « Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐθεώρησεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ». Συλλογίσου τὸν ὑψιτλὸν αὐτὸν θεατὴν. Συλλογίσου αὐτὸν ὁ ἑποῖος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κύπτει κάτω καὶ κυττάζει ὅσα κάμνουν οἱ ἄνθρωποι.

- 140 ^A "Ὅπου καὶ ἂν περιπατῇς, ὅ,τι καὶ ἂν πράττῃς, εἴτε εἰς τὸ σκότος, εἴτε τὴν ἡμέραν, ἔχεις τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Θεοῦ ὅπου σὲ παρατηρεῖ ἀπὸ τὴν εὐκολον διὰ τὴν βλέπῃ τὰ πάντα κατοικίαν του. Σὲ βλέπει χωρὶς νὰ ἀνοιχθοῦν πύλαι, χωρὶς νὰ σηκωθοῦν παραπετάγματα. Ἀνοιχτὸν εἶνε τὸ κατοικητήριον αὐτὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐκολον ὥστε ἀπὸ αὐτὸ ὁ Θεὸς νὰ βλέπῃ. "Ολους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐποπτεύει. Οὐτε ἓνας δὲν ἡμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὸ βλέμμα του. Οὐτε σκότος, οὐτε τοῖχοι ὅπου φυσικὰ ἀποκρύπτουν, κανὲν δὲν γίνεται ἐμπόδιον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς μάλιστα τόσο δὲν ἐμποδίζεται εἰς τὸ νὰ θεωρῇ ὅλα μὲ λεπτομέρειαν, ὥστε καὶ τὰς καρδίας ἀκόμῃ ἐσωτερικῶς ἐπιθεωρεῖ, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐπλασε χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ἐπιμιξίαν καὶ σχέσιν μὲ τὴν κακίαν. ^B Ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων ἀπλῆν ἐπλασε τὴν καρδίαν, ὅπου νὰ διασώζῃ μίαν ξεχωριστὴν εἰκόνα. Ἀλλ' ὕστερον ἡμεῖς μὲ τὸ νὰ ἀνεμίξαμεν αὐτὴν μὲ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς, ἐκάμαμεν πανοῦργον καὶ ἄστατον καὶ ἐξηφανίσσαμεν τὴν θεαν αὐτῆς μορφήν, τὴν ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων· δι' αὐτὸ ἰσα-ἰσα ἐννοεῖ ὅλα τὰ ἔργα ἡμῶν. Ἔργα δὲ λέγω καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ διανοήματά μας καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ κινήματα τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή μὲ ποίαν διάθεσιν κάμνομεν κάθε τι οἱ ἄνθρωποι καὶ μὲ ποῖον σκοπὸν, τί ἐκ τῶν δύο, διὰ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν κανὲν ἀπὸ τὰ προστάγματα ὅπου μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεός· ὅλα αὐτὰ μόνος ^C ὁ Θεὸς τὰ ἡξεύρει ὅπου ἐννοεῖ ὅλα τὰ ἔργα μας. Διὰ τοῦτο εἴμεθα ὑπεύθυνοι νὰ δώσωμεν λόγον καὶ διὰ μίαν ὁμιλίαν μας ἀρ-

γὴν καὶ ματαίαν (Ματθ. 10, 36). ⁽¹⁾ Καὶ ἐν ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος ἀκόμη ἐὰν δώσωμεν εἰς κανένα, τὸν μισθὸν δὲν τὸν χάνομεν (Ματθ. 10, 42). ⁽²⁾ διότι ὅλα τὰ ἔργα μας ἐννοεῖ ὁ Κύριος. ⁽³⁾

Οὐ σώζεται ὁ βασιλεὺς διὰ πολλήν δύναμιν. «Δὲν ἔμπορεῖ, λέγει, νὰ σωθῇ ἓνας βασιλεὺς ἀπὸ τὰ πολλὰ στρατεύματά του.» Δὲν ἔμποροῦν νὰ σώσουν τὸν βασιλέα οὔτε τὰ πολυάριθμα στρατεύματα, οὔτε τειχόκαστρα τῶν πόλεων του, οὔτε πεζικαὶ φάλαγγες, οὔτε ἵππικαὶ ταξιαρχαί, οὔτε προετοιμασία ἰσχυρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως. Διότι, ὁ Κύριος ἐνθρονίζει τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκθρονίζει αὐτούς, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἐξουσία ὅπου νὰ μὴ εἶνε διωρισμένη ἀπὸ τὸν Θεόν. (Ρωμ. 13, 1) Λοιπὸν ἓνας βασιλεὺς ἔμπορεῖ νὰ σωθῇ ὅχι ἀπὸ τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του ἀλλ' ἀπὸ τὴν θείαν χάριν, ὥστε νὰ ἀληθεύῃ D καὶ διὰ τοὺς βασιλεῖς ὁ λόγος, Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι (Ἐφεσ. 2, 5) ἦτοι, «Ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐσώθητε». Καθὼς καὶ ὁ γεωργὸς δὲν κατορθώνει νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του τόσον ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν ὅπου ἔκαμεν, ἔσον ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅπου αὐξάνει τὴν καρποφορίαν τῆς σπορᾶς. Διότι, *Οὔτε ὁ φυτεῦν εἰσὶ τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός.* (Α΄ Κορινθ. 3, 7) ⁽⁴⁾. Ἐὰν δὲ ἡ καρδία τοῦ βασιλέως εἶνε

⁽¹⁾ Κκτὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, «Ἀργὸν ῥῆμα» σημαίνει κάθε ψευδὴ καὶ συκοφαντικὸν λόγον, ἢ καὶ ἀπλῶς ἄτακτον καὶ μὲ ἀστείότητα γινόμενον.

⁽²⁾ «Ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος» κκτὰ τὸν θεὸν Χρυστόστομον ὠνόμασεν ὁ Κύριος τὸ πρᾶξιμικρὸν κκλὸν ὅπου ἤθελε κἄμει ὁ χριστιανὸς εἰς τὸν πλησίον του χωρὶς κκμῖαν δαπάνην.

⁽³⁾ Ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ χωρίον ἀπὸ τοῦ, «Ὁ Θεὸς μέγιστος», ἀναφέρεται εἰς τὸν 15 στίχον τοῦ ψαλμοῦ, Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅστις δὲν παρετέθη εἰς τὸ κείμενον· πρᾶκτοῦμεν δὲ ὅτι τὸ κατὰ μόνας ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος ἀπλῆν καὶ ξεχωριστὴν ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶν (ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων).

⁽⁴⁾ Μόνον εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ προσέχωμεν, λέγει ὁ ἱερός

εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν Παροιμίαν (21, 2) τότε δὲν σάζεται αὐτὸς ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς τοῦ δυνάμεις, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θεῖαν χειραγωγίαν. Εἰς τὴν χεῖρα δὲ τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται ὅχι ὁ τυχὼν βασιλεὺς, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅπου εἶνε ἄξιός τῆς βασιλικῆς προσηγορίας. Ὡρισαν δὲ μερικοὶ καὶ εἶπαν ὅτι βασιλεία εἶνε ἡ ἐπιστασία ὅπου γίνεται σύμφωνα μὲ νόμους, ἢ ἡ ἐπάνω εἰς ἔλους ἐξουσία, ἢ ὅποια δὲν εἶναι ὑπεύθυνος εἰς ἄμωρτίαν (·). Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. «Καὶ ἓνας γίγας ἀκόμη δὲν ἔμπορεῖ, λέγει. νὰ σωθῇ μὲ ἑλὴν τὴν μεγάλην σωματικὴν τοῦ δύναν. » Γίγαντα ἐνομάζει ὁ ψαλμωδὸς ἐκεῖνον ὅπου ἔχει μίαν φυσικὴν δύναμιν καὶ ἔντασιν σωματικὴν. Λοιπὸν οὔτε εἰς τὸν βασιλέα εἶνε ἀρκετὴ ἡ βοήθεια τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν του, οὔτε ὁ ἀνδρεῖος εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐπικρίσῃ εἰς ἑλα, διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ἑλα ἐμοῦ τὰ ἀνθρώπινα προσόντα, ἐὰν συγκριθοῦν πρὸς ἐκεῖνην τὴν δύναμιν, ὅπου εἶνε ἡ μόνη ἀληθινὴ δύναμις, θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀσθενεία καὶ ἀδυναμία. Διὰ τοῦτο· τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά (Α'. Κορ. 1, 27) ⁽²⁾· καὶ ἀπὸ τὸ στέμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ἀπετέλεσεν ὕμνον διὸ νὰ κρημνίσῃ ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν ⁽³⁾. Διότι ἡ

141 ^Α θεία γὰρ ἐλομψε κατ' ἐξουσίαν, ἔταν ἐνεργοῦσεν εἰς τὰ νήπια καὶ

Θεοφύλακτος, καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἀφιερώνωμεν ἑλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ χαρίσματα ὅπου ἔχουμεν, διότι ἰδικὰ του εἶνε.

(1) Ὑπονεί ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους. Παρὰ τῷ Στοβαίῳ «Ἐκλογαὶ φυσικαὶ καὶ ἠθικαὶ» (τίμ. 2. σ. 108, 27 ἐκδ. Βάξμουθ) ἀναφέρεται· Τὴν γὰρ βασιλείαν δεχθὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι καὶ τὴν διωτάτω καὶ τὴν ἐπὶ πάσαις.

(2) Τὴν ἀποστολικὴν αὐτὴν ῥῆσιν ἀναφέρων ὁ θεὸς Χρυσόστομος εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ὅχι μόνον ἀγραμμάτους, λέγει, ἐδιδάλεξεν ὁ Θεὸς διὰ μαθητὰς του, ἀλλὰ καὶ πτωχοὺς καὶ εὐκολοκατάς φρονήτους καὶ ἀσήμους ἀνθρώπους, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τοὺς δυνάστα καὶ ἡγεμόνας (Ὁμιλ. 5 εἰς τὴν πρὸς Κορ. Α'. ἐπιστ.).

(3) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς τὸν Δαβιτικὸν ψαλμὸν (8, 3).

τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους. Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. « Ἀπατηλὸς μὲν εἶναι ὁ ἵππος, λέγει, καὶ εἶνε ἀθέβαιον ἂν ἡμπορῇ νὰ σώσῃ τὸν ἀναβάτην του· ἀπὸ δὲ τὴν μεγάλην σωματικὴν του δύναμιν πάλιν δὲν θὰ σωθῇ ὁ βασιλεὺς ». Εἶνε ἐμποδισμένον νὰ μεταχειρίζονται οἱ ἅγιοι εἰς τὰς ὁδοιπορίας των ἵππων. Οἱ δὲ ἰσραηλῖται οὔτε ὅταν ἐνικοῦσαν εἰς τοὺς πολέμους φαίνεται νὰ μετεχειρίσθησάν ποτε ἱππικόν, οὔτε ἰδιαιτέρως κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐδέχθη νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν ἵππων, μὲ τὸ νὰ ἐθεωρεῖτο αὐτὸ ὡσάν ἕνα ἀνάρμοστον πρᾶγμα Ὁ Φαραὼ δὲ μόνον μετεχειρίζετο ἱππικόν καὶ ὁ Σεναχηρεῖμ ὁ ὑπερήφανος μεγαλοφρονεῖ διὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἵππων του. Δι' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς τοῦ μὲν Φαραὼ ἵππον καὶ ἀνοβάτην μαζὶ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν (Ἐξοδ. 15, 2) τοῦ δὲ Σεναχηρεῖμ ἐνύσταξαν καὶ ἐκοιμήθησαν βαθεῖα ὅλοι οἱ ἱππεῖς οἱ εὐρισχόμενοι ἐπάνω εἰς τοὺς ἵππους των ⁽¹⁾. Ὅθεν καὶ ὁ νόμος ὅπου διὰ τοῦ Μωϋσέως ἐνομοθετήθη διὰ τοὺς βασιλεῖς, B λέγει· Οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ ἵππον (Λευτερ. 17, 16) ἤγουν,

(1) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος τὸ ψαλμικόν· « Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεδηκότες τοῖς ἱπποῖς » (ψαλμ. 75, 6), διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηγεῖ τὴν μεγάλην καταστροφὴν ὅπου ἔπαθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Σεναχηρεῖμ, ὅστις μετὰ πολυχρίθμου στρατιᾶς πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ καὶ μετὰ ὑπερφιάλου κομπορημοσύνης ἐπολιόρχησε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου, ὅτε ἄγγελος Κυρίου ἐξελθὼν τὴν νύκτα ἐφόνευσεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας, κατόπιν θερμοτάτης προσευχῆς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Προφήτου Ἡσαίου. Καὶ ἐξαναστάντες τὸ πρωί, λέγει ὁ Ἡσαίας, εὗρον πάντα τὰ σώματα νεκρά. (Παραλειπ. 32, 21 καὶ Ἡσ. 37, 36). Καὶ ὁ σοφὸς δὲ Ζυγαδηνὸς ὁμοίως ἐρμηνεύει τὸν ψαλμικὸν αὐτὸν στίχον, ἐπιτίμησιν μὲν ὀνομάζων τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, νυσταγμὸν δὲ τὴν παρκλυσίαν καὶ ἀτονίαν τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἢ τὴν εὐκολίαν τοῦ θανάτου αὐτῶν, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον.

Τὸ δὲ ἔνδοξον καὶ περιώνυμον θαῦμα ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἶνε πασίγνωστον τοῖς Χριστιανοῖς καθ' ἑκάστην φθόγγον.

«δὲν θὰ σχηματίσῃ ἱππικὸν στράτευμα». α' Ἀπὸ δὲ τὴν μεγάλῃν του, λέγει, σωματικὴν δύναμιν δὲν θὰ σωθῇ ὁ βασιλεὺς.» Διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος. "Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι (Β'. Κορ. 12, 1.) Ἡ δὲ ὑπερβολικὴ δύναμις τοῦ σώματος εἶνε ἐμπόδιον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.⁽¹⁾

Ἰδού οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. α' Ἰδού, λέγει, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶνε ἐπάνω εἰς ἐκείνους ὅπου τὸν φοβοῦνται». Εἰς ἄλλο μέρος τῶν ψαλμῶν ἐλέγχθη, Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, (Ψαλμ. 33, 16)² ἐδῶ δὲ λέγει, ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. Ὅταν ἡμεῖς ἔχωμεν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμούς μας ἐπάνω εἰς τὸν Κύριον καὶ κυττάζωμεν ἀτενῶς πρὸς αὐτόν, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ εἴπωμεν, C Ἰδού ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν (Ψαλμ. 122, 2), τότε τρόπον τινὰ προσελκόμεν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐπιβλέπῃ καὶ προστατεύῃ. Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλκος αὐτοῦ. α' Ἐπάνω εἰς ἐκείνους, λέγει, εἶνε οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου, ὅπου ἐλπίζουν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν του». Τὴν ταπείνωσιν ἐκείνων ὅπου δουλεύουν εἰς τὸν Κύριον, φανεροῖν ὁ λόγος αὐτός, μὲ ποῖον δηλαδὴ τρόπον ἐλπίζουν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν του. Διότι ἐκεῖνός ὅπου δὲν ἔχει πεποιθήσιν ἐπάνω εἰς τὰ ἀνδραγαθήματά του, μήτε περιμένει νὰ δικαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα του, αὐτὸς μόνην ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του ἔχει τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δταν αὐτὸς ἐνθυμηθῇ τὸ, Ἰδού Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ (Ἠσ. 40, 10), ὥστε ἀμέσως δηλαδὴ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον τὸν μισθὸν κατὰ τὰς πράξεις του, καὶ δταν συλλογισθῇ τὰ πονηρὰ

(1) Ὅπου θλίψις, λέγει, ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ἐκεῖ καὶ παράκλησις· ὅπου παράκλησις, ἐκεῖ ἡ χάρις. Ὅταν ὑφίστατο ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὰς καταδιώξεις, τὰς θλίψεις καὶ τὰ δεσμά, τότε ἐδοξάζετο. Οὕτω καὶ εἰς τὴν Πικλαιὴν συνέδκινεν· ἐπάνω εἰς τοὺς πειρασμούς ἀκριβῶς ἀνθοῦσαν οἱ δίκαιοι, (Ὅμ. 26 εἰς τὴν πρὸς Κορ. Β', ἐπ.)

2) Ἴδε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ στίχου ἐν τῇ Ὁμιλ. εἰς τὸν 33 ψαλμ.

ἔργα του, τότε φοβεῖται μὲν τὴν κόλασιν καὶ τρέμει διὰ τὰς ἀπει- D
 λὰς· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ κατακυριευθῆ ὅλως διόλου αὐτὸς ἀπὸ τὴν
 λύπην του καὶ πέσῃ εἰς ἀπελπισίαν, ⁽¹⁾ ἔχει καλὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς
 οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἐλπίζει δὲ ὅτι θὰ
 γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον ἢ ψυχὴ του, καὶ θὰ διατραφῇ ἀπὸ αὐ-
 τὸν εἰς καιρὸν λιμοῦ ⁽²⁾. Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ,
 ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστίν. « Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν,
 λέγει, θὰ δεῖξῃ ὑπομονὴν χάριν τοῦ Κυρίου, διότι αὐτὸς εἶνε
 βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς μας ». Ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς παρακινεῖ
 εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπομονήν, ὥστε καὶ ἂν ποτε κυριευ-
 θῶμεν ἀπὸ καμμίαν στενοχωρίαν, ἀπὸ ἐκείνας ὅπου προξενεῦν
 θλίψεις, νὰ μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία
 κατορθώνεται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ· ἀλλὰ μὲ ὅλην
 τὴν ψυχὴν μας νὰ ὑπομένωμεν τοὺς πόνους καὶ τὰς πικρίας καὶ E
 νὰ περιμένωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφραν
 θήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ
 ἡλπίσαμεν. « Διότι διὰ μέσου αὐτοῦ, λέγει, θὰ εὐφρανθῇ ἡ καρ-
 διά μας καὶ διότι εἰς τὸ ὄνομά του τὸ ἅγιον ἡλπίσαμεν ». Αὐτὸ
 εἶνε σύμφωνον μὲ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ.
 Τὸ, « Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ » καὶ τὸ, « Ἐν αὐτῷ εὐ-
 φρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν », ἔχουν τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Μοῦ φαί-
 νεται δὲ ὅτι συμφῶνως μὲ αὐτὰ εἶπε καὶ ὁ Ἀπόστολος· Ἐν 142
 τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς (Ρωμ. A
 8, 37). Καὶ πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος εἶπεν· οὐ μόνον δὲ
 ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι (Ρωμ. 5, 3). Διότι ἀφοῦ
 εἶπεν ὁ ψαλμῳδὸς ὅτι ἡ ψυχὴ μου θὰ ὑπομείνῃ χάριν τοῦ Κυ-
 ρίου, διὰ τὸ νὰ φανερώσῃ ὅτι ὅχι διότι βιάζεται ἀπὸ τὰς θλίψεις,
 οὔτε διότι καταπιέζεται, δεικνύει τὴν ὑπομονήν, ἀλλ' ὅτι μὲ

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν, « μήπως
 τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος » (Β' Κορ. 2, 8).

(2) Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶνε ἐρμηνεία τοῦ 19 στίχου τοῦ ψαλ-
 μοῦ· ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ διαθρῆναι αὐτοὺς ἐν
 λιμῷ. ὅστις δὲν περιέχεται ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ὁμιλίας.

- ἐλθῇ τὴν χαρὰν τοῦ δέχεται τὰς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ταλαιπωρίας, λέγει ὅχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ «διὰ μέσου αὐτοῦ θὰ εὐφρανθῇ ἡ καρδιά μας καὶ εἰς τὸ ὄνομά του τὸ ἅγιον ἡλπίσαμεν». Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς τὸ νὰ ὀνομαζώμεθα Χριστιανοί, διὰ νὰ σωθῶμεν ἀπὸ κάθε βλάβην τῶν ἐχθρῶν μας.
- Β Ἅγιον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ λέγεται, ὅχι βέβαια διότι ἡ λέξις ἔχει καμμίαν δύναμιν ἀγιαστικὴν μὲ τὰς συλλαβὰς ὅπου τὴν ἀποτελοῦν, ἀλλὰ διότι ἐλὴ ἡ ιδιότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐννοια τῶν ὑπέρφυων ἐκείνων ιδιωμάτων τὰ ὅποια μὲ ἐξαίρετον τρόπον θεωροῦνται εἰς τὸν Θεόν, εἶνε ἁγία καὶ ἁγνή. Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἡλπίσαμεν ἐπὶ σοί. «Ἄς ἔλθῃ Κύριε, λέγει, τὸ ἔλεός σου ἐπάνω εἰς ἡμᾶς τόσον, ὅσον καὶ ἡμεῖς ἐλπίζομεν ἐπάνω εἰς ἐσέ». Βλέπεις μὲ πόσῃ σοφίαν προσευχήθῃ ὁ Προφήτης: τὴν ιδιὴν του διαθέσιν ἔκαμε μέτρον, μὲ τὸ ὅποῖον νὰ ἀντιμετρήσῃ καὶ ἐπιδαφιλεύσῃ ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς οἰκτιρμούς του. Τόση, λέγει, παρακαλῶ νὰ εἶνε ἡ εὐσπλαγχνία σου, Κύριε, εἰς ἡμᾶς, ὅση εἶνε καὶ ἡ ἐλπίς, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἡμεῖς ἀνεθέσαμεν εἰς ἐσέ. Ὁλόκληρος δὲ ἡ ἐλπίς μας ὥς ἐπιστρέψῃ καὶ ὥς ἐπαναπαυθῇ πλέον ἐπάνω εἰς τὸν Κύριον ⁽¹⁾. Ἵνα ἀφοῦ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν μετασχηματισθῇ, ἐννοήσωμεν τότε ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιον σῶμα ἔχειν σύμμορφον μὲ τὸ σῶμα τῆς δόξης. ⁽²⁾

(1) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς στίχον τοῦ ψαλμοῦ 114, 7, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὁποίου ἶδε ἐν τῇ οἰκείᾳ Ὁμιλίᾳ.

(2) Ὑπονοεῖ ὁ Ἅγιος σημερινὴν χωρίον τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ μακαρίου Παύλου (3, 21). Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, «σῶμα τῆς ταπεινώσεως» ὀνομάζεται τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα, διότι εἶνε εὐτελὲς καὶ ὑπόκειται εἰς πόνους καὶ φθοράν. Ἄλλ' αὐτὸ θὰ μετασχηματισθῇ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ θὰ γείνη «σῶμα δόξης». Μολοντί δηλαδή θὰ μείνῃ καὶ τότε τὸ ἴδιον, ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγχείμενον, ἀλλὰ θὰ ἀρθῇ

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΡΙΔΕΚΕΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Τῷ Δαβίδ. ὁπότε ἡλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ
ἀπῆλθεν.

Ἡ ἔννοια τοῦ παρόντος ψαλμοῦ μᾶς ὑπενθυμίζει δύο ἱστο- D
ρικά συμβάντα. Πρῶτον ὅσα ἔκαμιν ὁ Δαβὶδ εἰς τὴν Νομβᾶν,
τὴν πόλιν τῶν ἱερέων, καὶ δεύτερον ὅσα ἔκαμιν εἰς τὴν Γέθ
πρὸς τὸν Ἀγγούς τὸν βασιλέα τῶν ἀλλοφύλων. Ἀπὸ δὲ τὴν
ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ φαίνεται: ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ περίστα-
τικά ὑπονοοῦνται ἐνταῦθα. Δηλαδή ὁ Δαβὶδ μετεμόρφωσε τὸ
πρόσωπόν του, πρῶτον μὲν ὅταν συνωμίλει μὲ τὸν Ἀβιμέλεχ τὸν
ιερέα, μὲ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἀποκρύπτων ἀπὸ αὐτὸν τὴν φυγὴν
του ἀπὸ τὸν βασιλέα Σαούλ, ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἀπεστάλη παρ'
ἐκείνου διὰ κάποιαν βασιλικὴν προσταγὴν κατεπείγουσαν, ὅτε
ἔλαβε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, ⁽¹⁾ ἔλαβε δὲ καὶ τὴν ῥομ-

σθῇ ὅμως καὶ θά γείνη ἐνδοξον καὶ σύμμορφον, τουτέστιν ὅμοιον κατὰ
τὴν μορφήν μὲ τὸ σῶμα τοῦ Βασιλέως Χριστοῦ τὸ δεδοξασμένον,
ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν προὔσταν ζωὴν διὰ τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς συμ-
μετοχῆς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων ἔγεινε σύμμορφον μὲ τὸ
σῶμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ.

Σημειοῦμεν ὅτι εἰς δύο χειρόγραφα μετὰ τὴν τελευταίαν φρά-
σιν, «μὲ τὸ σῶμα τῆς δόξης», προστίθεται ἡ συνήθης τελικὴ τῶν
Ὁμιλιῶν δοξολογία, «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» Ὡς ἡ δό-
ξαι κτλ.».

(1) Οἱ ἄρτοι τῆς Προθέσεως τοὺς ὁποίους πεινῶν ἔφαγεν ὁ Δα-
βίδ, ἦσαν 12 χρησιμεύοντες διὰ τὴν λατρείαν καὶ ἔκειντο ἐπὶ τῆς
Τραπεζῆς, ἣτις ὑπᾶρχεν εἰς τὸ μεσαῖον μέρος τῆς Σκηνῆς, εἰς τὰ
Ἄγια (πρᾶξ. σημ. ἐν σελ. 94). Τοὺς ἄρτους τούτους οὐδεὶς ἐπετρέ-

φαίαν τοῦ Γολιάθ. Μετεμόρφωσε δὲ τὸ πρόσωπόν του πάλιν δευτέραν φοράν, ὅταν φεύγων ἀπὸ τὴν πόλιν Νομβάν ὑπῆγεν εἰς τὴν Γέθ πρὸς τὸν Ἀγχούρ τὸν βασιλέα τῆς Γέθ, ἔθα ἀπεκλείσθη ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν του, τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἀγχούρ,

Ε διότι ἐνόησεν ὅτι τὸν ἀνεγνώρισαν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον του καὶ νὰ τὸν φονεύσουν. Διότι «εἶπον, λέγει, οἱ παῖδες Ἀγχούρ ἀναμεταξύ των· Δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας; Δὲν ἔφαλλον εἰς τιμὴν του αἰ χορεύουσαι καὶ ἔλεγον, ἐπάταξεν ὁ Δαβὶδ μὲ τὰς μυριάδας του καὶ ὁ Σαούλ μὲ τὰς χιλιάδας του; Καὶ ἐφεβήθη, λέγει, ὁ Δαβὶδ ἐνώπιον τοῦ Ἀγχούρ, καὶ μετεμόρφωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ.» (Α' Βατ. 21, 11—13). Ἀλλὰ διατί ἡ μὲν ἐπιγραφή ἐνομάζει Ἀδιμέλεχ, ἡ δὲ ἀγία Γραφή Ἀγχούρ ἀποκαλεῖ τὸν βασιλέα τῶν Γετθαίων; Εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας αὐτῆς ἀναφέρομεν ὅτι μίαν τοιαύτην περίπου εἶδῃσιν ἔχομεν ἐκ παραδόσεως φθάσασαν μέχρις ἡμῶν, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν ἀλλοφύλων

143 εἶχον ἐν κοινὸν ὄνομα ὅλοι τό, Ἀδιμέλεχ· ὁ καθένας ὁμοῦς εἶχε
 Α καὶ ἓνα ἄλλο ἰδιαίτερον καὶ κύριον ὄνομα· ἀπαράλλακτα ἔπως εἶχον συνήθειαν καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι κοινῶς μὲν ὅλοι ὠνομάζοντο Καίσαρες καὶ Αὐτοκράτορες, εἶχον ὁμοῦς ὁ καθένας καὶ ἄλλα διαφορετικὰ κύρια ὀνόματα. Ἐνα τοιοῦτον κοινὸν ὄνομα εἶχον ὡσαύτως καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι ὅλοι ὠνομάζοντο μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Φαραώ. Διότι Φαραώ ἐλέγετο καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰωσήφ ἦτο βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, Φαραώ ὁμοῦς καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἦτο εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ὕστερον ἀπὸ τέσσαρας γενεάς εἶχεν ἀναγορευθῆ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Φαραώ ὁμοῦς ἦτο καὶ ὁ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος βασιλεύσας· διότι, «ἔλαβε, λέγει ἡ ἀγία Γραφή, τὴν θυγατέρα τοῦ Φαραώ». (Γ'. Βασιλ. 3,1). Καὶ ἐκεῖ-
 πετο νὰ φάγῃ παρὰ μόνον οἱ ἱερεῖς. Περὶ τούτου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον (2,26)· ἀλλ' ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς ὀνομάζεται Ἀβιάθαρ, ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ ἐνταῦθα ἀναφερομένου Ἀδιμέλεχ καὶ ἵτως νὰ συνιεράτευον καὶ οἱ δύο, καθὼς φρονεῖ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος.

νος πάλιν ὅπου ἐβασίλευσεν εἰς τὸν καιρὸν τῆς προφητείας τοῦ Ἰερεμίου, ὡσαύτως Φαραὼ ἐπωνομάζετο. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν Ἀβιμέλεχ ὠνομάζετο ἐκεῖνος ὅπου ἦτο βασιλεὺς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ πάλιν Ἀβιμέλεχ ἦτο βασιλεὺς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰσαάκ. Καὶ τώρα πάλιν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Δαβὶδ Ἀβιμέλεχ ὠνομάζετο ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας ἐκείνης. Διότι εἰς μὲν τὸν καιρὸν τοῦ Ἀβραάμ λέγει ἡ Γραφή ὅτι «καὶ εἶπεν Ἀβιμέλεχ καὶ Ὁχοζάθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλόχ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ λέγων (Γεν. 21, 22). Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ λέγει κατόπιν ἡ Γραφή· «Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἐκεῖ. Παρακύψας δὲ Ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Φιλιστεῖμ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε παίζοντα τὸν Ἰσαάκ μετὰ Ῥεβέκκας» (Γεν. 26, 8). Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ τώρα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Δαβὶδ τὸ ὄνομα Ἀβιμέλεχ ἐτέθη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ, τὰ κοινὸν δηλαδὴ τῶν βασιλέων ὧν ὄνομα, Ἀγχοὺς δὲ ὠνομάζει αὐτὸν ἡ ἱστορία, τὸ ἰσχυρὸν ὄνομα τοῦ ἐδόθη κατὰ τὴν γέννησίν του ὡτὰν ἓνα ἰδιαίτερόν του κύριον ὄνομα. Εἰς τὸν καιρὸν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ὁ Δαβὶδ φοβηθεὶς μετεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του προσποιηθεὶς τὸν σαλόν, καὶ ἐπεριφέρετο συγκρατούμενος ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ἐκτύπα δυνατὰ πλγσίον εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως, καὶ ἄφινε, λέγει, νὰ τρέχουν τὰ σῖελα αὐτοῦ ἐπάνω εἰς τὸν πώγωνά του, ὥστε εἶπεν ὁ Ἀγχοὺς εἰς τοὺς ὑπηρέτας· «Τί μοῦ τὸν ἐφέρατε αὐτὸν ἐδῶ μέσα; Μῆπως ἐγὼ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἐπιληπτικούς καὶ μοῦ τὸν ἐφέρατε ἐδῶ μέσα, ὥστε ἐνώπιόν μου νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἐπιληψίαν; (Α'. Βασιλ. 21, 13 καὶ 22, 1) Μὲ αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ὁ Δαβὶδ ἀφῆθη ἐλεύθερος ἀπὸ ἐκεῖ καὶ διεσώθη, λέγει, καταφυγὼν εἰς τὸ σπήλαιον Ὁζολλάμ (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν διεσώθη τότε ἀπὸ μέγαν κίνδυνον, ἀνα-

(1) Τὰ μέρη ταῦτα, ἔνθα κατέφυγεν ὁ Δαβὶδ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σκούλ, εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς περιφήμου καὶ ἱστορικῆς κοιλάδος τοῦ Σάρωνος, μιᾶς τῶν γονιμωτέρων κοιλάδων τοῦ κόσμου, ἔνθα κατῴ-

πέμπει τώρα ὁ Δαβὶδ αὐτὴν τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν ὅπου τὸν ἐγλύτωσεν.

- D Εὐλογήσω, λέγει, τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. «Θὰ δοξολογήσω καὶ θὰ εὐχαριστήσω τὸν Κύριον πάντοτε καὶ εἰς κάθε καιρόν». Ἀποῦ ἐσώθη ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐπιβάλλει τρόπον τινὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του δρους καὶ κανονισμοὺς τῆς ζωῆς του, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ διαπλάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀκρίθειαν τῆς ζωῆς ὅπου θὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς, ὥστε εἰς κανένα καιρὸν νὰ μὴ γίνε-ται διακοπὴ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα ἀγαθὰ ὅπου ἀπολαμβάνει εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὰ μικρὰ νὰ ἀποδίδῃ τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Θεόν. Δὲν θὰ ὑποθέσω, λέγει, ὅτι μοῦ γίνονται αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου φροντίδα, οὔτε ἀπὸ τὴν τύχην αὐτομάτως, ἀλλ' εἰς κάθε περίστασιν ὅπου ἤθελον εὔρε-θῇ, θὰ εὐχαριστήσω τὸν Κύριον. «Ἐν παντὶ καιρῷ εὐλογήσω τὸν Κύριον». Ὅχι μόνον εἰς τὰς εὐτυχίας τῆς ζωῆς μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δυστυχίας μου. Ἀπὸ ἐδῶ ἐδιδάχθη ὁ Ἀπόστολος
- E καὶ εἶπε· Πάντοτε χαίρειτε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε (Α'. Θεσσ. 5, 16-18) (1). Βλέπετε πόσον μεγάλη

κουν οἱ Φιλισταῖοι, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας μέχρι τῆς Ἰόπ-πης, εἰς διάστημα εἰκοσιν ὥρων. Τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος καλλιεργούμενον παράγει ἀφθόνους δημητριακοὺς, σήσαμεν, ὑπερμεγέθεις ὑδροπέποντας καὶ γλυκυτάτους πέποντας. Τὸ δὲ ἀκαλλιέργητον καλύπτεται κατὰ τὸ ἔκρ ἀπὸ ἀνκρίθμητα ἄνθη, λείριξ, ναρκίσσους καὶ ἀνεμώνας μάλιστα. Καὶ ἡ μὲν Νομβὰ ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο ἔπου σήμερον τὸ χωρίον Πετ-Νούπα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄροπεδίου Κουππάπ, εἰς τὰ σύνορα Ἰουδαίας καὶ Φιλισταίων. Ἡ δὲ Γέθ· ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Σαρφάνδ, ἥτις ἦτο πατρὶς τοῦ Γολιάθ, καταγομένου ἴσως ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν γιγάντων, οἵτινες κατώκουν τὸ πάλαι ἐν αὐτῇ, τοὺς ὁποίους ἐφείσθη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Νκαῦ, ὅταν ἐφόνευσεν τοὺς ἄλλους αὐτῆς κατοίκους (Ἰησ. 11, 22).

(1) Καὶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ θλίψεις δηλαδὴ νὰ χαίρετε καὶ νὰ εὐεργετῇτε τοὺς λυποῦντας· τοῦτο δὲ κατορθοῦται, ὅταν παντο-

ἦτο ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ; Δὲν ἐπιπτεν εἰς ἀπελπισίαν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν κακῶν ὅπου τὸν εὕρισκον, ὅταν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πατρίδα του ἐξεδιώχθη, καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του καὶ γνωρίμους καὶ ἀπὸ τὰ κτήματά του, ἀλλὰ καὶ ὅταν, ἀφοῦ ἐβιάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ὀλίγον ἔλειψε νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ αὐτούς. Δὲν εἶπεν, ἕως πότε θὰ ἐξακολουθοῦν αἱ θλίψεις μου αὐταὶ καὶ οἱ κίνδυνοι ; Δὲν ἀπηλπίσθη ἀπὸ τὴν παράτασιν τῶν θλίψεων· διότι ἤξευρεν ὅτι· Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα (Ῥωμ. 5, 3-4) (¹). Διότι ἀληθῶς δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶνε καλὰ προητοιμασμένοι διὰ νὰ ὑπομείνουν τὰς θλίψεις, αὐταὶ ¹⁴⁴ γίνονται τρόπον τινὰ εἰς αὐτοὺς ὥσάν καποιαὶ ἀθλητικαὶ τροφαὶ ^Α καὶ γυμνάσια, ὅπου ἀναβιδάζουν τὸν ἀγωνιστὴν εἰς τὴν πατρογονικὴν του δόξαν· ὅταν, ἐσάκις ὑβρίζωμεθα, εὐλογῶμεν τοὺς ὑβριστάς μας, ἐσάκις βλατφημούμεθα, παρακαλοῦμεν διὰ τοὺς βλασφημοῦντας ἡμᾶς, ἐσάκις ἀποκάμνωμεν ἀπὸ τοὺς κόπους, εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, ἐσάκις θλιβώμεθα, καυχώμεθα διὰ τὰς θλίψεις μας (Α'. Κορινθ. 4, 12—13). Διότι εἶνε ἀπρεπὲς πρᾶγμα διὰ μὲν τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, νὰ σιωπῶμεν δὲ διὰ τὰ λυπηρὰ καὶ κοπιαστικὰ πράγματα ὅπου μᾶς συμβαίνουν. Ἀλλὰ τότε ἴσα-ἴσα πρέπει πολὺ περισσότερον νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, *ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μασιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται* (Ἑβρ. 12, 6). (²) Διὰ παντὸς ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. ^Β

τεῖνὰ δοξολογήτε τὸν Θεόν συνομιλοῦντες μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ εὐχαριστῆτε αὐτόν, ὄχι μόνον εἰς τὰ εὐάρεστα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δυσάρεστα (Θεοφύλ.).

(¹) Αἱ θλίψεις εἶνε κτύχημα τοῦ Χριστιανοῦ. διότι ἡ θλίψις φέρει τὴν ὑπομονήν, ἡ δὲ δοκιμὴ κίχνην δόκιμον καὶ ἐκλεκτὸν ἐκείνον ὅπου πειράζεται· τότε δὲ ἐλπίζει νὰ λάβῃ τοὺς μισθοὺς διὰ τῆς τοικύτης θλίψεως του. (Θεοφύλ.).

(²) Τὸ ῥητόν τοῦτο πρὸ ἐλκεῖν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκ τῶν Πανομιῶν (3, 12). Ἡ μαστιγῶσις τοῦ υἱοῦ δὲν εἶνε ποινὴ διὰ τινος

«Πάντοτε, λέγει, θά ὑπάρχη εἰς τὸ στόμα μου ἢ πρὸς αὐτὸν δοξολογία». Ἐνταῦθα ὁ Προφήτης φαίνεται ὅτι μᾶς παραγγέλλει ἓνα πρᾶγμα ὁποῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ. Διότι πῶς εἶνε δυνατόν διὰ παντός νὰ ὑπάρχη εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου ἢ πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογία; Ὅταν ὁ ἄνθρωπος συνδιαλέγεται διὰ τὰς συνήθεις καὶ βίωτικὰς ὑποθέσεις του, τότε βεβαίως δὲν ἔχει εἰς τὸ στόμα του τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κοιμᾶται, βεβαίως τότε θά σιωπᾷ. Ὅταν δὲ τρώγῃ καὶ πίνῃ, πῶς θά ἐκτελέσῃ τὸ στόμα του τότε τὴν θείαν δοξολογίαν; Σχετικῶς λοιπὸν μὲ ὅλας τὰς ἀπορίας αὐτὰς λέγομεν ὅτι εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει καὶ ἓνα ἄλλο στόμα, τὸ νοητὸν στόμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸ ὁποῖον τρέφεται καὶ μεταλαμβάνει ὁ ἄνθρωπος τὸν λόγον τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶνε ἄρτος ὁποῦ κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν.⁽¹⁾ Δι' ἐκεῖνο τὸ στόμα εἶπε καὶ ὁ Προφήτης Δοβὶδ εἰς ἄλλον ψαλμὸν ὅτι, *Τὸ στόμα μου ἤνοιξα καὶ ἐίλκυσα Πνεῦμα* (ψαλ. 118, 131). Ἐκεῖνο τὸ στόμα καὶ ὁ Κύριος μᾶς προσκαλεῖ νὰ τὸ ἔχωμεν εὐρύχωρον, διὰ νὰ ὑποδεχώμεθα μὲ περισσοτέραν ἀφθονίαν τὰς τροφὰς τῆς ἀληθείας. Διότι λέγει πάλιν ἄλλος ψαλμός: *Πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτὸ* (ψαλ. 80, 11). Λοιπὸν ἐκείνη ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ σκέψις ὁποῦ

κκίαν του, ἀλλὰ παιδεύσεις καὶ σωφρονισμὸς πατρικὸς, καθὰ ἐρμηνεύει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος. Τὸ δὲ «παραδέχεται» σημαίνει, ἀποδέχεται καὶ θεωρεῖ οἰκείον του περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

(1) Περὶ μὲν τοῦ λόγου τῆς ζωῆς γίνεται μνεῖα εἰς τὴν πρὸς Ἐφρεσίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου (5, 26) κατὰ τὴν Βουλγάταν, τὴν ἐκδοσιν τῶν Δυτικῶν. Ἄλλ' ἢ Ἑλληνικὴ ἐκδοσις ἔχει ἀπλῶς, ἐν ῥήματι: «καθαρίσας (τὴν ἐκκλησίαν) τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι» ἥτοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸ ὁποῖον βαπτίζομεθα καὶ καθαρίζομεθα. Ἡ δὲ ἐπομένη ῥησις, «ἄρτος ὁποῦ κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν», παρελήφθη ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (6, 33): «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ὢν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς» ὅπερ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἀναφέρει εἰς τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας κοινωνίας.

ἀπαξ ἐντυπωθῇ καὶ τρόπον τινὰ ὥτάν μὲ καμμίαν σφραγιδα σφραγισθῇ ἐπάνω εἰς τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι εἰς τὸν νοῦν του, ἡμπορεῖ νὰ ὀνομάζεται αἰνεσις καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία τότε διαπαντὸς ἐνυπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡμπορεῖ δὲ ἀκόμη ὁ σπουδαῖος καὶ ἐκλεκτὸς ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν, ὅλα τὰ ἔργα του νὰ τὰ κάμνῃ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε καθε πρᾶξις του καὶ κάθε λόγος του καὶ κάθε νοερά καὶ ἐσωτερικὴ τῆς ψυχῆς του ἐνέργεια νὰ ἰσοδυναμῇ μὲ ὕμνον καὶ δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὁ δίκαιος εἴτε τρώγει, εἴτε πίνει, ὅλα διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ τὰ κάμνει (Α. Κορ. 10, 31). Καὶ ὅταν κοιμᾶται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ἡ καρδιά του ἀγρυπνεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν λέγοντα εἰς τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, *Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδιά μου γρηγορεῖ* (5, 2) ⁽¹⁾. Διότι συνήθως αἱ φαντασίαι ὅπου σχηματίζονται εἰς τὸν ὕπνον μας, εἶνε εἰκόνες καὶ παραστάσεις τῶν σκέψεων καὶ διαλογισμῶν ὅπου εἴχομεν τὴν ἡμέραν.

Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου⁽²⁾. «Ἐξ αἰτίας, λέγει, τοῦ Θεοῦ ὅπου μὲ βοηθεῖ ἐγὼ θὰ ἐπαινεθῶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Κανείς, λέγει, νὰ μὴ ἐπαινῇ τὸ ἰδικόν μου τέχνασμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου διεσώθην ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Διότι ἡ σωτηρία μου δὲν ἐγείνεν οὔτε μὲ τὴν δύναμιν, οὔτε μὲ τὴν σοφίαν

(1) Ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα γράφει ἀγρυπνεῖ. Σημειοῦμεν δὲ ὅτι τὴν ἀσματικὴν αὐτὴν ῥῆσιν ὁ ἱερός Ἰωάννης ὁ Λίνδιος ἀναφέρων ἐπὶ τῆς Νοερᾶς λεγομένης Προσευχῆς λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἀληθῶς μὲν οἱ καταξιωθέντες δι' ἐπιπόνου καὶ πολυχρονίου ἀσκήσεως τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσιν, καὶ ἐν τῷ καθεύδειν μετὰ Θεοῦ νοερῶς ἀγρυπνοῦσι, τοῦ νοὸς αὐτῶν διηνεκῶς καὶ ἐνδιαθέτως προσευχομένου καὶ τό, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον» θερμῶς ἐπιλέγοντος· καὶ γινώσκουσι τὸ λεγόμενον ὅσοι περ ταύτης κατηξιώθησαν τῆς ἀγίας Χάριτος (Ἑρμην. εἰς τὸ Ἄσμ. κεφ. Ε'). Περὶ νοερᾶς Προσευχῆς ἴδε ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ α' Ἐγχειρίδιον Νικοδήμου μοναχοῦ κεφ. 4, ἐκδ. Σωφρονίου μοναχοῦ ἐν Ἀθήναις 1885.

(2) Τό, ἡ ψυχὴ μου, ἰσοδυναμεῖ μὲ τό, ἐγώ.

κανενὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. *Μὴ καυχάσθω, λέγει, ὁ πλούσιος, ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.* (Ἱερ. 9, 23, 24) Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ὁ Ἀπόστολος ἐπαινεῖ ἐκείνους ὅπου ἦσαν συνεργοὶ τοῦ εἰς τὸ Κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου; Ὅς ἐστι, λέγει, *σύνδουλος καὶ διάκονος ἐν Κυρίῳ.* (Κολασ. 4, 7) τουτέστιν, ὅστις μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου εἶνε συνεργός μου, λέγει, *ἔχι μὲ τοὺς ἰδικεύς του κόπους.* Ὅταν ὁμως κανεὶς θέλῃ νὰ ἐπαινῇται διὰ τὴν ὡραιότητά του ἢ διὰ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν δόξαν τῶν γονέων του, τότε αὐτὸς δὲν ἐπαινεῖται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς μένει στερεὸς καὶ ἀκλόνητος μέσα εἰς τὴν ματαιότητα τῶν τοιούτων πραγμάτων. Διότι οὔτε αἱ μέσαι λεγόμεναι τέχναι ⁽¹⁾ εἶνε δυνατόν νὰ ἀποκτήσουν τὸν ἀληθινὸν ἐπαινον καὶ νὰ καυχηθοῦν ἐπ' αὐτῷ εἰς τὴν ἀξίαν των, κυβερνῇται δηλαδὴ, ⁽²⁾ ἰατροί, ῥήτορες καὶ ἀρχιτέκτονες ὅπου οἰκοδομοῦν πόλεις, ἢ πυραμίδας, ἢ λαβυρίνθους, ἢ ἄλλα τινὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα· ἀπανηρὰ καὶ ὑπερμεγέθη ⁽³⁾.

(1) *Μέσαι τέχναι* λέγονται αἱ μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν βαναύσων ἢ χειρονακτικῶν, αἱ μεσαζούσαι ἢ μικταὶ δηλαδὴ, αἱ μετέχουσαι θεωρίας καὶ χειροτεχνίας. Ἐν γένει δὲ διακριτικὸν σημεῖον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν ἢ τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῶν βαναύσων ἢ τῆς χειροτεχνίας εἶνε, ὅτι ἐκείνη μὲν ἐπιδιώκει τὸ ὥρατον, αὕτη δὲ τὸ ὠφέλιμον, ἥτοι τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου. Ὅτε κατὰ ταῦτα αἱ μέσαι τέχναι μετέχουσι μὲν ἀφ' ἑνὸς τοῦ ὥραίου δι' ὃ μάλιστα ἀπαιτεῖται ἡ ἐνέργεια τῆς διανοίας, ἀλλὰ πληροῦσιν ἐξ ἄλλου καὶ βιωτικὰς ἀνάγκας, καθὼς αἱ ἀναφερόμεναι ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πατρὸς.

(2) Ἐνταῦθα ὑπάρχει σχῆμα ῥητορικόν· διότι ὁ λόγος μεταβαίνει ἀπὸ τὰς τέχνας εἰς τοὺς τεχνίτας· ὥστε δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη διορθώσεως τοῦ κειμένου, καθὼς ἐπιχειροῦσιν οἱ.

(3) Σημειοῦμεν ὅτι κυβερνήτης ἐλέγετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ

Ὅσοι διὰ τὰς τέχνας των αὐτὰς καυχῶνται καὶ ἐπαινῶνται, αὐτοὶ δὲν ἐξαρτῶσι τὴν καύχησίν των ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔστις τοὺς 145 ἐφώτισε. Δι' ἡμᾶς ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀξίας, εἶνε ἀρκετὸν τὸ ^Α νὰ ὀνομαζώμεθα δοῦλοι ἐνὸς τέσον μεγαλοπρεποῦς Δεσπότη. Διότι ἐὰν μὲν κανεὶς εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν κανενὸς βασιλέως, φρονῶ ὅτι αὐτὸς βεθαίως ἤθελε πολὺ ὑπερηφανευθῇ μετὰ τὸ νὰ ἔχη καταταχθῇ μετὰ τῶν βασιλικῶν ὑπηρετῶν· τῶρα ὅμως ὅπου κατηξιώθη νὰ ὑπηρετῇ καὶ λατρεύῃ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἤθελε λοιπὸν ἐπινοήσῃ ἐπαίνους διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ καμμίαν ἄλλην ἱκανότητά του, ὥσάν νὰ μὴ ἦτο δι' αὐτὸν ἀρκετὸς ἐπαινος τὸ ὅτι κατηξιώθη νὰ ὀνομάζεται δοῦλος τοῦ Κυρίου, τὸ ὅπουτον εἶνε ἡ πλέον μεγάλη καὶ ἡ πλέον λαμπρὰ δόξα ἀπὸ κάθε

πηδαλιούχος, ὅστις καθήμενος ἐν τῇ πρύμνῃ τοῦ πλοίου ἐκυβέρνηα διὰ τοῦ πηδαλίου καὶ διηύθυνε τὸ πλοῖον, δίδων διαταγὰς εἰς τοὺς κωπηλάτας, κανονίζων δὲ τὰ ἱστία συμφώνως μετὰ τὸν ἄνεμον. «Οἰκοδομοῦντες δὲ πόλεις» εἶνε οἱ ἀρχιτέκτονες ὅπου κατεσκεύαζον τὰ τεῖχη τῶν ὠχυρωμένων πόλεων μετὰ τῶν πυλῶν καὶ ἐπάλξεων.

Ἡ δὲ πυραμὶς εἶνε οἰκοδόμημα μετὰ βάσιν τετραγώνον, τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ τριγωνικαὶ οὖσαι συνενοῦνται ἐπὶ ἐνὸς σημείου, ἀποτελοῦσαι ὀξεῖαν κορυφήν. Εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι πυραμίδες τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ κατεσκευάσθησαν, καθὼς καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα αὐτῶν ὑποδηλοῖ· ἡ δὲ πρὸς ταφὴν χρήσις αὐτῶν ἐσχάτως ἐξηκριβώθη. Βραδύτερον δὲ καὶ οἱ Ἑτροῦσκοι καὶ Ῥωμαῖοι εἰς τὸ σχῆμα τῶν πυραμίδων κατεσκεύαζον νεκρικὰ μνημεῖα. Ἡ ἀρχὴ τῶν πυραμίδων ἀνάγεται εἰς τὸ 1600 π. Χ. Τούτων σώζονται μόνον τρεῖς σήμερον, αἱ περιφημότεραι, αἱ λεγόμεναι τῆς Μέμφιδος, αἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς μνημεῖα τῶν Φαραώ. Εἶνε δὲ καὶ αἱ τρεῖς ἐκτισμέναι ἐπάνω θαλάμου ἐσχηματισμένου ἐν τῷ βράχῳ, καὶ εἶνε καὶ αἱ τρεῖς ἐξ ἐρυθροῦ γρανίτου ἢ ἐκ πηλοῦ ἀδριανολίθου. Ἡ μεγαλύτερῃ αὐτῶν, ἡ τοῦ Χέοπος, ἔχει καταστραφῇ σχεδὸν κατὰ τὴν κτίσιν τοῦ Καίρου. Τὸ ὕψος τῆς εἶνε 150 μέτρων σήμερον, ἔχει δὲ εἰσοδὸν εἰς ὕψος 13 μέτρων. Ὅλων δὲ τῶν λοιπῶν, 67 περίπου, σώζονται μόνον τὰ εἰρείπικα μετὰ τὸν Καίρου καὶ Φαγγούμ.

Ὁ δὲ λαβύρινθος ἀποτελεῖτο κατὰ μέγα μέρος πιθανῶς ἐξ ἀρχι-

Β ἄλλην δόξαν καὶ κοσμικὴν μεγαλειότητα ; « Ἐν τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου. » Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν. « Ἄς ἀκούσουν, λέγει, τοῦτο ὅσοι εἶνε πρᾶοι καὶ ἄς εὐφρανθοῦν. » Ἐπειδὴ χωρὶς πόλεμον, λέγει, κατωρθώθη ἡ σωτηρία μου, ἀπὸ μόνῃν τὴν μεταβολὴν τοῦ προσώπου μου, μὲ τὸ νὰ ἐξηπατήθησαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ οἱ ἐχθροί μου, « ἄς ἀκούσουν οἱ πρᾶοι », ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ στήσουν τρόπαιον⁽¹⁾ καὶ εἰς καιρὸν ἀκόμεν ὁποῦ ἡσυχάζουν εἰρηνικοί, καὶ νὰ φανοῦν νικηταὶ χωρὶς νὰ πολεμήσουν. « Καὶ ἄς εὐφρανθοῦν » καὶ ἄς λάβουν ἀσφαλῆ διαβεβαίωσιν ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου παράδειγμα εἰς τὸ νὰ ἀγαποῦν τὴν πραότητα. Διότι ἐγὼ ἔλαβον τὴν χάριν αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ νικήσω δηλαδὴ χωρὶς πόλεμον, διότι κατῴρθωσα νὰ ἀποκτήσω προηγουμένως τὴν πραότητα. *Μνήσθη-*

τεκτονικῶν ἔργων ὑπογειῶν ἀνκριθμῆτων, τῶν ὁποίων ἡ τεχνικὴ συμπλοκὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ ξένος ὁ εἰσερχόμενος εἰς τοὺς ἀδιεξόδους ἐκείνους ἐλιγμοὺς καὶ σήραγγας ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ πλέον ὁδὸν πρὸς ἐξόδον. (Ἡρόδ. 2, 184) Γνωστός εἶνε ὁ λαβύρινθος τῆς Κρήτης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο κεκλεισμένος ὁ Μινώταυρος, οἰκοδόμημα πολυθάλαμον, καὶ πολυδιάδρομον, ἔργον Δαιδάλου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν εἰς ταφὴν τῶν βρυσιλέων κατὰ τινάς. Ἡ λέξις εἶνε ἐλληνικὴ προελθοῦσα ἐκ τῆς λέξεως λαύρα (στενὴ δίοδος).

Διὰ τῆς ῥήσεως δέ, « ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα », ἐννοεῖ ὁ Ἅγιος ὑδραγωγεῖα, γεφύρας, θεάτρα, ναοὺς, τάφους κλπ. ἀξιωματημῶνευτα διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὴν τέχνην κτίρια.

(1) *Τρόπαιον* (ἐκ τοῦ τρέπεσθαι ἤτοι νικᾶν τοὺς ἐχθροὺς) λέγεται τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν νίκην ἡγείρετο ὑπὸ τῶν νικητῶν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Τὸ κατὰ θάλασσαν τρόπαιον ἡγείρετο εἰς τὸ πλησιέστερον ἀκρωτήριον τοῦ μέρους ὅπου ἐγενεῖν ἡ ναυμαχία. Συνίστατο δὲ τὸ τρόπαιον κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπὸ ἑνα κορμὸν δένδρου, εἰς τοὺς γυμνοὺς κλάδους τοῦ ὁποίου ἐκρεμῶντο διάφορα ὅπλα τῶν ἐχθρῶν, διὰ τῶν ὁποίων παριστάνετο ἕνα εἰδωλὸν πολεμιστοῦ. Βραδύτερον ὅμως τὸ τρόπαιον ἦτο τέλειον ἔργον τέχνης ἐκ μαρμάρου ἢ ὀρειχάλκου κατασκευαζόμενον ἐπὶ καλλιτεχνικοῦ σχεδίου. Ἐνταῦθα τὸ τρόπαιον εἶνε πνευματικόν.

τι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. (ψαλ. 131, 1) ⁽¹⁾. Διότι ἡ πλέον μεγίστη ἀπὸ ὅλας τὰς ἀρετὰς εἶνε ἡ πραότης. Διὰ τοῦτο ἰσα-ἰσα καὶ συναριθμεῖται αὕτη μεταξὺ τῶν μακαρισμῶν. Διότι, μακάριοι, λέγει, οἱ πραεῖς διὰ αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. (Ματθ. 5, 4). Διότι ἐκεῖνη ἡ γῆ, τουτέστιν ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ, δὲν ἤμπορεῖ νὰ γείνη C κατάρκτησις καὶ λάφυρον ἐκείνων ὅπου ἔχουν ἀναμεταξύ των πολέμους καὶ μάχας, ἀλλὰ προβάλλεται ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς κληρονομία δι' ἐκείνους, ὅπου εἶνε ἄνθρωποι μοκρόθυμοι καὶ ἀνεκτικοί. Τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχουν τὰ «ἀκουσάτωσαν πραεῖς» καὶ τὸ, «ἀκουσάτωσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ.» Ἴσως δὲ ὁ μακάριος Δαβὶδ νὰ ἠθέλησε τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς εὐεργεσίας ὅπου τοῦ ἔλαμεν ὁ Θεός, νὰ ἐπαληθεύσῃ καὶ νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ὡσὺν προφητείαν τοῦ μᾶς λέγει τὸν λόγον τοῦτον ἐνταῦθα. Δηλαδή· ὅς ἀκούσουν ἐκεῖνοι ὅπου ὕστερον ἀπὸ πολλὰς γενεὰς μέλλουν νὰ γείνουν μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Διότι αὐτοὺς ὠνόμασεν ὁ Δαβὶδ πραεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος ἀποτεινόμενος λέγει· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ διτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ* (Ματθ. 11, 29). Ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουν ἓνα χαρακτῆρα καὶ τρόπον ἡμερον καὶ ἡσυχαστικόν καὶ εἶνε ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε πάθος. ὥστε νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ταραχὴν καὶ πείραξιν ὅπου νὰ παραμένῃ διαρκῶς μέσα εἰς τὰς ψυχὰς των, αὐτοί, λέγω, ὀνομάζονται D πραεῖς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐμαρτυρήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ ἦτο πρῶος περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς (Ἀριθ. 12, 3).

Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί. «Δοξολογήσατε, λέγει, μαζὶ μὲ ἐμένα τὸν Κύριον.» Ἀρμόζοντα εἰς τὸν ἑαυτὸν του χορὸν ὁ Προφήτης παραλαμβάνει διὰ τὴν δοξολογίαν τοῦ Κυρίου. Κανένας γεμᾶτος ἀπὸ ταραχὴν, κανένας σαστισμένος, κανένας ὅπου νὰ ἔχῃ καταντήσῃ μανιώδη τὴν ψυχὴν του πλέον ἀπὸ

(1) Πάσης τῆς πραότητος, τουτέστιν ὅπου εἶχεν εἰς κάθε περίστασιν.

τὰ πάθη τῆς σαρκός, νὰ μὴ ἀνομιχθῇ μαζί με ἑμένα εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, παρὰ σεῖς μόνον, οἱ πραεῖς, σεῖς ὅπου με κόπους ἀπεκτίνατε τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν σταθερότητα, τὴν δὲ νωθρότητα καὶ τὸ νυσταλέον εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ

Ε καθήκοντός σας ἀποδιώκετε, σεῖς μόνον νὰ δοξολογήσητε μαζί με ἑμένα τὸν Κύριον. Μεγαλύνει δὲ τὸν Κύριον ἐκεῖνος ὅπου με γενναίαν ψυχὴν καὶ με ἀγέρωχον καὶ ἐνθουσιώδη μεγαλοφροσύνην ὑπομένει τοὺς πειρασμοὺς ὅπου τοῦ συμβαίνουν χάριν τῆς εὐσεβείας. Ἐπειτα δὲ καὶ ἐκεῖνος προσέτι μεγαλύνει τὸν Κύριον, ὅπου με ὑψηλὴν διάνοιαν καὶ με βαθυτάτας σκέψεις διασκοπεῖ τὰ μεγαλεῖα τῆς κτίσεως, ἵνα ἀπὸ τῶ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὠραίότητα τῶν κτισμάτων ἀναλογισθῇ τὸν Δημιουργόν. Διότι ὅσον περισσότερον κανεῖς ἐμβαθύνει καὶ μελετᾷ τοὺς λόγους, σύμπρωτα με τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους κυβερνᾶται καὶ συντηρεῖται, τόσον καθαρώτερον σκέπτεται με τὸν νοῦν τοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δύναμίν του, αὐτὸς μεγαλύνει τότε τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἓνας μόνον νοῦς καὶ ἓνός μόνον ἀνθρώπου μελέτη καὶ θεωρία οὐδὲ πρὸς ὀλίγον τι ἐπαρκεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσῃ καλῶς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ὅλους ἑμοῦ τοὺς πραεῖς θέλει νὰ παραλάβῃ ὁ Προφήτης συγκεινωνοὺς εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν

146 του. Διότι εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἀπαλλαχθῇ κανεῖς ἀπὸ ὅλους

Α τοὺς ἐξωτερικοὺς θορύβους τῶν ἐγκοσμίων καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἀπόλυτον ἡσυχίαν εἰς τὸ ἀπόκρυφον τῆς καρδίας του μελετητήριον, καὶ τότε μόνον νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν θεωρίαν καὶ μελέτην τῆς ἀληθείας. Ἀκούεις τί λέγει ὁ ἐξομολογούμενος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Δαυὶδ; Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου. (ψαλ. 6, 8). Ὅχι δὲ ὁ θυμὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ δειλία καὶ ὁ φθόνος παρὰ πολὺ ἐκταράττουν τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς. Καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ πάθη φέρουν πάντοτε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν μεγάλην εἰς τὸ διορατικόν τῆς ψυχῆς ('). Καὶ καθὼς

(¹) Διορατικὸν καὶ διόρασις εἶνε ἡ λεπτοτάτη τῆς ψυχῆς ὀξυδέρκεια, διὰ μέσου τῆς ὁποίας αὕτη βλέπει τὰ μακρὰ καὶ τὰ μέλλοντα.

ὁ θολωμένος ὀφθαλμός δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἐννοήτῃ καλὰ καλὰ ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὅπου εἶνε ἐμπρός του, τοιοῦτοτρόπως B καὶ ἡ θολωμένη καρδιά δὲν ἤμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Πρέπει λοιπὸν κανεὶς ν' ἀποσυρθῇ τελείως ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, καὶ μῆτε μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του, μῆτε μὲ τὰ ὠτά του, μῆτε μὲ καμμίαν ἄλλην αἴσθησιν νὰ ἐμβάξῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του ξένους καὶ ἐναντίους πρὸς αὐτὴν διαλογισμούς. Διότι οἱ πόλεμοι ὅπου ἐξεγείρονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχομεν πρὸς τὴν σάρκα, γεμίζουν τὸ ἐσωτερικόν μας ἀπὸ θορύβους ἀκαταπαύστους καὶ ἐπαναστάσεις φοβεράς καὶ ἀδιαλλάκτους. Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου. «Ἐζήτησα, λέγει, μὲ πόθον καὶ μὲ πόνον τὸν Κύριον καὶ μὲ ἐπήκουσε». Διηγεῖται δὲ τώρα ὁ Δαβὶδ καὶ περιγράφει τὸ πῶς ἐσώθῃ ἀπὸ τὴν κίνδυνον ἐκεῖνον τότε. «Αὐτά, λέγει, ὡς τὰ ἀκούσουν οἱ πραιεῖς», ὅτι δηλαδὴ εἰς τὴν φοβεράν ἐκείνην ὥραν, ὅταν ὁλος ὁ θυμὸς τῶν μνησικακούντων ἐχθρῶν μου, ὅπου ἤθελον νὰ μὲ βλάψουν, ἐκινεῖτο ἐναντίον μου, ὅλαι δὲ αἱ χεῖρές των ὠπλίζοντο κατ' ἐπάνω μου. ἐγὼ δὲ ἤμουν ἐκτεθειμένος γυμνὸς καὶ ἀοπλος ἐνώπιόν των, καὶ C ἤμποροῦσα εὐκολὰ νὰ δεχθῶ κάθε κακοποίησιν ἐκ μέρους των, τότε, εἰς τὴν φοβεράν, λέγω, ὥραν ἐκείνην, δὲν ἐσυγχύσθησαν διόλου οἱ λογισμοί μου, ἀπὸ τὸν φόβον ἐκεῖνον, δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τὸ νὰ ἔχω τὸν νοῦν μου προσηλωμένον εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀπηλπίσθην διὰ τὴν σωτηρίαν μου, ἀλλὰ ἐζήτησα μὲ πόθον καὶ μὲ πόνον τὸν Κύριον. Δὲν λέγει ἐζήτησα ἀπλῶς, κάποιαν δηλαδὴ ἀπλῆν μόνον καὶ προσωρινήν διὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐλπίδα νὰ ἔχω πρὸς τὸν Κύριον, ἀλλὰ λέγει, ἐξεζήτησα, τοιούστι μὲ ἐπιμονὴν καὶ προσπάθειαν διαρκῇ. Διότι τὸ ἐκζητῶ εἶνε ἐμφαντικὸν καὶ φανερώνει μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τὸ ἀπλοῦν ζητῶ καθὼς ἐμφαντικωτέρα εἶνε ἡ λέξις ἐξερευνῆσις ἀπὸ τὴν ἀπλῆν ἔρευναν. Διότι λέγει ὁ ψαλμός εἰς ἄλλο μέρος Ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις (Ψαλμ. 63, 7). Τουτέστιν,

«ἀπέκαμαν ἀπὸ τὸ νὰ ἀνιχνεύουν μὲ μεγάλην προσπάθειαν». ⁽¹⁾
 Ὡστε μίαν πολὺ μεγάλην ἀνεσιν τοῦ Δαβὶδ παριστάνει ὁ λόγος
 διὰ τῆς λέξεως «ἐκζητήσεως», καὶ μίαν συνάμα ἀταραξίαν τῆς

D ψυχῆς του τὰς ὥρας ἐκείνας τοῦ κινδύνου.

Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρύσατό με. «Καὶ ἀπὸ
 ὧρας, λέγει, τὰς θλίψεις μου μὲ ἐγλύτωσεν.» Ὁλόκληρος ἡ
 ζωὴ τοῦ δικαίου εἶνε γεμάτη ἀπὸ θλίψεις. Καί· Στενὴ καὶ
 τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς (Ματθ. 7, 14). Καί· Πολλὰ αἱ θλίψεις
 τῶν δικαίων (Ψαλμ. 33, 20). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος
 λέγει· Ἐν παντὶ θλιβόμενοι (Β' Κορινθ. 4, 8). ⁽²⁾ Καί·
 Ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
 Θεοῦ εἰσελθεῖν (Πράξ. 14, 21). Ἐλευθερώνει δὲ ὁ Θεὸς τοὺς
 ἁγίους ἀπὸ τὴν θλίψιν ὅχι μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀφίνη ἀδοκιμά-
 στους, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ χαρίζῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπομονήν. Διότι,
 E ἐὰν ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν
 (Ῥωμ. 5, 3), ἐκεῖνος ὅπου δὲν δέχεται τὴν θλίψιν, στερεῖ τὸν
 ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν δοκιμὴν, τοῦτέστι τὸ νὰ κριθῇ ἐκλεκτὸς καὶ
 ἐξαίρετος. Καθὼς λοιπὸν κανένας δὲν στεφανώνεται χωρὶς νὰ
 ἔχῃ κάποιον ἀνταγωνιστήν, ἔτσι καὶ κανένας δὲν ἔμπορεῖ νὰ
 ἀνακηρυχθῇ δοκιμὸς καὶ ἐκλεκτὸς μὲ ἄλλον τρόπον παρὰ μόνον
 διὰ μέσου τῶν θλίψεων. Ἀπὸ ὧρας λοιπὸν τὰς θλίψεις μὲ ἔσω-
 σεν ὁ Κύριος ὅχι διότι δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἔχω θλίψεις, ἀλλὰ
 διότι μοῦ χαρίζει μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἐκδασιν, ὥστε
 νὰ ἔμπορῶ νὰ ὑπομείνω αὐτὸν (Α' Κορ. 10, 13). ⁽³⁾ Προσ-

(1) Ἐρευνα μὲν εἶνε ἡ ἀπλὴ ἐξέτασις καὶ ἀναζήτησις περὶ τίνος
 πράγματος· ἐξερεύνησις δὲ ἡ ἐπίμονος καὶ μετ' ἀκριβεῖας ἐξέτασις
 καὶ ἐξιχνίασις περὶ αὐτοῦ.

(2) Θλιβόμενοι δηλαδὴ εἰς κάθε περίστασιν καὶ ἀπὸ κάθε πραγ-
 μα, καὶ ἀπὸ φίλους καὶ ἀπὸ ἐχθρούς.

(3) Τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγει ὅτι
 δι' αὐτῆς ὁ Ἀπόστολος ὑπεδήλωσεν ὅτι ὅλους τοὺς ἐπερχομένους
 εἰς ἡμᾶς πειρασμούς, εἴτε τοὺς ὑπερβίνοντας τὴν δύναμίν μας,
 εἴτε τοὺς μετριωτέρους καὶ ἀνθρωπίνους, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπομεί-

ἐλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθῆτε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνηθῇ() «Πλησιάσατε, λέγει. εἰς αὐτὸν καὶ φωτισθῆτε, καὶ δὲν θὰ καταισχυνηθῆτε.» Εἰς ἐκείνους ἐποῦ κάθηνται μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου (2) εἰς αὐτοὺς παραγγέλλει ὁ Δαβὶδ νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Κύριον καὶ νὰ πλησιάσουν εἰς τὰς ἀκτῖνας τῆς Θεότητος αὐτοῦ, ἵνα ἀφοῦ με αὐτὸν τὸν τρόπον φωτισθοῦν διὰ μέσου τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως, δεχθοῦν μέσα των διὰ τῆς θείας χάριτος τὴν φωτισμὸν αὐτοῦ. Διότι καθὼς τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ φῶς τοῦ ἡλίου δὲν ἀνατέλλει δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. με τὸν ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνον ἐποῦ ἔχουν ὀφθαλμοὺς ὑγιεῖς καὶ 147 ἄγρυπνοῦν καὶ ὅπου ἔμπορουν νὰ ἀπελαμβάνουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου χωρὶς κανὲν ἐμπόδιον. ἔτσι καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης (Μαλαχ. 4, 2), τὸ ἀληθινὸν φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἀνθρώπον ὅπου ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον (Ἰωάν. 1, 9), δὲν χαρίζει εἰς ὅλους τὴν λαμπρότητά του, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκείνους ἔπου διάγουν ζωὴν πρέπουσαν εἰς αὐτόν. Διότι φῶς. λέγει, ἀνέτειλεν ὄχι διὰ τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ διὰ τὸν νωμεν εὐκόλως ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ βοήθειας καὶ συμπαροχίας. Διότι αὐτὸς καὶ τὴν ὑπομονὴν δίδει καὶ τὴν ταχεῖαν ἀπελλαγὴν ἐπιφέρει, (τὴν ἐλθασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν), ὥστε καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκόμη νὰ γείνουν ὑποφερτοί, με τὸ νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀγωνιστὴς ὅτι ὀγλήγορα θὰ περάσουν.

(1) Τό, πρόσωπα ὑμῶν, εἶνε περίφρασις ἀντί, ὁμεῖς.

(2) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος ἐνταῦθα τὸν Εὐαγγελιστὴν Μκθθκῖον (4, 14) ἀναφέροντα ῥῆσιν τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου, «ὁ λαὸς ὁ κατήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν.» Κάθηνται δὲ ἐν σκότει οἱ ἀγνοοῦντες τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἶνε τὸ μέγα φῶς, τὸ προάναρχον καὶ δημιουργικόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν σκιᾷ δὲ θανάτου κάθηνται οἱ ἐν ἁμαρτίᾳ εὐρισκόμενοι ἢ ὁποῖα ὀνομάζεται σκιὰ θανάτου, διότι θανατώνει μὲν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ δὲν τὴν διαλύει καθὼς ὁ θάνατος διαλύει τὸ σῶμα, ὡς ἐξηγεῖ ὁ ἱερός Θεοτόκος.

δίκαιον (ψαλμ. 96, 11). Διότι καθὼς ἀνέτειλε μὲν ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὅχι διὰ τὰς νυκτερίδας, οὔτε διὰ τὰ ἄλλα ζῶα ὅπου βιάσκουν τὴν νύκτα, ἔτσι καὶ τὸ φῶς ὡς πρὸς τὴν φύσιν του μὲν εἶνε λαμπρὸν καὶ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ φωτίζῃ, ὅμως δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν λάμ-
 B φιν του. Τοιουτοτρόπως δὲ καί, Πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσων
 μισεῖ τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ (Ἰωάν. 3, 20)⁽¹⁾ «Προσέλθετε λοιπὸν πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθήτε, καὶ τὰ
 πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνηθῇ.» Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὅπου
 τὴν ἡμέραν τῆς δικαίας Κρίσεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος
 νὰ φωτίσῃ τὰ ἀπόκρυφα ἔργα τοῦ σκότους καὶ νὰ φανερώσῃ τοὺς
 διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν, θὰ τολμήσῃ νὰ ὑπομείνῃ τὸ φῶς ἐκεῖνο
 τῶν ἐλέγχων καὶ τῆς εξετάσεως, καὶ νὰ ἀπέλθῃ χωρὶς νὰ πάθῃ
 καμμίαν ἐντροπήν, μὲ τὸ νὰ ἔχῃ τὴν συνειδήσιν του ἀμόλυντον
 ἀπὸ ἔργα πονηρά. Διότι ἐκεῖνοι ὅπου ἐπραξαν τὰ φαῦλα, θὰ ἀ-
 ναστηθοῦν διὰ τὰ ἐξυβριστοῦν καὶ καταισχυνηθοῦν, μὲ τὸ νὰ βλέ-
 C πουν ἐπάνω τῶν ἐντυπωμένων τὸ αἶσχος καὶ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ
 σχήματα τῶν ἁμαρτιῶν των. Καὶ ἔτως εἶνε πλέον φοβερά ἀπὸ
 τὸ σκότος καὶ ἀπὸ τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἡ αἰσχύνῃ αὐτῇ, μὲ τὴν
 ἐποίαν μέλλουν οἱ ἁμαρτωλοὶ αἰωνίως νὰ ζῶσι, μὲ τὸ νὰ ἔχουν
 πάντοτε ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των τὰ σημεῖα τῆς ἁμαρτίας
 ὅπου ἐπραξαν μὲ τὸ σῶμα, τὰ ὅποια εἶνε ὡσάν μία βαρὴ τρό-
 πον τινὰ ἀνεξίτηλος, καὶ παραμένουν αἰωνίως πλέον εἰς τὴν ἐνθύ-
 μησιν τῆς ψυχῆς των. Ὀλίγοι δὲ θὰ ἀξιωθοῦν νὰ προσέλθουν
 εἰς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν καὶ νὰ ἀποκαλυφθοῦν, καὶ ὑστέρων ἀπὸ
 τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν ἔργων των νὰ μὴ ἀπέλθουν μὲ ἐν-
 τροπιασμένα τὰ πρόσωπα.

(1) Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὸν Νικύδημον δια-
 λεγόμενος· ἅπερ ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χρυσόστιμος παρρηθεῖ ὅτι ἐλέ-
 γθησαν διὰ τοὺς ἀπίστους, οἱ ὅποιοι στεροῦνται κάθε ἀπολογίαν,
 διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ πιστεύσουν, ἐπεὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἀφήσουν τὰ
 ἁμαρτωλὰ καὶ πονηρὰ ἔργα των. Ὁ Χριστιανισμὸς μαζὶ μὲ τὴν ὁρ-
 θότητα τῶν δογμάτων ἀπαιτεῖ καὶ πολιτεῖν καλὴν καὶ βίον ὁρθόν.

Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ. «Αὐτὸς ὁ πτωχός, λέγει, ἐφώναξε δυνατὰ καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν.» Δὲν εἶνε πάντοτε ἐπαινετὴ ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἐκείνη, ὅπου κατορθώνεται μετὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μετὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν. Διότι πολλοὶ εἶνε πτωχοὶ μὲν κατὰ τὴν περιουσίαν, ὅμως εἶνε πλεονεκτὶ κώτατοι κατὰ τὴν προαίρεσιν, ἐπειδὴ ἀγαποῦν τὰ χρήματα, τοὺς ὁποίους δὲν σώζει ἡ στέρησις, ἀλλὰ ἡ προαίρεσις καταδικάζει. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄξιος βεβαίως μακαρισμοῦ ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος ὅπου πάσχει ἀπλῶς ἀπὸ στέρησιν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅπου ἔκρινε μετὰ τὸν νοῦν του καὶ ἐκατάλαβεν ὅτι ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου εἶνε ἡνωτέρα ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων, *Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι* (Ματθ. 5,3). Ὅχι οἱ πένητες κατὰ τὴν περιουσίαν, ἀλλ' ὅσοι μετὰ τὴν ψυχὴν τῶν τῇ πτωχείᾳ ἐπροτίμησαν. Διότι κανένα πρᾶγμα ἀπὸ ὅσα δὲν γίνονται μετὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶνε ἄξιον μακαρισμοῦ. Ἐπειδὴ κάθε ἀρετὴ, μάλιστα δὲ αὕτη πρὸ πάντων, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἐκούσιον τρόπον μετὰ τὸν ὅποιον γίνεται. Οὗτος λοιπὸν, λέγει, ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε. «Αὐτὸς ἐδῶ ὁ πτωχός.» Μετὰ τὴν δεικτικὴν αὐτὴν ἀντωνυμίαν ὁ ψαλμωδὸς σὲ παρακινεῖ νὰ στρέψῃς τὴν προσοχὴν σου καὶ τὸν νοῦν σου εἰς ἐκεῖνον ὅπου εἶνε πτωχός κατὰ Θεὸν καὶ πεινασμένος καὶ διψασμένος καὶ γυμνός. «Αὐτὸς ἐδῶ ὁ πτωχός» ὅπου σχεδὸν μετὰ τὸν δάκτυλον σου τὸν δεικνύει. Αὐτὸς ἐδῶ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὅμως εἶνε δυνατόν νὰ ἀναφέρωμεν τὸν λόγον αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἦτο φυσικὰ πλούσιος, διότι ὅλα τὰ ἀγαθὰ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶνε ἰδικὰ του, ὅμως ἐπτώχευσε χάριν ἡμῶν, διὰ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς πλούσιοι μετὰ τὴν πτωχείαν ἐκείνου (Β'. Κορινθ. 8,9). (1) Διότι σχεδὸν κάθε ἔργον τὸ ὅποιον

(1) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον ὁ μὲν Κύριος Θεὸς ὢν καὶ φυσικὰ πλούσιος, ἐπτώχευσε μετὰ τὸ νὰ ἀνέλκετο τὴν ταπεινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπέμεινεν ὅλκας τὰς καταφρονήσεις, διὰ νὰ πλου-

μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν μακαρισμόν. ἤρχισε νὰ κάμνη ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὅποιος ἐπρόβαλε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του ὡσάν ἓνα παράδειγμα. Μελέτησε τοὺς μακαρισμοὺς καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς πρῶτος ἐπραξεν ὁ Κύριος, ὁ ὅποιος πρὶν ἀρχίσῃ νὰ διδάσκῃ μὲ τὸν λόγον, ἐπραξε πρῶτον μὲ τὸ ἐργον ἐκεῖνα ὅπου κατόπιν ἐδίδασκε. **Μακάριοι οἱ πραεῖς** (Ματθ. 5,5) Ὁ ἄλλος ἀπὸ ποῦ θὰ μάθωμεν ἡμεῖς τὴν πραότητα; Ὁ αὐτὸν τὸν ἴδιον ὅπου μᾶς λέγει· **Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ διὰ πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ** (Ματθ. 11, 29 καὶ 5, 9). **Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί.** Ποῖος θὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὸ καλὸν αὐτὸ πρᾶγμα τῆς εἰρήνης; Αὐτὸς μόνος πάλιν ὁ εἰρηνοποιός, ὅπου φέρει τὴν εἰρήνην καὶ φιλιώνει ἐντελῶς τοὺς δύο κάμνων ἀπὸ αὐτοὺς ἓνα καινούργιον ἄνθρωπον· αὐτὸς ὅπου εἰρήνευσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σταυροῦ αὐτοῦ καὶ ὅσα εἶνε εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅσα εἶνε εἰς τὴν γῆν ('). **Μακάριοι οἱ πτωχοί.** (Ματθ. 5,3) Αὐτὸς

τήσωμεν ἡμεῖς μὲ τὸν πλοῦτον τῆς εὐσεβείας, τῆς θεογνωσίας καὶ τῆς χάριτος, μὲ τὸν κηχρισμόν, τὸν ἀγιασμόν καὶ τὴν υἰοθεσίαν, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ὅπου μᾶς ἐχάρισεν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν.

(1) Τὴν γλῶσσαν αὐτὴν περιόδον συνεχεύσας ὁ Ἅγιος συμπτύξας τὴν ἐννοίαν δύο ἀποστολικῶν χωρίων, ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς τοῦ Πάυλου, «ἵνα τοὺς δύο κρίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιών εἰρήνην» (2, 15, 16) καὶ ἐκ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ γῆς, εἴτε τὰ ἐν οὐρανοῖς (1, 20). Κατὰ δὲ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἱεροῦ Θεοφυλάκτου οἱ δύο, εἶνε ὁ Ἑθνικὸς καὶ ὁ Ἰουδαῖος, ὡς καὶ ἐν σελ. 164 ὑπεσημειώσαμεν, τοὺς ὁποίους ἀνέπλκσεν ὁ Χριστὸς εἰς ἓνα καινούργιον ἄνθρωπον, ἀναχωρεύσας τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἀγίαν κολυμβήθραν· τοὺς ἐφιλίωσε δὲ αὐτοὺς ἀναμεταξύ των, διότι τὴν καταδικὴν ὅπου ἐπρεπε νὰ πάθουν ἐκεῖνοι, ὑπέμεινεν αὐτός. Διὰ δὲ τοῦ, «εἴτε τὰ ἐπὶ γῆς», ἐννοοῦνται οἱ ἄνθρωποι, διὰ δὲ τοῦ «εἴτε ἐν οὐρανοῖς» ἐννοοῦνται οἱ ἄγγελοι. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι πρὸ τοῦ Σταυροῦ ἐχθροὶ ὄντες πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διότι μὲ τὴν

δὲ ὁ ἴδιος εἶνε ὅπου ἔγεινε πτωχὸς καὶ ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέσα εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ δούλου ἁποῦ ἔλαβε, διὰ νὰ λάβωμεν ἡμεῖς ὅλοι μέρος ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ καὶ χάριν ἀντὶ τῆς χάριτος (¹). Ὅστις λοιπὸν μὲ τὸ νὰ ὁδηγῇται ἀπὸ τὸ ἅγιον καὶ φιλόανθρωπον Πνεῦμα, χωρὶς νὰ ὑπερφηανεύηται διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ ταπεινώνεται διὰ νὰ ὑψώσῃ B τοὺς ἄλλους, ὅστις, λέγω, τοιοῦτος ἤθελε κράζει πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα μὲ ἰσχυράν φωνὴν εὐχόμενος ν' ἀπολαύσῃ τὰ ὑψηλά, καὶ δὲν ἤθελεν ἀφίνει καμμίαν μικροπρεπῆ μηδὲ ταπεινὴν φωνὴν ζητῶν τὰ ἐπίγεια καὶ κοσμικά, τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώπου ἡ κραυγὴ εἶνε δυνατὸν νὰ εἰσακουσθῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Ποῖον λοιπὸν καλὸν θὰ λάβῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐποῦ θὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν του; Θὰ διασωθῇ ἄτρωτος καὶ ἀβλαβὴς ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεως, χωρὶς νὰ ὑποσκελισθῇ ἀπὸ αὐτάς, μήτε νὰ δουλεύῃ εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς. Ποῖος λοιπὸν εἶνε καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον σώζεται ὁ πτωχὸς ἀπὸ τὰς θλίψεις; Μᾶς τὸ λέγει τώρα ὁ Προφήτης. Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτούς. « Ἄγγελος Κυρίου, λέγει, θὰ παραταχθῇ ἐλόγυρα εἰς ἐκείνους ὅπου φοβοῦνται:

εἰδωλολατρεῖαν των ὑβρίζον τὸν Θεόν, μετὰ τὸ πάθος τοῦ ἀναμρτήτου ἐφιλιώθησαν πρὸς αὐτούς. Οἱ δὲ ἄνθρωποι πάλιν διπλὴν εἰρήνην ἀπέκτησαν, φιλιωθέντες καὶ ἀναμεταξύ των καὶ μετὰ τοὺς ἀγγέλους.

(¹) Τὸ πρῶτον μέρος τῆς δευτέρας αὐτῆς περιόδου ἀπετελέσθη ἐξ Ἀποστολικῆς ῥήσεως τῆς πρὸς Φιλιππησίους τοῦ Παύλου ἐπιστολῆς (2, 7), ἐν ᾗ τό, «ἐκένωσεν ἑαυτὸν», σημαίνει ὅτι συγκαταβιῶν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς θεότητος ἔλαβε τὴν ταπεινὴν μορφὴν τοῦ δούλου γενόμενος ἄνθρωπος. Τὰ δὲ λοιπὰ λόγια εἶνε ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (1, 16). Χάρις δὲ ὀνομάζεται καὶ ἡ Κκινή καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, διότι καὶ οἱ Ἑβραῖοι κατὰ χάριν ἐλέγοντο υἱοὶ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον. Περὶ δὲ τῆς ῥήσεως, «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ», ἴδε ἐν ὑποσημειώσει σελ. 54.

- αὐτὸν καὶ θὰ τοὺς γλυτώσῃ.» Μᾶς ἐξήγγισε δὲ συνάμα ὁ Προφήτης μὲ τὸν λόγον τοῦτον τώρα ποῖος εἶνε ὁ πτωχός, ἐτι εἶνε
C δηλαδή ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον. Διότι ὅστις φοβεῖται, εὐρίσκει-
ται ἀκόμη εἰς τὴν τάξιν τοῦ δούλου. Ἐκεῖνος δὲ ἐποῦ ἔχει γί-
νει τέλειος διὰ μέσου τῆς ἀγάπης, αὐτὸς ἀνέβη πλέον εἰς τὴν
ἀξίαν τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν δούλος ὀνομάζεται προσέτι καὶ
πτωχός. μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε ἰδικόν του· ὁ δὲ υἱὸς εἶνε
προσέτι καὶ πλούσιος πλέον, μὲ τὸ νὰ εἶνε κληρονόμος τῶν πα-
τρικῶν του ἀγαθῶν (1). «Θὰ παραταχθῇ λοιπὸν Ὁ Ἄγγελος Κυ-
ρίου ὁ λόγυρα εἰς ἐκείνους ἐποῦ φοβοῦνται αὐτόν.» Πλησίον εἰς
κάθε ἀνθρώπον ὅστις ἐπίστευσεν εἰς τὸν Κύριον, παραμένει πάν-
τοτε ἓνας ἄγγελος, ἐὰν δὲν ἀποδιώξωμεν ἐπὶ τέλους αὐτὸν ἡμεῖς
μόνοι μας μὲ τὰ πονηρά μας ἔργα. Διότι καθὼς ὁ καπνὸς τρέπει
εἰς φυγὴν τὰς μελίσσας καὶ ἡ δυσωδία ἐκβάλλει ἔξω ἀπὸ τὰς
φωλεάς των τὰς περιστεράς, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν φύλακα
D τῆς ζωῆς μας ἄγγελον ἀπομακρύνει ἀπὸ ἡμᾶς ἡ τολὺδακρυς
καὶ δυσωδὸς ἀμαρτία. Ἐὰν ἀπέκτησες μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου
ἔργα, τὰ ἐποῖα εἶνε ἄξια νὰ τὰ φυλάττουν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἂν
κατοικῇ ἐντός σου ἓνας νοῦς πλούσιος ἀπὸ τὴν θεωρίαν καὶ με-
λέτην τῆς ἀληθείας, ἀναγκαίως τότε ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου αὐ-
τοῦ τῶν πολυτίμων τῆς ἀρετῆς ἔργων σου, ὁ Θεὸς τοποθετεῖ
πλησίον σου φρουροὺς καὶ φύλακας καὶ σὲ ὀχυρόνει καλὰ μὲ
φρουράν ἁγγέλων· παρατήρησε δὲ πόσον ἰσχυρά εἶνέ ἡ φύσις
τῶν ἁγγέλων· διότι ὁ ἓνας μόνον ἄγγελος παρομοιάζεται μὲ
ὁλόκληρον στράτευμα καὶ πολυάνθρωπον παράταξιν. Διὰ τὸ μέ-
γεθος λοιπὸν τοῦ φύλακός σου, παρεμβολήν, ἤτοι παράταξιν πο-
λυάνθρωπον, σοῦ χαρίζει ὁ Κύριος· διὰ δὲ τὴν ἰσχύϊν τοῦ ἀγγέ-
E λου, σὲ περιτειχίζει τρόπον τινὰ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ὥστε νὰ εἴ-
σαι ἐξησφαλισμένος. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ κύκλω, τουτέ-

(1) Ἀνφέρεται ὁ Ὅσιος εἰς ῥῆσιν τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστο-
λῆς τοῦ Παύλου (4,7).

στι τὸ δόλυντα. Διότι καθὼς τὰ τείχη τῶν πόλεων ὅπου ὑψοῦνται γύρω γύρω εἰς αὐτάς, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῶν ἐμποδιζούν τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἄγγελος καὶ ἀπὸ τὰ ἔμπροσθεν μέρη σου ὡσὰν ἓνα προπύργιον ὑπάρχει, καὶ ὡς ὀπισθοφυλακὴ παραμένει ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ καὶ τὰς δύο ἄλλας πλευράς σου ἀκόμη, τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ δὲν σοῦ τὰ ἀφίνει ἀφύλακτα. Διὰ τοῦτο θὰ φονευθοῦν χίλιοι ἀπὸ τὸ ἀριστερόν πλευρόν σου καὶ δέκα χιλιάδες ἀπὸ τὸ δεξιόν, σὺ ἔμως δὲν θὰ λάβῃς οὔτε μίαν πληγὴν ἀπὸ κανένα ἐκ τῶν ἐχθρῶν σου· διότι εἰς τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ θὰ δώσῃ παραγγελίας ὁ Κύριος δι' ἐσένα (ψαλ. 90, 7).

Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. «Γευθῆτε, λέγει, καὶ παρατηρήσατε ὅτι ὁ Κύριος εἶνε γλυκύς καὶ ἀγαθός.» Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς βλέπομεν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἐπονομάζονται μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, μὲ τὰ ὅποια ὀνομάζονται καὶ τὰ ἐξωτερικὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἀφοῦ δὲ ἄρτος ἀληθινὸς εἶνε ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶνε ἀληθινὴ βρῶσις, ἀναγκαίως τὴν γλυκύτητα τῆς εὐχαριστήσεως ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτον θὰ αἰ- 149
σθανθῶμεν διὰ μέσου μιᾶς γεύσεως νοητῆς, τουτέστι πνευματικῆς. Α
Καθὼς δὲ τοῦ μέλιτος ἡ φυσικὴ ιδιότης δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρασταθῇ τόσον μὲ λόγον εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν τὸ ἔχουν δοκιμάσει ποτέ, ὅσον θὰ γείνη ἀντιληπτὴ ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἴσθησιν τῆς γεύσεως, τοιουτοτρόπως οὔτε ἡ γλυκύτης τοῦ οὐρανοῦ λόγου δὲν ἔμπορεῖ νὰ παραδοθῇ μὲ σαφήνειαν καὶ διαύγειαν διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας μόνον, ἐὰν δὲν βασανίσωμεν καὶ ἐξετάσωμεν παρὰ πολὺ τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας πείραν ἀπ' εὐθείας νὰ καταλάβωμεν τὴν καλωσύνην τοῦ Κυρίου. «Γεύσασθε» δὲ εἶπε καὶ ὄχι «χορτάσατε», διότι τώρα μὲν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ἐκ μέρους γινώσκομεν καὶ δι' ἐσόπτρου βλέπομεν καὶ δι' αἰνίγματος τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἔλθῃ ἔμως καιρὸς ὅταν ὁ σημερινὸς ἄρραδὼν καὶ τὸ γεῦμα αὐ-
τὸ τῆς χάριτος θὰ φθάσῃ δι' ἡμᾶς εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀπο- Β

λαύσεως ⁽¹⁾. Καθώς δὲ ἐκεῖνοι ὁποῦ πάσχουν εἰς τὸν στόμαχον καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ δεχθοῦν καμμίαν τροφήν, καὶ καθὼς ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουν ἀνορεξίαν καὶ ἀποστρέφονται τὰς τροφὰς μὲ τὸ νὰ τοὺς φέρουν ἔμετον, θεραπεύονται ἀπὸ τὸ δυσάρεστον αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἰατρούς, οἱ ὅποιοι διεγείρουν τὴν ὁρεξίν αὐτῶν μὲ κάποιαν ἰδιαιτέραν τέχνην εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φαγητῶν, ὥστε ἀπὸ τὰ

(1) Ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος χωρίον ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α'. Ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Πκύλου ἐν συνδυασμῷ μὲ ῥῆσιν ἐκ τῆς πρὸς Ἑφεσίους Ἐπιστολῆς. Τὸ ἀποστολικὸν χωρίον τῆς πρὸς Κορινθίους Α' Ἐπιστολῆς εἶνε τὸ παρόν· «Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ γνώσκομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.» (13. 10—12) Ὁμοίως δὲ ἐρμηνεύει τοῦτο καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγων ὅτι ἡ παρούσα γνῶσις εἶνε μερικωτάτη, ὡς δι' αἰνίγματος καὶ καθρέπτου καὶ ἀτελεστάτη καθ' ὑπερβολήν· τότε δὲ σαφεστέραν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ θὰ λάβωμεν, χωρὶς κανέν κάλυμμ (πρόσωπον πρὸς πρόσωπον). Φέρει δὲ καὶ πκράδειγμκ. «Τώρα μὲν γνωρίζομεν, λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε πανταχοῦ παρών, ἀλλὰ πῶς γίνεται τοῦτο δὲν γνωρίζομεν· ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα ἐποίησε γνωρίζομεν, τὸν δὲ τρόπον ἀγνοοῦμεν· ὅτι ἐκ παρθένου ἐτέχθη ὁ Χριστὸς γνωρίζομεν, πῶς δὲ, δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη· τότε δὲ θὰ μάθωμεν πολὺ περισσότερα περὶ τούτων τῶν μυστηρίων.» Πκράδκλε δὲ καὶ ὅσα λέγει ὁ Ἅγιος ἐν σελ. 161. Τὸ δὲ ἀκαθῶς καὶ ἐπεγνώσθην» ἐρμηνεύει οὕτως. Δὲν θὰ γνωρίσωμεν, λέγει, τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἀπκράλλακτα καθὼς καὶ αὐτὸς ἐγνώρισεν ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι καθὼς ὁ Θεὸς ἔτρεξε τώρα κατόπιν μας καὶ μᾶς οἰκείωσσε μὲ τὸν ἐκυτόν του, ἔτσι καὶ ἡμεῖς τότε θὰ ποθήσωμεν νὰ οἰκειωθῶμεν μὲ αὐτόν καὶ πολλὰ ἀπὸ ὅσα τώρα εἶνε μυστήρια ἀπόρητα, θὰ μάθωμεν τότε καὶ θὰ ἀπολχίσωμεν τὴν μακκαριωτάτην ἐκείνην συναναστροφὴν καὶ σοφίαν ('Ομιλ. 34 εἰς τὴν Α' πρὸς Κοριν. Ἐπιστ.). Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Ἑφεσίους Ἐπιστολῆς ἔλαβεν ὁ Ἅγιος τὴν λέξιν ἀρραβών. «Ἐσφραγίσθητε, λέγει ὁ Ἀπόστολος, τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἀγίῳ, ὅς ἐστιν ἀροκδών τῆς κληρονομίης

διάφορα ἐκεῖνα καρκεύματα ὅπου μεταχειρίζονται νὰ ἐρεθίζεται ἡ γεῦσις των καὶ ἡμέραν μετὴν ἡμέραν νὰ ἀνοίγῃ περισσότερον ἡ ὀρεξις των, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας αὐτῇ ἡ πείρα, λέγει, καὶ δοκιμὴ θὰ σᾶς παρακινήσῃ πάντοτε εἰς ἐπιθυμίαν ἀκόρεστον. Διὰ τοῦτο λέγει «γεύσασθε», διὰ νὰ γίνετε μακάριοι, ὥστε νὰ πεινᾶτε καὶ νὰ διψᾶτε πάντοτε τὴν δικαιοσύνην ⁽¹⁾. Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν. «Μακάριος,

ὁμῶν.» Ὁ Θεός, λέγει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, διὰ τὴν πολλὴν πρὸς ὁμᾶς ἀγάπην του, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ παρὸν ἀρραβῶνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ νὰ μᾶς πιστώσῃ ὅτι θὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὴν κληρονομίαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ὅθεν ἐκεῖνοι ὅπου τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐν αἰσθήσει νοερᾷ μετέχουν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτοὶ ἀπὸ τὴν προϋσταν ζωὴν ἀκόμῃ γνωρίζουν τὴν τελείαν κληρονομίαν ὅπου θὰ λάβουν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ὁ Ἅγιος λοιπὸν τὴν μερικὴν ἐνταῦθα καὶ ἀτελεῖ γνῶσιν τῶν θείων μυστηρίων ὅπου ἔχομεν ὀνομάζει ἀρραβῶνα, ἤτοι βεβκίωσιν ἀδιάψευστον τῆς μελλούσης τελείας γνώσεως, τῆς ἀπὸ προσώπου πρὸς πρόσωπον». Καθὼς ὀνομάζεται ἀρραβὼν τὸ μέρος τοῦ μισθώματος τὸ ὅποιον προπληρῶνει ὁ ἐκμισθωτής, εἰς πίστῳσιν ὅτι θὰ καταβάλῃ αὐτῷ καὶ τὸ ὅλον τῆς ὀφειλῆς.

(1) Ἀναφέρεται ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (5,6). Σημειοῦμεν ὅτι ὁ στίχος οὗτος ψάλλεται ὡς Κοινωνικὸν κατὰ τὰς θείας λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων. Κατὰ δὲ τὸν Εὐσέβιον τὸν στίχον τοῦτον εἶπεν ὁ Δαβὶδ ὅταν ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς Προθέσεως, διότι ἡσθάνθη τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπελθοῦσαν δύναμιν εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ ἱερὸς Θεοδώρητος λέγει ὅτι διὰ τοῦ στίχου τούτου ὁ Δαβὶδ παραινεῖ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μεταλαμβάνουν ἀξίως, ὅτε αἰσθάνονται νοερῶς τὴν χορηγουμένην εἰς αὐτοὺς παρὰ Θεοῦ βοήθειαν καὶ χάριν.

Παρηκτρει δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Ἰωάννης ὁ Λίνδιος τὰ ἀξιωμακτικὰ ταῦτα. «Πᾶς ὅστις ἀξίως μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῦ Παναγίου Σώματος καὶ τοῦ Τιμίου Αἵματος τοῦ Κυρίου μεθύει εἰς τὸν πόθον τῶν οὐρανίων, λήθην λαμβάνων καὶ ἑαυτοῦ καὶ

- C λέγει, εἶνε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου ἐλπίζει εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνος ὅπου ἀδιαλείπτως κατέχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀκούῃ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, εἰς κανὲν ἄλλο πρᾶγμα δὲν θὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐλπίδα του παρὰ εἰς τὸν Κύριον μόνον. Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. «Νὰ φοβηθῆτε, λέγει, τὸν Κύριον εἰς οἱ ἅγιοι αὐτοῦ, διότι δὲν ὑπάρχει καμμία στέργσις εἰς ἐκεῖνους ὅπου φοβοῦνται αὐτόν.» Ἐὰν δὲν διαπαιδαγωγῇ τὴν ζωὴν μας ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ ὁ ἁγιασμός εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν. Διότι λέγει· *Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου* (ψαλ. 118, 120)· ἦτοι· «Κάρφωσε μὲ τὸν φόβον σου, τὰς σάρκας μου.» Ἐπειδὴ καθὼς ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ μέλη τοῦ σώματος εἶνε καρφωμένα, δὲν ἡμποροῦν νὰ τὰ κινήσουν διὰ καμμίαν ἐργασίαν, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ὅλη εἶνε κυριευμένη ἀπὸ τὸν θεῖον φόβον λυτρώνονται ἀπὸ τὰ πάθη
- D τῆς ἁμαρτίας. Εἰς ἐκεῖνον λοιπὸν ὅπου φοβεῖται τὸν Θεὸν δὲν ὑπάρχει καμμία ἑλλειψις, τουτέστιν εἰς καμμίαν ἀρετὴν δὲν εἶνε ἑλλιπὴς ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ ἐμποδίζεται ἀπὸ κάθε ἄτοπον πρᾶξιν, ἀλλ' εἶνε τέλειος μὲ τὸ νὰ μὴ εἶνε ἐστερημένος ἀπὸ κανὲν ἀπὸ τὰ καλὰ ὅσα πρέπουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι καθὼς δὲν εἶνε τέλειος κατὰ τὸ σῶμα ἐκεῖνος ὅπου ἔχει ἑλλειψιν εἰς κανὲν ἀπὸ τὰ χρήσιμα μέλη του, ἀλλ' εἶνε ἀτελής ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος κατὰ τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἑλλειψιν, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος ὅπου δεικνύει καταφρόνησιν εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς, μὲ τὸ νὰ ὑστερῇ εἰς αὐτήν, εἶνε

πάντων τῶν ἐπιγείων.» Περὶ δὲ τῶν ἀναξίως μεταλαμβανόντων λέγει. «Τοῖς μὲν κεκαθαρμένοις ἡ ἀγία Μετάληψις γίνεται φωτισμός καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ ῥῶσις, τοῖς δὲ ἐμπαθέσι θρόνησις καὶ σύγχυσις καὶ παιδεία, δι' ἧς ἀνίσταται τις εἰς μετάνοιαν τελείαν καὶ κάθαρσιν. Εἰ δέ τις καὶ τῆς παιδείας ταύτης ὀλιγορήσας, ἐμπαθῶς αὐτὸς πάλιν τοῖς Μυστηρίοις προσέρχεται, ἰοῦ θανατηφόρου γεύεται, τὴν αἰώνιον αὐτῷ προμνηστευσάμενος κόλασιν (Ἑρμ. εἰς τὸ Ἄσμ. Ε').»

ἀτελής ὡς πρὸς τὴν ἑλλειψιν τὴν ὁποίαν ἔχει. Ἐκεῖνος ὅμως ὅπου ἔχει τὸν τέλειον φόβον καὶ κατατρομάζει εἰς ὅλα ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν του. δὲν θὰ διαπράξῃ μὲν καμμίαν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ αὐτὸς κανὲν πρᾶγμα δὲν περιφρονεῖ ὡς ἀνάξιον λόγου. συνάμα δὲ δὲν θὰ δοκιμάσῃ καμμίαν στέρησιν, διότι διαρκῶς παντοῦ καὶ πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὸν ὁ φόβος (¹).

Πλούσιοι ἐπιώχευσαν καὶ ἐπείνασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. «Οἱ πλούσιοι, λέγει, ἔγειναν πτωχοὶ καὶ ἐπείνασαν ἔσοι δὲ ζητοῦν μὲ πόθον νὰ ἔχουν τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ ὑστερηθοῦν κανὲν ἀγαθόν.» Αὐτὸς ὁ λόγος μᾶς στερεώνει προσέτι νὰ καταφρονῶμεν τὸν σωματικὸν πλοῦτον μὲ τὸ νὰ μᾶς διδάσκῃ τὴν ἀστασίαν τῆς ἀφθονίας τῶν χρημάτων. Διότι εὐκολομετάβλητον πρᾶγμα εἶνε ὁ πλοῦτος καὶ ὥσάν κυμα τρέπον τινὰ ἀπὸ τὴν ἐρμητικὴν πνοὴν τῶν ἀνέμων ἄλλοτε μὲν πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος, ἄλλοτε δὲ πρὸς ἐκεῖνο συνήθως μεταλλάζει κατεύθυνσιν. Ἴσως δὲ ὁ Προφῆτης ἀκίμη νὰ ὀνομάζῃ πλούσιον καὶ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τοῦ ὁποίου πλούτη ἦσαν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον λαὸν κατὰγονται οἱ Πατέρες(²).

(¹) Κατὰ τὸν σοφὸν Ζυγκδηνὸν ὑπάρχει εἰσχωγικὸς φόβος καὶ τελειωτικὸς. Ὁ μὲν εἰσχωγικὸς λεγόμενος καὶ δουλικὸς διακρίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἕως οὗ ἀχρησθῇ. Κατόπιν δὲ ἐκβάλλεται αὐτὸς ὁ φόβος καὶ ἔρχεται εἰς τὸν κεκαθαρμένον ὁ τελειωτικὸς λεγόμενος καὶ υἱικός, ὅστις εἶνε ἄγνός (ὁ φόβος Κυρίου ἄγνός ψαλ. 18,9)· καὶ μία εὐλάβεια καὶ αἰδῶς εἰς τὸν Θεὸν ἡνωμένη μὲ ἀγάπην, ἥτις διακρίνεται πάντοτε εἰς αὐτὸν πλεόν.

(²) Ἐχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ἅγιος χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (9; 4—5) ἐνθα ἐγκωμιάζεται ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς διὰ νὰ τῷ σῇ τὸν υἰοθέτησε, τοῦ ἐκάνοντο τὰ τῆς λατρείας, τοῦ ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας ὅτι θὰ κληρονομήσῃ τὴν Παλαιστίνην διὰ μέσου τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῶν λοιπῶν Πατριάρχων, ἐκ τῶν ὁποίων ἠυδόκησε τὸ κατὰ σάρκα νὰ γεννηθῇ ὁ Χριστός.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας τὴν ὁποίαν διέπρα-
 ξαν κατὰ τοῦ Κυρίου, ἐπώχευσαν. Ὅσοι δὲ ἀντὶ ἐκείνων ἐζή-
 τησαν μὲ τὴν καρδίαν των τὸν Κύριον, αὐτοὶ δὲν θὰ ὑστερη-
 150 οῦν οὐδενὸς ἀγαθοῦ. Ἐπώχευσαν δὲ βέβαια κατὰ τινὰ τρόπον
 Α καὶ ἐπείνασαν. Διότι ἀποῦ ἐφένευσαν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἐπε-
 σεν ἐπάνω εἰς αὐτοὺς ἡ πείνα τοῦ ἄρτου· καὶ ἀποῦ μὲ δολιότητα
 ἔβλαψαν τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος, ἐπεσεν εἰς αὐτοὺς ἡ
 δίψα καὶ ἐπετέθη ἐπάνω εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία τῆς δίψης (¹).
 Πείνα δὲ ἐπεσεν εἰς αὐτοὺς ὄχι ἄρτου αἰσθητοῦ, οὔτε δίψα ὕδα-
 τος αἰσθητοῦ, ἀλλὰ πείνα τοῦ νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον τοῦ Κυ-
 ρίου. (Ἀμ. 8,11) Ἐπώχευσαν λοιπὸν οὗτοι καὶ ἐπείνασαν.
 Ὅσοι ὁμως ἀπὸ τὰ Ἑθνη ἔμαθον νὰ ζητοῦν μὲ τὴν καρδίαν των
 τὸν Κύριον, δὲν θὰ ὑστερηθοῦν ἀπὸ κανέν ἀγαθόν.

Τὸ παντέλειον ἀγαθὸν εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος Θεός. Αὐτὸν δὲν θὰ
 Β τὸν ὑστερηθοῦν ἐκεῖνοι ὁποῦ τὸν ζητοῦν μὲ τὴν καρδίαν των.
 Ὅστις λοιπὸν εἶνε ἁμαρτίας καὶ ἔχει ἐσφαλμένην γνῶσιν περὶ ἀ-
 γαθοῦ καὶ κακοῦ ἅς μὴ μού ὀνομάζῃ ἀγαθὸν ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα
 τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόλαυσις εἶνε πρόσκαιρος καὶ μαζὶ μὲ τὴν φθορὰν
 τοῦ σώματος συνεξαφανίζεται. Διότι ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν σωματικὸν
 πλοῦτον καὶ τὰ σωματικὰ προτερήματα συναριθμεῖ εἰς τὴν τά-
 ξιν τῶν ἀγαθῶν, αὐτὸς τὸ σεμνὸν ὄνομα καὶ εἰς μόνον τὸν Θεὸν
 πρέπον, κατάρριπτει εἰς πράγματα εὐτελῆ καὶ οὐδενὸς λόγου
 ἄξια, καὶ συγχρόνως αὐτὸς θὰ περιπέσῃ καὶ εἰς μίαν φοδερωτάτην
 ἀντίφασιν. Διότι ἡ θὰ εἶπῃ ὅτι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι δὲν ἀπῆλυσαν
 τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐζήτησαν μὲ τὴν καρδίαν των

(¹) Ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ῥήσεις ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ-
 γελίου, ὅτε ὁ Ἰησοῦς ὁμιλῶν πρὸς τὸν ὄχλον πέραν τῆς θαλάσσης
 τῆς Τιβεριάδος ἔλεγε· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος
 πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ» (6,35)· καὶ ὅτε διαλεγόμενος πρὸς τὴν
 Σαμαρείτιδα ἔλεγε· «τὸ ὕδωρ ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ
 πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (4,14).

τὸν Κύριον, ἥ, ἐὰν ὁμολογήσῃ ὅτι τὰ ἐζήτουν μὲν μὲ τὴν καρ-
 δίαν τῶν τὰ τοιαῦτα ἀγαθὰ, ἀλλ' ὅμως δὲν τὰ ἀπελάμβανον.
 τότε αὐτὸς θὰ κατηγορήσῃ αὐτὴν τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὅπου λέ- C
 γει ὅτι οὐδενὸς ἀγαθοῦ ὑστεροῦνται ὅσοι ζητοῦν μὲ τὴν καρδίαν
 τῶν τὸν Κύριον. Καὶ ὅμως οἱ ἅγιοι καὶ ἐζήτουν πάντοτε μὲ τὴν
 καρδίαν τῶν τὸν Κύριον καὶ ἀπὸ τὴν κατανόησιν καὶ κατοχὴν
 αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου δὲν ὑστεροῦντο, οὔτε τὰ φυλαγμένα εἰς
 τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν ἀγαθὰ ἐστερήθησαν. Διότι περὶ ἐκείνων
 τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἡμπορεῖ νὰ λέγεται κυρίως τό, «παντὸς ἀ-
 γαθοῦ.» Ἐπειδὴ αἱ σωματικαὶ ἀπολαύσεις περιέχουν περισσότε-
 ρον πικρὸν μέρος ἀπὸ τὸ γλυκύ. Οἱ γάμοι ἔχουν τὰς στεριώσεις,
 τὰς χηρείας, τὰς μοιχείας· αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι τὴν ἀκαρ-
 πίαν· τὸ ἐμπόριον τὰ ναυάγια· τὰ πλούτη τὰς ἐπιβουλάς καὶ ἐ-
 νέδρας· αἱ τρυφαὶ καὶ οἱ κατὰ κόρον χορτάσμοι καὶ αἱ συνεχεῖς D
 ἀπολαύσεις, τὰ διάφορα εἶδη τῶν νοσημάτων καὶ τὰ πολυάριθ-
 μα γένη τῶν παθῶν. Ἄλλ' ὁ Παῦλος καὶ ἐζήτει μὲ πόθον τὸν
 Κύριον καὶ συγχρόνως κανὲν ἐκ τῶν ἀγαθῶν δὲν ἔλειπεν ἀπὸ αὐ-
 τόν. Καὶ ὅμως ποῖος ἡμ πορεῖ ν' ἀπαριθμήσῃ τὰς σωματικὰς ἐνο-
 χλήσεις μὲ τὰς ὁποίας καθ' ὅλον τὸν βίον του συνέζη; Τρεῖς
 φοραὶ ἐρραβδίσθη, μίαν φορὰν ἐλιθοβολήθη, τρεῖς φοραὶ ἐναυά-
 γησεν, ἓνα ἡμερονύκτιον ἔκαμε κολυμβῶν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ
 κινδυνεύων νὰ καταπνιγθῇ ἀπὸ τὰ κύματα, πολλαῖς φοραὶ ἀ-
 νέλαβε ταξείδια διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μὲ πείναν καὶ δίψαν,
 πολλαῖς φοραὶ ἐσκληραγώγησε τὸν ἑαυτὸν του μὲ νηστείας, μὲ
 κόπον καὶ μόχθον, πολλαῖς φοραὶ εὗρέθη εἰς διαφόρους ἀνάγ-
 κας (¹). Ἄνθρωπος λοιπόν, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας

(¹) Εἰς τὰ θυμαστὰ αὐτὰ ἐγκώμια τοῦ θείου Πάυλου πρᾶκτο-
 λουθεῖ ἐν συντομίᾳ ὁ Ἅγιος αὐτὸν τὸν Ἀπόστολον ὅπου λεπτομε-
 ρῶς περιγράφει τὰ ὅσα ὑπέστη χάριν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν πρὸς
 Κορινθίους Β'. Ἐπιστολὴν (11, 25-27). Μὲ τὴν τελευταίαν δὲ
 φράσιν του ὁ Μ. Βασίλειος «διαφόρους ἀνάγκας» ἐννοεῖ τὸ «ἐν ψύχει
 καὶ γυμνότητι» τοῦ Ἀποστόλου.

τῆς ζωῆς του καὶ ἐπείνα καὶ ἐδίψα καὶ ἦτο γυμνὸς καὶ ἐκολαφί-
 ζετο ἐμπαικτικῶς ⁽¹⁾, πῶς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ ἐστερεῖτο κα-
 νὲν ἀπὸ τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ; Ἀνύψωσον λοιπόν, παρακαλῶ,
 τὸν νοῦν σου εἰς τὸ ὄντως ἀγαθόν, ἵνα καὶ τὴν συμφωνίαν τῆς
 ἀγίας Γραφῆς καλῶς κατανοήσης καὶ μὴ πέσης εἰς ἀπειλπισίαν
 μὲ τὴν ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ λόγου τούτου.

Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς.
 «Ἐλᾶτε τέκνα μου, λέγει, ἀκούσατέ με· φόβον Κυρίου μέλλω
 νὰ σᾶς διδάξω.» Αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶνε φωνὴ ἐνὸς καλοπροαιρέτου
 διδασκάλου, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλην εἰλικρίνειαν καὶ ἀγάπην καὶ μὲ
 μίαν πατρικὴν εὐσπλαγχνίαν μᾶς προσκαλεῖ νὰ μᾶς διδάξῃ. Διότι
 τῷ ὄντι ὁ μαθητὴς εἶνε πνευματικὸν τέκνον τοῦ διδασκάλου του.
 Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁποῦ ἀπὸ ἐνᾶ ἄλλον λαμβάνει τὴν διάπλασιν τῆς
 εὐσεβείας, τουτέστι τῆς ὀρθῆς πίστεως, αὐτὸς τρόπον τινὰ δια-
 πλάττεται καὶ σχηματίζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ λαμβάνει ὑπαρξιν,
 καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν κυοφοροῦσαν μητέρα διαπλάττονται τὰ ἐντὸς
 αὐτῆς σχηματιζόμενα βρέφη. Ὅθεν ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ὁλό-
 151 κληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ὅλως διό-
 λου ἀποπλανηθῇ καὶ ἐκπέσει ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς πί-
 στεως ὅπου τῆς εἶχε δώσει ὁ Ἀπόστολος, καὶ τρόπον τινὰ εἶ-
 χεν ἀποβαλθῇ ὡς ἄν ἕνα ἐκτρωμα, ὁ Παῦλος, λέγω, ἀναδεχό-
 μενος πάλιν ἐπάνω του καὶ διαμορφώνων καὶ σχηματίζων ἐξ ἀρ-
 χῆς πάλιν ἐντὸς αὐτῶν τὸν Χριστόν, τέκνα του τοὺς ὠνόμαζε·
 καὶ ἐπειδὴ μὲ δδύνῃν καὶ θλίψιν ἔκαμνε τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμά-
 των αὐτῶν, ἔλεγεν οὕτως πνευματικῶς κοιλοπονᾷ αὐτοὺς μέσα εἰς τὴν
 ψυχὴν του, διὰ τὴν λύπην ὅπου ἡσθάνετο διὰ τοὺς ἀποπλανηθέν-
 τας καὶ ἐκπεσόντας ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν. *Τεκνία μου, οὓς πάλιν*
ὠδίνω, ἅχρὶς οὐ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. (Γαλ. 4, 19)
 «Παιδάκια μου, ἔλεγε, τὰ ἑποῖα πάλιν σᾶς κοιλοπονῶ, ἕως ὅτου

(1) Ἐνταῦθα ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος περικοπὴν τοῦ Ἀπο-
 στόλου Παύλου ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους Α'. Ἐπιστολῆς (4, 11).

διαμορφωθῇ ὁ Χριστὸς ἐντός σας. » « Δεῦτε λοιπόν, τέκνα, ἀκούσατέ με. » Τί ἄρά γε μέλλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατήρ; « Φόβον, λέγει, Κυρίου θὰ σᾶς διδάξω. » Ἐπειδὴ προηγουμένως μᾶς ἐπρόσταξε νὰ φοβούμεθα τὸν Κύριον, καὶ μᾶς ἐφανέρωσε τὸ κέρδος ὅπου θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν. μὲ τὸ νὰ εἶπεν « ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ὑστέρησις εἰς ἐκείνους ὅπου φοβοῦνται αὐτόν », τὴν ὥρᾳ μᾶς παραδίδει συνάμα καὶ μίαν διδασκαλίαν διὰ τὸν θεῖον φόβον. Διότι ἐτι μὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑγιαίνῃ κανεὶς, αὐτὸ ὁ καθένας ἡμπορεῖ νὰ τὸ εἴπῃ, ἀκόμη καὶ ὁ ἀμαθής· μὲ ποῖον ὅμως τρόπον εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς τὴν ὑγείαν του, αὐτὸ τὸ ἤξεύρει πλέον μόνον ἐκεῖνος ὁποῦ γνωρίζει τὴν ἰατρικὴν τέχνην. Δὲν εἶνε καλὸν καὶ σωτήριον πρᾶγμα κάθε φόβος· ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἓνας ἐχθρικός φόβος, διὰ τὸν ὅποιον ἀπεύχεται ὁ Προφήτης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν του λέγων· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου (ψαλ. 63, 2). Διότι ἐχθρικός φόβος εἶνε ἐκεῖνος ὅπου προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν δειλίαν τοῦ θανάτου· ἐκεῖνος ὅπου καταπίθει ἡμᾶς νὰ τρέμωμεν ὑπεροχὰς προσώπων. Διότι ἐκεῖνος ὅπου φοβεῖται αὐτά, πῶς θὰ ἡμπορήσῃ εἰς καιρὸν μαρτυρίου νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῆς ἀμαρτίας· μέχρι θανάτου, καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ ὀφειλόμενον χρέος εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος δι' ἡμᾶς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη; Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὅπου εὐκολὰ τρομάζει ἀπὸ τοὺς δαίμονας, ἔχει μέσα του τὸν ἐχθρικὸν φόβον. Καὶ ἐν γένει ὁ τοιοῦτος φόβος φαίνεται ὅτι εἶνε πάθος ὅπου γεννᾶται ἀπὸ ἀπιστίαν. Διότι κανένας ἀπὸ ἔσους πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει πλησίον των ἓνας ἰσχυρὸς βοηθός, δὲν φοβεῖται ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσους δοκιμάζουν νὰ τὸν τρομάξουν. Ἀλλ' ὅμως φόβος ὅπου προξενεῖ σωτηρίαν, καὶ φόβος ὅπου σοῦ φέρει ἁγιασμόν, φόβος ὅπου γεννᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν κατόπιν ἐργασίας καὶ ἐξασκήσεως καὶ ὄχι ἀπὸ πάθος θέλεις νὰ σοῦ φανερώσω ποῶς εἶνε; Ὅταν ἐξωθῇσαι νὰ πράξῃς καμμίαν ἀμαρτίαν, τότε εἰς τὴν στιγμὴν ἐκείνην συλλογίσου, σὲ παρακαλῶ, ἐκεῖνο τὸ φορικτὸν καὶ ἀνυπόφορον τοῦ Χριστοῦ δικαστή-

ριον, όπου προκαθίζεται μὲν ἐνώπιον ὄλων ἐπάνω εἰς ἓνα θρόνον ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον ὁ κριτής, παρίσταται δὲ ὅλη ἡ κτίσις. ὑποτρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν ἐνδοξον· μέλλομεν δὲ νὰ παρασταθῶμεν κατὰ σειρὰν ὅλοι ἀπὸ ἑνας-ἑνας, διὰ νὰ ἐξετασθῶμεν δι' ὅσα ἐπράξαμεν εἰς τὴν ζωὴν μας. "Ἐπειτα εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει πράξει πολλὰς ἁμαρτίας συλλογίσου ὅτι παρίστανται ἐκεῖ κάποιοι φοβεροὶ καὶ κατηρεῖς ἄγγελοι, πῦρ βλέποντες, πῦρ

Ε ἀναπνέοντες διὰ τὴν φαρμακωμένην προαίρεσίν των, εἰς τὰ πρόσωπα μαῦροι ὥσάν τὴν νύκτα, διὰ τὴν σκυθρωπότητα καὶ μισανθρωπίαν των. "Ἐπειτα ἓνα βάραθρον βαθύ, καὶ σκότος χωρὶς καμμίαν διέξοδον, καὶ πῦρ χωρὶς καμμίαν λάμψιν, τὸ ὅποσον ἐκεῖ μέσα εἰς τὸ σκότος τὴν μὲν καυστικὴν του δύναμιν ἔχει, τὴν δὲ λάμψιν του ἔχασεν. "Ἐπειτα ἓνα εἶδος σκωλήκων φαρμακερῶν καὶ σαρχοφάγων, ὁποῦ τρώγουν μὲ ἀπληστίαν καὶ δὲν χορταίνουσι ποτέ, ὁποῦ προξενοῦν ἀφορήτους πόνους μὲ τὸ καταφάγωμα ἐκεῖνο. "Ἐπειτα τὴν κόλασιν, ἡ ὅποια εἶνε ἡ πλέον σκληροτάτη ἀπὸ ὅλας, τὸν ὀνειδισμόν, λέγω, ἐκεῖνον καὶ τὴν κατασχύνην τὴν αἰωνίαν. Αὐτὰ νὰ φοβῆσαι· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν φόβον διδασκόμενος, ὥσάν μὲ ἓνα χαλινὸν τρόπον τινὰ ἀπόκοπτε τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίαν. Αὐτὸν τὸν φόβον

152 τοῦ Κυρίου λέγει ὅτι θὰ μᾶς διδάξῃ ὁ πατήρ· ὅχι ἀπλῶς θὰ δι-
 Α δάξῃ ὅλους, ἀλλὰ ἐκείνους μόνον ὁποῦ ἔχουν τὴν προαίρεσιν νὰ τὸν ἀκούουν· ὅχι ἐκείνους ὁποῦ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ εὐρίσκονται πλέον μακρὰν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἐκείνους οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἐπιθυμίαν ὁποῦ ἔχουν νὰ σωθοῦν προστρέχουν εἰς αὐτόν· ὅχι ἐκείνους ὁποῦ εἶνε ξένοι ἀπὸ τὰς διαθήκας ('Εφ. 2,12) (¹) ἀλλ' ἐκείνους οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος γίνονται ἰδικοὶ τοῦ ἐξ αἰτίας τῆς υἱοθεσίας τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν. Διὰ τοῦτο λέγει, δεῦτε· τουτέστιν, ἐλᾶτε, πλησιάσατέ με μὲ τὰ καλὰ ἔργα

(¹) Διαθήκας εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, διότι, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον, ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη νὰ δώτῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην. Πράβελε Ἰερεμίαν (31,31).

σας, τέκνα μου, ὅπου κατηξιώθητε διὰ τῆς παλιγγενεσίας νὰ γίνεται υἱοὶ τοῦ φωτός. Ἀκούσατε ἔσοι ἔχετε τὰ ὄτα τῆς καρδίας σας ἀνοικτὰ, φόβον Κυρίου θὰ σᾶς διδάξω. Αὐτὸν τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω σᾶς περιέγραψα.

Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν B
ἀγαθὰς; «Ποῖος, λέγει, εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὅπου θέλει ζωὴν, ὅπου ἀγαπᾷ νὰ ἰδῇ καλὰς ἡμέρας; Ὅστις, λέγει, θέλει ζωὴν, δηλαδὴ ὄχι αὐτὴν τὴν κοινὴν, τὴν ὁποῖαν ἔχουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ τὴν ὄντως ζωὴν, ὅπου δὲν διακόπτεται ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι τώρα, λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀποθνήσκετε καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. (Κολ. 3, 3-4) (¹). Λοιπὸν καὶ ἡ ὄντως ζωὴ, ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἰδική μας μὲ αὐτὸν πολιτεία καὶ ἀναστροφή, εἶνε ζωὴ ἀληθινή. Ὅμοίως δὲ καὶ αἱ ἡμέραι, ἄλλαι μὲν εἶνε καλαί, ἐκεῖναι τὰς ὁποίας ὑποσχετικῶς μᾶς προβάλλει ὁ Προφήτης λέγων· «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὁ θέλων ζωὴν, ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς;» Διότι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος C
εἶνε πονηραί, ἐπειδὴ καὶ ὁ αἰὼν αὐτός, μὲ τὸ νὰ εἶνε τὸ μέτρον καὶ ὄριον τοῦ κόσμου τούτου, διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι, Ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται (Α'. Καθολ. Ἰωάν. 5, 19), συναφομοιώνεται μὲ τὴν φύσιν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐκμετρεῖ. Μέρη δὲ τοῦ χρόνου αὐτοῦ εἶνε αὐταὶ αἱ ἡμέραι. Διὰ τοῦτο λέ-

(¹) Περὶ τῆς ἀποστολικῆς αὐτῆς ῥήσεως ἴδε σελ. 54 σημ. 2. Προστίθεται δὲ καὶ τρίτον ἐδάφιον ἐνταῦθα, «ἔταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ...». Τουτέστιν, εἰς τὴν Δευτέραν Περικουσίαν ὁ Χριστὸς ὅπου τῶρ εἶνε ἀόρατος, θὰ φανερωθῇ μὲ δόξαν ὡς Θεὸς ὅπου εἶνε, τότε δὲ καὶ οἱ Χριστιανοὶ θὰ φανερωθοῦν μὲ μὲ τὸν Χριστὸν μὲ δόξαν, καὶ τότε θὰ φανῇ καὶ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ τῶν ὅπου τῶρ δὲν φαίνεται. Δὲν πρέπει λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ νὰ ζητοῦν τὰ παρόντα καὶ φαινόμενα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἀπέθκων ὡς πρὸς τὰ γήινα· νὰ μὴ ζητοῦν δόξαν ἐδῶ καὶ τιμὰς φθειρομένας, ἀλλ' ἐκεῖ θὰ ἀποκτήσουν τὴν δόξαν, ἂν εὑρεθοῦν ἄξιοι αὐτῆς (Θεοφύλ.).

- γει ὁ Ἀπόστολος· Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, διὰ αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσὶ. (Ἑβρ. 5,16) ⁽¹⁾. Καὶ ὁ Ἰακώβ πάλιν λέγει· Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν μου μικραὶ καὶ πονηραὶ. (Γεν. 47,9) ⁽²⁾. Ὡστε τώρα μὲν δὲν εὐρισκόμεθα εἰς ζωὴν, ἀλλὰ εἰς θάνατον.
- D Διὰ τοῦτο καὶ ἡύχετο ὁ Ἀπόστολος λέγων· Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; (Ῥωμ. 7,24) ⁽³⁾. Ἀλλὰ ὑπάρχει μία ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς προσκαλεῖ ὁ λόγος· καὶ τώρα μὲν αἱ ἡμέραι ἡμῶν εἶνε πονηραί, ὑπάρχουν ὅμως ἄλλαι τινὲς ἡμέραι ὅπου εἶνε καλαί, τὰς ὁποίας νῦν δὲν διακόπτει, διότι θὰ εἶνε ὁ Θεὸς αὐτῶν φῶς αἰώνιον ὅπου φωτίζει αὐτὰς λαμπρῶς μὲ τὸ φῶς τῆς ἰδικῆς τοῦ δόξης. ⁽⁴⁾ Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης ἡμέρας καλὰς, μὴ νομίσης ὅτι σοῦ διδεται ὑπόσχεσις διὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν. Διότι φθαρταὶ εἶνε αὗται, τὰς ὁποίας ἀποτελεῖ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος· κανὲν δὲ πρᾶγμα φθαρτὸν δὲν ἤθελεν εἶνε ἀρμόδιον νὰ προσφερθῇ ὁδῶρον εἰς τὸν ἀφθαρτον. Διότι ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶνε ἀφθαρτος, ἀφθαρτα ὁμοίως εἶνε καὶ τὰ χαρίσματα
- E αὐτῆς. Καί, Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. (Α΄ Κορ. 7,31). «Περνᾷ, λέγει. καὶ χάνεται ἡ μορφή αὐτοῦ τοῦ κόσμου.» Ἀφοῦ δὲ ὁ Νόμος περιέχει τὴν σκιὰν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ⁽⁵⁾ τότε ἐννόησον, παρακαλῶ, κάποια σάββατα τρυφερά,

(1) Ἐξαγοραζόντες δηλαδὴ τὸν καιρὸν, ἐξηγεῖ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, μὲ τὴν ὑπομονὴν ὅπου θὰ δεικνύετε εἰς τὰς θλίψεις, διότι αἱ ἡμέραι εἶνε πονηραὶ ἐξ αἰτίαις τῶν πονηρῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων.

(2) Διότι, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ἔζη ἐν μόχθοις καὶ ταλαιπωρίαις.

(3) Τὴν ἐν τῷ σώματι ζωὴν ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος θάνατον, λέγει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, διότι τὸ σῶμα ἡμῶν ὑπόκειται εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀμαρτίαν.

(4) Ἐχει ὑπ' ὅψιν τοῦ ὁ Ἅγιος ῥῆσιν τοῦ Ἡσαίου· αὐτὸ γὰρ δύσεται ὁ ἥλιός σου, καὶ ἡ σελήνη σου οὐκ ἐκλείψει· ἔσται γὰρ Κύριός σου φῶς αἰώνιον» (60,20).

(5) Εἶνε ῥῆσις τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγοντος ἐν τῇ πρὸς Ἑ-

ἅγια⁽¹⁾, ἀπὸ τὰς αἰωνίας ἡμέρας, νεομηνίας, ἑορτάς· καὶ ἐννόησον τοιοτρόπως αὐτά, παρακαλῶ, ὥπως ἀρμόζει καὶ εἶναι ἄξιον εἰς τὸν πνευματικὸν νόμον. Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον ⁽²⁾. «Παῦσον, λέγει, τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ τοῦ κακὸν καὶ τὰ χεῖλη σου νὰ μὴ λαλήσουν δόλια». Ἐὰν θέλῃς νὰ εὐρεθῇς μέσα εἰς τὰς ἡμέρας τὰς ἀγαθὰς, ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν ζωὴν, κάμε τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς. Διότι· Ὁ ἀγαπῶν με, λέγει, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει (Ἰωάν. 14, 23). Πρώτη δὲ ἐντολὴ εἶναι τό· «παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ τὴν κακολογίαν καὶ τὰ χεῖλη σου ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ λαλήσουν δολιότη-
τας». Διότι σχεδὸν ἡ προχειροτάτη καὶ πολυμήχανος ἁμαρτία εἶναι ἐκείνη ὅπου διὰ γλώσσης ἐνεργεῖται. Ἐτυχε νὰ ὀργισθῇς· καὶ ἡ γλῶσσα ἀμέσως προτρέχει. Εὕρισκεσαι εἰς ἐπιθυμίας· καὶ τὴν γλῶσσαν ἔχεις πρὸ πάντων τρόπων τινὰ ὥσαν μίαν μα-
στρωπὸν καὶ προαγωγόν, ἡ ὁποία συνέργει μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἁμαρ-
τίαν, ἡ ὁποία μὲ τὸ θέλημα τῶν λόγων παρασύρει τοὺς ἀνθρώ- 153
πους. Ἀλλὰ προσέτι καὶ ὄπλον εἰς ἐσὲ διὰ τὴν ἀδικίαν εἶναι ἡ ^A
γλῶσσα, ὅταν φθέγγεται ὄχι ὅσα ἔχεις εἰς τὴν καρδίαν σου, ἀλλὰ
ὅσα συντελοῦν εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ ἄλλου. Καὶ τίς ἡ ἀνάγκη νὰ
ἀπαριθμῶ διὰ τοῦ λόγου ὅλας τὰς ἁμαρτίας ὅπου γίνονται διὰ
τῆς γλώσσης; Γεμάτη εἶναι ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ
ὅποια γίνονται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν. Αἰσχρολογίαι, ἀστειότητες,
μωρολογίαι, τὰ ἀνάρμοστα, κατακρίσεις, ἀργολογία, ἐπιπορκίαι,
ψευδομαρτυρίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, καὶ ἄλλα ἀκόμη περισσό-
τερα ἀπὸ αὐτὰ τῆς γλώσσης εἶναι δημιουργήματα. Ἐκεῖνοι δὲ

βρακίους Ἐπιστολῇ ὅτι ὁ Νόμος εἶχε τὸν τύπον καὶ τὴν σκιαγραφίαν τῶν ἀγχιθῶν ὅπου ἐμέλλον νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ εἰς τοὺς πιστεύοντας.

(1) Ἀναφέρεται εἰς ῥῆσιν τοῦ Ἡσαίου· καὶ καλέσεις τὰ σάββατα τρυφερά, ἄγχι τῷ Θεῷ σου δεδοξασμένα» (58, 13).

(2) Ἐντεθεν ἀρχίζει ὁ Προφήτης τὴν διδασκαλίαν του περὶ τοῦ πρώτου φόβου τοῦ λεγομένου στοιχειωτικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ.

πάλιν ὁποῦ ἀνοίγουν τὸ στόμα των ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ
 B καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦν⁽¹⁾ μὲ κανέν ἄλλο πρᾶγμα καὶ ὅχι
 μὲ τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης ἐργάζονται αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν :
 Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν
 λόγων σου κατακριθήσῃ (Ματθ. 12, 37), « παῦσον τὴν
 γλῶσσάν σου ἀπὸ κάθε κακόν » καὶ μὴ συνάξῃς ματαίους θησαυ-
 ροὺς μὲ ψευδῇ γλῶσσαν ⁽²⁾. « Παῦσον δὲ καὶ τὰ χεῖλη σου νὰ
 μὴ λαλήλουν δολιότητα », ὅπερ σημαίνει ὁλόκληρον τὸ ὄργανον
 ὁποῦ σοῦ ἐδόθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ λόγου κάμει το νὰ σχολάζῃ
 καὶ ἀργῇ ἀπὸ τὴν ποιηρὰν ἐνέργειαν. Εἶνε δὲ ὁ δόλος κακῆς πράξης
 λαθραία, ἡ ὁποία μὲ ὑπόκρισιν δῆθεν τῶν ὠφελίμων προσφέρεται
 πρὸς τὸν πλησίον.

Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρή-
 νην καὶ δίωξον αὐτήν « Ἀπομακρύνθητι, λέγει, ἀπὸ τοῦ κακόν
 καὶ κάμει τὸ καλόν ζήτησε τὴν εἰρήνην καὶ προσπάθησε νὰ τὴν
 C ἀποκτήσῃ ». Στοιχειώδεις εἶνε αὐταὶ αἱ συμβουλαι καὶ μᾶς εἰσά-
 γουν εἰς τὴν εὐσίβειαν, μὲ τὰς ὁποίας μανθάνομεν ἀκριβῶς νὰ
 εἴμεθα κύριοι τῆς γλώσσης, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ δολεράς ἐπιβου-
 λάς, νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τὸ κακόν. Διότι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ κακόν
 δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τέλειον, ἀλλ' εἰς τὸν ἀρχάριον· εἰς ἐκεῖνον
 ὁποῦ τώρα μανθάνει τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς εὐτελείας, ἀρμόζει
 νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν κλίσιν, ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸ κακόν καὶ τρό-
 πον τινά, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τὴν ὁποίαν εἶχεν
 ἀποκτήσῃ εἰς τὴν κακὴν ζωὴν ὥσαν τρόπον τινα ἀπὸ ἑνα κακόν
 δρόμον, τότε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐργάζεται τὰ
 καλὰ. Διότι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀρχίσῃ κανεὶς τὴν ἀρετὴν, ἐὰν δὲν

(1) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ψαλμικόν· ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλά-
 λησαν (72,8)· ἐνθα ὁ Προφήτης ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀναιδεστάτων
 ἀμωπῶν ὁποῦ τολμοῦν νὰ βλασφημοῦν καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ.

(2) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος ῥῆσιν ἐκ τῶν Παιρι-
 μιῶν· Ὁ ἐνεργῶν θησαυρίσματα, μάταια δίδωκε καὶ ἔρχεται εἰς
 παγίδας θανάτου (Παρ. 21. 6).

ἀπομακρυνθῇ προτῆτερα τελείως καὶ ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸ κακόν, καθὼς εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀνακτῇ κανεὶς τὴν υἰεὶαν τοῦ, ἐὰν δὲν ἀπαλλαχθῇ τελείως ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν, ἢ νὰ αἰσθανθῇ θερμότητα D ἐκεῖνος ὅπου δὲν ἔπαυσεν ἐντελῶς ἀπὸ τὸ νὰ ᾔνε παγωμένος ἀπὸ τὸ ῥίγος· διότι αὐτὰ τὰ δύο, τὸ ῥίγος καὶ ἡ θερμότης, δὲν ἡμποροῦν συγχρόνως νὰ συνυπάρχουν· τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος ὅπου μέλλει νὰ εἰσελθῇ εἰς τὴν ἐνάρετον ζωὴν, εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ παύσῃ νὰ ἔχῃ κάθε σχέσιν καὶ συνάφειαν μετὰ τὸ κακόν. Ζήτησον εἰρήνην καὶ δίδωσον αὐτήν. «Ζήτησε τὴν εἰρήνην, λέγει, καὶ κυνήγησέ την με προσπάθειαν νὰ τὴν συλλάβῃς». Δι' αὐτὴν τὴν εἰρήνην εἶπεν ὁ Κύριος· *Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν*· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν (Ἰωάν. 14, 27¹). Ζήτησον λοιπὸν τὴν εἰρήνην αὐτὴν τοῦ Κυρίου καὶ προσπάθησε μετὰ ἐπιμονὴν νὰ τὴν εὕρῃς καὶ ἀποκτήσῃς. Θὰ τὴν κυνηγήσῃς δὲ ὄχι ἀλλέως, παρὰ μετὰ τὸ νὰ τρέχῃς μετὰ ἓνα ὠρισμένον σκοπὸν διὰ νὰ λάβῃς τὸ βραβεῖον τῆς ἁνω κλήσεως (2). Διότι ἐπάνω εἶνε ἡ εἰρήνη ἡ ἀληθινή. Ἐπειδὴ E τῶνόντι ἐφ' ὅσον χρονικὸν διάστημα εἰμεθα συνδεδεμένοι μετὰ τὴν σάρκα, εἰμεθα συγχρόνως δεσμευμένοι συνάμα καὶ μετὰ πολλὰ πράγματα ὅπου πολὺ μᾶς ταρασσούν. Ζήτησον λοιπὸν εἰρήνην, ἀπαλλαγὴν δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου τούτου· ἀποκτήσῃς γαλήνιον νοῦν, μίαν πολὺ ἀκύμαντον καὶ ἀτάραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ὅπου μὴτε ἀπὸ πάθη νὰ διασαλεύεται, μὴτε ἀπὸ ψευδῆ δόγματα ὅπου μετὰ τὰς πιθανολογίας των νὰ σὲ παρακινεῖν εἰς συγκατάθεσιν εἰς αὐτά, διὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ὅπου ὑπερβαίνει κάθε νοῦν, ἡ ὅποια νὰ φρουρῇ τὴν καρδίαν σου. Ἐκεῖνος ὅπου ζητεῖ εἰρήνην, τὸν Χριστὸν ζητεῖ μετὰ πόθον, διότι

(1) Ἡ τοῦ κόσμου εἰρήνη, ἐρμηνεύει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, πολλάκις καὶ μετὰ κακὸν σκοπὸν γίνεται καὶ ἀνωφελὴς εἶνε, ἐγὼ δὲ δίδωμι τοιαύτην, λέγει ὁ Κύριος, ὥστε νὰ εἰρηνεύετε ἀναμεταξύ σας (Ἰωάν. 75 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.).

(2) Περὶ τούτου ἴδε σημειώσεις ἐν σελ. 118.

αὐτὸς εἶνε ἡ εἰρήνη ὁ ὁποῖος ἀνέπλασε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινούριον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος φέρει εἰρήνην καὶ εἰρηνοποίησε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σταυροῦ αὐτοῦ καὶ ἔσα εἶνε εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔσα εἶνε εἰς τὴν γῆν ⁽¹⁾

Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὧτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. «Οἱ ὀφθαλμοί, λέγει, τοῦ Κυρίου εἶνε ἐπάνω εἰς τοὺς δικαίους καὶ τὰ ὧτα αὐτοῦ εἶνε ἀνοικτὰ εἰς τὴν δέησιν των». Καθώς οἱ Ἅγιοι εἶνε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους (Α΄ Κορ. 12, 27 ²⁾· καὶ καθὼς ἔθεσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἄλλους μὲν νὰ εἶνε ὀφθαλμοί, ἄλλους δὲ νὰ εἶνε γλῶσσαι, ἄλλους ὁποῦ νὰ εἶνε ἀντὶ τῶν χειρῶν καὶ ἄλλους ἀντὶ τῶν ποδῶν ⁽³⁾, τοιοῦτοτρόπως καὶ αἱ ἅγαι δυνάμεις αἱ πνευματικαί, ὁποῦ εὐρίσκονται εἰς ὅλον τὸν οὐράνιον τόπον, ἄλλαι μὲν λέγονται ὀφθαλμοί, μὲ τὸ νὰ εἶνε ἐμπιστευμένοι εἰς αὐτὰς τὸ ἔργον νὰ ἐπιβλέπωσιν ἡμᾶς, ὅλλαι δὲ λέγονται ὧτα, μὲ τὸ νὰ παραλαμβάνουν τὰς δεήσεις μας. Τώρα λοιπὸν ὁ ψαλμὸς τὴν δύναμιν ἐκείνην ὁποῦ μᾶς ἐποπτεύει καὶ τὴν δύναμιν ὁποῦ παραλαμβάνει τὰς εὐχὰς μας, ὠνόμασεν ὀφθαλμοὺς καὶ ὧτα. «Οἱ ὀφθαλμοὶ λοιπὸν τοῦ Κυρίου εἶνε ἐπάνω εἰς τοὺς δικαίους καὶ τὰ ὧτα αὐτοῦ εἶνε ἀνοικτὰ νὰ ἀκούουν τὰς δεήσεις των». Ἐπειδὴ κάθε πρᾶξις τοῦ δικαίου εἶνε ἀξία τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, καὶ κάθε λόγος του, μὲ τὸ νὰ μὴ λέγεται τίποτε ἀργῶς καὶ ἀνωφελῶς παρὰ τοῦ δικαίου, εἶνε δραστηκὸς καὶ ἀποτελεσματικὸς, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς ἐνταῦθα ὅτι ὁ δίκαιος πάντοτε ἐφορᾶται ἀπὸ τὴν Θεὸν καὶ πάντοτε εἰσακούεται ⁽⁴⁾.

(1) Περὶ τούτου ἴδε ἐν σελ. 164 καὶ 192.

(2) Τουτέστι μέλη μερικὰ σχετικῶς πρὸς τὰς ἐν ὅλῳ τῇ κόσμῳ Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐν συνόλῳ ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

(3) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς χωρίον τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (12, 14).

(4) Δίκαιοι, καθὼς ἀλλαχοῦ παρετηρήσαμεν, ἐννοοῦνται οἱ ἐνάρετοι ἐν γένει, οἱ τὰς ἀρετὰς πάσας ἐργαζόμενοι.

Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. «Τὸ πρόσωπον δὲ τοῦ Κυρίου, λέγει, εἶνε ἐπάνω εἰς ἐκείνους ὅπου πράττουν τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τὴν ἐνθύμησιν αὐτῶν». Πρόσωπον νομίζω ὅτι ὀνομάζεται ἡ μὲ παρρησίαν καὶ περιφάνειαν ἔλευσις τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν ὅτι, «ὄφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέπουν τὸν δίκαιον», μὲ τὸ νὰ μᾶς παρατηρῇ ἀκόμη ἀπὸ μακράν· αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπόν του θὰ ἐπι- C φανῇ τότε, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ τὴν γῆν ὅλην τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἁμαρτίας. Διότι μὴ μοῦ ἐκλάβῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὅτι εἶνε σωματικῶς διαπλατμένον, ἐπειδὴ τότε βέβαια θὰ φανῇ πολὺ παράλογον αὐτὸ ὅπου λέγει ἡ Γραφή, ὅτι χωριστὰ μὲν ὑπάρχουν οἱ ὄφθαλμοὶ ὅπου νὰ φωτίζουν τὸν δίκαιον, χωριστὰ δὲ πάλιν εἶνε τὸ πρόσωπόν του ὅπου νὰ διευθύνεται μὲ ὀργὴν ἐπάνω εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Καὶ ὅμως βέβαια οὔτε ὄφθαλμοὶ ἤμποροῦν νὰ ὑπάρχουν χωρὶς πρόσωπον, οὔτε πρόσωπον χωρὶς ὄφθαλμοὺς. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι κανένας μὲν ἄνθρωπος δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ζήσῃ κατόπιν (*Εξοδ. 33, 20). Οἱ ἄγγελοι ὅμως ἐκείνων ὅπου εἶνε παραμικροὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ παντὸς βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ὅστις ὑπάρχει εἰς τοὺς οὐρανοὺς (Ματθ. 18, 10¹). Διότι D τῶρα μὲν ἀδύνατον νὰ ὑπομείνωμεν τὴν θεωρίαν τῆς ἐνδόξου παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς ὅπου μᾶς περιβάλλει. Οἱ ἄγγελοι ὅμως μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχουν κανέν τοιοῦτον παραπέτασμα, ὅμοιον μὲ τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, ἀπὸ κανέν

(1) Μικροὶ καλοῦνται οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι καὶ ταπεινοὶ διὰ Χριστόν, τῶν ὁποίων οἱ Ἄγγελοι τόσον εἶνε φιλιωμένοι μὲ τὸν Θεόν, ὅπου διὰ παντὸς βλέπουν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἱστάμενοι ἔμπροσθέν του μετὰ παρρησίας. Τῶν ἁμαρτωλῶν ὅμως οἱ Ἄγγελοι, διότι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν ἄγγελον φύλακα, ὥσάν νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὰς ἁμαρτίας των, δὲν ἔχουν παρρησίαν νὰ βλέπουν τὸν Θεόν καὶ νὰ παρακαλοῦν τάχα δι' αὐτούς. (Θεοφυλ.).

πράγμα δὲν ἐμποδίζονται νὰ ἐνατενίζουν τὸ ἐνδοξον πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. "Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἔταν γινώμεν υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε θὰ καταξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν τὴν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνῶσιν ⁽¹⁾. Τότε δὲ οἱ μὲν δίκαιοι μὲ ἀγαλλίαςιν θὰ καταξιωθοῦν νὰ ἀπολαύσουν τὴν θεωρίαν τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἴδουν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὴν τελευταίαν κρίσιν, ὅταν μέλλῃ νὰ ἐξολοθρευθῇ ἀπὸ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ ἅλη ἡ ἁμαρτία.

Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων ἐρρύσατο αὐτούς. «Ἐκραύγασαν, λέγει, οἱ δίκαιοι μὲ φωνὴν μεγάλην καὶ ὁ Κύριος τοὺς ἤκουσε καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις τοὺς ἐγλύτωσε». Νοητὴ εἶνε τῶν δικαίων ἡ κραυγὴ, ἐπειδὴ ἔχει τὴν μεγαλοφωνίαν μέσα εἰς τὸ ἀπόκρυφον τῆς καρδίας μέρος, ἡ ὁποία δύναται νὰ φθάσῃ ἕως καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ ὦτα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος ὁποῦ ζητεῖ μεγάλα χαρίσματα ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ προσεύχεται διὰ τὰ ἐπουράνια ἀγαθὰ, αὐτὸς κραυγάζει καὶ προσφέρει πρὸς τὸν Θεὸν εὐχὴν τοιαύτην ὅπου ἡμπορεῖ νὰ γείνῃ ἀκουστὴ ἀπὸ αὐτόν. Ἐκέκραξαν λοιπὸν οἱ δίκαιοι. Κανέν μικροπρεπὲς πρᾶγμα, κανέν γήϊνον, κανέν ταπεινὸν δὲν ἐζήτησαν. Διὰ τοῦτο αὐτῶν τὴν φωνὴν 155 ἐδέχθη ὁ Κύριος καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις αὐτῶν τοὺς ἐλύτρωσε. ^Α Ταῦς ἐλύτρωσε δὲ ὄχι τόσον διότι τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις, ὅσον διότι τοὺς κάμνει νὰ εἶνε ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ διάφορα λυπηρὰ περιστατικά. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει. «Πλησίον, λέγει, εἶνε ὁ Κύριος εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν θλιμμένην τὴν καρδίαν, καὶ θὰ σώσῃ τοὺς ταπεινοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα». Μὲ τὴν ἀγαθότητά του ὁ Θεὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πλησιάζει· ἀπομακρυνόμεθα δὲ ἡμεῖς ἀπὸ αὐτόν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Διότι, Ἰδοὺ, λέγει, οἱ μακρύνοντες ἀπὸ σοῦ ἀπολύονται (Ψαλ. 72, 27). Διὰ τοῦτο διὰ τὸν Μωυσέα λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι ἐπλησίασεν εἰς

(1) Περὶ τῆς ἀποστολικῆς τῆς ῥήσεως ἰδε σημ. ἐν σελίδι 196.

τὸν Θεόν (Ἐξ. 24, 2). Καὶ ὅποιος δὲ ἄλλος εἶνε ὅμοιος μὲ τὸν
 Μωϋσέα ἐξ αἰτίας τῶν κατορθωμάτων του καὶ τῶν ἀγαθῶν του
 πράξεων, ἔρχεται πλησίον τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὅμως μίαν φανεράν B
 προφητείαν περιέχει ὁ λόγος οὗτος διὰ τὴν ἔνσαρκον τοῦ Κυρίου
 ἔλευσιν καὶ εἶνε σύμφωνος μὲ τὸ προηγούμενον. Διότι ἀνωτέρω
 μὲν εἶπεν ὁ ψαλμός, τὸ «Πρόσωπον τοῦ Κυρίου διευθύνεται ἐπά-
 νω εἰς τοὺς πράττοντας τὴν ἁμαρτίαν»· τουτέστιν ἡ Ἐπιφάνεια
 αὐτοῦ κατὰ τὴν κρίσιν θά γείνη πρὸς ἐξαφανισμόν κάθε ἁμαρ-
 τίας. Ἐνταῦθα δὲ λέγει, «Πλησίον εἶνε ὁ Κύριος εἰς ὅσους ἔχουν
 θλιμμένην τὴν καρδίαν». Τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Κυρίου τὴν ἔνσαρ-
 κον προαναγγέλλει, ἡ ὁποία πλησιάζει πλέον καὶ δὲν ἀπέχει μα-
 κράν. Καὶ τοῦτο ἃς σοῦ γείνη πιστευτὸν ἀπὸ τὴν προφητείαν
 τοῦ Ἡσαίου. Δηλαδή, Πνεῦμα Κυρίου, λέγει, ἐπ' ἐμέ, οὐ ἔνε-
 κεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσα- C
 σθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις
 ἄφρσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν (Ἡσ. 61, 1). Διότι ἐπειδὴ ὁ
 Κύριος ὡς ἱατρὸς ἀπεστέλλετο, διὰ νὰ ἱατρεύσῃ τῶν συντετριμ-
 μένων τὴν καρδίαν, διὰ τοῦτο πλησίον εἶνε ὁ Κύριος, λέγει πρὸς
 ἐσᾶς δηλαδή τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὅπου ἐσυντρίψατε τὸ φρόνημά
 σας· καὶ λέγω τοῦτο, διότι θέλω νὰ σᾶς χαροποιήσω καὶ νὰ σᾶς
 παρακινήσω νὰ ἔχετε ὑπομονὴν ἀπὸ τὴν χαρὰν διὰ τὰ προσδοκώ-
 μενα ἀγαθὰ. Συντριμμός δὲ τῆς καρδίας εἶνε ὁ ἐξαφανισμός τῶν
 ἀνθρωπίνων διαλογισμῶν. Ἐκεῖνος ὅπου κατεφρόνησε τὰ παρόν-
 τα καὶ ἀφίέρωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ
 πρόσήλωσε τὸ ἡγεμονικόν του, ἥτοι τὸν νοῦν του, εἰς τὰ ὑπερ-
 ἄνθρωπα καὶ θεῖα νοήματα, αὐτὸς ἤθελεν εἶνε ἐκεῖνος ὅπου ἔχει D
 συντετριμμένην τὴν καρδίαν καὶ ὅπου ἔκαμεν αὐτὴν θυσίαν, ἡ
 ὁποία θυσία δὲν εἶνε καταφρονημένη ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι· Καρ-
 δίαν συντετριμμένην καὶ τειταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδε-
 νώσει (Ψαλμ. 50, 19). Πλησίον λοιπὸν εἶνε ὁ Κύριος εἰς τοὺς
 συντετριμμένους τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ταπεινοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα
 θὰ σώσῃ. Ἐκεῖνος ὅπου δὲν ἔχει καμμίαν ἔπαρσιν, μηδὲ ὑπερή-
 φανεύεται διὰ κανὲν πρᾶγμα ἀνθρώπινον, αὐτὸς εἶνε συγχρόνως

καὶ συντετριμμένος κατὰ τὴν καρδίαν καὶ ταπεινὸς κατὰ τὸ πνεῦμα. Ἀλλ' ὅμως εἶνε ταπεινὸς καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ζῇ μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διότι περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα ταπεινώνει τὸν ἄνθρωπον ἡ ἁμαρτία. Διὰ τοῦτο ἰδίως δι' ἐκείνην τὴν γυναῖκα, ὁποῦ
 Ε ἐρθάρη καὶ ἀπώλεσε τὸν ἁγιασμόν τῆς παρθενίας, λέγομεν ὅτι ταπεινοῦται. Καθὼς διὰ τὸν Ἀμνὸν λέγει ἡ ἁγία Γραφή ὅτι, «ἐπαναστάς τῇ Θάμαρ ἐταπείνωσεν αὐτήν» (Β'. Βασ. 13, 22). Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν ἀπολέσει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς των, μὲ τὸ νὰ ἐρρίφθωσαν κάτω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μὲ τὸ νὰ ἔγιναν τρόπον τινὰ ἓνα μὲ τὸ ἔδαφος συγκλύπτουσιν, ἐπειδὴ σύρονται ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ ὄφις, διότι δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀνορθωθοῦν ἐπάνω ὅλως διόλου, οὗτοι ἔχουν μὲν ταπεινωθῇ, ἀλλ' ὄχι βέβαια κατὰ τὸ πνεῦμα· διότι δὲν εἶνε ἀξία ἐπαίνου ἡ ταπείνωσις αὐτῶν. Ὅσοι δὲ μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ταπεινώνονται ἐκουσίως εἰς τοὺς κατωτέρους των, λέγοντες σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολον ὅτι εἶνε δοῦλοί τινων διὰ τὸν Χριστὸν (Β'. Κορ. 4, 5) καὶ πάντων περίφημα ἕως ἄρτι (Α'. Κοριν. 4, 13¹). καὶ πάλιν Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν (αὐτόθ. 2). Αὐτοί, λέγω, ὁποῦ ἔχουν τὴν πνευματικὴν ταπείνωσιν, θεωροῦσι τὸν ἑαυτὸν των ἔσχατον ἀπὸ ὅλους, διὰ νὰ γίνουσι ἀπὸ ὅλους πρῶτοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
 156 Αὐτοὺς ἀκριδῶς καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων· Μακάριοι οἱ
 Α πτωχοὶ τῷ πνεύματι (Ματθ. 5, 3). Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. «Πολλαί, εἶνε αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ὅμως ἀπὸ ὅλας αὐτὰς θὰ τοὺς γλυτώσῃ ὁ Κύριος». Ἐν παντί, λέγει, θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι (Β'. Κορ. 4, 8). Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ

(¹) Κατὰ τὸν Οἰκουμένιον περίφημα (ἐκ τοῦ περιφῶ—σπογγίζω) λέγεται τὸ μυνδήλιον, δι' οὗ ἀποσπογγίζει ὁ ἀσθενὴς τὸν ἰδρωτά. Σημαίνει λοιπὸν ἐνταῦθα ἡ λέξις τὸν κατὰπτυστον καὶ ἄτιμον· ἀεὼς ἄρτι» δέ, ἤτοι μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας.

(²) Ἀποκαθάρματα, ἄξιοι περιφρονήσεως.

Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς του· Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον (Ιωάν. 16, 13). Ὡστε ἐὰν καμμίαν φορὰν ἰδῇς ὅτι οἱ δίκαιοι εὐρίσκονται εἰς ἀσθενείας, εἰς ἀκρωτηριασμοὺς τοῦ σώματος, εἰς ἀπώλειαν τῶν οἰκειῶν αὐτῶν, εἰς δαρμούς, εἰς ἀτιμίας, εἰς κάθε ἑλλειψιν καὶ ὑστέρησιν τῶν ἀναγκαίων, ἐνθυμήσου ὅτι, «πολλαὶ εἶνε αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἀπὸ ὧν αὐτὰς θὰ τοὺς γλυτώσῃ ὁ Κύριος». Ὅστις δὲ λέγει ὅτι εἰς τὸν δίκαιον δὲν ἀρμόζει ἡ θλίψις, B τίποτε ἄλλο δὲν λέγει, παρὰ ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν ἀθλητὴν ὁ ἀντίπαλος. Ἀλλὰ ἐὰν ὁ ἀθλητὴς δὲν ἀγωνίζεται μὲ ἀντίπαλον, ποίας ἀφορμὰς θὰ ἔχῃ διὰ νὰ λάβῃ τοὺς στεφάνους; Τετάρτην δὲ φορὰν τώρα ἀναφέρει ὁ ψαλμὸς οὗτος μὲ ποῖον τρόπον ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰς θλίψεως ὁ Κύριος ἐκείνους ὅπου θέλει νὰ ἐλευθερώσῃ. Διότι πρῶτον μὲν εἶπεν· Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐργύσατό με. Δεύτερον πάλιν εἶπεν· Οὐτός ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν. Καὶ τρίτον εἶπεν· Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐργύσατο αὐτούς. Καὶ τελευταῖον τώρα λέγει· Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν C δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὁστὰ αὐτῶν. Ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται. «Φυλάττει, λέγει, ὁ Κύριος ὅλα τὰ ὁστὰ αὐτῶν, ἐν ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ συντριφθῇ». Ποῖον ἐκ τῶν δύο; Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἐδῶ ἀπλῶς τὴν λέξιν ὁστὰ καὶ νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν πρόχειρον ἔννοιαν ὅπου ἡ λέξις αὕτῃ ἔχει συνήθως, ὅτι δηλαδὴ τὰ ὁστὰ αὐτά, τὰ ὅποια ὑποστηρίζουν τὸ σῶμα ἡμῶν, τὰ ὁστὰ αὐτὰ τῶν δικαίων, δὲν θὰ συντριφθοῦν, διότι προφυλάττει αὐτὰ ὁ Κύριος; Καὶ ποῖον ἐκ τῶν δύο πάλιν; Τὰ ὁστὰ τοῦ δικαίου θὰ φυλαχθοῦν ἀσύντριπτα μόνον ἐν ὁσῷ εὐρίσκεται οὗτος εἰς τὴν ζωὴν, ἢ καὶ ὅταν ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν σωματικὸν δεσμόν, καὶ τότε καμμία αἰτία δὲν θὰ ἐπισυμβῇ εἰς τὸν δίκαιον ὅπου νὰ ἐπιζήρῃ συντριβὴν εἰς τὰ ὁστὰ αὐτοῦ; Καὶ ἔμως εἶνε ἀληθὲς D

ἔτι ἐμάθομεν ἐκ τῆς πείρας, ὅτι πολλὰ ὅσα τῶν δικαίων συνε-
 τρίβησαν, ἐκείνων ὅπου παρέδωκαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς κάθε εἶ-
 δος παθημάτων, εἰς τὰ διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρια.
 Διότι εἶνε γνωστὸν πλέον ὅτι τινῶν δικαίων καὶ τὰ σέλη συν-
 τριψαν οἱ διδῶνται καὶ τὰς χειράς των, καὶ τὰς κεφαλὰς διεπέρα-
 σαν μὲ τὰ καρρία πολλάκις κατὰ τοὺς διαφόρους διωγμούς. Καὶ
 ἔμως βέβαια ποῖος θὰ ἀντίπη ὅτι δὲν ὑπῆρξαν δικαιοτάτοι ἀπὸ
 ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἔσοι ἐτελειώθησαν διὰ τοῦ μαρτυρίου ;
 Ἀλλὰ μήπως τάχα, καθὼς ἄνθρωπος λέγεται ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς
 ὁ ἀνθρώπινος, τοιουτοτρόπως καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ὀνομάζονται
 μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, μὲ τὰ ὅποια ὀνομάζονται καὶ τὰ μέλη τοῦ
 Ε σώματος ; Καθὼς πολλαῖς φωναῖς ὀνομάζει ἡ ἁγία Γραφή τοῦ
 κρυπτοῦ, τοῦτέστι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη, ὅταν λέγῃ·
 Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ (Ἐκκλ. 2, 14) ἤτοι·
 «οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σοφοῦ ὑπάρχουν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του»· του-
 τέστι προορατικὸν καὶ πολὺ στοχαστικὸν εἶνε τὸ κρυπτὸν μέρος
 τοῦ σοφοῦ. Καὶ πάλιν ἡ Γραφή ὀνομάζει ὀφθαλμούς ὁμοίως καὶ
 τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ὅχι μόνον εἰς τὸ γνωμικὸν αὐτὸ
 ὅπου παρεθέσαμεν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι, «ἡ ἐντολὴ τοῦ
 Κυρίου εἶνε τηλαυγὴς ὅπου φέγγει μακρὰν καὶ φωτίζει τοὺς ὀ-
 φθαλμούς» (Ψαλ 18 9). Τί δὲ πρέπει νὰ εἰπῶμεν περὶ τοῦ εὐαγγ-
 γελικοῦ, Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω ; (Λουκ. 8, 8). Διότι
 εἶνε φανερόν ὅτι μερικοὶ ἀνθρώποι ἔχουν ὦτα ἀνώτερα, ὅπου ἡμ-
 ποροῦν νὰ ἀκούουν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Πρὸς ὅσους δὲ δὲν ἔχουν
 ἐκεῖνα τὰ τέλεια ὦτα, τί λέγει ἡ Γραφή ; Οἱ κωφοί, ἀκούσατε,
 καὶ οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε (Ἡσ. 42, 18). Καί, Τὸ σιόμα μου
 157 ἦνοιξα καὶ ἐῖλκυσα πνεῦμα (Ψαλ. 118, 131). Καί, Ὁδόντας
 Α ἁμαρτωλῶν συνέτριψας (Ψαλ. 3, 8). Διότι ἐλα αὐτὰ λέγονται
 εἰς τὴν Γραφὴν σχετικῶς μὲ τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας, ὅπου ὑπηρε-
 τοῦν διὰ τὴν νοητὴν τροφὴν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὸν νοητὸν λό-
 γον. Ὅμοιον δὲ εἶνε καὶ τὸ, Τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ (Ἱερ. 4, 19)
 καὶ τὸ, Ὁ πόνος τοῦ δικαίου οὐ μὴ προσκόψῃ (Παρ. 3, 23).
 Διότι ὅλα τὰ τοιαῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον.

Διὰ τὸν ἴδιον δὲ λόγον καὶ κάποια ὅσ' τ' ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξουν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸ μέσον τῶν ὁποίων συγκροτεῖται ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀρμονία τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Καὶ καθὼς τὰ ὅσ' τ' τοῦ σώματος, μὲ τὴν μεγάλην δύναμιν ὅπου ἔχουν, προ- B φυλάττουν ὁλένυρα τὴν ἀπαλότητα τῶν σαρκῶν· τοιοῦτο τρόπος καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχουν μερικοὶ ἐκ τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν πνευματικὴν σταθερότητα ὅπου ἔχουν, ἡμποροῦν νὰ βαστάξουν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀδυνά- των (¹). Καὶ καθὼς τὰ ὅσ' τ' συνενώνονται τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο εἰς τὰς ἀρθρώσεις μὲ νεῦρα καὶ μὲ συνδέσμους, ὅπου φύονται ἐπάνω εἰς αὐτά, τοιοῦτο τρόπος ἤθελεν εἶνε καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγά- πης καὶ τῆς εἰρήνης, ὅπου κατορθώνει μίαν συνάφειαν καὶ συνέ- νωσιν τῶν πνευματικῶν ὁστῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Περὶ αὐτῶν τῶν ὁστῶν ὅπου ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν καὶ ἐξαρθρῶνεται τρόπον τινά, λέγει ὁ Προφήτης· *Δισκορπί- σθησαν τὰ ὅσ' τ' ἡμῶν παρὰ τὸν Ἄδην* (Ψαλ. 140, 7). Καὶ ἐὰν καμμίαν φορὰν συμβῇ μάλιστα εἰς αὐτὰ ταραχὴ καὶ συγ- κλονισμὸς, εὐχεται ὁ Προφήτης καὶ λέγει· *Ἰασαί με, Κύριε, διὲ ἐταράχθη τὰ ὅσ' τ' μου* (Ψαλ. 6, 3). Ὅταν δὲ διατηροῦν τὸν ἰδικόν των εἰς τὰς ἀρμονίας· σύνδεσμον, μὲ τὸ νὰ προφυ- λάττῳνται ἀπὸ τὸν Κύριον, λέγει· «οὔτε ἐν ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ C συντριφθῇ», ἀλλ' εἶνε ἀξία νὰ προσφέρουν δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν. Διότι *Πάντα τὰ ὅσ' τ' μου*, λέγει, *ἐροῦσι, Κύριε Κύριε, τίς ὁμοίός σοι;* (Ψαλ. 34, 18). Εἶδες φυσικὴν ιδιότητα, ὅπου ἔχουν τὰ λογικὰ ὅσ' τ' ; Ἴσως δὲ ἡμπορεῖ νὰ λέγῃ ἡ Ἐκκλησία τοῦτο, τό, «Πάντα τὰ ὅσ' τ' μου ἐροῦσι», σύμφωνα μὲ τὸ μυστή-

(¹) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύ- λου ἐκ τῆς πρὸς Ρωμαιοὺς Ἐπιστολῆς (15, 1), ὅπερ ἀναπτύσσει εἰς τοὺς «κατ' ἐπιτομὴν ὅρους αὐτοῦ» (115) ἐξηγῶν τὸ τοῦ Ἀποστό- λου *βαστάζειν διὰ τοῦ Εὐαγγελικοῦ, Αὐτοῦς τὰς νόσους ἡμῶν ἐβά- σιασε, τουτέστιν ἰάτρευσεν*. Οἱ δυνατοὶ λοιπὸν εἰς τὴν πίστιν χρεω- στοῦν νὰ βοηθοῦν εἰς τὴν μετάνοιζιν τοὺς ἀδυνάτους Χριστιανούς.

ριον τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Διότι· «Τάδε λέγει Κύριος τοῖς
δοτέοις τούτοις, λέγει ὁ Προφήτης. Ἴδου ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς
πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς
σάρκα καὶ ζήσεσθε, καὶ γνώσεσθε διὲ ἐγὼ εἰμι Κύριος (Ἰεζ.
37, 5 καὶ 6). Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὅσα, ἀφοῦ λάβουν τὴν ζωὴν,
D θὰ εὐχαριστήσουν τὸν προξενήσαντα τὴν ἀνάστασιν αὐτῶν, καὶ
θὰ εἰπουν, Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι ;

Μὲ ἀκρίβειαν προστεθῇ εἰς τὸν ψαλμὸν τὸ, Θάνατος ἁμαρ-
τωλῶν πονηρός. «Ὁ θάνατος, λέγει, τῶν ἁμαρτωλῶν εἶνε κα-
κός»· διότι ὑπάρχει καὶ ἓνας θάνατος τῶν δικαίων, ὅχι κακός
κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καλός. Διότι ὅσοι συναπέθανον μαζὶ μὲ τὸν
Χριστὸν, αὐτοὶ ἔλαβον καλὸν θάνατον, καὶ ὅσοι ἀπέθανον ὡς πρὸς
τὴν ἁμαρτίαν, αὐτοὶ ἀπέθανον πὸν καλὸν καὶ σωτήριον θάνατον⁽¹⁾.
Ὁ θάνατος ὅμως τῶν ἁμαρτωλῶν εἶνε κακός. Διότι τοὺς δέχε-
ται ἡ κόλασις, καθὼς ἐδέχθη καὶ τὸν πλούσιον, ὅπου ἐφορεῦσε
τὴν πορφύραν καὶ τὴν βύσσον καὶ εὐφραίνετο καθ' ἡμέραν ζῶν
μεγαλοπρεπῶς (Λουκ. 16, 19). Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον
E πλημμελήσουσι. «Ὅσοι, λέγει, μισοῦν τὸν δίκαιον, θὰ πράξουν
ἁμαρτίαν». Οὗτοι μὲ τὸ νὰ ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, μισοῦν τὸν
δίκαιον. Διότι συγκρινόμενοι μὲ τὴν ἐνάρετον ζωὴν αὐτοῦ καὶ
τοὺς καλοὺς τρόπους του, ὅπου εἶνε ὡσάν ἓνας κανὼν εὐθύτη-
τος, εὐρίσκονται ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ ὁμοιάσουν μὲ αὐτόν. Καὶ
διότι ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, φέρονται μὲ μῖσος ἐναντίον τοῦ δι-
καίου, ἔνεκα τοῦ φόβου των διὰ τοὺς ἐλέγχους ἐκ μέρους αὐτοῦ·
καὶ διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τρέφουν μῖσος, πάλιν εἰς ἄλλας
ἁμαρτίας ἐγκυλινῶνται, διότι εἰς τὰς παλαιὰς ἁμαρτίας των
προσθέτουν καὶ τὸ μῖσος. Ἐπειδὴ πολλὰι προβάσεις ὑπάρχουν,
διὰ τὰς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ μισηθῇ ὁ δίκαιος· καὶ μάλιστα ἡ
παρρησία, τὴν ὁποίαν ἔχει αὐτός εἰς τοὺς ἐλέγχους ὅπου κάμνει
ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν. Διότι μισοῦν ἐκεῖνον ὅπου ἐλέγχει

(1) Συνταφέντες δηλαδὴ τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος κατὰ
τὸ Ἀποστολικόν (Ῥώμ. 6, 4).

αὐτοὺς δημοσίως καθήμενος εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἀποστρέφονται τὸν ἅγιον λόγον ⁽¹⁾. Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ 158
 A
 φιλαργυρία πολλοὺς παρεκίνησαν εἰς τὸ νὰ μισοῦν τοὺς καλλιτέ-
 ρους των· ἐνίοτε δὲ εἰς τὸ μῖσος αὐτὸ τοὺς παρακινεῖ καὶ ἡ ἄ-
 γνοια αὐτῶν περὶ τοῦ τί πρᾶγμα εἶνε ἡ δικαιοσύνη καὶ ποῖος εἶνε
 ὁ δίκαιος. Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός. «Ὁ θάνατος τῶν ἁ-
 μαρτωλῶν, λέγει, εἶνε κακός». Ἀλλ' ἴσως καὶ ἔλγν. τὴν ζωὴν
 μας ὀνομάζει θάνατον· διότι τὴν σάρκα αὐτὴν ὁ Ἀπόστολος τὴν
 ὠνόμασε θάνατον εἰπὼν· «Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ
 θανάτου τούτου; «Ποῖος θὰ μὲ γλυτώσῃ, λέγει, ἀπὸ τοῦ σώμα-
 αὐτὸ ἐποῦ εἶνε ὑποκείμενον εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἁμαρτίαν;»
 Ὅσοι δὲ κακῶς μεταχειρίζονται τὸ σῶμα αὐτὸ καὶ τὸ ἔχουν νὰ
 τοὺς ὑπηρετῇ εἰς κάθε ἁμαρτίαν, προετοιμάζουν πονηρὸν διὰ τὴν
 ἑαυτὸν των τὸν θάνατον ⁽²⁾. Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δού-
 λων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες
 ἐπ' αὐτόν. «Θὰ γλυτώσῃ, λέγει, ὁ Κύριος τὰς ψυχὰς τῶν δού-
 λων του καὶ δὲν θὰ διαπράξουν καμμίαν ἁμαρτίαν ὅλοι ὅσοι
 ἔχουν ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας των». Ἐπειδὴ ἐκίνοι ὅπου B
 ἐπλάσθησαν διὰ νὰ δουλεύουν τὸν Κύριον ἐμποδίσθησαν ἀπὸ τὸ
 ἔργον αὐτό, μὲ τὸ νὰ αἰχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, αὐτῶν
 τὰς ψυχὰς θὰ ἐλευθερώσῃ ὁ Κύριος μὲ τὸ τίμιον αἷμά του. Διὰ
 τοῦτο κανεῖς ἀπὸ ὅσους ἐλπίζουν ἐπάνω εἰς αὐτὸν δὲν θὰ εὐρεθῇ
 εἰς περιστάσιν νὰ περιπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν ⁽³⁾.

(1) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἅγιος τὸ τοῦ Ἡσίου «Πάντας δὲ τοὺς ἐλέγχοντας ἐν πύλαις πρόσκομμα θήσουσιν (29, 21).

(2) Διότι, λέγει ὁ σοφὸς Ζυγαδηνὸς ἐπεξηγῶν τὸν Μ. Βασιλείον, οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅταν φθάσουν εἰς τὸ τέλος, τότε θλίβονται μὲ ὑπερβολήν, διότι αἰσθάνονται ποῖα κόλασις τοὺς περιμένει.

(3) «Οὐδεὶς ἐν πλημμελείαις ἐξετασθήσεται τῶν ἐλπίζόντων ἐπ' αὐτόν», ἔχει τὸ κείμενον, ὅπερ σημαίνει· Δὲν θὰ παρχωρήσῃ ὁ Κύριος κανεῖς ἀπὸ ὅσους ἐλπίζουν ἐπάνω εἰς αὐτόν, νὰ δοκιμασθῇ καὶ ἐξετασθῇ τοιοῦτοτρόπως ὥστε νὰ περιπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν. Παράβαλε

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΣΣΕΡΑΚΘΟΣΤΩΝ ΤΕΤΑΡΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων,
τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ᾧδῃ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ (1)

C

Φαίνεται βέβαιον ὅτι καὶ ὁ ψαλμὸς οὗτος, καθὼς καὶ ὅλοι ὅσοι φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν, «Εἰς τὸ τέλος», συντελεῖ εἰς τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ εἶνε ὠφέλιμος διὰ τὸν σκοπὸν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπροτίμησαν ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἐνάρετον ζωὴν. Διότι ὅσοι προκόπτουν, ἔχουν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας ἐκείνης ὅπου τοὺς φέρει εἰς τὴν τελειότητα. Αὐτὴν δὲ τὴν διδασκαλίαν χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς ὁ παρὼν ψαλμὸς, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφεται

ὅσα λέγονται εἰς τό, «ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς» ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ εἰς τὸν Ζ' ψαλμῶν.

Εἰς τινὰ χειρόγραφα μετὰ τὸ ἀνωτέρω τέλος ὑπάρχει ἡ συνήθης τελειωτικὴ τῶν Ὀμιλιῶν δοξολογία· «κύτῳ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος» κλπ. Ἄλλ' ἡ προσθήκη αὕτη ἀποδοκιμάζεται ὡς ἀπειρόκαλος, ἀποτόμως ἐρχομένη καὶ ἀσύνδετος πρὸς τὰ προηγούμενα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου ἐκδότου, ἰδίως διὰ τὴν συμπίπτουσαν ἐπανάληψιν «κύτὸν αὐτῷ».

Σημειοῦμεν ὅτι ὁ ὠραῖος ψαλμὸς οὗτος ἐν ταῖς Ἱεραῖς Μοναῖς ἀναγινώσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Λειτουργίας ὡς εὐχαριστήριος ὕμνος τῶν μεταλαμβδονόντων πιστῶν. Εἰς δὲ τὰς πόλεις ἐπεκράτησεν ἡ ἀναγινώσκουσα μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς Προηγιασμένης Λειτουργίας.

(1) Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ῥήσεως «τοῖς υἱοῖς Κορὲ» ἴδε Ὀμιλίαν εἰς τὸν 45 ψαλ. ἐν ἀρχῇ, ἐνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ «εἰς τὸ τέλος». Τὸ δὲ «ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ» εἶνε ἰσοδύναμον μὲ τὸ, «περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ». Τέλος τό, «εἰς σύνεσιν» σημαίνει ὅτι οἱ ἀναγινώσκοντες τὸν ψαλμὸν χρειάζεται νὰ ἔχουν φρόνησιν, διὰ νὰ ἐννοήσουν τὰ ἀπόκρυφα καὶ θεῖα αὐτοῦ νοήματα. Ἰδε καὶ ἀρχὴν Ὀμιλ. εἰς τὸν 48 ψαλ.

φεται εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων· τουτέστι «δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ἀλλάξουν». Ἄλλ' ἔμως κατὰ τρόπον μυστικὸν καὶ ἀπόκρυφον ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων· διότι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὑποκείμεθα περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα εἰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις κάθε ἡμέραν σχεδὸν καὶ κάθε ὥραν. Διότι οὔτε D κατὰ τὸ σῶμα οὔτε κατὰ τὴν ψυχὴν εἴμεθα πάντοτε οἱ ἴδιοι· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν, ὅπου πάντοτε διαρρέει καὶ φθείρεται, εὐρίσκεται εἰς μίαν κίνησιν καὶ μεταβολήν, ἡ διότι αὐξάνει καὶ γίνεται ἀπὸ μικρὸν μεγαλείτερον, ἡ διότι ζαρώνει καὶ γίνεται μικρότερον, ἀπὸ ἀνεπτυγμένον καὶ τέλειον ὅπου ἦτο. Διότι ἐκεῖνο τὸ παιδίον ὅπου φοιτᾷ πλέον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὅπου εἶνε ἐπιτήδειον νὰ ἀρχίσῃ νὰ μάθῃ τέχνας ἢ γράμματα, δὲν εἶνε τὸ ἴδιον μὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος· διαφορετικὸς δὲ πάλιν ἀπὸ αὐτοῦ εἶνε ὁμολογουμένως ὁ ἐξηβος, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ καταγείνῃ πλέον εἰς τὰ νεανικά γυμνάσια. Καὶ ἀπὸ τὸν ἔρῃδον διαφορετικὸς πολὺ εἶνε ὁ ἀνὴρ καὶ κατὰ τὴν εὐρωστίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος του καὶ κατὰ τὴν τελειάν ἀνάπτυξιν τοῦ λογικοῦ του. Ὅταν E δὲ φθάσῃ εἰς τὴν πρέπουσαν ἀκμὴν καὶ ἀποκτήσῃ τὸ στάσιμον τοῦ ἀναστήματός του· πάλιν ἀρχίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κλίνη πρὸς τὸ κατώτερον ἐξαντλούμενος καὶ ἀδυνατίζων μὲ τὸ νὰ χάνεται ἀνεπαισθήτως ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματός του καὶ νὰ ὀλιγοστεύουν αἱ δυνάμεις του αἱ σωματικαί, ἕως ὅτου καταβληθεὶς ὅλως διόλου ἀπὸ τὸ γῆρας καταντήσῃ εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν τῆς καταπτώσεως τῶν δυνάμεών του. Ἡμεῖς λοιπὸν εἴμεθα ἐκεῖνοι ὅπου ἀλλάζομεν· καὶ μὲ μεγάλην σοφίαν ὁ ψαλμὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὑπονοεῖ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτήν. Διότι οἱ ἄγγελοι δὲν ἐπιδέχονται αὐτὴν τὴν ἀλλοίωσιν, ἐπειδὴ κανεὶς μεταξὺ τῶν ἀγγέλων δὲν εἶνε παῖς, οὔτε νεανίσκος, οὔτε γέρων, ἀλλὰ διαμένουσιν εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν, μὲ τὸ νὰ 159 διατηρῆται εἰς αὐτοὺς ἀπλῆ καὶ ἀμετάβλητος ἡ σύστασις καὶ A κατασκευὴ των. Ἡμεῖς δὲ μεταβαλλόμεθα κατὰ μὲν τὸ σῶμα, καθὼς ἀνωτέρω ἐφανερώσαμεν, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἔσω

τερικόν ἄνθρωπον ἀλλοιοῦμεθα, μετὸ νὰ ἀλλάζωμεν τὰς σκέψεις μας καὶ γνώμας πάντοτε συμφώνως μετὰ τὰ ἐπισυμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς περιστατικά. Διότι διαφορετικοὶ ἤμεθα ὅταν εὕρισκώμεθα εἰς χαρὰν καὶ εὐθυμίαν καὶ ὅταν ὅλαι αἱ βιωτικαὶ ὑποθέσεις μας προχωροῦν κατ' εὐχὴν. Διαφορετικοὶ δὲ εἴμεθα εἰς περιστάσεις συμφορῶν, ὅταν προσκρούσωμεν ἑξαφνα εἰς κανέν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἔποτα δὲν ἠθέλαμεν νὰ μᾶς συμβοῦν. Μεταβαλλόμεθα ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς διαφόρους θυμούς μας καὶ λαμβάνομεν τότε μίαν θηριώδη κατάστασιν. Μεταβαλλόμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας καὶ γινόμεθα κτηνώδεις μετὴν ἐνέηδονον ζωὴν μας. «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἔγειναν ἐκεῖνοι ὅπου μετὰ μανίαν τρέχουν ἐπάνω εἰς τὰς γυναῖκας τῶν πλησίων» (Ἱερ. 5, 8). Καὶ ὁ μὲν κρυφίνους καὶ ἀπατεῶν παρομοιάζεται μετὴν ἀλώπεκα, ὡσὰν ὁ Ἡρώδης Β (Λουκ. 13, 22), ὁ δὲ ἀναιδὴς ὀνομάζεται κύων, ὡσὰν ὁ Νάβαλ ὁ Καρμήλιος (Α' Βασ. 25, 3) ⁽¹⁾. Βλέπεις πόσον πολυποίκιλος καὶ πολυειδὴς εἶνε ἡ ἀλλοιώσις μας; Θαύμασον λοιπὸν ἐκεῖνον ὅπου πολὺ καταλλήλως ἐφήρμοσεν ἐπάνω εἰς ἡμᾶς αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν.

Διὰ τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς πολὺ ῥατὰ καὶ πολὺ ἐπιτυχῶς τὴν ἰδίαν ἐννοιαν ἐξέφρασε δι' ἄλλης φράσεως καὶ ἔγραψεν αὐτὸς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ παρόντος ψαλμοῦ, «ὕπὲρ τῶν κρίνων», ἀντὶ «ὕπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων.» Ἐπειδὴ τὰ ἄνθη αὐτὰ, οἱ κρίνοι, πολὺ ὀγλήγορα μαραίνονται, ἐνόμισεν οὗτος ὅτι ἀρμόζει νὰ τὰ συγκρίνῃ μετὸ πρόσκαιρον καὶ φθαρτὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λέξις αὕτὴ εἶνε

(1) Τὸ χωρίον τῶν Βασιλειῶν Α' τὸ ὅποσον ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος ἔχει οὕτω· «Καὶ ὁ ἄνθρωπος (Νάβαλ) σκληρὸς καὶ πονηρὸς ἐν ἐπιτηδεύμασι καὶ ὁ ἄνθρωπος κυνικός.»

(2) Φαίνεται ὅτι ὁ Ἅγιος ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἀκύλα, ὅστις οὕτως ἐξέδωκε τὸν τίτλον τοῦ ψαλμοῦ, καθὼς δείκνυται ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς· «Τῷ νικοποιῷ ἐπὶ τοῖς κρίνοις, τῶν υἱῶν Κορέ, ἐπιστήμονος ἄσματος προσφιλέως.»

εἰς χρόνον μέλλοντα, διότι λέγεται, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομέ- C
νων, ἐπειδὴ εἰς κάποιον πολὺ ὑστερινὸν χρόνον θὰ γείνη, εἰς ἡμᾶς
αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις, ἃς ἐξετάσωμεν μήπως ἡ λέξις αὐτὴ ὑπονοεῖ
δι' ἡμᾶς τὴν περὶ τῆς Ἀναστάσεως δογματικὴν διδασκαλίαν,
ὅτε θὰ γείνη εἰς ἡμᾶς αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις· ἀλλοίωσις δὲ εἰς τὸ
καλλίτερον καὶ πνευματικόν. Διότι, σπείρεται, λέγει, ἐν φθορᾷ,
ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ. Βλέπεις τὴν ἀλλοίωσιν; Σπείρεται ἐν
ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγεί-
ρεται σῶμα πνευματικόν (Α΄ Κορ. 15, 42, 44), ἔταν μαζί
μὲ ἡμᾶς καὶ ὅλη ἡ σωματικὴ ἡμῶν πλάσις συμμεταβάλλεται.

(1) Σπορὰν ἐννοεῖ ὁ θεὸς Ἀπόστολος, καθὼς ἐξάγεται ἐκ τῆς
ὅλης περικοπῆς αὐτῆς τῆς ὁμιλίας, τὴν ἐν τῇ γῇ ταφὴν τῶν τελευ-
τησάντων σωμάτων καὶ τὴν διάλυσιν, ὡς ἐρμηνεύει καὶ ὁ ἱερὸς
Χρυσόστομος· τὸ ἐν ἀσθενείᾳ, λέγει ὁ θεοφόρος Πατὴρ, σημαίνει ὅτι
τὸ θαπτόμενον νεκρὸν σῶμα δὲν περνοῦν τριάκοντα ἡμέραι μετὰ τὴν
ταφὴν καὶ ὁλόκληρον διαλύεται. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ διαλυθὲν ἀνί-
σταται ἐν δυνάμει, κατὰ τὴν κοινὴν ἐξανάστασιν, ἔχον δηλαδὴ τὴν
δύναμιν τῆς ἀφθαρσίας, διότι μένει αἰωνίως ἀφθαρτον. Ψυχικὸν δὲ
σῶμα καλεῖ τὸ παρὸν ἡμῶν σῶμα ὁ Ἀπόστολος, ὅχι διότι δὲν εἶνε
πνευματικόν καὶ δὲν ἐνεργεῖ δηλαδὴ εἰς αὐτὸ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος, ἀλλὰ τὸ ἀνιστάμενον ἐκεῖνο σῶμα εἶνε πολὺ πνευματικώ-
τερον· διότι τῶρα ὅταν κανεὶς πέσῃ εἰς μεγάλας ἀμαρτίας, ἀπέρχε-
ται ἀπὸ αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπάρχῃ
ἡ χάρις αὐτὴ εἰς ἡμᾶς, τῆς ψυχῆς εἶνε ἡ ζωὴ αὐτὴ τῆς σαρκὸς καὶ ἡ
ψυχὴ διακυβερνᾷ τὸ σῶμα· τότε ὅμως θὰ ἐγερθῇ τοῦτο σῶμα Πνευ-
ματικόν, διότι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαρκῶς θὰ παραμένῃ εἰς
τὰ ἀφθαρτισθέντα σώματα τῶν δικαίων καὶ αὐτὴ θὰ τὰ διακυβερνᾷ,
μολονότι θὰ εἶνε παροῦσα καὶ ἡ ψυχὴ. Ἀλλ' ἡμπορεῖ νὰ ἐννοῇ ὁ Ἀ-
πόστολος διὰ τῆς λέξεως Πνευματικόν, ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ ἀφθαρ-
τον θὰ εἶνε ἐλαφρότερον καὶ λεπτότερον, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος νὰ
ἐπρῆχται, καθὼς εἶνε τὰ ἐπουράνια σώματα τὰ λαμπρὰ τόσον καὶ διαρ-
κῇ καὶ αἰωνίως τὰ αὐτά. (Ὁμιλ. 41 εἰς τὴν πρὸς Κορ. Α΄ Ἐπισ.).

Διότι καὶ οἱ Οὐρανοὶ ἀκόμῃ, ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ
 D ὥσει περιβόλαιον ἀλλάξει αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ ἀλλαγῇσονται
 (ψαλ. 101, 27¹). Τότε καὶ ὁ ἥλιος θὰ εἶνε ἐπτά φοραὶς με-
 γαλείτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶνε τῶρα κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, καὶ ἡ σελήνη
 θὰ ἔχῃ τότε τὸ μέγεθος ὅπου ἔχει τῶρα ὁ ἥλιος. (Ἡσ. 30, 26).
 Ἐπειδὴ δὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγράφησαν δι' ὅλους τοὺς
 ἀνθρώπους, ἀλλὰ δι' ὅσους ἔχουν τὰ ὦτα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώ-
 που, διὰ τοῦτο ὁ Προφήτης ἐπέγραψε τὸν τίτλον τοῦ ψαλμοῦ,
 «δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι θὰ ἀλλάξουν» δηλαδὴ καθὼς νομίζω,
 δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι φροντίζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ πάντοτε
 προκρίπτουν εἰς τὸ καλλίτερον μὲ τὴν ἐξάσκησιν καὶ ἐργασίαν
 τῆς εὐσεβείας. Διότι αὕτῃ εἶνε ἡ πλέον καλλίστη ἀλλοίωσις,
 τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου. Αὐτὴν τὴν ἀλλοίωσιν
 συνησθάνθη καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὅταν ἀφ' οὗ ἐγεύθη τὰ καλὰ
 τῆς ἀρετῆς, ἐνέτεινε περισσότερον τὰς προσπάθειάς του εἰς τὰ
 E ἔμπροσθεν. Διότι τί λέγει; *Καὶ εἶπα· νῦν ἠρξάμην· αὕτη ἡ*
ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. (ψαλ. 76, 11²). Ὡστε

(¹) Ὑπάρχει εἰς τινὰ χειρόγραφα ἡ γραφή *ἐλίξει* (θὰ τυλίξη) ὁ
 δὲ ἱερὸς Θεοδώρητος ὅστις ἀναγινώσκει, *ἐλίξεις* λέγει, ὅτι ὁ Σύμμε-
 χος ἔγραψεν, *ἀλλάξεις*· ὁ δὲ Εὐσέβιος γράφει τὸν στίχον οὕτω· *Καὶ*
πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὥσει περιβόλαιον ἐλίξεις
αὐτοὺς καὶ ἐλιχθήσονται. Σημειοῦμεν δὲ ὅτι τὸν ψαλμικὸν αὐτὸν στί-
 χον ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ
 (1, 12), ἵνα φανερώσῃ αἰνιγματικῶδως, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον,
 τὴν μεταλλαγὴν καὶ μετασχημάτισιν ὅλης τῆς Κτίσεως ὑπὸ τοῦ
 Κυρίου πρὸς τὸ καλλίτερον, ἥτοι ἀπὸ τὴν φθορὰν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν,
 ὅπερ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον εἶνε ἔργον ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τὴν
 Δημιουργίαν τοῦ κόσμου· τόσον δὲ εὐκολὰ θὰ γείνη ἡ μεταλλαγὴ
 αὕτη, ὥσταν νὰ ἤθελε τυλίξει κανεὶς ἓνα φόρεμα.

(²) Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν τοῦ Ἁγίου ὀνομάζεται ἐν τῇ
 Πνευματικῇ γλώσσῃ ἀλλοίωσις ἡ μεταβολὴ τὴν ὁποίαν λαμβάνει ὁ
 Χριστιανός, ὅταν μετανοήσας ἀρχίσῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ὁλονέν
 προκρίπτων πλέον.

ἐκεῖνος ὁποῦ προκόπτει εἰς τὴν ἀρετὴν δὲν ὑπάρχει καμμία στιγμή ὁποῦ νὰ μὴ ἀλλοιοῦται καὶ ἀλλάξῃ. Διότι, "Ὅταν ἤμουν, λέγει, νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου (Α΄ Κορ. 13, 11). Καὶ πάλιν ἀρῶ ἐγείνεν ἀνὴρ, δὲν ἐστάθη ἀργός, ἀλλὰ τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος. τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως 160
(Φιλιπ. 3, 13—14¹). Ἀλλοίωσις λοιπὸν καὶ μεταβολὴ γί-
νεται, διότι ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἐπειδὴ δὲ μέλλει ὁ Προφήτης νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀφορῶσι τὸν ἀγαπητόν, ἔστις ἀνεδέχθη χάριν ἡμῶν τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν, λέγει ὅτι παρέδωκεν εἰς τοὺς υἱοὺς Κορὲ τὴν ὁδὴν αὐτὴν δι' ἐκείνους ὁποῦ εἶναι ἄξιοι αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας. Διότι ὁδὴ εἶναι ἡ παρούσα καὶ ὄχι ψαλμός. Ἐπειδὴ μὲ τὴν φωνὴν μόνον ἀπηγγέλλετο μὲ μελωδικὴν ἀπαγγελίαν χωρὶς νὰ συνδεύῃ καὶ τὸ ὄργανον. Εἶνε δὲ ὁδὴ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ. Ἀρὰ γε ἐπιθυμεῖς νὰ σοῦ ἐξιστορήσω τῶρα ποῖος εἶνε ὁ ἀγαπητός, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ ψαλμός, ἢ καὶ πρὸ τῆς ἰδικῆς μου διτηγῆσεως τὸν ἡξεύρεις, ἐπειδὴ ἐνθυ-
μεῖσαι τὴν φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ὁποῖα ἔλεγεν· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε (Μαθ. 17, 5)· Διότι ἀγαπητός μὲν εἶνε οὗτος εἰς τὸν Πατέρα ὡς ἂν Μονογενὴς ὁποῦ εἶνε, εἰς δὲ τὴν δημιουργίαν ὅλην εἶνε ἀγαπη-
τος ὡς ἂν Πατὴρ αὐτῆς φιλόανθρωπος καὶ καλὸς προστάτης. Τὸ αὐτὸ δὲ πρᾶγμα κατὰ τὴν φύσιν εἶνε καὶ ἀγαπητὸν συνάμα καὶ ἀγαθόν. Διότι πολὺ ὥρατα, ὡς γνωστόν, ὥρισάν τινες ὅτι ἀγαθὸν εἶνε ἐκεῖνος, τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ὄντα ἐπιθυμοῦν νὰ τὸ ἔχουν (2).

(1) Λησμονῶν δηλαδὴ τὰ προηγούμενα κακορθώματα ἔσπευδεν ἐντείνων τὰς δυνάμεις του νὰ κάμῃ νέας ἀρετάς, κυνηγῶν νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Παραβ. καὶ σελ. 118.

(2) Ἐχει πρὸ ὀρθολογῶν ὁ Ἅγιος Πατὴρ τὸν Ἀριστοτέλην λέγοντα· «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πράξις τε καὶ

- Δὲν ἔμπορεῖ δὲ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης καὶ νὰ γνωρίσῃ καλὰ ἐκεῖνον ὅπου εἶνε ὄντως ἀγαπητός· ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ὅπου ἐγδύθη πλέον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅπως φθείρεται καθὼς φθείρονται αἱ ἀπατηλαὶ ἐπιθυμίαι, καὶ ἐνεδύθη τὸν νέον ἄνθρωπον, ὁ ὅπως ἀνακαινίζεται πάντοτε καὶ νεάζει εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ Δημιουργοῦ, ὅστις
- C ἔκτισεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ⁽¹⁾. Διότι ἐκεῖνος βέβαια ὅπου ἀγαπᾷ τὰ χρήματα καὶ εἶνε ἐξηπασμένος μὲ τὸ φθαρτὸν κάλλος τῶν σωμάτων καὶ ὑπερεκτιμᾷ τὸ ἐλλεινὸν δοξάριον, μὲ τὸ νὰ ἐξώδευσε τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης του εἰς αὐτὰ ὅπου δὲν ἤρμοζεν, ἀπετυφλώθη ὅλως διόλου καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἴδῃ τὴν θεωρίαν τοῦ ὄντως ἀγαπητοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· *Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.* (Μάρκ. 12, 30). Τὸ δὲ ἐξ ὅλης δὲν ἐπιδέχεται καταμερισμὸν εἰς ἄλλα πράγματα. Διότι ὅσον μέρος τῆς ἀγάπης σου καταδαπανήσεις διὰ τὰ ταπεινά καὶ εὐτελῆ, τόσον θὰ σοῦ λείψῃ ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τὸ ὅλον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὀλίγοι ὠνομάσθησαν φίλοι τοῦ Θεοῦ· καθὼς ἀναγράφεται ὅτι ὁ Μωϋσῆς ὑπῆρξε φίλος τοῦ
- D

προκίρσεις ἀγαθοῦ τινος ἐφίσταται δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφάνησαν τὰ γὰθόν, οὐ πάντ' ἐφίσταται.» (Ἡθ. Νικομ. Α' ἐν ἀρχῇ. "Εκδ. Βεκκέρου σελ. 1094 κ, 2). Αὐτὸν δὲ τὸν ὅρισμὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἐδωσαν καὶ ὅλαι αἱ Σωκρατικαὶ σχολαί.

(1) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς χωρίον τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, «Ἀποθέσθαι ὅμῃς . . . τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης» (4, 22), καὶ εἰς χωρίον τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, «Καὶ ἐνδυτάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ'εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν.» (3, 10). Ἡ κακὴ καὶ ἐφάμερτος προκίρσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν γένει ἡ ἀμαρτωλὴ πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ζωὴ, ὀνομάζεται παλαιὸς ἄνθρωπος, ὅστις φθείρεται καθὼς καὶ αἱ ἀπατηλαὶ ἐπιθυμίαι τοῦ πλούτου, τῆς δόξης καὶ τῶν ἀπολαύσεων τῶν ὁμοίων ἢ ἡδονῇ εἶνε ψεύ-

Θεοῦ (1)· καθὼς ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος· Διότι, ὁ φίλος, λέγει, τοῦ Νυμφίου, ἐστὼς χαρᾷ χαίρει (Ἰωάν. 3,29)· τουτέστιν ἐκεῖνος ὅπου ἔχει σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον τὴν εἰς τὸν Χριστὸν φιλίαν, οὗτος εἶνε ἄξιος τῆς ἰδικῆς του φιλίας. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅπου ἤρχισαν πλέον νὰ γίνωνται τέλειοι, λέγει ὁ Κύριος· Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους, οἱ δὲ δούλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ (Ἰωάν. 15,15). Εἰς τὸν τέλειον λοιπὸν ἀρμόζει νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὸν ὄντως ἀγαπητόν. Καὶ τῷ ὄντι μόνοι φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ φίλοι ἀναμεταξύ των εἶνε οἱ ἅγιοι· κανένας δὲ ἀπὸ τοὺς κακοὺς καὶ ἀπαιδεύτους δὲν εἶνε τοῦ Θεοῦ φίλος. Διότι εἶνε βεβαιότατον ὅτι E τὸ καλὸν αὐτὸ ἀπόκτημα τῆς φιλίας ποτὲ δὲν παρουσιάζεται εἰς μοχθηρὰν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. Ἐπειδὴ κανὲν πρᾶγμα ἀσχημον καὶ ἀνάρμοστον δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἀρμονίαν μετὰ τὴν φιλίαν. Διότι τὸ κακὸν δὲν εἶνε μόνον τὸ ἐναντίον τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον εἶνε τὸ ἐναντίον εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Τώρα δὲ πλέον ἅς προχωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων τοῦ ψαλμοῦ.

Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν. «Ἀνέβλυσε, λέγει, ἡ καρδιά μου ἕνα λόγον καλὸν καὶ σωτήριον.» Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς ὑπέθεσαν ὅτι οἱ λόγοι αὗτοι λέγονται ἐκ

δῆς καὶ φαινομένη, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον· ἡ δὲ καλὴ καὶ ἐνάρτετος προκίρσεις εἶνε νέος ἄνθρωπος ὅπου ποτὲ δὲν παλαιώνει ἀλλὰ πάντοτε νεάζει εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων πραγμάτων· καὶ ὅσον προχωρεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τούτων, τόσον περισσότερον δυναμόνεται εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἀνωτέραν γνῶσιν. Ὅστις δὲ ἐνδυθῇ τὸν νέον ἄνθρωπον ἀνακκινίζεται εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ γίνεται νέος καὶ ὥρατος κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἦτο νέος καὶ ὥρατος κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ σώματος. (Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ Κυρίου ἴδε κατωτέρω).

(1) Ἐννοεῖ ὁ Ἅγιος τὸ εἰς τοὺς Ἀριθμοὺς ἀναφερόμενον περὶ τοῦ θεράποντος τοῦ Θεοῦ Μωϋσέως (12,8) καὶ τὸ εἰς τὴν Ἐξοδὸν (33,18).

- μέρους τοῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ διὰ τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον, ὅστις ἐν ἀρχῇ ἦτο πρὸς αὐτὸν, τὸν ὁποῖον, λέγουν αὐτοί, προήγαγε καὶ ἔκαμε φανερὸν ἀπὸ τῆς καρδίας του τρόπον τινὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα του· καὶ λοιπὸν ἀπὸ ἀγαθὴν καρδίαν ἀγαθὸς λόγος προῆλθεν. Ἐγὼ ὁμοῦ φρονῶ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια ἀναφέρονται εἰς τὸ προφητικὸν πρόσωπον. Διότι οἱ ἐφεξῆς λόγοι δὲν μᾶς κάμνουν ὁμαλήν πλέον τὴν ἔννοιαν, ὥστε νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς λέγονται. Διότι οὐτε διὰ τὴν γλῶσσάν του θὰ ἔλεγε κατόπιν ὁ Πατὴρ ὅτι, «ἡ γλῶσσά μου εἶνε κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου· ὥραϊος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ κάλλους ἐκ τοῦ ὅτι συγκρίνεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ κατωτέρω λέγει· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιástεως». Διότι δὲν εἶπεν, «ἔχρισά σε ἐγὼ ὁ Θεός», ἀλλ' «ἔχρισέ σε»· ὥστε ἐξ αὐτοῦ νὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἄλλο εἶνε τὸ πρόσωπον ὁποῦ ἐνταῦθα ὁμιλεῖ. Ποῖον λοιπὸν ἄλλο εἶνε αὐτὸ τὸ πρόσωπον παρὰ ὁ Προφήτης Δαβὶδ, ὁποῦ ὑπεδέχθη τὴν εἰς αὐτὸν διαχυθεῖσαν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος; «Ἐξηρεύξατο, λέγει, ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Διότι, ἐπειδὴ ἡ ἐρυγὴ εἶνε ἀέρας ἀπόκρυφος ὁποῦ ἐξατμίζεται ἐκ τοῦ στομάχου πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅταν αἱ σχηματισθεῖσαι ἐκεῖ φυσαλίδες θραύωνται κατὰ τὴν βράσιν τῶν τροφῶν, ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ τρέφεται μὲ τὸν ζωντανὸν ἄρτον, ὅστις κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ χορηγεῖ ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐχόρτασεν ἀπὸ κάθε λόγον ὅστις ἐξέρχεται διὰ μέσου τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν συνηθισμένην τῆς Γραφῆς ἀλληγορικὴν σημασίαν, ἡ ψυχὴ δηλαδὴ ἐκείνη ὁποῦ ἐτράφη μὲ τὰ ἱερὰ μαθήματα, κατὰλληλον μὲ τὰ φαγητὰ ἐκβάλλει τὴν ἐρυγὴν. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ λογικὴ ἦτο καὶ ἀγαθὴ ἡ τροφή του, λόγον ἀγαθὸν ἐξελεύγεται ὁ Προφήτης. Διότι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν θησαυρὸν τῆς καρδίας του ἐκχέει τὸ ἀγαθόν (Ματθ. 12, 35). Ἄς ζητήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τὸν θεῖον λόγον τροφήν, διὰ νὰ χορτάσῃ ἡ ψυχὴ μας· διότι, Ὁ δίκαιος, λέγει, ἐσθίων ἐμπίλησι ψυχὴν αὐτοῦ.

(Παροιμ. 13, 25). Τότε δὲ καὶ ἡμεῖς ἀναλόγως τῶν τροφῶν
 μὲ τὰς ὁποίας τρεφόμεθα, θὰ ἐκβάλλωμεν ὄχι τὸν τυχόντα λό- C
 γον, ἀλλὰ λόγον ἀγαθόν. Διότι ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ὅπου ἀνε-
 τράφη μὲ κακορριζικὸν δογματικὴν διδασκαλίαν, ἐκβάλλει διὰ
 μέσου τῆς καρδίας του λόγον πονηρόν. Δὲν βλέπεις τί λόγια ἐκ-
 χύνουν τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν; Πολὺ φρικτὰ καὶ δυσώδη,
 τὰ ὅποια καταμαρτυροῦν ὅτι πολὺ φοβερά εἶνε ἡ ἀσθένεια ὅπου
 ὑπάρχει μέσα εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν ἀθλίων αὐτῶν. Διότι, ὁ
 πονηρὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν πονηρὸν θησαυρὸν τῆς καρδίας του
 ἐκβάλλει τὸ πονηρὸν (Ματθ. 12, 35). Νὰ μὴ ἐξερεθίζεσαι λοιπὸν
 ἀπὸ τὴν ἀκοὴν καὶ θελήσης νὰ ἐπιτωρεύσης εἰς τὸν ἑαυτὸν σου
 διδασκάλους, οἱ ὅποιοι εἶνε ἱκανοὶ νὰ γεννήσουν ἀσθένειαν εἰς τὰ
 σπλάγχνα σου καὶ νὰ σέ κάμουν νὰ ἐκχύσης ἀπὸ μέσα σου πο-
 νηροὺς λόγους, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἔχεις νὰ καταδικασθῇς τὴν D
 ἡμέραν τῆς Κρίσεως (1). Διότι, Ἐκ τῶν λόγων σου, λέγει,
 δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ (Ματθ.
 12, 37).

Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. «Λέγω ἐγὼ μόνος
 μου τὰς πράξεις μου εἰς τὸν βασιλεῖα». Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς πολὺ
 μᾶς πλησιάζει εἰς τὴν ἐννοίαν ὅτι ἐκ μέρους τοῦ προφητικοῦ
 προσώπου λέγονται καὶ ταῦτα. «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ
 βασιλεῖ» εἶνε ἰσοδύναμον τοῦτο μὲ τό, «ἐγὼ θὰ ἐξομολογηθῶ εἰς
 τὸν κριτὴν, προλαμβάνων πρῶτος ἐγὼ τὸν κατήγορον μὲ τὴν
 ἐξαγόρευσιν τῶν ἔργων μου. Διότι ἐλάβομεν ἐντολὴν ἡ ὁποία
 λέγει· Λέγε σὺ πρῶτος ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῇς (Ἡσαϊ.

(1) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος ῥῆσιν τῆς πρὸς Τιμόθεον Β΄.
 Ῥπιστολῆς τοῦ Παύλου (4, 3), ἐνθα συμβουλεύει τὸν ἀγαπῶντὸν μα-
 θητὴν του ὁ θεὸς Ἀπόστολος νὰ προσέχη, διότι, μεταξὺ ἄλλων,
 θὰ ἔλθῃ καιρὸς ὅπου οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ θέλουν νὰ ἀκούσουν τὴν ὀρ-
 θὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ θὰ παίρνουν ἀπὸ τὸν σωρὸν διδασκάλους, τερ-
 πόμενοι κατὰ τὴν ἀκοὴν, διότι ἐκεῖνοι θὰ τοὺς λέγουν ὅσα τοὺς εἶνε
 εὐάρεστα.

43, 36). Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὕψυγράφου. «Ἡ γλῶσσά μου, λέγει, εἶνε κάλαμος ταχυγράφου γραμματέως.» Καθὼς ὁ κάλαμος εἶνε ὄργανον διὰ νὰ γράφωμεν, τὸν ὁποῖον κινεῖ ἡ χεὶρ τοῦ πεπειραμένου γραφέως, διὰ νὰ σημειώσῃ
 E μὲ ἀκρίβειαν τὰ γραφόμενα, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ δικαίου τὴν ὁποῖαν κινεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐγγράφει τὰ λόγια τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, ἐμβαπτομένη ὄχι εἰς μελάνην, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Γραμματεὺς λοιπὸν εἶνε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διότι εἶνε σοφὸν καὶ ἐπιτῆδειον νὰ διδάσκῃ ὅλους· ταχυγράφον δέ, διότι ταχεῖα εἶνε τῆς διανοίας ἡ κίνησις. Νοήματα δὲ ἐγγράφει εἰς ἡμᾶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὄχι εἰς πλάκας λιθίνας, ἀλλ' εἰς πλάκας τῆς καρδίας σαρκίνας (¹). Ἀναλόγως δὲ μὲ τὸ πλάτος τῆς καρδίας μας περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα ἐγγράφει εἰς αὐτάς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ πολὺ φανερά εἰς ὅλους ἢ σκοτεινότερα, ἀναλόγως τῆς καθαρότητος ὅπου ἔχει
 162 A προετοιμασθῇ εἰς αὐτάς. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ταχύτητος μὲ τὴν ὁποῖαν γράφονται τὰ νοήματα αὐτά, εἶνε γεμάτη λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Τὰ δὲ ἐπόμενα λόγια τοῦ ψαλμοῦ νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὥσταν μίαν ἄλλην ἰδιαιτέραν ἀρχήν, καὶ νὰ μὴ συνάψωμεν αὐτὰ μὲ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ νὰ τὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα. Διότι τὸ, *ὥραϊος κάλ- λει*, φρονοῦμεν ὅτι λέγεται πρὸς τὸν Κύριον, πρὸς τὸν ὁποῖον στρέφωμεν τώρα τὸν λόγον ὁ Προφήτης λέγει.

(¹) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος ῥῆσιν τῆς πρὸς Κορινθίους Β'. Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (3,3), ἐνθα γίνεται σύγκρισις τοῦ παλαιοῦ Νόμου πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον. Διότι ὁ μὲν παλαιὸς Νόμος, ἐρμηνεύει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ἐσκαλίσθη ἐπάνω εἰς πλάκας λιθίνας ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ὁ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου νόμος ἐγράφη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, αἰς πλάκας καρδίας σαρκίνας, ἥτοι ἀπαλὰς καὶ δεκτικὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πετρίνας καρδίας τῶν σκληρῶν καὶ πεπωρωμένων Ἑβραίων καὶ Ἑθνικῶν (Ὁμ. 6 εἰς τὴν πρὸς Κορ. Β'. Ἐπ.).

Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐξ-
 χύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου. «Ὁραῖος, λέγει, εἶσαι κατὰ τὸ
 κάλλος περισσότερον ἀπὸ ἑλλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐχύθη
 ἄφθονος ἡ χάρις εἰς τὰ χεῖλη σου». Μᾶς καθοδηγοῦν δὲ νὰ ἐκ-
 λάβωμεν τὰ λόγια αὐτὰ μετὰ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ
 ὁ Σύμμαχος· διότι ὁ μὲν Ἀκύλας ἐξήγγισεν· «κάλλει ἐκαλλωπί-
 σθης παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», ὁ δὲ Σύμμαχος· «κάλλει B
 καλὸς εἰ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Ὁραῖον λοιπὸν κατὰ
 τὸ κάλλος ὀνομάζει τὸν Κύριον ὁ Προφήτης ὁ ὁποῖος ἐνατένισε
 μετὰ τὸν νοῦν του εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ. Διότι ἐνταῦθα δὲν ἀνυ-
 μνεῖ βεβαίως τὸ κάλλος τῆς σαρκός. Ἐπειδὴ· *Εἶδομεν αὐτὸν*
καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ αἰμιον,
ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων (Ἦσ. 53, 2-3)⁽¹⁾.
 Εἶνε λοιπὸν φανερὸν ὅτι ὁ Προφήτης Δαβὶδ μετὰ τὸ νὰ ἐνα-
 τένισεν εἰς τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ καὶ ἐκορέσθη ἀπὸ τὰς μαρ-
 μαρυγὰς αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἐκεῖ ἐξακοντίζονται, ἐπληρώθη εἰς τὴν
 ψυχὴν ἀπὸ αὐτὸ τὸ κάλλος, καὶ παρεκινήθη εἰς τὸν ἐνθεον ἔρω-
 τα τῆς νοητῆς ὡραιότητος, ἡ ὁποία ὅταν γείνη φανερά εἰς τὴν
 ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὅλα ἄσχημα καὶ βδελυκτὰ ἀποδεικνύονται,
 ὅσα ἕως τότε ἐθεωροῦντο ἀγαπητά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος C
 ὅταν εἶδε τὸν «Ὁραῖον κάλλει», ὅλα τὰ ἐθεώρητε σκύδαλα,

(1) Σημειοῦμεν ὅτι διαφορὰ γνῶμῶν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν Πατέ-
 ρων τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ σωματικοῦ κάλλους τοῦ Κυρίου. Οἱ
 μὲν ἅγιοι Βασίλειος, Κυπριανὸς καὶ Αὐγουστίνος, καθὼς καὶ οἱ σο-
 φοὶ Ὁριγένης καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς λέγουσιν ὅτι ὁ βασιτικὸς
 στίχος ἐνταῦθα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ κάλλους τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου,
 ἀναφέρουσι δὲ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἦσαίου εἰς τὸ σωματικὸν κάλ-
 λος. Ἄλλ' ὁ ἱερός Θεοφύλακτος, καθὼς εἶδομεν ὀλίγον ἀνωτέρω
 δέχεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ὡραῖος καὶ κατὰ τὸν σω-
 ματικὸν χαρακτῆρα. Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζονται οἱ ἅγιοι Πα-
 τῆρες Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος καὶ Δαμασκηνός, ἀναφέρουσι δὲ τὴν
 ῥῆσιν τοῦ Ἦσαίου εἰς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, ὅτε ὁ Κύριος ὑβρίζετο
 καὶ ἔπασχε.

διὰ νὰ κερδήσῃ τὸν Χριστὸν (Φιλιπ. 3,8¹). Καὶ ἔσοι μὲν εἶνε ξένοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ὀνομάζουσιν μωρίαν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ περιφρονοῦν τὴν εὐτέλειαν τῆς φράσεως τῶν Γραφῶν· ἡμεῖς δὲ ὅπου καυχώμεθα εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφανερώθησαν τὰ χαρίσματα ὅπου ἐχαρίσθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅχι μὲ λόγους ὅπου διδάσκονται μὲ ἀνθρωπίνην σοφίαν (Α΄ Κορ. 2,12—13), γνωρίζομεν ὅτι πλουσία χάρις ἐχύθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐπάνω εἰς τὴν περὶ Χριστοῦ διδασκαλίαν τῶν θεοκηρύκων Ἀποστόλων. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ὅλην σχεδὸν τὴν οἰκουμένην διῆλθε τὸ κήρυγμα· ἐπειδὴ πλουσία καὶ ἀφθόνος ἡ χάρις ἐξεχύθη ἐπάνω εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, τοὺς ὁποίους μάλιστα καὶ χεῖλη τοῦ Χριστοῦ ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο μὲ εὐκαταφρόνητα λεξείδια μεγάλην δύναμιν ἔχει εἰς τὸ νὰ θέλγῃ καὶ προσελκύῃ εἰς σωτηρίαν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. Καὶ κάθε ψυχὴ στέκει ἀσάλευτος ἐπάνω εἰς ἀκίνητα δόγματα, μὲ τὸ νὰ στερεώνεται διὰ μέσου τῆς θείας χάριτος ἐπάνω εἰς τὴν ἀσάλευτον εἰς Χριστὸν πίστιν. "Ὅθεν λέγει ὁ Ἀπόστολος· Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως. (Ῥωμ. 1,5). Καὶ πάλιν· *Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἣ οὖν ἐμοί.* (Α΄ Κορ. 15,10).

(¹) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον σκύδαλα τοῦ σίτου εἶνε τὰ ἄχυρα καὶ ἡ καλαμιὰ. Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐννοεῖ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν καὶ τὰς ἡδονάς, τὰ ὅποια ἀπέρριψεν ὁ τρισμακάριος διὰ τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ καὶ τὸν Νόμον ἡμπορεῖ νὰ ἐννοῇ, διότι καθὼς τὰ σκύδαλα εἶνε μὲν προφυλακτικὰ τοῦ σίτου ἕως οὗ ὠριμάσῃ, ὅταν ὅμως ὁ σῖτος φανῇ τότε ἐκεῖνα ἀπορρίπτονται ὡς ἄχρηστα, ἔτσι καὶ ὁ Νόμος ἐβεβαίωσε μὲν τὴν χάριν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀφοῦ ὅμως αὕτη ἐφάνη, δὲν πρέπει νὰ προσέχωμεν πλέον εἰς τὸ γράμμη τοῦ Νόμου.

Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου· διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι, Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις διὰ στόματος αὐτοῦ (Λουκ. 4, 22). Διὰ τοῦτο, βεβαίως ὁ ψαλμὸς μὲ τὸ νὰ ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ἐμφαντικῶς τὸν πλοῦτόν τῆς χάριτος ὅπου εἶχον οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν. εἶπεν· «Ἐξεχύθη χάρις ἐν τοῖς χεῖλεσί σου», ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῆς χάριτος ὅπου εἶχεν ὁ λόγος σου. «Εὐλόγησέ σε, λέγει, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. » Φανερόν εἶνε ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια πρέπει νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθόσον ἐπρόκόπτεν ὁ Ἰησοῦς «κατὰ τὴν σοφίαν καὶ ἡλικίαν καὶ χάριν» (Λουκ. 2, 52). Κατὰ τοῦτο βεβαίως ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ χάρις ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀκόμη καὶ ὡς ἓν βραβεῖον διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του. Ὁμοιον δὲ μὲ αὐτὸ εἶνε τὸ ἐπόμενον· Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἐχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἑλαιοῦ ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Μὲ αὐτὸ δὲ πάλιν ὅμοιον εἶνε καὶ ἐκεῖνο ὅπου γράφει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, ὅτι Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέ-
 χρι θανάτου θανάτου δὲ στανυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπε-
 ρύψωσεν (Φιλιπ. 2, 8). Ὡς πε εἶνε φανερόν ὅτι αὐτὰ λέγονται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Σωτῆρος· ἡ ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶνε σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς εἶνε κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς εἶπομεν ὅτι χεῖλη τοῦ Χριστοῦ εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου ὑπηρετοῦν
 εἰς τὸν οὐράνιον λόγον, (καθὼς ὁ Παῦλος ὅπου εἶχεν ἐντός του τὸν Χριστὸν λαλοῦντα, καὶ ὅστις ἄλλος ἀκόμη εἶνε ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον κατὰ τὴν ἀρετὴν,) τοιουτοτρόπως καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἴμεθα ἡμεῖς, ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας. Τὴν εὐλογίαν λοιπὸν ὅπου δίδεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅστις ἀναφέρει εἰς τὸν Κύριον, δὲν σφάλλει. Λοιπὸν τὸ, εὐλόγησέ σε ὁ Θεός, σημαίνει ὅτι τὰ μέλη τὰ ἰδικά σου καὶ τὸ σῶμα τὸ ἰδικόν σου ἐπλήρωσιν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του εἰς τὸν αἰῶνα, τουτέστιν ἀτελειότητως καὶ ἐπ' ἄπειρον. Περιῶσαι

163
A

B

τὴν ῥομφαίαν σου ⁽¹⁾ ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Τῇ ὡραιότη-
τητί σου καὶ τῷ κάλλει σου. «Περιζώσου. λέγει, τὴν ῥομ-
φαίαν σου ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Μὲ τὴν ὡραιότητά
C σου καὶ μὲ τὸ κάλλος σου.» Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι μεταφορικῶς
αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν ζῶντα λόγον τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ συ-
νάπτωνται μὲ τὴν σάρκα αὐτοῦ· ὁ ὁποῖος λόγος εἶνε ἐνεργη-
καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ δυῖκνούμε-
νος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ
μυελῶν καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας (Ἑβρ.
4, 12). Ἐπειδὴ ὁ μηρὸς εἶνε σύμβολον τῆς κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ
ἀνθρώπου ἐνεργείας. Διότι· Αὐταί, λέγει, αἱ ψυχαὶ αἱ ἐξελθοῦ-
σαι ἐκ μηρῶν Ἰακώβ (Ἑξεδ. 1, 5). Καθὼς λοιπὸν ζωὴ καὶ ὁδὸς
εἶνε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. καὶ ἄρτος καὶ ἄμπελος
καὶ ἀληθινὸν φῶς, καὶ μὲ ἀπειρα δὲ ἄλλα ὀνόματα ὀνομάζεται,
ἔτσι λέγεται ἀκόμη καὶ μάχαιρα ὅπου κόπτει πέρα-πέρα τὸ ἐμ-
παθὲς μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἀπονεκρῶνει τὰ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν
D κινήματα αὐτῆς ⁽²⁾. Ἐπειτα ἐπειδὴ ὁ θεῖος Λόγος μέλλει νὰ

(1) Ἡ ῥομφαία ἦτο ἐκ τῶν ἀγχεμαχῶν ὅπλων, τὴν ὁποίαν ἰδίως μετεχειρίζοντο οἱ Θραῖκες. Ἀλλὰ δὲν εἶνε θετικῶς γινώσκον τὸ σχή-
μα τῆς σπάθης αὐτῆς ἢ λεπίδος τῶν ἀρχαίων. Ὑποτίθεται ὅμως
ὅτι ἦτο τεραστία κατὰ τὸ μέγεθος· ἡ δὲ σιδηρᾶ λεπίς ἦτο ἐμπε-
πηγμένη ἐπὶ ξυλίνης λαβίδος τεραστίας ἐπίσης. Ἐν τῇ Γραφῇ ὀνο-
μάζεται καὶ μάχαιρα (Α΄ Βασ. 25, 13-14). Σημειοῦμεν ὅτι ἡ φλο-
γίνη ῥομφαία ἢ στρεφομένη ὅπου ἐφύλαττε τὴν θύραν τοῦ Παράδει-
σου μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀδάμ, ζωγραφίζεται κατὰ παράδοσιν μυ-
κροτάτῃ, μὲ εὐθεῖαν πλατεῖαν λεπίδα, πυρίπνους καὶ δίστομος (δί-
κοπος).

(2) Καὶ ἔτσι κάμνει αὐτήν, τὴν ψυχὴν, δεκτικὴν δηλαδὴ καὶ χω-
ρητικὴν τῆς γνώσεως τῶν ἰδικῶν του μυστηρίων. Τόσον ἐνεργητι-
κὸς καὶ τόσον κοπτερός εἶνε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Μετάχειρίζεται δὲ ὁ
Ἀπόστολος σωματικὰ μέλη (ἄρμους καὶ μυελούς) ἐπὶ τῆς ἀσωμά-
του ψυχῆς οἰκονομικῶς, διὰ νὰ μὴ ἀμελήσουν καὶ ἀπροσεκτῆσουν οἱ

ἐνωθῇ μὲ τὴν ἀσθένηαν τῆς σαρκός, πολὺ καλὰ προσετέθη τὸ, *Δυνατέ*· διότι τὸ νὰ δυνηθῇ ἓνας Θεὸς νὰ παρουσιασθῇ μὲ ἀνθρωπίνην φύσιν, εἶνε ἀπόδειξις τῆς μεγίστης δυνάμεώς του. Ἐπειδὴ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ Λόγου δὲν παρουσιάζει τόσον οὐρανοῦ καὶ γῆς ἢ δημιουργία καὶ θαλάσσης καὶ αἶρος, καὶ ἡ γένεσις τῶν μεγίστων στοιχείων καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπερκόσμιον νοεῖται καὶ ὅ,τι καταχθόνιον, ὅσον ἡ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεώς του καὶ ἡ συγκατάβασίς του ἀπὸ τὴν θεότητα εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος. «Τῇ ωραιότητί σου, εἶπε, καὶ τῷ κάλλει σου»· διότι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ωραίου καὶ τοῦ κάλλους. Ἐπειδὴ ὁ ὦραιος μὲν λέγεται ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ὅπου ἔφθασε πλέον εἰς τὴν πρέπουσαν ἀκμὴν του καὶ ἔγεινε τέλειον· καθὼς λέγομεν ὅτι ὦραιος εἶνε ὁ σῖτος, ὅπου εἶνε ὠριμος πλέον καὶ κατάλληλος πρὸς θερισμόν· καὶ ὦραιος εἶνε ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὅπου ἔλαβε πλέον τὴν πρέπουσαν ὠρίμανσιν μὲ τὴν μεσολάβησιν τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ὥστε νὰ γείνη τέλειος καὶ κατάλληλος εἰς ἀπόλαυσιν. Κάλλος δὲ εἶνε τὸ εὐάρμοστον εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν μελῶν του, ὅπου ἔχει ἐπανθοῦσαν τὴν χάριν ἐπάνω του. «Περίζωσαι λοιπὸν τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ωραιότητί σου, τουτέστι μὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν καιρῶν· καὶ τῷ κάλλει σου, δηλαδὴ μὲ τὴν θεότητά σου, ἡ ὁποία διὰ θεωρίας καὶ μελέτης

ἐξ Ἑβραίων πιστοί, πρὸς οὓς γράφει. Εἶνε δὲ «καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας» ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεὸς μόνος ἀνακρίνει, ἥτοι ἐξετάζει καὶ τὰς ἐνθυμήσεις ἀκόμη τῶν καρδιῶν, ἡγουν τοὺς διαλογισμούς· τοιουτοτρόπως ἐρμηνεύει ὁ Μ. Βασίλειος τὴν ἀνωτέρω ἀποστολικὴν περικοπὴν. Ἄλλ' ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος προτιμᾷ τὴν ἐξῆς ἐννοιαν· ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ πάντοτε καὶ ζῇ· εἰς δὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ πίπτων ὥσάν μάχαιρα προξενεῖ φθορὰς πληγὰς, τόσον ὥστε εἰσχωρῶν βαθεῖα, ἀποχωρίζει ἀπὸ αὐτὴν τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὴν ἀφίνει ἔρημον ἀπὸ τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ ἁγιότητα, καὶ τότε κολάζει τὴν ψυχὴν ἐκείνην τοῦ ἀμετανόητου ἀμαρτωλοῦ.

καὶ διὰ τοῦ νοῦς μόνον ἔμπορεῖ νὰ κατανοηθῇ. Διότι ἐκεῖνο εἶνε τὸ ὄντως καλόν, τὸ ἐποῖεν ὑπερβαίνει κάθε γνῶσιν ἀνθρωπίνην καὶ δύναμιν καὶ μόνον μὲ τὸν νοῦν ἔμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ. Καὶ ἐγνώριζον τὸ κάλλος αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ του, εἰς τοὺς ἐποίους ἔ-
 164 λυεν ἰδιαιτέρως τὰς παραβολὰς. Εἶδον δὲ τὸ κάλλος αὐτοῦ ὁ
 Α Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐπάνω εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος⁽¹⁾, ὁποῦ ἔλαμπε περισσότερον ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου καὶ κατη-
 ξιώθησαν νὰ ἀπολαίσουν μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς των τὰ
 προοίμια τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας. Καὶ ἔντεινον,
 λέγει, καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε». Τουτέστιν ἀφοῦ ἀρχίσῃς
 διὰ τῆς ἐνσαρκώσεώς σου νὰ φροντίζῃς διὰ τοὺς ἀνθρώπους,
 ἐξακολούθει τὴν φροντίδα αὐτὴν ἔντονον, καὶ διαρκῆ καὶ χωρὶς
 ποτὲ νὰ χαλαροῦται διόλου. Διότι αὐτὸ θὰ ἀνοίξῃ ὁδὸν καὶ τα-

(1) Τὸ θεοδόξαστον τοῦτο ὄρος Θαβὼρ ἢ Θαβώριον, πρὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ὀνομάζεται Ἁγίον Ὄρος (Β'. Κεθολ. Ἐπιστ. 1, 18). Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ ὥρας δύο καὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἡμέρας τρεῖς. Κεῖται δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Γαλιλαίας, μεμονωμένον καὶ μὲ ἀπότομον ἀνάβασιν, εἰς ὕψος 1748 ποδῶν, ὡσάν ἓνας νῶνος μεγαλοπρεπῆς. Ὅλοι οἱ περιηγηταὶ μένουν ἐκπεπληγμένοι ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τερπνότητα, τὴν ἀποπνέουσιν χαρὰν πνευματικὴν εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτό, ὡσάν νὰ τὸ ἐπισκιάζῃ παλαιόθεν ἡ χάρις τῆς Ἁγίας Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία ἐγείνεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του, σχηματιζούσης ἓνα μικρὸν λεκανοειδὲς ὀροπέδιον. Ἀφθονα ὕδατα ὑπάρχουν ἐπ' αὐτοῦ διὸ εἶνε κατάφυτοι αἱ κλιτύες του ἀπὸ ἐλαίας, συκῆς καὶ ἀκκίας. Ἡ ἁγία Ἑλένη εἶχε κτίσει πρώτη μεγαλοπρεπῆ ναὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του. Ἄλλ' ὁ ἄγριος Σαλαδῖνος, ὁ περίφημος Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου, νικήσας τοὺς Στάυροφόρους καὶ κυριεύσας τοὺς Ἁγίους Τόπους κατέστρεψε τὸν Ναὸν καὶ τὰ μοναστήρια τὸ ἔτος 1187, ἠπλοῦτο δὲ πλέον ἐκεῖ ἡ ἐρημία μέχρι τοῦ 1862, ὅτε τὸ Κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐρείπιων ἀνήγειρε λαμπρὸν Ναὸν καὶ κελλία, ἐκαλλώπισε δὲ τὴν χαριτωμένην κορυφὴν μὲ κήπους ὁροσεροὺς καὶ μὲ ἀμπελῶνας. Περὶ δὲ τῶν υἱῶν τῆς βροντῆς ἴδε σημείωσιν ἐν σελ. 107.

χύτῃτα εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ ὅλους θὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν βασιλείαν σου. Ἄς μὴ μᾶς φαίνεται δὲ παράδοξον ὅτι προστακτικῶς B ἐκφέρεται τὸ, κατευοδοῦ, ἐπειδὴ συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ σχηματίζῃ τὴν εὐχὴν μὲ τρίπον προστακτικόν. Διότι λέγει· *Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ἀντὶ ὧς γείνη τὸ θέλημά σου. Καὶ ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ἀντὶ ὧς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου.*

Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου. «Ὅλα αὐτά, λέγει, κατεργάζου, Κύριε, ἐπειδὴ εἶσαι ἀληθὴς καὶ πρᾶος καὶ δίκαιος· καὶ θὰ σὲ ὁδηγήσῃ με θαυμαστὸν τρόπον ἡ δεξιὰ σου». Πάλιν ἐδῶ ὁ λόγος τοιαυτοτρόπως εἶνε σχηματισμένος, ὥς ἐὰν ᾔθελε λαμβάνει τὰ χαρίσματα αὐτὰ ὁ Κύριος τρόπον τινὰ ὡσάν ἓνα μισθόν, τὸ νὰ κατευοδιῶνται δηλαδὴ καὶ νὰ βασιλεύῃ διὰ τὴν ἀλήθειάν του, τὴν πραότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Πρέπει δὲ τοιου- C τοτρόπως νὰ ἐννοῶμεν τοὺς λόγους αὐτοὺς· ὅτι, ἐπειδὴ ἔχουν διαστραφῇ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα διὰ τοῦ ψεύδους, διὰ νὰ σπείρῃς τώρα τὴν ἀλήθειαν ἐπάνω εἰς αὐτά, βασιλεue εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅπου βασιλεύονται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· διότι σὺ εἶσαι ἡ ἀλήθεια. Καί, «ἐνεκεν πραότητος»· ἦτοι, βασιλεue προσέτι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα μὲ τὸ ἰδικόν σου παράδειγμα προοδεύσουν ὅλοι εἰς ἐπιείκειαν καὶ καλωσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ διὸ πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ* (Ματθ. 11, 29). Καὶ ἀπόδειξιν ἔδιδε τῆς πραότητος ἐπάνω εἰς τὰ ἰδικὰ του ἔργα. Ὅταν ὑβρίζετο, ἐσιώπα· ὅταν ἐμαστιζέτο, ὑπέμενε. «Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου.» Ὅχι στυλὸς νεφέλης, οὐδὲ λάμπις πυρός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ δεξιὰ σου. Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ «Τὰ βέλη σου, λέγει, D ὦ δυνατέ, εἶνε ἠκονημένα.» Βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα εἶνε οἱ εὐστοχοὶ λόγοι τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου ἐγγίξουν τὴν καρδίαν τῶν ἀκροατῶν, μὲ τὸ νὰ κτυποῦν καὶ πληγύνουν τὰς εὐαίσθητους ψυχάς. Διότι λέγει· *Λόγοι σοφῶν ὡς τὰ βούκκετρα.*

(Ἐκκλ. 12, 11¹). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῶδὸς ὁποῦ προσεύχεται νὰ γλυτώσῃ μίαν φορὰν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του δολερούς ἀνθρώπους καὶ ἀπατεῶνας ζητεῖ τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ νὰ ἦνε ἀκονισμένα ὥστε νὰ ἰατρεύσουν τὴν δολίαν γλῶσσαν. Ἐπιζητεῖ δὲ ἀκόμη νὰ εὐρίσκωνται ἔτοιμοι καὶ οἱ ἀνθρακες οἱ ἐρημικοί· ὥστε ὅσους δὲν ἤθελον ἐγγίσει τὰ λογικὰ βέλη, ἐξ αἰτίας τῆς πωρώσεως καὶ ἀναισθησίας τῆς καρδίας των, δι' αὐτοὺς νὰ εἶνε ἔτοιμος ἡ κόλασις, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνθρακας ἐρημικοὺς ἐπωνόμασε (ψαλ. 119, 4). Διότι ὅσοι ἔκαμαν τὸν ἑαυτὸν των ἔρημον ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' αὐτοὺς εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν ἔτοιμοι οἱ ἐρημικοὶ ἀνθρακες. Τώρα λοιπὸν τὰ βέλη σου εἶνε ἀκονισμένα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ βέλη πληγώνονται αἱ ψυχαὶ ὁποῦ ἐδέχθησαν ἐντὸς αὐτῶν τὴν πίστιν, καὶ ἀφοῦ ἐξάναψαν ὁλοτελῶς ἀπὸ μίαν ἄκραν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστόν, λέγουν ὁμοίως μὲ τὴν Νύμφην τοῦ Ἄσματος, τό, *Τερωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ* (Ἄσμ. 3, 5). Ἀνεκδιήγητον δὲ καὶ ἄρρητον εἶνε τὸ κάλλος τοῦ Λόγου καὶ ἡ ὠραιότης τῆς σοφίας καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ ὁποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Καλότυχοι λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνοι ὁποῦ ἠγάπησαν νὰ θεωροῦν τὸ ἀληθινὸν κάλλος. Διότι μὲ τὸ νὰ ἐδεσμεύθησαν σφιγκτὰ τρόπον τινὰ μὲ αὐτὸ διὰ μέσου τῆς ἀγάπης καὶ πάσχουν ἀπὸ τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἔρωτα, λησμονοῦν μὲν συγγενεῖς των καὶ φίλους, λησμονοῦν δὲ οἰκίαν καὶ περιουσίαν πᾶσαν ἀφοῦ δὲ λησμονήσουν ὅλως διόλου καὶ τὴν σωματικὴν ἀνάγκην νὰ τρώγουν καὶ νὰ πίνουν μένουν προσ-
 165 ἡλωμένοι εἰς μόνον τὸν θεὸν καὶ καθαρὸν ἔρωτα. Ἡμπορεῖς δὲ
 Α νὰ ἐννόησῃς «ἡκονημένα βέλη» καὶ ἐκείνους ὁποῦ ἀπέστάλησαν νὰ διαδώσουν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸ Εὐαγγέλιον, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ νὰ ἦσαν ἡκονημένοι ἔλαμπον ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, τουτέστι πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ μὲ μίαν μαλακὴν ὀξύτη-

(¹) Ἡ κοινῶς λεγομένη κέντρα. Ῥάβδος μεγάλη φέρουσα εἰς τὸ ἄκρον σιδηρᾶν αἰχμήν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ γεωργοὶ συνήθως κεντοῦν τοὺς βοῦς, ὅταν ὀργάνουν τοὺς ἀγρούς.

τα εἰσέδουν ἡδέως μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Διότι τὰ βέλη αὐτά, μὲ τὸ νὰ ἐπροπέμποντο παντοῦ, προηγοί-
μαζον τοὺς λαοὺς νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν Χριστὸν. Μοῦ φαί-
νεται δὲ ὅτι πλέον σύμφωνον διὰ τὴν ἔννοιαν εἶνε νὰ δεχθῶμεν
ἐδῶ ἓνα σχῆμα ὑπερβατόν, ὥστε νὰ ἐξαχθῇ τοιαύτη ἔννοια· «Ἐν-
τεινον καὶ κατενοδοῦ καὶ βασιλεύε καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ
δεξιὰ σου καὶ λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται, μὲ τὸ νὰ εἶνε τὰ
βέλη σου ἠχονημένα ἐν ἡ καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». B
Κανένας θεομάχος καὶ ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος δὲν ὑποτάσσεται
εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνον ὅσοι ἐδέχθησαν τὴν διὰ μέσου τῆς πί-
στεως ὑποταγὴν. Τὰ δὲ βέλη ὅπου ἔπεσαν μέσα εἰς τὰς καρδίας
ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἤσαν ποτε ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, σύρουν αὐτοὺς
εἰς τὸν πόθον τῆς ἀληθείας, σύρουν αὐτοὺς πρὸς τὸν Κύριον,
ὥστε, ἐνῷ ἦσαν πρῶτα ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ συμφιλιωθοῦν τώρα
μὲ αὐτὸν διὰ μέσου τῆς διδασκαλίας.

Ὁ θρόνος σου ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥά-
βδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας
δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ
Θεός (¹)· ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετό-
χους σου. Ἀποῦ ὁ Προφήτης, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ
Χριστοῦ μὲ μεγάλην ἔντασιν τοῦ νοός του ἀποδλέψας, διεξῆλθε C
πολλά, ἐπαναδιβάζει τώρα τὸν λόγον πάλιν ἐπάνω εἰς τὰ ὕψη τῆς
δόξης τοῦ Μονογενοῦς καὶ λέγει· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.» Τουτέστιν ἡ βασιλεία σου, ὦ Θεέ, ἐκτείνει-
ται πέραν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, καὶ εἶνε παλαιότερα ἀπὸ κάθε ἔν-
νοιαν. Καὶ πολὺ ὥραϊα λοιπὸν ὁ Προφήτης ὑστέρον ἀπὸ τὴν ὑ-
ποταγὴν τῶν λαῶν ἀνυμνεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλείας
τοῦ Θεοῦ. «Ῥάβδος εὐθύτητος, λέγει, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας
σου.» Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ ἀπέδωκεν ὁ Δαβὶδ εἰς αὐτὸν τὸ
ὄνομα ἵπου τοῦ ἀνήκει, καὶ προσηγόρευσε καθαρὰ αὐτὸν Θεόν

(¹) Τό, ὁ Θεός, εἶνε κλητική, ἀντὶ ὦ Θεέ. Οὕτω ἐξέδωκε καὶ ὁ
Σύμμεχος. Κλητικὴ εἶνε καὶ εἰς τό, «ὁ θρόνος σου ὁ Θεός».

εἰπών· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός.» Ἡ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ εἶνε μία τιμωρητική καὶ σωφρονιστική ῥάβδος· ὅταν δὲ τιμωρῇ, ἐκδιδοί-
 D τας ἀποφάσεις τῆς δικαίας καὶ ὀρθᾶς καὶ ὄχι διεστραμμένας καὶ ἐσφαλμένας. Διὰ τοῦτο ῥάβδος· εὐθύτητος, ἤτοι δικαιοσύνης, ἐπωνομάσθη ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας του. Διότι· «Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν.» (Ψαλ. 88, 31-33). Εἰλέπεις τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν τὴν μεταχειρίζεται δὲ διὰ κάθε ἀνθρώπου τὴν ῥάβδον του αὐτήν, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Αὕτῃ δὲ ἀκόμη καὶ παρακλήσεως τουτέστι παρηγορίας ῥάβδος ὀνομάζεται. Διότι λέγει· Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὗται μὲ παρεκάλεσαν. (ψαλ. 22, 4). Αὕτῃ εἶνε ἀκόμη καὶ συντριμμοῦ, ἤτοι ἀφανισμοῦ ῥάβδος· διότι λέγει· Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεὴν κεραμέως συνιρίψεις αὐτούς (Ψαλ. 2, 9). Συντρίβονται δὲ τὰ χοῖκὰ καὶ πῆλινα πράγματα διὰ τὸ καλὴν ἐκείνων ὅπου ποιμαίνονται. Διὰ τοῦτο καὶ παραοῖδονται αὐτοὶ οἱ χοῖκοι
 E καὶ πῆλινοι εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ (Α΄ Κορ. 5, 5').

Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. «Διὰ τοῦτο, ὦ Θεέ, λέγει, σὲ ἔχρισεν ὁ Θεός σου μὲ τὸ ἔλαιον τῆς ἀγαλλιάσεως περισσότερον ἀπὸ τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ ἔπρεπεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ παραστήσῃ σκιωδῶς τὸ τυπικὸν χρίσμα καὶ τοὺς τυπικοὺς ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς, διὰ τοῦτο ἐχρίσθη μὲ τὸ ἀληθινὸν χρίσμα ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, μὲ τὴν ἐπιδημίαν εἰς αὐτὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον ἔλαιον ἀγαλλιάσεως ἐπονομάζεται.

(1) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς ἐκεῖνο ὅπου ἀπεφάσισεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ τὸν πόρνευσαντα καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Σατανᾶν, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὥσταν εἰς πικιδιχαγόν, ἵνα τιμωρήσῃ τὴν σάρκα του καὶ ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον σωθῇ ἡ ψυχὴ του.

Ἐχρίσθη δὲ «παρὰ τοὺς μετόχους οὗτοῦ», τουτέστι περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι μετέχουν ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διότι εἰς ἐκείνους μὲν ἐδίδοντο μερικά μόνον χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπάνω δὲ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατέλθεν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, καθὼς λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, καὶ ἔμεινεν ἐπάνω εἰς αὐτὸν (Ἰωαν. 1, 32). Ὁρθῶς δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπονομάζεται ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, διότι ἴσα-ἴσα ἓνας ἀπὸ ἐκείνων τοὺς καρποὺς ὅπρῳ καλλιεργοῦνται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἶνε καὶ ἡ χαρὰ (¹). Ἐπειδὴ δὲ ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγος εἶνε μικτὸς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως τῆς θεότητος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως, πάλιν ὁ Προφήτης ἀποβλέψας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Θεοῦ, λέγει· *Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν* ὥσάν νὰ θέλῃ νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ μὲν λοιποὶ ἄνθρωποι μὲ πόνον καὶ μὲ ἄσκησιν καὶ μὲ προσοχὴν πολλὰκις κατορθῶνουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν πρὸς τὸ καλὸν διάθεσιν καὶ τὴν ἀποστρεφὴν τῶν κακῶν· σὺ δὲ φυσικὸν ἰδίωμα ἔχεις τὴν πρὸς τὸ καλὸν σχέσιν καὶ τὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀποξένωσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, δὲν εἶνε δύσκολον, ἐὰν θελήσωμεν, νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπην (²) καὶ τὸ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν μῖσος. Διότι ὁ Θεὸς κάθε δύναμιν μὲ χρησιμότητα B ἔδωκεν εἰς τὴν λογικὴν ψυχὴν, τόσον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἀγαπᾷ, ὅσον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μιτῇ, ἵνα καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸ λογικὸν ἀγαπῶμεν μὲν τὴν ἀρετὴν, μισῶμεν δὲ τὴν κακίαν. Διότι εἶνε δυνατόν ἐνίοτε καὶ μὲ ἐπαινετὸν τρόπον νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ μῖσος. *Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, λέγει ὁ Δαβὶδ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς* (ψαλ. 138, 21—22).

(¹) Ὁ ἱερός Θεοφύλακτος ἐπεξηγῶν λεπτομερέστερον ταῦτα λέγει ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζεται ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, διότι μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν λύπην καὶ σκυθρωπότητα τῆς ἁμαρτίας, καὶ μᾶς κάμνει νὰ χαίρωμεν μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. (Ἑρμ. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. Ἐπιστ. τοῦ Πκύλου 1, 8—10).

(²) Δικαιοσύνη ἐννοεῖται ἐνταῦθα τὸ σύνολον τῶν ἀρετῶν.

Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου ἀπὸ βαρέων ἐλεφαντίνων. ἔξ. ὦν εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου. «Σμύρνα, λέγει, καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀποπνέει ἀπὸ τὰ ἱμάτιά σου, ἀπὸ πύργους ἐλεφαντίνους, ἐκ τῶν ὁποίων σὲ εὐφραναν θυγατέρες βασιλέων μὲ τὴν τιμὴν ὁποῦ σοῦ ἀπονέμουν». Ἀφοῦ ὁ προφητικὸς λόγος ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ τῆς θεότητος κατέβη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ κατώτερα, καὶ ἀφοῦ
 C μὲ τὴν ἀμετακίνητον προσήλωσίν του πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὁποῦ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτόν τὰ ἀπόκρυφα, ὠμίλησε κατὰ σειρὰν δι' ἑλὴν τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν, ἔρχεται τώρα νὰ ὁμιλήσῃ καὶ διὰ τὸ πάθος. Διότι λέγει· «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου» (1). Ἡ μὲν λοιπὸν σμύρνα ἐτι εἶνε σύμβολον τῆς ταφῆς, μᾶς τὸ ἐδίδαξε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, εἰπὼν ἐτι ἐνεταριάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἀριμαθαίου μὲ σμύρναν καὶ ἀλόνην. Ἡ δὲ στακτὴ εἶνε καὶ αὕτη εἶδος σμύρνης τὸ παρὰ πολὺ λεπτότατον καὶ ἀραιότατον. Διότι ἀφοῦ ἐκθλιβῇ τὸ ἄρωμα, ὅσον μὲν μέρος αὐτοῦ εἶνε ρευστόν, ἀποχωρίζεται εἰς σταγόνας, καὶ αὐτὸ ὀνομάζεται στακτὴ. Ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ εἰς τὸ τέλος ἀπομένει καὶ εἶνε παχύτερον καὶ πηκτόν ὀνομάζεται σμύρνα (2). Ὅθεν καὶ ἡ εὐωδία τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος τοῦ Χρι-

(1) Ἱμάτιον τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου Θεότητος εἶνε ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, κατὰ τὸν σοφὸν Ζυγκοδηρόν, εἰς τὰ ὅποια ἐχωρήθη αὕτη κατ' ἀπύρρητον τρόπον· ἐννοεῖ δὲ δι' αὐτῶν τῶν λόγων ὁ Δαβὶδ ὅτι ἀπὸ τὴν σάρκα σου, ὦ Χριστέ, θέλει ἀκολουθήσει νέκρωσις καὶ ἀδικηθορία.

(2) Ἡ σμύρνα εἶνε εὐώδης ῥητίνη, προτὸν δένδρου τῆς Ἀρκείας, ὅπερ ὀνομάζεται βηλσαμὸδένδρον ἢ μύρρα, ἐκρέει δὲ ἐκ τοῦ φλοιοῦ αὐτοῦ αὐτομάτως.

Ἡ δὲ ἀλὼν εἶνε ξύλον μυρεψικὸν τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀρκείας, τὸ ἀγάλλοχον τοῦ Διοσκουρίδου, τὸ παρ' ἄλλοις ξυλάλῃ, προτὸν τῶν δένδρων αἰτοξύλου καὶ ἀγαλλόχου. Ἡ μυρεψικὴ αὕτη ἀλὼν δὲν πρέπει νὰ συγγέεται πρὸς τὰς φαρμακευτικὰς ἀλόας, αἱ ὁποῖαι εἶνε ὁποῖ φυτῶν πυωδῶν,

στοῦ ἀποπνέει σμύρναν μὲν ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους, στακτὴν δέ. D
 διότι δὲν ἔμεινεν ἀκίνητος ὁ Χριστὸς οὐδὲ ἀνενέργητος εἰς τὰς
 τρεῖς ἐκεῖνας ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύκτας, ἀλλὰ κατέβη εἰς
 τὸν Ἄδην διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Ἀναστάσεως, διὰ νὰ πλη-
 ρώσῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὰ σύμπαντα (¹). Κασσίαν δὲ ἀπο-
 πνέει, διότι ἡ κασσία εἶνε ἓνας λεπτότατος φλοιὸς εὐώδης, ὅπου
 περιτυλίσσεται ἐλόγυρα εἰς ξύλινον κάλαμον. Λοιπὸν ἴσως ὁ λό-
 γος μὲ τὸ ὄνομα τῆς κασσίας, μὲ βάθος καὶ μὲ σοφίαν, ὑπονοεῖ
 τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ, τὸ ὅποιον ἀνεδέχθη ὁ Χριστὸς διὰ τὴν
 εὐεργεσίαν ὅλης τῆς κτίσεως. Ἐχεις λοιπὸν σμύρναν μὲν διὰ
 τὴν ταφήν, στακτὴν δὲ διὰ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον, διότι· κάθε
 σταγὼν πίπτει πρὸς τὰ κάτω· κασσίαν δὲ διὰ τὴν οἰκονομίαν
 τῆς σαρκὸς ὅπου ἔγεινεν ἐπάνω εἰς τὸ ξύλον τοῦ Σταυροῦ. Ἀπὸ
 δὲ τὴν αἰτίαν αὐτήν, Εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν E
 τῇ τιμῇ σου. Θυγατερες δὲ βασιλέων ποῖται ἡμπορεῖ νὰ εἶνε

Τῆς κασσίας, λέγει ὁ Διοσκουρίδης, ὑπάρχουσι πλείονα εἶδη περὶ
 τὴν ἀρωματοφόρον Ἀραβίαν. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα εἶνε φλοιοὶ
 ἀρωματικοί, εἶδη κινναμώμου. Ἡ ἀρωματικὴ κασσία τῶν ἀρχαίων
 δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὰς φαρμακευτικὰς κασσίας (θαμνούς),
 ἐξ ὧν τινες φέρουσι φύλλα ἐνέχοντα καθαρτικὸν ὀξύ.

Στακτὴ δέ, λέγει ὁ Διοσκουρίδης, καλεῖται τῆς προσφάτου
 σμύρνης τὸ λιπαρὸν, εὐώδης τε λίαν καὶ πολυτελὲς οὔσα, καὶ καθ'
 ἑκυτὴν μύρον καλούμενον. Περὶ τοῦ μύρου τούτου λέγει ὁ Θεόφρα-
 στος· «Καὶ ἐκ τῆς σμύρνης κοπτομένης ὕδατι (κοπανιζομένης ἐντὸς
 ὕδατος) ἔλακιον ρεῖ· στακτὴ γὰρ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ μικρὸν στά-
 ζειν» (περὶ ὀσμῶν, 29).

(¹) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος Πατὴρ ῥῆσιν ἐκ τῆς πρὸς Ἐ-
 φεσίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου· «Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ
 ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα» (4, 10).
 ἤτοι ὅλα τὰ κτίσματα, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, καὶ ὅλους τοὺς
 τόπους ἀπὸ τὴν μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος δεσποτεῖαν αὐτοῦ καὶ ἐνέρ-
 γειαν· διότι μὲ τὴν θεότητά του πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὡς παν-
 τχοῦ ὦν καὶ ὡς ἄπειρος, ὅλους τοὺς τόπους τοῦ παντός ἐπλήρου.

παρὰ αἱ εὐγενεῖς καὶ μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί· Αὐταὶ ἀφ' οὗ ἐγνώρισαν καλὰ τὸν Χριστὸν ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὰ ἀνθρώπινα συγκαταβάσεώς του, ἔχαροποίησαν αὐτὸν μὲ τὴν τιμὴν ὅπου τοῦ ἔκαμαν, μὲ ἀληθινὴν πίστιν καὶ τελείαν ἀγάπην δοξάζουσαι αὐτοῦ τὴν θεότητα. Τὰ δὲ ἀρώματα αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν, λέγει, μὲ φειδωλίαν ἐπάνω εἰς τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ, (τουτέστιν ἡ παραβολὴ τῶν λόγων καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν δογμάτων), ἀλλ' ἀπὸ ὅλα τὰ οἰκοδομήματα ἀναδίδονται. Διότι βάρεις τοὺς μεγίστους οἴκους λέγει καὶ αὐτούς, ὅπου εἶνε κατεσκευασμένοι ἀπὸ ἐλεφαντόδοντα, μὲ τὸ νὰ θέλῃ, νὰ παραστήσῃ ὁ Προφῆτης, καθὼς φρονῶ, τὸν πλοῦτον τῆς ἀγάπης ὅπου ἔχει ὁ Χριστὸς διὰ τὸν κόσμον ('). Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Τώρα ἐμιλεῖ ὁ Προφῆτης διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, διὰ τὴν ὅποιαν ἀπὸ τὸ Ἄσμα ἐμάθεμεν ὅτι αὕτῃ μία εἶνε τελεία τοῦ Χριστοῦ περιστέρα (Ἄσμ. 6, 8), ἡ ὅποια παραλαμβάνει εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ Χριστοῦ ἐκείνους ὅπου διακρίνονται ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα των, μὲ τὸ νὰ ξεχωρίζῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καθὼς ὁ βοσκὸς ξεχωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἐρίφια. Παραστέκεται λοιπὸν ἡ βασίλισσα, ἡ ψυχὴ δηλαδή, ὅπου εἶνε νυμφευμένη μὲ τὸν νυμφικὸν Λόγον, ἡ ψυχὴ ἡ ὅποια δὲν βασιλεύεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μετέχει ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, παραστέκεται, λέγει, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Σωτῆρος, μὲ ἐνδυμασίαν ὀλόχρυσον, τουτέστι μὲ δόγματα πνευματικὰ ὅπου εἶνε μὲ τέχνην ὑφασμένα καὶ κεντημένα, σεμνῶς

(') Ὁρθότερον ἀπὸ βάσεων. Ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμεχος ἐγραψαν ἀπὸ τῶν ἐλεφαντίνων. Κατὰ τὸν Νικήταν βάρεις εἶνε πύργοι δυνάτοί καὶ ὑψηλοὶ ἀπὸ μεγάλους λίθους κτιζόμενοι ἔμπροσθεν τοῦ τεύχους εἰς φύλαξιν αὐτοῦ. Φκίνεται ὅτι εἶνε λέξις ἐπιχωρία τῆς Πηλαιοστίνης, σημαίνει δὲ παλάτιον πανταχόθεν συγκεκλεισμένον ὡς πύργους. Ὁ Ἀμμώνιος λέγει ὅτι βάρις καλεῖται ἡ μεγάλη οἰκία καὶ ἐν γένει ὁ πυργειδὴς οἶκος.

καὶ ἱεροπρεπῶς κατακοσμοῦσα τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δόγματα δὲν ἔχουν μίαν ὄψιν μόνον, ἀλλ' εἶνε ποικίλα καὶ διάφορα μὲ τὸ νὰ περιέχουν τοὺς ἠθικοὺς καὶ φυσικοὺς λόγους, καὶ τοὺς ἐποπτικοὺς λεγομένους ⁽¹⁾, ἤτοι τοὺς τῆς ὑψηλῆς θεωρίας περὶ τῶν μυτητηρίων, διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς λέγει ὅτι ἡ ἐνδυμασία τῆς νύμφης εἶνε ἐλοκέντητος.

Ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου C
καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου
καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς σοῦ κάλλους σου· ὅτι αἰπὸς ἐστι
Κύριός σου καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ. Προτρέπει τὴν Ἐκ-
κλησίαν νὰ ἀκούσῃ μὲ προσοχὴν τὰς προσταγὰς τοῦ καὶ νὰ φυ-
λάξῃ αὐτάς, καὶ τὴν ἀποκτᾷ ἰδικήν του μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐ-
τῆν ὅπου τῆς δίδει, μὲ τὸ νὰ τὴν ὀνομάξῃ θυγατέρα του, καὶ
τρόπον τινὰ τὴν κάμνει τέκνον του διὰ μέσου τῆς ἀγάπης. «Ἄ-
κουσον θύγατερ, καὶ ἴδε». Διδάσκει αὐτὴν νὰ ἔχῃ γυμνασμένον
τὸν νοῦν τῆς πρὸς τὴν θεωρίαν διὰ τοῦ, Ἰδε. Παρατήρησε, λέ-
γει, μὲ προσοχὴν τὴν κτίσιν, καὶ ἀφοῦ λάβῃς ὠφέλειαν ἀπὸ
τὴν τάξιν ὅπου ὑπάρχει εἰς αὐτήν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τότε D
ἀνάβαινε εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κτίστου. Ἐπειτα λυγίζων πρὸς τὰ
κάτω τὸν μέγαλαυχον τῆς ἀλαζονείας τράχηλόν τῆς. «Κλῖνον,
λέγει, τὸ οὖς σου». Μὴ δραπετεύσῃς εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς μύ-
θους τῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ καταδέξου τὴν ταπείνωσιν τῆς φωνῆς
τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου. Κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν διδασκαλίαν
ὅπου ὑπάρχει ἐδῶ, διὰ νὰ λησμονήσῃς τὰς κακὰς ἐκείνας συνη-
θείας καὶ τὰ πατροπαράδοτα μαθήματά σου. Διὰ τοῦτο, «Ἐπι-
λάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, τρυτέστι τοῦ
διαβόλου». Διότι· Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου
γεγέννηται (Ἰωάν. 3, 8). Ἀπόρριψε, λέγει, τὰς δαιμονικὰς δι-
δασκαλίας, λησμόνησε θυσίας, χοροστασίαν νυκτερινήν, μύθους
ὅπου ἐξανάπτουν εἰς πορνείαν καὶ κάθε εἶδους ἀσίλγειαν. Διὰ E
τοῦτο θυγατέρα ἰδικήν μου σὲ ὠνόμασα, διὰ νὰ μισήσῃς τὸν

(1) Ἡ λέξις ἐποπτικὸς εἶνε φιλοσοφικὸς ἔρος. Παραβ. καὶ σελ. 166.

πατέρα ὁ ὅποις προτῆτερα σὲ ἐγέννησε καὶ σὲ εἶχε προωρισμένην διὰ τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἐὰν μὲ τὴν λησμοσύνην αὐτὴν ἐξαλείψῃς τὰς κηλίδας ὅπου ἔχεις ἀπὸ τὰ καλὰ μαθήματα, τότε, ἀφοῦ ἀποκτήσῃς πάλιν τὸ ἰδικόν σου γάλλος, θὰ φανῇς ποθητὴ εἰς τὸν νυμφίον σου καὶ βασιλεῖα (¹). «Ὅτι αὐτός ἐστι ὁ Κύριός σου καὶ προσυνήσουσιν αὐτῷ» (²), Τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς φανερῶνει μὲ τό, «αὐτός ἐστι Κύριός σου». Θὰ προσκυνήσουν δὲ αὐτὸν ὅλη ἡ κτίσις· Διότι· *Ἐν ἱφ' ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων* (Φίλιπ. 2, 10³). Καὶ θυγάτηρ Τύρου (⁴) ἐν δώροις. Τὸ πρόσωπόν

168
Α

(¹) Τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ ψαλμοῦ ἀπὸ τό, «Ἀκουσον θύγατερ» ἕως τοῦ, «εἰτι αὐτός ἐστι Κύριός σου», ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀναφέρει· εἰς τὴν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον· δι' αὐτὸ δὲ ψάλλονται ὡς *Προκείμενα* εἰς ὅλας τὰς ἑορτὰς τῆς Παναγίας. Θεωρεῖ δὲ αὐτοὺς ἰσοδυνάμους πρὸς τό, «Χαῖρε Κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εἰς τὸν λόγον τοῦ εἰς τὰ Εἰσόδια ἀναφέρει ὅτι τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔλεγεν ὁ ἀρχιερεὺς Ζαχαρίας, ὅτε εἰσέφερεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων τὴν Θεοτόκον τριετίζουσαν (Νικόδ.)

(²) Οἱ μὲν ἄλλοι τρεῖς τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τῆς Γραφῆς εἰς τὴν θυγατέρα ἀναφέρουσι τὴν προσκύνῃσιν. Διὸ καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει τὴν γραφὴν, «καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ». Καὶ ὁ μὲν Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων ἐγραψαν, «καὶ προσκύνησον αὐτῷ», ὁ δὲ Σύμμαχος, «καὶ προσκυνεῖ αὐτῷ».

(³) Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως θὰ πέσουν νὰ προσκυνήσουν τὸν Κύριον καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες· οὗτοι θὰ τὸν προσκυνήσουν ὡς μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ἀντισταθοῦν καὶ μάχωνται πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ὁμοίως καὶ οἱ ἄσβεστοι.

(⁴) Ἀντί, ἡ Ἀτύρος, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης ὁποῦ ὀνομάζει κάθε πόλιν θυγατέρα τῆς χώρας δηλαδὴ εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ πόλις. Ὅμοιως, «θυγάτηρ Βαβυλώνης» ἀντί, «ἡ Βαβυλώνη». Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ὁ Προφῆτης διὰ τῆς Τύρου ὑπαινίσσεται τὴν κλησιν ὅλων τῶν ἔθνων, τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ πιστεύσουν εἰς Χριστόν.

σου λιτανεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ. Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Χανανίτιδα χώραν κατ' ἐξοχὴν ἐπεκράτει ὑπερβολικὴ εἰδωλολατρεία. Μητροπολις δὲ τῆς Χαναάν ἦτο ἡ Τύρος ⁽¹⁾. Ὁ λόγος λοιπὸν μὲ τὸ νὰ παρακινή εἰς ὑπακοὴν τὴν Ἑκκλησίαν, «καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Τύρου ἀκόμη θὰ ἔλθῃ, λέγει, μίαν ἡμέραν μὲ δῶρα. Καὶ τὸ ἰδικόν σου δὲ πρόσωπον θὰ προσκυνήσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ μὲ δῶρα». Δένειπεν, «ἐπεὶ θὰ προσκυνήσουν μὲ δῶρα», ἀλλὰ «τὸ πρόσωπον τὸ ἰδικόν σου». Διότι τῶντι δὲν προσκυνεῖται ἡ Ἑκκλησία, ἀλλὰ τῆς Ἑκκλησίας ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον πρόσωπον ὠνόμασεν ἡ Γραφή.

Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν B κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὁλίσω αὐτῆς. Ἄφου ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς διδασκαλίας τῆς κακίας, μὲ τὸ νὰ ὑπῆκουσεν εἰς τὸ νέον δόγμα τῆς πίστεως καὶ ἐλησμένητε τὸν λαὸν τῆς καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς τῆς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διηγεῖται τώρα ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀφορῶσιν εἰς αὐτήν. Καὶ ἀφοῦ εἶδε τὴν ἀπόκρυφον καθαρότητά τῆς, «Ὁλη, λέγει, ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, τουτέστι τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία πλέον

(1) Τύρος κυρίως ἦσαν δύο πόλεις τῆς Φοινίκης ἡ μὲν ἐπὶ τῆς στερεᾶς, πρὸς Ν. τῆς Σιδῶνος, ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Σιδωνίων, ἡ δὲ ἐπὶ νήσου, κτισθεῖσα κατὰ τὸν 10 αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τοῦ Χειράμ, ὀχυρωτάτη καὶ δυσάλωτος. Ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἀπῆρτισεν αὕτη ἰδιαίτεραν πλουσιώτατον κράτος θαλασσινόν, ἡ βασιλεία τῶν θαλασσῶν ἐπικληθεῖσα, τῆς ὁποίας τὸ ἐμπόριον ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ πορφύρα τῆς οὐδαμοῦ ἄλλου εὕρισκετο. Ἡ δὲ πολυτέλειά τῆς καὶ ὁ ἄσματος βίος τῆς ἐξισοῦντο μὲ τὰ πλούτη τῆς. Ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τῆς εἰδωλολατρείας, εἶχε δὲ ναοὺς εἰδωλικούς ἐκ κέδρου μετὰ χρυσῶν κιόνων. Ἡ σημερινὴ Τύρος καλουμένη Σούρ, ἔχει περὶ τὰς 6,000 κατοίκους, κατὰ τὸ ἥμισυ Μουσουλμάνους.

Χαναάνιτις δὲ χώρα καὶ γῆ Χαναάν εἶνε ἡ μετέπειτα Παλαιστίνη, ὀνομασθεῖσα οὕτω ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Νῶε Χαναάν καλουμένου, ὅστις κατώκησεν ἐκεῖ.

ἔγεινε μὲ τὸ μέσον τῆς υἰοθεσίας θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἔσω-
 θέν ἐστι. Δηλαδή προτρέπει ὁ λόγος νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ ἐν-
 C ὁτάτα μυστήρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης, μὲ τὸ νὰ εὐρίσκει-
 ται ἐκεῖ ἐνδον τὸ κάλλος τῆς νύμφης. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος
 προευντρεπίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τὸν Πατέρα, ὅστις βλέπει εἰς τὰ
 ἀπόκρυφα, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προσεύχεται καὶ πράττει ὅλα τὰ πνευ-
 ματικά ἔργα του, ὅχι διὰ τὸν ἴδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ διὰ νὰ
 γείνη φανερὸς εἰς μόνον τὸν Θεόν (Ματθ. 6, 6), αὐτὸς ἔχει ὅλην
 τὴν δόξαν τοῦ ἐσωτερικῶς, καθὼς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως.
 Ὅθεν καὶ τὰ χρυσῶτά τὰ ὀλόχρυσα, μὲ τὰ ἱπῶα ἡ θυγάτηρ
 τοῦ βασιλέως εἶνε ἐνδυμένη ὀλόκληρος καὶ στολισμένη, καὶ αὐτὰ
 εἶνε ἐσωτερικά καὶ πνευματικά. Καμμίαν προσπάθειαν νὰ μὴ
 ἔχῃς εἰς τὸν ἐξωτερικὸν χρυσὸν καὶ εἰς τὸν σωματικὸν στολισμόν,
 ἀλλὰ νὰ ἔχῃς εἰς τὸν νοῦν σου κάποια ἐνδυμασίαν, ὅπου εἶνε ἀξία
 νὰ στολίσῃ ἐκεῖνον ὅπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος,
 καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· Ἐκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρω-
 πον, καὶ ἐκδυσάμενοί τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνω-
 D σιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος (Κολασ. 3, 9—10¹). Καὶ
 ἐκεῖνος δὲ ὅπου ἐφόρεσε σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρησιμότητα, τα-
 πεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα (Κολασ. 3, 12),
 ἐσωτερικῶς εἶνε ἐνδυμένος, καὶ εἶνε στολισμένος κατὰ τὸν
 ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ συμβουλεύει νὰ ἐνδυθῶ-
 μεν τὸν Κύριον Ἰησοῦν (Ρωμ. 13, 14) ὅχι ἐξωτερικῶς, κατὰ
 τὸν ἐξῶ ἄνθρωπον, ἀλλὰ διὰ νὰ περισκεπάξῃ τὸν ναῦν μας ἡ ἐν-
 θύμησις τοῦ Θεοῦ. Νομίζω δὲ ὅτι τὸ πνευματικὸν αὐτὸ φόρεμα
 ἐξυφαίνεται, ὅταν μαζί μὲ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἐπα-
 κολουθῇ συμπεπλεγμένη μὲ αὐτὴν καὶ ἡ πράξις. Διότι καθὼς
 ἐξυφαίνεται τὸ σωματικὸν φόρεμα, ὅταν ἐπιπλέκεται ἡ κρόκη μὲ
 E τὸν στήμονα, τοιοῦτοτρόπως ὅταν προὑπάρξῃ πρῶτον ὁ λόγος
 καὶ ἡ διδασκαλία, ἐὰν κατόπιν συμφώνως μὲ αὐτὴν γίνωνται
 καὶ αἱ πράξεις, τότε ἤθελε κατασκευασθῇ μία πολὺ σεμνοτάτη

(¹) Ἡ ἀποστολικὴ αὐτὴ ῥῆσις ἐξηγήθη ἐν σελ. 226.

ἐνδυμασία τῆς ψυχῆς, ἡ ἑποία θὰ ἔχῃ πλήρη καὶ τελείαν πλέον τὴν ἐνάρετον ζωὴν καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου. Οἱ δὲ χρυσοὶ κρεμῶνται ἀπὸ τὸ φέρεμα, καὶ εἶνε πνευματικοὶ καὶ αὐτοί, διὰ τοῦτο καὶ λέγονται ὅτι εἶνε χρυσοί. Ἐπειδὴ βεβαίως ὁ λόγος εἶνε μεγαλειότερος ἀπὸ τὸ ἔργον, διὰ τοῦτο ὑπάρχει τρόπον τινὰ ἀπιοιὸς χρυσὸς ὅπου περισσεύει ἀπὸ τὸ ὕψωμα, τὸ ὅποιον εἶνε διὰ τὴν πρᾶξιν. Ἀκολουθοῦν δὲ τὴν Νύμφην τοῦ Κυρίου ψυχαί τινες, ἔσαι δὲν ἐδέχθησαν σπέρματα ξένων καὶ ἐναντίων τῆς θείας διδασκαλίας λόγων, αἱ ὅποιαι θὰ προσενεχθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, ἀκολουθοῦσαι τὴν Νύμφην. Ἄς ἀκούσουν δὲ καὶ ὅσαι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Κύριον παρθενίαν, ὅτι παρθένοι θὰ προσενεχθοῦν εἰς τὸν βασιλέα· παρθένοι δέ, ὅσαι εἶνε πλησίον τῆς Ἐκκλησίας, ὅσαι ἀκολουθοῦν κατόπιν τῆς καὶ δὲν ἀποπλανῶνται ἀπομακρυνόμεναι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν. Ἀπενεχθήσονται δὲ αἱ παρθένοι ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως. Ὅχι ἐκεῖναι αἱ παρθένοι ὅπου ἀνέλαβον τὴν παρθενίαν ὑποκύψασαι εἰς ἀνάγκην καὶ βίαν, οὐδὲ ἐκεῖναι ὅπου ἐνεκα λύπης ἢ καμμιᾶς ἀνάγκης κατεδέχθησαν τὸν σεμνὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλ' ἐκεῖναι ὅπου μὲ εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν, χαίρουσαι διὰ τὸ μέγα αὐτὸ κατῶρθωμα, αὐταὶ θὰ προσαχθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ θὰ ὁδηγηθοῦν ὅχι εἰς τὸν τυχόντα τόπον, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Διότι τὰ ἱερατικὰ σκεύη, τὰ ὅποια δὲν ἐμόλυνεν ἀνθρώπινη χρῆσις, θὰ εἰσαχθοῦν μέσα εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, καὶ θὰ ἔχουν τὴν ἀδειαν νὰ εἰσέρχωνται μέσα εἰς τὰ ἅδута, ὅπου βέβηλοι πόδες δὲν θὰ περιπατήσουν. ⁽¹⁾ Πόσον δὲ μέγα εἶνε τὸ νὰ εἰσαχθῇ κανεὶς εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως, ἐφανέρωσεν ὁ Προφῆτης Δαβὶδ ὅπου προσευχόμενος διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔλεγε· *Μίαν ἡτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ζητήσω,*

169
A

B

(1) Πολλὸ ἀρμολύοντως οἱ ἀνωτέρω στίχοι ψάλλονται κατὰ τὴν λαμπρὴν ἐορτὴν τῶν Εἰσοδίων εἰς δόξαν τῆς Κυρίας Θεοτόκου. Καὶ ἐπὶ τῇ ἐννοίᾳ αὐτῶν εἶνε συντεταγμένη ἡ χαρμῶσυνος ἀκολουθία τῆς ἐορτῆς αὐτῆς.

τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ. (ψαλ. 26, 4¹) Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοὶ σου· καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ἐπροστάχθη ἡ θυγάτηρ νὰ λησμονήσῃ τὸν λαὸν αὐτῆς καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς τῆς, δι' ἀντάμειψιν τῆς ὑπακοῆς τῆς τώρα ἀντὶ τῶν πατέρων ὅπου εἶ-
C χεν, ἀποκτᾷ υἱούς, ὅπου διαπρέπουν εἰς τόσον μέγала ἀξιώματα, ὥστε νὰ κατασταθοῦν ἄρχοντες εἰς ὅλην τὴν γῆν. Ποῖοι εἶνε λοιπὸν οἱ υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας; Εἶνε οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ ὅποιοι ἔγειναν ἄρχοντες ὅλης τῆς γῆς· Διότι· *Εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, λέγει, ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν* (ψαλμ. 18, 5)· καὶ *Καθεσθήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους καὶ κρινοῦσι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ* (Ματθ. 12, 28). Ἐν δὲ κανεὶς πατέρας τῆς νόμῃς ἐννοήσῃ τοὺς Πατριάρχας, καὶ με αὐτὴν τὴν ἐννοίαν πάλιν ὁ λόγος δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Διότι ἀντὶ ἐκείνων ἔγειναν εἰς αὐτὴν υἱοὶ διὰ μέσου τοῦ
D Χριστοῦ, ὅπου κάμνουν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ διὰ τοῦτο γίνονται ἰσότημοι με αὐτούς, με τὸ νὰ ἔχουν πρᾶξῃ τὰ ἴδια ἔργα με ἐκείνους, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰς μεγάλας τιμὰς ἔλαβον οἱ πατέρες. Βεβαίως δὲ οἱ ἅγιοι εἶνε ἄρχοντες ἐλοκλήρου τῆς γῆς, ἐξ αἰτίας τῆς στενῆς πρὸς τὸ καλὸν σχέσεώς των, με τὸ νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς τὸ πρωτεῖον αὐτῇ ἡ φύσις τοῦ καλοῦ, καθὼς ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰακώβ τὴν κατὰ τοῦ Ἡσαὺ ἐξουσίαν. Διότι· *Γίνου, λέγει, κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου* (Γεν. 27, 29). Ὅσοι λοιπὸν ἔγειναν ἰσότημοι με τοὺς πατέρας καὶ ἀπέκτησαν τὴν ὑπεροχὴν κατὰ πάντων διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, αὐτοὶ καὶ υἱοὶ τῆς νόμῃς τοῦ Χριστοῦ εἶνε, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα των διορίζονται ἄρχοντες ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν γῆν. Παρατήρησε δέ, πα-

(¹) Κατὰ τὸν σοφὸν Ζυγαδηνὸν ὁ Δαβὶδ τόσον εὐλαβὴς ἦτο καὶ φιλόθεος, ὥστε ἤθελε μόνος του νὰ ἐπιδλέπῃ τὴν ἐν τῷ Ναφ τάξιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀκριβῶς ὅλων τῶν κανονικῶν διατάξεων.

ρακαλῶ, τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλείσσης πόσον μεγάλη εἶνε ἐπάνω
 τῆς· νὰ χειροτονῇ καὶ νὰ διορίζῃ ἄρχοντας ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν E
 γῆν. Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γε-
 νεᾷ. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα καὶ
 εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τελευταῖον δὲ πάλιν ὁ λόγος γίνε-
 ται ὡσὰν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας· ὅτι· «Μνησθήσο-
 μαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»⁽¹⁾. Ποία δὲ εἶνε
 ἡ μνήμη αὐτῇ τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἐξομολόγησις τῶν λαῶν ⁽²⁾,
 τουτέστιν ἡ εὐχαριστία ὅπου θὰ κάμνουν αἰωνίως οἱ λαοὶ πρὸς
 τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

170
A

*Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν νύκτων Κορέ·
 ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός.*

Νομίζω ὅτι ὁ ψαλμός οὗτος προφητεύει δι' ἐκεῖνα τὰ ὅποια
 θὰ γείνουν εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Αὐτὸ τὸ τέλος προεγνώ-
 ρισε καὶ ὁ Παῦλος καὶ λέγει· *Εἴτα τὸ τέλος, διὰν παραδῶ τὴν*

(1) Ὁ στίχος αὐτός ψάλλεται κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Θεοτόκου, καὶ
 εἰς τὴν Παράκλησιν· διότι δι' αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ κατὰ τὸν ἱερὸν Μάρκον
 τὸν Εὐγενικόν, προφητεύει τὴν ᾠδὴν τῆς Θεοτόκου, ὥστε αὕτη εἶπε
 τό, Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. Ἀλλὰ καὶ
 ὁλος ὁ ψαλμός οὗτος ψάλλεται εἰς τὰς ἱερὰς Ἀγρυπνίας τῶν ἐορτῶν
 τῆς Θεοτόκου ὡς πολυέλεος, καὶ ὀνομάζεται «Πολυέλεος τῆς Πανα-
 γίας», εἰς κάθε στίχον προστιθεμένων καὶ ἐγκωμιαστικῶν χαιρετισμῶν
 πρὸς τὴν Δέσποιναν τοῦ κόσμου καὶ καταφυγὴν τῶν Χριστιανῶν.

(2) Ἐξομολόγησις κυρίως εἶνε ἐμφαντικὴ ὁμολογία ἢ τῶν ἀ-
 γαθῶν ὅπου ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ τῶν κακῶν ὅπου ἐπράξαμεν.
 Ὡστε ἄλλοτε μὲν τὸ «ἐξομολογοῦμαι» σημαίνει δοξολογῶ ἢ εὐχα-
 ριστῶ τὸν Θεόν, ἄλλοτε δὲ ἐξομολογοῦμαι τὰς ἀμαρτίας. Παράβαλε
 καὶ σελ. 134 καὶ 151.

βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ (Α', Κορ. 15, 24¹). Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ πράξεις ἡμῶν μᾶς ὁδηγοῦν ἐκάστη πρὸς τὸ ἰδικόν της τέλος, τουτέστιν ἢ μὲν ἀγαθὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἢ δὲ φαύλη πρὸς τὴν αἰώνιαν καταδίκην· καὶ ἐπειδὴ αἱ συμβουλαι ἑποῦ μᾶς δίδονται ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεῦμα διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ ὁδηγοῦν εἰς ἀγαθὸν τέλος ἐκείνους ἑποῦ πείθονται εἰς αὐτάς, διὰ τοῦτο καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν λόγον ἡμπορεῖ νὰ ἐπιγράφε-
 ται ὁ ψαλμός, εἰς τὸ τέλος· διότι τὰ διδάγματα αὐτοῦ εἶνε σχετικὰ μὲ τὸ μακάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ, λέγει, διότι ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Κορέ ἐψάλη ὁ ψαλμός οὗτος⁽²⁾, τοὺς ἑποίους δὲν διαχωρίζει τὸ Πνεῦμα τὸ ἁγιον· ἐπειδὴ ὡσὰν μὲ μίαν ψυχὴν καὶ μὲ μίαν φωνήν, μὲ ὅλην τὴν ἀνα-
 μεταξὺ των ἐμόνοιαν ἐξεφώνησαν τοὺς προφητικὸς λόγους· διότι καμμίαν προφητείαν δὲν ἐπροφήτευσεν ὁ ἕνας ἑποῦ δὲν ἐ-
 προφήτευσαν καὶ οἱ ἄλλοι· ἀλλ' ἐχαρίσθη εἰς αὐτοὺς ἴσον τὸ προφητικὸν χάρισμα, διότι εἶχον ἴσην τὴν εἰς τὰ καλὰ διάθε-

(1) Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁμιλεῖ ὁ θεὸς Ἀπόστολος περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, ὑπὲρ θὰ ἐπέλθῃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ὅταν οἱ δίκαιοι ἀνιστάμενοι πρῶτοι, θὰ ἀρπαγῶσιν ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, ὅστις τότε θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἥτοι ἀποπερατῶν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου, ἐρμηνεύει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, κατορθῶναι τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, παραδίδων τοὺς βασιλευμένους ὑπ' αὐτοῦ πιστοὺς οἰκείους πλέον εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦ «παραδίδει» δὲ ἐκφράζει ὁ Ἀπόστολος ὅχι τὴν κατωτέραν θέσιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ὅτι ἥσα ἔγειναν διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν εἶνε κοινὰ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

(2) Οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ ἦσαν πρωτοψάλται τῶν χορῶν, καθὼς καὶ ὁ Ἰδίουμ, ὁ Ἀσσάφ κλπ. οἱ ὅποιοι εἶχον διορισθῇ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεὸν μὲ διάφορα μουσικὰ ὄργανα. Εἰς αὐτοὺς δὲ παρῆδεν ὁ Δαβὶδ εἰς ἐκτέλεσιν τοὺς ψαλμοὺς του, ὅσοι ἐπιγράφονται μὲ τὰ ὀνόματά των, καθὼς ὁ παρών.

σιν (1) Ἐλέχθη δὲ ὁ ψαλμὸς οὗτος ὑπὲρ τῶν κρυφίων· τουτέστι διὰ τὰ ἀπόρρητα καὶ ἅσα εἶνε ἀποκεκρυμμένα μέσα εἰς μυστήριον. Ὅταν ἔμῳς μελετήσης καλῶς ἐκάστην ἐννοίαν τοῦ ψαλμοῦ, τότε θὰ μάθῃς τὸ ἀπόκρυφον τῶν λόγων αὐτῶν, θὰ ἐννοήσῃς δὲ συνάμα ὅτι δὲν ἔμπορεῖ ὁ τυγχὼν ἄνθρωπος νὰ ἐγκύψῃ εἰς τὰ θεία μυστήρια, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ὅπου ἔχει τὴν δύναμιν νὰ γείνῃ ἐναρμόνιον ὄργανον εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του, ὥστε ἀντὶ ψαλτηρίου νὰ κινῆται ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ ἐντὸς αὐτῆς ἐνεργοῦν ἅγιον Πνεῦμα.

D

Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα (2). Μεγάλῃς βοηθείας ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας του, ὅταν ἐπέρχονται εἰς αὐτὸν πολλὰ λυπηρὰ καὶ δυσβάστακτα περιστατικά. Καθὼς λοιπὸν ἕνας ἄνθρωπος, ὅταν θέλῃ νὰ ἔγῃ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπικινδύνους περιστάσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐχθρῶν, καταφεύγει εἰς ἕνα μέρος ἀσφαλές, ἢ εἰς καμμίαν κορυφὴν βουνοῦ ὑψηλοῦ, ὅπου νὰ εἶνε ὠχυρωμένη ὁλόγυρα μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, ἔτσι καταφεύγει καὶ εἰς τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ θεωρῇ ἀνάπαυσίν του καὶ ἀσφάλειαν τὴν ἐν αὐτῷ διαμονήν. Ἡ μὲν λοιπὸν καταφυγὴ εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ ὅλους μας εἶνε παραδεκτὴ· ἀλλ' ἔμῳς μεγάλην ἀποπλάνησιν καὶ σύγχυσιν

E

(1) Ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος ὅτι καὶ οἱ πρωτοψάλται αὐτοὶ ἐψαλλον ἐξ ἁγίου Πνεύματος κινούμενοι, δὲν ἦσαν ἀπλοὶ ἐκτελεσταί· τοῦτο σημειώνει καὶ ὁ ἀνώνυμος ἐρμηνευτὴς τῶν ψαλμῶν.

(2) Τὸ σφόδρα γρηχματικῶς ἀποδίδεται εἰς τὸ θλίψεσι, καθὼς τοῦτο παρατηρεῖ ὁ θεὸς Χρυσόστομος· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, λέγει, εἶδε καταφυγὴ καὶ δύνάμεις μας καὶ βοηθὸς εἰς τὰς πολλὰς θλίψεις ὅπου μας εὗρον.»

ἔβλαψε, καὶ τοὺς κάμνει νὰ καταφεύγουν οἱ ἄθλιοι πάλιν εἰς αὐτὸν τὸν ἐχθρόν των ὥσάν εἰς κανένα φύλακά των, ὥστε νὰ καταντᾷ νὰ περικυκλῶνῃ αὐτοὺς διπλοῦν τὸ κακόν· ἢ νὰ συλληφθοῦν δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν διὰ τῆς βίας, ἢ μὲ ἀπάτην νὰ ἀπολεισθοῦν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ ἄπιστοι καταφεύγουν εἰς τοὺς δαίμονας καὶ τὰ εἰδῶλα, ἐπειδὴ μὲ τὴν σύγχυσιν ὁποῦ τοὺς ἐπροξένησεν ὁ διάβολος ἔχασαν τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

* Ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ πάλιν ὁποῦ ἐφωτίσθησαν καὶ γνωρίζουν καλὰ τὸν Θεόν, περιπίπτουν καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰς σφάλματα ὡς πρὸς τὴν καλὴν διάκρισιν τῶν πραγμάτων, μὲ τὸ νὰ κάμνουν μὲ ἀμάθειαν τὰς διὰ τὰ συμφέροντά των αἰτήσεις πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ζητοῦν μερικὰ πράγματα ὥσάν καλὰ δῆθεν, τὰ ὅποια πολ-

171 ^A λάκις δὲν εἶνε διὰ τὸ συμφέρον των, καὶ ἀποφεύγουν πάλιν ἄλλα ὥσάν κακά, ἐνῷ ἐνίοτε αὐτὰ τοὺς φέρουν μεγάλην ὠφέλειαν. Παρὰδείγματός χάριν. Εἶνε κανεὶς ἄρρωστος; Μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ἀσθενείας, εὐχεταὶ εἰς τὸν Θεόν καὶ ζητεῖ τὴν ὑγίαν του. Ἐχασε τὰ χρήματά του; Εἶνε περίλυπος διὰ τὴν ζημίαν του. Καὶ ὅμως πολλάκις καὶ ἡ ἀσθένεια εἶνε ὠφέλιμος εἰς ἡμᾶς, ὥσάκις αὕτη μέλλει νὰ σωφρονίσῃ τὸν ἁμαρτωλόν, καὶ ἡ ὑγεία εἶνε βλαβερά, ὥσάκις μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ τὴν ἔχει ὥσάν ἓνα μέσον εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὰ χρήματα εἰς μερικοὺς ἕως τώρα ἐχρησίμευσαν ὥσάν μέσα εἰς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀκολασίας των, καὶ ἡ πενία πάλιν ὠφέλισε πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶχον λάβει κακὸν δρόμον. Μήτε λοιπὸν νὰ ἀποφεύγῃς ὅσα δὲν

^B πρέπει, μήτε νὰ καταφεύγῃς εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ δὲν πρέπει. Ἄλλ' ἐν μόνον πρέπει νὰ ἀποφεύγῃς, τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μία σωτηρία νὰ σοῦ εἶνε ἀπὸ τὰ κακά, ὁ Θεός. Μὴ ἔχετε πεποιθήσιν ἐπάνω εἰς ἄρχοντας· μὴ ὑπερηφανεύεσθε μὲ τὸ ἀδέβαιον τοῦ πλούτου· μὴ κομπάζετε μὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος· μὴ ἐπιζητῆτε τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης δόξης. Κανέν ἀπὸ αὐτὰ δὲν σώζει· ὅλα εἶνε πρόσκαιρα, ὅλα εἶνε ἀπατηλά. Μία καταφυγὴ ὑπάρχει, ὁ Θεός. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων

ἐπ' ἄνθρωπον ἢ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων (Ἱερ. 17, 5). «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις». Δι' ἐκεῖνον ὅστις ἡμπορεῖ νὰ λέγῃ, «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» (Φιλιπ. 4, 13), δύναμις εἶνε ὁ Χριστός. Πολλοὶ μὲν λοιπὸν ἄνθρωποι ἡμποροῦν νὰ εἰπουν, «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ, καὶ τὸ, «Κύριε καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν» (ψαλ. 89, 1). Τὸ νὰ εἰπουν ὅμως αὐτὸ μὲ τὴν αὐτὴν διάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ λέγει ὁ Προφῆτης, τοῦτο πολὺ ὀλίγοι ἡμποροῦν νὰ τὸ κατορθώσουν. Διότι ὀλίγοι εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν θαμβωθῇ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ μένουν ὀλόκληροι προσηλωμένοι εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸν ἀναπνέουν, καὶ εἰς αὐτὸν ἔχουν ὅλην τὴν ἐλπίδα των καὶ τὴν πεποίθησίν των. Καὶ βεβαίως αὐτὰ τὰ πράγματα μᾶς διαψεύδουν, ὅταν εἰς τὰς θλίψεις μας προτιμῶμεν νὰ τρέχωμεν εἰς κάθε ἄλλον παρὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἀσθένησε τὸ παιδίον σου; Σὺ ὅμως κυττάζεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ εὕρῃ κανένα μάγον, ἢ ἐκεῖνον ὅπου κρεμᾷ εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ἀνευθύνων νηπίων τὰ περιττὰ καὶ μάταια ἐκεῖνα φυλακτὰ ἢ τέλος πάντων τρέχεις τελευταῖον καὶ εἰς τὸν ἱατρὶν καὶ εἰς τὰ ἱατρικά, χωρὶς νὰ συλλογισθῇς διόλου ἐκεῖνον ὅπου ἡμπορεῖ νὰ σὲ θεραπεύσῃ καὶ νὰ σὲ σώσῃ. Ἄν σὲ καταταράξῃ κανένα ὄνειρον, τρέχεις ἀμέσως εἰς τὸν ὄνειροκρίτην. Ἄν φοβηθῇς κανένα ἐχθρόν σου, συλλογίζεσαι νὰ ἀνακαλύψῃς κανένα ἄνθρωπον ὅπου νὰ σὲ προστατεύσῃ. Καὶ ἐν γένει εἰς κάθε ἀνάγκην σου ἀπόδεικνύσαι ὅτι μὲ τὰ λόγια μὲν ὀνομάζεις τὸν Θεὸν καταφυγὴν σου, μὲ αὐτὰ δὲ ὅπου κάμνεις προσπάθεις νὰ εὕρῃς βοήθειαν ἀπὸ τὰ ἀνωφελῆ καὶ μάταια. Καὶ ὅμως εἰς τὸν δίκαιον ἄνθρωπον ἀληθινὴ βοήθεια εἶνε μόνον ὁ Θεός. Καὶ καθὼς ἕνας στρατηγὸς ὅπου ἔχει καταρτίσει ἕνα στρατὸν γενναίων, εἶνε πάντοτε ἑτοιμὸς νὰ βοηθήσῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ἤθελε λάβῃ ἀνάγκην τοιοῦτοτρόπως. ὁ Θεὸς εἶνε βοηθός μας καὶ σύμμαχος εἰς κάθε χριστιανόν, ὅπου πολεμεῖ ἐναντίον τῶν μηχανῶν τοῦ διαβόλου, καὶ ἀποστέλλει τὰ λειτουργικὰ πνεύματα διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων ὅπου ἤθελον λάβει ἀνάγκην. Εὕρισκει δὲ ἡ θλίψις κάθε δίκαιον ἐξ αἰτίας τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν διάγει. Διότι ἐκεῖνος ὅπου

ἀποφεύγει μὲν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδόν, περιπατεῖ δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, συναντᾶται πάντοτε ἀπὸ τὰς θλίψεως. Βλέπε δὲ ὅτι ὁ Προφήτης ἔμψυχον κατεσκεύασε τὸν λόγον εἰπὼν· «ἐν θλίψει ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Διότι ἀληθῶς ὡσάν ζωντανὰ καὶ ἔμψυχα πράγματα ἐπέρχονται κατεπάνω μας αἱ θλίψεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς προετοιμάζουν τὴν ὑπομονήν, καὶ διὰ μέσου τῆς ὑπομονῆς τὴν εὐδοκίμησιν, καὶ διὰ μέσου τῆς εὐδοκίμησεως τὴν ἐλπίδα. (Ρωμ. 5, 3—4) ⁽¹⁾ Ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει. Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. (Πραξ. 14, 21). Καὶ Πολλὰ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων (ψαλ. 33, 20). Ἄλλ' ὅστις ὑπενείη μὲ γενναίότητα καὶ ἀταραξίαν τὸν ἐκ τῆς θλίψεως πειρασμὸν θὰ εἴπῃ ὅτι,

¹⁷² ^A Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς (Ρωμ. 8, 37). Τέσον δὲ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπαυδήσῃ καὶ νὰ ἀπελπισθῇ ἀπὸ τὰς θλίψεις ὁ δίκαιος, ὥστε τὰς ὑπερβολικὰς του ταλαιπωρίας τὸς θεωρεῖ ὡσάν ἀφορμὴν διὰ καύχησίν του καὶ λέγει ὅτι· «οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν. (Ρωμ. 5, 3 2).

Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταρασσεσθαι τὴν γῆν καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν· «Διὰ τοῦτο δὲν θὰ φοβηθῶμεν, λέγει, ὅταν ταρασσέται ἡ γῆ καὶ μετατοπίζονται ὄρη εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης». Ὁ προφήτης μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς φανερῶνει ὅτι μεγάλη εἶνε ἡ ἀσφάλεια, ὅταν ἔχη κανεὶς πεποιθήσιν εἰς τὸν Χριστὸν· διότι καὶ ἂν ὅλα γίνουιν ἄνω κάτω, καὶ ἂν ἡ γῆ ἀρχίσῃ νὰ περιστρέφεται ἀπὸ ταραχὴν σεισμῶν, καὶ ἂν τὰ βουνὰ ἀφήσουιν τὴν σταθερὰν θέσιν των καὶ

^B μετατεθοῦν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, «δὲν θὰ φοβηθῶμεν», δίδει ἔχομεν τὸν Θεὸν καταρυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν εἰς τὰς

(¹) Ἰδε σημ. ἐν σελ. 179

(²) Περί ἑλων τούτων πρᾶξις τε ἐν σελ. 173 καὶ ὁμιλ. εἰς τὸν 114 ψαλμόν.

θλίψεις ὅπου τόνον πολλαὶ μᾶς εὖρον. » Ποίου ἀνθρώπου ἡ καρδία εἶνε τόνον ἀπτόητος, ποίου ἀνθρώπου οἱ λογισμοὶ εἶνε τόνον ἀτάραχοι. ὥστε μέσα εἰς μίαν τόνον μεγάλην σύγχυσιν τοῦ παντός νὰ ἡμπορῇ νὰ ἔχῃ προσηλωμένον μὲ μεγίστην ἔντασιν τὸν νοῦν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος ὅπου ἔχει πρὸς αὐτόν, νὰ μὴ ἐκπλήττεται διὰ κανέν ἀπὸ ὅσα φοβερὰ συμβαίνουν ; Καὶ ὅμως ἡμεῖς ἐνός ἀνθρώπου τὴν ὀργὴν δὲν ὑπομένομεν· ἡ ὅταν κανεὶς κύων ὀρμήσῃ κατεπάνω μας, ἡ κανέν ἄλλο θηρίον, δὲν ἀποδλέπομεν εἰς τὸν Θεόν ὁ ὅποτος εἶνε βοηθός μας εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ κατατρομάζοντες, κυττάζομεν νὰ εὕρωμεν καμμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν. Ἀνέφερεν ἀνωτέρω ταραχὴν τῆς γῆς καὶ μετατόπισιν τῶν ὀρέων. Λέγει τώρα καὶ σάλον τῆς θαλάσσης καὶ ἀναποδογύρισμα, μὲ τὸ νὰ ἐμπίπτουν τὰ βουνὰ μέσα εἰς τὰ πελάγη. « Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν », δηλαδὴ τῶν θαλασσῶν. Μεγαλειτέραν δὲ κάμνουں τὴν ταραχὴν μέσα εἰς τὰ ὕδατα αὐτὰ τὰ βουνὰ, ὅπου δὲν εἶνε θεμελιωμένα εἰς τὴν-θάλασσαν, ἀλλὰ μὲ τὸν ἰδικόν των σάλον προξενουὺν μεγάλον κλονισμόν εἰς τὰ ὕδατα. Ὅταν λοιπὸν ἡ μὲν γῆ ταράσσεται ἀπὸ τὸν σεισμόν, τὰ δὲ ὕδατα τῶν θαλασσῶν θὰ ἤχησούν καὶ θὰ ἀναδράσούν ἀπὸ τοὺς πυθμένας, τὰ δὲ βουνὰ μετατοπιζονται ἀπὸ τὰς θέσεις των καὶ ὀρίστανται ἕνα μεγάλον συγχλονισμόν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, τότε λέγει, εἶνε ἀτρόμητος ἡ καρδιά μας, διότι ἔχει ἀσφαλεῖς καὶ στερεὰς τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπάνω εἰς τὸν Θεόν. Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ. Ἡμπορεῖς καὶ μεταφορικῶς νὰ ἐκλάβῃς τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥήτοῦ, καὶ νὰ ὀνομάσῃς ὄρη ἐκεῖνους τοὺς ἀνθρώπους ὅπου ὑπερφηανεύονται διὰ τὸ μεγαλειτόν των, ἀγνοοῦν δὲ τὴν κραταιὰν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπερυψώνονται ἐναντίον τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, (1) ἐπειτα δὲ νικῶνται

(1) Τοῦτέστιν ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς ῥῆσιν τῆς Β΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου· « Πᾶν ὕψωμα ἐπικυρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. » (10, 4).

ἀπὸ ἐκείνους ὅπου πρεσβεύουν καὶ κηρύττουν τὸν λόγον τῆς θείας σοφίας με δύναμιν καὶ με σοφίαν, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ κατόπιν ἐννόη-
 σουν τὴν πτωχείαν των, φοβοῦνται τὸν Κύριον καὶ ταπεινώνον-
 E ται ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἴσως δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος
 τούτου καὶ οἱ πατέρες τῆς ματαίας σοφίας ὀνομάζονται ὄρη
 καὶ οὔτοι, ὅπου ταρασσονται ἀπὸ τὴν κραταιὰν δύναμιν τοῦ
 Χριστοῦ, τὴν ἐποίαν ἐφανερώσεν εἰς τὸν σταυρικὸν ἀγῶνα ἐναν-
 τίων ἐκείνου ὅστις εἶχε τὸ κράτος τοῦ θανάτου. ⁽¹⁾ Διότι ἀφοῦ
 ὡσὰν ἓνας γενναῖος ἀγωνιστῆς ἀπεξεδύθη τὰ ἱμάτιά του, ἐπά-
 λαισε με τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καί, *Ἐδειγμάτισεν ἐν*
παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν τῷ ξύλῳ (Κολασ. 2, 15')

Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ
 Θεοῦ. Τὰ μὲν ἄλμυρὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν ὅταν με σφοδρό-
 τητα ταραχθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, βοῖζουν καὶ ἀνακατύνονται,
 τὰ δὲ ῥεύματα τοῦ ποταμοῦ ὅπου χωρὶς κρότον καὶ με ἡσυχίαν
 μεγάλην ῥέουν εἰς ἐκείνους ὅπου εἶνε ἄξιοι νὰ τὰ ὑποδεχθοῦν,
 εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τώρα μὲν ὁ δίκαιος πίνει τὸ
 ζωντανόν ὕδωρ, ⁽²⁾ ἀλλὰ καὶ ὕστερον θὰ τὸ πῇ ἀφθονώτερον,
 173
 A

(1) Ἴδε τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς ἀποστολικῆς αὐτῆς ρήσεως ἐν σελ. 132.

(2) Τόσον θριαμβευτικὴν νίκην κατὰ τὴν σταύρωσίν του κατή-
 γχεν ὁ Κύριος ἐναντίον τῶν δεινόνων, ὥστε ἐθεάτρισε, ἥτοι κατή-
 σχυεν αὐτοὺς δημοσίᾳ. Πρακτικῶς μὲν ὅτι ὁ μὲν Ἀπόστολος λέγει
 ἀάπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς με μυστικώτεραν σημάσιαν, περὶ τοῦ
 ὁποίου ἀνάγκη εἰς ἐρμηνεῖαν Θεοφυλάκτου εἰς τὸ οἰκεῖον χωρίον· ὁ δὲ
 Ἅγιος ἐνταῦθα παρκαλουθὼν τὴν ἐκ τῶν σταδίων ὥραιν εἰκόνα
 του ἐκλαμβάνει τὸ ῥῆμα ἀπολύτως με τὴν κυρίαν σημάσιαν του, καθ'
 ἣν οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐν τῷ σταδίῳ ἀπέβαλλον τὰ ἱμάτια
 αὐτῶν εἰς ἰδιαιτέρον μέρος, ἀποδυτήριον καλούμενον, καὶ οὕτω γυμνοὶ
 ἠγωνίζοντο. Καθὼς καὶ ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων γυμνὸς ἐπὶ τοῦ ξύλου
 ἐκρέματο.

(3) Ἀναφέρεται ὁ Ἅγιος εἰς ῥῆσιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐα-
 γγελίου (4, 12), τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγει·

ἔταν πολιτεγραφήθη εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τῶρα μὲν ὥσταν διὰ μέσου καθρέπτου καὶ δι' αἰνίγματος πίνει, μὲ τὸ νὰ ἐννοῇ ὀλίγον τι καὶ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ θεῖα θεωρήματα, τότε δὲ (διὰ μιᾶς πλημμυρισμένων τὸν ποταμὸν θὰ ὑποδεχθῇ, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κατακλύζη μὲ εὐφροσύνην ἑλὼν τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. (1) Ποῖος ἄλλος δὲ ἤθελεν εἶνε ὁ ποταμὸς αὐτῆς τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον γεννᾶται ἀπὸ τὴν πίστιν μέσα εἰς τοὺς ἀξίους ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν; Διότι· Ὁ πιστεύων, λέγει, εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν (Ἰωάν. 7, 38²). Καὶ πάλιν· Ἐάν τις πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον (Ἰωάν. 4, 13). Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ποταμὸς εὐφραίνει ὁλόκληρον ὁμοῦ τὴν πόλιν B τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐκείνων ὅπου εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἔχουν τὴν πατρίδα των· ἡ πρέπει νὰ ἐννοῶμεν πόλιν εὐφραινομένην ἀπὸ τὸ πλημμύρισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἑλὼν τὴν νοητὴν κτίσιν ἀπὸ τὰς ὑπερκοσμίους ἀγγελικὰς δυνάμεις ἕως εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ψυχάς. Διότι διορίζουν τινὲς ὅτι πόλις εἶνε μία συνάθροισις ἀνθρώπων σταθερὰ καὶ μόνιμος ὅπου διοικεῖται μὲ νόμους. Αὐτὸς δὲ ὁ ὅρισμός ὅπου λέγεται, διὰ τὰς ἐπιγείους

αὐτῶν ὕδωρ εἶνε τὸ ἀέναν, τὸ διὰ πικρὰ ἀναδύζον, χωρὶς νὰ σταμκτοῦν διόλου οἱ κρουνοὶ (Ὁμ. 32 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.) ἐν ἀντιθέσει δηλαδὴ πρὸς τὰ λιμνάζοντα καὶ σηπόμενα ὕδατα, ἅτινα νεκρὰ θεωροῦνται.

(1) Περὶ τούτου ἴδε σημ. ἐν σελ. 196.

(2) Κοιλίαν ἐνταῦθα τὴν καρδίαν, λέγει, παρατηρεῖ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ· «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου» (ψαλ. 39, 9)· διὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὸ δαψιλὲς καὶ ἀφθονον τῆς χάριτος ὑπαινίσσεται (Ὁμ. 51 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.) Περὶ δὲ τοῦ ἐπομένου ῥήτου λέγει ἐν τῇ 32 Ὁμ. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν· «Καθὼς ἐκεῖνος ὅπου ἔχει μέσα του τὴν πηγὴν, δὲν ἤθελε ποτὲ πάθει ἀπὸ δίψης, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὅπου ἔχει τὸ ὕδωρ αὐτὸ τὸ ζωντανὸν καὶ τρεχούμενον. Ἴδε καὶ σελ. 107.

πόλεις ἀρμόζει καὶ διὰ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, τὴν ἐπουράνιον πόλιν. Διότι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει μία συνάθροισις ὅπου συγκροτεῖται ἀπὸ τοὺς πρωτοτόκους, οἱ ὅποιοι εἶνε ἀπογεγραμμένοι εἰς τοὺς οὐρανούς· εἶνε δὲ τὸ ἐπουράνιον αὐτὸ σύστημα καὶ μόνιμον, διὰ τὸ ἀμετακίνητον τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ τῶν ἁγίων, καὶ διοικεῖται σύμφωνα μὲ νόμον τὸν οὐράνιον. Τὴν τακτοποίησιν λοιπὸν ἐκείνης τῆς πολιτείας καὶ ὅλην αὐτῆς τὴν διακανόνισιν δὲν εἶνε δυνατόν εἰς καμμίαν ἀνθρωπίνην φύσιν νὰ μάθῃ ἀκριδῶς. Διότι ἐκεῖ ὑπάρχουν, "Α ὀφθαλμοὺς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν (Α' Κορ 2, 9¹) Πλὴν τούτου ὑπάρχει ἐκεῖ ἀναριθμητὸν πλῆθος ἀγγέλων καὶ πανήγυρις ἁγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων, οἱ ὅποιοι εἶνε πολιτογραφημένοι εἰς τοὺς οὐρανούς. (2) Δι' ἐκείνην τὴν πόλιν λέγει ὁ Δαβὶδ, Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ (ψαλ. 86, 3). Εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἡσαίου, ὅτι· Θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα, οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου· ἀλλὰ κληθή-

(1) Τὸ ρητὸν τοῦτο αὐτολεξεῖ δὲν περιέχεται εἰς τὴν ἀρίστην Γραφήν. Ἴσως δὲ ἐκ τοῦ Ἡσαίου νὰ πρέλαθε τὴν ἐννοίαν αὐτοῦ κατὰ παράφρασιν. Ὁ δὲ ἱερὸς Φῶτιος φρονεῖ ὅτι πρέλαθεν αὐτὸ ὁ ἅγιος ἐκ τῶν μὴ σωζομένων σήμερον ἀποκρύφων τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. (Νικόδ.).

(2) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος ρητὸν τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς· «Προσεληλύθατε πόλιν Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πνευμάτι καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων (12, 22—23)» ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος λέγει ὅτι ἐννοεῖται ὁ οὐρανὸς κατοικημένος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι χαίρουσι καὶ ἀγάλλονται ὡς ἐν εἰς μίαν πνευμάτιν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἥτοι τὴν Σύναξιν τῶν Πρωτοτόκων, ἐκείνων ὅπου εὐηρέστησαν εἰς τὸν Θεόν, οἱ ὅποιοι ἡξιώθησαν νὰ λάβουν τὰ πρωτεῖα, οἱ Ἅγιοι δηλαδὴ καὶ τὰ Πνεύματα δικαίων τετελειωμένων, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδόωρτον, διότι καὶ οἱ Πρωτότοκοι κατὰ τὸν Νόμον διπλοῦν μερίδιον ἐλάβαν.

σεται σωτήριον τὰ τείχη σου (Ψ. 60, 15—18). Ἀποῦ λοιπὸν ἀνυψώσης τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου, τότε ἐπαξίως τῶν ἄνω ζῆτει νὰ μάθῃς τὰ περὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ποίαν ἔννοιαν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ ἄνταξίαν τῆς ἐκεῖ μακαριότητος, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εὐφραίνει μὲν ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργὸς αὐτῆς εἶνε ὁ Θεός; (1) Ἠγίασε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος. Ἴσως μὲ τὴν λέξιν σκῆνωμα ἐννοεῖ ὁ Προφήτης τὴν σάρκα τὴν θεοφόρον ὅπου ἡγιασθῇ μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἔνωσιν. Ὡστε θὰ ἐννοήσῃς σκῆνωμα τοῦ Ὑψίστου τὴν ἑνσαρκὸν ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ. (2)

Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτὴ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωτὶ πρωτῷ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, θὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὴν τὸ νὰ μένῃ ἄσει-

(1) Τὸ ἔξοχον τοῦτο ἐγκώμιον τῆς Πόλεως τοῦ Θεοῦ γράφει ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν (11, 10), διὰ νὰ δείξῃ τὸ μόνιμον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐν τῇ Ἐπουρανίᾳ Βασιλείᾳ. Σημειοῦμεν δὲ ὅτι λαμπρότατον σύγγραμμα *Περὶ Πόλεως Θεοῦ* συνέγραψεν ὁ Ἱερὸς Αὐγουστίνος, ὅπερ σώζεται λατινιστί, ἐν τῷ ὁποίῳ καταπολεμεῖ τοὺς Ἑθνικοὺς ὅπου κατηγοροῦν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ ἀναπτύσσει τὴν διδασκαλίαν του περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Εἰς δὲ τὸ τελευταῖον βιβλίον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μέλλοντος κόσμου καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν Συναξαριστὴν τοῦ Ἱεροῦ Νικοδήμου (Ίουν. 15) ὅτι, ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, φίλος τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, προαποθνήσκων, ἐμφανισθεὶς καθ' ὕπνου εἰς αὐτὸν καταγινόμενον περὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἀνωτέρω συγγράμματος καὶ διαποροῦντα περὶ τοῦ ὁποῖα ἄρχῃ γε νὰ εἶνε ἡ μακαριότης ἐκείνη ἐν τῇ Πόλει τοῦ Θεοῦ, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι εὐκολώτερον εἶνε νὰ μετρήσῃ κανεὶς τοὺς ἀστέρους τοῦ οὐρανοῦ ἢ τὴν ἀμμον τῆς θαλάσσης, πρὶν νὰ διηγηθῇ τὴν μακαριότητα τοῦ Παρθένου.

(2) Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δεσποτικὸς Πόλιν καὶ Σκῆνωμα ἐννόησε τὴν Παναγίαν Παρθένον. Διὰ τοῦτο οἱ δύο αὗτοι στίχοι ψάλλονται εἰς τὰς ἐορτὰς αὐτῆς.

στους πάντοτε, διότι θὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειάν του
 εἰς τὰς πρώτας ἀνατολάς τοῦ φωτός. Ἐἴτε λοιπὸν εἰς τὴν ἄνω
 Ἱερουσαλήμ, εἴτε εἰς τὴν κάτω Ἐκκλησίαν θὰ ἤρμοζε νὰ ἀπο-
 δοθῇ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, «ἡγίασεν ἐν αὐτῇ τὸ σκῆνωμα αὐ-
 τοῦ ὁ Ἰψιστος.» Καὶ διὰ τοῦ σκηνώματος τούτου, ἐντὸς τοῦ
 ἑποίου κατεσκήνωσεν ὁ Θεός. ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ
 δίδει εἰς αὐτὴν τὴν χάριν νὰ μὴ σείεται ποτέ, μὲ τὸ νὰ ἐξακον-
 τίξῃ τὸς ἀκτίνας τῆς προνοίας του ἵτας ἀπὸ παντοῦ εἰς ὅλα τὰ
 πέρατα τοῦ κύκλου. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διατηρεῖται ἀκε-
 ραία ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ διαμοιράζῃ εἰς ὅλους τὸ
 ἴδιον μέτρον τῆς ἀγαθότητός του «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός τὸ
 174 πρὸς πρῶτ. πρῶτ.» Τὴν μὲν λοιπὸν ἰδικὴν μας πρῶταν κάμνει ὁ
 A αἰσθητὸς ἥλιος, ὅταν ὑψωθῇ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἰδικόν μας ὀρίζοντα,
 τὴν δὲ πρῶταν εἰς τὰς ψυχὰς μας φέρει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύ-
 νης (Μαλαχ. 4, 2) ἐποῦ μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νοητοῦ φωτός
 κάμνει ἡμέραν εἰς ἐκεῖνον ὅπου τὸν ὑπεδέχθη. Διότι εἰς νύκτα
 εὐρισκόμεθα οἱ ἄνθρωποι ὅσον καιρὸν εἴμεθα εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ
 Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἀνοίξωμεν τὸ ἡγεμονικόν μας, τουτέστι τὸν
 νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας, καὶ ὑποδεχθῶμεν τὸ ἀπαύγασμα τῆς
 δόξης (Ἑβρ. 1, 3¹) καὶ φωτισθῶμεν πλουσίως μὲ τὴν λάμψιν
 τοῦ αἰδίου φωτός, «βοηθήσει τότε ὁ Θεός αὐτῇ τὸ πρὸς πρῶτ.
 πρῶτ.» Ὅταν γίνωμεν τέκνα φωτός, καὶ ἡ μὲν νύξ ἡμῶν προχω-
 ρήσῃ καὶ περάσῃ, ἡ δὲ ἡμέρα πλησιάσῃ (Ρωμ. 13, 12), τότε
 B γινόμεθα ἄξιοι τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Βοηθεῖ λοιπὸν τὴν πόλιν
 ὁ Θεός μὲ τὸ νὰ προξενῇ εἰς αὐτὴν πρῶταν μὲ τὴν ἰδικὴν του
 ἀνατολὴν καὶ ἐπιφάνειαν. Ἰδοὺ γὰρ ἄνθρωπος, λέγει, ἀνατολὴ
 ὄνομα αὐτῷ (Ζαχ. 6, 12). Εἰς ὅσους λοιπὸν ἐπανατείλῃ τὸ

(1) Ἀπαύγασμα ἡγουν ἀντανάκλασις τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς κα-
 λεῖται ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ὡς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀπὸ τὸν
 ὁποῖον γεννᾶται καθὼς τὸ φῶς γεννᾶται ἀπὸ τὸ φῶς. Περὶ τῆς ὑψη-
 λῆς ταύτης ῥήσεως τοῦ οὐρανοδόχου Παύλου ἴδε τοῦ Ἀγίου. 2 λόγ.
 κατὰ Εὐνομ.

νοητὸν φῶς, ὅταν διαλυθῇ τὸ σκότος ὅπου προῆλθεν ἀπὸ τῆς ἁγνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἁμαρτίαν, εἰς αὐτοὺς γίνεται πρωΐα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον φῶς, διὰ νὰ μὴ σκοντάπη, ὅστις περιπατεῖ ἐντὸς αὐτοῦ, ἡ βοήθεια αὐτοῦ χορηγεῖ εἰς αὐτὸν πρωΐαν. Ἴσως δέ, ἐπειδὴ ὀρθροῦ βαθίος ἐγείνεν ἡ Ἀνάστασις, θὰ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς τὴν πόλιν «τὸ πρὸς πρωὶ πρωί», ἐκεῖνος ὅπου κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς τρίτης ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως ἐκέρδῃσι τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην.

Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἐκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Φαντάσου ὅτι κάποια πόλις κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκήρυξαν ἐναντίον της τὸν πόλεμον· αὐτὴν τὴν πόλιν εἰς ἓνα διάστημα τὴν ἐπολιορκοῦσαν στενῶς πολλὰ ἔθνη καὶ βασιλεῖς ὅπου ἔλαχον νὰ κρατοῦν τὰ σκήπτρα εἰς ἕκαστον ἀπὸ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα· ἔπειτα ἔξαφνα, φαντάσου, νὰ παρουσιασθῇ ἓνας στρατηγός, ὅπου κατὰ τὴν ἰσχὺν εἶνε ἀνίκητος, καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν κινδυνεύουσαν, νὰ διαλύσῃ δὲ ἀμέσως τὴν πολιορκίαν, νὰ διασκορπίσῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν ἀναρίθμητον πληθὺν τῶν ἐχθρῶν, καὶ μόνον μὲ τὴν δυνατὴν βοήν του νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς βασιλεῖς, νὰ τοὺς κυνηγήσῃ καὶ μὲ τὴν κραταιὰν φωνὴν του νὰ κατατρομάξῃ τὰς καρδίας των. Πόση, φαντάζεσαι, ταραχὴ εἶνε φυσικὸν νὰ συμβῇ, εἰς τὰ ἔθνη, ὅπου αὐτὰ μὲν θὰ συνωθοῦνται εἰς φυγὴν καὶ θὰ καταδιώκωνται, οἱ δὲ βασιλεῖς θὰ φεύγουν πλέον ἐντρομοί; Καὶ ποῖος θόρυβος τότε σκοτεινὸς καὶ ἤλιος ἀκατάπαυστος θὰ γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς ἐντρόμου φυγῆς αὐτῶν· καὶ πόσον ὄλος ὁ τόπος ἐκεῖ θὰ εἶνε γεμάτος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν δειλίαν των ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. ὥστε παντοῦ νὰ γίνεται σάλος καὶ ταραχὴ μεγάλη εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ὅπου θὰ ὑποδέχωνται τοὺς φυγάδας; Τὴν τοιαύτην λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν ἐκ μέρους τοῦ Σωτῆρος θέλει νὰ παραστήσῃ ὁ Προφήτης διὰ τοῦ λόγου, «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἐκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.» «Ὁ Κύριος

τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων εἶνε μαζί μας, λέγει, βοηθός μας εἶνε ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ.» Εἶδεν ὁ Προφήτης τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, εἶδε τὸν ἐκ Παρθένου ἁγίας γεννηθέντα Ἐμμανουήλ, τὸ ὅποιον ὄνομα μεθερμηνεύεται «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» (Ματθ. 1, 25)· καὶ δι' αὐτὸ λοιπὸν προφητικῶς ἐκβοᾷ· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν». Μὲ αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ὁποῦ ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ἁγίους προφῆτας καὶ πατριάρχας Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν εἶνε, λέγει, ὅχι ἄλλος Θεός διαφορετικός ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ μᾶς διδάσκουν οἱ προφῆται· ἀλλ' ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὅποιος ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν καὶ συνωμίλησε μὲ τὸν θεράποντά του καὶ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεός Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεός Ἰακώβ. (Ἐξοδ. 3, 6).

- 175
A Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. «Ἐλᾶτε, λέγει, νὰ ἴδῃτε τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ κατέπαυσεν ὅλους τοὺς πολέμους, τὰ ὁποῖα τεράστια καταπληκτικὰ εἶνε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ὁ λόγος οὗτος προσκαλεῖ εἰς τὴν διὰ μέσου τῆς ἐπιγνώσεως προσέγγισιν ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶνε μακρὰν ἀπὸ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. «Δεῦτε καὶ ἴδετε» λέγει· Διότι καθὼς ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν αἱ μὲν πολὺ μακρυναὶ ἀποστάσεις κάμνουν ὥστε ἀμυδρά καὶ σκοτεινὴ νὰ γίνεται ἡ ἀντίληψις τῶν βλεπομένων πραγμάτων, ὅταν ὁμοῦς ἐκεῖνοι ὁποῦ παρατηροῦν πλησιάζουν εἰς αὐτά, τότε καθαρὰ διακρίνουν καὶ ἀντιλαμβάνονται τὰ βλεπόμενα· τοιοῦτοτρόπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς θεωρίας αἱ ὁποῖαι γίνονται μὲ τὸν νοῦν· ἐκεῖνος ὁ ὅποιος δὲν κατώρθωσε μὲ τὰ καλὰ ἔργα του νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν Θεόν καὶ νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτόν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἴδῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ μὲ καθαρὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας του. Δι' αὐτό, δεῦτε·
B πλησιάσατε πρῶτον καὶ ἔπειτα θεωρήσατε τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα εἶναι τεράστια καὶ θαυμαστά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατεπλάγησαν τὰ ἔθνη, ὁποῦ προτῆτερα ἦσαν ἐχθρικά καὶ φιλοτάραχα, καὶ τὰ ὁποῖα μεταβληθέντα ἐγένιναν ἡσυχὰ πλέον. Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου (ψαλ. 33, 12). Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορ-

εισμένοι (Ματθ. 11, 28). Πατρική εἶγε ἡ φωνὴ αὐτῇ (¹) Μὲ ἀνοικτάς τὸς ἀγκάλας ὁ Πατὴρ προσκαλεῖ νὰ ἔλθουν πλησίον του ἐκεῖνοι ὅπου ἔως τώρα ἀφηνίαζαν. "Ὅστις λοιπὸν ἀκούσῃ τὴν πρόσκλησιν καὶ πλησιάσῃ καὶ ἀκολουθήσῃ τυφλὰ ἐκεῖνον ὅπου τὸν ἐπρόσταξεν, αὐτὸς θὰ ἴδῃ ἐκεῖνον ὁ ὅποιος εἰρηνοποίησε τὰ πάντα διὰ μέσου τοῦ Σταυροῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἐπουράνια (Κολασ. 1, 2) (²) Τόξον συντρίψει καὶ συνθλάσει C ὄπλον καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ. Βλέπεις πόσον ἀγαπᾷ τὴν εἰρήνην ὁ Κύριος τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, μολονότι ἔχει μαζί του ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελικῶν ταγμάτων; Βλέπεις πόσον ἀνδρείος καὶ πόσον φιλόανθρωπος συνάμα εἶνε ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν οὐρανίων δυνάμεων; Ὁ ὅποιος ἐνῶ ἴσα-ἴσα εἶνε Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλα τὰ τάγματα τῶν ἀγγελικῶν στρατευμάτων, πουθενὰ δὲν πληγώνει κανένα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, κανένα δὲν ρίπτει κάτω νεκρόν, κανένα δὲν ἐγγίζει· ἀλλὰ συντρίβει καὶ τὰ ὅπλα των καὶ τὰς ἀσπίδας των κατακαίει μὲ τὸ πῦρ. Τὸ τόξον μὲν συντρίβει διὰ νὰ μὴ ρίπτονται πλέον ἀπὸ μακρὰν δι' αὐτῶν τὰ πεπυρωμένα βέλη, τὰ ὅπλα δὲ θὰ συνθλάσῃ τὰ ἀγγέμαχα (¹) ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατόν νὰ δέχωνται D πληγὰς ἐξ ἐνέδρας ὅσοι εὐρίσκονται πλησίον τῶν ἐχθρῶν. Καὶ τοὺς θυρεοὺς αὐτῶν, ἡγουν τὰς ἀσπίδας των θὰ κατακαύσῃ μὲ πῦρ, ἀπογυμνῶν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἐναντίους ἀπὸ τὰ πολεμικὰ των σκεπάσματα, καὶ ὅλα τὰ μέσα μεταχειριζόμενος εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐχθρῶν του.

Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός. «Παύσατε τὰς φροντίδας σας, λέγει, ἵνα νὰ μάθητε ὅτι ἐγὼ εἰμαι ὁ Θεός σας.» "Ἐφ' ὅσον μὲν καταγιγνώμεθα μὲ ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὅπου εἶνε ξένα εἰς τὸν Θεόν, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ποῖος ἀπὸ ἐκείνους ὅπου μεριμνοῦν διὰ τὰ

(¹) Παράβλεπε καὶ τὰ ἐν σελ. 202 λεχθέντα περὶ τούτου.

(²) Ἴδε τὴν ἐρμηνεῖαν ἐν σημ. σελ. 192.

(³) Μὲ τὰ ὅποια μάχονται ἐκ τοῦ πλησίον.

πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ εἶνε βυθισμένοι εἰς τοὺς περισπασμούς τῆς σαρκός, ἔμπορεῖ νὰ προσέξῃ εἰς τοὺς περὶ Θεοῦ λόγους καὶ νὰ καταστῇ ἱκανὸς ὥστε μὲ ἀκριβείαν νὰ μελετήσῃ τὰ θεωρηματά αὐτά, τὰ ὅποια εἶνε τόσο ὑψηλά: Δὲν βλέπεis ὅτι ὁ λόγος ὁποῦ ἔπεσε μέσα εἰς τὰς ἀκάνθας, καταπνίγεται ἀπὸ τὰς ἀκάνθας; (Ματθ. 13, 7—22) Ἀκανθαὶ δὲ εἶνε ἡδοναὶ τῆς σαρκός καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι. Ἀπὸ ὅλα δὲ αὐτὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀποξενωθῇ τελείως ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ σχολάσῃ ἀπὸ τὰ πάθη, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τότε νὰ ἀπολαύσῃ τὴν τελείαν γνῶσιν περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι πῶς ἔμπορεῖ νὰ εἰσελθῇ ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοια εἰς μίαν ψυχὴν, ἡ ὅποια εἶνε καταστενοχωρημένη ἀπὸ τοὺς διαλογισμούς τῆς πλάνης ὁποῦ προηγουμένως κατεκυρίευσαν αὐτήν; Ἡξευρε δὲ βέβαια καὶ ὁ Φαραὼ ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ μένει ἀργός, εἶνε φυσικὸν νὰ ἐκζητῇ τὸν Θεόν. καὶ δι' αὐτὸ ὠνειδίξε τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς ἔλεγε· Σχολάζετε, σχολασταὶ ἐστε, καὶ λέγετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευξόμεθα (Ἐξ 5, 17). Αὐτὴ ἔμως ἡ ἀργία βέβαια εἶνε καλὴ διὰ τὸν μένοντα ἀργὸν καὶ ὠφέλιμος, διότι τοῦ φέρει ἡσυχίαν, ἡ ὅποια τὸν διευκολύνει εἰς τὸ νὰ ὑποδεχθῇ τὰ σωτηριώδη διδάγματα. Καὶ ἡ δὲ ἀργία ἦτο ἐκεῖνη τὴν ὅποιαν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι, *Εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαίρουν ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.*» (Πραξ. 17, 21¹) Τὴν ὅποιαν ἀργίαν καὶ τώρα μερικοὶ μιμοῦνται, οἱ ὅποιοι τὴν ἀργίαν τῆς ζωῆς των κακῶς μεταχειρίζονται εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκουν πάντοτε κάποιαν καινοφανῆ καὶ παράξενον διδασκαλίαν εἰς τὰ τῆς πίστεως. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀργία εἶνε πολὺ ἀρεστὴ εἰς τὰ ἀκάθαρτα καὶ πονηρὰ πνεύματα. Ὅταν, λέγει, ἐξέλθῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, θὰ πορευθῶ, λέγει, εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐξῆλθον. Καὶ ἀφοῦ ὑπάγῃ, εὕρισκει τὸν οἶκον ἐκεῖνον σχολάζοντα

(¹) Μόνην σχολίαν εἶχον νὰ λαλοῦν καὶ νὰ ἀκούουν, λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος.

καὶ σαρωμένον. (Ματθ. 12, 43—44¹⁾) Μὴ γένοιτο Κύριε, ἡμεῖς νὰ πέσωμεν εἰς τοιαύτην ἀργίαν, ὥστε νὰ ἀνοίξωμεν εἰς B δὸν εἰς τὸν διάβολον, καὶ νὰ ἐμῇ ἐντὸς ἡμῶν· ἀλλὰ ἄς δώσωμεν ἐνασχόλησιν εἰς τὸν ἐσωτερικόν μας οἶκον, μὲ τὸ νὰ προλάβωμεν καὶ ἐμβάσωμεν πρότερον ἐντὸς ἡμῶν τὸν Χριστὸν διὰ μέσου τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐχάρισε τὴν εἰρήνην εἰς ἐκείνους ὅπου ἕως τότε ἐταράσσοντο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, τότε λέγει πρὸς αὐτοὺς τό, «Σχολάσατε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σας ἐποὺ σὰς ἀπασχολοῦν, διὰ νὰ μελετήσητε μὲ ἡσυχίαν τοὺς περὶ τῆς ἀληθείας λόγους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, Πᾶς δοτις οὐκ ἀποτάσσεται, λέγει, πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. (Λουκ. 14, 33) Πρέπει λοιπὸν νὰ σχολάσωμεν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ γάμου, διὰ νὰ σχολάσωμεν εἰς τὴν προσευχὴν ⁽²⁾· πρέπει νὰ σχολάσωμεν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν διὰ τὸν πλοῦτον, ἀπὸ τὴν πρὸς τὸ δοξάριον τοῦτο C ἐπιθυμίαν, ἀπὸ τὰς πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδονάς, ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ἀπὸ κάθε πονηρίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον ἡμῶν, ἵνα ἀφοῦ ἀποκτήσῃ ἡ ψυχὴ μας γαλήνην καὶ δὲν ταράσσεται ἀπὸ κανένα πάθος, ἔλθῃ ἡ ἐλλαμψὶς καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς καθαρὰ καὶ χωρὶς ἐπισκότισιν, τρόπον τινὰ ὡσὰν μέσα εἰς καθρέπτην. Ὑψωθῆσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθῆσομαι ἐν τῇ γῇ. Ταῦτα λέγει φανερὰ ὁ Κύριος διὰ τὸ πάθος του, καθὼς γράφε-

(¹) Τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χριστός τομος λέγει· «Καθὼς ἐκεῖνοι ὅπου ἀπηλλύγησαν ἀπὸ τὸ δαιμόνιον, ἐὰν ἀμελήσουν κατόπιν, θὰ πάθουν χειρότερον πείραξιν ἀπὸ τὸν διάβολον, ἔτσι καὶ ὑσοὶ ἀφῆσαντες τὰ εἰδωλὰ προσήλθον πρὸς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, θὰ πάθουν χειρότερα, ἐὰν ἀρχίσουν πάλιν τὰς εἰδωλολατρικὰς τῶν πονηρίας (Ὁμ. 43).

(²) Κομψὸν ῥητορικὸν σχῆμα ἀποτελεῖται ἐνταῦθα διὰ τοῦ σχολάζω τὸ ὅποσον σημαίνει καὶ ἀργῶ ἀπὸ κάθε ἔργου, καὶ κατὰ γινόμενον εἰς τι ἔργον. Ἐκ τοῦ πρώτου ῥήματος ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὸν λαὸν ἡ λέξις σχολή· ἡτις ἀργία· ἐκ τοῦ δευτέρου παράγονται αἱ λέξεις σχολεῖον, σχολὴ κλπ.

ται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· Καὶ γὰρ διὰ τὴν ὑψώθησιν, πάντας ἐλκύσας πρὸς ἑαυτὸν. Καὶ οὕτως, ὡς περὶ Μωϋσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως δεῖ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. (Ἰωάν. 12, 32 ¹) Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐμελλεν ὁ Χριστὸς νὰ ὑψωθῇ ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ τὰ ἔθνη, καὶ διὰ ὅλην τὴν γῆν νὰ καταδεχθῇ τὴν ὑψωσιν, διὰ τοῦτο λέγει· « Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ. » Κύριος τῶν δυνάμεων μετ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Δύο φορές ἐξεφώνησε τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Προφήτης, ἐπειδὴ ἀγάλλεται διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ὅπου ἔλαβεν. « Ὁ Κύριος τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων εἶνε μαζί μας »· μετὰ τὸ νὰ πατῇ ἐπάνω εἰς τὸν ἐχθρὸν τρόπον τινὰ καὶ νὰ σκιρτᾷ διὰ τὴν τελείαν εἰς τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν πεποίθησιν, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι τίποτε δὲν θὰ πάθῃ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν. Διότι· *Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν εἰς καθ' ἡμῶν*· (Ρωμ. 8, 31) Αὐτὸς ὅπου ἐχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ ὕστερον ἀπὸ τὴν πάλιν ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Ἰσραὴλ (Γεν. 32, 28), αὐτὸς εἶνε ἀντιλήπτωρ ἡμῶν· αὐτὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲ ὥς εἴμεθα ἡσυχοί, διότι· *Αὐτὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον.* (Ἐφ. 2, 14—15 ²)

(¹) Ὅταν οἱ Ἑβραῖοι εὕρισκοντο εἰς τὴν ἐρήμον, συνέβη νὰ ἐξέρχωνται ὄφεις ὅπου ἐδάγκων αὐτοὺς καὶ ἀπέθνησκον. Τότε ὁ Μωϋσῆς διέταξε νὰ ὑψωθῇ σταυροειδῶς ἐπὶ δόρυκος ἓνας χάλκινος ὄφιν· ὅστις δὲ ἤθελε δαγκασθῇ ἀπὸ τοὺς ὄφεις, βλέπων εἰς τὸν χάλκινον ἱατρεύετο. Τοῦτο προετύπου τὴν Σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοί, λέγει ὁ ἱερός Θεοφύλακτος, πιστεύοντες εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον καὶ ἀποδλέποντες εἰς αὐτόν, διασωζόμεθα ἀπὸ τὸν ψυχικὸν θάνατον, τὸν ὅποιον προξενεῖ ὁ νοητὸς ὄφιν.

(²) Τὴν ἐρμηνείαν ἴδε ἐν σημ. σελ. 192.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΝ ΘΓΓΟΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ.

Ἐπροσπάθησαν μὲν τινες ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς σοφοὺς νὰ εὗρουν μὲ τὴν φαντασίαν των ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἀλλὰ διηρέθησαν εἰς διαφόρους γνώμας. Διότι ἄλλοι μὲν εἶπαν ὅτι τέλος καὶ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ· ἄλλοι δὲ ὅτι εἶνε ἡ κατὰ διαφόρους τρόπους 177
χρῆσις τοῦ βίου καὶ τοῦ σώματος, καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν κτη-
νῶδεις, εἶπαν ὅτι σκοπὸς καὶ τέλος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κό-
σμον εἶνε ἡ ἡδονή. (¹) Εἰς ἡμᾶς ὅμως σκοπὸς καὶ τέλος τῆς

(¹) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Πκτὴρ τὰ διάφορα φιλοσοφικά συστή-
ματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα. Ὅλοι οἱ φι-
λόσοφοι ὅσοι σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἔθεσαν τὴν εὐδαιμονίαν, τέ-
λος θεωροῦσι τὴν πρακτικὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκτᾷ ὁ ἀν-
θρώπος τὴν εὐδαιμονίαν. Μόνον περὶ τοῦ τρόπου τῆς πρακτικῆς ἐνερ-
γείας διαφωνοῦσι. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης ὥριζε τὴν πρακτικὴν ἐνέρ-
γειαν ἡ ὁποία ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ὀρθῆς γνώσεως· διὰ τοῦτο καὶ τὰς
ἀρετὰς ὥριζεν ἐπιστήμας. «Φρονήσεις καὶ ἐπιστήμας ᾤετο (Σωκράτης)
εἶναι πάσας τὰς ἀρετὰς», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, «ὥστε ἅμα συμβαί-
νειν εἰδέναι τὴν δικαιοσύνην, καὶ εἶναι δίκαιον.» Οἱ δὲ Κυνικοὶ ὥριζον
τὴν πρακτικὴν ἐνέργειαν μόνην τέλος, ἀποκλείοντες πᾶσαν θεωρίαν·
«Ἀδύταρχη δὲ τὴν ἀρετὴν, ἔλεγεν ὁ Ἀντισθένης (Διουγ. Λαέρτ. 6, 2)
πρὸς εὐδαιμονίαν, μηδενὸς προσθεομένην ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος·
τὴν τε ἀρετὴν τῶν ἔργων εἶναι, μήτε λόγων πλείστων δεομένην, μήτε
μαθημάτων.» Οἱ δὲ Κυρηναῖκοι τέλος ὥριζον τὴν ἡδονήν, ἐξ οὗ καὶ
ἡδονικοὶ ἐκλήθησαν. Τὴν ἡδονὴν ὡσαύτως τέλος ὥριζον καὶ οἱ
Ἐπικούρειοι. Τοῦτον δὲ προηγήθη ὁ Εὐδόξος. «Εὐδόξος μὲν οὖν τὴν
ἡδονὴν τάγαθὸν ᾤετ' εἶναι διὰ τε πάνθ' ὅραν ἐπιέμενα αὐτῆς καὶ
ἐλλογα καὶ ἄλογα» (Ἀριστ. Ἠθ. Νικομ. 10, 2). Καὶ οἱ Στωικοὶ
ἐδίδασκον ὅτι πασῶν τῶν ἀρετῶν τέλος εἶνε ἡ εὐδαιμονία. «Τὰς

ζωῆς, χάριν τοῦ ὁποίου κάμνομεν ὅλα τὰ ἔργα μας, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον μὲ σπουδὴν τρέχομεν νὰ φθάσωμεν, εἶνε ἡ μακαρία ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὕτῃ δὲ γίνεται πλήρης καὶ τελεία πλεόν, μὲ τὸ ὅτι θὰ βασιλευώμεθα ἐκεῖ τότε ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀπὸ τοῦτο δὲ εὐδὲ νὰ φαντασθῇ κανεὶς δύνатаι ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εὐρεθῇ κανὲν ἄλλο πρᾶγμα καλλίτερον διὰ τὴν λογικὴν φύσιν· καὶ πρὸς αὐτὴν ἀκριδῶς τὴν μακαρίαν ζωὴν μᾶς παρακινεῖ νὰ ἀποβλέπωμεν ὁ Ἀπόστολος λέγων· *Εἶτα τὸ τέλος, διὰ παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ* (Α΄ Κορ. 15, 24¹) Αὐτὸ τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ ὁ Σοροβίας παριστάνει εἰς τὴν Προφητείαν τοῦ λέγων ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ· *Οὐ τὸ κριμὰ μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν τοῦ εἰσδῆσαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχεῖν ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργὴν μου. Ἐν γὰρ πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ· οἱ τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα* (3, 8—9). Φρονῶ λοιπὸν ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ἀποβλέπει ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν ἀπὸ ὅλων τῶν ψαλμοῦς ἐκείνους ὅσοι ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν. Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν ἐπέγραψαν ἄλλοι τοὺς ψαλμοὺς αὐτοὺς ὅλους, εἰς νῆκος, ἢ ἐπινίκιον, ἢ τῷ νικοποιῷ· Διότι ἐπειδὴ ὁ θάνατος κατεπόθη εἰς νῆκος (Α΄ Κορ. 15, 14²), καὶ ἐξηρανίσθη

ἀρετὰς πάσης ποιησθαι τέλος τὸ εὐδαιμονεῖν» (Στοβ. Ἑκλ. τόμ. 2, σελ. 64). Αὐτοὺς ὅλους τοὺς τελευταίους, Κυρηναίους καὶ Ἐπικουρείους πολὺ προσηρῶς καλεῖ ὁ Ἅγιος Πατὴρ βοσκομηματώδεις ἥτοι κτηνώδεις· διότι δὲν ἡμπόρουν νὰ ἀναβλέψουν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ νὰ ἴδουν ὅτι ἐκτὸς τῆς βορβορώδους ὕλης, μέσῃ εἰς τὴν ὁποίαν ἐκυλίσαντο, ὡσὰν χοῖροι, ὑπάρχει καὶ αὐλὸς κόσμος ὑπεράνω τῶν φθαρτῶν καὶ γήινων.

(¹) Ἴδε τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς ἐν σελ. 252.

(²) Τὸ ρητὸν πρὸς ἑλκεῖν ὁ Ἀπόστολος ἐκ τοῦ προφήτου Ὡσηε (13, 15)· σημαίνει δὲ ὅτι ὁ θάνατος ἔχασε πλεόν τὴν δυνάμιν του χωρὶς καμμεῖν ἐλπίδα νὰ ἐνισχυθῇ πάλιν.

ἐλοτελῶς ἀπὸ τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον (Ἰωάν. C 16, 33), καὶ ἐπειδὴ ὅλα ἔχουν νικηθῆ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καί, Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπὶ γείων καὶ καταχθονίων (Φιλ. 2, 10¹), εὐλόγως τὸ ἅγιον Πνεῦμα μὲ ἐπινικίους ὡδὰς προφητεῦει δι' ἐκεῖνα ὅπου εἶνε προωρισμένα καὶ φυλάττονται διὰ νὰ δοθοῦν εἰς ἡμᾶς καὶ λέγει.

Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἱ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης. Τὸ μὲν ἀκροατήριον ἀληθῶς εἶνε μέγιστον, διότι ὁ ψαλμὸς συγκαλεῖ ὅλα τὰ ἔθνη νὰ ἀκούσουν μὲ προσοχὴν αὐτόν, καὶ ὅλους ὅσοι ἔχουν γεμίσει τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὰς κατοικίας των. Προσελκύει δέ, νομίζω, καὶ γηγενεῖς, καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ πλουσίους, καὶ πένητας, καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ καὶ μεγαλοπρεπὲς κήρυγμα συγκαλεῖ ὅλους εἰς ἀκρόασιν. Πείρα σκοπία ὑπάρχει ὅπου νὰ ἀνυψοῦται τόσο πολὺ ὑψηλότερα ἀπὸ ἑλὴν τὴν γῆν, ὥστε ἀπὸ αὐτὴν διὰ μιᾶς νὰ ἴδῃ κανεὶς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ μὲ τὸ βλέμμα του νὰ συμπεριλάβῃ συγχρόνως ἑλὴν τὴν οἰκουμένην· Ποῖος εἶνε τόσο πολὺ μεγαλοφωνότατος κῆρυξ, ὥστε νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ ἀκουσθῇ συγχρόνως ἀπὸ τόσας ἀκοάς; Ποῖος εἶνε ὁ τόπος αὐτὸς ὅπου ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τὴν πολυπληθεστάτην αὐτὴν σύναξιν τοῦ κόσμου; Πόσον δὲ μέγας πρέπει νὰ εἶνε ὁ διδάσκαλος αὐτὸς καὶ πόσον πρέπει νὰ ὑπερέχῃ ἀπὸ ὅλους τοὺς διδασκάλους τοῦ κόσμου κατὰ τὴν σοφίαν του, ὥστε νὰ εὕρῃ μίαν διδαχὴν, ἢ ὅποιά νὰ εἶνε ἀξία τῆς τόσο μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς Συνάξεως; Περίμενε ὀλίγον καὶ θὰ μάθῃς ὅτι ἀντάξια τῆς προσκληρίσεως αὐτῆς εἶνε ὅσα λέγονται κατέπιν. Διότι ἐκεῖνος μὲν, ὅπου συγχροτεῖ αὐτὴν τὴν Σύναξιν καὶ προσκαλεῖ ὅλους μὲ τὸ κάλεσμά του, εἶνε ὁ Παράκλητος, (2) τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας,

(1) Τὴν ἐρμηνεῖαν τούτου ἴδε ἐν σελ. 246.

(2) ὁ Παράκλητος δὲ καλεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ παρκαλεῖν καὶ παρκαμθεῖσθαι καὶ συναντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀσθενείας;

τὸ ὅποιον μὲ τὸ μέσον τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων συν-
 ἄζει ν' ἀκούσουν ἐκείνους ὅπου θέλουν νὰ σωθοῦν. Ἐπειδὴ δὲ
 αὐτῶν, *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς*
τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν (Ψαλ. 18, 5),
 διὰ τοῦτο λέγει, «Ἀκούσατε πάντα τὰ ἔθνη καὶ πάντες οἱ κα-
 τοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.» Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ
 Χριστοῦ συνεκροτήθη ἀπὸ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τάξεις,
 διὰ νὰ μὴ ἀπομείνῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν τοῦ κηρύγμα-
 τος. Διότι τρία ζεύγη, καθὼς βλέπομεν, ὑπάρχουν τῶν προσκα-
 λεσμένων, μέσα εἰς τὰ ὅποια περιλαμβάνεται ὁλόκληρον τὸ γέ-
 νος τῶν ἀνθρώπων· τὰ ἔθνη καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην·
 οἱ γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πένη-
 178 ^A *τες*. Ποίους λοιπὸν ἀφῆκεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀχρόασιν; Ὅσοι εἶνε
 ξένοι καὶ ἀλλότριοι τῆς πίστεώς μας προσεκλήθησαν διὰ μέσου
 τῶν Ἑθνῶν. Ὅσοι εἶνε πιστοὶ καὶ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν
 Ἐκκλησίαν, εἶνε οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. «Γηγενεῖς» εἶνε
 ὅσοι φρονοῦν τὰ γῆϊνα καὶ εἶνε προσκολλημένοι σφιγκτὰ εἰς τὰ
 θελήματα τῆς σαρκός. «Γιοὶ τῶν ἀνθρώπων» εἶνε ὅσοι λαμβά-
 νουν κάποιαν φροντίδα διὰ τὸ λογικόν καὶ γυμνάζουν αὐτὸ εἰς
 τὰ καλὰ· διότι ἰδιαίτερον γνῶρισμα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ логи-
 κόν. «Πλούσιοι καὶ πένητες» πάλιν ἀπὸ τοῦτο διακρίνονται· οἱ
 μὲν, διότι ἔχουν περισσότερα ἀπὸ ὅσα τοὺς ἀναγκαιοῦν· οἱ δέ,
 διότι εὐρίσκονται εἰς στέρησιν τῶν ἀναγκαιῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ
 ἰατρὸς τῶν ψυχῶν δὲν ἤλθε νὰ προσκαλέσῃ εἰς μετάνοιαν τοὺς
 δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς (Ματθ. 9, 13), διὰ τοῦτο
 κατέταξεν εἰς τὴν πρόσκλησίν του πρῶτα-πρῶτα ἐκεῖνο τὸ μέ-
 ρος ἐξ ἐκάστου ζεύγους, ὅπου εἶνε καταδικασμένον ὡς ἁμαρτωλόν.
 B Διότι τὰ Ἑθνη εἶνε βεβαίως χειρότερα ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας

ἡμῶν», ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων (Κκτῆχ. 16, 20).
 Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἁγίων Πτετέρων ἐξήγησαν τὴν λέξιν.
 Κεὶ ὁ Ὀριγένης· ἀπὸ τῆς παρηγορίας ὀνομάζεται Παράκλητος τὸ
 ἅγιον Πνεῦμα» (περὶ ἀρχῶν 2, 7).

τὴν οἰκουμένην· ἀλλ' ὅμως ἐπροτιμήθησαν εἰς τὴν πρόσκλησιν, διὰ νὰ λάβουν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸν ἱατρὸν πρῶτον ἔσοι εἶνε ἄρρωστοι. Πάλιν οἱ γηγενεῖς κατετάχθησαν ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ πλούσιοι ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς πένητας. Ἐκεῖνο τὸ τάγμα ὅπου εἶνε ἀπηλπισμένον καὶ δύσκολα ἤμπορεῖ νὰ σωθῇ, προσεκλήθη προτῆτερα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Διότι τόσον μεγάλη εἶνε ἡ φιλανθρωπία τοῦ ἱατροῦ· εἰς τοὺς πλέον ἀσθενεῖς μεταδίδει προτῆτερα τὴν ὠφέλειαν. Συγχρόνως δὲ ἡ ἀπὸ κοινοῦ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς τὴν πρόσκλησιν εἶνε ἓνα μέσον ὅπου προξενεῖ ἀκόμη καὶ εἰρήνην καὶ ἐμόνειαν ἀναμεταξύ των, ὥστε αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῶν διαφορῶν ἐπαγγελμάτων αὐτῶν καὶ C τῆς διαφοροῦ τάξεως εὐρίσκονται εἰς διάσταςιν ἀναμεταξύ των, νὰ συνηθίσουν διὰ μέσου τῆς κοινῆς Συνάξεως εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην. Διότι ἅς μάθῃ ὁ πλούσιος ὅτι μαζὶ μετὸν πτωχὸν προσκαλεῖται μετ' ἰσότημον πρόσκλησιν ὡσὰν ἴσος μετ' αὐτόν. Διότι, «Ἐπὶ τὸ αὐτό, λέγει, πλούσιος καὶ πένης.» Ἀφοῦ ἀφήσῃς σὺ ὁ πλούσιος ἔξω τὸ μεγαλεῖον ὅπου ἔχεις ἀπέναντι τῶν κατωτέρων σου, καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν ὅπου σοῦ φέρουν τὰ πλούτη, τότε ἐμβαίνει μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Μῆτε ὁ πλούσιος λοιπὸν νὰ καταφρονῇ τὸν πτωχόν, μῆτε ὁ πτωχὸς νὰ τρέμῃ τὴν ἀνθεντικὴν ἐξουσίαν τῶν πλουσίων, μῆτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ περιφρονοῦν τοὺς γηγενεῖς, μῆτε οἱ γηγενεῖς πάλιν νὰ ἀποξενώνωνται ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ τὰ ἔθνη D ἅς συνηθίζουσιν εἰς τὴν μετὰ τῶν κατοικοῦντων τὴν οἰκουμένην συναναστροφὴν, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην ἅς ὑποδέχωνται διὰ μέσου τῆς ἀγάπης ἐκείνους ὅπου εἶνε ξένοι ἀπὸ τὰς Διαθήκας. (1)

(1) «Ξένοι τῶν διχθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας» ἦσαν οἱ Ἑθνικοὶ ἐνῶ οἱ Ἰσραηλῖται ἐξέπεσαν ἀπὸ αὐτὰς ὅχι ὡς ξένοι, ἀλλ' ὡς ῥάθυμοι. Ἦσαν δὲ αἱ Διχθηκαὶ αὐταὶ τῆς ἐπαγγελίας τό, «Σοὶ δώσω τὴν γῆν κλπ. (Γέν. 15) καὶ ὅσα ἄλλα, τὰ ὅποια ἐννοοῦνται καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς πνευματικῶς. Παρὰ β. καὶ σημ. σελ. 204.

Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, *Καρδία πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν* (Ρωμ. 10, 10¹), καὶ ἐπειδὴ ἡ κατόρθωσις αὐτῶν τῶν δύο, ἥτοι πίστεως καὶ ὁμολογίας, φέρει τὴν τελειότητα. διὰ τοῦτο καὶ τὰ δύο ὁ λόγος τοῦ Προφήτου συνήνωσε, καὶ τὴν ἐνέργειαν δηλαδὴ τοῦ στόματος καὶ τὴν μελέτην τῆς καρδίας. Διότι ἐὰν βεβαίως δὲν ὑπάρχη προηγουμένως μέσα εἰς τὴν καρδίαν ἀποταμιευμένον τὸ ἀγαθόν, πῶς θὰ ἐκβάλῃ μὲ τὸ στόμα ἔξω τὸν θησαυρὸν αὐτὸν ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ἔχει αὐτὸν μέσα του κρυμμένον; Καὶ ἐὰν πάλιν κανεὶς ἔχῃ τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν καρδίαν του καὶ δὲν τὰ φανερώῃ μὲ τὸν λόγον, θὰ ἀκούσῃ τότε αὐτός· *Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;* (Ἐκκλ. 20, 32) Διὰ τοῦτο βίβαια χάριν μὲν τῆς ὠφελείας τῶν ἄλλων τὸ στόμα μου ἅς λαλῇ λόγους σοφούς καὶ συνετούς, χάριν δὲ τῆς ἰδικῆς μας προκοπῆς, ἡ καρδία ἡμῶν ἅς ἔχῃ παντοτεινὴν τῆς μελέτης τὸ ἀγαθὸν μὲ σύνεσιν. Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου. ⁽²⁾ Ἀκόμη ὁ Προφήτης ἐξακολουθεῖ νὰ συσταίῃ τὴν ἰδικὴν του προσωπικότητα καὶ νὰ ἀνυψῇ αὐτήν, διὰ νὰ μὴ καταφρονηθῶσιν εὐκολὰ οἱ λόγοι του, ὥσάν νὰ ἐκφέρωνται τάχα ἀπὸ καμμίαν ἀνθρωπίνην ἐπινόησιν. Ὅσα μανθάνω, λέγει, ἀπὸ τὸ ἅγιον

179 ^A Πνεῦμα, αὐτὰ σὰς φανερώνω, χωρὶς νὰ λέγω κανέν ἰδικόν μου,

(1) Μὲ τὴν καρδίαν του μὲν καὶ τὴν διάνοιάν του πιστεύων ὁ Χριστιανὸς δικαιώνεται, μὲ τὴν ὁμολογίαν δὲ τοῦ στόματός του εὐρίσκει τὴν τελείαν σωτηρίαν. Ὡστε ἡ πίστις διχλάμπει, ὅταν εἶνε ἀνωμένη μὲ τὴν ὁμολογίαν.

(2) *Πρόβλημα*, λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, εἶνε λόγος συνεσκησμένος καὶ αἰνιγματώδης. Καθὼς δηλαδὴ εἶνε ὅλοι οἱ προφητικοὶ λόγοι. Εἶνε δὲ τοιοῦτοι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ διὰ νὰ ἐξεγείρεται ἡ προσοχὴ τῶν πιστῶν, προσθέτει ὁ Χρυσὸς Ἅγιος, ἐπειδὴ ἡ εὐκολία φέρει ῥαθυμίαν.

κανέν ἀνθρώπινον. Ἄλλ' ἀφοῦ ἤκουσα μὲ ἀκρίβειαν λόγια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον μέσα εἰς μυστήριον καλῶς κεκρυμμένην μᾶς παραδίδει τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτω διὰ σᾶς καὶ φανερώνω τὰ λόγια αὐτά. Τὰ ἀποκαλύπτω δὲ ἔχει μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ διὰ τοῦ μέλους τοῦ ψαλτηρίου. Εἶνε δὲ τὸ ψαλτήριον μουσικὸν ὄργανον, τὸ ὅποιον μὲ ἁρμονίαν ἐκβάλλει τοὺς φθόγγους σύμφωνα μὲ τὴν μελωδίαν τῆς φωνῆς. Τὸ λογικὸν λοιπὸν ψαλτήριον τότε κατ' ἐξοχὴν ἐνεργεῖ, ὅταν αἱ πράξεις γίνωνται σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους. Καὶ ἐκεῖνος εἶνε πνευματικὸν ψαλτήριον, ὁ ὅποιος ἐποίησε καὶ ἐδίδασκεν. Αὐτὸς τότε μὲ ψαλμοὺς φανερώνει τὰ ἀπόκρυφα πνευματικὰ λόγια, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὸ ἰδικόν του παράδειγμα ἀποδεικνύει ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ γείνουν αὐτὰ ὅπου διδάσκει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχει τὴν συναίσθησιν ὅτι κανέν ἀνάρμοστον πρᾶγμα, κανέν ἀσύμφωνον μὲ τὸν ἑαυτὸν του B δὲν ἔπραξεν εἰς τὴν ζωὴν του, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκολουθῶς προχωρεῖ μὲ πεποίθησιν εἰς τοὺς ἐφεξῆς λόγους. Ἵνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ; ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου οὐ κυκλώσει με. (1) Πονηρὰν ἡμέραν ὀνομάζει τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως, διὰ τὴν ὅποιαν λέγει ἡ Γραφή· *Ἡμέρα Κυρίου ἀνιάτος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη*. (Ἡσαΐ. 13, 9). Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν λέγει ὁ Προφήτης ὅτι «ἐκαστον ἄνθρωπον θὰ τὸν περικυκλώσουν τὰ διαβούλια αὐτοῦ, τουτέστιν οἱ στοχασμοὶ του καὶ οἱ διαλογισμοὶ του.» (Ἦσ. 7, 2). Τότε λοιπὸν ἐγώ, ἐπειδὴ δὲν ἔχω

(1) Ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει «κυκλώσει με» ἄνευ τῆς ἀρνήσεως. Ἄλλ' ὁ Ἅγιος ἀνέγνωσε μετ' ἀρνήσεως. Ὅμως καὶ τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον ἄνευ ἀρνήσεως περιέχει τὸν στίχον. Τὸ δέ, ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου, εἶνε περίφρασις τοῦ ἡ ἁμαρτία μου. Διότι πτέρνα ὀνομάζεται ἡ ἀπάτη ἐν τῇ Γραφῇ, καὶ πτερνίζω τὸ ἀπατῶ. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἁμαρτία εἶνε ἀπάτη ἐξαπατῶσα τὸν πράττοντα αὐτήν. «Ἀνομίαν τῆς πτέρνης» ὁ Ὀριγένης ἐννοεῖ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ, διὰ τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ὁ ὄφις τὸ τηρεῖν τὴν πτέρναν τοῦ ἀνθρώπου.

πράξει κανέν παράνομον ἔργον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς μου, δὲν φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηράν. Διότι δὲν θὰ ἔλθουν νὰ σταθοῦν ὁλόγυρά μου τὰ ἔχνη τῶν ἁμαρτιῶν μου, οὔτε θὰ με περικυκλώσουν ὥστε με τὴν σιωπηλὴν κατηγορίαν των νὰ ἐπιφέρουν ἐναντίον μου τὴν καταδίκην. Διότι τότε κανεὶς ἄλλος κατηγορὸς δὲν θὰ σηκωθῇ ἐναντίον σου, παρὰ αὐταὶ αἱ πράξεις σου ὅπου θὰ παρουσιασθοῦν ἐκεῖ ἐνώπιόν σου, κάθε μία ζωγραφισμένη με τὴν ἰδικήν της μορφήν· ἡ μοιχεία, ἡ κλοπὴ, ἡ πορνεία με τὴν νύκτα ἐμοῦ, με τὸν τρόπον ὅπου ἔγεινε, με τὰ χαρακτηρίζοντα αὐτὴν ἰδιώματα, καὶ ἐν γένει κάθε ἁμαρτία με τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά της θὰ παρασταθῇ ἐκεῖ, καὶ θὰ σοῦ φέρῃ φανεράν τὴν ὑπόμνησιν αὐτῆς. «Ἐμένα λοιπὸν δὲν θὰ με περικυκλώσουν τὰ ἔχνη τῶν ἁμαρτιῶν μου», διότι «ἐκλίνα εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἤνοιξα ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου.»

Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι. ⁽¹⁾ Ὁ Προφῆτης ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς δύο πρόσωπα, καὶ πρὸς τοὺς γηγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Διότι πρὸς μὲν τοὺς γηγενεῖς διαλέγεται θέλων νὰ κηρυκνίσῃ κάτω τὴν οἴησιν ὅπου ἔχουν διὰ τὴν δυνάμιν των, πρὸς δὲ τοὺς πλουσίους θέλων νὰ καταρρίψῃ τὴν ἔπαρσιν ὅπου ἔχουν διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν κτημάτων αὐτῶν. Σεῖς, λέγει, ὅπου ἔχετε πεποιθήσιν ἐπάνω εἰς τὴν δυνάμιν σας. Διότι οὗτοι οἱ γηγενεῖς ἦσαν ὅπου ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των ἐπάνω εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος καὶ ἐφρόνουν ὅτι εἶνε ἀρκετὴ μόνη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ ὅσα θέλει. Καὶ σεῖς λέγει, ὅπου ἔχετε πεποιθήσιν εἰς τὸ ἀδύνατον καὶ ἀβέβαιον τοῦ πλούτου, ἀκούσατε. Ἐχετε ἀνάγκην ἀπὸ λύτρα, διὰ νὰ λάβητε τὴν ἐλευθερίαν σας, τὴν ὅποιαν ἐχάσατε με τὸ νὰ ἐνικῆθητε ἀπὸ τὴν βίαν τοῦ διαβόλου, ὁ ὅποιος ἀφοῦ σᾶς ἔλαβεν ὑπὸ τὰς χεῖράς του, δὲν θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν του. προτῆτερα, πρὶν καταπεισθῇ νὰ σᾶς ἀνταλλάξῃ με μίαν πολὺ

(1) Ἐννοεῖται ἐξωθεν τὸ ῥῆμα ἀκούσατε.

ἀκριβὴν πληρωμήν. Πρέπει λοιπὸν τὸ λύτρον αὐτὸ ἐποῦ θὰ δοθῇ
 νὰ μὴ εἶνε ὅμοιον μὲ τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ νὰ εἶνε πολὺ
 ἀνώτερον ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὴν ποσότητα καὶ ἀξίαν, ἐὰν εἰς τὸ
 θέλημά του στέκη νὰ ἀπελευθερώσῃ αὐτὸς τοὺς αἰχμαλώτους
 του. Διὰ τοῦτο βέβαια ἀδελφός σας δὲν δύναται νὰ σᾶς γλυ-
 τώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. Διότι ἄνθρωπος τῶντι κανεῖς
 δὲν ἔμπορεῖ νὰ καταπείσῃ τὸν διάβολον νὰ ἀφήσῃ ἀπὸ τὴν ἐξου-
 σίαν του ἐκεῖνον ὅπου μιά φορὰ ἔπεσεν εἰς τὰ χεῖρά του, ἀφοῦ
 εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας
 ἀκόμη δὲν ἔμπορεῖ νὰ δώσῃ δῶρον ἐξιλαστήριον εἰς τὸν Θεόν.
 Πῶς λοιπὸν θὰ ἔμπορέσῃ νὰ πράξῃ αὐτὸ χάριν ἄλλου; Ἄλλὰ ¹⁸⁰
 καὶ ποῖον πρᾶγμα ἐξ ἄλλου μέρους τέσον πολῦτιμον θὰ ἔμπο- ^A
 ροῦσεν αὐτὸς νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ὥστε νὰ ἔχῃ
 νὰ δώσῃ ἐπαρκοῦν ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐκ φύσεως
 εἶνε τέσον πολῦτιμος, διότι ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος
 αὐτήν; Ποῖος δὲ κόπος τοῦ παρόντος αἰῶνος εἶνε ἀρκετὸν ἐφ' ὅ-
 διον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν; Ἔτσι
 λοιπὸν μὲ μίαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλουστεράν ἐννοίαν ἐξηγήσαμεν
 τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Προφήτου· δηλαδὴ, εἴτε κανεῖς φρονεῖ ὅτι
 εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἔχοντας μεγάλην δύναμιν καὶ ἐξουσίαν εἰς
 τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἴτε ὅτι ἔχει σωρεύσει πέριξ του ἀναρίθ-
 μητα κτήματα, ὁ λόγος οὗτος τὸν διδάσκει νὰ ἀπορρίψῃ ἐντε-
 λῶς τὴν οἰησίν του καὶ νὰ ταπεινωθῇ ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα ^B
 τοῦ Θεοῦ, (1) καὶ μήτε νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς μίαν φαινομενι-
 κὴν καὶ ψευδῆ δύναμιν, μήτε εἰς τὴν ἀφθονίαν τοῦ πλούτου νὰ
 καυχᾶται. Ἄλλ' ἔμως εἶνε δυνατόν προσέτι μὲ τὴν διάνοιαν

(1) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος τὸ τοῦ μακκρίου Πέτρου· «Τα-
 πεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ.» (Α΄. Καθ. Ἐπιστ.
 5, 6). Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὕψωσις δὲν εἶνε ἀσφαλής, παρατηρεῖ ὁ
 ἱερός Θεοφύλακτος, ἀλλὰ τσχύτερον ἢ ὅσον νὰ ὕψωθῇ κανεῖς ταπει-
 νοῦνται· ἡ δὲ μόνη ὕψωσις ἡ ἀναλλοίωτος εἶνε ἡ τοῦ μέλλοντος
 αἰῶνος.

νά αναβῶμεν ὀλίγον ὑψηλότερα ἀκόμη, καὶ νὰ ἐκλάβωμεν «τοὺς πεπειθότας ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχωμένους» ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, διότι καὶ αὐτὴ ἀκόμη μόνη τῆς δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς. Ἐπειδὴ καὶ τέλειος ἐὰν εἶνε κανεὶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν δὲν ἔχει συνάμα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τίποτε δὲν εἶνε. Καὶ ἐὰν ἔξη ἀποκτήσει ἀπείρους θεωρίας ἀπὸ τὴν κοσμικὴν σοφίαν, καὶ ἐὰν ἔλαχεν εἰς τὸ μερίδιόν του ἕνας πολὺ ἀξιόλογος πλούτος γνώσεων, ἃς ἀκούσῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, ὅτι δηλαδὴ κάθε ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπετάχθη εἰς τὸν πονηρὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ἐκείνου τοῦ αὐθέντου, ὁ ὁποῖος εἶνε κοινὸς ἐχθρὸς ὅλων τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν τῆς εἶχε δώσει ὁ δημιουργὸς τῆς, ἐσύρθη αἰχμάλωτος διὰ μέσου τῆς ἁμαρτίας. Ὁ δὲ αἰχμάλωτος διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἔχει ἀνάγκην λύτρων. Λοιπὸν οὔτε ὁ ἀδελφὸς ἡμπορεῖ νὰ λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τὸν ἀδελφόν του, οὔτε ὁ καθένας μόνος του τὸν ἑαυτὸν του· διότι ὁ σωτὴρ πρέπει νὰ εἶνε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ὑποῦ αἰχμαλωτίσθῃ καὶ εἶνε σκλάβος πλέον. Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει κανένας ἀνθρωπος δὲν ἔχει τόσην δυνάμιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἀκόμη καὶ νὰ ζητῇ ἀπὸ αὐτὸν τὴν συγχώρησιν δι' ἕνα ἁμαρτωλόν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶνε ὑπόδικος ἐνώπιον αὐτοῦ δι' ἁμαρτίας ὅπου ἔκαμε. Διότι πάντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν ἐν αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Ρωμ. 3, 23-24¹⁾).

1) Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἑθνικοὶ δηλαδὴ δικαιοῦνται μὲ τὴν χάριν μόνον τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔγεινε διὰ μέσου τῆς διὰ τοῦ Σταυροῦ ἀπολυτρώσεως ὅπου ἐνήργησεν ὁ Χριστός. Καὶ ὁ μὲν Οὐρκανοφάντωρ οὕτως ὑψηλῶς ἡρμήνευσε τὸν ψαλμικὸν αὐτὸν στίχον. Ἀλλὰ πρακτικώτερον ἄλλος τις ἐρμηνευτὴς παρατηρεῖ διερωτῶν· «Λοιπὸν οὔτε αἱ πρεσβεῖαι τῶν Ἀγίων δὲν ἡμποροῦν νὰ σώσουν τὸν ἁμαρτωλόν; Ναι, ἀπαντᾷ, ἡμποροῦν, διὰ τῆς θείας Χάριτος, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη καὶ τῆς ἀπὸ μέρους ἡμῶν μετανοίας καὶ ἀποχῆς τῶν κακῶν καὶ τῆς διὰ πόνων καὶ καμάτων ἱκανοποιήσεως.

Οὐ δώσει λοιπὸν τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Μήτε λοιπὸν τὸν ἀδελφὸν σου νὰ ζητῇ διὰ νὰ σὲ ἀπελευθερώτῃ ἀπὸ τὴν σκλαδιάν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ὅπου εἶνε ἀνώτερος ἢ τὴν ἀνθρωπίνην σου φύσιν· μήτε ἄνθρωπον ἀπλὸν νὰ ζητῇ, ἀλλὰ ἄνθρωπον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Θεάνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἴσα-ἴσα μόνος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν ἱλασμὸν χάριν ἡμῶν· διότι αὐτόν, Ὁ Θεὸς προέθετο ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι (Ρωμ. 3, 25¹). Ἀδελφὸς τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἦτο ὁ Μωϋσῆς· καὶ ὅμως δὲν ἠμπόρεσε νὰ λυτρώσῃ αὐτόν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Πῶς εἶνε λοιπὸν δυνατὸν ἓνας κοινὸς ἄνθρωπος νὰ λυτρώσῃ ἄλλον; Διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἓνα μέρος τοῦ στίχου ἐκφέρεται ἀρνητικῶς, Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, τὸ δὲ ἄλλο ἀκολουθεῖ ἐρωτηματικῶς μὲ ἔμφασιν, *Λυτρώσεται ἄνθρωπος;* (2) Διότι ὁ Μωϋσῆς δὲν ἠλευθέρωσε τὸν λαόν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἠμπόδισε μόνον τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶχε θυμωθῇ ἐναντίον του διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὅπου εἶχε πράξει. (3) Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς· ὅταν ὑπέπε-

(1) Τὸ προέθετο σημαίνει ὅτι ἡ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπολύτρωσις ἦτο πρόθεσις (σκοπὸς) προωρισμένη πρὸ τῶν αἰώνων νὰ γίνῃ. Ἱλαστήριον δὲ εἶνε ἡ πρὸς ἐξιλέωσιν καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν γινομένη θυσία. Ἀλλὰ κυρίως ἱλαστήριον ἐλέγετο τὸ ἄνωθεν τῆς Κιβωτοῦ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ σκέπασμα, τὸ ὅποσον ἐσκιάζετο ἀπὸ τὰς πτέρυγας δύο ὀλοχρύσων Χερουβίμ, ἐνὸς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνὸς ἐξ ἀριστερῶν (Ἐξοδ. 38, 6), ὅπερ ἦτο τύπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁποῦθεν ἐγένετο φανερὰ εἰς τὸν ἀρχιερεᾶ, ὅταν ἐλειτούργει, ἡ τοῦ Θεοῦ εὐμείνεια καὶ ὁ ἱλασμός.

(2) Ἡ λεγομένη αὕτη γραμμικτικὴ ἐρώτησις ἀπορηματικὴ ἐκφράζει ἔντονον ἀπορίαν ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς ἀρνησιν, δηλαδὴ· οὐ λυτρώσεται ἄνθρωπος.

(3) Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ἀγίου ἀναφέρονται εἰς τὸ περιστατικὸν ἐκεῖνο, ὅτε οἱ σκληροτράχηλοι Ἑβραῖοι, λατρεύσκοντες τὸν μόσχον τὸν χωνευτόν, ἡμάρτησαν ἁμαρτίαν μεγάλην, διὰ τὴν ὁποῖαν θυμωθεὶς ὁ Θεὸς ἐναντίον των, ἀπεράσισε νὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτούς, ὁ δὲ Μωϋ-

σεν εἰς ἓν παράπτωμα, οὕτε διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν ἠμπόρεσε νὰ δώσῃ ἐξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεόν· διότι ὕστερον ἀπὸ τὰ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα τέρατα καὶ σημεῖα ὅπου εἶδε τελεσθέντα, εἶπε τὸν γεμᾶτον ἀπὸ δισταγμὸν ἐκεῖνον λόγον, 'Ακούσατέ μου οἱ ἀπειθεῖς· Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ; ('Αριθ. 20, 10). Δι' αὐτὸ βέβαια καὶ ὁ Κύριος, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶπε πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ 'Ααρὼν, 181 ^Α 'Οὐκ ἐπισιεύσατε ἐν ἡμοῖ τοῦ ἁγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν 'Ισραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς (Αριθ. 20, 12'). Δὲν θὰ ἠμπορέσῃ λοιπὸν κανένας ἄνθρωπος νὰ δώσῃ εἰς τὸν Θεὸν ἐξιλαστήριον προσφορὰν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν

σῆς· σταθεῖς κατέναντι αὐτοῦ ἐδεήθη λέγων· «Παῦσαι τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ σου καὶ ὤλεως γενοῦ ἐπὶ τῇ κακίᾳ τοῦ λαοῦ σου... Καὶ ἰλάσθη Κύριος...» ('Εξοδ. 32, 10-14).

(1) Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκφράζει ὁ Ἅγιος Πατὴρ καὶ εἰς τὴν πρὸς Χίλωνα τὸν μκθητὴν τοῦ Ἐπιστολῆν. «Εἰς τί ἐχρησίμευσαν, λέγει, οἱ τόσοι πόνοι τοῦ θεράποντος Μωϋσέως, ἀφοῦ μία στιγμή μόνη τῆς ἀντιλογίας τοῦ πκρεκώλυνε τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας εἰσόδόν του,» ('Ἐπιστ. 42). Τὸ περιώνυμον αὐτὸ περιστατικὸν συνέβη εἰς τὴν ἔρημον, ὅτε διψήσας ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς ἐνθυμήθη τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἤρχισε νὰ ὑβρίζῃ τὸν Μωϋσῆν, ὅστις τότε ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἐξαγάγῃ ὕδωρ ἀπὸ μίαν πέτραν. Μὲ ὀργὴν δὲ ὁ Μωϋσῆς συναγαγὼν τὸν λαὸν καὶ εἰπὼν τὰ ἀνωτέρω λόγια, ἐκτύπησε συνάμα τὴν πέτραν μὲ τὴν ράβδον τοῦ, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ ἔπιεν ὁ λαός. Τὸ παράπτωμά τοῦτο τοῦ Μωϋσέως, λέγει ὁ ἱερός Θεοτόκος, ἦτο ἡ ὀργῆς διὰ τὴν ἀπειθειαν τοῦ λαοῦ, ἡ ἐκδικήσεως διὰ τὰς ἐναντίον τοῦ ἐκτοξευθείσας ὕβρεις, ἡ πκρεκδρομῆς, διότι ἀντὶ νὰ εἴπῃ, «μὴ ὁ Θεὸς ἐξάξει...», εἶπε· «μὴ ἐξάξομεν ἡμεῖς...» Ἦτο δηλαδὴ ἀμάρτημα ὄχι ἀνάλογον μὲ τὴν μεγάλην τιμωρίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὸν Θεόν. ('Ὁμιλ. εἰς τὴν Κυριακὴν μετὰ τὰ Φῶτα). Τοῦτο ἀκριβῶς ἐκφράζει ὁ Μ. Βασίλειος διὰ τῆς ἐλαφρυντικῆς λέξεως παράπτωμα.

ἁμαρτίαν. Διότι τί πρᾶγμα τόσον μέγα ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ ἓνας ἄνθρωπος, διὰ νὰ τὸ δώσῃ χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ψυχῆς του ; Καὶ ἔμῳς εὐρέθη ἓνα πρᾶγμα ὅπου εἶνε ἀντάξιον δι' ὅλους συνάμα τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ὅποιον ἐδόθη ὡς πληρωμὴ διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς μας, τὸ ἅγιον καὶ πολυτίμητον Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅποιον χάριν ἡμῶν ὄλων ἐξέχεε· Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ μὲ πληρωμὴν ἐξηγοράσθημεν (Α΄ Κορ. 6, 20¹). Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἀδελφὸς δὲν ἡμπορῇ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀδελφόν του, θὰ ἡμπορέσῃ ποτὲ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἓνας ἄλλος ἀπλοῦς ἄνθρωπος ; Ἀλλ' ἀφοῦ δὲν ἡμπορῇ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ κανένας ἄνθρωπος, τότε ἐκεῖνος ὅπου μᾶς ἐλύτρωσε δὲν εἶνε ἄνθρωπος. Μὴ λοιπὸν ἐκλάβῃς τὸν Κύριον ἡμῶν ἄνθρωπον μόνον, ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς μὲ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς τῆς ἁμαρτίας⁽²⁾ καὶ ἀγνοήσῃς τὴν δύναμιν τῆς Θεότητος αὐτοῦ· ὁ ὅποιος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν ἐξιλαστήριον θυσίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὐδὲ τὴν ἰδικήν του ψυχὴν νὰ ἀπελευθερώσῃ· διότι, *Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν. οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ σίγματι αὐτοῦ* (Α΄ Καθ. Πέτρ. 2, 23³). Λοιπὸν κανένας μὲν δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐξαγοράσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ἐκεῖνος ὅπου ἡμπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ τὴν σκλαδιὰν τοῦ λαοῦ εἰς ἐλευθερίαν ὅχι μὲ λύτρα, οὔτε μὲ δῶρα, καθὼς εἶνε γραμμένον εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμά του (52, 3⁴).

(1) Ὡσὺν σκλάβοι λοιπὸν εἴμεθα· οἱ Χριστιανοὶ ἐξαγορασμένοι ἀπὸ τὸν Χριστὸν μὲ τὸ τίμιον Αἷμά του, καὶ χρεωστοῦμεν αὐτὸν πλέον νὰ ὑπηρετοῦμεν μὲ ὅλα τὰ μέλη μας καὶ ὅχι τὸν διάβολον καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ὁποίου ἐλυτρώθημεν (Θεοφ.).

(2) Εἶνε ῥῆσις ἐκ τῆς πρὸς Ρωμ. Ἐπιστ. τοῦ Πκύλου (8, 3). Σημαίνει δὲ ὅτι ἔλκεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας σὰρκα ὁμοίαν κατὰ τὴν οὐσίαν μὲ τὴν ἰδικὴν μας ἁμαρτωλὴν σάρκα, ἀλλ' ἀναμάρτητον.

(3) Ὁ μακάριος Ἀπόστολος τὴν ῥῆσιν παρέλαβεν ἐκ τοῦ Ἡσαΐου (53, 9).

(4) Ἡ προφητικὴ αὕτη ῥῆσις ἔχει ὡς ἐξῆς· «Τάδε λέγει Κύριος· ὁ δωρεάν ἐπράχθητε καὶ οὐ μετὰ ἀργυρίου λυτρωθήσεσθε.»

- C Οὗτος δὲ ἡμᾶς ὁποῦ δὲν εἴμεθα ἀδελφοί του, ἀλλ' ἐγείναμεν ἐχθροί του ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας, μὲ τὸ νὰ μὴ εἶνε ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεός, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν ὁποῦ μᾶς χαρίζει, μᾶς ὀνομάζει προσέτι καὶ ἀδελφούς του. Διότι, Ἀπαγγελῶ, λέγει, τὸ ὄνομά μου τοῖς ἀδελφοῖς μου (ψαλ. 21, 23). Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁποῦ μᾶς ἐγλύτωσεν, ἐὰν μὲν προσέξῃς εἰς τὴν φύσιν του, οὔτε ἀδελφός μας εἶνε, οὔτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ ἀποβλέψῃς εἰς τὴν κατὰ χάριν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασίν του, καὶ ἀδελφούς μᾶς ὀνομάζει καὶ καταβαίνει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον, «ὁ ὁποῖος δὲν θὰ δώσῃ εἰς τὸν Θεὸν ἐξίλασμα διὰ τὸν ἑαυτὸν του», ἀλλὰ δι' ὅλον τὸν κόσμον. Διότι αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ
- D ἐξίλασμα, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶνε ἱλαστήριος προσφορά δι' ἡμᾶς. Διότι· Τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὁσιος, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκη, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν προσφέρειν θυσίαις, ξπειτα τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων (Ἑβρ. 7, 26—27¹). Ὑστερον ἀπὸ αὐτὰ ὁ Προφήτης λέγει· Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος. Ἡ αὐτοζωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκαταπόνητος φύσις ἐκοπίασεν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ὅταν κοπιασμένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν ἐκάθητο εἰς τὴν Πηγὴν (Ἰωάν. 4, 6²).

(1) Ὁσιος ὁποῦ δὲν ἀφίνει δηλαδὴ κενὴν ἔργον του ἀτελείωτον ἀπὸ ὅσα χρεωστοῦνται εἰς αὐτόν. Ὑψηλότερα δὲ ἀπὸ τοὺς οὐρανούς ὑπῆγεν ὁ Κύριος ἡμῶν, διότι μετὰ τὴν Ἀνάληψίν του ἐκάθισεν εἰς τὸν πατρικὸν του θρόνον.

(2) Ἡ ἱστορικὴ αὕτη πηγὴ ἢ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ἡ Γένεσις (48, 22) κεῖται εἰς τὴν τερπνοτάτην κοιλάδα τὴν διαχωρίζουσαν τὰ ὄρη Γεβὰλ καὶ Γαριζὶν ἐν μέσῳ ἐρειπίων περιτειχισμένων. Τὸ φρέαρ ἔχει βάθος 21 μέτρων· καὶ ἐνίοτε μὲν ἔχει ὕδωρ, ἐνίοτε δὲ εἶνε ξηρόν. Πέριξ αὐτοῦ ὑπάρχουν λίθοι παμμέγιστοι ἀρχαίου οἰκοδομήματος καὶ μερικοὶ κίονες ἐκ γρανίτου. Τὸ στόμιον τοῦ φρέατος κεῖται ἐν τῷ μέσῳ θαλαμίσκου ἐντὸς τῆς γῆς σήμερον κε-

Ὅς οὐκ ὄψεται καταφθοράν, όταν ἴδῃ σφοδρὸς ἀποθνή·
σκοντας. Διότι, Οὐ δώσει τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ Πατήρ ἰδεῖν
διαφθοράν (ψαλ. 13, 20 καὶ Πράξ. 2, 27). Δὲν θὰ παραχω·
ρήσῃ, λέγει, ὁ Πατήρ, νὰ ἴδῃ ἀφανισμόν ὁ ἅγιος αὐτοῦ Υἱὸς ὁ Ἰη·
σοὺς Χριστός, όταν ἀποθνήσκουν καὶ εξαφανίζονται ὅσοι καυ· E
χῶνται διὰ τὴν καταργουμένην καὶ καταπαύουσιν σοφίαν των.
Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἐκλάβῃς καὶ διὰ τοὺς δικαίους ἀνθρώπους τοὺς
λόγους τούτους, ἐνθυμήσου τὸν Ἰώβ ὁποῦ λέγει· Ἄνθρωπος
γεννᾶται κόπῳ (Ἰώβ, 3, 7¹). καὶ πάλιν τὸν Ἀπόστολον ὅτι·
Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα (Α΄ Κορ. 15, 10).

χωσμένον. Ἐπάνωθεν τοῦ φρέατος ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου
εἶχεν ἀνεγερθῆ λαμπρὰ Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ ἅγιος
Ἱερώνυμος (Ἐπιστ. 86), ἥτις ὅμως κατόπιν κατεστράφη. Ἐν τῇ
φρέατι τούτῳ ὑπῆντησεν ἡ Σαμψρεῖτις τὸν Κύριον, κατῆμενον ἐν
ῥα μεσημβρίας κεκοπιακότα καὶ ἤκουσε πρὸ αὐτοῦ πρώτην φοράν
καὶ πρώτην αὐτὴ ἡ μακαρία τὸ γλυκύτατον· Ἐγὼ εἰμὶ, ὁ Μεσσίας, ὁ
λαλῶν σοι (Ἰωάν. 4, 26). Ὅλη ἡ περιοχὴ μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ φρέα·
τος εἶνε ἰδιοκτησία τῶν ὀρθοδόξων. Ἴδε καὶ Προσκυνητᾶριον τῆς
ἁγίας Πόλεως ὑπὸ Βενιαμ. σελ. 338.

(¹) Ἡ ῥῆσις αὕτη τοῦ Ἰώβ πλήρως ἔχει οὕτω· «Οὐ γὰρ ἐξελεύ·
σεται ἀπὸ κόνης ὀδύνη, οὐδὲ ἐξ ὀρέων ἀναβλαστήσει πόνος· ἀλλὰ
ἄνθρωπος γεννᾶται κόπῳ· νεοσσοὶ δὲ γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτονται.»
Τὴν θλιβεράν αὐτὴν ῥῆσιν ἐρμηνεύων ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγει·
«Εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐδόθη ὥσπερ κληρονομία νὰ δοκιμάζεται με συμ·
φοράς· Διότι μόλις γεννηθῇ, ἀρχίζει ἀμέσως νὰ κοπιᾷ· καὶ ὅλη δὲ
ἡ ζωὴ του εἶνε γεμάτη ἀπὸ μόχθου καὶ ταλαιπωρίας. Καὶ ὥς πρὸς
τοῦτο ἡ ἰδική μας φύσις εἶνε κατωτέρα ἀπὸ ὅλα ὅσα φυτρῶνουν εἰς
τὰ βουνὰ καὶ τὴν γῆν, μετὰ τὸ νὰ ἔχῃ τοὺς πόνους καὶ κατὰ τὴν γέν·
νησιν καὶ κατὰ τὴν αὔξησιν. Ἀκόμη καὶ τὰ πετεινὰ εἶνε ἐλεύθερα
νὰ πετοῦν χωρὶς καμμίαν θλίψιν, καὶ νὰ δικλέγουν τὴν τροφὴν των
χωρὶς κανένα κόπον· εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν
ὑπάρχει χωρὶς νὰ εἶνε ἠνωμένον με ταλαιπωρίαν (Σειρ. Πατέρ.
σελ. 97)

182
A

B

καὶ τό, Ἐν κόποις περισσοτέρως (Β'. Κορ. 11, 23). Ὅστις λοιπὸν κοπιᾷ τῇ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, αὐτὸς θὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰώνιαν. Ὅστις δὲ διέρχεται τὴν ζωὴν τοῦ μετὰ τρυφῆν καὶ μετὰ κάθε εἶδους παραλυσίαν, ἐνδυόμενος πορφύραν καὶ βύσσον ἐξ αἰτίας τῆς μαλθακότητός του, καὶ εὐφραϊνόμενος καθ' ἑκάστην μεγαλοπρεπῶς, (Λουκ. 16, 19) καὶ ἀποφεύγων τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, αὐτὸς οὔτε ἐκοπίασεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε θὰ ζήσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν, ἀλλὰ ἀπὸ μακρὰν θὰ ἴδῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου θὰ βασανίζεται μέσα εἰς τὴν φλόγα τῆς καμίνου. Ὅστις δὲ ἰδρῶσεν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, καὶ, διὰ τὸ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτήν, ἐδοκίμασθη μετὰ ὑπερβολικῶς κόπους μετὰ τὸ νὰ ὑπέμεινε θλίψεις καὶ βάσανα, αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ὅπου μέλλει νὰ ζήσῃ εἰς τέλος, ἥτοι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, καθὼς ὁ πτωχὸς Λάζαρος, ὅπου παρὰ πολλοὺς κόπους ἐδοκίμασε μετὰ τὰς θλίψεις, καθὼς ὁ Ἰώβ, ὅπου ἔγεινε κατάκοπος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους εἶχε μετὰ τὸν διάβολον. Διότι, *Εκεῖ*, λέγει, *κατάκοποι ἀνεπαύσαντο* (Ἰώβ. 3, 17¹). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος προσκαλεῖ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους (Ματθ. 11, 28). Ἀλλὰ διατί τάχα ὅσοι κοπιᾶζουσι διὰ τὰ καλὰ ἔργα ὀνομάζονται πεφορτισμένοι ; Διότι, *Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει αἰροντες τὰ δράγματα αὐτῶν* (ψαλ. 125, 6), γεμᾶτα ἀπὸ καρποὺς ὅπου τοὺς ἀπεδόθησαν ἀναλόγως τῆς σπορᾶς τὴν ὁποίαν ἔκαμαν. Πεφορτισμένοι λοιπὸν ὀνομάζονται, ὅσοι μετὰ τὸ νὰ ἐσπειραν μετὰ εὐλογίας, μετὰ εὐλογίας καὶ θερίζουν (Β'. Κορινθ. 9, 6), καὶ μετὰ εὐφροσύ-

(¹) Οὗτοι δηλαδὴ εἶνε οἱ κατάκοποι, τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω περιέγραψεν ὁ Ἅγιος, οἱ διὰ τὴν ἀρετὴν ἀγωνισθέντες. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ὀλυμπιόδωρος ἐρμηνεύων τὸ χωρίον τοῦτο· «Οἱ κατάκοποι τῷ σώματι, οἱ ἐν ὀδύνασι σωματικαῖς ὄντες καὶ ἐν δυσχερείαις πραγμάτων ἐξεταζόμενοι, ὅταν ἀποθάνουν, τῶν πόνων λήγουσιν» (Σειφ. Πατέρ. σελ. 80).

νην αἰώνιον ἀποθηκεύουσι διὰ τὸν ἑαυτὸν των τὰ δράγματα τῶν πνευματικῶν καρπῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ἔποῦ ἐλυτρώθη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ διαβόλου διὰ μέσου τοῦ Θεοῦ, ὅστις προσέφερε θυσίαν ἐξιλαστήριον δι' αὐτόν, αὐτὸς ἐκοπίασε μὲν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, μετὰ ταῦτα δὲ θὰ ζήσῃ εἰς τέλος, τὴν ἀτελεύτητον ζωὴν. Αὐτὸς προσέτι, «οὐκ ὀψεται καταθροάν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας.» "Ὅστις ἐδιάλεξε τὴν στενὴν καὶ κοπιαστικὴν ζωὴν ἀντὶ τῆς ἐμαλῆς καὶ πλατείας, εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Θεοῦ, τότε, ὅταν θὰ ὁδηγῶνται εἰς τὴν αἰώνιον κέλασιν ὅσοι ἀπίστησαν μὲν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. C ἠκολούθησαν δὲ τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς ματαίας, αὐτὸς δὲν θὰ ἴδῃ τότε τὴν αἰώνιον καταθροάν, ἤγουν τὴν ἀτελεύτητον βάσανον. Σοφοὺς δὲ ὀνομάζει εἴτε ἐκείνους ὅπου διακρίνονται διὰ τὴν πανουργίαν των, διὰ τοὺς ὁποίους λέγει ὁ Ἱερεμίας ὅτι εἶνε Σοφοὶ εἰς τὸ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐ γινώσκουσιν (4, 22), ἢ σοφοὺς ὀνομάζει ἀκώμη καὶ τοὺς μαθητὰς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ ὅποιοι, μὲ τὴν ζωὴν αὐτὴν παύουν καὶ καταργοῦνται (1), οἱ ὅποιοι Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν (Ῥωμ. 1, 22). Διότι ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ (Α΄ Κορ. 3, 19). Καὶ ἐπειδὴ ἡ σοφία αὐτὴ εἶνε μωροποιός, ἤτοι κάμνει τοὺς ἀνθρώπους μωροὺς καὶ ἀνοήτους, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐξαφανίσῃ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν θὰ ἀποδοκιμάσῃ. (2) Αἱ πιθανολογίαι λοιπὴν τῆς ψευδωνύμου γνώσεως D

(1) Ἐχει πρὸ ὀρθοκλμῶν ὁ Ἅγιος χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (2, 6) ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον ἀρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου ὀνομάζονται οἱ ἔξω σοφοὶ καὶ λογογράφοι καὶ ῥήτορες ὅπου ἔγειναν καὶ λαοῦ ἐξουσιασταί. Εἶνε δὲ οὗτοι πρόσκαιροι καὶ τελειώνουν μὲ τὸν παρόντα αἰῶνα. Οἱ δίκαιοι ὁμῶς εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα μάλιστα ἀνθοῦν.

(2) Ἐχει ὑπ' ὀψιν τοῦ ὁ Ἅγιος τὸ τοῦ Παύλου, ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν (Α΄ Κορ, 1, 19), ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἐκ τοῦ Ἡσαίου παρέλαβεν (29, 14).

(¹) καταδικάζουν εἰς θάνατον ἐκείνους ὅπου τὰς παρεδέχθησαν. Αὐτὸν δὲ τὸν θάνατον δὲν θὰ τὸν ἴδῃ ὅστις ἐλυτρώθῃ ἀπὸ ἐκείνου, ὁ ὅποιος ἡυδόκησε νὰ σώσῃ μὲ τὴν μωρίαν τοῦ κηρύγματος ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτόν. (Α'. Κορ. 1, 21 ²).

Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται, καὶ καταλείψουσιν ἄλλοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν, οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Ἐπεκαλῆσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. Ἀνωτέρω μὲ μίαν λέξιν γενικῶς ὠνόμασε σοφοὺς, ἐκείνους τοὺς ὁποίους τώρα ὑποδιαίρει εἰς ἄφρονας καὶ ἄνους. Εἶνε δὲ φανερόν ὅτι σοφοὺς μὲν ὠνόμασεν αὐτοὺς ὁ ψαλμωδὸς μὲ τὸ νὰ μετεχειρίσθῃ τὴν λέξιν σύμφωνα μὲ τὴν οἰησίν των, ὅπου μόνοι των λέγουν ὅτι εἶνε σοφοί. Καθὼς ὀνομάζει θεοὺς, ἐκείνους ὅπου δὲν εἶνε φυσικά θεοί, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τὴν συνήθειαν τῶν πλανημένων ἀνθρώπων, τοιοῦτοτρόπως ἀπαράλλακτα ὠνόμασε σοφοὺς τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοήτους. Εἶνε λοιπὸν δυνα-

(¹) Ψευδωνυμοὶ γνώσεις εἶνε ἡ ψευδής, ὅπου φαίνεται ὡς γνώσεις ἐνῶ εἶνε ἄγνοια καὶ μωρία. Τοιαύτη ἡ γνώσις τῶν αἰρετικῶν τῶν κηλουμένων Γνωστικῶν, καὶ δι' αὐτοὺς κυρίως ἐλέγχθη τοῦτο, κατόπιν δὲ ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν ἄλλων αἰρετικῶν, οἱ ὅποιοι ὅλοι ἀπκτηλὴν καὶ ψευδῇ γνώσειν ἔχουν. Τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτὴν λέξιν μετεχειρίσθη πρῶτος ἐκ τῶν Ἀπολογητῶν Πκτέρων ὁ θεσπέσιος Εἰρηνικός, ἀκμάσας τὸν δεῦτερον αἰῶνα μ. Χ. ὅστις ἔγραψε κατ' αὐτῶν καὶ καθ' ὅλων τῶν ἕως τότε αἰρέσεων τὸ περιλήπτον σύγγραμμά «Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» ἐκ 5 βιβλίων, τοῦ ὁποίου ἐσώθη λατινικὴ μετάφρασις. Οἱ Γνωστικοὶ οὗτοι ἔλεγον ὅτι ἄλλος εἶνε ὁ Θεὸς καὶ ἄλλος ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Ἀπέσχιζον δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς, εἰς ἄλλον Θεὸν ἀποδίδοντες τὴν μίαν καὶ εἰς ἄλλον τὴν ἄλλην, ἐξελάμβανον δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου ὡς φαντασιώδη.

(²) «Μωρίαν τοῦ κηρύγματος» ἐννοεῖ ὁ ἱερός Θεοφύλακτος τὴν ἀπλότητα καὶ τὸν ἰδιωτικόν καὶ ἀφελῆ λόγον τοῦ κηρύγματος.

τὸν μὲ τὸν νοῦν μας νὰ διαχωρίσωμεν τὴν ἄρρυνα ἀπὸ τὸν ἀνόητον. Διότι ἄρρων μὲν εἶνε ἐκεῖνος ὅπου εἶνε ὅλως διόλου ἐστειρημένος φρονήσεως καὶ δὲν ἔχει καμμίαν πρόβλεψιν διὰ τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα πράγματα. Παρομοίως καὶ οἱ ἄνθρωποι συνήθως φρονίμους ὀνομάζουν ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἰς τὰ πράγματα ἐν γένει τοῦ βίου ἔμποροῦν νὰ διακρίνουν ποῖον εἶνε ὠφέλιμον καὶ ποῖον εἶνε βλαβερὸν καθὼς λέγεται καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον "Οἱ οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἐαυτῶν εἰσιν. (Λουκ. 16, 8). Διότι δὲν εἶνε ἀπλῶς καὶ ἀπολύτως ἐμπειρότεροι, ἀλλὰ σχετικῶς μὲ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ζωῆς αὐτῆς τῆς σαρκικῆς. Αὐτοὶ δὲ λέγονται ἀκέρμη καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας (αὐτόθι), διὰ τὴν φρόνησιν καὶ πείραν ὅπου ἔχουν εἰς τὸ νὰ ἐξοικονομοῦν τὰ πράγματα τοῦ βίου των. (1) Μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν καὶ οἱ ὄφεις εἶνε φρόνιμοι ὅπου προετοιμαζοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν των φωλεάς, καὶ ὅταν παρουσιασθῇ κίνδυνος, καταφεύγουν εἰς αὐτάς, καὶ μὲ κάθε τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποφύγουν τὰς πληγὰς τῆς κεφαλῆς των. Ἄνους δὲ ὀνομάζεται ἐκεῖνος ὅπου δὲν ἔχει τὰ ἐξαιρετικὰ προτερήματα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὰ δὲ εἶνε ἡ κατανόησις τοῦ Θεοῦ Πατρός, καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ Λόγου, ὁ ὅποιος ἦτο ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν (Ἰωάν. 1, 12), καὶ ὁ φωτισμὸς ὅπου γεννᾶται

183
A

(1) Υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου συλλογίζονται μόνον ὅσα τοὺς συμφέρουν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν. Υἱοὶ δὲ φωτός εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου οἰκονομοῦν τὸν ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς πλοῦτον κατὰ ἄρχαν ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν πρῶτοι φρονίμως κυβερνοῦν τὰ ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς χρήματα, διὰ νὰ ὠφελήσουν τὸν ἑαυτὸν των, καὶ κοσμικῶς θεωροῦνται ἐξυπνότεροι ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός, οἱ ὅποιοι διαθέτουν τὰ χρήματα ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Λέγονται δὲ οἱ πρῶτοι δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ οἰκονόμοι τῆς ἀδικίας διότι τὸν πλοῦτον ὅπου τοὺς ἔδωκεν ὁ Θεός καὶ ὅπου ἔπρεπε νὰ τὸν μοιράσουν εἰς τοὺς πτωχοὺς, τὸν ἐκράτησαν διὰ τὰ συμφέροντά των καὶ ἀδίκησαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς πτωχοὺς.

Β εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸν δὲ τὸν νοῦν ἔχουν μόνον ὅσοι ἡμποροῦν νὰ λέγουν μαζί με τὸν Παῦλον· *Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν*. (Α΄ Κορ. 2. 16 ¹). Ἀλλ' ὁμοίως ἡ Γραφή συνηθίζει νὰ μεταχειρίζεται τὰς λέξεις αὐτὰς καὶ ἀντιστρόφως, καὶ ὀνομάζει τὸν μὲν ἄθεον ἄφρονα λέγουσα· *Εἰπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός* (ψαλ. 13, 1). Καὶ πάλιν ὀνομάζει ἀνόητον πρᾶγμα ἐκεῖνο ὅπου εἶνε βλαβερὸν εἰς τὴν ζωὴν μας, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος δι' ἐκείνους ὅπου πίπτουν μέσα εἰς ἐπιθυμίας ἀνόητους καὶ βλαβεράς (Ρωμ. 1, 31 καὶ Α΄ Τιμ. 6, 9). Ὅμως με τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ ἄφρων καὶ ὁ ἄνους εἰς ἓν κοινὸν τέλος κατανοῦν, εἰς τὴν ἀπώλειαν δηλαδὴ. Ἡμπορεῖ δὲ κανεὶς νὰ εἴπῃ ἐτι ἄφρων μὲν ὠνομάσθη

Γ ἐκεῖνος ὅπου ζῇ ἐθνικῶς, ἄνους δὲ ἐκεῖνος ὅπου ζῇ καὶ πολιτεύεται Ἰουδαϊκῶς, καὶ ἀκολουθεῖ μόνον τὴν γυμνὴν τήρησιν τοῦ νόμου, χωρὶς νὰ ἐννοῇ ἔσα ἀρέσκουν εἰς τὸν Θεὸν τὰ ὅποια φανερόντων διὰ μέσου τῶν ἐθίμων τοῦ Νόμου. Τοιοῦτος ἄφρων ἦτο ἐκεῖνος εἰς τὸν ὅποιον διὰ τὴν ἀθείότητά του καὶ ἀσέβειαν εἶπεν ὁ Θεός· *Ἀφρων ἐν ταύτῃ ἡ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ* (Λουκ. 12, 20). Ἄνους δὲ ὠνομάσθη ὁ σαρκεὶς Ἰσραὴλ κατὰ τὸν προφήτην ὁ ὅποιος λέγει· *Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περισιερὰ ἄνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο* (Ὡστ. 7, 1). Ἀποῦ λοιπὸν καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ὁμοῦ συντρίβον ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας των, ἡμεῖς τότε ὅπου εἴμεθα ξένοι πρὸς αὐτούς, γινόμεθα κληρονόμοι τοῦ πλοῦτου αὐτῶν. Διότι ἰδικαί μας εἶνε αἱ ἐντολαί, ἰδικοί μας οἱ προφῆται, ἰδικοί μας οἱ πατριάρχαι, οἱ ἀπ' αἰῶνος δίκαιοι. ⁽²⁾ Εἰς

(¹) Διότι καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον ὅσα οἱ Χριστιανοὶ ἡμεῖς εἰξεύρομεν, ὁ Χριστὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ τὸν νοῦν δὲ ἤγουν τὴν γνῶσιν ὅπου ἔχομεν περὶ τῶν πνευματικῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἔχομεν αὐτήν.

(²) Περὶ τὰς ἐν σελ. 199 λεγόμενα. Ὁ θεὸς πατὴρ ῥητορικώτατα τὰ εἰς τοὺς Ἐβραιοὺς ἐγκώμια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

ἡμᾶς ἄφησαν τὰ πλούτη των, αὐτοὶ ὅπου ἐχάθησαν ἐξ αἰτίας D
 τῆς ἀγνωσίας των. Αὐτῶν δὲ αἱ οἰκίαι, ἦτοι τοῦ ἄφρονος καὶ
 τοῦ ἀνοήτου, εἶνε τάφοι αἰώνιοι. Διότι ὅσων ὁ βίος εἶνε γεμᾶ-
 τος ἀπὸ ἔργα νεκρά, ὅπου ἀναδρύνουν ἀπὸ κάθε εἶδους ἀμαρτίαν,
 (1) αὐτῶν αἱ οἰκίαι εἶνε τάφοι αἰώνιοι. Διότι ἐκεῖνος ὅπου κα-
 τήντησε πλέον νεκρὸς ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν του, δὲν κατοικεῖ
 εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ εἰς τάφον, μὲ τὸ νὰ εἶνε νεκρὰ ἡ ψυχὴ του.
 Οἰκίαν μὲν κατοικεῖ ὁ Ἰακώβ ὁ ἄδολος κατὰ τοὺς τρόπους
 καὶ τὸν χαρακτήρα, καὶ ἀπλοῦς καὶ ἀπονήρευτος, περὶ τοῦ ὁποίου
 λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι ἦτο *"Ἄνθρωπος ἀπλαστος καὶ ἀγαθὸς*
οἰκῶν οἰκίαν (Γεν. 25, 27²). Τάφον δὲ κατοικεῖ ὁ παμπόνη- E
 ρος. ὅπου μῆτε ἀρχὴν μετανοίας δὲν βάλλει ν' ἀφήσῃ τὰ νεκρά
 του ἔργα, ἀλλ' ὁμοιάζει μὲ τάφον ἀσθεστωμένον· ὁ ὁποῖος
 ἀπέξω μὲν εἶνε λαμπρὸς, ἀπὸ μέσα δὲ εἶνε γεμᾶτος ἀπὸ ὅσῃ
 νεκρά καὶ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν (Ματθ. 23, 27). Διὰ τοῦτο 184
 βέβαια ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ὅταν ἐμιλῇ, δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα A
 του νὰ εἶπῃ λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ ὥσάν ἓνα τάφον ἀνοικτὸν ἔχει
 τὸν λάρυγγά του. (3) Ὅποιος λοιπὸν πιστεύει μὲν εἰς Χριστόν,
 ἀλλὰ δὲν ἐκτελεῖ συγχρόνως καὶ τὰ ἔργα του σύμφωνα μὲ τὴν
 πίστιν, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ νὰ ἔχῃ δώσει τὴν προσοχὴν
 του εἰς πονηρὰ δόγματα καὶ μὲ τὸ νὰ παρεξηγῇ τὸ νόημα τῆς

μεταφέρει εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς ὅπου ἐλάβομεν τὴν θέσιν ἐκεί-
 νων τὴν ἐκλεκτὴν.

(1) *Νεκρὰ ἔργα* ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὰ ἀμαρτωλὰ
 καὶ ἀκάθαρτα (Ἐβρ. 9, 14).

(2) Περὶ τούτου λέγει καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος· «Ὁ Ἰακώβ ἀπλα-
 στος ἦτο μὲ δειλὴν ψυχὴν καὶ κατῴκει εἰς οἰκίαν, καὶ δὲν εἶχε μά-
 θει ποτὲ τί πρᾶγμα εἶνε ὁ κόπος, μὲ τὸ νὰ ἐξῇ μίαν ζωὴν ἀπαλὴν
 καὶ ἐλευθέρην, ὥσάν καμμία παρθένος, μέσα εἰς τὸν θάλαμον τὸν
 περισσότερον καιρὸν (Ὁμ. 33 εἰς τὴν Α΄ Κορ. Ἐπιστ.).

(3) Ἐχει ὑπ' ὄψιν του τὸ Δαβιτικόν· «Τάφος ἀνεωγμένος ὁ
 λάρυγξ αὐτῶν.» (Ψαλμ. 5, 9)

ἀγίας Γραφῆς, πελεκᾷ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μνημεῖον εἰς τὴν πέτραν.

Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· τουτίστιν οἱ τάφοι αὐτῶν εἶνε οἰκίαι τῶν αἰώνιοι. Ἐπειτα ἐξηγῶν ποῖα πράγματα ἐννοεῖ ὅτι εἶνε τάφοι, διὰ τὸ νὰ δεῖξῃ ὅτι διὰ τὰ σώματα τῶν ὁμιλεῖ, εἰς τὰ ὅποια μέσα κατοικοῦν αἱ ψυχαὶ ὅπου
 B διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπενεκρώθησαν, ἐπρόσθεσι· «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν»· ἐπειδὴ συνήθως σκηνώματα ὀνομάζονται πάντοτε τὰ ἀνθρώπινα σώματα. Αὐτοὶ δὲ μάλιστα καὶ Ἐπικαλοῦνται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν. Τουτίστι θίτουσι τὰ ὀνόματά των ἐπάνω εἰς τὰ κτήματά των. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ ἀσεβοῦς δὲν γράφεται εἰς τὴν βίβλον τῶν ζώντων, οὐδὲ συγκαταριθμεῖται μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, οἱ ὅποιοι ἀριθμοῦνται ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἀλλὰ κάτω εἰς τὴν γῆν ἀπομένουν τὰ ὀνόματά των, διότι αὐτὴν τὴν παροδικὴν ζωὴν καὶ ὀλιγοχρόνιον ἐπροτίμησαν ἀπὸ τὰς αἰωνίους σκηνάς. Δὲν βλέπεις ἐκείνους ὅπου κτιζοῦν εἰς τὰς πόλεις ἀγορὰς καὶ γυμναστήρια, ὅπου ἀνυψῶνουν τειχόκαστρα, καὶ κατα-
 C σκευάζουν ὑδραγωγεῖα, πῶς τὰ ὀνόματά των εἶνε γραμμένα ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ γῆινα οἰκοδομήματα; Τινὲς δὲ ἀφοῦ ἐσφράγισαν μετὰ τὰ ὀνόματά των καὶ ἀγέλας ἵππων ἀκόμη, ἐστοχάσθησαν ὅτι εἰς μέγα χρονικὸν διάστημα θὰ συμπαρατείνεται μετὰ τὴν ζωὴν των ἡ μνήμη αὐτῶν· ἀφοῦ δὲ καὶ μετὰ τάφους ἀκόμη ἐπέδειξαν μεγαλουργίαν, ἐσχάλισαν ἐπάνω εἰς τὰ μνήματα αὐτῶν τὰ ὀνόματά των. ⁽¹⁾ Αὐτοὶ εἶνε ὅπου φρονοῦν τὰ γῆινα καὶ διαλογίζονται ὅτι διὰ τὸ νὰ γείνουν μακάριοι ἀρκεῖ εἰς αὐτοὺς ἡ ἐνταῦθα δόξα καὶ τὸ νὰ μνημονεύωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἴδῃς κανένα ἀπὸ ἐκείνους ὅπου μεγαλοφρονοῦν διὰ τὴν

(1) Πρῶτος ὁ Κάιν ἔκτισε πόλιν καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ. Κατόπιν δὲ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἀσεβεῖς ὠνόμαζαν μετὰ τὰ ὀνόματά των τὰς χώρας ὅπου ἐκυρίευον (Ἑρμ. εἰς τοὺς ψαλ. Ἀνθίμου Ἱεροσ.).

ψευδώνυμον γνῶσιν καὶ παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς συγκα- D
ταθέσεις μογήθηρῶν τινῶν δοξασιῶν καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῶν
Χριστιανῶν, ⁽¹⁾ ὀνομάζουν τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ τὸ ὄνομα κα-
νενὸς ἀπὸ τοὺς αἵρεσιάρχας, τοῦ Μαρκιῶνος, ἢ τοῦ Οὐαλεντί-
νου ⁽²⁾ ἢ κανενὸς ἀπὸ ἑσους τώρα ἐπιπολάζουσιν, γινώριζε ὅτι καὶ

(1) Τὴν ἐνδοξον καὶ ὑπέρτιμον καὶ γλυκυτάτην ταύτην προσηγο-
ρίαν, λαμβάνομεν κυρίως ἐν τοῖς ρεῖθροις τοῦ σωτηρίου βαπτί-
σματος· οἱ ἐν τούτοις ἀναγεννώμενοι κατὰ τὸν νόμον τοῦ ὀνό-
ματος τῶν Χριστιανῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπεδόθη τὸ πρῶτον εἰς
τοὺς μαθητὰς τῶν Ἀποστόλων ἐν Ἀντιοχείᾳ (Πράξ. 11, 26), οἱ
ὅποιοι ἕως τότε Γαλιλαῖοι ἐκκλοῦντο.

(2) Ὁ διαβόητος οὗτος αἵρεσιάρχης Μαρκιῶν ὁ Ποντικός, ἐκ τοῦ
ὁποίου ὀνομάσθησαν οἱ Μαρκιωνισταί, ἀνεφάνη τὸ 148 ἔτος μ. Χ.
Ἔνεκα πορνείας ἀφορισθεὶς ἀπὸ τὸν πατέρα του, Ἐπίσκοπον ὄντα τῆς
Σινώπης, ἐκ πείσματος ἠνώθη μετὰ τινος ἀπατεῶνος Κέρδωνος κα-
λουμένου καὶ ἐφανέρωσε τὴν αἵρεσίν του, συνισταμένην εἰς διαφόρους
γελοίας δοξασίας κατὰ τὰς ὁποίας ἐδόξαζε τέσσαρχς θεοῦ, τὸν ἀγα-
θὸν καὶ ἄγνωστον, τὸν δημιουργὸν καὶ δίκαιον, τὸν ὁποῖον ὀνόμαζε
καὶ πονηρὸν, τὸν διάβολον καὶ τὴν ἀγέννητον ὕλην. Ἐπειδὴ ἀπέ-
ριπτε τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἐπλαστογράφησε τὴν Καινὴν, ἀφαι-
ρέσας ὅλας τὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς μερτυρίας περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ
Κυρίου τὴν ὁποίαν δὲν ἐδέχετο. Κατὰ τῶν φλυαριῶν τούτων ἔγρα-
ψεν ὁ Τερτυλλιανὸς «Κατὰ Μαρκιῶνος βιβλ. 5» ἐκ τῶν Δυτικῶν
Ἀπολογητῶν τοῦ 3^{ου} αἰῶνος.

Ὁ δὲ Οὐαλεντίνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀνομάσθησαν οἱ Οὐαλεντι-
νιανοί, γεννηθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ ἤκμασε περὶ τὸ 150 ἔτος μ. Χ.
Ἀπελπισθεὶς νὰ γείνη Ἐπίσκοπος ἀφηνίασε, καὶ ἀποσχισθεὶς ἀπὸ
τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο ἀρχηγὸς αἵρέσεως γελοιωδеста-
της, ἀνανεώσας παλαιὸν τι σύστημα μυθοπλαστικῆς θεολογίας, πλη-
ρες φληναφίας μυθικῆς καὶ φανταστικῆς τερατολογίας, δοξάζων τὴν
ὑπαρξίν 30 αἰῶνων, 15 ἀρρένων καὶ 15 θηλέων, τοὺς ὁποίους θεοὺς
ὀνόμαζε, καὶ ἀναμινύων ἐν ἀπεραντολόγῳ φλυαρίᾳ ἀρχαιότερα
γνωστικὰ συστήματα, ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ μάλιστα πυθαγο-
ρικὴν καὶ πλατωνικὴν, τὰς ἀσιατικὰς θεογονίας καὶ μάλιστα τὴν

οὗτοι «ἐπεκαλίσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν», μὲ τὸ νὰ παρέδωκαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς φθαρτοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλως διόλου γήινους.

Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη
 Ε τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. Αὕτη ἡ
 ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στό-
 ματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι. Μέγα πρᾶγμα εἶνε ὁ ἄνθρωπος καὶ
 πολύτιμον πρᾶγμα ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐλεήμων (Παρ. 20, 6), μὲ
 τὸ νὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυσικὴν κατασκευὴν του.
 Διότι ποῖον ἄλλο δημιουργήμα εἰς τὴν γῆν ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα
 τοῦ κτίσαντος; (Γεν. 1, 27) Εἰς ποῖον ἄλλο κτίσμα ἐχαρίσθη
 τὸ μέγα αὐτὸ χάρισμα, νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα
 ἐπάνω εἰς ὅλα καὶ τὰ χερσαῖα καὶ ἔνυδρα καὶ ἐναέρια ζῶα;
 (αὐτοθ. 28) Ὀλίγον βέβαια εἶνε κατώτερος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν
 τῶν ἀγγέλων (ψαλ. 8, 6¹) ἐξ αἰτίας τῆς στενῆς σχέσεως ὅπου
 ἔχει μὲ τὸ σῶμα τὸ γήινον. Τὸν μὲν ἄνθρωπον λοιπὸν ἐποίησεν
 ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν γῆν (Γεν. 2, 7) καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ
 πυρὸς φλόγα (ψαλ. 83, 6²) Ἄλλ' ὅμως ἡ δύναμις βέβαια

αἰγυπτιακὴν καὶ χαλδαϊκὴν. Κατ' αὐτοῦ ἔγραψεν ἐν ἐκτάσει ὁ μα-
 κάριος Εἰρηναῖος εἰς τὸ σύγγραμμά του, τὸ ὅποιον ἀνωτέρω ἀναφέ-
 ρομεν, καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς πρὸς χλεῦν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀνασκευὴν.

(¹) Τὸν ψαλμικὸν αὐτὸν στίχον ἡρμήνευσε πρῶτος ὁ ἀπόστολος
 Παῦλος (Ἐβρ. 2, 9).

(²) Διὰ τοῦ λόγου τούτου ἐννοεῖ ὁ ψαλμῶδης τὴν κατωτέραν τά-
 ξιν τῶν οὐρανίων Δυνάμεων, τοὺς ἀγγέλους. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἑρ-
 μηνευτὰς συνυπονοοῦνται καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ τάγματα τῶν οὐρανίων
 στρατιῶν, καὶ οἱ Θρόνοι καὶ τὰ πυρίμορφα Χερουβὶμ καὶ τὰ Ἐξαπτέ-
 ρυγα Σεραφὶμ καὶ ὅλα τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, τὰ ὅποια ὡς
 ἀστραπαὶ τάχιστα ὑπακούουν εἰς τὸ θεῖον πρόσταγμα. (Παράβ. πρὸς
 Ἐβρ. Ἐπιστ. 1, 14) Περὶ τοῦ χρόνου τῆς δημιουργίας τῶν Ἀγγέ-
 λων οὐδὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ· ὑπάρχει ὅμως γενικὴ
 γνώμη τῆς Ἐκκλησίας ὅτι οἱ Ἄγγελοι ἐδημιουργήθησαν πρὸ τοῦ
 ὕλικου κόσμου· τὴν γνώμην ταύτην διέτρωξε Γρηγόριος ὁ Θεολό-

τοῦ νά ἐννοοῦν καί καταλαμβάνουν τὸν κτίστην αὐτῶν καὶ δημιουργὸν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχει. Διότι ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (Γεν. 2, 7)· δηλαδὴ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ἰδικήν του χάριν ἐναπέθεσεν ὁ Θεὸς ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὲ τὸ ὅμοιον γνωρίζῃ καλὰ τὸ ὅμοιον. (1) Ἄλλ' 185
A

γος οὕτως ὑψηγορῶν, ἐν οἷς ἐρμηνεύει καὶ τὸν ψαλμικὸν στίχον· «Πρῶτον μὲν (ὁ Θεὸς) ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίας, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν λόγῳ συμπληρούμενον καὶ πνεύματι τελειούμενον καὶ οὕτως ὑπέστησαν λαμπρότητες δευτέραι, λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος, εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ οἷον αὐλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημένων ταύτας ὑποληπτέον . . . Δεύτερον δὲ ἐννοεῖ κόσμον τὸν ὑλικόν.» (Λόγ. εἰς τὰ Γενέθλ.) Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ θεοῦ Πατρὸς κυροῦται διὰ τῆς παρὰ τῷ Ἰῶβ ἀναφερομένης ῥήσεως· *Ὅτε ἐγενήθη ἄστρα, ἤνεσάν με ἐν φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγελοι μου καὶ ὕμνησαν* (38, 8). Ἡ παχυψίστως θεαματικὴ καὶ ἀκροαματικὴ ῥῆσις αὕτη παριστᾷ τοὺς ἀγγέλους δημιουργημένους πλέον καθ' ἣν ἡμέραν ἐγειναν οἱ φωστῆρες. Περί δὲ τοῦ πλήθους τῶν Ἀγγέλων τινὲς μὲν τῶν ἁγίων Πατέρων συνεπέραναν ἐκ τῆς παρὰ τῷ ἱερῷ Μκτθαίῳ (18, 12) παραβολῆς τῶν ἑκατὸν προβάτων, ὅτι τῶν Ἀγγέλων τὸ πλῆθος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων εἶνε 99 πρὸς 1· οἱ πλείστοι ὅμως αὐτῶν ἀποφεύγοντες τὴν τοιαύτην ἀναλογίαν λέγουσιν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων εἶνε ἀμέτρητον καὶ ὑπερβαῖνον πᾶσαν ἀνθρωπίνην κατὰληψιν κατὰ τὸ ἐν τῇ Γραφῇ εἰρημένον· *Χίλιαι χιλιάδες καὶ μυρίαὶ μυριάδες* (Δαν. 7, 10) καὶ· *Μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων* (Ἀποκ. 5, 11), τὰ ὅποια ἐκφράζουσιν ἀορίστως τὸ ἀπειράριθμον τῶν ἀγγέλων, ἀκαὶ ὅχι ῥητὸν ἀριθμὸν, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον, ἀλλὰ πλῆθος ἀνώτερον τοῦ ἀριθμοῦ.»

(1) Ὅτι τὸ ἐμφύσημα ἐκεῖνο τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἦτο θεία τις χάρις, ἀναπτύσσει ὁ θεὸς Πατὴρ καὶ εἰς τὸν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λόγον κεφ. 16 καὶ κατὰ Εὐνομ. λόγ. 5. Αὐτὴν δὲ τὴν γνώμην ἐξέφρασαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Πατέρων. Ἴδε καὶ Κυρίλλου Κατηχ. 17 καὶ 12, ἐνθα, καθὼς καὶ ὁ ἄγ.

ἔμῳ ἐνῷ εὐρίσκετο εἰς μίαν τόσον μεγάλην τιμὴν ἐξ αἰτίας
 ὅπου εἶχε δημιουργηθῇ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, τιμημένος
 περισσότερο ἀπὸ τὸν οὐρανόν, περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιον,
 περισσότερο ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῶν ἀστέρων· διότι ποῖος ἀπὸ
 τοὺς οὐρανοὺς λέγεται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου; ποίαν δὲ
 εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἔχει ὁ ἥλιος; τί ἡ σελήνη; τί οἱ λοιποὶ
 ἀστέρες; τὰ ὅποια εἶνε ἄψυχα καὶ ὕλικά; ἔχουν δὲ μόνον δια-
 φανῇ τὰ σώματα, μέσα εἰς τὰ ὅποια πουθενὰ δὲν ὑπάρχει νοῦς,
 δὲν ὑπάρχουν προαιρετικαὶ κινήσεις, δὲν ὑπάρχει ἡ ἐλευθερία
 τῆς αὐτεξουσιότητος· ἀλλ' εἶνε ὑπόδουλα εἰς τὴν ἐπικειμένην
 ἐπάνω των ἀνάγκην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀπαραλλάκτως πάντοτε
 B εὐρίσκονται περὶ τὴν ἰδίαν θέσιν. Ἐνῷ λοιπόν, λέγω, ὁ ἄνθρω-
 πος ὡς πρὸς τὰς τιμὰς ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅμως δὲν
 τὸ ἐνόησεν, ἀλλ' ἀφοῦ ἄφησε τὸ νὰ ἀκολουθῇ τὸν Θεὸν καὶ νὰ
 εἶνε ὅμοιος μὲ τὸν κτίστην του, ἔγεινε δοῦλος εἰς τὰ πάθη τῆς
 σαρκός, καὶ «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοι-
 ῶθη αὐτοῖς», ἄλλοτε μὲν ὡσὰν ἵππος θηλυμανῆς χρεμετί-
 ζων πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του (Ἱερ. 5, 8), ἄλλοτε δὲ
 ὡσὰν λύκος ἀρπακτικὸς ἐνεδρεῖων νὰ ἀρπάσῃ τὰ ξένα πράγ-
 ματα, (Ἱεζ. 22, 27) ἄλλοτε δὲ ἐξ αἰτίας τῆς ἐναντίον τοῦ
 ἀδελφοῦ του δολιότητος καὶ ἐνεδρευτικῆς ἀπάτης παρομοιαζό-
 μενος μὲ τὴν πανουργίαν τῆς ἀλώπεκος (Ἱεζ. 13, 4 καὶ Λουκ.
 13, 32). Μία δὲ ὑπερβολὴ τῶντι τῆς ἀνοησίας του καὶ τῆς κτη-
 νώδους του ἀλογίας εἶνε τὸ νὰ μὴ ἔχῃ συναίσθησιν τῆς πρώτης
 C δημιουργίας του, ὅπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, μῆτε
 νὰ θέλῃ νὰ καταλάβῃ τὰς τόσον μεγάλας οἰκονομίας ὅπου ἔγει-
 ναν χάριν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἐκείνας τέλος πάντων νὰ ἐνοήσῃ τὴν
 ἰδικὴν του τιμὴν· ἀλλὰ νὰ λησμονῇ ὅτι, ἀφοῦ ἔχασε τὴν εἰ-

Βασιλείου εἰς τὰ ἀνωτέρω χωρία, λέγει ὅτι τὴν ἐκ τοῦ ἐμφυσήμα-
 τος τοῦ Θεοῦ χάριν ἀπολεσθεῖσαν ἀνεκκίνισεν ὁ Κύριος μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν του ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν του καὶ
 εἰπὼν· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον.»

κόνα τοῦ ἐπουρανίου ἀνθρώπου, ἐφόρεσε τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ⁽¹⁾. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ ἐναπομείνῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἁμαρτίαν, χάριν αὐτοῦ Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (Ἰω. 1, 14²), καὶ τόσον ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ γείνῃ Ὑπὴκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ (Φιλ. 2, 28). Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐνθυμῆσαι, ὦ ἄνθρωπε, τὴν πρώτην σου ἐντιμον γένεσιν, ὅμως ἀπὸ τὴν πληρωμὴν ὅπου ἐπληρώθη κατόπιν διὰ τὴν σωτηρίαν σου κατάλαβε τὴν ἀξίαν σου. Συλλογίσου τὸ ἀντάλλαγμα τὸ ὅποιον ἐδόθη διὰ σέ, καὶ γνώρισε τὴν ἰδικὴν σου ἀξίαν. Μὲ τὸ ἀκριβὸν καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐξηγοράσθης, μὴ γίνεσαι πλέον δούλος τῆς ἁμαρτίας. Κατάλαβε καλὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἑαυτοῦ σου, διὰ νὰ μὴ παρομοιωθῇς μὲ τὰ κτήνη τὰ ἀνόητα. «Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς». Ὁ Θεὸς ὅπου κυβερνᾷ τὸν κόσμον φέρει εἰς ἡμᾶς ἐμπόδια, ὅταν βαδίζωμεν τὸν δρόμον τῆς ἁμαρτίας, μὲ τὸ νὰ θέτῃ ἐμπρὸς μας προσκόμματα καὶ κωλύματα, διὰ νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κτηνώδη ζωὴν, καὶ ἀφοῦ μετανοήσωμεν, μετὰ ταῦτα «ἐν τῷ στόματι ἡμῶν εὐδοκήσωμεν»³· τουτέστι φανῶμεν εὐαρεστοὶ εἰς αὐτὸν καὶ σωθῶμεν, εὐθὺς ὅπου μὲ τὴν καρδίαν μὲν

⁽¹⁾ Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ἀποστολικὴν ῥῆσιν (Α΄ Κορ. 15, 49). Εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, εἶνε ἡ ἐν οὐρανοῖς πολιτεία, εἰκὼν δὲ τοῦ χοῦκοῦ αἱ πονηραὶ πράξεις. Διὰ τῶν ἀποστολικῶν αὐτῶν λόγων ὁ Μ. Βασίλειος ἀντιπαράβαλλε τὴν ἐν τῷ Παράδεισῳ διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν μετὰ τὴν παράδεισον ἐπίμοχθον καὶ ἐφάμαρτον ζωὴν, καθὰ δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπιφερομένων.

⁽²⁾ Ὁ Λόγος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο σὰρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος. Διότι πολλάκις ἡ Γραφὴ ἐκ τοῦ μέρους ὀνομάζει τὸ ὅλον· καὶ ἄλλοτε μὲν ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ψυχῆς μόνης (Καὶ ἀπερίτμητος ἄρσεν, ὃς οὐ περιτμηθήσεται . . . ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη. Γεν. 17, 14). Ἄλλοτε δὲ ὀνομάζει αὐτὸν ἀπὸ μόνης τῆς σαρκὸς (Πᾶσα σὰρξ ὀψεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Ἦσ. 40, 3).

πιστεύσωμεν εἰς τὸν Θεόν, ὥστε νὰ δικαιωθῶμεν, μὲ τὸ στόμα δὲ ὁμολογήσωμεν αὐτόν, ὥστε νὰ σωθῶμεν (Ρωμ. 10, 10).

- Ε Ἐδίδωκεν ὁ Παῦλος, ἀφάνιζε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, μὲ παραφορὰν ἀκράτητον ἔσπευδεν, ἐπιταχύνων τὸν δρόμον τοῦ μέσα εἰς τὴν κακίαν (Πράξ. 8, 3)· ὕστερον ὁμως μὲ τὸ στόμα τοῦ «εὐδόκησεν» ἤτοι ἐφάνη εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐκήρυττεν εἰς τὰς συναγωγὰς ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός (Πράξ. 8, 3).

Ὡς πρόβατα ἐν Ἀδῇ ἔθето (1)· θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς.

- Ὅσοι εἶνε κτηνώδεις καὶ ἐξισώθησαν μὲ τὰ κτήνη τὰ ἀνέητα, αὐτούς ὥσάν πρόβατα ὅπου οὔτε φρόνησιν ἔχουν, οὔτε τὴν πρὸς ὑπεράσπισίν των δύναμιν, ἐκεῖνος ὅπου τοὺς ἀρπάζει· καὶ τοὺς σύρει βιαίως εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐχθρὸς των τοὺς ἔρριψε πλέον μέσα εἰς τὸ ἰδικόν του φρούριον καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ τοὺς βόσκη. Διότι ὁ θάνατος ἔβασκεν ὥσάν ἕνα βροχὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ 186
A μέχρι τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου (Ρωμ. 5, 14), ἕως οὗτου ἦλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, ἐποῦ θυσιάζει τὴν ψυχὴν τοῦ χάριν τῶν προβάτων (Ἰωάν. 10, 15), τοιοῦτοτρόπως ἀφοῦ τοὺς ἀνέστησε μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τοὺς ἐβγαλεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ Ἀδου κατὰ τὴν πρωίαν τῆς Ἀναστάσεώς του, παρέδωκε πλέον αὐτούς εἰς τοὺς εὐθεῖς, τουτέστιν εἰς τοὺς ἀγίους τοῦ ἀγγέλου, διὰ νὰ τοὺς ποιμαίνουν. Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρῶτ. Διότι πλησίον εἰς κάθε ἕναν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπάρχει καὶ ἀπὸ ἕνα ἀγγελος ὅπου εἶνε ἄξιος νὰ βλέπῃ τὸν οὐράνιον B Πατέρα²). Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ εὐθεῖς, οἱ ἅγιοι ἀγγελοι δηλαδὴ θά

(1) Ἡ ἑκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει ἔθεντο. Ὁ δὲ Σύμπαχος γράφει· ὡς πρόβατα Ἀδου ἔταξαν ἑαυτούς· θάνατος νεμήσει αὐτούς. Τουτέστι ἀμόνοι των ἐπρωτίμησαν τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἐκολάσθησαν.

(2) Κατὰ τὴν γνώμην ἐπιφανῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας οὔτε οἱ Ἀγγελοι βλέπουσι τὸν Θεὸν καθὼς ἐστίν, ἀλλὰ καθόσον εἶνε δυνατὸν εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν. «Οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι βλέπουσι Θεοῦ οὐσίαν,

γείνουν κύρισι αὐτῶν οἱ ὅποιοι ἡλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν πικροτάτην δουλείαν, καὶ θὰ γείνουν κύριοι αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἔφθασαν εἰς τὴν πρῶϊαν, τουτέστιν, οἱ ὅποιοι ἐπροχώρησαν καὶ ἔφθασαν ὑποκάτω τῆς ἀνατολῆς τοῦ φωτός. Παρατήρησον τώρα ὅλην τὴν σειρὰν τῶν ψαλμικῶν αὐτῶν λόγων. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνέχοις». Ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ ἐξ αἰτίας μὲν τῆς πλάσεώς του ἔχει τὴν τιμὴν, ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἐνοικιούσης ἐντὸς αὐτοῦ ἁμαρτίας, δὲν ἔχει καμμίαν συναίσθησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, αὐτὸς «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν»· ἔπειτα μὲ τὸ νὰ ἀπεξένωσε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἔγεινεν ἄλογος· καὶ ὁ ἐχθρὸς τότε ἀφοῦ τὸν ἤρπασεν ὥσάν ἓνα πρόβατον ὁποῦ ἦτο χωρὶς βοσκόν, τὸν ἔρριψε κάτω εἰς τὸν Ἄδην καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον νὰ τὸν βόσκη. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ὁποῦ γλυτώσῃ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἀπαλλαγθῇ ἀπὸ τὸν κακὸν ποιμένα, λέγει τό, *Κύριος ποιμαίνει με* (Ψαλ. 22,1). Καὶ ὅχι πλέον εἰς ἐμὲ θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ, ὅχι πλέον πτώσις, ἀλλὰ ἀνάστασις, ὅχι πλέον τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθῆσεται ἐν τῷ Ἄδῃ. Ἡ διὰ τὸν θάνατον λέγει τοῦτο, ὅστις δὲν ἠμπόρεσε μὲ ὅλην τὴν ἰσχυρὰν φρουρὰν του νὰ κρατήσῃ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινομένους, ἐξ αἰτίας ἐκείνου ὅστις κατέλυσε τὸν τὸ Ἄράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου (Ἐβρ. 2,14), τῶν ὁποίων ὅλη ἡ βοήθεια εἶνε γε-

λέγει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ἂν καὶ λέγεται περὶ αὐτῶν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ βλέπουσι (Ἰωάν. 1)· διότι τοῦτο φανερώνει τὸ ὅτι μόνον φανταζόνται τὸν Θεόν. Λέγει δὲ καὶ ὁ Οὐρανοφάντωρ Πατήρ· «Νομίζω δὲ ὅτι ὅχι τῆς ἀνθρωπίνης μόνον φύσεως ἀλλὰ καὶ κάθε λογικῆς φύσεως ἀνωτέρα εἶνε ἡ κατανόησις τοῦ Θεοῦ (Λογ. 1 κατὰ Εὐνομ.). Ὁμοίως ὁ Χρυσορρήμων (Ὁμιλ. 15 εἰς Ἰωάννην). Ὁ δὲ μακάριος Θεοδώρητος οὕτω θεολογεῖ· «Δὲν βλέπουσι τὴν θεῖαν οὐσίαν οἱ ἄγγελοι, τὴν ἀπερίγραπτον, τὴν ἀκατάληπτον, τὴν ἀπερινόητον, τὴν περιληπτικὴν τῶν ὅλων, ἀλλὰ δόξαν τινὰ τῇ αὐτῶν φύσει συμμετρομένην».

ροντική καὶ ἀδύνατος. Καὶ τότε θὰ ἀποδειχθῇ ποία εἶνε ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὅπου ἐπλανήθησαν εἰς τὰς σκέψεις των

D καὶ ὑπερηφανεύονται διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐξουσίαν⁽¹⁾. «Ἐν τῷ Ἀδῇ παλαιωθήσεται»· ὁτιοῦν θὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἀδυναμία των. Ἡ μήπως ἐννοεῖται ἴσως διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ὅτι ἡ βοήθεια τὴν ὁποίαν θὰ ἔχουν ἀπὸ τὸν Κύριον οἱ δίκαιοι ἔσοι ἐλυτρώθησαν ἀπὸ αὐτόν. θὰ παραταθῇ καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸν Ἀδῆν. Διότι δὲν ἔλαβον ἀκόμη τὰς ὑποσχέσεις, μὲ τὸ νὰ ἐπρόβλεψεν ὁ Θεὸς δι' ἰδικήν μας τιμὴν ἕνα πρᾶγμα πολὺ ὑψηλὸν καὶ πολὺ θαυμαστόν, νὰ μὴ ἀπολαύσουν τὴν τελείαν μακαριότητα χωρὶς ἡμῶν, ἔσοι ἀπέθανον πρὸ ἡμῶν (Ἑβρ. 11.40). Πλήν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς Ἀδου, ὅταν λαμβάνῃ με. Σαρῶς προφητεύει ἐνταῦθα ὁ Δαβὶδ διὰ τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Ἀδῆν, ὅστις μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ ἐλευθερώσῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ προφήτου τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ μὴ ἀπομείνῃ ἐκεῖ.

E Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἀκουσθῇ καὶ αὐτὸ τὸ κήρυγμα ἀπὸ ὅσους κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς, καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τοὺς πλουσίους συνάμα καὶ τοὺς πένητας. «Νὰ μὴ φοβῆσαι ὅταν πλουτήσῃ ἕνας ἄνθρωπος». Ὅταν, λέγει, ἴδῃς κανένα ἄδικον μὲν νὰ εἶνε πλούσιος, δίκαιον δὲ νὰ εἶνε πτωχός, νὰ μὴ φοβηθῇ ἡ ψυχὴ σου, νὰ μὴ ταραχθῇ ὁ νοῦς σου, ὅτι τάχα δὲν ὑπάρχει πούθενά πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἐπιβλέπει τὰ ἀνθρώπινα· ἢ ὅτι ὑπάρχει μὲν ἴσως κάπου ἡ θεία ἐπιβλέψις, ἀλλ' ὅμως δὲν φθάνει καὶ ἕως εἰς τὸν τόπον τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὰ ἰδικὰ μας πράγματα. Διότι ἐὰν ὑπῆρχε πρόνοια, τότε αὕτη θὰ ἐμοίραζεν εἰς τὸν καθένα τὸ μερίδιον ὅπου τοῦ ἀνήκει, ὥστε νὰ γίνωνται μὲν πλούσιοι οἱ δίκαιοι, ἔσοι ἡξεύρουν νὰ μεταχειρισθῶν καθὼς πρέπει τὸν

187
A

¹⁾ «Δι' αὐτοῦ ἐρμηνεύεται ὁ στίχος «Ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν ἐξώσθησαν».

πλοῦτόν των, νὰ ἦνε δὲ πτωχοὶ οἱ κακοί, ὅσοι μεταχειρίζονται ὡσάν ἓνα ὄργανον διὰ τὴν κακίαν των τὸν πλοῦτον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γηγενῶν ὅπου ἔχουν αὐτὰς τὰς ιδέας, καὶ θαρροῦν ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς φαινομένης αὐτῆς ἀνωμαλίας εἰς τὸν μοιρασμὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ὁ κόσμος εἶνε χωρὶς πρόνοιαν, πρὸς αὐτοὺς ὁμιλεῖ ὁ λόγος, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ταραχὴν ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀμάθειάν των· αὐτοὺς δὲ πρῶτους ἴσα-ἴσα ὁ προφήτης ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν ἀκρόασιν αὐτῆς τῆς διδασκαλίας. Ἰσως δὲ ἀποτείνεται ὁ προφήτης καὶ πρὸς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ πένητος καὶ λέγει· Νὰ μὴ φοβῆσαι σὺ ὁ πένης, ὅταν πλουτήσῃ ἓνας ἄνθρωπος. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων οἱ πένητες ἔχουν ἀνάγκην παρηγορίας, διὰ νὰ μὴ τρομάζουν τοὺς ἀνωτέρους των. Διότι κανὲν ὄφελος; λέγει, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν πλοῦσιον ὁ ὅποιος ὅταν ἀποθνήσκῃ, δὲν εἰμφορεῖ νὰ λάβῃ τὸν πλοῦτον μαζί του· ὁ ὅποιος μάλιστα τόσον μόνον ἐκέρδαινε ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πλούτου, ὅσον νὰ μακαρισθῇ μόνον ἡ ψυχὴ του εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς κόλακας. Κατὰ δὲ τὸν θάνατόν του δὲν θὰ λάβῃ μαζί του, λέγει, ὅλην αὐτὴν τὴν ἀφθονίαν· μόλις ἓνα φόρεμα θὰ λάβῃ ὅπου νὰ σκεπάξῃ τὴν ἀσχημοσύνην του· καὶ μάλιστα ἐὰν φανῇ καλὸν αὐτὸ εἰς ἐκείνους ὅπου θὰ ἐνδύσουν τὸν νεκρόν. Ἀρκετὸν θὰ εἶνε δι' αὐτόν νὰ λάβῃ ὀλίγην γῆν, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἀπὸ οἶκτον καὶ εὐσπλαγχνίαν παραχωρῆται εἰς αὐτόν ἀπὸ ἐκείνους ὅπου θὰ τὸν κηδεύσουν, οἱ ὅποιοι τοῦ προσφέρουν καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὅλων φύσιν, ὅχι διότι τοῦ κάμνουν καμμίαν χάριν ἰδιαιτέραν, ἀλλὰ διότι θέλουν νὰ τιμήσουν μὲ αὐτὸ τὴν ἀνθρωπότητα ⁽¹⁾.

Νὰ μὴ εἶσαι λοιπὸν μικρόψυχος ἀπέναντι αὐτῶν ὅπου συμ-

(1) Διὰ τῆς περιόδου αὐτῆς ἡρμήνευσεν ὁ Ἅγιος τοὺς στίχους· «Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα· οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ· ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται».

θαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ νὰ περιμένῃς τὴν μακαρίαν καὶ ἀτελεύτητον ἐκείνην. Διότι θὰ ἴδῃς τότε ὅτι διὰ τὸ καλὸν τοῦ συμβαίνειν εἰς τὸν δίκαιον ἢ πενίᾳ καὶ ἢ περιφρόνησις καὶ ἢ στέρξης τῆς τρυφῆς καὶ ἀνέσεως. Καὶ διὰ τοῦτο νὰ μὴ παραχθῇς τῶρα δι' αὐτὰ ὅπου νομίζονται καλὰ, ὅτι τάχα μὲ ἀδικίαν αὐτὰ διαμοιράζονται. Διότι θὰ ἀκούσῃς μὲ ποῖον τρόπον

D εἰς μὲν τὸν πλούσιον θὰ λεχθῇ, ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου (Λουκ. 16, 25), εἰς δὲ τὸν πτωχὸν ὅτι ἔλαβεν ὁμοίως τὰ κακὰ εἰς τὴν ζωὴν του. Διὰ τοῦτο βίβαια χατόπιν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν ὁ μὲν πτωχὸς ἔχει παρηγορίαν, ὁ δὲ πλούσιος οὐδυνᾶται βασανιζόμενος.

Ἐξομολογήσεται σοι, ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ. Διὰ τὸν χοῦκὸν ἀνθρώπου ὅπου νομίζει ὅτι μόνον τὰ πλεονεκτήματα καὶ κέρδη τῆς παρούσης ζωῆς εἶνε ἀγαθὰ, ὁ πλοῦτος δηλαδὴ καὶ ἡ υἱεῖα καὶ ἡ ἐξουσία, δι' αὐτὸν λέγει ὁ Προφῆτης, ὅτι αὐτὸς δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ὅταν τοῦ παρέχῃ ἀγαθὰ· εἰς τὰς δυστυχίας ὅμως ἐκφέρει ἐναντίον τοῦ κάθε εἶδους βλασφημίαν. Διότι ὁ προφῆτης ἐνταῦθα δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν πένητα, ἀλλὰ ἀποτείνεται πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὰς ἄλλας δὲ κατηγορίας κατὰ τοῦ πλοῦτου προσθέτει

E τῶρα καὶ τὸ ὅτι ὁ πλούσιος μόνον εἰς τὰς εὐτυχίας τοῦ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν· ὅταν δὲ τοῦ συμβοῦν ὀλίγα θλιβερά περιστάτικα, τότε δὲν εἶνε πλέον ὁ ἴδιος. Ἀπαράλλακτον ἀκριβῶς εἶνε καὶ τὸ ἐπιχείρημα ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ὁ διάβολος ἔλεγεν ἐναντίον τοῦ Ἰῶβ, διὰ κατηγορίαν του, ὅτι ὁ Ἰῶβ δὲν σέβεται δωρεὰν τὸν Κύριον (Ἰῶβ 1, 9), ἀλλὰ εἰς ἀντιμισθίαν τῆς εὐσεβείας του λαμβάνει τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ἐπίλοιπα ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἴσα—ἴσα διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, ἐγύμνωσεν αὐτὸν ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶχεν, ἵνα φανῇ πέρα—πέρα διὰ μέσου ὅλων τῶν παθημάτων τοῦ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνώμων ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου.

Εἰσελεύσῃ ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ (¹). Νομίζω ὅτι ἐν-

(¹) Ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος γράφει ὅτι ὁ Ἀκύλας, ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτεῖων ἐξέδωκαν εἰσελεύσῃ. Αὕτῃ δὲ ἡ γραφὴ ὑπάρχει καὶ εἰς

ταῦθα ὁμιλεῖ ὁ Προφήτης διὰ τὸν ἁμαρτωλόν, ὅτι τὸσον μόνον 188
γνωρίζει τὸν Θεόν, ἔσον τοῦ παρέδωκεν ἡ συνήθεια τῶν προγόνων
του· μετὰ τὴν ἰδικήν του δὲ δύναμιν τῆς φρονήσεως οὐδὲν περι-
πλέον ἀποκτᾷ, οὔτε προσθέτει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τι ὥστε νὰ
φθάσῃ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Τόσον μόνον λοιπόν, λέ-
γει, ἔρχεσαι σύ, ὦ Θεέ, εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, καὶ τόση μόνον ὑπάρ-
χει ἐντὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἡ περὶ σοῦ ἔννοια, ὅση ὑπῆρχε καὶ
εἰς τὴν γενεὰν τῶν προγόνων του. Καὶ ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς θέλει
νὰ παραστήσῃ τὴν μεγάλην ἀργίαν καὶ νωθρότητα τῆς διανοίας
τοῦ πλουσίου καὶ ὅλην τὴν προσήλωσιν εἰς τὰ γήϊνα καὶ τὴν φι-
λοσαρκίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κυλίνεται μέσα εἰς πλοῦτον καὶ τρυ-
φήν. καὶ ἔχει καταπιγμένον τὸν νοῦν του μετὰ τὰς βιωτικὰς με-
ρίμνας. Διὰ τοῦτο, ἕως αἰῶνος οὐκ ὀψεται φῶς. Διότι ὅσοι B
παρέδωκαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τυφλοὺς διδασκάλους νὰ τοὺς
ὁδηγήσουν, ἐστέρησαν τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ
φωτός. Ἐχει δὲ ἀκόμη καὶ μίαν τοιαύτην περίπου ἔννοιαν τό,
«Εἰσελεύσῃ ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Τουτέστι δὲν τιμωρεῖς
ὦ Θεέ, ἐκείνους ὅπου αἰχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτωλὴν ζωὴν
καὶ ἀπὸ δοξασίας πατροπαράδοτους μὲν, ἀλλὰ ξένας καὶ ἐναντίας
εἰς τὴν εὐσέβειαν, δὲν τιμωρεῖς μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ ἀνακρίνεις νὰ
εὕρῃς καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πονηρῶν ἐκείνων διδασκαλιῶν. Καὶ
αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει τό. «Εἰσελεύσῃ ἕως γενεᾶς πατέρων αὐ-
τοῦ». Διότι ἔχει μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει πονηρὰς καὶ αἰρετι-
κὰς περὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέας εἶνε ὑπεύθυνος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὅπου C

τινας κώδικας τοῦ Μ. Βασιλείου· ἄλλοι ἕως κώδικες φέρουσι τὴν
γραφὴν εἰσελεύσεται, τὴν ὁποῖαν φέρει καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑβδομή-
κοντα. Ἐνταῦθα ἡ Ὁμιλίς ἐξακολουθεῖ συμφώνως μετὰ τὴν γραφὴν
εἰσελεύσῃ. Ὁ δὲ σοφὸς Ζυγκδηνὸς κατὰ τὴν γραφὴν «εἰσελεύσεται»
ἐξηγεῖ· Ὅταν ὁ πλούσιος καὶ ἄδικος ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, θὰ εἰσέλθῃ
μέσα εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς καὶ ἕως τοῦ Ἄδου ὅπου εὐρί-
σκεται ἡ γενεὰ τῶν πατέρων του· ἡ δὲν θὰ ἴδῃ πλέον φῶς ὁ τα-
λκιπῶρος πλούσιος ἕως ὅτου ὑπάρχει ὁ μέλλων αἰὼν, ἤτοι αἰωνίως.

ἔγεινεν ὁδηγὸς τούτων εἰς τὴν ἀπώλειαν αὐτὴν. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε ἐκεῖνοι ὅπου καὶ τὴν προγονικὴν κακίαν ἐκληρονόμησαν καὶ δυσκολόνηπτον αὐτὴν ἔκαμαν, μὲ τὸ νὰ ἐστερεώθῃ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον συνήθειαν. «Ἔως αἰῶνος οὐκ ὀφείτῃ φῶς». Διότι ἀποστέλλονται, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (Ματθ. 8,12). Καὶ τοῦτο παθαίνουν κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ τὸ νὰ ἔπραττον τὰ φαῦλα ἐμίσουν τὸ φῶς. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Φθερόν εἶνε ὁ λόγος οὗτος. Ὁ ἄνθρωπος ὅπου ὀλίγον τι καὶ παραμικρὸν ἦτο κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει καὶ ὁ Σολομὼν· *Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων*· οὗτος ἐπειδὴ δὲν συνησθάνθη τὸ μέγα αὐτοῦ ἀξίωμα, ἀλλ' ὑπέκυψεν εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς».

ΟΜΙΛΙΑ

Εἰς τὸν Πεντηκόστον ἑνάτον ψαλμὸν (')

Ἐνῶ ἐβλεπον ἐξ ἐνὸς μὲν τὴν προθυμίαν σας εἰς τὸ νὰ με ἀκούσητε, ἐξ ἄλλου δὲ τὴν ἐξάντλησιν τῶν σωματικῶν μου

(') Ἡ ἐκδοσις τῶν Πικρίων περιέχει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν εἰς τὸν παρόντα ψαλμὸν· «Εἰς τὸ τέλος, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις· ἔτι εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαβίδ, εἰς διδασχὴν, ὅποτε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σοβά, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὸν Ἐδὼμ ἐν τῇ φάραγγι τῶν ἁλῶν, δώδεκχ χιλιάδας». Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν ὑπάρχει εἰς κανέν ἐκ τῶν 12 χειρογράφων τοῦ Ἀγίου, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐκδόσεις. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ ἡμέτερος ἐκδότης φρονεῖ ὅτι προσετέθη ὑπὸ τῶν τυπογράφων εἰς σαφήνειαν τῆς ἐξηγήσεως καὶ ἐρμηνείας τοῦ Ἱεράρχου. Σημειοῦμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπάρχει ἀπαράλλακτος εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν Ἐβδομήκοντα.

δυνάμεων ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ⁽²⁾ μεῦ ἤλθεν εἰς τὴν φαντασίαν
 μία εἰκὼν παριστάνουσα νήπιον. τὸ ὅποιον εἶνε μὲν ἀνεπτυγμέ
 νον πλέον ἀρκετά, ἀλλ' ἔμως δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποκοπῇ ἀπὸ τὸ B
 γάλα, καὶ μὲ τὸ νὰ πεινᾷ καὶ νὰ θέλῃ νὰ φάγῃ, ἐνοχλεῖ συχνὰ
 τὴν μητρικὴν θηλήν, ἡ ὅποια ἔμως ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν τῆς
 μητρὸς εἶνε ὅλως διόλου ἀποξηραμμένη. Ἡ μητέρα τοῦ ἂν καὶ
 καταλαμβάνει ὅτι ξηραὶ εἶνε αἱ πηγαὶ τοῦ γάλακτος αὐτῆς,
 ἔμως ἐπειδὴ σύρεται μὲ δύναμιν καὶ σπαράσσεται ἀπὸ τὸ νήπιον
 ὅπου πεινᾷ, τοῦ παρέχει τὸν μαστὸν ἔχι διὰ νὰ τὸ θρέψῃ, ἀλλὰ
 διὰ νὰ παύσῃ τοῦλάχιστον νὰ κλαυθμηρίζῃ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ
 ἡμεῖς ἂν καὶ εἴμεθα ὅλως διόλου καταξηραμμένοι ἀπὸ τὴν μακρὰν
 αὐτὴν καὶ ποικίλην ἀρρωστίαν, ἔμως προσήλθομεν πρὸς ὑμᾶς
 ἔχι διὰ νὰ λάβῃτε κάποιαν ἀξίαν λόγου ἀπόλαυσιν ἀπὸ τὸν λό-
 γον μου, ἀλλὰ διὰ νὰ σὺς δώσωμεν μίαν ὅπωςδὴποτε πληρο- 189
 φορίαν καὶ ἱκανοποίησιν· διότι ἡ ὑπερβολικὴ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σας A
 ἀρκεῖται καὶ εἰς μόνην τὴν φωνὴν μευ ἀπλῶς, ὥστε ἀκού-
 οντές με μόνον νὰ καταπραύνητε τὸν πόθον ὅπου ἔχετε δι' ἐμέ.
 Ἄς δεχθῇ λοιπὸν σήμερον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὴν προσφώ-
 νησίν μου αὐτὴν, καὶ ἄς μάθῃ νὰ λέγῃ καθὼς εἶνε πρέπον τὸν
 στίχον ὅπου πρὸ μικροῦ ἐψάλλαμεν. Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ
 θλίψεως, καὶ ματαίᾳ σωτηρίᾳ ἀνθρώπων. Ἡ ἔννοια τοῦ ψαλ-
 μοῦ, καθὼς βλέπετε, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἴσως οὔτε νὰ προφασιζώ-
 μεθα ἀρρωστίαν, ἀφοῦ εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ θλίψις βοηθείας πρόξενος
 γίνεται καὶ ἔχι ἀρρωστίας ἀφορμὴ. Εἰς ἐκείνους λοιπὸν ὅπου
 ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν των ἀπεδιώχθησαν μακρὰν ἀπὸ τὸν B
 Θεόν, ἔπειτα δὲ ἀπὸ φιλανθρωπίαν ἔγειναι πάλιν δεκτοὶ πλησίον
 του, πολὺ κατάλληλόν εἶνε νὰ λέγουν· Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς,
 καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης, καὶ ἤκτειρσας ἡμᾶς. Ἀλλὰ
 καλλίτερον ἀφοῦ ὁ λόγος μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν συνέχειαν τῶν
 νοημάτων τοῦ ψαλμοῦ, ἄς ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐξήγησίν του ἐν
 μέτρῳ, ὅσον ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μας.

(2) Περὶ τῆς διαρκοῦς ἀσθενείας τοῦ Ἀγίου ἴδε Προλεγόμενα.

Ἡ ἱστορία τοῦ παρόντος ψαλμοῦ αὐτολεξεῖ μὲν, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν του, δὲν εὐρίσκεται πουθενά μέχρι σήμερον εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς θεοπνεύστους Ἱστορίας. Ἀλλ' ὅμως ὅσα εἶνε σύμφωνα καὶ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ, ἤμπο-
 ροῦν νὰ τὰ εὕρουν εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, ὅσοι μὲ φιλοπονίαν ἐρευνῶσιν αὐτά. Ἐκεῖ ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα·
 C «Καὶ ἐφένευσε, λέγει, ὁ Δαβὶδ τὸν Ἀδραζάρ τὸν υἱὸν τοῦ
 Ραάβ, βασιλέα τοῦ Σωβᾶ, ἐνῷ διευθύνετο οὗτος νὰ ἐπιβάλῃ
 χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ
 μέρος ἐκεῖνο. Ἀλλ' ὁ Δαβὶδ τὸν ἐπρόφθασε καὶ ἐκυρίευσε χίλια
 ἄρματα ἀπὸ ὅσα πράγματα εἶχεν ἐκεῖνος, καὶ συνέλαβεν ἐπτὰ
 χιλιάδας ἵππων καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζῶν. Καὶ κατέστησεν
 ἄχρηστα ὁ Δαβὶδ ὅλα τὰ ἄρματα τοῦ Ἀδραζάρ καὶ ἀπέμειναν
 ἀπὸ αὐτὰ ἑκατὸν μόνον ἄρματα.» (Β'. Βασ. 8, 3—4).

Καὶ μετ' ὀλίγον λέγει· «Κοι ἐβασίλευσεν ὁ Δαβὶδ ἐπάνω
 εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Καὶ ἔκρινεν ὁ Δαβὶδ τὸν λαόν ἀπο-
 νέμων εἰς αὐτὸν δικαιοσύνην, ὃ δὲ Ἰωᾶβ ὁ υἱὸς τῆς Σαρουίας ἦτο
 ἀρχιστράτηγος αὐτοῦ.» (Αὐτόθ. 15—16). Καὶ μετ' ὀλίγον
 πάλιν· «Καὶ ἔστειλαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀμνὼν καὶ ἐσύναξαν μισθο-
 φόρους ἀπὸ τὴν Συρίαν Ρωῶβ καὶ ἀπὸ τὴν Συρίαν Σωβᾶ εἴ-
 D κοσι χιλιάδας στρατὸν καὶ εἶδεν ὁ Ἰωᾶβ ὅτι θὰ συναφθοῦν κατ'
 αὐτοῦ μάχαι καὶ ἐξέλεξε τοὺς πλέον ἀνδρείους στρατιώτας ἀπὸ
 ὅλον τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ παρετάχθη ἐναντίον τῆς Συρίας.
 Καὶ εἶδον οἱ δοῦλοι τοῦ Ἀδραζάρ ὅτι ἔσφαλαν ἀπέναντι τοῦ
 Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, καὶ κατέφυγον αὐτομολήσαντες πρὸς αὐτόν,
 καὶ ἔγειναν δοῦλοί του (Β'. Βασ. 10, 9—19). Μὲ αὐτὴν τὴν
 περικοπὴν τῆς Ἱστορίας εὐρίσκομεν ὅτι συμφωνεῖ ἡ ἐπιγραφὴ
 τοῦ ψαλμοῦ. Πλὴν ἐν μόνον ἐναντιοῦται εἰς αὐτό, ὅτι ὁ τίτλος
 τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅταν ὁ
 Δαβὶδ πλέον εἶχε γίνει ἐνδοξότατος ἀπὸ ὅλα τὰ προηγούμενα
 ἔτη τῆς βασιλείας του, καὶ περιφανέστατος διὰ τὰ πολεμικά
 του ἀνδραγαθήματα. Ὡστε εἶνε ἄξιον νὰ ἐρευνήσῃ κανεὶς διατὶ
 ἀρχίζει τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ἀπὸ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων, ἐνῷ ἔπρεπε

τουναντίον νά εἶνε περιχαρὴς καὶ εὐχαριστημένος διὰ τὰ κατορ-
 θώματά του. Διότι ἄλλαι βεβαίως εἶναι αἱ φωναὶ τῶν ἑορταζόν- E
 των καὶ ἄλλαι τῶν πενθούντων. Τὰ δὲ ἐπινίχια εἶνε πάντοτε
 θέμα πανδήμου ἑορτῆς ὅχι μόνον εἰς στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ εἰς
 γεωργοὺς καὶ ἐμπόρους καὶ χειροτέχνας, καὶ εἰς ὅλους ὅσοι κα-
 τόπιν ἀπὸ ἑνα πόλεμον μετέχουν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.
 Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι, «ὁ Θεὸς ἀπώσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες ἡμᾶς;»
 Καὶ ὅμως βλέπομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἐβοήθησε τοὺς νικητάς. Πῶς δὲ
 ὁ Θεὸς κατεσύντριψεν ἐκείνους ὅπου τόσον πολὺ αὗξησεν εἰς
 τὸν πόλεμον, πλὴν τῆς νίκης, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς ὅπλα
 καὶ ἄρματα, ἀμάξας δηλαδὴ πολεμικὰς, καὶ ἵππους καὶ ὑπηκό-
 ουσ, καὶ χώραν φόρου ὑποτελῆ, τὴν Ἀραβίαν ὅλην, τὴν Φοινί-
 κην, τὴν Μέσσην τῶν ποταμῶν; (1) Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νά 190
 προσέξωμεν καὶ ἐρευνήσωμεν μήπως τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ψαλ- A
 μοῦ ἐννοοῦν καμμίαν ἀχαριστίαν ἐποῦ ἴσως ἔδειξαν κατόπιν εἰς
 τὸν Θεὸν οἱ νικηταί. Διότι ἐκεῖνος ἐποῦ ἐφόνευσε προτῆτερα τὸν
 Ἀδραζάρ, τὸν βασιλέα Σωβᾶ, ἔλαβε δὲ ἀπὸ αὐτὸν χίλια ἄρ-
 ματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἱππέων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζῶν,
 καὶ ὕστερον δὲ πάλιν ὑπεδούλωσε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας
 ὅπου εἶχε δράμει εἰς βοήθειαν τοῦ πταίστου ἐκείνου, καὶ τὸν
 ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν ἐφόνευσεν ἐν συν-
 ὄλῳ εἴκοσι δύο χιλιάδας στρατιώτας του, καὶ τρίτην δὲ νίκην
 ἀκόμη ἐκέρδησεν ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀμνών, ὅπου παρετάχθη-
 σαν πλησίον τῆς πύλης τῆς πόλεως, διὰ μέσου τοῦ ἀρχιστρα-
 τήγου των Ἰωᾶβ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ διήρυσεν εἰς δύο μέρη τὸν στρα-
 τὸν του, πρὸς ἄλλους μὲν συνεκρούσθη κατὰ μέτωπον, ἄλλους B
 δὲ διὰ κυκλώσεως ἐκ τῶν νώτων, συνέλαβεν αἰχμαλώτους· πῶς,
 λέγω, ὕστερον ἀπὸ τὰ τόσον λαμπρὰ κατορθώματα, τόσον σκυ-

(1) Μέσσην τῶν ποταμῶν ὀνομάζει ὁ Ἅγιος τὴν Μεσοποταμίαν
 τὴν διάσχημον ἐπαρχίαν τῆς Συρίας, ὡς κειμένην μεταξὺ τῶν ποτα-
 μῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Διὰ περιφράσεως ὁμοίως ὀνομάζουν
 τὴν χώραν αὐτὴν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

θρωπά· καὶ τὸσον πένθημα λόγια φθέγγεται λέγων· «Ὁ Θεὸς ἀπόσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης καὶ ὤκτειρσας ἡμᾶς;» Ταῦτα ἐξετάζοντες συμπεραίνομεν ὅτι ὁ μὲν καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ τίτλος τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο ὁ καιρὸς τῶν κατορθωμάτων· ἡ δὴ δύναμις ἔμως καὶ σημασία αὐτῶν ὅπου ἐγράφησαν τότε ὑπὸ τοῦ Προφήτου, ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος· τέλος δὲ ἐννοεῖ ἐκεῖνο ἐπὶ ᾧ μέλλει νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο προσθέτει ἀκόμη ὅτι οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐγράφη «διὰ τοὺς ἀλλοιωθησομένους», δι' ἐκείνους δηλαδὴ ὅπου μέλλουν νὰ ἀλλάξουν κα μεταβληθοῦν. (¹) Δυνάμεθα δὲ νὰ ἐννοή-
C σωμεν τοῦτο ἀπαξιαπλῶς δι' ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, μετὸ νὰ διαβαίνει εἰς ὅλους ἢ ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ ὠφέλεια. Διότι ἀλλοιούμενοι καὶ ἀλλοιωθησόμενοι εἶνε ὅσοι μῆτε τὴν ἰδίαν σωματικὴν κατάστασιν διατηροῦν ἕως τέλους τῆς ζωῆς των, μῆτε μετὴν ἰδίαν ψυχικὴν διάθεσιν διαμένουν πάντοτε, ἀλλὰ κατὰ τὸ σῶμα μὲν ἀλλάζουν σύμφωνα μετὴν ἀλλαγὴν τῶν διαφορῶν ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν των μεταβάλλονται σύμφωνα μετὰ τὰ διάφορα ἐπισυμβαίνοντα εἰς αὐτοὺς περιστατικά. Διότι διαφορετικοὶ εἴμεθα οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, διαφορετικοὶ ὅταν εἴμεθα νέοι, καὶ διαφορετικοὶ ὅταν γεινώμεν ἄνδρες, καὶ ὅταν πάλιν γηράσωμεν, ὅπως διόλου ἀλλάζομεν. Καὶ διαφορετικοὶ πάλιν εἴμεθα εἰς τὰς πλέον χαρ-
D μυστίνους περιστάσεις τῆς ζωῆς μας, ἄλλοι δὲ ἐξ ἄλλων γινόμεθα ὅταν περιπέσωμεν εἰς μίαν συνέχειαν πολὺ σκληρῶν περιστατικῶν τοῦ βίου μας· ἄλλοι εἴμεθα ὅταν ἀρρωστοῦμεν, καὶ ἄλλοι ὅταν ὑγιαίνωμεν· ἄλλοι εἰς τοὺς γάμους καὶ ἄλλοι εἰς τὰ πένθη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφή ὑπάρχει εἰς μέλλοντα χρόνον, «δι' ἐκείνους δηλαδὴ ὅπου θ' ἀλλάξουν», ἡμπορεῖ νὰ περιέχῃ ἡ λέξις μίαν ἐνδειξιν προφητείας, καὶ εἶνε ἴσως πλέον σύμφωνα νὰ ἐννοῶμεν ἀλλοιωθησομένους ἐκείνους οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν εἰς τὰ μάταια πράγματα συνήθειαν τῶν προγόνων των,

(¹) Περὶ τούτου ἴδε ἐν ἐκτάσει ἐν σελ. 221.

μέλλουν να κανονίσουν τὴν πολιτείαν των σύμφωνα με τὴν ἀκριβείαν τοῦ Εὐαγγελίου. Λοιπὸν ὁ ψαλμὸς δὲν ἐγράφη διὰ τοὺς τότε ζῶντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ὅπου μέλλομεν νὰ μεταβληθῶμεν, δι' ἡμᾶς ὅπου μεταβάλλομεν τὴν πολυθείαν εἰς εὐσέβειαν, τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα πλανὴν εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ ποιητοῦ καὶ πλάστου μας· δι' ἡμᾶς ὅπου ἀντὶ τῆς παρανόμου ἡδονῆς προτιμῶμεν τὴν σωφροσύνην, τὴν ἐποίαν διατάττει ὁ νόμος τοῦ Εὐαγγελίου· δι' ἡμᾶς ὅπου ἀντὶ αὐλῶν καὶ χορῶν καὶ μέθης δεχόμεθα εὐχαρίστως ψαλμωδίαν καὶ νηστείαν καὶ προσευχήν. Ὡστε ἂν ᾔθελεν εἶπει κανεὶς ὅτι δι' ἡμᾶς ἐγράφη ὁ παρὼν ψαλμὸς, δὲν ᾔθελεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν ἀληθείαν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ἀποκτήματα ἰδικά μας εἶνε τὰ θεῖα λόγια, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ὡσὰν θεόπεμπτα δῶρα εἰς κάθε Συναξιν ἀναγινώσκονται ὡσὰν μία τροφὴ τῶν ψυχῶν μας, ἡ ἐποία χορηγεῖται διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλ' ὁ ψαλμὸς φέρει ἀκόμη καὶ μίαν ἄλλην ἐπιγραφὴν· *Εἰς στήλογραφίαν*· τουτέστιν, ἡ ἀκρόασις τοῦ ψαλμοῦ τούτου δὲν πρέπει νὰ θεωρῇται πάρεργος, ὥστε νὰ ἀκούωμεν ὀηλαδῇ αὐτὸν με ἀμέλειαν καὶ ἐπιπολαιότητα, μήτε νὰ παρομοιάζουν τὰ λόγια αὐτοῦ με ἐκεῖνα ὅπου γράφονται ἐπάνω εἰς εὐκολόφθαρτον ὕλην καὶ ταχέως ἐξαφανίζονται, ὥστε ἀφοῦ δι' ὀλίγον διάστημα ἐγχαράξῃς αὐτὰ εἰς τὴν διάνοιάν σου διὰ μέσου τῆς μνήμης σου, ἔπειτα νὰ ἀφήσῃς αὐτὰ νὰ συγχυθοῦν καὶ ἐξαφανισθοῦν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃς ἐπάνω εἰς τὴν ψυχὴν σου ἐνεστηλιτευμένα, τουτέστιν ὡσὰν ἐπάνω εἰς μίαν στήλην χάραγμένα, ὥστε νὰ μένουν ἀμετάβλητα καὶ σταθερά ὅπου καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς σου νὰ παραμένουν τοποθετημένα μέσα εἰς τὴν μνήμην σου. Ἐὰν δὲ ὁ Ἰουδαῖος μᾶς ἀποκρούῃ ὡσὰν ξένους τάχα τῶν Γραφῶν, ἐκ τῶν Γραφῶν ἀκριβῶς ἡμεῖς ἄς τὸν κάμωμεν νὰ ἐντραπῇ, φανερώνοντες εἰς αὐτὸν ὅτι κοινὴ καὶ σύμμικτος εἶνε ἡ πρόσκλησις αὐτῇ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία τὰ διαχωρισμένα ἐνώνει, τὰ μακρὰν ὄντα συνάξει πλησίον, ἕνα κάμνει τοὺς πολλοὺς διὰ μέσου τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ἐμὸς ἐστι, λέγει, ὁ Γαλαάδ,

καὶ ἐμός ἐσιν ὁ Μανασσῆς. Καὶ τὸν Ἑφραΐμ ἀνέφερε, καὶ τὸν Ἰούδαν ἐδέχθη, καὶ συναρίθμησεν ἀκόμῃ καὶ τὸν Μωάβ. Καὶ προσέτι ἀπειλεῖ ὅτι θὰ καταπατήσῃ καὶ τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ εὐαγγελίζεται τὴν ὑποταγὴν ὅλων ἑμοῦ τῶν ἀλλοφύλων· Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.

«Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀπόσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες ἡμᾶς ὥργισθης καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς». Ἀπώθησες ἀπὸ πλησίον σου ἐκείνους ὅπου μόνοι τῶν ἀπομακρύνονται ἀπὸ σέ, ἀναλόγως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· τὸ σύνολον τῆς πονηρίας ἡμῶν ἀφάνισες μὲ τὴν εὐεργεσίαν ὅπου μᾶς κάμνεις διὰ μέσου τῆς ἐξασθενήσεως. Ὁργισθης ἐναντίον μας, ὅταν φυσικὰ εἴμεθα ἄξιοι ὀργῆς μὲ τὸ νὰ μὴ εἴχαμεν καμμίαν ἐλπίδα εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ εἴμεθα ἄθιοι. Μᾶς εὐσπλαγχνίσθης, ὅταν ἐπρόβαλες ἐξίλαστήριον θῦμα διὰ τὰς ἁμαρτίας μας τὸν Μονογενῆ Υἱόν σου, διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν τελείαν σωτηρίαν μὲ τὸ αἷμά του. Αὐτὰς δὲ τὰς εὐεργεσίας δὲν θὰ τὰς ἀπελαμβάναμεν, ἐὰν δὲν ᾔθελες μᾶς ποτίσει οἶνον κατανύξεως. Οἶνον δὲ ἐννοεῖ τὸν λόγον ὅπου ὁδηγεῖ εἰς συναισθησιν ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἔχει πεπωρωμένην τὴν καρδίαν. (·) Ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημειώσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου. «Εἰς ἐκείνους, λέγει, ὅπου σὲ φοβοῦνται ἔδωκες ἕνα σημεῖον, διὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ τόξου καὶ σωθοῦν.» Καὶ ὁ μὲν Μωϋσῆς τὰ ἀνώφλια τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐσημείωσε βάψας μὲ τὸ αἷμα τοῦ σφαγέντος προβάτου (Ἐξ. 12, 7), σὺ δὲ ἔδωκες εἰς ἡμᾶς σημεῖον αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἁμώμου ἁμνοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσφαγιάσθη διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ δὲ λέγει ὅτι τὸ αἷμα δίδεται ἐπάνω εἰς τὰ μέτωπα τῶν ἀνθρώπων. Διότι, Πορεύεσθε, λέγει, ὀπίσω αὐτοῦ καὶ κόπτετε· μὴ φείσησθε· μὴδὲ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον· καὶ νεανίσκον καὶ νήπιον καὶ παρθένον καὶ γυναῖκας ἀποκτείνετε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἔστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσθητε. (Ἰεζ. 9,

(1) Ὁ Ἀκύλας γράφει οἶνον καρώσεως, ὅπου φέρει δηλαδὴ κρηθρίαν καὶ ζάλην.

5, 6¹⁾. Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα Τὰ Σίκιμα εἶνε ἐκλεκτὴ χώρα ὅπου ἐδόθη

(¹) Τὸ σωτήριον τοῦτο ἅγιον αἷμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ὅπου προετυπώθη διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σφαγέντος ἁμνοῦ, μὲ τὸ ὅποιον ἔχρισαν οἱ Ἑβραῖοι ἐν Αἰγύπτῳ τὸς παραστάδας καὶ τὰς φλιάς τῶν θυρῶν τῶν οἰκίων των καὶ ἐτώθησαν, διαφυλάττει τοὺς χριστιανούς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ πεπυρωμένα βέλη, τὰ ὅποια τοξεύουν ἐναντίον μας αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις. Ὁμοίως τοῦ ἁγίου τούτου αἵματος προτύπωσης ἔγινε, κατὰ τὴν ἀνωτέρω περικοπὴν τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, ὅταν ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς τὸν ἄγγελον τὸν φοροῦντα τὸν ποδήρη νὰ περάσῃ κατὰ μείζος ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, «καὶ νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον εἰς τὰ μέτωπα τῶν ἀνθρώπων τῶν κατοδυνωμένων ἐπὶ πάσης τῆς ἀνομίας τῆς γενομένης ἐν μέσῳ αὐτῆς». Περικτηροῦμεν ὅτι οἱ θεσπέσιοι Ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας τὴν ψαλμικὴν αὐτὴν ῥῆσιν ἀναφέρουσιν εἰς τὸν τίμιον σταυρόν, δι' οὗ σφραγίζονται οἱ χριστιανοὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἀπίστων καὶ πρὸς σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ διαβόλου. Γνωστὸν εἶνε τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο ᾄσμα Ἰωσήφ τοῦ ὕμνογράφου ἐν τῇ Περικλητικῇ· «Ἐδωκας σημειῶσιν τοῖς φοβουμένοις σε, Κύριε, τὸν σταυρόν σου τὸν τίμιον...» Ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὁ ψαλμὸς λέγει σημειῶσιν. Ὅπου δὲ ἐν τῇ Γραφῇ ὑπάρχει ἡ λέξις σημειῶν, οἱ θεοφόροι Πικτέρες γενικῶς ἐνόησαν δι' αὐτοῦ τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὅποιον ὁ Κύριλλος ἀββατοεικόνη σφραγίδι ἐπὶ τοῦ μετώπου εἰς ἕκαστον διδομένην ἀπεκάλεσαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μ. Βασίλειος ἐν ἐπιστ. 260 γράφει ὅτι «σημεῖον κυρίως ἔγνωμεν παρὰ τῇ Γραφῇ τὸν σταυρόν εἰρημένον.» Τὸ νὰ σφραγίζωνται δὲ οἱ χριστιανοὶ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ στήθους εἶνε ἀρχαιοτάτη συνήθεις, ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους ἐπικρατήσασα. Καὶ σήμερον μὲν γενικῶς πάντες σφραγίζομεθα διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ μόνον ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς, οἱ ἄρχαῖοι ὁμῶς χριστιανοὶ—καθὼς σήμερον οἱ ἡσυχασταί,—ἐκαμμον τὸν σταυρόν των πρὸ πάσης οἰασθήποτε ἐργασίας καὶ ἐπιχειρήσεως, καθὼς ἐξακολουθοῦν νὰ κῆνουν οἱ ἐργατικοὶ σήμερον ἐξερχόμενοι τὴν πρωίαν διὰ τὰ ἔργα, ἢ ἀρχίζοντες τὴν δουλειάν των. «Εἰς πᾶσαν ἐμφάνισιν ἢ ὁδοιπορίαν, γράφει ὁ ἐπίσημος ἀπολογητὴς τοῦ 6'. αἰῶνος, ὁ Τερτυλλιανός, εἰς πᾶσαν

εις τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἰακώβ. (1) Εἶνε δὲ αὐτὸς τύπος τῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἰς μόνον τὸν Ἰσραὴλ ἐχαρίσθη. Τὴν ἐκλεκτοτάτην λοιπὸν αὐτὴν διαθήκην καὶ κλη-

εῖσδον καὶ ἐξοδον, εἰς ἀμφίεσιν καὶ ὑπόδησιν, εἰς τὰ λουτρά, εἰς τὰς τραπέζας, εἰς τὰ ἀνάμματα τῶν λύχνων, εἰς τὰς εὐνάς, εἰς τὰ ἐδῶλια, ὅπουδῆποτε ἀσχολούμεθα εἰς ἔργον τι, μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ σφραγίζομεν τὸ μέτωπόν μας.» Συνίστα δὲ τοῦτο πρὸς τοὺς κατηχομένους καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων «Καὶ ἐσθίων, λέγει, καὶ πίνων, καθήμενος, κοιταζόμενος, ἐξανιστάμενος, λαλῶν, περιπατῶν, ἀπαξικπλῶς ἐν παντὶ πράγματι ποιεῖ τὸ σημεῖον. (Κατήχ. Δ΄.) Τοῦτο δὲ παρακινουσιν οἱ θεοὶ Πχτέρες νὰ κάμνουν οἱ χριστιανοὶ εἰς ἀγιασμόν καὶ εἰς φρίκην καὶ ἀποδίωξιν τῶν δαιμόνων· διότι τὸν πάνσεπτον τύπον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐν τῷ ἀέρι σχηματίζόμενον φρίττουσι τὰ ἐναέρια τελώνια, καθὼς ψάλλει σεμνοπρεπέστατα ὁ ὑψηλὸς ὑμνογράφος Κοσμάς ἐν τῇ ἐορτῇ τῆς Ὑψώσεως. «Ὑποχθονίων δυνάμεις ἀντίπαλοι, τοῦ Σταυροῦ φρίττουσι χαρπτόμενον τὸ σημεῖον ἐν ἀέρι ὧ πολοῦσιν.» Ἀλλὰ σήμερον ἐλάχιστοι εἶνε ἐκεῖνοι οἱ εὐλαβεῖς χριστιανοὶ ὅπου εἰς τὴν τράπεζάν των τοῦλάχιστον ἀγιαζοῦν τὰς παρκαθήμενὰς τροφὰς διὰ τοῦ τιμιωτάτου σημείου· τινὲς δὲ εἰς τὰ ξενοδοχεῖα, κρυφά, ὥσταν νὰ αἰσχύνωνται, κάμνουν τὸν Σταυρὸν των, γλίσγωρα-γλίσγωρα καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι περιδομβεῖ εἰς τὴν ἀκοήν μου τότε θλιβερά ἢ πρὸς Τιμόθεον παρξίνεις τοῦ θείου Παύλου, «Μὴ ἐπισχυνηθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν (Β΄ Τιμ. 1.8)· τὴν ὁποίαν προφητικῶς ὡς βαρύτατον ἔλεγχον ἀπήγγειλε καθ' ἡμῶν ὑπὸ τύπον παρκινέσεως ὁ γλυκύτατος Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.

(1) Λέγεται ἡ Σίκιμα καὶ τὰ Σίκιμα. Ὅταν ἐμελλε νὰ ἀποθάνῃ ὁ Ἰακώβ, καλέσας τὸν υἱὸν του Ἰωσήφ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίκιμα ἐξαίρετον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ» (Γεν. 48, 22). Εἶνε δὲ ἡ Σίκιμα εὐκαρπὸς τῶντι καὶ εὐφορωτάτῃ χώρᾳ τῆς Σαμαρείας μεταξὺ τῶν ὀρέων Γεδθὰλ καὶ Γαριζίν, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Συχέμ, ἡ πατρὶς τῆς Σαμαρείτιδος, ἣτις σήμερον ὀνομάζεται Νεάπολις (Ναπλούς), ἔχουσα 16000 κατοίκων, ἐξ ὧν οἱ 700 εἶνε ὀρθόδοξοι χριστιανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Σα-

ρονομίαν τοῦ λαοῦ θὰ ὑποβάλω εἰς διανομὴν καὶ θὰ κάμω αὐτὴν κοινὴν καὶ εἰς τοὺς ἐπιλοίπου, λαοὺς. Ἀφοῦ λοιπὸν διαμοιρασθῇ ἡ διαθήκη αὐτὴ εἰς ὅλους καὶ γείνη κοινὸν κτῆμα εἰς ὅλους τοὺς εὐεργετούμενους ἀπὸ τὸν Θεὸν ἢ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια, τότε καὶ ἡ Κοιλὰς τῶν Σκηνῶν θὰ καταμετρηθῇ καὶ αὐτὴ, καὶ θὰ διαιρεθῇ εἰς μερίδια, τουτέστιν ὅλη ἡ οἰκουμένη θὰ διαιρεθῇ τρόπον τινὰ εἰς κλήρους· εἰς τὰς παροικίας δηλαδὴ ὅπου εὐρίσκονται εἰς κάθε τόπον χωριστά. (1) Τότε καὶ ἐκεῖνα τὰ μέρη

μαρεῖται. Ἐν τῇ ὥραίᾳ αὐτῇ καὶ γονιμωτάτῃ γῶρᾳ βόσκοντες οἱ παῖδες τοῦ Ἰακώβ τὰ πρόβατα ἐπώλησαν τὸν ἀδελφόν των Ἰωσήφ πρὸς τῷς Ἰσμηλίταις ἐμπόρους· καὶ ἐνταῦθα οἱ Ἑβραῖοι ἐξεληθόντες ἐξ Αἰγύπτου μετεκόμισαν καὶ ἔθψαν τὰ ὅσα τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος σώζεται ἕως σήμερον δέκα λεπτὰ ἀπέχων ἀπὸ τοῦ φρέαρ τῆς Σκαμαρείτιδος, περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἐν τῇ προηγηθείσῃ Ὁμιλίᾳ. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης ἡ Συχέμ εἶχε δοθῇ εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἑφραίμ. Μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν τῶν δέκα φυλῶν κατόπιν στάσεως ταύτης κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Βασιλείου ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ὁ ἀρχαῖος θεράπων τοῦ Σολομῶντος Ἱεροβοάμ (Προσκυν. Ἀγ. Τόπ. Βενιαμ. σελ. 339). Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι Σίκιμα εἶνε αὐτὴ ἡ Συχέμ· ἥτις καὶ Σιχάρ λέγεται.

(1) Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναπτύσσων ὁ ἱερός Ἀνθιμος Ἱεροσολύμων λέγει· «Τὸ ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ συνάδει πρὸς ἐκεῖνο ὅπου γράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ· «Ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ὑμῖν ἐν Ὑίῳ.» (1,1) Ἅγιος λοιπὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ἐνταῦθα εἶνε ὁ Υἱὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσφράγισε τὴν διαθήκην τὴν πρότερον μὲν δοθεῖσαν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὕστερον δὲ γενομένην κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν καὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐκ τῶν Ἑθνικῶν. Τοῦτου προτύπως ἐγένεον τὰ Σίκιμα, τὰ ὅποια πρότερον μὲν ἐδόθησαν ὡς ξεχωριστὴ κληρονομία εἰς τὸν Ἰωσήφ, ὕστερον δὲ διεμοιράσθησαν εἰς ὅλους κοινῶς τοὺς Ἰσραηλίτας. Κοιλάδα δὲ τῶν Σκηνῶν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅλην τὴν οἰκουμένην, τὴν ὁποίαν διεμέρισεν ὁ Θεὸς εἰς ἱεραρχίας ἐκκλησιῶν καὶ ἐπλήρωσεν αὐτὴν ἱερῶν

όπου εἶνε χωρισμένα, θὰ τὰ ἐνώσῃ αὐτὸς ὁποῦ εἰρηνοποιεῖ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς (Κολασ. 1, 20¹) καὶ ὁποῦ ἀφῆρσε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ ἔκαμε τὰ δύο ἐν (Ἐφ. 2, 14²).

192 ^A Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς. Ὁ Γαλαὰδ ἦτο ἔγγονος τοῦ Μανασσῆ· ἀναφέρει δὲ αὐτὸν διὰ τὰ φανερώσῃ ἐτι ἡ συνέχεια καὶ ἡ διαδοχὴ τῶν Πατριαρχῶν ἀπὸ τὸν Θεὸν καταβαίνει, ἐκ τῶν ὁποίων Πατριαρχῶν κατάγεται ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ Ἐφραὶμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου· Ἰούδας βασιλεὺς μου. Τὰ μέρη ὁποῦ διεσπάρθησαν καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἕνεκα τῆς ἔχθρας, συνάπτονται καὶ συνενώνονται πάλιν μὲ τὸ μέσον τῆς ὁμονοίας. ⁽³⁾ Ὁ Μωάβ τῆς ἐλ-

Νκῶν, ἐν οἷς δοξαζόμενος ἀγάλλεται ὁ Θεὸς καὶ εὐφραίνεται» (Ἐρμην. εἰς τοὺς ψαλμ. τόμ. α'. σελ. 280).

(¹) Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου ἴδε ἐν σελ. 192.

(²) Μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ὀνομάζει ὁ θεὸς Ἀπόστολος τὴν ἔχθραν ὁποῦ εἶχον πρὸς τὸν Θεὸν οἱ Ἑθνικοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἡ ὁποία ἐγεννᾶτο ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας των, τὸ ὅποion μεσότοιχον ἐκρήμνισεν ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(³) Γαλαὰδ ὀνομάζεται καὶ ἡ χώρα ἡ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους κατεῖχον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μαχίρ υἱοῦ τοῦ Μανασσῆ, (Ἀριθ. 32, 20) ἤτοι οἱ ἔγγονοι τοῦ Μανασσῆ, ὁ Γαλαὰδ κλπ. καθὼς ἐνταῦθα λέγει ὁ Ἅγιος. Ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρονται καὶ ὄρη Γαλαὰδ. Ὁ ἱερὸς Ἀνθιμος ἐρμηνεύων τὸν στίχον γράφει· «Γαλαὰδ πάλιν λέγει, ἣν κατέκνησαν οἱ ἀλλόφυλοι. Ὁ δὲ Ἐφραὶμ ἐστὶν ἀδελφὸς τοῦ Μανασσῆ. Καὶ ἐκ μὲν τῆς φυλῆς Ἐφραὶμ κατέστη βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐν Σικίμοις, ἐκ δὲ τῆς φυλῆς Ἰούδα ἦσαν οἱ βασιλεύοντες ἐν Ἱερουσολύμοις. Λέγει οὖν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου ἐνταῦθα ὅτι Γαλαὰδ καὶ Μανασσῆς καὶ αἱ χώραι αὐτῶν ἐμαί εἰσι καὶ ἐγὼ κήδομαι αὐτῶν. Τὸν Ἐφραὶμ ἐγὼ ἐκρπαίωσκα καὶ κεφαλὴν ἐποίησα, καὶ Ἰούδας παρ' ἐμοῦ κατέστη βασιλεὺς. Τούτους πάντας ὡς ἐμοὺς ὄντας οὐκ ἐάσω λατρεῦσαι θεοῖς ἐτέροις.» (Ἐρμην. εἰς τοὺς ψαλ. σελ. 280 τόμ. α'.).

πίδος μου λέβης· ἡ καθὼς λέγει ἄλλος ἐρμηνευτής⁽¹⁾, λέβης τοῦ λουτροῦ ἦτοι τῆς πλύσεως· ἡ λέβης ἀμεριμνίας. Τουτέστιν ὁ ἀποδιωγμένος ἄνθρωπος ὅπου ἔλαβε τὴν ἀπειλὴν νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου. Διότι· «δὲν θὰ εἰσέλθῃ, λέγει, ὁ Μωαβίτης καὶ ὁ Ἀμανίτης ἕως τρίτης καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. ⁽²⁾ Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὸ βά- Bπτισμα χορηγεῖ ἄφεςιν ἁμαρτημάτων, καὶ γίνεται πρόξενον ἀμεριμνίας εἰς τοὺς καταχρεωμένους ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ φανερώσῃ ὁ Προφητὰναξ τὴν διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ μὲ τὸν Θεὸν συσχέτισιν καὶ εἰκείωσιν, ὁ Μωάβ, λέγει, εἶνε λέβης τοῦ λουτροῦ, ἦτοι τῆς πλύσεως ἡ λέβης ἀμεριμνίας. Ὅλοι οἱ ἀλλόφυλοι λοιπὸν ὑπετάχθησαν καὶ ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο «ἐπάνω εἰς τὴν Ἰδουμαίαν θὰ πατήσῃ τὸ ὑπόδημά του.» Ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος εἶνε ἡ σὰρξ ἡ θεοφόρος, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἐπέβη ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὴν ἐλπίδα δὲ αὐτὴν ὁ Προφήτης μαχαρίζων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ὅπου ἐμελλε νὰ σαρκωθῇ, λέγει· Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; Ἴσως δὲ νὰ ἐννοῇ μὲ τοῦτο ὁ Προφήτης τὴν C Ἐκκλησίαν. Καὶ πόλιν μὲν ὀνομάζει αὐτήν, διότι αὕτη ἀποτελεῖ ἓνα σύστημα ἀνθρώπων ὅπου διοικεῖται μὲ νόμους. Περιοχῆς δὲ πόλιν τὴν λέγει, διότι ἔχει ὡσὰν περιτειχισμὰ τῆς καὶ τειχόκαστρον τὴν πίστιν. Ὅθεν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς ἔγραψεν εὐκρινέστατα καὶ φαινότατ'· εἰς ἀπάξει με εἰς πόλιν

(1) Οὗτος εἶνε ὁ Σύρος ἐρμηνευτής κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον. «Ὁ δὲ Σύρος ἐκδότης γράφει κἀδος τῆς πλύσεως ἐπειδὴ εἰς τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ πλύνομεν τοὺς πόδας. Λέβης δὲ εἶνε ἡ μεγάλη χύτρα.

(2) Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε τοῦ Λευϊτικοῦ (23, 3). Ὁ Μωάβ καὶ ὁ Ἀμὼν ἦσαν υἱοὶ τοῦ Λῶτ, παρκανομίαις υἱοὶ ὡς γεννηθέντες ἐκ συνουσίας τοῦ Λῶτ μετὰ τῶν θυγατέρων του· ἐξ αὐτῶν κατάγονται οἱ Μωαβῖται καὶ Ἀμανῖται κατοικοῦντες χώρας γειτονικὰς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐνοχλοῦντες τοὺς Ἰσραηλῖτας.

περιπεφραγμένην; (1) Ποῖος λοιπὸν θὰ μὲ κάμῃ νὰ ἴδω τὸ μέγα αὐτὸ θέαμα, Θεὸν ἐπιδημοῦντα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων; Πολλοὶ προφητὰ καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον (Ματθ. 13, 17).

Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως. Μὴ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν
 D δύναμιν μας τὴν βοήθειαν· μὴ ἀπὸ τὴν καλοπάθειαν τῆς σαρκός. Μὴ ἀπαιτήσωμεν νὰ λάβωμεν συνδρομὴν ἀπὸ κανέν ἀπὸ ἔσα οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν ἐνδοξα καὶ περιφανῇ. Τὸ κράτος καὶ ἡ δύναμις δὲν συνίσταται εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν χρημάτων, οὔτε εἰς τὴν ὑπερῃφάνειαν τῆς ἐξουσίας, οὔτε εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὰς ὑπερβολικὰς θλίψεις χαρίζει ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἀναζητοῦντας αὐτὸν τὴν βοήθειαν. Τοιοῦτος, ἦτο καὶ ὁ Παῦλος ὅστις ἐθεώρει καυχήματά του τὰς θλίψεις (Ρωμ. 5, 3). Δι' αὐτὸ ἤμπορουσε νὰ λέγῃ· διὰν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Β'. Κορ. 12, 10²). Λοιπὸν «Δός μας, Κύριε, βοήθειαν ὕστερον ἀπὸ τὴν θλίψιν»· διότι ἡ θλίψις ὑπομονὴν προξενεῖ, ἡ δὲ ὑπομονὴ κάμνει· δόκιμον ἐκείνον ὅπου πειράζεται, ἐκεῖνος δὲ ὅπου γείνη δόκιμος, ἔχει τὴν ἐλπίδα νὰ λάβῃ τοὺς μισθοὺς διὰ τὰς
 E θλίψεις, ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει ἐκείνον ὅπου ἐλπίζει (Ρωμ. 5, 3—5³). Βλέπετε ποῦ σὲ ἀναβιβάζει ἡ θλίψις; Εἰς τὴν ἀκα-

(1) Ὁ τύπον ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου ἐρμηνευτῆς οὗτος εἶνε ὁ Σύμмахος καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ Εὐσεβίου καὶ Θεοδώρητου, οἵτινες ὅμως γράφουσι *πεφραγμένην*· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐκδότῃν ἡ *περὶ ἐξέπεσε βεβχίως*, διότι εἰς τὰ Ἑξαπλὰ ὑπάρχει ἡ γραφὴ *περιπεφραγμένη*, ἥτις λέξις εἶνε παραστατικωτάτη λίαν.

(2) Ἴδε τὴν ἐρμηνείαν ἐν σημ. σελ. 172.

(3) Αἱ ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων, ἐξηγεῖ ὁ ἱερός Θεοφύλακτος, μὲ τὸ νὰ μὴ ἀληθεύουν, ἐντροπιάζουν ἐκείνους ὅπου ἐλπίζουν εἰς αὐτάς· εἰς δὲ ἅς ἐλπίδας τοῦ Θεοῦ κανένα τοιοῦτον δὲν ἀκολουθεῖ· διότι ἀθάνατος καὶ ἀγαθὸς εἶνε ὁ Θεὸς ὅπου δίδει τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἡμεῖς δὲ καὶ ἂν ἀποθάνωμεν, ὅμως πάλιν θὰ ζήσωμεν· ὥστε τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἀληθεύσουν αἱ ἐλπίδες μας. Παράβ. καὶ Ὅμιλ. εἰς τὸν 33 ψαλμ. σελ. 179.

ταίχυντον ἐλπίδα. Εἶσαι ἄρρωστος; Ἐχε εὐθυμίαν, διότι ὁ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει (Ἑβρ. 12, 6). Εἶσαι πτωχός; Ἐχε γαράν, διότι θὰ σὲ δεχθοῦν τὰ καλὰ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου. Ἀτιμάζεται διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; Μακάριος εἶσαι, διότι ἡ κατασχύνη σου αὐτὴ εἰς ἀγγέλου δόξαν θὰ μεταβληθῇ. Ἄς πείσωμεν, ἀδελφοί, τὸν ἑαυτὸν μας εἰς καιρὸν πειρασμοῦ νὰ μὴ καταφεύγωμεν εἰς ἀνθρωπίνους ἐλπίδας, μήτε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ προσ- 193
παθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰς βοηθείας μας, ἀλλὰ μὲ δάκρυα Ἀ
καὶ στεναγμούς καὶ μὲ φιλόπονον προσευχὴν καὶ ἀγρυπνίαν σύν-
τονον νὰ κάμνωμεν τὰς δεήσεις μας. Διότι αὐτὸς λαμβάνει βοή-
θειαν ἐπάνω εἰς τὴν θλίψιν, ὁ ὁποῖος καταφρονεῖ ὡς ματαίαν τὴν
ἀνθρωπίνην βοήθειαν καὶ ἔχει τὴν ἐλπίδα του ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον
ὁ ὁποῖος δύναται νὰ μᾶς σώζῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. (¹)

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΞΗΚΟΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. B

Γνωρίζομεν ὅτι δύο ψαλμοὶ φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν Ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ. Καὶ ὁ τριακοστὸς ὁγδοὸς καὶ ὁ παρών. Συμπεραίνο-
μεν δὲ ὅτι τοῦ Δαβίδ εἶνε καὶ οἱ δύο οὗτοι ψαλμοί, ἀλλ' ἐδό-
θησαν εἰς τὸν Ἰδιθοῦμ πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ διὰ τὴν διόρθωσιν
τῶν ψυχικῶν παθημάτων του, καὶ συνάμα διὰ νὰ τοὺς ψάλλῃ
ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, διότι διὰ τῆς μελωδίας καὶ ὁ Θεὸς ἐδαξάξεται

(¹) Ἐν τῇ μικρᾷ αὐτῇ Ὁμιλίᾳ, τὴν ὁποίαν τόσον κομψῶς στο-
λίζει τὸ τρυφερώτατον προοίμιον, ἀπέμειναν ἀνεξήγητοι στίχοι τινὲς
τοῦ ψαλμοῦ. Ἴσως διότι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας του ὁ θεὸς Πατὴρ
κεφαλαιωδῶς ὠμίλησεν, ἐν μέτρῳ καθὼς λέγει ἐν τῷ προοίμιῳ· του-
τέστιν ὅσον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν ἡ σωματικὴ του κατάστασις, ἐξη-
τλημένη ἀπὸ τῆς νόσου.

καὶ οἱ ἀκούοντες τῇ ἐναρμόνιον ψαλμῳδίᾳ διώρθωνον τὰ ἦθη
 C των. Ἦτο δὲ καὶ ὁ Ἰδιθούμ ἱεροψάλτης, καθὼς γράφει ἡ ἱστο-
 ρία τῶν Παραλειπομένων. Καὶ μετ' αὐτοῦ Αἰμάν καὶ Ἰδι-
 θούμ, σάλπιγγές τε καὶ κύμβαλα τοῦ ἀναφωνεῖν καὶ ὄργανα
 τῶν ᾠδῶν (Παραλ. 16, 41—42). Καὶ μετ' ὀλίγον λέγει· Καὶ
 ἔσκησε Δαβὶδ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ
 ἔργα τοῦς υἱοὺς Ἀσάφ καὶ Αἰμάν καὶ Ἰδιθούμ τοῦς ἀπο-
 φθεγγομένους ἐν κινύραις καὶ ἐν νάβλαις καὶ ἐν τυμπάνοις.
 (Αὐτόθ. 21, 1').

Περὶ ὑπομενῆς λοιπὸν καὶ οἱ δύο ψαλμοὶ πραγματεύονται
 κατὰ τὸ πλεῖστον, διὰ μέσου τῆς ὁποίας καταπραύνεται μὲν ὁ
 θυμὸς τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ δὲ ἐξορισθῇ ἀπὸ αὐτὴν κάθε εἶδος ὑπερ-
 D ηφανείας, κατορθύνεται ἡ ταπείνωσις. Διότι εἶνε ἀδύνατον ἐκεῖ-
 νος ὅπου δὲν καταδεχθῇ νὰ εἶνε κατώτερος καὶ ἔσχατος ἐνώπιον
 ἄλλων, νὰ ἡμπορέσῃ ποτέ, ἢ ὁπότεν ὑβρίζεται, νὰ νικήσῃ
 τὸν θυμὸν του, ἢ ὁπότεν θλίβεται, νὰ φανῇ ἀνώτερος τῶν πει-
 ρασμῶν διὰ μέσου τῆς μακροθυμίας. Διότι ἐκεῖνος ὅπου κατῴρ-
 θωτε τὴν ἄκραν ταπείνωσιν, ὅταν μὲν ὑβρίζεται, ἀφοῦ ἐκ τῶν
 προτέρων κρίνῃ καὶ αποφασίσῃ ὅτι αὐτὸς εἶνε εὐτελέστερος ἀπὸ
 τὸν ὑδριστήν, δὲν θὰ ταραχθῇ εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦς λόγους
 τῆς ἀτιμίας ὅπου θὰ τοῦ εἴπουν· ἀλλ' ἐὰν μὲν ὀνομασθῇ πένης,
 γνωρίζει ὅτι εἶνε πτωχὸς καὶ ἐστερημένος τῶν πάντων, καὶ ὅτι
 ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν καθημερινὴν χορηγίαν τοῦ Κυρίου διὰ νὰ
 ζῇ. Ἐὰν δὲ ὀνομασθῇ ἀγενὴς καὶ ἀκούσῃ ὅτι κατάγεται ἀπὸ

(1) Τὰ αὐτὰ γράφει καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος εἰς τὴν ἐρμηνείαν
 τοῦ 38 ψαλμοῦ, προσθέτων ὅτι ὁ Ἰδιθούμ ἦτο ἐκ τῶν λευιτῶν ὁ
 πολυμαθέστατος. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ποιή-
 σει ἄλλοι ἦσαν οἱ πόηται τῶν ὕμνων καὶ ποιημάτων πολλάκις, καὶ
 ἄλλοι οἱ ἐκτελεσταί, ὡς συνέβαινε συνήθως ἐν ταῖς τραγωδίαις καὶ
 κωμωδίαις. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος λέγει ὅτι ὁ ψαλμὸς
 οὗτος εἶνε ποίημα τοῦ Δαβὶδ προφανῶς, ἐψάλλετο δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰδι-
 θούμ, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ.

ἀσήμεους γονεῖς, ἔχει ἐκ τῶν προτέρων μέσα εἰς τὴν καρδίαν Ε
 του τὴν ἀκριβῆ συναίσθησιν ὅτι ἀπὸ πηλὸν ἐπλάσθη. Διὰ τοῦτο
 εἰς μὲν τὸν τριακοστὸν ὄγδοον ψαλμὸν λέγει ὁ Προφήτης· *Εἴ-
 πα, φυλάξω ἐὰς ὁδοὺς μου* (Ψαλ. 38,2)· καὶ διηγεῖται τὴν
 ἐναντίον του συνωμοσίαν ὅπου ἔγεινεν ἐκ μέρους τῶν ἀμαρτω-
 λῶν καὶ τὴν ἰδικήν του ἐξ ἄλλου μακροθυμίαν. Διότι· *Ἐν τῷ
 συστῆναι, λέγει, τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου ἐκωφώθην καὶ
 δοίγησα ἐξ ἀγαθῶν* (Αὐτόθ. 3¹). Ἐπειτα προχωρῶν λέγει·
Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιώτης πᾶς ἄνθρωπος ζῶν (Αὐτόθ. 6²).
 Καὶ κατωτέρω· *Θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίτιν συνάξει αὐτὰ*
 (Αὐτόθ. 7). Εἰς δὲ τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀρχίζει μὲ ἀπορίαν
 τρόπον τινὰ καὶ συνομιλεῖ μὲ τὴν ψυχὴν του μὲ τοιοῦτον τρό-
 πον, ὥστε νὰ φαίνωνται αὐτὰ ὅπου λέγει κατόπιν ὅτι εἶνε συνέ-
 χεια τῶν προηγηθέντων. Διότι διὰ νὰ μὴ ὑποταχθῇ ἡ ψυχὴ εἰς
 τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καὶ ἔπειτα ἐρεθιζομένη διὰ τὰς ἀπο-
 λαύσεις νὰ πίπτῃ εἰς διαφόρους ὀργὰς καὶ θλίψεις, διατί, λέγει,
 κάμνω τὴν ψυχὴν μου δούλην τῶν πονηρῶν παθῶν, ἐνῶ παρὰ 194
 τοῦ πλάσαντος Θεοῦ ἐνεπιστεύθῃ εἰς αὐτὴν νὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμο- Λ
 νίαν τοῦ σώματος καὶ νὰ ἄρχῃ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ παθῶν; Πρέ-
 πει λοιπὸν ἡ ψυχὴ νὰ ἄρχῃ μὲν τῶν παθῶν, νὰ δουλεύῃ δὲ εἰς
 τὸν Θεόν. Διότι εἶνε ἀδύνατον εἰς αὐτὴν νὰ βασιλεύεται συγγρό-

(¹) Τὸ ἐξ ἀγαθῶν, καθόσον ἐξάγεται ἐκ τῶν προηγουμένων ἐκ-
 λημβάνει ὁ Ἅγιος συμφώνως μὲ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ἀγ. Γρηγορίου τοῦ
 Θεολόγου· «Πόρρω που πικρὸς ἀγαθοῦ γενόμενος»· τουτέστιν ἀπο-
 δίδει εἰς τὴν πρόθεσιν τὴν σημασίαν τοῦ μακροῦ. Ὡστε ὁ δαριτι-
 κὸς στίχος ἐξηγεῖται οὕτω· Ὅταν ὁ ἀμαρτωλὸς ἐπετέθῃ ἐναντίον
 μου μὲ ὕβρεις, ἐγὼ ἔκαμν τὸν κωφόν, καὶ ἔδειξ ταπείνωσιν ὅτι δὲν
 ἔχω κινὲν καλὸν ἐπάνω μου (εἶμαι μικρὸν ἀπὸ κάθε καλὸν)· μολο-
 νότι πολλὰ εἶχα. Ἡ ἐρμηνεῖα αὕτη ἐπικυροῦται καὶ ἐκ τῆς ἐκδό-
 σεως τοῦ Συμμάχου ἔστις ἀνέγνωσε· *μὴ ὦν ἐν ἀγαθοῖς*.

(²) Τὸ πλὴν ἐξηγοῦσιν τινες βεβιωτικῶς. «Τρώπιτι ὄλα εἶνε μά-
 τικα».

νως καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀλλὰ πρέπει νὰ νικᾷ μὲν τὴν κακίαν καὶ νὰ ἐπικρατῇ, εἰς δὲ τὸν Δεσπότην τῶν ὧν νὰ εἶνε ὑποτεταγμένη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης στρέφων τὸν λόγον πρὸς ἐκεῖνον ὁποῦ φέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον τοὺς πειρασμοὺς καὶ σηκώνει κατ' ἐπάνω του τὸν ἀμέτρητον συρφετὸν τῶν κακῶν καὶ καταβάλλει προσπάθειαν νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος (¹) καὶ νὰ τὸ καθυποτάξῃ εἰς τὴν σάρκα, διὰ τοῦτο, λέγω, πρὸς τὸν διάβολον ἀποτεινόμενος ὁ Προφήτης καὶ τρόπον τινὰ θέλων νὰ τοῦ ἀποδείξῃ ὅτι εἶνε μά-
 Β ταια τὰ σχέδια ὁποῦ πλέκει ἐναντίον του, ταῦτα λέγει· Διατί μὲ ἐξαναγκάζεις νὰ γίνωμαι δοῦλος εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν πρέπει; Ἐγὼ ἔχω Δεσπότην, ἐγὼ γνωρίζω τὸν πραγματικὸν βασιλέα μου.
 Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; (²) Παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου. Τὴν αἰτίαν λέγει ὁ Προφήτης, διὰ τὴν ὁποίαν δεικνύει τόσῃ σπουδῇ εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγὴν του. Ὑποτάσσομαι, λέγει, εἰς τὸν Θεόν, διότι τὴν σωτηρίαν μου ἀπὸ τὸν Θεὸν περιμένω. Διότι φυσικὸν ἰδίωμα τοῦ Δημιουργοῦ εἶνε νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ποιημάτων του. Ἡ λέγει ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν περιμένω τὴν σωτηρίαν μου, ἐπειδὴ μὲ τὸ προφητικὸν χάρισμά του προβλέπων τὴν μέλλουσαν χάριν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου λέγει ταῦτα· ὅτι δη-
 C λαδὴ πρέπει νὰ δουλεύω εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀγαπῶ αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν προτέρων προώρισε νὰ γείνη μία τόσο μεγάλη
 C εὐεργεσία διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μήτε τὸν ἰδικὸν του Ὑῖον νὰ φεισθῇ, ἀλλὰ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν νὰ τὸν παραδώσῃ

(¹) Φρόνημα τοῦ Πνεύματος ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος (Ρωμ. 8.6) τὸν νοῦν ὁποῦ φρονεῖ τὰ τοῦ Πνεύματος, ἀντιθέτως πρὸς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε σημ. σελ. 108.

(²) Ἡ ἀρνητικὴ αὕτὴ ἐρώτησις γραμματικῶς ἰσοδυναμεῖ μὲ κατάρχεσιν ἔντονον· «Ναὶ λέγει, βεβαίως, ἐγὼ θὰ ὑποταχθῶ εἰς τὸν Θεόν». Τὸ δὲ ἡ ψυχὴ μου, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ εἶδομεν, εἶνε ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἐγώ.

εἰς θάνατον (Ρωμ. 8 32). Διότι συνήθως εἰς τὴν Γραφὴν σωτήριον ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, καθὼς εἶπε ποτε καὶ ὁ θεοδόχος Συμεὼν· *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα, διὰ τοῦτο εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου* (Λουκ. 2, 29, 30). Ὡς ὑποταχθῶμεν λοιπὸν εἰς τὸν Θεόν, διότι ἀπὸ αὐτὸν ὑπάρχει τὸ σωτήριον ἡμῶν. Ποῖον δὲ εἶνε αὐτὸ τὸ σωτήριον, τὸ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος. Δὲν εἶνε καμμία ἀπλὴ ἐνέργεια, ὅπου νὰ μᾶς δίδῃ κάποιαν παραμικρὰν χάριν διὰ νὰ ἀπαλλαγθῶμεν ἀπὸ καμμίαν ἀσθένειαν καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν σώματος εὐεξίαν. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ σωτήριον; Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς μου, Σωτὴρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον. Θεὸς ἡμῶν εἶνε ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ D* Ἰός. Ὁ ἴδιος εἶνε καὶ Σωτὴρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ καταπραίνει τὴν ταραχὴν ὅπου γεννᾶται μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν. «Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Ὡς ἄνθρωπος ὁμολογεῖ τὴν μεγάλην ταραχὴν τὴν ὅποιαν ἔπαθεν ἕως τώρα ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. «Ἐπὶ πλεῖον» δὲ λέγει, διότι εἶνε ἀδύνατον εἰς ἀνθρωπίνην ψυχὴν νὰ μὴ συμβῇ ποτε καμμία ταραχὴ ἐξ αἰτίας τῶν ἐπερχομένων πειρασμῶν. Ἐν ὅσῳ μὲν λοιπὸν μικρὰ καὶ ὀλίγα ἁμαρτάνωμεν, μὲ τὸ νὰ σειώμεθα ὀλίγον ὥσάν τὰ φυτὰ ἀπὸ καμμίαν ἐλαφρὰν αὔραν, πολὺ ἐλαφρὰ ταραττόμεθα· ὅταν ὅμως αἱ ἁμαρτίαι μας εἶνε μεγαλείτεροι καὶ περισσότεροι, τότε φυσικὸν εἶνε νὰ αὐξάνῃ καὶ ἡ ταραχὴ μας, ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τῶν ἁμαρτιῶν μας. Καὶ ἄλλοι μὲν περισσότερον σα- E λεύονται, ἄλλοι δὲ πάλιν τόσον πολὺ συνταράσσονται ὥστε καταντᾷ πολλάκις νὰ ἀνατραποῦν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ρίζας καὶ νὰ πέσουν κάτω, ὅταν τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας μὲ βίαν τρομερωτέραν ἀπὸ κάθε λαίλαπα ἀποσπᾶσιν τὰς ρίζας τῶν τρόπων τινὰ τῆς ψυχῆς, διὰ μέσου τῶν ὁποίων αὐτὴ εἶνε στηριγμένη ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ ⁽¹⁾. Ἐγὼ λοιπὸν, λέγει, ἐσαλεύθην μὲν

(1) Τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας εἶνε ἀποστολικὴ ῥῆσις (Ἐφ. 6, 12). Ὑπονομεῖ δὲ οὕτως ὁ θεηγόρος Ἀπόστολος τοὺς δαίμονας·

ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐταράχθην· ἀλλὰ περισσότερον δὲν θά σαλευθῶ, μετὸ νὰ ὑποβαστάζωμαι ἀπὸ τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ Σωτῆρος.

Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον ; φονεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῷ ὡσμένῳ ; Πάλιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καταπολεμεῖ τοὺς πονηροὺς ὑπηρέτας τοῦ Διαβόλου καὶ κατηγορεῖ τὰς ἀναριθμήτους ἐνέδρας ὁποῦ στήνονται ἀπὸ αὐτοὺς ἐναντίον μας. Λέγει δηλαδὴ ὅτι οἱ μὲν ἄνθρωποι εἶνε ἓνα ζῶον ἀδύνατον, σεῖς δὲ οἱ δαίμονες ἐπιτίθεσθε ἐναντίον τῶν καὶ δὲν ἀρκεῖσθε εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐπιφέρετε, ἕως ἄτου με αὐτὴν τὴν μανίαν σας ἐξολοθρεύσητε τὴν ψυχὴν ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐξολισθήσας ἤθελε πέσει εἰς χεῖράς σας, ὥστε νὰ γείνη ὁμοία με τοῖχον, ὁποῦ ἐκλινε πρὸς πτώσιν καὶ με φράκτην ὁποῦ ἀνετράπη. Ὁ δὲ τοῖχος ἐνόςῳ μὲν διατηρεῖ τὴν ὀρθίαν αὐτοῦ στάσιν, μένει στερεός, ὅταν ὅμως γύρῃ πρὸς τὸ ἐν μέρος, τότε εἶνε ἀνάγκη νὰ διαλυθῇ πλέον καὶ νὰ πέσῃ κάτω. Διότι τὰ μὲν μονοκόμματα βάρη καὶ οἱ μονόλιθοι κίονες ὕστερον ἀπὸ τὸ πέσιμον ἀνορθοῦνται καὶ σηκώνονται πάλιν, ἔσα ἔμως κτίρια ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰ μέρη, ὅταν συμβῇ νὰ γύρουν πρὸς τὸ ἐν μέρος, δὲν ἔμπορουν νὰ ἐπανορθωθοῦν πλέον. Φανερῶνει λοιπὸν ἡ ἔννοια τοῦ στίχου ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου μετὸ νὰ εἶνε σύνθετος, ἐκλινε μὲν πρὸς τὰ κάτω, συρθεῖσα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, εἶνε δὲ ἀνάγκη ἀναπόφευκτος νὰ διαλυθῇ· ὥστε ἀφοῦ ἐπιδιορθωθῇ πάλιν ἀπὸ τὸν τεχνίτην, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς τὴν κατεσκεύασε, νὰ ἀποκτήσῃ ἐκ νέου τὴν πρέπουσαν ἀσφάλειαν καὶ στερεότητα, καὶ νὰ μὴ δύναται μετὰ νείαν ἐπίθεσιν τοῦ πονηροῦ νὰ πάθῃ δευτέραν πτῶσιν. Θεοῦ γεώργιον, λέγει, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστὶ (Α΄ Κορ. 3, 9¹) Αὐτὴν τὴν οἰκοδομὴν σφοδρῶς ἔσεισιν ὁ

ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Ἄγγελοι εἶνε πνεύματα, ἀλλὰ ἀγαθὰ καὶ φωτεινὰ ἐπρόσθεσε πρὸς διάκρισιν τὸ τῆς πονηρίας· ἤτοι σκοτεινὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα (Θεοφύλ.).

(1) Ἄγρὸς εἴσθε ὁποῦ ἐκαλλιεργήθη ἀπὸ τὸν Θεόν, οἰκοδομὴ εἴσθε ὁποῦ ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Θεόν.

ἐχθρός· τὰ γενόμενα εἰς αὐτὴν ῥήγματα τὰ ἐπεσκεύασεν ὁ δημιουργός. Καθὼς βλέπομεν λοιπόν, ἀναγκαῖα μὲν ἦτορ ἢ πτώσις C
 ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, μεγάλη ὅμως εἶνε ἡ ἀνάστασις αὐτῆς
 ἐξ αἰτίας τῆς ἀθανασίας. Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο
 ἀπώσασθαι· ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν ἠϋλόγουν,
 καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο. Τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ
 αἷμα τοῦ Χριστοῦ· «Τιμῆς λέγει, ἡγοράσθητε, μὴ γίνεσθε
 δοῦλοι ἀνθρώπων. (Α΄ Κορ. 7, 23). Αὐτὴν λοιπόν τὴν τιμὴν
 ὅπου κατεβλήθη διὰ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ ἀνθρώπου, ἐσκέφθησαν οἱ
 στρατιῶται τοῦ πονηροῦ νὰ καταστήσουν ἄχρηστον δι' ἡμᾶς,
 μὲ τὸ νὰ προσπαθοῦν νὰ ὁδηγήσουν πάλιν εἰς τὴν δουλείαν ἐκεί
 νους ὅπου ἄπαξ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ αὐτούς. (·) Ἐδραμον ἐν δί-
 πει. Μὲ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Προφήτης τὴν ἐπιμονὴν ὅπου δεικνύουν οἱ
 δαίμονες εἰς τὰς ἐπιβουλάς των, ὅτι δηλαδὴ τρέχουν ἐναντίον D
 μας μὲ πολλὴν δίψαν νὰ μᾶς ἀπωλέσουν. «Τῷ στόματι αὐτῶν
 ἠϋλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο.» Ὑπάρχουν πολλοὶ
 ἄνθρωποι ὅπου ἐπιδοκιμάζουν τὰς πονηράς πράξεις τῶν ἄλλων·
 καὶ τὸν μὲν χλευαστὴν τὸν λέγουν χαριτολόγον, τὸν δὲ αἰσχρο-
 λόγον, πολιτισμένον· τὸν ἀπότομον καὶ ὀργιλὸν ὀνομάζουν γεν-
 ναῖον, ὅπου δὲν δέχεται δῆθεν νὰ καταφρονηθῇ ἀπὸ ἄλλον· τὸν
 δὲ φειδωλὸν καὶ ἀκοινώνητον, τὸν ἐπαινοῦν ὥσάν οἰκονόμον
 τάχα· τὸν ἄσωτον τὸν ἐγκωμιάζουν ὥσάν ἐλευθέριον, ὅπου μὲ
 δαψίλειαν κάμνει χαρίσματα· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ ὥσάν κα-
 νένα ὅπου ἀγαπᾷ τὸν ἀπολαυστικὸν καὶ τρυφηλὸν βίον· καὶ ἐν
 γένει κάθε κακίαν τὴν ὀνομάζουν κολακευτικὰ μὲ τὸ ὄνομα τῆς
 ἀρετῆς ὅπου ἔχει ἀπέναντί της· οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι μὲ τὸ στόμα

(1) Ἐλεύθερος εἶνε ἐκεῖνος, περᾶνται ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅπου ἀπηλλάχθη ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς, ὅπου καταφρονεῖ τὰ χρήματα καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη. Δοῦλος δὲ εἶνε ἐκεῖνος ὅπου δουλεύει καμμίαν ἐράμμετον δουλείαν ἢ ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν του νικώμενος, ἢ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, ἢ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. (Ὅμιλ. 19 εἰς τὴν Α΄ Κορ. Ἐπιστ.)

Ε μὲν ἐπαινοῦν, μὲ τὴν καρδίαν δὲ καταρῶνται. Διότι μὲ τὰς ἐπαινετικὰς αὐτὰς λέξεις των κάθε κατάραν ἐπιρρίπτουν ἐπάνω εἰς τὴν ζωὴν ἐκείνων, συνάμα δὲ καὶ τὸν ἑαυτὸν των κάμνουν ὑπεύθυνον εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην δι' ὅσας πράξεις ἐκείνων ἐπιδοκιμάζουν. Ἀκολουθῶς πάλιν ὁ Προφήτης συνομιλεῖ μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐνισχύων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποταγὴν αὐτῆς. Πλὴν τῷ Θεῷ, λέγει, ὑποτάγηθι ἡ ψυχὴ μου, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου. Παριστάνει μὲ τοῦτο ὁ Προφήτης σαφῶς τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν ὅπου τὸν εὗρον καὶ λέγει τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ πειρασθῶμεν περισσότερον ἀπ' ὅ, τι δυνάμεθα νὰ ὑπομείνωμεν (Α'. Κορ. 10, 13¹). Διότι παρ' αὐτοῦ δίδεται εἰς ἐμὲ ἡ ὑπομονὴ εἰς τοὺς πειρασμούς.

Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου· ὁ Θεὸς τῆς βοηθείας μου καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ. Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὅπου διὰ κανὲν ἀπὸ τὰ θεωρούμενα μεγάλα καὶ ἐνδοξα πράγματα εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν δὲν ἀγάλλεται, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἔχει ἰδικήν του δοξαν· μακάριος ἐκεῖνος ὅπου ἔχει καύχημά του τὸν Χριστὸν καὶ ἡμπορεῖ νὰ λέγῃ σύμφωνα μὲ τὸν Ἀποστολὸν· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰμὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ (Γαλ. 6, 14²). Τώρα ὁμως πολλοὶ ἄνθρωποι γίνονται ἐνδοξοὶ διὰ τὸ ὥρατον καὶ ἰσχυρὸν σῶμά των, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐνασχολοῦνται μὲ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας εἰς τὰς παλαίστρας, ἢ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐν γένει γαυριῶσι διὰ τὴν ἀκμὴν καὶ ἀνθηρότητα τῆς ἡλικίας των· πολλοὶ δὲ πάλιν δοξάζονται διὰ τὴν εἰς τοὺς πολέμους ἀνδρείαν των, οἱ ὅποιοι μάλιστα καὶ τὸ νὰ φονεύουν τοὺς ὁμοφύλους των θεωροῦσιν ἀρετὴν των καὶ ἀνδρείαν. Διότι τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ τρόπαια ὅπου

(¹) Περὶ τούτου ἔδε σημ. 3 ἐν σελ. 188.

(²) Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶνε τὸ καύχημα τῶν χριστιανῶν, διότι δι' αὐτοῦ φανερῶνται ἡ ἀγάπη ἡ ὑπέροχος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, τοῦ παθόντος καὶ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἀχρείων καὶ ἀχαρίστων δούλων.

ἐγείρονται ἀπὸ τὸν στρατηγὸν καὶ τὰς πόλεις μετὰ τὴν νίκην, γίνονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν φόνων εἰς τὰς μάχας. "Ἄλλοι πάλιν γίνονται ἐνδοξοί, διότι περιτειχίζουσι πόλεις μὲ τειχόκαστρα καὶ ἄλλοι διὰ κατασκευὰς ὑδραγωγείων καὶ δι' οἰκοδομὰς μεγαλοπρεπῶν γυμναστηρίων. Ὁ δεῖνα δὲ πάλιν πλούσιος ὅπου κατεξοδεύει ὅλον τὸν πλοῦτόν του διὰ τοὺς θηριομάχους καὶ εὐφραίνεται εἰς τὰς ματαίας ἐκείνας φωνὰς τῶν ὄχλων εἰς τὰ ἀμφιθέατρα, ὑπερηφανεύεται ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους καὶ ὑψηλοφρονεῖ, ἐν ᾧ τὴν δόξαν του τὴν λαμβάνει ἀπὸ τὴν καταστροφῆς του. Αὐτὸς μάλιστα καὶ ζωγραφισμένην ἐντὸς τῶν περιφανεστέρων μερῶν τῆς πόλεως ἐπάνω εἰς εἰκόνας ἐπιδεικνύει τὴν ἁμαρτίαν του. "Ἄλλος δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτόν του καὶ ἄλλος διότι εἶνε δεινὸς ῥήτωρ καὶ ἀκαταμάχητος, ἢ ἔμπειρος τῆς κοσμικῆς σοφίας. Αὐτῶν δὲ ὅλων ἔπρεπε νὰ ἐλεεινολογῶμεν τὴν δόξαν, νὰ μακαρίζωμεν δὲ μόνον ἐκείνους οἱ ὅποιοι θεωροῦν δόξαν τῶν τῶν Θεόν. Διότι ἐὰν ὁ δεῖνα ἄνθρωπος ὑπερηφανεύεται διότι εἶνε δοῦλος ἐνὸς βασιλέως, καὶ διότι μεγάλας τιμὰς ἔχει ἀπὸ αὐτόν, πόσον ἔπρεπε εἰς ἐσὲ νὰ ὑψηλοφρονῇ διὰ τὸν αὐτόν σου, διότι εἶσαι δοῦλος τοῦ μεγάλου βασιλέως ὅπου ἐπροσκαλέσθης ἀπὸ αὐτόν τὸν ἴδιον εἰς μίαν στενωπὴν σχέσιν μαζί του καὶ οἰκειότητα μὲ τὸ νὰ ἔλαβες τὸ Πνεῦμα τῆς Ἐπαγγελίας, ὥστε ἀφοῦ ἐσφραγίσθης μὲ αὐτὸ νὰ γείνης υἱὸς τοῦ Θεοῦ; (1) Ἀφοῦ δὲ ὁ Προφῆτης ἐγνώρισεν ἐμπράκτως ἐπάνω εἰς τὸν αὐτόν του τὴν ὠφέλειαν ὅπου λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος ὅστις γνησίως καὶ καθαρὰ ἐλπίζει εἰς τὸν Θεόν, παρακινεῖ τὸν λαόν

(1) Ἀναφέρεται ὁ θεὸς Πατὴρ εἰς τὸ τοῦ Παύλου· «Ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς Ἐπαγγελίας τῷ Ἁγίῳ.» (Ἐφ. 1, 13). Ἐσφραγίσθησαν δηλαδὴ οἱ βαπτισθέντες διὰ νὰ εἶνε γνωστοὶ ὡς ἀνήκοντες πλέον εἰς τὸν Χριστόν. Ἐπαγγελίας δὲ Πνεῦμα ὀνομάζεται, διότι ἐξ ὑποσχέσεως μᾶς ἐδόθη, ἢ διότι βεβαιώνει τὰς ὑποσχέσεις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Περὶ ἀβάλε· καὶ σημ. I σελ. 196.

νὰ ἀποκτήσῃ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον μὲ αὐτὸν πρὸς τὸν Θεὸν ζῆλον
 καὶ λέγει· Ἐλπίζατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν, ἐκ-
 χέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν. Ἀδύνατον εἶνε νὰ
 γεινωμεν ἄξιοι νὰ χωρέσωμεν ἐντὸς μας τὴν θεϊαν χάριν, ἐὰν
 E προτῆτερα δὲν ἐκδιώξωμεν τὰ πάθη, ὅπου ἐπρόλαβαν καὶ ἐκυ-
 ρίευσαν τὰς ψυχὰς μας. Εἶδον ἐγὼ ἰατροὺς οἱ ὅποιοι δὲν διδουν
 εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τὰ σωτήρια ἰατρικὰ προτῆτερα, πρὶν μὲ ἐμε-
 τικά πρῶτον ἀποκενώσουν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἀρρώστων τὴν προ-
 ξενοῦσαν τὴν ἀσθένειαν ὕλην, τὴν ὅποιαν οἱ ἀκόλαστοι ἐνεκα τῆς
 πονηρᾶς ζωῆς τῶν ἀπεταμίευσαν μέσα εἰς τὸ σῶμά των. Ἀλλὰ
 καὶ ἕνα ὄδοχεῖον, τὸ ὅποιον περιεῖχε προτῆτερα δυσῶδες ὕγρον,
 ἂν δὲν πληθῇ καλὰ πρῶτον, δὲν δέχεται τὴν ἐπίχυσιν τοῦ μύ-
 ρου. Πρέπει λοιπὸν προτῆτερα νὰ χυθῶν τὰ προὑπάρχοντα ἐντὸς
 αὐτοῦ, διὰ νὰ γείνη δυνατόν νὰ χωρέσουν ὅσα θὰ ριφθῶν μέσα
 κατόπιν. Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Γνωρίζει ὁ
 Προφήτης ὅτι δὲν ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὰς παραγγε-
 λίας του, καὶ ὅτι δὲν καταδέχονται ὅλοι νὰ ἀφιερῶσουν τὰς ἐλ-
 πίδας των εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἔχουν τὰς ἐλπίδας των ἐπάνω εἰς
 τὰ μάταια τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ
 τῶν ἀνθρώπων,» ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τί εἶνε
 μάταιοι; Διότι εἶνε ψευδεῖς. Ποῦ δὲ μάλιστα τὸ ψεῦδος αὐτῶν
 φανεράνεται καθαρά; Ἐν ζυγοῖς, λέγει, τοῦ ἀδικῆσαι. «Εἰς
 τὰς ζυγαριάς, λέγει, διὰ νὰ ἀδικοῦν τοὺς ἄλλους.» Ποίας ζυγα-
 197 ριάς; Μήπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον ζυγίζουσιν; Μήπως
 A ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἐριοπῶλαι ἢ κρεοπῶλαι, ἢ χρυσὸν ἢ ἄρ-
 γυρον ἐμπορεύονται, ἢ ἐν γένει καταγίνονται μὲ προσπάθειαν
 μεγάλην εἰς αὐτὰς τὰς ὕλας, τὰς ὁποίας φυσικὰ οἱ ἔμποροι μὲ
 ζυγαριαῖς καὶ μὲ πλάστιγγας πωλοῦν καὶ ἀγοράζουν; Ἀλλὰ
 ἴσα-ἴσα τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Πολλὰ τάξεις ἀπὸ τοὺς βανau
 σοτέχνας, δὲν ἔχουν διόλου ἀνάγκην ζυγαριάς διὰ τὰς ἐργα-
 σίας των. Πολλοὶ δὲ πάλιν εἶνε οἱ ναυτικοί, πολλοὶ δὲ ὅπου
 ἐνασχολοῦνται περὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν πολιτικὴν, οἱ ὅποιοι
 μεταχειρίζονται μὲν τὸ ψεῦδος, ἀλλ' ὅμως οὐ μὲ ζυγαριάν. Τί

ἐννοεῖ λοιπὸν αὐτὸ ἑποῦ λέγει ὁ ψαλμὸς ; Ἐννοεῖ, ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἐντὸς αὐτοῦ ἀπόκρυφον μίαν ζυγαρίαν, ἥτις κατεσκευάσθη ἐντὸς ἡμῶν ἀπὸ τὸν Πλάστην, ἐπάνω εἰς τὴν ἐπείαν ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίσωμεν καλὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. B

"Ἐθῆκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν" (Δευτ. 30, 15). δύο φύσεις δηλαδὴ ἑποῦ εἶνε ἀντίθετοι ἀναμεταξύ των, αὐτὰ σοῦ ἔθεσεν ἐνώπιόν σου. Ζύγισέ τα ἐπάνω εἰς τὸ ἰδικόν σου κριτήριον· ζυγοστάτησον ἀκριδῶς, τί πρᾶγμα εἶνε διὰ σέ ὠφελιμώτερον, τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν νὰ προτιμήσῃς καὶ δι' αὐτῆς νὰ λάβῃς τὸν αἰώνιον θάνατον, ἢ ἀφοῦ ἐκλέξῃς τὴν μὲ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς κακοπάθειαν, νὰ μεταχειρισθῇς αὐτὴν ὡσάν ἓνα προξενητὴν σου διὰ τὴν αἰώνιον τρυφήν ; Ψευδεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸ νὰ ἔχουν βλαμμένα τῆς ψυχῆς τὰ κριτήρια, τοὺς ὁποίους ἀκριδῶς ταλανίζει ὁ προφήτης λέγων· C

Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν (Ἡσαΐ. 5, 20). Δι' ἐμένα, λέγει, τὰ παρόντα μόνον ὑπάρχουν, ποῖος ἤξεύρει τὰ μέλλοντα ; Κακῶς ὁμως ζυγίζεις, διότι πονηρὰ ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν προτιμᾷς· μάταια περισσότερον ἀπὸ τὰ ἀληθινὰ ἐκτιμᾷς· τὰ πρόσκαιρα ἀνώτερα ἀπὸ τὰ αἰώνια θεωρεῖς· τὴν ἡδονὴν ἑποῦ παρέρχεται εἰς τὴν στιγμὴν ἀντὶ τῆς ἀπαύστου καὶ παντοτεινῆς εὐφροσύνης ἐκλέγεις· «Ψευδεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς, διὰ νὰ πράξουν τὴν ἀδικίαν.» Ἀδικοῦν μὲν πρῶτα-πρῶτα ἀπὸ ὅλους τὸν ἑαυτὸν των, ἔπειτα δὲ καὶ ὅσους τοὺς πλησιάζουν, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν των γίνονται κακοὶ σύμβουλοι κατὰ τὰς διαφόρους πράξεις καὶ ἐνεργείας των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους εἶνε κακὸν παράδειγμα. D

Δὲν ἔχεις δικαίωμα νὰ εἴπῃς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, δὲν ἐγνώριζα τὸ καλόν. Κρέμαται ἐκεῖ ἐμπρὸς σου ἡ ἰδική σου ζυγαριά, ἑποῦ θὰ σοῦ φανερώνη πολὺ καλὰ τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Διότι τὰ μὲν βάρη τοῦ σώματος τὰ δοκιμάζομεν μὲ τὰς ἐπάνω εἰς τὴν ζυγαρίαν ταλαντεύσεις· ὅσα ὁμως πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν διὰ τὴν ζωὴν

μας, αὐτὰ τὰ διακρίνομεν μὲ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς μας. Αὐτὸ δὲ τὸ αὐτεξούσιον ἀκριβῶς ζυγαριὰν ὠνόμασεν ὁ Προφήτης, διότι ἡμπορεῖ νὰ λαμβάνῃ ἴσην κλίσιν πότε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ πότε ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθῆτε. Ἄνωτέρω εἶπεν, «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν.» Εἶδεν ὁ Προφήτης ὅτι ὀκνηρὰ εἶνε ἡ ὑπακοή καὶ βραδυκίνητος
 Ε καὶ ἀπεφάνθη καὶ εἶπεν ὅτι «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.» Πάλιν τῶρα ἀπαγορεύει νὰ ἐλπίζωμεν ἐπάνω εἰς ἀδικίαν. Ὅστις θαρρεῖ ὅτι ὁ ἐξ ἀδικίας συνηθροισμένος πλοῦτος αὐτοῦ εἶνε κεφάλαιον ἀρκετὸν δι' αὐτὸν εἰς τὸ νὰ εἶνε ἰσχυρὸς καὶ νὰ ἄρξῃ, εἶνε ὅμοιος μὲ ἓνα ἄρρωστον, ὁ ὁποῖος εὐεξίαν του θεωρεῖ τὴν πληθώραν τῆς νόσου. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν.» Αὕτη σοῦ γίνεται ἐμπόδιον διὰ κάθε ἐργασίαν. ⁽¹⁾ «Καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθῆτε.» Μᾶς συμβουλεύει νὰ μὴ εἴμεθα ἐπιθυμηταὶ τῶν ξένων πραγμάτων. Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν. Ἐὰν ἴδῃς κανένα ὑπέρπλουτον, μὴ μακαρίσῃς αὐτοῦ τὴν ζωὴν Ἐὰν ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἐξ ἀφθόνων πηγῶν σὲ περιρέουν τὰ
 198 χρήματα, μὴ στέρξῃς τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν. «Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ»
 Α λέγει. Θαύμασε τὴν λέξιν. Ἡ φύσις τοῦ πλούτου εἶνε ρευστή· ταχύτερον ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον παρέρχεται ἀπὸ τοὺς πλουσίους, καὶ συνήθως πότε εἰς τὸν ἓνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον πηγαίνει· Καθὼς ἓνας ποταμὸς ὁποῦ κατέρχεται ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸν μέρος, πλησιάζει μὲν ὅσους ἴστανται παρὰ τὴν ὄχθην, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἔρχεται καὶ φεύγει· τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ εὐκολία τοῦ πλούτου, συντομωτάτην καὶ ὀλισθηρὰν ἔχει τὴν παρουσίαν μὲ τὸ νὰ ἐμφανίζεται φυσικὰ πότε εἰς τὸν ἓνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον. Σήμερον τούτου ἐδῶ εἶνε ὁ ἀγρὸς αὐτὸς κτῆμα, καὶ αὐριον ἄλλου· καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλου· Ρίψον τὸ βλέμμα σου πρὸς
 Β τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, πόσα μέχρι σήμερον ὀνόματα μετέλλαξαν.

(1) Κάθε ἐργασία δηλαδὴ ὁποῦ στηρίζεται ἐπάνω εἰς ἀδικίαν, ποτὲ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσῃ.

ἂν ὅτου ἐκτίσθησαν, πότε ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ πότε ἀπὸ τοῦ ἄλλου
 ἰδιοκτῆτου ὀνόμαζόμεναι. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσὸς ἐξολισθαίνων καὶ
 ἐκφεύγων πάντοτε ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐνὸς πλουσίου, μεταβαίνει
 εἰς ἄλλον, καὶ ἀπὸ ἐκείνου πάλιν εἰς ἄλλον. Εὐκολώτερον ἤμπο-
 ρεῖς, ἀφοῦ λάβῃς ὕδωρ εἰς τὰς χεῖράς σου, νὰ τὸ κρατήσῃς, παρὰ
 νὰ διατηρήσῃς τὸν πλοῦτον διαρκῶς ἰδικόν σου. Πολὺ ὥραϊα λοι-
 πὸν ἐλέχθη τό, «Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν.» Νὰ
 μὴ ἀποκτήσῃς καμμίαν προσπάθειαν εἰς τὴν ψυχὴν σου διὰ τὸν
 πλοῦτον, ἀλλὰ μόνον τὴν χρησιμότητά του νὰ καταδέχεσαι,
 χωρὶς νὰ τὸν ὑπεραγαπᾷς καὶ τὸν θαυμάζῃς ὥσάν κανὲν ἀπὸ C
 τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' ὥσάν ἓνα ὄργανον καὶ μέσον νὰ τὸν θεωρῇς καὶ
 νὰ ἀποδέχεσαι τὴν ὑπηρεσίαν του. Ὑστερον δὲ ἀπὸ ὅλα τὰ λε-
 χθέντα ἐπιφέρει μίαν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ὅχι πλέον μὲ ἰδικά του
 λόγια, ἀλλὰ μίαν ἀλήθειαν τὴν ὅποιαν ἤκουσεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν
 Θεόν. Διότι, ἅπαξ, λέγει, ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα.
 Καὶ ἂς μὴ ταράττῃ κανένα ὁ λόγος αὐτὸς ὥσάν νὰ εἶνε τάχα
 παράξενος, πῶς δηλαδὴ ὁ μὲν Θεὸς μίαν φορὰν ἐλάλησεν, ὁ δὲ
 Προφήτης δύο λόγους ἤκουσεν. Ἐπειδὴ εἶνε δυνατόν μίαν φορὰν
 νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς, ἀλλὰ ἐκείνην τὴν μίαν φορὰν νὰ εἶνε πολλὰ
 τὰ λόγια ὅπου θὰ εἴπῃ. Διότι εἶνε δυνατόν νὰ συμβῇ ὥστε ἓνας
 ἄνθρωπος μίαν φορὰν νὰ συνομιλήσῃ μὲ ἄλλον, εἰς ἐκείνην δὲ D
 τὴν συνομιλίαν πολλὰ νὰ εἴπῃ καὶ εἶνε δυνατόν ἔπειτ' ἐκεῖνος
 ὅπου ἤκουσε τοὺς λόγους του νὰ εἴπῃ ὅτι, μίαν μὲν φορὰν μοῦ
 ὁμιλήσεν ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, περὶ πολλῶν δὲ πραγμάτων ἐλά-
 λησεν. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχει τοῦτο ὅπου ἐλέχθη τώρα ἀπὸ τὸν
 Προφήτην. Ὁ μὲν Θεὸς μίαν φορὰν ἐφάνη εἰς ἐμέ, δύο δὲ εἶνε
 ἐκεῖνα τὰ ὅποια μοῦ εἶπε. Δὲν εἶπεν, ἐν ἐλάλησεν ὁ Θεός, ἐγὼ δὲ
 ὅμως ἤκουσα αὐτὸ ὥσάν δύο· διότι τότε θὰ ἐφαίνετο ὅτι ὁ λόγος
 περιέχει ἁποῖαν ἀντίφασιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Ποῖα λοιπὸν
 εἶνε τὰ δύο ὅπου ἤκουσεν ὁ Προφήτης; Ὅτι τὸ κράτος τοῦ
 Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος. Ὅτι δηλαδὴ δυνατός εἶνε ὁ
 Θεὸς εἰς τὸ νὰ καταδικάσῃ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πάλιν εἶνε καὶ ἐλεῃ-
 μων. Μήτε λοιπὸν νὰ ἐλπίζετε ἐπάνω εἰς ἀδικίαν· μήτε νὰ ἀφιε-

ρώνεσθε ἐπάνω εἰς τὸν πλοῦτον· μήτε νὰ προτιμᾶτε τὴν ματαιό-
 τητα· ⁽¹⁾ μήτε νὰ ἔχετε ἐντὸς σας βλαμμένον τὸ κριτήριον
 Ε καὶ τὴν ζυγαριὰν τῆς ψυχῆς σας. Ἐπειδὴ γνωρίζετε καλὰ ὅτι
 κραταιὸς εἶνε ὁ Δεσπότης ἡμῶν, νὰ φοβηθῆτε τὴν δύναμίν του·
 ἀλλ' ὅμως συνάμα νὰ μὴ ἀπελπισθῆτε, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζετε εἰς
 τὴν φιλανθρωπίαν του. Ὅθεν ὡς πρὸς μὲν τὸ νὰ μὴ κάμνη
 κανεὶς ἀδικίας, καλὸς εἶνε ὁ φόβος· ὡς πρὸς ἐκεῖνον δὲ ὅπου ἀπαξ
 ἐξωλίσθησεν εἰς ἁμαρτίαν, διὰ νὰ μὴ παραιτήσῃ πλέον αὐτὸς
 τὸν ἑαυτὸν του ὅλως διόλου ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν του καὶ ὃν
 φροντίζῃ διὰ τὴν σωτηρίαν του, καλὸν εἶνε νὰ ἐλπίζῃ αὐτὸς εἰς
 τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Διότι, «κραταιὸς εἶνε ὁ Θεὸς εἰς τὸ νὰ κατα-
 δικάζῃ, ἀλλὰ συνάμα εἶνε ὁ ἴδιος καὶ ἐλεήμων.» Ὅτι σὺ ἀπο-
 δώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ⁽²⁾ Ἐπειδὴ, ὦ μέγα
 μειρεῖτε, ἀνιμειρηθήσεται ὑμῖν (Ματθ. 7, 2). Ἐλύπησεν τὸν
 ἀδελφόν σου; Περίμενε νὰ πάθῃς τὸ αὐτό. Ἡρπασες τὰ πράγ-
 ματα τῶν κατωτέρων σου; Ἐδείρες πτωχοὺς; Ἐντρόπιασες
 κανένα μὲ ὕβρεις καὶ λοιδορίας; Ἐσυκοφάντησες; Εἶπες ψεύ-
 ματα; Ἐπεβουλεύθης τοὺς ξένους γάμους; Ἐπιώρκησες;
 Μετετόπισες παλαιὰ σύνορα προγονικὰ ἀπὸ πλεονεξίαν σου; ⁽³⁾
 199 Α Κατεπάτησες κτήματα ὀρφανῶν; Χήρας κατέθλιψες; Πρόσ-
 καιρον ἡδονὴν ἐπροτίμησες ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ὅπου μᾶς ὑπε-
 σχέθη ὁ Θεός; Περίμενε νὰ λάβῃς τὴν ἀξίαν τούτων ἀνταπό-
 δοσιν. Διότι ὅποια σπεῖρει ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς, τοιαῦτα καὶ θὰ
 θερίσῃ (Γαλ. 6, 8)· Καὶ ὅμως καὶ δι' ὃ, τι καλὸν ἔχεις πράξει,

⁽¹⁾ Ὑπαινίσσεται ὁ Ἅγιος τὸ ψαλμικόν· «Ἴνα τί ἀγαπήσατε μα-
 ταιότητα;» (ψαλ. 4, 2). Μάταιον πρᾶγμα, λέγει ὁ Χρυσορρήμων,
 εἶνε ἐκεῖνο ὅπου κατ' ὄνομα μόνον ὑπάρχει, πραγματικῶς δὲ δὲν
 ὑπάρχει.

⁽²⁾ Λέγει καὶ ὁ Σολομών. «Ὁ πλάσας πνοὴν πᾶσιν, αὐτὸς οἶδε
 πάντα· ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.» (Παρ. 24, 12).

⁽³⁾ Ὑπαινίσσεται τὴν Πηρομίαν· «Μὴ μέταίρει ἔρια αἰώνια.»
 (22, 28).

καὶ δι' ἐκεῖνο περίμενε νὰ λάβῃς πολλαπλασίας τὰς ἀνταμοιβάς.
 «Ὅτι σὺ ἀποδώσης εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του.» Ἐὰν
 ἐνθυμῆσαι τὸν λόγον αὐτὸν καθ' ὅλον τὸν βίον σου, θὰ ἡμπορέ-
 σης νὰ διαφύγῃς τὰς περισσοτέρας ἀμαρτίας μετὰ τὴν δύναμιν
 τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΑΤΟΣΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ B

Ἀφοῦ πρὸ πολλῶν ὥρῶν συνήλθετε εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν ναὸν
 τῶν Μαρτύρων, καὶ ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον μετὰ ὕμνους προστύχε-
 σθε καὶ παρεκαλεῖτε τὸν Θεὸν τῶν Μαρτύρων, ἐπεμείνατε μέχρι
 τῆς μεσημβρίας τῆς σήμερον περιμένοντες τὸν ἐρχόμενόν μου. Διὰ
 σὰς λοιπὸν, οἱ ὅποιοι καὶ ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσιν
 προτιμᾶτε νὰ τιμίσῃτε τοὺς ἀγίους μάρτυρας καὶ νὰ λατρεύ-
 σῃτε τὸν Θεόν, εἶνε ἕτοιμος ὁ μισθός. Ἐὰν δὲ καὶ ἡμεῖς εἶνε
 ἀνάγκη νὰ ἀπολογηθῶμεν διὰ τὴν ἀργεπορίαν μας καὶ τὴν καθυ- C
 στέρησίν μας ἐπὶ τόσας ὥρας, θὰ εἰπώμεν ἀμέσως τὴν αἰτίαν·
 ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ καὶ ἄλλην Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διακυβε-
 ρῶμεν, ὁμότιμον μετὰ τὴν ἰδικήν σας, ἡ ὁποία ὄχι ὀλίγον διάστημα
 ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν σας, ἐξωδεύσαμεν εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ
 ὅλον τὸ χρονικὸν αὐτὴ διάστημα τῆς ἡμέρας. Ἀφοῦ λοιπὸν εὐ-
 δόκησεν ὁ Κύριος καὶ εἰς ἐκείνους νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ἀνα-
 θεθεμένην εἰς ἡμᾶς λειτουργίαν ⁽¹⁾, καὶ συνάμα νὰ μὴ στερη-

(1) Ἐξ αὐτῆς τῆς φράσεως συμπερρίνουν οἱ κριτικοὶ ὅτι τὴν πα-
 ρούσῃν ὁμιλίαν, ὥς δὲ καὶ ἄλλας ἐξ αὐτῶν, ἀπήγγειλεν ὁ Ἅγιος
 πρεσβύτερος ὢν· διότι ἂν ἦτο ἐπίσκοπος κυβερνῶν ὅλας τὰς Ἐκκλη-
 σίας τῆς Κιαιτχρεῖς αὐτοβούλως, δὲν θὰ ἐξεφράζετο οὕτω, ὅτι δηλαδὴ
 ἐξετέλει ὑπηρεσίαν ὑπ' ἄλλου ἀναθεθεμένην εἰς αὐτόν. Περὶ τοῦ
 ζητήματος τούτου ἀνάγνωθι σημ. ἐν τελ. 15. Προλεγ.

θῶμεν καὶ τὴν ἀγάπην σας, ἀποδώσατε μαζί μου τὴν εὐχαριστίαν εἰς τὸν εὐεργέτην, ὁ ὅποιος τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τοῦ σώματος ἡμῶν, τὴν ὁποίαν βλέπετε, χειραγωγεῖ μὲ τὴν ἀόρατον αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλὰ ἵνα μὴ πλένῃ σᾶς κρατήσωμεν πλησίον
 D μας περισσότερον καὶ σᾶς προξενήσωμεν στενοχωρίαν, θὰ σᾶς εἴπωμεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὸν ψαλμὸν τὸν ὅποιον σᾶς εὐρωμεν νὰ ψάλλετε τὴν στιγμὴν ὅπου ἤλθαμεν· ⁽¹⁾ καὶ ἀφοῦ θρέψωμεν τὰς ψυχὰς σας μὲ τὸν λόγον τῆς παρακλήσεως καὶ σᾶς παρηγορήσωμεν ἀναλόγως τῆς σωματικῆς μας δυνάμεως, ἔπειτα θὰ σᾶς ἀφήσωμεν νὰ φροντίσῃτε ὁ καθένας σας καὶ διὰ τὸ σῶμα. Ποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ ψαλμὸς ὅπου ἐψάλλετε :

Ἠγάπησα, λέγει, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεησεώς μου. Δὲν ἔμπορεῖ κάθε ἓνας νὰ εἴπῃ τὸ ἡγάπησα, ἀλλὰ ἐκεῖνος μόνον ὅπου προβαίνει πλέον πρὸς τὴν τελειότητα, ὅπου παρήλθε πλέον τὸν φόβον τῆς δουλείας καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας ⁽²⁾. Ἀλλ' εἰς τὸ «ἡγάπησα» διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐννοίας του εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωμεν ἔξωθεν «τὸν Θεὸν τῶν ὅλων»· τουτέστιν «ἡγάπησα τὸν Θεὸν τῶν
 E ὅλων»· διότι τὸ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητὸν πρᾶγμα εἶνε ὁ Θεός. Ἐπειδὴ καὶ οἱ σοφοὶ διορίζουν ὅτι ἀγαπητὸν πρᾶγμα

(1) Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἡ ἱερὰ Ἀκολουθία, ἦτοι ἡ προσευχὴ τῶν πιστῶν, συνίστατο εἰς τὸ κήρυγμα, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ εἰς τὴν ὑμνωδίαν τῶν ψαλμῶν. Ἡ ἱερὰ ποίησις ἦτις ψάλλεται καὶ σήμερον ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἑκτοῦ αἰῶνος. Παράβ. Ὁμιλίαν εἰς τὸν 59 ψαλμὸν σελ. 303.

(2) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Πατὴρ τὸ τοῦ Πκύλου· «Οὐ γὰρ ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας» (Ρωμ. 8, 15). Ὁ τέλειος δὲν φοβεῖται τὸν Θεὸν ὡς ἄν δοῦλος, καθὼς ἐφοδοῦντο αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἐπειδὴ υἰοθετήθη διὰ τοῦ ἁγίου Βαπτισματος εἶνε ἐλεύθερος πλέον καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἐκτελῶν τὰς ἐντολάς του ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτόν· καθὼς ἔλεγε καὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· «Ἐγὼ οὐ φοβοῦμαι τὸν Θεόν ἀλλ' ἀγαπῶ αὐτόν». Παράβ. καὶ σελ. 199.

εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὅλα τὰ ὄντα τὸ ἐπιθυμοῦν (1). Ἀγαθὸν δὲ πρᾶγμα εἶνε ὁ Θεὸς καὶ πρῶτον καὶ τελειότατον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Αὐτὸν λοιπὸν ἡγάπησα τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος εἶνε τὸ ἔσχατον τῶν ὀρεκτῶν, ἦτοι τὸ κάλλιστον ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιθυμητά, καὶ μετὰ χαρὰν ἐδέχθη νὰ ὑπομείνῃ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτὰ τὰ παθήματα; Ὀλίγον κατωτέρω τὰ λέγει. Εἶνε αἱ ὠδίνες δηλαδὴ τοῦ θανάτου, οἱ κίνδυνοι τοῦ Ἄδου, ἡ θλίψις, ὁ πόνος, τὰ ὅποια ὅλα βέβαια ἐφαίνοντο εἰς τὸν Προφῆτην ἀγαπητὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην ὅπου εἶχε πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅπου εἶχε νὰ ἀπολαύσῃ τὰ καλά, τὰ ὅποια εἶνε προετοιμασμένα δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι καταδέχονται τὰ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παθήματα. Διότι δὲν ὑπέμεινα, λέγει, τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς χωρὶς νὰ θέλω, οὔτε ἀπὸ καμμίαν βίαν καὶ ἀνάγκην, ἀλλὰ μετὰ πολὺν πόθον καὶ μετὰ διάθεσιν θερμὴν ἐδέχθη αὐτὰ τὰ κοπιαστικά, ὥστε νὰ ἤμπορῶ νὰ λέγω, Ὅτι ἐνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν (ψαλμ. 43, 22²). Φαίνεται δὲ ὅτι αὐτὰ ὅχι μόνον εἶνε ἰσοδύναμα μετὰ ὅσα λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν διάθεσιν τῆς ψυχῆς λέγονται ἀπὸ τὸν Προφῆτην, μετὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος. Δηλαδή· *Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἡ σινοχωρία, ἡ διωγμός, ἡ λιμός, ἡ γυμνότης, ἡ κίνδυνος, ἡ μάχαιρα;* (Ρωμ. 8, 35). Ἠγάπησα λοιπὸν ὅλα αὐτὰ μετὰ τὸ νὰ γινώσκω ὅτι ὑποφέρω μέχρι τέλους τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνους ἔχων θεατὴν καὶ ἀθλοθέτην αὐτὸν τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων. «Διότι θὰ εἰσακούσῃ ὁ Κύριος τὴν δέησίν μου». Ἐπειδὴ μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἕκαστος ἀπὸ ἡμᾶς ἡμπορεῖ νὰ ὑπερπῆδᾷ τὰς

200
A

(1) Περὶ τοῦ ὀρίσμου· τούτου ἴδε ἐν σελ. 225.

(2) Παράβαλ. σημ. ἐν σελ. 162. Λέγει δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Ἀνθιμὸς Ἱεροσολύμων ὅτι ὁ Θεὸς κρίμασιν ἀπορρήτοις συγχωρεῖ περιπίπτειν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἐναρέτους ποικίλαις κακώσεσι καὶ περικυκλωσθαι συμφοραῖς καὶ περιστάσεσιν ὥς γινώσκων τὰ κρύφα τῶν καρδιῶν· τὸ δὲ ὅλην τὴν ἡμέραν σημαίνει ἀκάθε ἡμέραν». (Ἑρμ. εἰς ψαλ.)

B κοπιαστικὰς δυσκολίας τῶν ἀρετῶν, καὶ νὰ φέρῃ αὐτάς εἰς πέρας, ὅταν ἐπιδεικνύῃ τὴν πολιτείαν τοῦ εἰς θεατὴν τρόπον τινὰ τὸν Θεὸν τῶν ὧλων.

“Οἱ ἐκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί. “Ἐκλινεν” εἶπεν, ἔχει διὰ νὰ ἐκλάβῃς καμμίαν σωματικὴν ἔννοιαν περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἔχει ὦτα, καὶ ὅτι ἐπικλίνει αὐτὰ εἰς τὴν σιγανὴν φωνήν, καθὼς κάμνομεν καὶ ἡμεῖς καὶ πλησιάζομεν τὴν ἀκοήν μας πρὸς ἐκείνους ὅπου ὁμιλοῦν ταπεινά, διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τοὺς λόγους τῶν ἀπὸ πλησίον, ἀλλ’ “Ἐκλινεν” εἶπε, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἰδικὴν τοῦ ἀδυναμίας ὁ Προφήτης· ὅτι δι’ ἐμὲ δηλαδὴ ὅπου ἐκείμην
C χαμαὶ, συγκατέβη ὁ Κύριος ἀπὸ φιλάνθρωπιαν· τρόπον τινὰ καθὼς κάμνει ἓνας φιλάνθρωπος ἰατρός, ὁ ὅποιος εἰς ἓνα ἄρρωστον ὅπου ἀπὸ τὴν μεγάλῃν τοῦ ἀδυναμίας δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐμιλήσῃ δυνατά, πλησιάζει τὴν ἀκοήν τοῦ καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καταλαμβάνει ποῖα μέσα εἶνε ἀνάγκη νὰ μεταχειρισθῇ διὰ τὸν ἄρρωστον. “Ἐφερε λοιπὸν τὸ οὖς αὐτοῦ πλησίον μου” διότι ἡ θεία ἀκοή δὲν ἔχει ἀνάγκην ν’ ἀκούσῃ φωνὴν διὰ νὰ ἐννοήσῃ. Διότι δύναται ὁ Θεὸς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς καρδίας νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἐπιζητοῦμεν. “Ἡ δὲν ἀκούεις ὅτι ὁ Μωϋσῆς χωρὶς διόλου νὰ ἐμιλῇ, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἀλαλήτους στεναγμοὺς τῆς καρδίας τοῦ συνομιλῶν μετὰ τοῦ Κυρίου, ἤκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου, ὅστις τοῦ ἔλεγε· τί βοᾷς πρὸς με;” (Ἐξ. 14, 15). Δύ-
D νεται ὁ Θεὸς ἀκόμη καὶ τὸ αἷμα τοῦ δικαίου νὰ ἀκούσῃ, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει γλῶσσαν, εὔτε φωνὴν ὅπου νὰ διασχίζῃ τὸν αἶρα (1). Ἀλλὰ τῶν δικαίων ἔργων ἡ παρούσα θεωρεῖται πλησίον τοῦ Θεοῦ ὡσὰν μία μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ φωνή.

Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι. Ἡμεῖς μὲν ἀφοῦμίαν μόνον ἡμέραν προσευχηθῶμεν, ἡ μίαν μόνον ὥραν ἀφοῦ ὀλίγον θλιδῶμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἀμεριμνοῦμεν ἔπειτα ὡσὰν

(1) Ὑπονεί τὸ Πατὴρ ἐνταῦθα τὸ τῆς Γενέσεως, ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Κάιν μετὰ τὸν ὕπ’ αὐτοῦ φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με».

νὰ ἐπράξαμεν πλέον κατὶ τι τὸ ὅποιον νὰ ἰσχυρυνῇ μὲ τὴν κα-
 χίαν ἡμῶν. Ὁ ἅγιος ἔμως Προφήτης λέγει ὅτι κάμνει τὴν
 ἐξομολόγησίν του καὶ τὴν εὐχαριστίαν του ἴσῃν μὲ τὸ μέτρον
 οὗ τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς του· διότι, « Ἐν ταῖς ἡμέραις πάσαις
 ἦτοι ὅλης τῆς ζωῆς μου, λέγει, ἐπικαλέσομαι ». Ἐπειτα διὰ νὰ
 μὴ νομίσης ὅτι ἐπειδὴ διαρκῶς εὕρισκετο μέσα εἰς εὐτυχίας τοῦ
 βίου τούτου καὶ ὅλαι αἱ ὑπόθεσεις του ἐπὶ γαίαν κατ' εὐχὴν, καὶ
 δι' αὐτὸ ἐδοξολόγει τὸν Θεόν, διηγεῖται τὸ μέγεθος τῶν θλίψεων
 μέσα εἰς τὰς ὁποίας εὕρισκόμενος δὲν ἐλησμόνησε τὸ ὄνομα τοῦ
 Θεοῦ. Διότι· Περιέσχον με, λέγει, ὠδίνες θανάτου, κίνδυνοι.
 Ἄδου εὐροσάν με. Κυρίως μὲν ὠδίνες λέγονται οἱ πόνοι ὅπου
 δοκιμάζουν αἱ γυναῖκες ὅταν μέλλουν νὰ γεννήσουν, ὅταν ἐξο-
 κουμένη ἡ κοιλία ὠθεῖ τὸ ἔμβρυον πρὸς τὰ ἔξω· κατόπιν δὲ πιε-
 ζόμενα τὰ γεννητικὰ μέρη καὶ περιεκτεινόμενα περὶ τὸ ἔμβρυον
 μὲ σπασμούς καὶ συμπίεσμούς τῶν ἰνῶν προξενοῦν εἰς τὰς τιχτού-
 σας πικροτάτας ἀλγηδόνας καὶ ὀριμεῖς πόνους. Μεταχειρίζεται
 δὲ ἐνταῦθα ὁ Προφήτης τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ καὶ διὰ τὸν θά-
 νατον, ὅταν οἱ πόνοι αὐτοὶ οἱ πικρότατοι παρῶσι ἀξῶνται εἰς τὸν
 ἄνθρωπον κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ θανάτου, ὅταν ἀπρ-
 χωρίζεται πλέον ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Δὲν ἔπαθον, λέγει, κα-
 νέν μέτριον πάθημα· ἀλλὰ μοῦ συνέβη νὰ δοκιμάσω καὶ
 αὐτὰς τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου καὶ νὰ φθάσω εἰς κίνδυνον νὰ κα-
 ταβῶ εἰς τὸν Ἄδην. Ἀλλ' ἄραγε καὶ αὐτὰ μόνον ἔχει πάθει,
 διὰ τὰ ὅποια μάλιστα καὶ ὑπερηφανεύεται, ἡ μήπως αὐτὰ πολ-
 λαῖς φοραῖς εἶνε ἀκούσια καὶ μᾶς συμβαίνουν χωρὶς νὰ θέλωμεν ;
 Κανέν δὲ πάθημα ὅπου μᾶς συμβαίνει ἀπὸ ἀνάγκην καὶ βίαν, δὲν
 εἶνε ἄξιον ἐπαίνου. Παρατήρησε λοιπὸν τὸ μεγαλόκαρδον τοῦ
 ἀθλήτου. Διότι ἀφοῦ με περιεκύκλωσαν, λέγει, ὠδίνες θανάτου
 καὶ κίνδυνοι Ἄδου μὲ εὐρον, τόσον ἤμουν μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ
 δειλιάσω ἀπὸ τοὺς πειρασμούς αὐτοὺς τοὺς ἀκουσίους ὅσον μεγά-
 λοι καὶ ἂν ἦσαν, ὥστε ἔρριψα τὸν ἑαυτόν μου θεληματικῶς εἰς
 ἄλλους πολὺ περισσοτέρους ἀκόμη ἀπὸ αὐτοὺς θλίψιν ἄλλην καὶ
 πόνον ἄλλον ἐκουσίως τρέπον τινὰ ἐπενόησα διὰ τὸν ἑαυτόν μου·

E

201
A

B

δὲν κατελήφθην ἀπὸ τὰς θλίψεις αὐτὰς ἀκουσίως. Διότι ἀνωτέρω μὲν εἶπε, «κίνδυνοι Ἰδοῦ εὐροσάν με», τῶρα δὲ «θλίψιν, λέγει, καὶ ὀδύνην εὐρον». Διότι ἀφοῦ ἐκεῖ ἐφάνη ἀνένδοτος ἀπέναντι τῶν πειρασμῶν τοὺς ὁποίους μοῦ ἐπροξένησεν ὁ διάβολος, διὰ νὰ δείξω τὸν πλοῦτον τῆς ἀγάπης ὅπου ἔχω πρὸς τὸν Θεόν, ἐπρόσθεσα θλίψιν ἐπάνω εἰς τὴν θλίψιν καὶ πόνον ἐπάνω εἰς τὸν πόνον, ὅχι διότι θέλω νὰ ἀντιστέκωμαι ἐναντίον τῶν ἀλγεινῶν περιστάτικῶν μὲ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν, ἀλλὰ διότι ἐπεκαλίσθη εἰς βοήθειάν μου τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ὅμοιον μὲ αὐτὸ εἶνε ἐκεῖνο ὅπου λέγει ὁ Ἀπόστολος· *Ἐν τούτοις πάσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς* (Ῥωμ. 8, 37). Νικᾷ μὲν βέβαια ὅστις δὲν ὑποχωρεῖ εἰς ὅσα περιστάτικα ἀναγκαστικῶς τοῦ συμβαίνουν, νικᾷ δὲ μάλιστα περισσότερον ἀκόμη ⁽¹⁾, ἔστις προκαλεῖ μόνος τοῦ πόνου μὲ τὴν θέλησίν του, διὰ νὰ φανερώσῃ λαμπρῶς τὴν ὑπομονήν του. Ὅστις συνέβη νὰ πείσῃ εἰς καμμίαν ἁμαρτίαν θανάσιμον, ⁽²⁾ ἅς λέγῃ· «Περίεσχον με ὠδῖ-

(1) Τουτέστιν ὑπερνικᾷ. Παράβ. τὰ ἐν σελ. 173.

(2) Τὸ κείμενον ἔχει· α' Ὁ γενόμενος ἐν ἁμαρτίᾳ τινὶ τῇ πρὸς θάνατον, ὅπερ ἐξήνεγκεν ὁ Πατὴρ ἀναφερόμενος εἰς τὸ τιτὸ Ἐπιστηθίου μαθητοῦ· «Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον» (Α' Καθολ. Ἐπ. 5, 16). Τὸν ὅρισμὸν τοῦτον ἡ Ζ' ἀγία Οἰκουμένη Σύνοδος ἔως ἡρμήνευσεν ἐν τῷ 5 κανόνι αὐτῆς· α' Ἀμαρτία πρὸς θάνατόν ἐστιν, ὅταν τινὲς ἀμαρτάνοντες ἀδιόρθωτοι μένωσιν, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν Θεόν μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ νὰ ζητῶσι τὴν συγχώρησιν τοῦ ἀμαρτημάτου. Τὰ ἀμαρτήματα αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία θανάσιμα ὠνόμασε, διότι προαιρετικῶς ὄντα κάμνουν τὸν ἄνθρωπον ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ καὶ προξενοῦν τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τῶν θανασίμων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν μὴ, ἥτοι τῶν συγγνωστῶν, εἴρεται εἰς τοὺς διακριτικούς Πνευματικούς. Θανάσιμα δὲ ὠνομάσθησαν τὰ ἀμαρτήματα τὰ μεγάλα κατὰ τινὰ τῶν Πατέρων, ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἥτις μὲ θάνατον ἐτιμῶρει τὰς μεγάλας ἁμαρτίας. Περισσότερα ἴδε εἰς τὸ Ἐξομολογητᾶριον τοῦ σοφοῦ Νικοδήμου.

νες θανάτου· διότι, Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται (Ἰωάν. 3, 8). Ὅταν λοιπὸν ἤμουν, λέγει, ἐργάτης τῆς ἁμαρτίας καὶ εὐρισκόμεν ῥύσιν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ θανάτου, τότε ἀκριβῶς εὐρέθην μέσα εἰς κινδύνους τοῦ Ἄδου. Δ

Μὲ ποῖον λοιπὸν τρόπον ἰάτρευσά με ἐντελῶς τὸν ἑαυτὸν μου; μὲ τὸ νὰ ἐρεῦρον κατόπιν ἐγὼ θλίψιν ἄλλην καὶ πόνον ἄλλον διὰ μέσου τῆς μετανοίας. Διότι ἐπενόησα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου μίαν κακοπάθειαν διὰ μέσου τῆς μετανοίας ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας μου, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπειτα ἐτόλμησα νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Πῶτα δὲ ἦσαν τὰ λόγια ὅπου εἶπα; Ὡ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου. Κρατοῦμαι δέσμιος εἰς αὐτὴν τὴν αἰχμαλωσίαν. Σὺ, Κύριε, πληρῶσε δι' ἐμένα τὸ ὑπὲρ αὐτῆς λύτρον καὶ ἐλευθέρωσον τὴν ψυχὴν μου.

Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος. Πανταχοῦ ἡ Γραφὴ ἐνώνει με τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι οὔτε ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀδιάκριτος, οὔτε ἡ καταδίκη του ἀνελεήμων. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλεῇ, μὲ διάκρισιν χορηγεῖ πλουσιοδότης τοὺς οἰκτιρμούς του εἰς ἐκείνους ὅπου εἶνε ἄξιοι αὐτῶν, καὶ ὅταν καταδικάζῃ πάλιν, στοχαζόμενος τὴν ἀνθρωπίνην ἡμῶν ἀδυναμίαν ἐπιφέρει τὴν καταδίκην, τιμωρῶν ἡμᾶς περισσότερον μὲ φιλάνθρωπίαν παρά μὲ τὸ ἴσον μέτρον τῶν ἁμαρτιῶν μας (¹). Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ. Τὸ ἔλεος εἶνε μία συμπάθεια δι' ὅσους παρ' ἀξίαν ταπεινωθοῦν, ἡ ὁποία συμβαίνει ἀπὸ μέρους ἐκείνων οἱ ὅποιοι συμπαθοῦν ἐκείνους ὅπου παρ' ἀξίαν ταπεινωθοῦν. Συμπαθοῦμεν ἐκεῖνον ὅπου ἀπὸ τὸν πολὺν πλοῦτον μετέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, ἐκεῖνον ὅπου ἀπὸ τὴν ἀκραν ὑγίαν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος κατέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀδυναμίαν, ἐκεῖνον ὅπου ἔχει καὶ ἡγάλλετο διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ ἀκμὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἀσχημοτάτων παθῶν καὶ ἐλαττωμάτων

202
A

(¹) Πράβχλε περί τούτου τὰ ἐν σελ. 156.

ἀπὸ τὰ ἱποῖα ἐκυριεύθη. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς μίαν φωνὴν εἴμεθα ἐνδοχοὶ ὅταν εὐρισκόμεθα εἰς τὸν Παράδεισον, ἐγεινάμεν δὲ ἀδοχοὶ καὶ ταπεινοὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐξορίας μας ἀπὸ αὐτόν, «ὁ Θεὸς ἡμῶν μᾶς ἐλεεῖ». Ἐπειδὴ βλέπει ποιοὶ εἴμεθα πρῶτα καὶ ποιοὶ κατηντήσαμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ἐκάλει μὲ τὴν φωνὴν τῆς εὐσπλαγχνίας του λέγων Ἀδὰμ ποῦ εἶ; (Γεν. 3, 9). Διότι βέβαια δὲν ἐζήτει τότε νὰ μάθῃ ἐκεῖνος ὁ ὅποιος γνωρίζει τὰ πάντα, ἀλλὰ ἤθελε νὰ καταλάβῃ ὁ Ἀδὰμ μόνος του ποῖος ἦτο καὶ ποῖος κατηντήσῃ νὰ γείνῃ. Ποῦ εἰσάι; Δηλαδή εἰς ποῖον φοβερὸν πτώμα κατέπεσες ἀπὸ τίσον μέγα ὕψος ὅπου εὐρίσκεσσο;

Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος ἐταπεινώθη καὶ ἔσωσέ με. Εἴτε κατὰ τοὺς φυσικοὺς λόγους ἤθελες ἐκλάδει τοῦτον τὸν λόγον, δὲν θὰ ἐξηκολούθει βεβαίως νὰ ὑρίσταται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἐὰν δὲν ἐπροφυλάσσοντο ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐκεῖνα ὅπου εἶνε ὅλως διόλου νήπια ἀκόμη. Διότι μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἔμπορουσαν τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κυφορούμενα ἔμβρυα ἢ νὰ τρέφονται, ἢ νὰ κινούνται μέσα εἰς τίσον στενὰ μέρη, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶνε ἀδύνατον νὰ κάμνουν στροφάς καὶ κινήσεις, ἀλλὰ διάγουν τὴν ζωὴν μέσα εἰς σκοτεινοὺς καὶ ὑγροὺς τόπους καὶ οὔτε νὰ ἀναπνεύσουν.

ἔμπορουν, οὔτε νὰ ζῶσι τὴν ζωὴν ὅπου ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὥσάν ἰχθύες κολυμβοῦν ἐντὸς τῶν ὑγρῶν, πῶς, λέγω, θὰ ἔμπορουσάν νὰ ἀνθῆξουν, ἐὰν δὲν ἐσυντηροῦντο εἰς τὴν ζωὴν μὲ τὴν προσφύλαξιν τοῦ Θεοῦ; Μὲ ποῖον δὲ τρόπον πάλιν ἀφοῦ ἐξέλθουν εἰς τὸν τόπον αὐτόν τοῦ κόσμου τὸν ἀσυνήθιστον εἰς αὐτά, καὶ ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς μήτρας εὐρεθοῦν ἐξαφνα ἐξω εἰς τὴν φύξιν τοῦ αἶρος, ἔμπορουσάν ποτε νὰ ζήσουν ἔστω καὶ εἰς ἓνα παρὰ πολὺ μικρὸν διάστημα χρόνου, ἐὰν δὲν διεφυλάττοντο ἀπὸ τὸν Θεόν; Λοιπὸν, «Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος ἐταπεινώθη καὶ ἔσωσέ με». Ἡ δύνασαι ἀκόμη καὶ τοιοῦτο τρέπως νὰ ἐννοήσῃς τὸν λόγον αὐτόν. Ὅτι δηλαδή ἐπειδὴ μετεβλήθη καὶ ἔγεινα ὥσάν ἓνα νήπιον καὶ ἐδέχθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὥσάν ἓνα παιδίον, καὶ διὰ μέσου τῆς ἀκαχίας κατεβίβασα τὸν

ἐαυτὸν μου εἰς τὴν παιδικὴν ταπείνωσιν ⁽¹⁾ δι' αὐτό, λέγω, «Ὁ D
Κύριος ἐποῦ προφυλάττει τὰ νήπια, ἐπειδὴ ἐταπεινώθην μὲ
ἔσωσεν».

Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, δι
Κύριος εὐηργέτησέ σε. Πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ἀποτείνει τοὺς πα-
ρηγορητικούς αὐτοὺς λόγους ὁ καλὸς ἀγωνιστής, σύμφωνα
μὲ τὸν Παῦλον λέγων· Τὴν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι,
τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίσιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται
μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος (Β'. Τιμ. 4, 7—8). Αὐτὰ
τὰ ἴδια λέγει ἀκριδῶς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ὁ Προφήτης. Ἐπειδὴ
ἄρκετὰ πλέον διέτρεξες τὸν μακρυνὸν δρόμον τοῦ βίου τούτου,
«ἐπίστρεψον λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ἐπειδὴ ὁ Κύριος σὲ E
εὐηργέτησε». Διότι δι' ἐκείνους ἐποῦ νομίμως ἐνταῦθα ἕως τέ-
λους διεπέρασαν τὸ ἀθλητικὸν στάδιον, ὑπάρχει ἔτοιμος ἐκ μέ-
ρους τοῦ Θεοῦ μία ἀνάπαυσις αἰωνία, ἡ ὅποια χορηγεῖται ὄχι
ὥσάν ἕνα χρέος διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων των, ἀλλὰ ὥσάν ἕνα
χάρισμα τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ εἰς ἐκείνους ὅπου ἤλπισαν εἰς
αὐτόν. Ἐπειτα πρὶν διηγηθῇ τὰ ἐκεῖ ἔτοιμα ἀγαθὰ, περιγράφει
πρῶτον πῶς ἐσώθη ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ κό-
σμου, καὶ δι' αὐτὰ εὐχαριστεῖ τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν,
ὅπου τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν παντοειδῆ καὶ ἀναπόφευκτον δου-
λείαν τῶν διαφόρων παθῶν. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτά; Ὅτι ἐξεί-
λετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ
δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. Περιγράφει
δὲ τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ἐδῶ παθή-
ματά του. Διότι ἐδῶ λέγει μὲ περιεκύκλωσαν ὠδίνες θανάτου,
ἐκεῖ δὲ ἡλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἐδῶ οἱ 203
A

(1) Ἐχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἅγιος τὸ Εὐαγγελικόν· «Ἐάν μὴ
στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 18, 5). «Ἐν γένει δὲ νήπια καλοῦνται
ἐν ταῖς Γραφαῖς ὅσοι ἀποκτήσαντες τὴν προκίρητικὴν ἀπλότητα ἔχουν
ἀκάκουργχ τὴν καρδίαν καὶ τὰ φρονήματα» (ἀβ. Ἰσαὰκ· λογ. 19).

ὀφθαλμοὶ προχύνουν ἄφθονον τὸ δάκρυον ἐποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν θλίψιν· ἐκεῖ δὲ δὲν ὑπάρχει πλέον δάκρυον ἐποῦ νὰ ἐπισκοτιῇ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων ἐποῦ εὐφραίνονται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κάλλους τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Διότι, Ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου (Ἦσ. 25, 8). Ἐδῶ μέγας εἶνε ὁ κίνδυνος νὰ ὀλισθήσῃ κανεὶς καὶ νὰ πέσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ (Α΄ Κορ. 10 12¹). Ἐκεῖ δὲ εἶνε ἀκλόνητοι αἱ βάσεις· ἀμετάβλητος εἶνε ἡ ζωὴ. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ πλέον κίνδυνος νὰ παρασυρθῇ κανεὶς εἰς ἁμαρτίαν. Διότι οὔτε ἐπανάστασις σαρκὸς ὑπάρχει ἐκεῖ, οὔτε συνεργία γυναικὸς πρὸς ἁμαρτίαν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων δὲν ὑπάρχει ἄρσεν καὶ θῆλυ, ἀλλ' ἡ ζωὴ εἶνε μία καὶ ἀπλὴ ἀφοῦ οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν τῶν ζώντων εἶνε εὐάρεστοι εἰς τὸν ἰδικὴν τῶν Δεσπότην. Ὁ παρὼν κόσμος καὶ αὐτοὶ ὁ ἴδιος ἀκόμη εἶνε θνητός,⁽²⁾ καὶ τόπος τῶν ἀποθνησκόντων.

(1) Τὴν ἀποστολικὴν αὐτὴν ῥῆσιν ἐρμηνεύων ὁ Χρυσόσ· Ἅγιος τάδε τὰ χρυσὰ ἐπηφθέγγεται. «Τὸ νὰ θαρρῇ κανεὶς εἰς τὸν ἐκυτὸν τοῦ καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι ἵσταται καλὰ (ἐν τῇ ἐνερτέῳ πολιτείᾳ) μὲ ἓνα τύπον ἀνυπολόγιστον, αὐτὸ οὔτε θεωρεῖται καὶν στάσις, διότι ὀγλήγορα ὁ τοιοῦτος θὰ πέσῃ. Ὡστε μολονότι ἵστασαι καλὰ, φυλάξου ὁμῶς νὰ μὴ πέσῃς. Τὸ νὰ ἱστάμεθα εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, δὲν θεωρεῖται ἀσφαλὴς στάσις, ἕως ἔτου ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ βίου καὶ εἰς τὸν εὐδίων λιμένα καταντήσωμεν (Ὁμιλ. 22).

(2) Τὴν ιδέαν αὐτὴν ἀναπτύσσει ῥητορικώτατα ὁ Ἅγιος ἐν Ἐπιστολῇ 6· «Κύτταξε, λέγει, μὲ προσοχὴν τὸν κόσμον ὀλόκληρον ὅπου κατοικεῖς, καὶ συλλογίσου ὅτι ὅλα αὐτὰ ὅσα βλέπεις εἶνε θνητὰ καὶ πρόσκαιρα, καὶ ὅλα εἶνε ὑποκείμενα εἰς φθοράν. Κύτταξε ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ αὐτὸς ἓνα καιρὸν θὰ καταστραφῇ· κύτταξε τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως δὲν θὰ μείνῃ· ὅλος ὁ χορὸς τῶν ἀστέρων, καὶ τὰ ζῷα τὰ χερσαῖα καὶ τὰ ἐνδρά, ὅλα αἱ καλλοναὶ τῆς γῆς, αὐτὴ ἡ ἰδία γῆ, ὅλα εἶνε φθαρτά, ὅλα ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν δὲν θὰ ὑπάρχουν». Σημειοῦμεν ὁμῶς ὅτι καθολικὴ γνώμη τῆς Ἑκκλησίας καὶ ὅλων τῶν Πατέρων, καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου (α΄. λογ. εἰς Ἐξάμ.

Διότι ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ τῶν ὀρωμένων πάντων εἶνε σύνθετος, ὅ,τι δὲ πρᾶγμα εἶνε σύνθετον, φυσικὰ διαλύεται, ὅσοι εἰμεθα εἰς τὸν κόσμον, μὲ τὸ νὰ ἀποτελοῦμεν μέρος τοῦ κόσμου, ἐξ ἀνάγκης μετέχομεν ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ παντός. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν νὰ ἀποχωρισθῇ διὰ τοῦ θανάτου ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, πολλαῖς φοραῖς ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουμεν. Καὶ ἅς μὴ σοῦ φανῇ C παράδοξος αὐτός ὁ λόγος, ἀλλὰ σκέψου τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος. Διότι εἰς διάστημα τριῶν ἐβδομαδιαίων ἐτῶν (¹) ὑρίσταιται ὁ ἄνθρωπος τρεῖς φυσικὰς μεταβολὰς καὶ μεταλλαγὰς ἡλικιῶν καὶ βίων· καὶ εἰς κάθε ἐπτά ἔτη ὑπάρχει ἰδιαίτερον ὄριον, τὸ ὅποιον διαχωρίζει τὰ παρελθόντα καὶ κάμνει φανεράν τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. Ἡ ἡλικία τῶν νηπίων περιορίζεται εἰς τὴν ὀδοντοφυίαν κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν. Ἀκολουθῶς ἔρχεται ἡ ἡλικία τοῦ παιδίου, ὅταν εἶνε ἐπιτῆδειον πλέον νὰ μάθῃ γράμματα καὶ νὰ σπουδᾷσῃ μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Ὁ ἔφηβος κατόπιν ἀφοῦ γείνη τέλειος μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους, ὅταν ἀρχίσουν νὰ κατασκιάζωνται αἱ παρειαὶ τοῦ μέ τοῦς D Ιούλους (²), ἐξαφανίζεται ἀνεκπαισθῆτως μὲ τὸ νὰ μεταβαίνει

εἶνε ὅτι ὁ κόσμος οὗτος εἰς τὸ τέλος δὲν θὰ καταστραφῇ ὀλοτελῶς, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ μένῃ ἀθάνατος—ἅπερ εἶνε φρονήματα αἰρετικά— ἀλλὰ θὰ μεταλλαχθῇ καὶ μετασχηματισθῇ ἐπὶ τὸ καλλίτερον διὰ τοῦ πυρός, καθὼς ἐπὶ Νῶε ἔγεινε διὰ τοῦ ὕδατος. Τὸ πῦρ θὰ φθείρῃ τὰ περιττὰ καὶ μηδὲν συντελοῦντα εἰς τὴν ἀφθαρτον ζωὴν, οἷον φυτὰ, κτήνη, τὴν χλόην· οὐχὶ ὅμως τὰς ψυχὰς οὔτε τὰ σώματα. Διὰ τοῦ πυρός θὰ γείνη τοῦτο, διότι διὰ τοῦ πυρός καθαρίζομεν συνήθως τὰς μὴ καθαρὰς ὕλας, ὡς παρκτηρεῖ ὁ ἱερός Θεοφύλακτος. Παραβ. Β'. Καθ. Ἐπιστ. Πέτρου (6, 7).

(¹) Εἰς τρεῖς δηλαδὴ ἑπταετίαις. Δικαίρῃ δὲ ὁ Πατὴρ οὕτω ὄχι ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἰπὸν τινες ἀλλὰ τὸν χρόνον μόνον ἐκεῖνον κατὰ τὸν ὅποιον αὐξάνει ὁ ἄνθρωπος.

(²) Ἰούλοι εἶνε τὸ πρῶτον χνουδι τῶν τριχῶν τοῦ γενείου, ὅπου φύεται εἰς τὰ ἄκρα τῶν παρειῶν.

πλέον πρὸς τὸν ἄνδρα ὁ νεανίσκος. Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς ἓνα ἄνδρα ὁποῦ ἔπαυσε πλέον νὰ αὐξάνῃ τακτικὰ κατὰ τὸ ἀνάστημα, καὶ εἶνε πλέον σταθερὸς εἰς τοὺς στοχασμούς του, καὶ δὲν φέρει καὶ νὺν ἔχνος τῆς νεότητος, δὲν θὰ θεωρήσῃς ὅτι εἰς αὐτὸν ἔχουν ἀποθάνει πλέον τὰ παρελθόντα; Πάλιν ὁ πρεσβύτερος, ἀφοῦ προσ-
 αρμοσθῇ εἰς ἄλλο σχῆμα καὶ ἄλλην διάθεσιν τῆς ψυχῆς του, διαφορετικὸς εἶνε φανερώτατα ἀπὸ τοὺς προηγουμένους. Ὡστε καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων φυσικὰ συμπληρῶνεται διὰ πολλῶν θανάτων, ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὰς μεταβολὰς ὁποῦ γίνονται εἰς τὰς μεταβάσεις καὶ μεταλλαγὰς τῶν διαφορῶν ἡλικιῶν, ἀλλ' Ε ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὰς πτώσεις τῶν ψυχῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Ὅπου δὲ δὲν ὑπάρχει ἀλλοίωσις οὔτε σώματος, οὔτε ψυχῆς, (διότι δὲν συμβαίνει ἐκεῖ κάμμία τοῦ λογισμοῦ μετατροπὴ, οὔτε μεταβολὴ τῆς γνώμης, ἀφοῦ καὶ δὲν δυσάρεστον περιστατικὸν δὲν καταστρέφει τὴν εὐστάθειαν καὶ τὴν ἀταραξίαν τῶν λογισμῶν) ἐκείνη ἡ χώρα εἶνε ἀληθῶς τῶν ζώντων, ἀφοῦ πάντοτε ἐκεῖ ὅλοι εἶνε ὅμοιοι καὶ οἱ αὐτοὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν των. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν χώραν ὁ Προφήτης κηρύττει τρανῶς ὅτι πολὺ θὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, διότι δὲν θὰ διακόπτεται ἀπὸ καὶ ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον ὥστε νὰ μὴ ἐξακολουθῇ τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθινῆς καὶ ὁμοτίμου μὲ τοὺς ἀγγέλους δουλείας.

204
Α Φιλοτιμούμεθα, λέγει, εἴτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, εἴτε ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι (Β'. Κορ. 5, 9¹). Ζώντων δὲ εἶνε ἐκείνη ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπάρχει νύξ, δὲν ὑπάρχει ὕπνος, ἡ ἀπομίμησις τοῦ θανάτου· εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπάρχει βρώσις, δὲν ὑπάρχει πόσις, τὰ ὑποστηρίγματα τῆς ἀδυναμίας μας· δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἀσθένεια, δὲν ὑπάρχουν ἀλγὴ καὶ θλίψεις, δὲν ὑπάρχει ἰατρικὴ θεραπεία, δὲν

(¹) Σπούδατε λοιπὸν χριστιανέ, νὰ χωρισθῇς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ὑπάγῃς πρὸς τὸν Χριστὸν εὐδόκιμος διὰ μέσου τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θεκρέστου ζωῆς σου. Διότι ἀπλῶς ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ σώματος δὲν ἀρκεῖ νὰ σὲ σώτῃ (Θεοφύλ.).

·υπάρχουν δικαστήρια, οὔτε ἐμπόριον, οὔτε τέχναι, οὔτε χρή-
ματα, ἡ αἰτία τῶν κακῶν ὄλων. ἡ ἀφορμή τῶν πολέμων, ἡ B
ρίζα τῆς ἐχθρας, ἀλλὰ εἶνε ἐκεῖ γῶρα ζώντων ὅχι ἀποθνησκόν-
των ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας ἀλλὰ ζώντων τὴν ἀληθινὴν ζωὴν,
ἣτις ὑπάρχει μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς τὸν
ἐποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑΙ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

Κείμενον: J. Carnier

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, τὰ εὐρισκόμενα ἅπαντα, Parisiis 1839, τ. 1, σελ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοχίας

ΟΜΙΛΙΑ

Εἰς τὸν πρῶτον ψαλμόν.

Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος, διὰ τοῦτο συγγραφείσα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἵν', ὥσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἱατρείῳ, πάντες B ἄνθρωποι τὸ ἴαμα τοῦ οἰκείου πάθους ἑκαστος ἐκλεγώμεθα. Ἰαμα γάρ, φησὶ, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας. Ἄλλα μὲν οὗ προφηῇται παιδεύουσι, καὶ ἄλλα ἱστορικοὶ, καὶ ὁ νόμος ἕτερα, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῆς παροιμιακῆς παραινέσεως. Ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιεῖληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ἱστορίας ὑπομιμνήσκει· νομοθετεῖ τῇ βίῳ· ὑποτίθεται τὰ πρακτέα· καὶ ἀπαξαπλῶς κοινὸν ταμιεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἐκάστω πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρίσκουσα. Τὰ τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἐξιᾶται, καὶ τῷ νεοτρώτῳ C ταχείαν ἐπάγει τὴν ἐπανόρθωσιν· καὶ τὸ νενοσηχὸς περιποιεῖται· καὶ τὸ ἀχέραιον διασώζει·

- καὶ ὅλως ἐξαιρεῖ τὰ πάθη, καθ' ὅσον οἶόν τε, τὰ ποικίλως ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐνδυναστεύοντα· καὶ τοῦτο μετὰ τινος ψυχαγωγίας ἐμμελοῦς καὶ ἡδονῆς σώφρονα λογισμὸν ἐμποιοῦσης. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιρρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς· τί ποιεῖ; Τὸ ἐκ τῆς μελω-
- D δίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμειξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καὶ λείῳ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεξώμεθα· κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἱατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς κακοαίτοις, μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρίουσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἣ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἥθος, τῷ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύωνται. Οὐτε γὰρ ἀποστολικόν τις οὔτε προφητικὸν παράγγελμα τῶν πολλῶν καὶ βραθύμων βραδίως ποτὲ τῇ μνήμῃ κατασχὼν ἀπῆλθε· τὰ δὲ τῶν ψαλμῶν λόγια καὶ
- E κατ' οἶκον μελωδοῦσι, καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς περιφέρουσι· καὶ πού τις τῶν σφόδρα ἐκτεθριωμένων ὑπὸ θυμοῦ, ἐπειδὴν ἄρξεται τῷ ψαλμῷ κατεπάδεσθαι, ἀπῆλθεν εὐθὺς τὸ ἀγριαῖον τῆς ψυχῆς τῇ μελωδίᾳ κατακοιμίσας.

Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ χυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συνα-

γωγός· ἔνωσις διεστώτων· ἐχθραίνοντων διαλλα-
 κτήριον. Τίς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι δύναται μεθ'
 οὗ μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὡστε καὶ
 τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμω-
 δία παρέχεται, οἷον εἰ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν
 ἔνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα, καὶ εἰς ἑνὸς ⁹¹
 χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα. **Ψαλμὸς** ^A
 δαιμόνων φυγαδευτήριον· τῆς τῶν ἀγγέλων βοη-
 θείας ἐπαγωγῇ· ὅπλον ἐν φόβοις νυκτερινοῖς, ἀνά-
 παυσις κόπων ἡμερινῶν· νηπίοις ἀσφάλεια· ἀκμά-
 ζουσιν ἐγκαλλώπισμα· πρεσβυτέροις παρηγορία·
 γυναιξὶ κόσμος ἀρμοδιώτατος. Τὰς ἐρημίας οἰκίζει,
 τὰς ἀγοράς σωφρονίζει· εἰσαγομένοις στοιχειώ-
 σις, προκοπτόντων αὐξήσις, τελειουμένων στή-
 ριγμα, ἐκκλησίας φωνή. Οὗτος τὰς ἑορτάς παιδρύ-
 νει, οὗτος τὴν κατὰ Θεὸν λύπην δημιουργεῖ. ^B
Ψαλμὸς γὰρ καὶ ἐκ λιθίνης καρδίας δάκρυον ἐκ-
 καλεῖται. **Ψαλμὸς** τὸ τῶν ἀγγέλων ἔργον, τὸ οὐρά-
 νιον πολίτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα. Ὡς τῆς
 σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὁμοῦ τε ἄδειν ἡμᾶς
 καὶ τὰ λυσitteλῇ μαρτυρεῖν μηχανωμένου· ὅθεν καὶ
 μᾶλλον πῶς ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα.
Βίαιον μὲν γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν,
 τὰ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενα μονι-
 μώτερόν πῶς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει. Τί γὰρ
 οὐκ ἂν μάθοις ἐντεῦθεν; οὐ τῆς ἀνδρίας τὸ με-
 γαλοπρεπές; οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκρυβές; οὐ
 σωφροσύνης τὸ σεμνόν; οὐ τὸ τῆς φρονήσεως
 τέλειον; οὐ μετανοίας τρόπον; οὐχ ὑπομονῆς μέ- ^C
 τρα; οὐχ ὅτι ἂν εἴποις τῶν ἀγαθῶν; Ἐν-

- ταῦθα ἐνι θεολογία τελεία· πρόρρησις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας Χριστοῦ· ἀπειλὴ κρίσεως· ἀναστάσεως ἐλπίς· φόβος κολάσεως· ἐπαγγελίαι δόξης· μυστηρίων ἀποκαλύψεις· πάντα, ὥσπερ ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ κοινῷ ταμείῳ, τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν τεθησαύρισται, ἣν, πολλῶν ὄντων ὀργάνων μουσικῶν, πρὸς τὸ λεγόμενον ψαλτήριον ἤρμοσεν ὁ προφήτης· τὴν ἄνωθεν, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐνηχοῦσαν αὐτῷ χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδεί-
- Δ** κνύμενος, διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει. Τῇ κιθάρᾳ μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πληκτρον· τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο τῶν ἀρμονικῶν ρυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμὰς· ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. Κάκεινο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ ὀργάνου κατασκευῆς ἐνδεδεῖσθαι, ὅτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς ῥαδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν. Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.
- Ε** Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Οἰκοδόμοι μὲν οὖν μεγέθη κατασκευασμάτων εἰς ὕψος αἶροντες, ἀναλογοῦντας τῷ ὕψει τοὺς θεμελίους ὑποβάλλονται· καὶ ναυπηγοὶ μυριοφόρον συμπηγνύντες ὀλκάδα, συμβαίνουσιν τῷ βάρει τῶν ἀγωγίμων τὴν τρόπιν πῆγνυνται. Καὶ ἐν τῇ γενέσει τῶν ζώων ἡ καρδία πρώτη καταβληθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως, ἀναλογοῦσαν τῷ μέλλοντι συνίστασθαι

ζώῳ τὴν παρὰ τῆς φύσεως λαμβάνει καταβολήν. Διότι συμμέτρως ταῖς οἰκείαις ἀρχαῖς περιυφαινομένου τοῦ σώματος, αἱ κατὰ τὰ μεγέθη διαφοραὶ τῶν ζώων ἀποτελοῦνται. Ὅπερ οὖν θεμέλιος ἐν οἴκῳ, καὶ ἐν πλοίῳ τρόπις, καὶ ἐν σώματι ζώου καρδία, ταύτην μοι δοκεῖ τὴν δύναμιν ἔχειν πρὸς τὴν ὅλην τῶν ψαλμῶν κατασκευὴν [καὶ] τὸ βραχὺ τοῦτο προοίμιον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ καὶ ἐπίπονα ⁹² καὶ μυρίων ἰδρώτων καὶ πόνων γέμοντα παραινεῖν ^A μέλλει, προϊόντος τοῦ λόγου, τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταῖς προλαβὼν ὑπέδειξε τὸ μακάριον τέλος, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν ἀλύπως τοῦ βίου τὰ ἀλγεῖνὰ διαφέρωμεν. Οὕτως καὶ ὁδοιπόροις τραχεῖαν ὁδὸν πορευομένοις καὶ δύσβατον κουφίζει τὸν μόχθον ἐπιτήδειον αὐτοῖς προσδοκηθὲν καταγώγιον· καὶ ἐμπόρους ποιεῖ τῆς θαλάσσης κατατολμᾶν ἢ ἐπιθυμία τῶν ἀγωγίμων· καὶ γεωργῶν ὑποκλέπτει τοὺς πόνους ἢ τῆς ἐπικαρπίας ἐλπίς. Διὸ καὶ ὁ κοινὸς τοῦ βίου διορθωτὴς, ὁ μέγας διδάσκαλος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, σοφῶς ^B καὶ ἐντέχνως τοὺς μισθοὺς προεβάλετο, ἵνα ὑπερκύπτοντες τοὺς ἐν χερσὶ πόνους, τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπειγώμεθα. Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Ἔστι μὲν οὖν τὸ κυρίως καὶ πρώτως μακαριστὸν τὸ ἀληθινῶς ἀγαθόν. Τοῦτο δέ ἐστιν ὁ Θεός. Ὅθεν καὶ Παῦλος ὑπόμνησιν μέλλων ποιεῖσθαι Χριστοῦ, Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φησὶ, τοῦ μακαρίου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μακάριον γὰρ τῷ ὄντι τὸ αὐτόκαλον, πρὸς ὃ πάντα ἀποβλέ-

- C πει, οὐδὲν πάντα ἐφίεται, ἡ ἀτρεπτος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ ἀόγλητος ζωὴ, ἡ ἄλυτος διεξάγωγη, περὶ ἣν οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις· ἥς οὐχ ἄπτεται μεταβολή· ἡ βρύουσα πηγὴ, ἡ ἀφθονος χάρις, ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός. Ἀμαθεῖς δὲ ἄνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, ἄγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλάκις τὰ μηδενὸς ἄξια, πλοῦτον, υἱείαν, περιφάνειαν βίου· ὧν οὐδὲν ἔστιν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει· οὐ μόνον καθότι ῥαδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπὴν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἀγαθοὺς δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Τίς γὰρ δίκαιος διὰ χρήματα; τίς
- D σώφρων διὰ υἱείαν; Τοῦναντίον μὲν οὖν, καὶ ὑπερσεία πολλάκις πρὸς ἁμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἕκαστον γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ τὰ πλείστου ἄξια κεκτημένος, ὁ τῶν ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν μέτοχος. Τοῦτον δὲ πῶς ἐπιγνωσόμεθα; Ὅς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Καὶ πρὶν γε εἰπεῖν, τί τὸ μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, βούλομαι ὑμῖν τὸ ἐν τῷ τόπῳ ζητούμενον διαλύσαι. Διὰ τί, φησὶν, ὁ προφήτης τὸν ἄνδρα μόνον ἐκλεξάμενος μακαρίζει; ἄρα μὴ τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναῖκας ἀπέκλεισε; Μὴ γένοιτο. Μία γὰρ ἀρετὴ ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἐπειδὴ καὶ ἡ κτίσις ἀμφοτέροις ὁμότιμος,
- E ὥστε καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις. Ἀκούε τῆς Γενέσεως. Ἐποίησε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ὡν δὲ ἡ φύσις μία, τούτων καὶ ἐνέργειαι αἱ αὐταί· ὧν δὲ τὸ ἔργον ἴσον, τούτων καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτός. Διὰ τί οὖν ἄνδρὸς μνηστῆς,

τὴν γυναῖκα ἀπεσιώπησεν; Ὅτι ἀρκεῖν ἡγήσατο, μιᾶς οὔσης τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ ἡγεμονικωτέρου τὸ ὅλον ἐνδείξασθαι. Μακάριος οὖν ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Σκύπει τῶν ρημάτων τὸ ἀκριβές, πῶς ἐκάστη λέξις δογμάτων πεπλήρωται. Οὐκ εἶπεν, ὃς οὐ πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· ἀλλ', Ὅς οὐκ ἐπορεύθη. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, ⁹³ οὔπω μακαριστός, διὰ τὸ ἀδῆλον τῆς ἐκθάσεως. ^A ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀναντιρρήτως τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται. Διὰ τί οὖν μακάριοι οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου; οὐ γὰρ τοὺς πορευθέντας ἐκεῖ, ἀλλὰ τοὺς ἔτι πορευομένους μακαριστοὺς ὁ λόγος τίθεται· ὅτι οἱ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενοι ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ ἀπόδεκτον ἔχουσιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ ἐὰν ἅπαξ που ἢ δεύτερον ἐκκλίνωσι τὴν ἀμαρτίαν ἐπαινετοί, ἀλλ' ἐὰν δυνηθῶσι τοῦ κακοῦ τὴν πεῖραν εἰς τὸ παντελές διαδρᾶναι. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας καὶ ἕτερον ἡμῖν ^B ἔμπορον ἀνεφάνη. Διὰ τί οὐχὶ τὸν κατορθοῦντα τὴν ἀρετὴν μακαρίζει, ἀλλὰ τὸν μὴ πεποιηκότα τὴν ἀμαρτίαν; Οὕτως γὰρ καὶ ἵππος, καὶ βοῦς, καὶ λίθος μακαρισθήσεται. Ποῖον γὰρ ἄψυχον ἔστι ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν; ἢ ποῖον ἄλογον ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν ἐκάθισε; Μικρὸν μὲν οὖν ἀναμείνας εὐρήσεις τὸ ἴαμα. Ἐπάγει γὰρ, Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ. Θεοῦ δὲ νόμου μελέτη ἐπὶ τὸν λογικὸν μόνον πίπτει. Ἡμεῖς δὲ καχεῖνο λέγομεν, ὅτι ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἢ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. Ἐκκλινον γὰρ, φησὶν, ἀπὸ ^C

κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν.

Σοφῶς οὖν καὶ ἐντέχνως προσάγων ἡμᾶς εἰς ἀρετὴν, τὴν ἀναχώρησιν τῆς κακίας ἀρχὴν ἐποίησατο τῶν καλῶν. Εἰ γὰρ εὐθὺς προέβαλέ σοι τὰ τέλεια, ἀπώκνησας ἂν πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· νῦν δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίζει, ἵνα κατατολήσῃς τῶν ἐφεξῆς. Κλίμαχι γὰρ προσεοικέναι φαίνεται ἂν ἔγωγε τῆς εὐσεβείας τὴν ἀσκησιν· κλίμαχι ἐκεῖνη, ἣν εἶδέ ποτε ὁ μακάριος Ἰακώβ, ἥς τὰ μὲν ἦν πρόσγειά τε καὶ χαμαίζηλα, τὰ δὲ ὑπὲρ αὐτὸν

D ἤδη τὸν οὐρανὸν ἀντεΐνετο. Ὡστε δεῖ τοὺς εἰσαγομένους πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον τοῖς πρώτοις βαθμοῖς ἐπιβάλλειν τὸ ἶχνος, καθεῖθεν ἀεὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπιβαίνειν, ἕως ἂν πρὸς τὸ ἐφικτὸν ὕψος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τῆς κατ' ὀλίγον προκοπῆς ἀναβῶσιν. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῆς κλίμακος πρώτη ἀνάβασις ἡ τῆς γῆς ἀναχώρησις, οὕτως ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀρχὴ προκοπῆς ὁ χωρισμὸς τοῦ κακοῦ. Ὅλως δὲ πᾶσα ἀργία καὶ τῆς τυχοῦσης πράξεώς ἐστιν εὐμαρεστέρα· οἶον, Οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις. Ἀργίας τούτων ἕκαστον καὶ ἀκινήσιας δεῖται. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον

E σου ὡς σεαυτὸν· καὶ, Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ, Ἐὰν τίς σε ἀγαριεύσῃ μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο, ἐνεργήματά ἐστιν ἀθληταῖς πρέποντα, καὶ ψυχῆς ἤδη νεανικῆς δεόμενα πρὸς κατόρθωσιν. Ὡστε θαύμασον τὴν σοφίαν τοῦ διὰ τῶν εὐμαρεστέρων καὶ εὐληπτοτέρων ἐνάγοντος ἡμᾶς πρὸς τὴν τελείωσιν. Τρία δὲ προέβαλεν ἡμῖν τὰ φυλακῆς ἄξια, μὴ πορευθῆναι ἐν

βουλῇ ἀσεβῶν, μὴ στῆναι ἐν ὁδοῖς ἁμαρτωλῶν,
 μὴ καθεσθῆναι ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν. Τῇ φύσει
 τῶν πραγμάτων ἐπόμενος τὴν τάξιν ταύτην τοῖς
 εἰρημένοις ἐπέθηκεν. Βουλευόμεθα γὰρ πρότερον·
 εἶτα ἰστώμεν τὸ βούλευμα· εἶτα τοῖς βουλευθεῖσιν
 ἐναπομένομεν. Πρώτως οὖν μακαριστὸν τὸ ἐν τῇ ⁹⁴
 διανοίᾳ ἡμῶν καθαρὸν, ἐπειδὴ ρίζα τῶν διὰ τοῦ ^A
 σώματος ἐνεργειῶν τὸ ἐν καρδίᾳ βούλευμα. Ἡ
 γὰρ μιχρεία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ φιληδόνου πρῶτον
 ἀναφλεχθεῖσα, οὕτω τὴν διὰ τοῦ σώματος φθορὰν
 ἀπεργάζεται. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριός φησιν ἐνδοθεν
 εἶναι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια
 κυρίως λέγεται ἢ εἰς Θεὸν ἁμαρτία, μὴ γένοιτο
 δέξασθαι ἡμᾶς ἐξ ἀπιστίας ποτὲ ἀμφιβολίαν περὶ
 Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ πορευθῆναι ἐν βουλῇ
 ἀσεβῶν, ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἄρά ἐστι
 Θεὸς κυβερνῶν τὰ σύμπαντα; ἄρά ἐστι Θεὸς ἐν
 οὐρανῷ, οἰκονομῶν τὰ καθ' ἕκαστον; ἄρα κρίσις; ^B
 ἄρα ἀνταπόδοσις ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ;
 Διὰ τί οὖν δίκαιοι πένονται καὶ ἁμαρτωλοὶ πλου-
 τοῦσιν; οὗτοι ἀσθενοῦσι, κάχεϊνοι ἔρῃωνται; οὗτοι
 ἄτιμοι, κάχεϊνοι ἐνδοξοὶ; Μήποτε αὐτομάτως ὁ
 κόσμος φέρεται, καὶ συντυχίαι τινὲς ἄλογοι ἀτά-
 κτως ἐκάστω ἀποκληροῦσι τοὺς βίους; Ἐὰν ταῦτα
 διανοηθῇς, ἐπορεύθῃς ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Μακάριος
 οὖν δς οὐκ ἔλαβε περὶ Θεοῦ δισταγμὸν, ὁ μὴ
 μικροψυχήσας περὶ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμένων
 τὰ προσδοκώμενα· δς οὐκ ἔσχε περὶ τοῦ κτίσαντος ^C
 ἡμᾶς ὑπόληψιν ἄπιστον. Μακάριος δὲ κάχεϊνος,
 δς ἐν ὁδοῖς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη. Ὅδὸς μὲν οὖν ὁ

βίος εἴρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος ἐκάστου τῶν
γεννηθέντων ἔπειξιν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις
καθεύδοντες, αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ
λιμένας ἄγονται, καὶ αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ἀλλ'
ὁ δρόμος αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει· οὕτω καὶ
ἡμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραβρέοντες,
οἷόν τινα κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύστῳ πρὸς τὸ
οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῷ λανθάνοντι δρόμῳ τῆς
ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα. Οἷον, καθεύδεις, καὶ ὁ
χρόνος σε παρατρέχει; ἐγρήγορας, καὶ ἄσυχλος εἶ
D τὴν διάνοιαν; Ἄλλ' ὅμως ἡ ζωὴ δαπανᾷται, καὶ
τὴν αἰσθησιν ἡμῶν διαφεύγει. Δρόμον οὖν τινα
τρέχομεν πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος
ἕκαστος ἐπειγόμενοι· διὰ τοῦτο πάντες ἐσμέν
ἐν ὁδῷ. Καὶ οὕτω δ' ἂν λάβοις τῆς ὁδοῦ τὴν
ἐννοιαν. Ὁδοιπóρος ἐφέστηκας τῷ βίῳ τούτῳ·
πάντα παρέρχῃ, πάντα κατόπιν σου γίνεται. Εἶδες
ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φυτὸν ἢ πόαν ἢ ὕδωρ, ἢ ὅ τι ἂν
τύχῃ τῶν ἀξίων θεάματος· μικρὸν ἐτέρφθης, εἴτα
παρέδραμες. Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις, καὶ φάραγι,
καὶ κρημνοῖς, καὶ σκοπέλοις, καὶ σκόλοψιν, ἤπου
καὶ θηρίοις, καὶ ἐρπετοῖς, καὶ ἀκάνθαις, καὶ τισιν
ἄλλοις τῶν ὀχληρῶν· μικρὸν ἠνιάθης, εἴτα κατέλι-
E πες. Τοιοῦτος ὁ βίος, οὔτε τὰ τερπνὰ μόνιμα, οὔτε
τὰ λυπηρὰ διαρκῇ κεκτημένος. Ἡ ὁδὸς οὐκ ἔστι
σῆ, ἀλλ' οὐδὲ τὰ παρόντα σά. Ἐπὶ τῶν ὁδευόντων
ὁμοῦ τε ὁ πρῶτος τὸ ἔχνος ἐκίνησε, καὶ εὐθὺς ὁ μετ'
αὐτὸν τὴν βάσιν ἤνεγκε, καὶ μετ' ἐκείνον ὁ ἐφε-
πόμενος.

Σκόπει δὲ καὶ τὰ τοῦ βίου εἰ μὴ παραπλήσια.

Σήμερον τὴν γῆν σὺ ἐγεώργησας, καὶ αὖριον ἄλ-
 λος, καὶ μετ' ἐκεῖνον ἕτερος. Ὅρᾳς τοὺς ἀγροὺς
 τούτους καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας; Πόσα ἤδη ὀνό-
 ματα ἀφ' οὗ γέγονε τούτων ἕκαστον ἡμειψε; Τοῦ
 δεῖνος ἐλέγετο· εἴτα μετωνομάσθη πρὸς ἕτερον·
 πρὸς τὸν δεῖνα μετῆλθεν· εἴτα νῦν ἄλλου λέγεται.
 Ἄρ' οὖν οὐχ ὁδὸς ἡμῶν ὁ βίος, ἄλλοτε ἄλλον με-
 ταλαμβάνων, καὶ πάντας ἔχων ἀλλήλοις ἐφεπομέ-
 νους; Μακάριος οὖν ὃς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἁμαρτω-
 λῶν οὐκ ἔσται. Τὸ δὲ, Οὐκ ἔσται, τί ἐστίν; Ἐτι 95
 ἐπὶ τῆς πρώτης ἡλικίας ὄντες οἱ ἄνθρωποι, οὔτε Α
 ἐν κακίᾳ ἐσμέν, οὔτε ἐν ἀρετῇ (ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ
 ἡλικία τῆς ἕξεως ἑκατέρας)· ἐπειδὴν δὲ ὁ λόγος
 ἡμῶν συμπληρωθῇ, τότε γίνεται τὸ γεγραμμένον·
 Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν,
 ἐγὼ δὲ ἀπέθανον. Ἐπανατέλλουσι γὰρ λογισμοὶ
 πονηροὶ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ταῖς ψυχαῖς
 ἡμῶν ἐντικτόμενοι. Τῷ ὄντι γὰρ ἔλθοῦσα ἡ ἐν-
 τολή, τουτέστιν, ἡ διάγνωσις τῶν καλῶν, ἐὰν μὴ
 κατακρατήσῃ τοῦ χείρονος λογισμοῦ, ἀλλὰ συγχω-
 ρήσῃ ὑπὸ τῶν παθῶν ἐξανδραποδισθῆναι τὸν λο-
 γισμὸν, ἀνέζησε μὲν ἡ ἁμαρτία, ἀπέθανε δὲ ὁ
 νοῦς, νεκρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασι. Μακά-
 ριος οὖν ὁ μὴ ἐγχρονίσας τῇ ὁδῷ τῶν ἁμαρτα-
 νόντων, ἀλλὰ λογισμῷ βελτίονι πρὸς τὴν εὐσεβῆ
 πολιτείαν μεταπηδήσας. Δύο γάρ εἰσιν ὁδοὶ ἐναν-
 τίαι ἀλλήλαις· ἡ μὲν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, ἡ
 δὲ στενὴ καὶ τεθλιμμένη. Καὶ δύο ὁδηγοί, ἑκάτερος
 πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφειν ἐπιχειρῶν. Ἐχει οὖν ἡ
 μὲν λεῖα ὁδὸς καὶ πρανὴς ὁδηγὸν ἀπατηλὸν, δαί-

- μονα πονηρὸν, δι' ἡδονῆς πρὸς τὴν ἀπώλειαν τοὺς ἐπομένους ἐπισυρόμενον· ἡ δὲ τραχεῖα καὶ ἀνάντης ἄγγελον ἀγαθὸν, διὰ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρετῆς πρὸς
- C τὸ μακάριον τέλος τοὺς ἐπομένους ἄγοντα. Ὅπως μὲν οὖν νήπιός ἐστιν ἕκαστος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἡδὺ διώκων, οὐδεμίαν τοῦ μέλλοντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνὴρ δὲ ἤδη γενόμενος, μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, οἷον ὁρᾶν δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχιζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ πυκνὰ πρὸς ἑκάτερον τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς μεταστρέφων, παράλληλα κρίνει τὰ ἑκατέρω προσόντα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀμαρτωλῶν βίος πάντα δείκνυσι τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπνά· ὁ δὲ τῶν δικαίων μόνα ὑποφαίνει τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθὰ. Καὶ ἡ μὲν
- D τῶν σωζομένων ὁδὸς ὅσον καλὰ ὑπισχνεῖται τὰ μέλλοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται τὰ παρόντα· ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀκολαστος βίος οὐχὶ προσδοκωμένην εἰς ὕστερον, ἀλλ' ἤδη παρούσαν προτείνεται τὴν ἀπόλαυσιν. Ἰλιγγιᾶ οὖν πᾶσα ψυχὴ καὶ μετοκλάζει τοῖς λογισμοῖς, ὅταν μὲν ἐνθυμηθῇ τὰ αἰώνια, τὴν ἀρετὴν αἰρουμένη, ὅταν δὲ ἀποβλέψῃ πρὸς τὰ παρόντα, τὴν ἡδονὴν προτιμῶσα. Ὡς βλέπει σخرὸς εὐπάθειαν, ἐκεῖ δουλαγωγίαν σαρκός· Ὡς μέσθην, ἐκεῖ νηστείαν· Ὡς γέλωτας ἀκρατεῖς, ἐκεῖ δάκρυον δαψιλές· ἐνταῦθα ὀρχησιν, κάκει προσευχὴν· αὐλοὺς ὧδε, κάκει στεναγμούς· Ὡς πορνείαν, κάκει παρθενίαν. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν ἀληθινῶς ἀγαθὸν λογισμῷ ληπτὸν ἔστι διὰ πίστεως (μακρὰν γὰρ ἀπώκισται, καὶ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε), τὸ δὲ τῆς ἀμαρτίας ἡδὺ πρόχειρον
- E

ἔχει καὶ διὰ πάσης αἰσθήσεως ρέουσιν τὴν ἀπολαυσιν· μακάριος ὁ μὴ περιτραπείς ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς δελεασμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπεκδεχόμενος, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ὁδῶν ἐκατέρων μὴ ἐπιβάς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐπὶ τὰ χεῖρονα.

Καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν. Ἄρα ταύτας λέγει τὰς καθέδρας, ἐφ' ὧν ἀναπαύομεν ἡμῶν τὰ σώματα; Καὶ τίς ἡ ἀπὸ τοῦ ξύλου πρὸς ἁμαρτίαν μετάδοσις, ὥστε με τὴν ὑπὸ τοῦ ἁμαρτωλοῦ προκαταληφθεῖσαν καθέδραν ὡς βλαβεράν ἀποφεύγειν; Ἡ νομίζειν ἡμᾶς χρὴ καθέδραν λέγεσθαι τὴν ἐδραίαν καὶ μόνιμον ἐν τῇ κρίσει τῆς κακίας διατριβήν; Ὁ φυλαχτέον ἡμῖν, διότι τὸ φιλοπόνως προσδιατρίβειν ταῖς ἁμαρτίαις ἔξιν τινὰ δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ. Παλαιωθὲν γὰρ πάθος ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθείσα δυσίατός ἐστιν· ἢ καὶ ἀνίατος παντελῶς, εἰς φύσιν, ὡς τὰ πολλὰ, τοῦ ἔθους μεθισταμένου. Εὐχῆς μὲν οὖν ἄξιον, μὴ προσάψασθαι τοῦ κακοῦ. Δεύτερος δὲ πλοῦς, εὐθὺς μετὰ τὴν πείραν ὥσπερ ἰοδόλου πληγὴν ἀποφεύγειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον παρὰ τοῦ Σολομῶντος περὶ τῆς γυναικὸς τῆς φαύλης, ὅτι Μὴ ἐπιστήσης σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἀποπήδησον· μὴ ἐγχρονίσῃς. Νῦν δὲ οἷδα τινὰς ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κατολισθήσαντας, καὶ μέχρι πολιᾶς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ ταῖς ἁμαρτίαις παραμένοντας. Ὡς γὰρ οἱ ἐν βορβόρῳ καλινδούμενοι χοῖροι ἀεὶ προσπλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν· οὕτως οὗτοι τὸ ἐκ

τῆς ἡδονῆς αἵσχος καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσανα-
 μάσσονται. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μὴ διανοηθῆναι
 τὸ πονηρόν· εἰ δὲ κατὰ συναρπαγὴν τοῦ ἐχθροῦ
 ἐδέξω τῇ ψυχῇ βουλευματα ἀσεβείας, μὴ στής ἐπὶ
 τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πέπονθας, μὴ
 ἐνιδρυνθῆς τῷ κακῷ. Μὴ τοίνυν καθεσθῆς ἐπὶ κα-
 C θέδρας τῆς τῶν λοιμῶν. Εἰ ἐνόησας καθεδρὰν τίνα
 φησὶν ὁ λόγος, ὅτι τὴν διαρκῆ λέγει τοῦ κακοῦ
 προσεδρίαν, ἐξέτασον λοιπὸν τίνας ὠνόμασε τοὺς
 λοιμούς. Φασὶ δὴ τὸν λοιμὸν οἱ περὶ ταῦτα δει-
 νοί, ἐπειδὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ κτήνους ἀψήται,
 κατὰ διάδοσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διανέ-
 μεσθαι· φύσιν γὰρ εἶναι τῆς νόσου τοιαύτην, τὸ
 ἐξ ἀλλήλων πάντας ἀναπιμπλάναι τῆς ἀρρώστιας.
 Τοιοῦτοι δὲ τινές εἰσι καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνο-
 μίας. Ἄλλος γὰρ ἄλλῃ τῆς νόσου μεταδιδόντες
 συννοσοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ συναπόλλυνται. Ἡ
 οὐχ ὄρᾳς τοὺς πόρνους τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κα-
 D θημένους, καὶ καταγελῶντας τῶν σωφρονούντων,
 καὶ διηγουμένους ἑαυτῶν τὰ τῆς αἰσχύνης ἔργα,
 τὰ τοῦ σκότους ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰ πάθη τῆς
 ἀτιμίας ἀπαριθμουμένους ὡς ἀριστείας, ἢ τινας
 ἄλλας ἀνδραγαθίας; Οὗτοί εἰσιν οἱ λοιμοὶ οἱ τὸ
 ἴδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλονεικοῦντες, καὶ
 πολλοὺς ἑαυτοῖς παραπλησίους γενέσθαι φιλοτι-
 μούμενοι, ἵνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διαφύ-
 γωσι τὰ ὀνειδῆ. Οὔτε γὰρ πῦρ εὐκαταπρήστου
 ὕλης ἀψάμενον δυνατόν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν
 διαβῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπιτύχη πνεύματος ἐπι-
 E φόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος· οὔτε τὴν ἁμαρ-

τίαν ἐνὸς ἀψαμένην, μὴ οὐχὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγ-
 γίζοντας διελθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευ-
 μάτων τῆς πονηρίας. Τὸ γὰρ τῆς πορνείας πνεῦμα
 οὐκ ἀνέχεται ἐν τῷ ἐνὶ στῆναι τὴν ἀτιμίαν, ἀλλ'
 εὐθὺς ἠλικοῦνται συμπαρελήφθησαν· κῶμοι, καὶ
 μέθαι, καὶ αἰσχρὰ διηγήματα· ἐταῖρα συμπίνου-
 σα, τούτῳ προσμειδιῶσα, κάκεῖνον διερεθίζουσα,
 καὶ πάντας πρὸς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν συμφλέγουσα.
 Ἄρα μικρὸς ὁ λοιμὸς οὗτος, ἢ μικρὰ ἡ διάδοσις
 τοῦ κακοῦ; Τί δὲ, ὁ τὸν πλεονέκτην ζηλῶν, ἢ ὁ
 τὸν ἐξ ἄλλης τινὸς πονηρίας περιφανῇ τινα πολι-
 τικὴν δυναστείαν περιβεβλημένον, ἢ ἔθνων ἡγε-
 μονίαν ἔχοντα, ἢ στρατοπέδων ἄρχοντα, εἴτα τοῖς
 αἰσχίστοις πάθεσιν ἐμφυρόμενον, οὐχὶ αὐτῇ τῇ 97
 ψυχῇ τὸν λοιμὸν παρεδέξατο, τὸ τοῦ ζηλουμένου A
 κακὸν οἰκτεῖον ποιούμενος; Αἱ γὰρ κατὰ τὸν βίον
 λαμπρότητες συναναφαίνουσιν ἑαυταῖς καὶ τοὺς
 βίους τῶν περιβλέπτων· καὶ στρατιῶται μὲν ὥς
 τὰ πολλὰ τοῖς στρατοπεδάρχαις ἐξομοιοῦνται· οἱ δὲ
 ἐν ταῖς πόλεσι δῆμοι ζηλοῦσι τοὺς ἐν δυνάμει. Καὶ
 ὁλως, ἐπειδὴν τὸ τοῦ ἐνὸς κακὸν μιμήσεως ἄξιον
 τοῖς πολλοῖς νομισθῇ, οἰκείως καὶ προσηκόντως
 λεχθήσεται λοιμὸς τις ψυχῶν ἐπιπολάζειν τῷ βίῳ.
 Τὸ γὰρ ἐν κακίᾳ περίβλεπτον πολλοὺς τῶν εὐολι-
 στήτων εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον ἐφέλκεται. Ἐπεὶ οὖν B
 ἄλλος ἐξ ἄλλου τῆς φθορᾶς ἀναπίμπλαται, λοι-
 μώσσειν τὰς ψυχὰς οἱ τοιοῦτοι λεγέσθωσαν. Μὴ
 τοίνυν καθίσσης ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν, ἢ μὴ μετά-
 σخης συνεδρίου ἀνθρώπων φθορέων καὶ λυμεώνων,
 ἢ μὴ ἐναπομείνης τοῖς κακῶς βουλευθεῖσιν. Ἄλλ'

ὁ μὲν λόγος ἔτι ἐν προοιμίοις, τὸ δὲ πλῆθος δρῶ-
 τήν συμμετρίαν ἐκβαίνειν· ὥς μήτε ὑμῖν βραδίαν
 εἶνα. τῶν πλειόνων τὴν φυλακὴν, μήτε ἐμοὶ τὴν
 διακονίαν τοῦ λόγου, διὰ τὴν σύντροφον ἀσθένειαν
 τῆς φωνῆς ἡμᾶς ἐπιλειπούσης. Εἰ δὲ καὶ ἀτελῶς
 εἴρηται τὰ εἰρημένα, τοῦ μὲν κακοῦ τῆς φυγῆς
 ὑποδειχθείσης, τῆς δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τε-
 C λειώσεως παρεθείσης, ὅμως εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς
 παραθέμενοι τὰ παρόντα, ἐπαγγελλόμεθα, Θεοῦ
 διδόντος, ἀναπληρώσειν καὶ τὰ λειπόμενα, ἔάν γε
 μὴ τὴν παντελῆ λοιπὸν ἐπέλθωμεν σιωπὴν. Πα-
 ράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ ἡμῖν τῶν εἰρημένων μισθόν,
 καὶ ὑμῖν καρπὸν ὧν ἠκούσατε, χάριτι τοῦ Χρι-
 στῷ αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ'. ΨΑΛΜΟΝ.

D Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὃν ᾤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
 τῶν λόγων Χουσί υἱοῦ Ἰεμενεῖ.

Δοκεῖ πως ἐναντίως ἔχειν πρὸς τὴν ἐν ταῖς Βα-
 σιλείαις ἱστορίαν, ἐνθα τὰ περὶ τοῦ Δαβίδ ἀναγέγρα-
 πται, ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἐβδόμου Ψαλμοῦ. Ἐκεῖ γάρ
 ὁ Χουσί ἀρχιεταῖρος μὲν τοῦ Δαβίδ, υἱὸς δὲ Ἀρα-
 98 χὶ ἱστορεῖται, ἐνταῦθα δὲ Χουσί υἱὸς Ἰεμενεῖ. Ἔστι
 A δὲ οὔτε οὗτος, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἐκεῖ φαινομένων
 υἱὸς Ἰεμενεῖ. Μήποτε οὖν, ἐπειδὴ μεγάλην ἀρι-
 στείαν καὶ ἀνδραγάθημα ἐκ τοῦ περὶ τὴν φιλίαν

σχηματισμοῦ ἐνεδείξατο, προσχωρήσας μὲν δῆθεν
 τῷ Ἀβεσσαλώμ, διαλύων δὲ τὰς βουλάς τοῦ Ἀχι-
 τόφελ, ἀνδρὸς ἐντρεχεστάτου καὶ στρατηγικωτά-
 του τὰς γνώμας ὑποτιθεμένου, διὰ τοῦτο υἱὸς Ἰε-
 μενεὶ προσηγορεύθη; Ἑρμηνεύεται δὲ ὁ υἱὸς Ἰεμε-
 νεὶ υἱὸς τῆς δεξιᾶς. Εἰσιτιγμένου γὰρ ἐκείνου, μη-
 δένα χρόνον ἐμποιεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' εὐθὺς
 ἀπαρασχεύῳ ὄντι ἐπιτίθεσθαι τῷ πατρὶ, οὐκ εἴασε
 παραδεχθῆναι τὴν βουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ, Ὅπως B
 ἐπαγάγη, φησὶ, Κύριος ἐπὶ Ἀβεσσαλώμ τὰ κακὰ
 πάντα· ἀλλὰ πιθανωτέρας ἔδοξεν ἀναβολὰς αὐ-
 τοῖς καὶ διατριβὰς ἐμποιεῖν, πρὸς τὸ δοῦναι και-
 ρὸν τῷ Δαβίδ συλλέξασθαι τὰς δυνάμεις. Ὅθεν καὶ
 ἀποδεκτὸς ἦν παρὰ τῷ Ἀβεσσαλώμ λέγοντι· Ἀγα-
 θὴ ἡ βουλὴ Χουσί τοῦ Ἀραχὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχι-
 τόφελ. Τῷ μέντοι Δαβίδ διὰ τῶν ἱερέων Σαδὼκ
 καὶ Ἀδιάθαρ ἐδήλου τὰ οἰκονομηθέντα, καὶ προσ-
 ἔταξε μὴ αὐλισθῆναι ἐν τῇ Ἀραβῶθ τῆς ἐρήμου,
 ἀλλὰ κατέσπευδεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν διάβασιν. Ἐπει
 οὖν ἐκ τῆς ἀγαθῆς συμβουλῆς ἐγένετο δεξιὸς τοῦ
 Δαβίδ, ἐπὶ τοῦ ἀνδραγαθήματος τῆς προσηγορίας C
 τετύχηκε. Διὰ τοι τοῦτο υἱὸς Ἰεμενεὶ προσηγό-
 ρευσται, τουτέστιν, υἱὸς δεξιᾶς. Αὕτη δὲ συνήθεια
 τῆς Γραφῆς, καὶ τοὺς χείρονας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας
 χρηματίζειν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν πατέρων, καὶ τοὺς
 κρείττονας υἱοὺς ὀνομάζειν ἐκ τῆς χαρακτηριζούσης
 αὐτοὺς ἀρετῆς. Τὸν τοίνυν διάβολον υἱὸν ἀπωλείας
 ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει· Ἐὰν γὰρ μὴ ἀποκαλυφθῇ
 ὁ ἄνομος ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. Καὶ ἐν τῷ εὐαγ-
 γελίῳ τὸν Ἰούδαν υἱὸν ἀπωλείας ὁ Κύριος εἶπεν· Οὐ-

δεῖς γάρ, φησὶν, ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπω-
 D λείας. Τέχνα δὲ σοφίας, τοὺς ἐν τῇ θεογνωσίᾳ μεμορ-
 φωμένους· Ἐδικαιώθη γάρ, φησὶν, ἡ σοφία ἀπὸ
 τῶν τέκνων αὐτῆς. Καὶ, Ἐὰν ᾗ, φησὶν, ἐκεῖ υἱὸς
 εἰρήνης. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν καὶ νῦν σιωπηθῆναι
 μὲν αὐτοῦ τὸν σωματικὸν πατέρα, δεξιᾶς δὲ υἱὸν
 τὸν ἀρχιεταῖρον τοῦ Δαβὶδ ὀνομασθῆναι, ἀπὸ τῆς
 πράξεως πρέποντα ἑαυτῷ τὸν χρηματισμὸν λαβόντα.

Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με. Νο-
 μιζόμενον ἀπλοῦν εἶναι καὶ ὑπὸ τοῦ τυχόντος
 ὑγιῶς ἀναφέρεσθαι δύνασθαι τὸ, Κύριε ὁ Θεός μου,
 ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με, τάχα οὐ τοιοῦτόν ἐστιν.
 Ὁ γὰρ ἐπ' ἀνθρωπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν
 E κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείαν,
 ἢ χρήματα, ἢ τι τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζο-
 μένων εἶναι λαμπρῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν, Κύριε ὁ
 Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Παράγγελμα γάρ ἐστι,
 μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἀρχοντας· καὶ, Ἐπικατάρατος ἀν-
 θρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρωπον. Ὡς περ
 οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν προσῆκεν, οὐ-
 τως οὐδὲ ἐπὶ ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν πάν-
 99 των Κύριον. Ἐλπίς γάρ μου, φησὶ, καὶ ὑμνησίς
 A μου ὁ Κύριος. Πῶς δὲ πρῶτον σωθῆναι εὐχεται
 ἐκ τῶν διωκόντων, εἴτα ῥυσθῆναι; Ἡ διαστολὴ
 σαφῇ ποιήσει τὸν λόγον. Σῶσον γάρ με ἐκ πάντων
 τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με, μὴ ποτε ἀρπάσῃ
 ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου. Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τοῦ
 σώζεσθαι καὶ τοῦ ῥύεσθαι; Ὅτι τῆς σωτηρίας
 μὲν κυρίως οἱ ἀσθενοῦντες χρήζουσι, τοῦ ῥυσθῆναι
 δὲ οἱ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατεχόμενοι. Διὰ τοῦτο

ὁ μὲν ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὴν ἀσθενείαν, ἐν ἑαυτῷ δὲ
 λαθὼν τὴν πίστιν, ὑπὸ τῆς οἰκείας πίστεως οἰκο-
 νομεῖται πρὸς τὸ σωθῆναι. Ἡ πίστις γάρ σου, φησὶ,
 σέσωκέ σε· καὶ, Γενηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας. Ὁ δὲ
 ὀφείλων ῥυσθῆναι, τιμὴν ἔξωθεν ὑπὲρ αὐτοῦ κατα- B
 τεθῆναι ὀφείλουσαν ἀναμένει. Ὁ τοίνυν ὑπὸ τὸν θά-
 νατον ὢν, εἰδὼς ὅτι εἷς ὁ σώζων, εἷς ὁ λυτρούμενος,
 Ἐπὶ σοί, φησὶν, ἤλπισα, σῶσόν με ἀπὸ τῆς ἀσθε-
 νείας, καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Οἶμαι
 δὲ, ὅτι οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθλήται ἱκανῶς παρὰ
 πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον τοῖς ἀοράτοις ἐχθροῖς προσ-
 παλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσας αὐτῶν ὑπεκφύγωσι τὰς
 διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενοι, ἐρευ-
 νῶνται ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος, ἵνα ἂν μὲν
 εὐρεθῶσιν ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν παλαισμά-
 των, ἢ σπίλους τινάς, καὶ τύπους τῆς ἁμαρτίας, C
 κατασχεθῶσιν· ἐὰν δὲ ἄτρωτοι εὐρεθῶσι καὶ ἄσπι-
 λοι, ὡς ἀκράτητοι ὄντες ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Χρι-
 στοῦ ἀναπαύσωνται. Εὐχεται οὖν περὶ τε τῆς ἐν-
 ταῦθα ζωῆς, καὶ περὶ τῆς μελλούσης. Σῶσον γάρ
 με, φησὶν, ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν διωκόντων· ῥῦσαι
 δέ με ἐκεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐρεύνης, μὴ ποτε ἀρπά-
 ση ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου. Καὶ ταῦτα μάθοις ἂν
 ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ
 πάθους· Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχε-
 ται. καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει οὐδέν. Ἄλλ' ὁ μὲν, μὴ ποιή-
 σας ἁμαρτίαν, ἔλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπων δὲ αὐ-
 тарκες, ἐὰν τολμήσῃ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται ὁ ἄρχων D
 τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει ὀλίγα καὶ μικρά.
 Κίνδυνος δὲ ταῦτα παθεῖν, ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὸν λυ-

τρούμενον ἡμᾶς, μηδὲ τὸν σώζοντα. Πρὸς τὰ δύο τὰ προκείμενα δύο ἐστὶ τὰ ἐπαγόμενα· Σῶσόν με ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαι, ἵνα μὴ ποτε ἀρπασθῶ, ὡς μὴ ὄντος λυτρουμένου.

Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσί μοι κακὰ, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κε-
 νός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ
 E καταλάβοι. Σύνηθες τῇ Γραφῇ τὸ τῆς ἀνταποδόσεως ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῶν νομιζομένων, ὡς ὑπάρξαντός τινος ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, μόνον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν προκαταρχομένων· ὡς ἐπὶ τοῦ, Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου. Ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, δὲς, εἴρηται, Ἀνταπόδος. Δόσις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ καταρχὴ τῆς εὐποιίας· ἀπόδοσις δὲ, ἡ τοῦ ἴσου ἀντιμέτρησις παρὰ τοῦ εὖ πεπονθότος· ἀνταπόδοσις δὲ δευτέρα τις ἀρχὴ καὶ περίοδος τῶν καταβαλλομένων εἰς τινὰς ἀγαθῶν ἢ κακῶν. Οἴμκι δὲ, ὅταν ἀντὶ τῆς αἰτήσεως οἶονεὶ ἀπαίτησίν τινα ποιούμενος ὁ λόγος τὴν ἀν-
 100 A ταπόδοσιν ἐπιζητῇ, τοιοῦτόν τινα νοῦν παριστᾷ· ὅτι, τὸ παρὰ τῆς φύσεως ἀναγκαίως ὀφειλόμενον τῆς ἐπιμελείας χρέος τοῖς ἐχγόνοις παρὰ τῶν γεννησάντων, τοῦτό μοι παράσχου. Χρεωστεῖται γὰρ τέκνοις παρὰ πατρός κατὰ τὴν φυσικὴν στοργὴν ἡ περὶ τοῦ βίου πρόνοια. Ὅφειλουν γὰρ, φησὶν, οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν, ἵνα πρὸς τῷ ζῆν ἔτι καὶ τὰς κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἀφορμὰς παράσχωνται. Τοιοῦτόν ἐστι πολλάκις ἐπὶ τῆς Γραφῆς ἐν ταῖς προκαταρχτικαῖς ἐνεργείαις τὸ ἀπόδομα ἢ τὸ ἀνταπόδομα παραλαμβάνομενον. Νῦν δὲ ἔοικε

θαρρῆεῖν ὁ λέγων τῷ μὴ ἀντιδεδωκέναι τοῖς ἀνταποδι- B
 δοῦσι κακὰ, μὴ ἀνταποδεδωκέναι τὰ ὅμοια. Εἰ οὖν
 ἐποίησα τοῦτο, καὶ εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδι-
 δοῦσί μοι κακὰ, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν
 μου κενός. Κενὸς ἀποπίπτει ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὁ τῆς
 χάριτος τῆς ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἐκπε-
 σών. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ
 καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου.
 Τοῦ μὲν δικαίου ἡ ψυχὴ χωριζομένη τῆς πρὸς τὸ
 σῶμα συμπαθείας, τὴν ζωὴν ἔχει κεκρυμμένην
 σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὥστε δύνασθαι λέγειν
 κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὅτι Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ
 ἐν ἐμοὶ Χριστός· καὶ, Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν C
 πίστει ζῶ. Τοῦ δὲ ἁμαρτωλοῦ καὶ κατὰ σάρκα ζών-
 τος καὶ συμπεφυρμένου ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς
 ἡ ψυχὴ οἷον ἐν βορβόρῳ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς
 ἐγκεκλύσται· ἢ καὶ καταπατῶν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πλέον
 ἐκμολύνειν καὶ οἶονεῖ καταχωννύειν φιλονεικεῖ, ἐπι-
 βαίνων τῷ πεπτωκότι, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ κα-
 ταπατῶν εἰς γῆν, τουτέστιν, εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν
 τοῦ ὀλισθήσαντος. Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κα-
 τασκηνώσαι. Τῶν μὲν ἁγίων τὸ πολίτευμα ἐχόν-
 των ἐν οὐρανοῖς, καὶ θησαυρίζοντων ἑαυτοῖς ἐν τοῖς
 αἰωνίοις θησαυροῖς τὰ ἀγαθὰ, ἡ δόξα ἐστὶν ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς· τῶν δὲ χοϊκῶν καὶ κατὰ σάρκα ζώντων, D
 ἡ δόξα αὐτῶν κατασκηνοῦν εἰς τὸν χοῦν λέγεται. Ὁ
 γὰρ ἐπὶ τῷ χοϊκῷ πλούτῳ δοξαζόμενος, καὶ ὁ τὴν
 ὀλιγοχρόνιον τιμὴν τῶν ἀνθρώπων περιέπων, καὶ
 ὁ ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς πλεονεκτήμασι πεποιθώς,
 δόξαν ἑαυτῷ ἔχει, οὐκ ἀνανεύουσιν εἰς οὐρανὸν,

ἀλλ' εἰς τὸν χοῦν ἐναπομένουσιν. Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου· ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου. Τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἤδη ἐνεργεῖσθαι εὐχεται ὁ προφήτης, εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· ἢ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσιν, ἥτις γενήσεσθαι ἔμελλε μετὰ τὸ εἰς τὸν ἔσχατον ὅρον τὴν κακίαν τῶν ἐχθρῶν ὑψωθῆναι. Ἡ καὶ τὸ, Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου, τοιοῦτόν τινα ὑποβάλλει νοῦν· ὅτι ὅσον ἂν κορυφωθῇ ἡ κακία, καὶ προέλθῃ ἐπὶ τὸ ἄμετρον καὶ ἀπεριόριστον χυθεῖσα, τῇ παρουσίᾳ τῆς δυνάμεως δύνασαι, ὥσπερ ἀγαθὸς ἰατρὸς προκαταλαβὼν τῆς νομῆς τὰ πέρατα, στῆσαι τὴν νόσον νεμομένην καὶ ἔρπουσαν, καὶ διακόψαι αὐτῆς τὴν συνέχειαν ταῖς παιδευτικαῖς σου πληγαῖς.

Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω. Δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ὁ λόγος ἀναφέρεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν χριτὴν εἰς ἐκδίκησιν παντὸς ἁμαρτήματος, καὶ τὰς προδια-
 101 τεταγμένας ἡμῖν ἐντολάς τελεσθῆναι. Δύναται δὲ καὶ
 Α ἐπὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων τοῦ προφήτου λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος ἐξεγερθῆναι τὸν Θεὸν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὗ ἐνετείλατο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, παρὰ Θεοῦ δεδομένον, ὅπερ παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμόν τῶν πολλῶν μὴ μακροθυμεῖν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐγερθῆναι ἐν ὀργῇ, καὶ διαναστάντα ἐκδικῆσαι τὴν ἰδίαν ἐντολήν. Οὐ γὰρ ἐμέ,

φησίν, ἐκδικήσεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονηθὲν, ὃ αὐτὸς ἐνετείλω. Καὶ συναγωγή λαῶν B
 κυκλώσει σε. Δῆλον δὲ ὅτι, ἐνὸς ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπιστρέψουσι. Τὴν οὖν τούτου πονηρίαν κόλασον, ἵνα πολλή συναγωγή λαῶν κυκλώσῃ σε. Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον. Ὑπὲρ τῆς κυκλώσεως σε συναγωγῆς, ἣν ἐκτήσω διὰ τῆς κατὰ χάριν συγκαταβάσεως καὶ οἰκονομίας, ἐπίστρεψον εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης, ἣν εἶχες πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι. Κύριος κρινεῖ λαούς. Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἐγκατέσπартαι λόγος, ὡς ἀναγκαιότατος καὶ συνεκτικώτατος εἰς διδασκαλίαν εὐσεβείας τοῖς εἰς Θεὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπιστευκόσιν. Ἐπειδὴ δὲ πολυτρόπως C
 ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἐγγέγραπται λόγος, δόξει τινὰ καὶ σύγχυσιν ἔχειν τοῖς μὴ ἀκριβῶς τὰ σημαινόμενα διαστέλλουσιν. Ὁ πιστεύων γὰρ εἰς ἐμὲ, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ ἀπιστῶν, ἤδη κέκριται. Εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων ὁμοίός ἐστι τῷ ἀσεβεῖ, πῶς εἴρηται τὸ μὴ ἀναστήσεσθαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει; Καὶ εἰ οἱ πιστεύοντες υἱοὶ Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοί εἰσι τοῦ καὶ αὐτοὶ θεοὶ χρηματίζεσθαι, πῶς Θεὸς ἔσται ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ; Ἀλλ' ἔοικε τὸ κρίνεσθαι ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ δοκιμάζεσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς παραλαμβά- D
 νεσθαι, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ κατακρίνεσθαι. Ἐπὶ μὲν τοῦ δοκιμάζεσθαι, ὡς τὸ, Κρινόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην· ἐπάγει γὰρ ἐκεῖ, Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με. Ἐπὶ δὲ τοῦ κατακρίνεσθαι, ὡς τὸ, Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν,

οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐξήτάζομεν, φησὶν, οὐκ ἂν κατακρίσει ὑπεβαλλόμεθα. Πάλιν εἴρηται· κριθήσεσθαι τὸν Κύριον πρὸς πᾶσαν σάρκα· τούτῃστιν, ἐν τῷ ἐξετασμῷ τῶν βεβιωμένων ἐκάστω ἑαυτὸν ὑποβάλλει τῇ κρίσει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ προστάγματα ἀντιπαρεξάγει τοῖς πεπραγμένοις ὑπὸ τῶν ἡμαρτηκόντων, ἀπολογούμενος μετὰ ἀποδείξεων,

Ε ὅτι πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἦχοντα ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κρινομένων πεποίηκεν, ἵνα πειθόμενοι οἱ ἡμαρτηκότες ὡς ἔνοχοι τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀποδεχόμενοι τὴν θεῖαν δίκην ἐκόντες πρόσωται τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς ἐπιτίμιον.

*Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημαινόμενον ὑπὸ τῆς τοῦ κρίνεσθαι φωνῆς, καθά φησιν ὁ Κύριος· Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην. Τοὺς γὰρ ἀποστρεφόμενους τὴν θεῖαν διδασκαλίαν, καὶ ἀφιλοκάλους, καὶ παντελῶς

¹⁰² ἀπεστραμμένους τὰ παιδευτικὰ τῆς σοφίας δόγματα
 Α τα, συγκρίσει καὶ ἀντιπαραθέσει τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν γενεὰν ἐπὶ τῇ περὶ τὰ καλὰ σπουδῇ διενεγκόντων, βαρυτέραν φησὶ λαμβάνειν τὴν ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι κατάκρισιν. Οἶμαι δὲ, ὅτι οὐχ ὁμοίως κριθήσονται πάντες οἱ τὸ γήϊνον τοῦτο σῶμα ἀναλαβόντες παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, διότι τὰ ἕξωθεν συμπίπτοντα ἐκάστῳ ἡμῶν παρὰ πολὺ διαφέροντα παραλλαγῆναι ποιεῖ τὴν ἐκάστου κρίσιν. *Ἡ γὰρ βαρύνει ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, ἣ καὶ κουφίζει ἡ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀκουσίως περισταμένων ἡμᾶς συνδρομή· Ὑποκείσθω γὰρ πορνείαν εἶναι τὸ κρινόμενον.
 Β μενόν. Ἀλλὰ ταύτην ὁ μὲν τις ἡμαρτε, πονηροῖς

ἤθεσι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐντεθραμμένος· καὶ γὰρ καὶ ὑπὸ γονέων ἀσελγῶν εἰς τὸν βίον παρήχθη, καὶ συνανetράφη τῇ περὶ τὰ φαῦλα συνηθείᾳ, μέθαις καὶ κώμοις καὶ αἰσχροῖς διηγήμασιν. Ἄλλος δέ τις πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν ἐπὶ τὰ κάλλιστα, ἀνατροφὴν, διδασκάλους, ἀκρόασιν λόγων θειοτέρων, ἀναγνώσματα σωτήρια, νουθέτησιν γονέων, διηγήματα πρὸς σεμνότητα καὶ σωφροσύνην τυποῦντα, δίδαιταν κατεσταλμένην, εἴτα ὑπενεχθεὶς εἰς τὴν ὁμοίαν ἁμαρτίαν τῷ ἑτέρῳ, καὶ διδοὺς λόγον τῶν βεβιωμένων, πῶς οὐχὶ βραυτέρας παρὰ τὸν ἕτερον ὁ C τοιοῦτος δικαίως τιμωρίας ἀξιοθήσεται· Ὁ μὲν γὰρ ἐγκληθήσεται ἐπὶ μόναις ταῖς ἐγκατεσπάρμέναις κατὰ τὰς ἐννοίας σωτηρίοις ἀφορμαῖς, ὡς οὐ χρησάμενος αὐταῖς ὑγιῶς· ὁ δὲ πρὸς τούτῳ καὶ ὡς πολλῆς τυχὼν εἰς τὸ σωθῆναι συνεργείας, καὶ δι' ἀκрасίαν καὶ τὴν ἐν βραχυτάτῳ καιρῷ ἀπροσεξίαν προδεδωκὼς ἑαυτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐντρεφόμενος ἀρχῆθεν τῇ εὐσεβείᾳ, καὶ πᾶσαν διαστροφὴν ἐκφυγὼν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ δόγμασιν, ἐντρεφόμενος δὲ καὶ νόμῳ Θεοῦ διαβάλλοντι πᾶσαν ἁμαρτίαν καὶ προκαλουμένῳ ἐπὶ τὰ ἐναντία, οὐχ ὁμοίαν ἔξει εἰδωλολατρείας ἀπολογίαν τῷ ἀπὸ πατέρων ἀνόμων D ἀνατεθραμμένῳ, καὶ ἐθνῶν ἀρχῆθεν εἰδωλολατρεῖν δεδιδραγμένων. Κύριος κρινεῖ λαούς. Ἄλλως τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ἄλλως τὸν Σχύθην. Ὁ μὲν γὰρ ἐπαναπαύεται νόμῳ, καὶ καυχᾶται ἐν Θεῷ, καὶ δοκιμάζει τὰ διαφέροντα. Κατηχούμενος ὢν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ πρὸς ταῖς κοιναῖς αἰὲ ἐννοίαις κατεπαθόμενος, καὶ παιδευόμενος τὰ προφητικὰ καὶ νομι-

καὶ γράμματα, ἐὰν εὐρεθῇ πταίσας παρανόμως, πολλῷ βαρύτερα ἔξει λελογισμένα τὰ ἁμαρτήματα. Σκύ-
 θαι δὲ Νομάδες ἀνημέροις καὶ ἀπανθρώποις συν-
 Ε τραφέντες ἦθесιν, ἀρπαγαῖς καὶ βίαις ταῖς κατ'
 ἀλλήλων ἐνειθισμένοι, ἀκρατῶς μὲν ἔχοντες θυ-
 μοῦ, καὶ εὐκόλως εἰς τοὺς κατ' ἀλλήλων παροξυ-
 σμοὺς ἐρεθιζόμενοι, πᾶσαν δὲ φιλονεικίαν σιδήρῳ
 κρίνειν συνειθισμένοι, καὶ αἵματι τὰς μάχας λύειν
 δεδιδαγμένοι, ἐὰν τι πρὸς ἀλλήλους φιλόφθονον
 καὶ χρηστὸν ἐπιδεικνύωνται, ἡμῖν βαρυτέραν διὰ τῶν
 ἰδίων κατορθωμάτων τὴν τιμωρίαν παρασκευάζουσι.
 Κρίνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ
 κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. Δόξει τι ὁ λόγος
 ἀλαζονικὸν ἔχειν καὶ παραπλήσιον τῇ εὐχῇ τοῦ
 ὑποῦντος ἑαυτὸν Φαρισαίου· εὐγνωμόνως δὲ σκο-
 ποῦντι μακρὰν γενήσεται τῆς τοιαύτης διαθέσεως ὁ
 προφήτης. Κρίνόν με, Κύριε, φησί, κατὰ τὴν δι-
 103 καιοσύνην μου. Πολὺς, φησὶν, ἐστὶν ὁ περὶ τῆς δι-
 Α καιοσύνης λόγος, καὶ δυσέφικτα τῆς τελείας δικαιο-
 σύνης τὰ πέρατα. Ἔστι γάρ τις καὶ ἀγγέλων δικαιο-
 σύνη ὑπεραναβεβηκυῖα τὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἴ-
 τις ὑπὲρ ἀγγέλους δύνάμις, ἀναλογουσαν ἔχει τῷ
 μεγέθει καὶ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὑπεροχὴν· καὶ
 αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη ἡ ὑπερέχουσα πάντα
 νοῦν, ἄρρητος οὖσα καὶ ἀκατάληπτος πάσῃ τῇ
 γενητῇ φύσει.

Ἐμὲ οὖν κρίνον, Κύριε, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιο-
 σύνην· τουτέστι, τὴν ἐφικτὴν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ
 δυνατὴν τοῖς ἐν σαρκὶ ζῶσι. Καὶ κατὰ τὴν ἀκα-
 κίαν μου ἐπ' ἐμοί. Οὕτω γὰρ μάλιστα συνίσταται

ἡ διάθεσις τοῦ λέγοντος πολὺ μακρὰν οὔσα τῆς φα-
 ρισαϊκῆς ὑπερηφανίας. Ἀκακίαν γὰρ ἑαυτοῦ ὀνο-
 μάζει τὴν οἶονεϊ ἀκεραιότητα καὶ ἀπειρίαν τῶν χρη- B
 σίμων εἰς γνῶσιν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν ταῖς Πα-
 ροιμίαις, ὅτι Ἀχάκος πιστεύει παντὶ λόγῳ. Ἐπεὶ
 οὖν πολλοῖς ἀφυλάκτως περιπίπτομεν ἐξ ἀπειρίας
 οἱ ἄνθρωποι, παραιτεῖται τὸν Θεὸν καὶ ἀξιοῖ συγ-
 γνώμης τυχεῖν ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ. Ἐκ δὲ τούτου ὀηλόν
 ἐστίν, ὅτι ταπεινοφροσύνην τοῦ λέγοντος παρίστησι
 μᾶλλον ἢ ὑπερηφανίαν τὰ εἰρημένα. Κρίνον γάρ με,
 φησὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην, καὶ κρίνόν με
 κατὰ τὴν ἀκακίαν τὴν οὔσαν ἐπ' ἐμοί. Τὸ μὲν δι-
 καίωμά μου τῇ ἀσθενείᾳ παρεξετάζων τῇ ἀνθρω-
 πίνῃ, οὕτω κρίνόν με· τὴν δὲ ἀπλότητα τῶν τρό-
 πων μου καταμαθὼν, μὴ ὥς ἐντρεχῇ με, μηδὲ ὥς
 εὐπερίβλεπτον εἰς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, οὕτως C
 ἁμαρτάνοντά με καταδικάσης. Συντελεσθήτω δὴ
 πονηρία ἁμαρτωλῶν. Ἀντικρυς μαθητῆς ἐστὶ τῶν
 εὐαγγελικῶν προσταγμάτων ὁ ταῦτα εὐχόμενος.
 Προσεύχεται γὰρ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτόν,
 ἀξιῶν πέρατι καὶ ὄρω τινὲ τὴν πονηρίαν τῶν ἁμαρ-
 τανόντων περιγραφῆναι. Ὡσπερ ἂν εἴ τις ὑπὲρ τῶν
 χαμνόντων τὸ σῶμα προσευχόμενος λέγοι, συντελε-
 σθήτω δὴ ἡ νόσος τῶν χαμνόντων. Ἴνα γὰρ μὴ ἐπὶ
 πλέον ἔρπουσα ὥς γάγγραινα νομὴν λαμβάνῃ ἢ
 ἁμαρτία, εὐχεται παρὰ Θεοῦ, στήναι καὶ ὀρισθῆναι
 τὴν ἐπὶ πλέον χύσιν τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἀγαπῶν τοὺς
 ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ καλῶς ποιεῖν τοὺς μισοῦντας D
 βουλόμενος, καὶ διὰ τοῦτο προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν
 ἐπηρεαζόντων αὐτόν. Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον. Εὐ-

θῆς ὁ δίκαιος ὀνομάζεται· καὶ εὐθὺς ἡ καρδία ἡ κατωρθωμένη. Τί οὖν βούλεται ἐνταῦθα ἡ προσευχή τῷ προφῆτῃ; Εὐχεται γὰρ τὸν ἤδη ἔχοντα τὴν εὐθύτητα κατευθύνεσθαι. Οὐ γὰρ ἂν τις εἴποι εἶναι τι ἐν τῷ δικαίῳ σκολιὸν οὐδὲ διεστραμμένον οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Τάχα δὲ ἀναγκαῖα ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἡ αἵτησις, ἵνα τὸ κατὰ πρόθεσιν αὐτοῦ εὐθὺς καὶ τὸ ἀδιάστροφον τῆς γνώμης, τοῦτο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ χειραγωγίᾳ κατευθυνθῇ, ὥς μῆτε ὑπὸ

Ε ἀσθενείας αὐτὸν ἀπονεῦσαι ποτε τοῦ οἰονεῖ κανόνος τῆς ἀληθείας, μῆτε ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας τοῖς ἐνδιαστροφικοῖς δόγμασι παραβλαβῆναι. Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεὸς δικαίως. Ἐπειδὴ καρδίαν ἡ Γραφή πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ παραλαμβάνει, νεφροὺς δὲ πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ σημαίνει· ὅτι, ὁ Θεὸς, κρίνόν με ἐπὶ τε τοῖς δόγμασιν οἷς ἔχω περὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐπὶ τοῖς κινήμασι τοῖς παθητικοῖς· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐτασμός κυρίως ἐστὶν ἡ μετὰ πασῶν βασάνων προσαγομένη ἔρευνα παρὰ τῶν κριτῶν τοῖς ἐξεταζομένοις, ἵνα οἱ κρύπτοντες παρ' ἑαυτοῖς τὰ ἐπιζητούμενα, τῇ ἀνάγκῃ τῶν πόνων εἰς τὸ

104 ἐμφανὲς καταστήσωσι τὸ λανθάνον. Ἐν γὰρ τοῖς

Λ ἀπαραλογίστοις ἐξετασμοῖς τοῦ κριτοῦ ἐτάζονται μὲν ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἐτάζονται δὲ καὶ αἱ πράξεις. Μηδεὶς οὖν προλαμβάνετω τὸν ἀληθινὸν κριτὴν, μηδὲ πρὸ καιροῦ τις κρίνέτω, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. Ἐν οὖν τῷ

ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεὸς τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον ἀναφαίνει. Ἡτάσθη μὲν οὖν ἡ καρδιά τοῦ Ἀβραάμ, εἰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ὅτε ἐκελεύσθη ὀλοκαύτωμα ἀνενεγκεῖν τὸν Ἰσαάκ, ἵνα φανῇ ὅτι οὐκ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν ὑπὲρ τὸν Θεόν. Ἡτάσθη δὲ καὶ Β Ἰακώβ ἐπιβουλευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, ἵνα λάμψῃ ἐν τοσούτοις ἁμαρτήμασι τοῦ Ἡσαῦ μὴ ἀμβλυνομένη αὐτοῦ ἡ φιλαδελφία. Τούτων μὲν οὖν αἱ καρδίαὶ ἠτάσθησαν· νεφροὶ δὲ ἠτάσθησαν τοῦ Ἰωσήφ, ὅτε, ἐπιμανείσης αὐτῷ τῆς ἀκολάστου δεσποίνης, τὸ σεμνὸν τῆς σωφροσύνης τῆς ἀσχήμενος ἡδονῆς προετίμησεν. Εἰς τοῦτο δὲ ἠτάσθη, ἵνα οἱ θεαταὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ σύνθωνται δικαίως ἀπονεομένην αὐτῷ τὴν τιμὴν, διὰ τὸ ἐν μεγάλοις δοκιμαστηρίοις ὑπερλάμψαι αὐτοῦ τὴν σεμνότητα.

Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. Κυρίως ἐν πολέμοις κατὰ τὰς ἐφόδους τῶν ἐναντίων τὰς βοηθείας C ἐπιζητοῦσιν οἱ πολεμούμενοι. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ὁ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ἑαυτοῦ ἐπαισθανόμενος, καὶ τὸν ἐφεστῶτα αὐτῷ κίνδυνον παρὰ τῶν περιστρατοπεδευομένων αὐτὸν πολεμίων ὄρων, ἔρεϊ· ἡ βοήθειά μου οὐκ ἐκ πλούτου, οὐδὲ ἐκ σωματικῶν ἀφορμῶν, οὐδὲ ἐκ δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἐμῆς, οὐδὲ ἐκ συγγενείας ἀνθρωπίνης, ἀλλ' Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ποταπὴν δὲ συμμαχίαν ἀποστελλεῖ τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν ὁ Κύριος, ἀλλαχοῦ μεμαθήκαμεν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος, Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς. Καὶ ἀλλαχοῦ· Ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με. Τοῦ σώ- D

ζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Εὐθύς ἐστι τῇ καρδίᾳ ὁ τὸν λογισμὸν μὴ ἔχων βλέποντα πρὸς ὑπερβολὴν μηδὲ ἔλλειψιν, ἀλλ' ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς. Ὁ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀνδρίας ἐπὶ τὸ ἔλαττον παρεκκλίνας, κατὰ δειλίαν διαστρέφεται· ὁ δὲ ἐπὶ πλεόν ὑπερταθείς, ἐπὶ τὴν θρασύτητα ἀποκλίνει. Διόπερ τούτους σχολιοὺς ἡ Γραφή ὀνομάζει, τοὺς ταῖς ὑπερβολαῖς καὶ ἔλλειψεσι τοῦ μέσου διαμαρτάνοντας. Ὡς περ γὰρ σχολιὰ γραμμῇ γίνεται, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ κυρτὸν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὸ κοῖλον τῆς εὐθείας διακλασθείσης· οὕτω καὶ σχολιὰ καρδία, νῦν μὲν ὑψουμένη δι' ἀλαζονείαν, νῦν δὲ ταπεινουμένη διὰ λύπας καὶ συστολάς. Διόπερ φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής, ὅτι Διεστραμμένον οὐ κατευθυνθήσεται. Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Τοῦτο ἔοικεν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ποτε ταραχθισομένους ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ὁ προφήτης διαλέγεσθαι, οἷον εἰ καταστέλλων τῶν ἀνθρώπων τὴν ταραχὴν, μὴ ποτε ἀπιστήσωσι τῇ περὶ τῶν ὅλων προνοίᾳ, ὀρῶντες ἀνεκδίκητον πατέρα

105 ἐπὶ υἱοῦ ἐπαναστάσει, καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀβεσ-

Α σαλὼμ εὐοδουμένην ἐν οἷς προέθετο. Διορθούμενος οὖν αὐτῶν τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀνόητον, διεμαρτύρατο αὐτοῖς. Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Οὐκ ἀκρίτως τι γίνεται τῶν γινομένων, ἀλλὰ τοῖς ἑκάστου μέτροις ἀγχιμετρεῖ ὁ Θεός, οἷς προλαβὼν ἀπεμέτρησε τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις. Ἐπεὶ οὖν πέπρακται μοί τις ἁμαρτία, κατὰ

τὴν ἀξίαν τὴν ἑμαυτοῦ ἀντιλαμβάνω. Μὴ τοίνυν λα-
 λείτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν· ὁ γὰρ Θεὸς κριτὴς
 δίκαιος. Μὴδὲ οὕτω ταπεινῶς διανοεῖσθε περὶ B
 Θεοῦ, ὥστε οἶεσθαι αὐτὸν ἀτονεῖν πρὸς τὴν ἐκδί-
 κησιν· καὶ γὰρ καὶ ἰσχυρὸς ἐστι. Τίς οὖν ἡ αἰτία
 τοῦ μὴ ταχεῖαν ἐπάγεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσι τὴν
 τιμωρίαν; Διότι μακρόθυμός ἐστι, Μὴ ὀργὴν ἐπά-
 γων καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῇτε,
 τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει. Ἀπειλητικὸς ὁ λό-
 γος, εἰς ἐπιστροφὴν ἐνάγων τοὺς βραδεῖς εἰς μετά-
 νοιαν. Οὐκ εὐθὺς ἀπειλεῖ τὰ τραύματα καὶ τὰς
 πληγὰς καὶ τοὺς θανάτους· ἀλλὰ στιλβωσιν ὅπλων,
 καὶ οἶονεῖ παρασκευὴν τινα πρὸς τὴν ἄμυναν. Ὡς-
 περ γὰρ οἱ διασμήχοντες τὰ ὅπλα, τὴν ἐπὶ τὸν
 πόλεμον ὁρμὴν διὰ τούτου παραδηλοῦσιν· οὕτω καὶ
 τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τὸ τιμωρεῖσθαι κίνησιν ἐμφῆναι C
 βουλόμενος ὁ λόγος, στιλβοῦν ἔφησεν αὐτοῦ τὴν
 ῥομφαίαν. Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν
 αὐτὸ, καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκευὴ θανάτου. Οὐ
 νευρά τίς ἐστιν ἡ διατείνουσα τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ,
 ἀλλὰ κολαστικὴ δύναμις, ποτὲ μὲν ἐντεινομένη,
 ποτὲ δὲ ἀνιεμένη. Τῷ οὖν ἁμαρτάνοντι ἀπειλεῖ ὁ
 λόγος, ὅτι ἔτοιμα αὐτῷ ἐστὶ τὰ μέλλοντα εἰς κό-
 λασιν ἀποπέμπεσθαι, ἐὰν ἐπιμένῃ τῇ ἁμαρτίᾳ.
 Ἡτοίμασται γὰρ ἐν τῷ τόξῳ σκευὴ θανάτου. Σκευὴ
 δὲ θανάτου, δυνάμεις εἰσὶν ἀφανιστικαὶ τῶν ἐχθρῶν
 τοῦ Θεοῦ. Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργά-
 σατο. Ὡς περ τὸ πῦρ τῇ καιομένῃ ὕλῃ παρὰ τοῦ D
 κτίσαντος ἐξειργάσθη· οὐ γὰρ διὰ τὸν ἀδάμαντα
 ἐκτίσθη τὸν μὴ τηχόμενον ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ διὰ

τὰ ξύλα τὰ κατακαϊόμενα· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ
 βέλη ταῖς εὐκαταπρήστοις ψυχαῖς, ὧν πολὺ τὸ
 ὑλικὸν καὶ τὸ πρὸς ἀφανισμόν ἐπιτήδειον συνεί-
 λεκται, παρ' αὐτοῦ κατειργάσθη. Οἱ οὖν προλα-
 βόντες καὶ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ πεπυρωμένα βέλη
 τοῦ διαβόλου, οὗτοι δέχονται τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ.
 Διὰ τοῦτό φησι, Ἐὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς ἤδη καιομέ-
 νοις ἐξειργάσατο. Καίουσι δὲ ψυχὴν ἔρωτες σαρ-
 κικοὶ, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ διάπυροι ὄργαι,
 καὶ λῦπαι φλέγουσαι καὶ ἐκτῆκousαι τὴν ψυχὴν,
 E καὶ φόβοι οἱ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ μέντοι ἄτρω-
 τος ὑπὸ τῶν τοῦ ἐχθροῦ βελῶν, καὶ ἐνδεδυμένος
 τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, τῶν θανατηφόρων βελῶν
 ἀπείρατος διαμένει.

Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ
 ἔτεκεν ἀνομίαν. Ὡς μὲν πρὸς τὴν τάξιν δοκεῖ συγ-
 κεχυμένως ἡ λέξις ἔχειν. Ἐπειδὴ πρῶτον αἱ κύου-
 σαι συλλαμβάνουσιν, εἴτα ὠδίνουσι, τελευταῖον δὲ
 τίκτουςιν. Ἐνταῦθα δὲ, πρῶτον ἡ ὠδὴν, εἴτα ἡ σύλ-
 ληψις, εἴτα ὁ τοκετός. Πρὸς δὲ τὴν τῆς καρδίας
 σύλληψιν ἐμφαντικώτατα ἔχει. Αἱ γὰρ ἄλογοι τῶν
 ἀκολάστων ὀρμαὶ, καὶ αἱ μανικαὶ καὶ παροιστρῶ-
 106 A σαι ἐπιθυμίαι, ὠδῖνες ἐλέχθησαν, διὰ τὸ μετὰ δξύ-
 τητος καὶ πόνου ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ. Κατὰ δὲ τὴν
 τοιαύτην ὀρμὴν, ὁ περικρατῆς τῶν πονηρῶν μὴ
 γενόμενος βουλευμάτων, συνέλαβε πόνον· καὶ ὁ τὴν
 ἐν τῇ καρδίᾳ κακίαν διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων
 ἐκκαύσας, ἔτεκε τὴν ἀνομίαν. Ἔοικε δὲ ταῦτα
 λέγειν αἰσχυνόμενος ἐπὶ τῷ πατὴρ εἶναι παιδὸς
 παρανόμου. Οὐκ ἐμὸς, φησὶν, ὁ παῖς, ἀλλὰ τοῦ

πατὴρ γέγονεν υἱός, ὃ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν
 εἰσεποίησε. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, Ὁ ποιῶν τὴν
 ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται. Ἰδοὺ οὖν
 ὠδίνησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀδικίας, καὶ συνέλαβεν αὐ- B
 τὸν, οἶονει ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἑαυτοῦ ὑπὸ τὰ
 σπλάγχνα τῆς ἰδίας διαθέσεως ἤγαγε καὶ ἐκυφό-
 ρησεν αὐτὸν ὁ διάβολος· εἶτα ἀπεγέννησεν αὐτὸν,
 ἐκφανῇ τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καταστήτας, διότι πᾶσι
 προεκηρύχθη ἡ κατὰ τοῦ πατρὸς ἐπανάστασις. Λάκ-
 κων ὥρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν. Οὐ πάνυ ἐπὶ κα-
 λοῦ εὐρίσκομεν τὸ ὄνομα τοῦ λάκκου τεταγμένον ἐν
 ταῖς θείαις Γραφαῖς· ὡς οὐδὲ τὸ φρέαρ ὕδατος ἐπὶ
 χειρόνος. Λάκκος μὲν γάρ ἐστιν εἰς ὃν ἐβλήθη ὑπὸ
 τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἰωσήφ. Καὶ ὅτε πατάσσεται
 Ἀπὸ πρωτοτόκου Φαφαῶ, ἕως πρωτοτόκου τῆς C
 αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ. Καὶ ἐν τοῖς Ψαλ-
 μοῖς· Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς
 λάκκον. Καὶ ἐν τῷ Ἱερεμῖα φησὶν· Ἐμὲ ἐγκατέ-
 λιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς
 λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ
 συνέχειν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Δανιήλ λάκκος λεόντων
 ἀναγέγραπται, εἰς ὃν ῥίπτεται Δανιήλ. Φρέαρ δὲ
 ὀρύσσει Ἀβραάμ· καὶ οἱ παῖδες τοῦ Ἰσαάκ· καὶ ἐπὶ
 φρέαρ ἐξελθὼν ἀνεπαύετο Μωϋσῆς. Καὶ ἐντολὴν
 λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος, πίνειν ὕδατα ἀπὸ
 ἡμετέρων ἀγγείων, καὶ ἀπὸ ἡμετέρων φρεάτων
 πηγῆς. Καὶ ὁ Σωτὴρ παρὰ τῷ φρέατι τῇ Σαμα-
 ρείτιδι περὶ θείων μυστηρίων διαλέγεται. Τὴν δὲ D
 αἰτίαν τοῦ ἐπὶ χειρόνων μὲν τοὺς λάκκους τετάχθαι,
 ἐπὶ κρείττωνων δὲ τὰ φρέατα, νομίζομεν ταύτην

ὑπάρχειν. Ἐπίκτητον τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς λάκκοις, πίπτον ἐξ οὐρανοῦ· ἐν δὲ τοῖς φρέασι φλέβες ὑδάτων κεχωσμένοι, πρὶν ὀρυχθῆναι τοὺς τόπους, φανεροῦνται, περιαιρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χωμάτων, καὶ οἷα σήδποτε οὐσίας ἐπικειμένης, ἥτις πᾶσά ἐστι γῆ. Καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τοίνυν ἐστὶν οἷον εἰ ὀρυγμα ἐν αἷς καταπίπτει τὰ κρεῖττονα μεταβάλλοντα καὶ παραχαραττόμενα, ὅτε τις τὰς περὶ τῶν καλῶν ἐννοίας πεσούσας εἰς αὐτὸν τρέπει,

E ἐπὶ τὸ κακουργότερον αὐτὰς διαστρέφων, καὶ ἐπὶ τὰ ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲν οἰκεῖον βεβουλευμένος ἔχειν καλόν. Καὶ πάλιν φρέατα, ὅτε, περιαιρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χειρόνων, ἀναλάμπει φῶς καὶ πηγὴ ὕδατος ἐν λόγῳ καὶ δόγμασι ποτίμου. Διὰ τοῦτο ἕκαστον ἑαυτῷ φρέαρ κατασκευάσαι ἀναγκαῖον, ἵνα τηρήσῃ τὴν προειρημένην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν, Πίνει ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγχείων, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς. Οὕτω γὰρ χρηματίσομεν τέχνα τῶν ὀρυζάντων τὰ φρέατα, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Λάκκον δὲ οὐ ποιητέον, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὸ ὀρυγμα, κατὰ τὸ ἐνθάδε εἰρημένον, μηδὲ ἀκούσωμεν τὰ ἐν τῇ Ἱερεμίᾳ ἐπ' ὀνειδισμῷ τῶν ἁμαρτανόντων ἀναγεγραμμένα, τοῦ Θεοῦ λέγοντος περὶ αὐτῶν ὁ καὶ πρὸ

107 βραχέως παρεθέμεθα. Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν
A ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ αὐτοῖς συνέχειν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ

τεσσαρεσκαιδεκάτου Ψαλμοῦ, καὶ κατὰ τοχιζόντων.

Χθές εἰς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον Ψαλμὸν ὑμῖν
 διαλεγόμενοι, ἐξικέσθαι πρὸς τὸ πέρας τοῦ λόγου
 ὑπὸ τῆς ὥρας οὐκ ἐπετράπημεν. Νῦν δὲ ἤχομεν εὐ- B
 γνώμονες ὀφειλέται τὰ χρέα τῶν ἐλλειφθέντων ὑμῖν
 ἀποτινύντες. Ἔστι δὲ τὸ λειπόμενον βραχὺ μὲν τὸ
 ἀκοῦσαι, ὥστε οὕτως δόξαι, καὶ ἴσως τοὺς πολλοὺς
 ὑμῶν καὶ παρέλαθεν, ὥς μηδὲ παραλελειφθαί τε
 τοῦ Ψαλμοῦ νομισθῆναι. Μεγάλην μέντοι πρὸς τὰ
 τοῦ βίου πράγματα δύναμιν ἔχειν τὴν βραχεῖαν ταύ-
 την λέξιν καταμαθόντες, οὐκ ᾤθημεν δεῖν παρεῖ-
 ναι τὸ ἐκ τῆς ἐξετάσεως χρήσιμον. Ὑπογράφων
 τῷ λόγῳ τὸν τέλειον ὁ προφήτης, τὸν τῆς ἀσα-
 λεύτου ζωῆς ἐπιθήσεσθαι μέλλοντα, ἐν τοῖς ἀνδρα-
 γαθήμασιν ἀπηρίθμησε τὸ, ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ C
 τόκῳ μὴ δοῦναι. Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς διαθέβλη-
 ται ἡ ἁμαρτία αὕτη. Ὁ τε γὰρ Ἰεζεκιήλ ἐν τοῖς
 μεγίστοις τῶν κακῶν τίθεται τόκον λαβεῖν καὶ
 πλεονασμόν· καὶ ὁ νόμος διαρρήδην ἀπαγορεύει· Οὐκ
 ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου. Καὶ
 πάλιν φησί· Δόλος ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ.
 Καὶ περὶ πόλεως δὲ τῆς ἐν πλήθει κακῶν εὐθη-
 νουμένης ὁ Ψαλμὸς τί φησιν; Οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν
 πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος. Καὶ νῦν χαρα-
 κτηριστικὸν τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον τελειώσεως τὸ

- αὐτὸ τοῦτο παρείληφεν ὁ προφήτης λέγων, Τὸ ἀρ-
D γύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ. Τῷ ὄντι γὰρ
ἀπανθρωπίας ὑπερβολὴν ἔχει, τὸν μὲν τῶν ἀναγ-
καίων ἐνδεῶς ἔχοντα ζητεῖν δάνεισμα εἰς παραμυ-
θίαν τοῦ βίου, τὸν δὲ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ κεφαλαίῳ,
ἀλλ' ἐπινοεῖν ἐκ τῶν συμφορῶν τοῦ πένητος προσ-
όδους ἑαυτῷ καὶ εὐπορίας συνάγειν. Ὁ μὲν οὖν
Κύριος ἐναργῶς ἡμῖν διετάξατο λέγων, Καὶ τὸν
θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς· ὁ
δὲ φιλάργυρος ὄρων ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἄνδρα κατα-
καμπτόμενον πρὸ τῶν γονάτων ἱκετεύοντα, τί οὐ
ποιοῦντα ταπεινόν; τί οὐ φθεγγόμενον; οὐκ ἔλεεῖ
παρ' ἀξίαν πράττοντα· οὐ λογίζεται τὴν φύσιν,
E οὐκ ἐνδίδωσι ταῖς ἱκεσίαις, ἀλλ' ἄκαμπτος καὶ ἀμεί-
λικτος ἕστηκεν, οὐ ταῖς δεήσεσιν εἰκων, οὐ δάκρυ-
σιν ἐπικλόμενος, ἐπιμένων τῇ ἀρνήσει, ἐξομνύμε-
νος καὶ ἐπαρώμενος ἑαυτῷ, ἥ μὴν ἀπορεῖν παντε-
λῶς χρημάτων, καὶ περισκοπεῖν καὶ αὐτὸς εἴ τινα
εὗροι τῶν δανειζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ ψεῦδος
διὰ τῶν ὄρκων, κακὸν παρεμπόρευμα τῆς ἀπαν-
θρωπίας τὴν ἐπιτοκίαν προσκτώμενος. Ἐπειδὴν δὲ
ὁ ζητῶν τὸ δάνειον τόκων μνησθῇ, καὶ ὑποθήκας
ὀνομάσῃ, τότε καταβαλὼν τὴν ὀφρῦν προσεμει-
¹⁰⁸
A διάσε, καὶ πού καὶ πατρώας φίλας ἀνεμνήσθῃ, καὶ
συνήθῃ εἶπε καὶ φίλον· καὶ, ὀψόμεθα, φησὶν, εἶπου
τί ἐστὶν ἡμῖν ἀποκείμενον ἀργύριον. Ἔστι δὲ πα-
ρακαταθήκη φίλου ἄνδρὸς ἐπ' ἐργασίᾳ παραθεμένου
ἡμῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν βαρεῖς ἐπ' αὐτῷ τοὺς τόκους
ὥρισεν· ἡμεῖς δὲ πάντως ἐπανήσομέν τι, καὶ ἐπ'
ἐλάττωσι τοῖς τόκοις δώσομεν. Τοιαῦτα κατασχη-

ματιζόμενος, καὶ τοιούτοις λόγοις ὑποσαίνων καὶ
 δελεάζων τὸν ἄθλιον, γραμματείοις αὐτὸν προσκα-
 ταδήσας, καὶ πρὸς τῇ καταπονούσῃ πενίᾳ ἔτι καὶ
 τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς προσαφελόμενος ὥχετο.
 Ὁ γὰρ τόκοις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας, ὧν B
 τὴν ἔκτισιν οὐχ ὑφίσταται, δουλείαν αὐθαίρετον
 κατεδέξατο διὰ βίου. Χρήματα, εἶπέ μοι, καὶ
 πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Καὶ εἰ πλουσιώ-
 τερόν σε ἀποφαίνειν ἠδύνατο, τί ἐζήτηι παρὰ τὰς
 θύρας τὰς σάς; Ἐπὶ συμμαχίαν ἐλθὼν, πολέμιον εἵ-
 ρεν. Ἀλεξιφάρμακα περιζητῶν, δηλητηρίοις ἐνέ-
 τυχε. Δέον παραμυθεῖσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν πτω-
 χείαν, σὺ δὲ πολυπλασιάζεις τὴν ἐνδειαν, ἐκχαρ-
 ποῦσθαι ζητῶν τὴν ἔρημον. Ὡςπερ ἂν εἴ τις
 ἰατρὸς πρὸς κάμνοντας εἰσιὼν, ἀντὶ τοῦ ὑγείαν αὐ-
 τοῖς ἐπαναγαγεῖν, ὁ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς C
 δυνάμειος προσαφέλοιτο· οὕτω καὶ σὺ τὰς συμφορὰς
 τῶν ἁθλίων ἀφορμὴν πόρων ποιῇ. Καὶ ὥςπερ οἱ
 γεωργοὶ ὁμβροὺς εὐχονται εἰς πολυπλασιασμόν τῶν
 σπερμάτων, οὕτως καὶ σὺ ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἀν-
 θρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα σοι ἐνεργὰ τὰ χρήματα γέ-
 νηται. Ἀγνοεῖς πλείονα προσθήκην ταῖς ἁμαρτίαις
 ποιούμενος, ἢ τῷ πλούτῳ τὴν αὔξησιν ἀπὸ τῶν
 τόκων ἐπινοῶν; Καὶ ὁ μὲν ζητῶν τὸ δάνεισμα, μέ-
 σος ἀμηχανίας ἀπειλημμένος, ὅταν μὲν πρὸς τὴν
 πενίαν ἀπίδῃ, ἀπογινώσκει τὴν ἔκτισιν, ὅταν δὲ
 πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην, κατατολμᾷ τοῦ δανεί-
 σματος. Εἴτα ὁ μὲν ἠττήθη ὑποκύψας τῇ χρεΐᾳ· D
 ὁ δὲ ἀπέρχεται γραμματείοις αὐτὸν καὶ ἐχεγ-
 γύοις ἀσφαλισάμενος.

Λαβὼν δὲ τὰ χρήματα, τὴν μὲν πρώτην λαμ-
 πρὸς ἔστι καὶ περιχαρὴς, ἄλλοτρίῳ ἄνθει γεγα-
 νωμένος, ἐπισημαίνων τῇ μεταβολῇ τοῦ βίου. Τρά-
 πεζα γὰρ ἀνειμένα, ἐσθῆς πολυτελεστέρα· οἰκείται
 πρὸς τὸ φαιδρότερον ἐξηλλαγμένοι τῷ σχήματι, κό-
 λακες, συμπόται· κηφῆνες οἴκων μυρίοι. Ὡς δὲ
 τὰ μὲν χρήματα ὑποβρεῖ, ὁ δὲ χρόνος προϊὼν τοὺς
 τόκους ἑαυτῷ συμπροάγει, οὐ νύκτες ἐκείνῳ ἀνά-
 παυσιν φέρουσιν, οὐχ ἡμέρα φαιδρὰ, οὐχ ἥλιος
 E τερπνός, ἀλλὰ δυσχεραίνει τὸν βίον, μισεῖ τὰς
 ἡμέρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπειγομένας, φοβεῖται
 τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας. Κὰν καθεύδῃ, ἐνύ-
 πνιον βλέπει τὸν δανειστὴν, κακὸν ὄναρ, τῇ κεφα-
 λῇ παριστάμενον· κὰν γρηγορῇ, ἔννοια αὐτῷ καὶ
 φροντίς ὁ τόκος ἔστί. Δανειστοῦ, φησὶ, καὶ χρεω-
 φειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις, ἐπισκοπὴν ἀμ-
 φοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος. Ὁ μὲν ὥσπερ κύων
 ἐπιτρέχει τῇ ἄγρᾳ· ὁ δὲ ὥσπερ ἔτοιμον θήραμα
 καταπτήσσει τὴν συντυχίαν. Ἀφαιρεῖται γὰρ αὐτοῦ
 τὴν παρρῆσίαν τὸ πένεσθαι. Ἀμφοτέροις ἡ ψῆφος
 109 ἐπὶ δακτύλων· τοῦ μὲν χαίροντος ἐπὶ τῇ αὐξήσει
 A τῶν τόκων, τοῦ δὲ στενάζοντος ἐπὶ τῇ προσθήκῃ
 τῶν συμφορῶν. Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων· του-
 τέστι, τὰς οἰκείας ἀφορμὰς περισκόπει, μὴ ἐπ' ἄλ-
 λοτρίας πηγὰς βάδιζε, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λιβάδων σύν-
 αγε σεαυτῷ τὰς παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλ-
 κώματα, ἐσθῆτα, ὑποζύγιον, σκεύη παντοδαπά;
 Ταῦτα ἀπόδου· πάντα προέσθαι κατάδεξαι, πλὴν
 τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' αἰσχύνουμαι αὐτὰ δημοσιεύειν,
 φησὶν. Τί οὖν ὅτι μικρὸν ὕστερον ἄλλος αὐτὰ προκο-

μίσει, καὶ ἀποκηρύξει τὰ σὰ, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς
 σοῖς ἐπευνώνιζον αὐτὰ διαθήσεται; Μὴ βάδιζε ἐπ’
 ἀλλοτρίας θύρας. Φρέαρ γὰρ τῷ ὄντι στενὸν τὸ B
 ἀλλότριον. Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν
 χρεῖαν παραμυθήσασθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς
 ἀλλοτρίοις, ὕστερον πάντων δμοῦ τῶν προσόντων
 ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἔχεις ὅθεν ἀποδῶς, τί
 οὐχὶ τὴν παροῦσαν ἐνδειαν ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν
 διαλύεις; Εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν
 κακῷ θεραπεύεις. Μὴ δέξῃ πολιορκοῦντά σε δανει-
 στήν. Μὴ ἀνάσχη ὥσπερ ἄλλο τι θήραμα ἀναζη-
 τεῖσθαι καὶ ἐξιχνεύεσθαι. Ψεύδους ἀρχὴ τὸ δανεί-
 ζεσθαι· ἀχαριστίας ἀφορμὴ, ἀγνωμοσύνης, ἐπιор-
 χίας. Ἄλλα ῥήματα τοῦ δανειζομένου, καὶ ἄλλα
 τοῦ ἀπαιτουμένου. Εἴθε σοι μὴ ἀπήντησα τότε, ἥδη C
 ἂν εὔρον τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς
 ἀνάγκης. Οὐχὶ δὲ ἄκοντός μου ἐνέβαλες τῇ χειρὶ
 τὰ χρήματα; Ὑπόχαλκον δέ σου τὸ χρυσίον, καὶ
 παρακεκομμένον τὸ νόμισμα. Εἴτε οὖν φίλος ὁ δα-
 νεῖζων, μὴ ζημιωθῆς αὐτοῦ τὴν φιλίαν· εἴτε ἐχθρὸς,
 μὴ γένη τῷ δυσμενεῖ ὑποχείριος. Μικρὸν ἐγκαλλω-
 πιστάμενος τοῖς ἀλλοτρίοις, ὕστερον καὶ τῶν πα-
 τρώων ἐκστήσῃ. Πένης εἶ νῦν, ἀλλ’ ἐλεύθερος. Δα-
 νεισάμενος δὲ, οὔτε πλουτήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν
 ἀφαιρεθήσῃ. Δοῦλος τοῦ δεδανεικότος ὁ δανεισάμε-
 νος, καὶ δοῦλος μισθοφόρος ἀπαραίτητον φέρων
 τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες λαμβάνοντες ἡμεροῦνται· D
 ὁ δὲ δανειστής λαμβάνωνν προσηρεθίζεται. Οὐ γὰρ
 παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεόν ἐπιζητεῖ. Ἐὰν
 ὁμνύης, οὐ πιστεύει· ἐρευνᾷ τὰ ἐνδον, τὰ συναλ-

λάγματά σου πολυπραγμονεῖ. Ἐὰν προίῃς τοῦ δωματίου, ἔλκει πρὸς ἑαυτὸν καὶ κατασύρει· ἐὰν ἔνδον σεαυτὸν κατακρύψῃς, ἐφέστηκε τῇ οἰκίᾳ, καὶ θυροκρυσσεῖ. Ἐπὶ γαμετῆς καταισχύνει, ἐπὶ φίλων καθυβρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἄγχει· κακὸν συνάντημα ἑορτῆς· ἀβίωτόν σοι κατασκευάζει τὸν βίον. Ἀλλὰ μεγάλη, φησὶν, ἡ ἀνάγκη, καὶ οὐδεὶς

Ε πόρος χρημάτων ἕτερος. Τί οὖν τὸ ὄφελος ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Πάλιν γὰρ ἥξει σοι ἡ πενία ὥσπερ ἀγαθὸς δρομεὺς, καὶ ἡ αὐτὴ ἀνάγκη μετὰ προσθήκης παρέσται. Τὸ γὰρ δάνος οὐκ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικρὰν ἀναβολὴν τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Σήμερον πάθωμεν τὰ ἐκ τῆς ἐνδείας δυσχερῆ, καὶ μὴ ἀποτιθώμεθα εἰς τὴν αὐριον.

110 **Α** Μὴ δανεισάμενος μὲν ὁμοίως ἔσῃ πένης καὶ σήμερον καὶ πρὸς τὸ ἐφεξῆς· δανεισάμενος δὲ χαλεπώτερον ἐκτρυχωθήσῃ, τοῦ τόκου τὴν πενίαν προσεπιτείναντος. Καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ σοι πτωχεύοντι· ἀκούσιον γὰρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύθυνος ᾖς, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ μέμψεταιί σου τῇ ἀβουλίᾳ.

Μὴ οὖν πρὸς τοῖς ἀκουσίοις κακοῖς ἔτι καὶ αὐθαίρετον κακὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας ἐπισπασώμεθα. Νηπίας φρενὸς μὴ ἐκ τῶν παρόντων ἑαυτὸν περιστέλλειν, ἀλλ' ἀδήλοισι ἐλπίσιν ἐπιτρέψαντα φανερᾶς βλάβης καὶ ἀναντιρρήτου κατατολμαῖν. Ἦδη

Β βούλευσαι πόθεν ἀποτίσεις. Ἀφ' ὧν λαμβάνεις; Ἀλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ τοὺς τόκους λογίσῃ, πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσοῦτον πολυπλασιασθήσεται, ὥστε ἰδίᾳ μὲν σου θεραπεύειν τὴν χρεῖαν, ἰδίᾳ δὲ ἐκπλη-

ροῦν τὸ κεφάλαιον, ἔξωθεν δὲ καὶ τόκους ἀπογεννᾷν;
 Ἄλλ' οὐκ ἐξ ὧν λαμβάνεις ἀποδώσεις τὸ δάνειον.
 Ἐτέρωθεν δέ; Ἐκείνας οὖν ἀναμένωμεν τὰς ἐλπίδας,
 καὶ μὴ ἔλθωμεν, ὥσπερ οἱ ἰχθύες, ἐπὶ τὸ δέλεαρ.
 Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι μετὰ τῆς τροφῆς τὸ ἄγκιστρον
 καταπίνουσιν, οὕτως καὶ ἡμεῖς διὰ τὰ χρήματα
 τοῖς τόκοις περιπειρόμεθα. Οὐδεμίαν αἰσχύνην τὸ
 πένεσθαι προξενεῖ. Τί οὖν τὰ ἐκ τοῦ ὀφείλειν ὀνειδῇ
 ἑαυτοῖς προστιθέμεθα; Οὐδεὶς τραύματα τραύματι
 θεραπεύει, οὐδὲ κακῷ τὸ κακὸν ἰᾶται, οὐδὲ πενίαν
 τόκοις ἐπανορθοῦται. Πλούσιος εἶ; Μὴ δανεῖζου.
 Πένης εἶ; Μὴ δανεῖζου. Εἰ μὲν γὰρ εὐπορεῖς, οὐ
 χρήζεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτί-
 σεις τὸ δάνειον. Μὴ δῶς σεαυτοῦ τὸν βίον εἰς ὑστε-
 ρουλίαν, μήποτε μακαρίσης τὰς πρὸ τῶν τόκων
 ἡμέρας. Ἐνὶ τούτῳ διαφέρωμεν τῶν πλουτούντων
 οἱ πένητες, τῇ ἀμεριμνίᾳ. Καὶ καταγελῶμεν αὐ-
 τῶν ἀγρυπνούντων, αὐτοὶ καθεύδοντες· καὶ τῶν
 συνεστώτων αἰεὶ καὶ φροντιζόντων, αὐτοὶ ἀφρον-
 τιστοῦντες καὶ ἀνειμένοι. Ὁ μέντοι ὀφείλων, καὶ
 πένης ἐστὶ καὶ πολυμέριμνος· αὔπνος νύκτωρ, αὔ-
 πνος μεθ' ἡμέραν, σύννους πάντα τὸν χρόνον· νῦν
 μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ἀποτιμώμενος, νῦν δὲ τὰς
 οἰκίας τὰς πολυτελεῖς, τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων,
 τὰς ἐσθῆτας τῶν ἐντυγχανόντων, τὰ σκεύη τῶν
 ἐστιώντων. Εἰ ταῦτα ἐμὰ ἦν, φησὶν, ἀπεδιδόμην
 τόσου καὶ τόσου, καὶ ἀπηλλασσόμην τοῦ τόκου.
 Ταῦτα αὐτοῦ καὶ νύκτωρ ἐγκαθέζεται τῇ καρδίᾳ,
 καὶ μεθ' ἡμέραν τὰς ἐννοίας κατεῖληφεν. Ἐὰν τὴν
 θύραν πατάξης, ὁ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην. Σφο- Ε

δρῶς εἰσέδραμέ τις· τοῦ δὲ ἐπάταξεν ἡ καρδία. Ὑλακτεῖ δὲ κύων; Ὁ δὲ ἰδρῶτι περιβρεῖται, καὶ ἀγωνία συνέχεται, καὶ περισκοπεῖ πόθεν φύγη. Ὅταν ἡ προθεσμία προσάγῃ, μεριμνᾷ τί ψεύσεται· ποῖαν πλασάμενος πρόφασιν τὸν δανειστήν διακρούσεται. Μὴ μόνον λαμβάνοντα σεαυτὸν ἐννοεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτούμενον. Τί πολυτόκῳ θηρίῳ σεαυτὸν παραzeugνύεις; Τοὺς λαγρούς φασὶ καὶ
 111 **Α** τίκτειν ὁμοῦ καὶ τρέφειν καὶ ἐπικυΐσκεσθαι. Καὶ τοῖς τοκογλύφοις τὰ χρήματα ὁμοῦ δανείζεται καὶ γεννᾶται καὶ ὑποφύεται. Οὐπω γὰρ ἐδέξω εἰς χεῖρας, καὶ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπητήθης τὴν ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθὲν, ἕτερον κακὸν ἐξέθρεψε, κακῆϊνο ἕτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἀπειρον. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ταύτης ἡξίωται τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πλεονεξίας. Τόκος γὰρ, ὡς οἶμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν τοῦ κακοῦ προσηγόρευται. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ὠδῖνας καὶ λύπας, ἃς ἐμποιοῦν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανεισμένων πέφυκεν. Ὡς γὰρ ἡ ὠδὶς τῇ τικτούσῃ, οὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἔκγονον. Ταῦτα λεγέσθω γεννήματα ἐχιδνῶν, τὰ τῶν τόκων ἀποκυήματα. Τὰς ἐχιδνας λέγουσι τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθιούσας τίκτεσθαι. Καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους τῶν ὀφειλόντων ἐκφαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ φύεται, καὶ τὰ ζῶα χρόνῳ τελεσφορεῖται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον τοῦ τίκτειν ἄρχεται. Τῶν ζώων τὰ ταχὺ τίκτοντα ταχὺ τοῦ γεννᾶν παύεται· τὰ δὲ χρήματα

ταχεῖαν λαμβάνοντα τοῦ πλεονασμοῦ τὴν ἀρχὴν ,
 ἀτέλεστον ἐπιδέχεται τὴν εἰς τὸ πλεῖον προσθήκην.
 Τῶν αὐξανομένων ἕκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον C
 ἀφίκεται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως ἴσταται· τὸ δὲ τῶν
 πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντὶ συμπαραύ-
 ξεται. Τὰ ζῶα, παραδόντα τοῖς ἐκγόνοις τὸ τίκτειν,
 αὐτὰ τῆς κυήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν
 ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τίκτει, καὶ τὰ ἀρχαῖα
 νεάζει. Μὴ σύ γε εἰς πεῖραν ἔλθοις τοῦ ἀλλοκότου τού-
 του θηρίου.

Ἐλεύθερον ὁρᾷς τὸν ἥλιον. Τί φθονεῖς σεαυ-
 τῷ τῆς παρῤῥησίας τοῦ βίου; Οὐδεὶς πύκτης οὕτω D
 τὰς πληγὰς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ὑποφεύγει, ὥς ὁ
 δανεισάμενος τοῦ χρήστου τὰς συντυχίας, πρὸς
 κίονας καὶ τοίχους ἀποσκιάζων τὴν κεφαλὴν. Πῶς
 οὖν διατραφῶ, φησὶν; Ἐχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην·
 μισθαρνοῦ, διακόνει· πολλαὶ ἐπίνοιαι τοῦ βίου,
 πολλαὶ ἀφορμαί. Ἄλλ' ἀδυνάτως ἔχεις; Προσαίτει
 παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἄλλ' αἰσχρὸν τὸ αἰτεῖν;
 Αἰσχροτέρων μὲν οὖν τὸ δανεισάμενον ἀποστερεῖν.
 Οὐ πάντως νομοθετῶν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑποδει-
 κνύς, ὅτι πάντα σοι τοῦ δανείζεσθαι φορητότερα.
 Ὁ μύρμηξ μὲν δύναται, μήτε προσαιτῶν, μήτε
 δανειζόμενος, διατρέφεσθαι· καὶ μέλισσα τὰ λεί-
 ψανα τῆς οἰκείας τροφῆς βασιλεῦσι χαρίζεται· οἷς E
 οὔτε χεῖρας, οὔτε τέχνας ἢ φύσις ἔδωκεν. Σὺ δὲ
 τὸ εὐμήχανον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, μίαν τῶν πασῶν
 μηχανὴν οὐχ εὐρήσεις πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγω-
 γήν; Καίτοι δρῶμεν οὐχὶ τοῦς τῶν ἀναγκαίων
 ἐνδεεῖς ἐρχομένους ἐπὶ τὸ δάνειον (οὐδὲ γὰρ ἔχουσι

τοὺς πιστεύοντας), ἀλλὰ δανεῖζονται ἄνθρωποι, δαπάναις ἀνειμέναις καὶ πολυτελείαις ἀκάρποις
 112 ἔκτουτος ἐπιδιδόντες, οἱ γυναικεῖαις ἡδυπαθείαις
 Α δουλεύοντες. Ἐμοί, φησὶν, ἐσθῆτα πολυτελῆ καὶ χρυσία, τοῖς παιδίοις κόσμον αὐτοῖς εὐπρεπῆ τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκέταις ἀνθινὰ καὶ ποικίλα τὰ περιβόλαια, τῇ τραπέζῃ δαψίλειαν. Ὁ τὰ τοιαῦτα λειτουργῶν γυναικί, ἐπὶ τὸν τραπεζίτην ἔρχεται, καὶ πρὶν χρήσασθαι τοῖς ληφθεῖσιν, ἄλλον ἐξ ἄλλου μεταλαμβάνει δεσπότην, καὶ μετενδεσμῶν αἰεὶ τοὺς δανεῖζοντας, τῇ συνεχείᾳ τοῦ κακοῦ φεύγει τῆς ἀπορίας τὸν ἔλεγχον. Καὶ ὥσπερ οἱ ὑδριῶντες ἐν ὑπονοίᾳ πολυσαρχίας εἰσὶν, οὕτω καὶ οὗτος ἐν φαντασίᾳ περιουσίας
 Β ὑπάρχει, αἰεὶ λαμβάνων, καὶ αἰεὶ διδούς, καὶ ἐκ τῶν δευτέρων διαλύων τὰ φθάσαντα, τὴν πρὸς τὸ λαμβάνειν ἀξιοπιστίην ἐκ τῆς τοῦ κακοῦ συνεχείας περιποιούμενος ἑαυτῷ. Εἴτα ὥσπερ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ τὸ αἰεὶ προϊστάμενον ἐξερῶντες, καὶ πρὶν παντελῶς καθαρθῆναι δευτέραν τροφήν ἐπεμβαλλόμενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετ' ὀδύνης καὶ σπαραγμῶν· οὕτω καὶ οὗτοι τόκους ἐκ τόκων μεταλαμβάνοντες, καὶ πρὶν ἐκκαθᾶραι τὰ πρῶτα, δεύτερον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς ἑλλοτρίοις ἐναθρυνόμενοι, ὕστερον καὶ τὰ οἰ-
 C κεῖα ὠδύραντο. Ὡ πόσους ἀπώλεσε τὰ ἑλλότρια ἀγαθὰ; Πόσοι ὄναρ πλουτήσαντες ὑπεραπήλαυσαν τῆς ζημίας; Ἀλλὰ πολλοί, φησὶ, καὶ ἐκ δανεισμάτων ἐπλαύτησαν. Πλείους δὲ, οἷμαι, καὶ βρόχων ἤψαντο. Σὺ δὲ τοὺς μὲν πλουτήσαντας βλέ-

πεις, τοὺς δὲ ἀπαγξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν αἰσχύνην μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλχομένους εἰς τὸ πρᾶτῆριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισὶ; Μὴ προσάφελῃ καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν τούτῳ διατήρησον αὐτοῖς τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην ἣν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες. Οὐδεὶς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτέ· ὄφλημα δὲ πατρῶον εἰς δεσμωτήριον ἄγει. Μὴ καταλίπης γραμματεῖον ὥσπερ ἄρὰν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσιν καὶ ἐγγόνους.

Ἀκούετε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβουλευόμεν τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν· ἐγκαρτερεῖν μᾶλλον τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμφορὰς ὑποδέχεσθαι. Εἰ δὲ ἐπέθεσθε τῷ Κυρίῳ, τίς χρεῖα τῶν λόγων τούτων; Τίς δέ ἐστιν ἡ συμβουλή τοῦ Δεσπότου; Δανείζετε παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν. Καὶ ποῖον, φησὶ, τοῦτο δάνεισμα, ὃ τῆς ἀποδόσεως ἐλπίς οὐ συνέζευκται; Νόησον τὴν δύναμιν τοῦ ῥητοῦ, καὶ θαυμάσεις τὴν φιланθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. Ὅταν πτωχῷ παρέχειν μέλλῃς διὰ τὸν Κύριον, τὸ αὐτὸ καὶ δῶρόν ἐστι καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν διὰ τὴν ἀνελπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· δάνεισμα δὲ διὰ τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότου τοῦ ἀποτιννύντος ὑπὲρ αὐτοῦ, δς μικρὰ λαβὼν διὰ τοῦ πένητος, μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδώσει. Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχὸν, δανείζει Θεῷ. Οὐ βούλει τὸν

- πάντων Δεσπότην ὑπεύθυνον ἔχειν σεαυτῷ πρὸς
 τὴν ἔκτισιν; Ἡ τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει πλουσίων
 113 ^Α ἂν τις ὁμολογήσῃ σοι τὴν ὑπὲρ ἐτέρων ἔκτισιν,
 δέχῃ αὐτοῦ τὴν ἐγγύην; Θεὸν δὲ ὑπερεκτιστὴν
 τῶν πτωχῶν οὐ προσίεσαι. Δὸς τὸ εἰκῇ κείμενον
 ἀργύριον, μὴ βαρύνων αὐτὸ ταῖς προσθήκαις,
 καὶ ἀμφοτέροις ἔξει καλῶς. Σοὶ μὲν γὰρ ὑπάρξει
 τὸ ἐκ τῆς φυλακῆς ἀσφαλές. Τῷ δὲ λαβόντι, τὸ
 ἐκ τῆς χρήσεως κέρδος. Εἰ δὲ καὶ προσθήκην
 ἐπιζητεῖς, ἀρκέσθητι τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς
 ὑπὲρ τῶν πενήτων τὸν πλεονασμὸν ἀποτίσει. Παρὰ
 τοῦ ὄντως φιλανθρώπου ἀνάμενε τὰ φιλάνθρωπα.
 Ὅτι γὰρ λαμβάνεις, ταῦτα μισανθρωπίας οὐδεμίαν
 ὑπερβολὴν ἀπολείπει. Ἀπὸ συμφορῶν κερδαίνεις,
 ἀπὸ δακρύων ἀργυρολογεῖς, τὸν γυμνὸν ἄγχεις,
 Β τὸν λιμῶντοντα τύπτεις· ἔλεος οὐδαμοῦ· ἔννοια
 τῆς συγγενείας τοῦ πάσχοντος οὐδεμία· καὶ τὰ
 ἐντεῦθεν κέρδη φιλάνθρωπα ὀνομάζεις. Οὐαὶ οἱ
 λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν,
 καὶ οἱ τὴν μισανθρωπίαν φιλανθρωπίαν προσαγο-
 ρεύοντες. Οὐδὲ τὰ τοῦ Σαμφῶν αἰνίγματα τοιαῦτα
 ἦν, ἃ προεβάλετο τοῖς συμπόταις· Ἀπὸ ἐσθίοντος
 ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύ· καὶ
 ἀπὸ μισανθρώπου ἐξῆλθε φιλανθρωπία. Οὐ συλ-
 λέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς, οὐδὲ ἀπὸ τριβό-
 λων σῦκα, οὐδὲ ἀπὸ τόκων φιλανθρωπίαν. Πᾶν
 γὰρ δένδρον σαπρὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ.
 C Ἑκατοστλόγοι καὶ δεκατηλόγοι τινές, φριχτὰ
 καὶ ἀκουσθῆναι ὀνόματα· μηνιαῖοι ἀπαιτῆται,
 ὥσπερ οἱ τὰς ἐπιληψίας ποιοῦντες δαίμονες, κατὰ

τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτιθέμενοι τοῖς πτω-
χοῖς. Πονηρὰ δόσις ἑκατέρῳ, καὶ τῷ διδόντι, καὶ
τῷ λαμβάνοντι· τῷ μὲν εἰς χρήματα, τῷ δὲ εἰς
αὐτὴν τὴν ψυχὴν φέρουσα τὴν ζημίαν. Ὁ γεωρ-
γὸς τὸν στάχυν λαβὼν, τὸ σπέρμα πάλιν ὑπὸ τὴν
ρίζαν οὐκ ἐρευνᾷ· σὺ δὲ καὶ τοὺς καρποὺς ἔχεις,
καὶ οὐκ ἀφίστασαι τῶν ἀρχαίων. Ἄνευ γῆς φυ-
τεύεις· ἄνευ σπορᾶς θερίζεις. Ἀδελον, τίني συνά-
γεις. Ὁ μὲν δακρύων ἐπὶ τοῖς τόκοις, πρόδηλος· D
ὁ δὲ ἀπολαύειν μέλλων τῆς ἀπὸ τούτων περιου-
σίας, ἀμφίβολος. Ἀδελον γὰρ εἰ μὴ ἑτέροις τὴν
ἐπὶ τῷ πλούτῳ χάριν ἀφήσεις, τὸ ἐκ τῆς ἀδι-
κίας κακὸν σεαυτῷ θησαυρίσας. Μήτε οὖν τὸν
θέλοντα δανείσασθαι ἀποστραφῆς, καὶ τὸ ἀργύριόν
σου μὴ δῶς ἐπὶ τόκῳ, ἵνα ἐκ παλαιᾶς καὶ νέας
Διαθήκης τὰ συμφέροντα διδαχθεῖς, μετ' ἀγαθῆς
τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Κύριον ἀπίης, ἐκεῖ τοὺς
τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀποληψόμενος, ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΗ΄. ΨΑΛΜΟΝ.

E

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐξοδίου σκηνῆς.

Ὁ εἰκοστὸς ὄγδος ψαλμὸς ἔχει μὲν καὶ τὸ
κοινὸν τῆς ἐπιγραφῆς· Ψαλμὸς γὰρ, φησὶ, τῷ
Δαβίδ· ἔχει δέ τι καὶ ἰδιάζον· πρόσκειται γὰρ,

- Ἐξοδίου σκηνῆς. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Νοήσωμεν τί τὸ ἐξόδιον, καὶ τίς ἡ σκηνή, ἵνα ἐν τῷ βουλήματι τοῦ ψαλμοῦ δυνηθῶμεν γενέσθαι. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ἱστορίαν, δόξει τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς
- 114 A λευίταις ἀφεμένοις τοῦ ἔργου τὸ παράγγελμα διδοσθαι τοῦτο, ὥστε μεμνησθαι τῶν ὀφειλόντων αὐτοῖς παρασκευασθῆναι πρὸς τὴν λατρείαν. Ἐξοδεύουσι γὰρ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ ἐξιοῦσι λοιπὸν ὁ λόγος διαμαρτύρεται ἅτινα αὐτοὺς ἐτοιμάσαντας προσῆκε, τίνα ἔχοντας πρὸς τὴν ἐξῆς ἀπαντῆσαι· ὅτι, υἱοὺς κριῶν· ὅτι, δόξαν καὶ τιμὴν· ὅτι, δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ· ὅτι, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ λατρεύειν ἢ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κυρίου καὶ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἁγιάσματος προσῆκε. Πρὸς δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τὸν τὰ ὑψηλὰ θεωροῦντα, καὶ
- B διὰ τῆς μεγαλοφυοῦς καὶ πρεπούσης τῇ θεῖᾳ Γραφῇ διανοίας οἰκειοῦντα ἡμῖν τὸν νόμον, ἔχεινα ἡμῖν ὑποπίπτει· οὔτε κριὸς τὸ ἄρβρον ἐν τοῖς προβάτοις νοεῖται, οὔτε σκηνή τὸ ἐκ τῆς ἀψύχου ταύτης ὕλης συμπηγνύμενον οἶκημα, οὔτε ἐξοδος σκηνῆς ἢ ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀναχώρησις, ἀλλὰ σκηνή μὲν ἡμῖν τὸ σῶμα τοῦτο, ὡς ὁ ἀπόστολος ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων, ὅτι Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνῇ στενάζομεν. Καὶ πάλιν ὁ ψαλμὸς, Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου. Ἐξόδιον δὲ σκηνῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ βίου τούτου ἀναχώρησις, πρὸς ἣν παρασκευάζεσθαι ἡμᾶς ὁ λόγος παρεγγυᾷ, τὰδε τινὰ καὶ τὰδε κομίζοντας τῷ Κυρίῳ·
- C ἐπείπερ ἡ ἐνταῦθα ἐργασία ἐφόδιόν ἐστι πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ ὁ ἐνταῦθα διὰ τῶν ἀγαθῶν

ἔργων δόξαν φέρων καὶ τιμὴν τῷ Κυρίῳ, οὗτος
 δόξαν ἑαυτῷ καὶ τιμὴν κατὰ τὴν δικαίαν τοῦ
 κριτοῦ ἀνταπόδοσιν θησαυρίζει. Ἐν πολλοῖς μέν-
 τοι τῶν ἀντιγράφων προσκείμενον εὑρομεν τὸ,
 Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ. Καὶ ἐπεὶ περ
 οὐ παντὸς δῶρον εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, ἀλλὰ
 τοῦ ἀπὸ καρδίας προσάγοντος καθαρᾶς. Οὐ γὰρ
 ἄγναι, φησὶν, εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἑταίρας·
 καὶ πάλιν Ἱερεμίας, Μὴ εὐχαὶ, φησὶ, καὶ κρέα
 ἅγια ἀφελοῦσί σου τὰς κακίας, ἢ τούτοις ἔση
 καθαρός; διόπερ ὁ ψαλμὸς πρότερον ἡμᾶς βού-
 λεται υἱοὺς εἶναι Θεοῦ, εἴτα τότε ἀπαντᾶν ἐπὶ τὸ D
 προσκομίζειν τὰ δῶρα τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα οὐ τὰ
 τυχόντα, ἀλλ' οἷα αὐτὸς διετάξατο. Πρότερον εἶπε,
 Πάτερ, εἴτα αἵτησον τὰ ἐφεξῆς. Δοκίμασον δὲ
 σεαυτὸν ἐκ ποταποῦ βίου ἀπήνητηκας· εἰ ἄξιός
 εἶ Θεὸν τὸν ἅγιον πατέρα σεαυτοῦ ὀνομάζειν.
 Δι' ἁγιασμοῦ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν ἅγιον οἰ-
 κειώσις. Εἰ βούλει αἰεὶ υἱὸς τοῦ ἁγίου εἶναι,
 ἁγιασμός σε υἱοθετεῖτω. Ἐνέγκατε οὖν τῷ Κυ-
 ρίῳ, οὐχ οἱ τυχόντες, οὐδὲ οἱ ἐκ τῶν τυχόν-
 των, ἀλλ' υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Μεγάλα μέλλει ἐπι-
 ζητεῖν τὰ δῶρα· διὰ τοῦτο μεγάλους ἐκλέγεται
 τοὺς προσφέροντας. Ἵνα γάρ σου. μὴ ῥίψῃ χαμαὶ
 τοὺς λογισμοὺς, μηδὲ σε ποιήσῃ κριτὴν τὸ ἄλογον E
 τοῦτο τετράπου καὶ βληχητικὸν ζῶον ἐπιζητεῖν,
 ὥς ἐκ τῆς τούτου θυσίας προσδοκᾶν ἰλεοῦσθαι τὸν
 Θεόν, Ἐνέγκατε, φησὶ, τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ.
 Οὐ γὰρ υἱοῦ χρεῖα, ἵνα υἱὸν αὐτὸν προσ-
 φέρῃ, ἀλλ' εἰ μέγα τι ὁ υἱὸς, μέγα τι καὶ

ἐπάξιον τῆς τε υἱοῦ διαθέσεως καὶ τῆς πατρικῆς ἀξίας τὸ προσφερόμενον εἶναι προσῆκεν. Υἱοὺς οὖν, φησὶν, ἐνέγκατε κριῶν· ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσφερόμενοι παρ' ὑμῶν, ἀπὸ τοῦ εἶναι υἱοὶ κριῶν, εἰς τὸ γενέσθαι υἱοὶ Θεοῦ μεταβάλλωνται

- Ὁ κριὸς τοίνυν ἡγεμονικόν ἐστι ζῶον, καθη-
 115 γούμενον τῶν προβάτων ἐπὶ τε νομάς τροφίμους
 Λ καὶ ἀναπαύσεις ὑδάτων, καὶ πάλιν ἐπὶ σηκοὺς καὶ ἐπαύλεις. Τοιοῦτοι δέ τινες καὶ οἱ τῆς ποι-
 μνης τοῦ Χριστοῦ προεστῶτες· προάγοντες μὲν ἐπὶ τὰς εὐανθεῖς καὶ εὐώδεις τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τροφάς, καὶ ὕδατι ζῶντι τῇ ἐπιχο-
 ρηγίᾳ τοῦ Πνεύματος ἄρδοντες καὶ ὑψοῦντες καὶ πρὸς καρποφορίαν ἐκτρέφοντες· δὴγοῦντες δὲ πρὸς ἀνάπαυσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων ἀσφάλειαν. Τούτων οὖν τοὺς υἱοὺς παρὰ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι βούλεται τῷ Κυρίῳ ὁ λόγος.
- B Εἰ δὲ κριοὶ οἱ προηγούμενοι τῶν λοιπῶν, υἱοὶ ἂν τούτων εἶεν οἱ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων σπουδῆς ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν προεστῶτων μεμορφωμένοι. Ἐνέγκατε οὖν τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν. Ἐμαθες τίνι διαλέγεται; ἔμαθες περὶ τίνων; Ἐνεγκατε τῷ Κυρίῳ, φησὶ, δόξαν καὶ τιμὴν. Πῶς οὖν ἡμεῖς, ἡ γῆ καὶ σποδὸς, τῷ μεγάλῳ Κυρίῳ δόξαν προσφέρομεν; πῶς δὲ καὶ τιμὴν; Δόξαν μὲν, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅταν λάμπῃ τὰ ἔργα ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἰδόν-
 τας τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἔργα ἡμῶν, δοξάσαι τὸν
- C Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ διὰ σωφρο-

σύνης καὶ τοῦ ἐπιβάλλοντος τοῖς τὴν εὐσέβειαν ἐπαγ-
 γελλομένοις ἁγιασμοῦ δοξάσαι δυνατόν ἐστι τὸν Θεὸν
 κατὰ τὴν τοῦ Παύλου προαίνεσιν, λέγοντος· Δο-
 ξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν. Ταύ-
 την καὶ ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων
 καὶ τῷ χαρίσματι τῆς υἱοθεσίας τετιμημένων τὴν
 δόξαν ὁ Κύριος. Υἱὸς γὰρ, φησὶ, δοξάζει πατέρα·
 καὶ, Εἰ πατήρ εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου;
 Τιμὴν δὲ φέρει τῷ Θεῷ ὁ κατὰ τὴν Παροιμίαν
 τιμῶν τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν δικαίων ἑαυτοῦ πόνων,
 καὶ ἀπαρχόμενος αὐτῷ ἀπὸ καρπῶν αὐτοῦ δι-
 καιοσύνης. Καὶ πᾶς δὲ ὁ ἐπιτεταγμένως θεολο-
 γῶν, ὥς μὴ ἀποπίπτειν τῆς ὀρθῆς περὶ Πατρὸς
 ἐννοίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς θεότητος,
 καὶ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξης, οὗτος φέ- D
 ρει τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν. Ἐπιτείνει δὲ τὴν
 δόξαν ὁ δυνάμενος τοὺς λόγους ἀποδιδόναι καθ’
 οὗς ἔκτισται τὰ σύμπαντα, καὶ καθ’ οὗς συγκρα-
 τεῖται, τῆς ἀπ’ αὐτοῦ προνοίας μέχρι τῶν μι-
 κροτάτων διικνουμένης, καὶ καθ’ οὗς μετὰ τὴν
 ἔδωκε οἰκονομίαν ὑπὸ τὴν κρίσιν ἀχθήσεται. Ὁ τρα-
 νοῖς καὶ ἀσυγχύτοις λογισμοῖς αὐτός τε θεωρῆσαι
 τὰ καθ’ ἕκαστον δυνηθεὶς, καὶ μετὰ τὸ αὐτὸς τε-
 θεωρηκέναι, δυνάμενος καὶ ἑτέροις τὰ περὶ τῆς
 ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαίας κρίσεως
 αὐτοῦ παραστῆσαι, οὗτός ἐστιν ὁ φέρων τῷ Κυ- E
 ρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ ὁ τῷ ἀρμόζοντι τῇ
 τοιαύτῃ θεωρίᾳ κεχρημένος βίῳ. Τοῦ γὰρ τοι-
 ούτου λάμπει τὸ φῶς ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ διὰ παντοδαπῶν ἀνδρα-

γαθημάτων δοξαζομένου τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός. Οὐ φέρει δὲ τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν ὁ περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπτοημένος δόξαν· οὐδὲ ὁ τιμῶν ἀργύριον· οὐδὲ ὁ τὰς ἡδονὰς τιμῶν τοῦ σώματος οὐδὲ ὁ θαυμάζων τὰ ἀλλότρια τῆς θεοσεβείας δόγματα. Ὡς περ γὰρ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρομεν τῷ Κυρίῳ, οὕτω διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων τὸ ἐναντίον. Τοῖς γὰρ ἁμαρτάνουσι τί λέγει; Τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· Διὰ τῆς πα-

¹¹⁶ **A** ραβδάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις. Ὑβρις γάρ ἐστι τῷ νομοθέτῃ ἢ τῶν νόμων ὑποψία καὶ καταφρόνησις. Καὶ οἰκίας κακῶς οἰκουμένης, ἐν ᾗ θυμὸς καὶ κραυγὴ, ὕβρις καὶ γέλως, τρυφή καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἐπὶ τὸν κρατοῦντα αὐτῆς ἡ ἀτιμία καὶ ἡ αἰσχύνη τῶν γινομένων ἐπάνεισιν. Ἀκόλουθον δὲ, νοεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὥς περ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δοξάζεται ὁ Θεός, οὕτως ἐν τοῖς πονηροῖς δοξάζεται ὁ ἐχθρός. Ὅταν γὰρ, ἄρας τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω μέλη πόρνῃς, μετήνεγκα τὴν δόξαν ἐπὶ τὸν ἀπολλύντα με ἀπὸ τοῦ σώζοντός με. Καὶ

B ὁ ἄπιστος μεταλλάσσει τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν εἰκόνι φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὁ σεβόμενος καὶ ὁ λατρεύων τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, οὐ τῷ Θεῷ φέρει δόξαν, ἀλλὰ τοῖς κτίσμασιν. Ὡς τε ὁ κτίσμα λέγων τι, εἴτα προσκυνῶν, γνωρίζετω ἑαυτοῦ τὴν μερίδα μεθ' ἧς τετάσσεται. Φοβηθῶμεν οὖν μὴ

δόξαν καὶ καύχημα διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τῷ
 διαβόλῳ προσφέροντες, μετ' αὐτοῦ τῇ αἰωνίᾳ
 αἰσχύνῃ παραδοθῶμεν. Ὅτι γὰρ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν
 δόξα τῷ ἐνεργοῦντι αὐτὴν ἐν ἡμῖν γίνεται, νό-
 ησον δι' εἰκόνας τὸ λεγόμενον. Δύο στρατηγῶν
 ἀντεπιόντων ἀλλήλοις, ὅταν μὲν τοῦτο νικᾷ τὸ C
 τάγμα, ὁ στρατοπεδάρχης αὐτοῦ τὴν δόξαν φέ-
 ρεται· ὅταν δὲ τὸ ἐναντίον ἐπικρατῇ, ἐπ' ἐκεί-
 νον πάλιν ἡ τιμὴ μεταπίπτει. Οὕτως ἐν μὲν
 τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔργοις Κύριός ἐστιν ὁ δοξαζό-
 μενος, ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις ὁ ἐναντίος. Καὶ μὴ
 μακράν μοι περινόει τοὺς πολεμίους, μηδὲ πόρ-
 βωθεν ἀποσκόπει τοὺς στρατηγούς· ἀλλὰ σεαυτὸν
 ἐπίσχεψαι, καὶ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνας
 εὐρήσεις. Ὅταν γὰρ νοῦς παλαίῃ τῷ πάθει,
 ἐὰν μὲν δι' εὐτονίας καὶ προσεχείας ἐπικρατῇ,
 φέρεται κατὰ τοῦ πάθους τὰ νικητήρια, καὶ
 οἶονεὶ στεφανοῖ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεόν. Ὅταν δὲ D
 καταμαλακισθεῖς ὑποκύψῃ τῇ ἡδονῇ, δοῦλος καὶ
 αἰχμάλωτος ταῖς ἁμαρτίαις γενόμενος, καύχημα
 καὶ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφανίας ἀφορμὴν προστίθῃσι
 τῷ ἔχθρῳ.

Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐτῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ.
 Μετὰ τὴν καρποφορίαν τῶν ἐπιζητούμενων, ἀναγ-
 καίᾳ ἢ προσκύνησις. Προσκύνησις δὲ ἡ οὐκ ἔξω τῆς
 ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ αὐτῇ τοῦ Θεοῦ τε-
 λουμένη. Μὴ μοι, φησὶν, ἰδίᾳς αὐλάς καὶ συν-
 αγωγὰς ἐπινοεῖτε. Μία ἐστὶν αὐτὴ ἀγία τοῦ Θεοῦ.
 Ἦν αὐτὴ πρότερον ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ·
 ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἁμαρτίαν ἐγένετο ἡ

Ε Ἰππαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 Κύριος· Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ
 τῆς αὐλῆς ταύτης. Τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνῶν προω-
 ρισμένους εἰς σωτηρίαν λέγων, δείκνυσιν ἰδίαν αὐ-
 λὴν παρὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων. Οὐ τοίνυν ἔξω
 τῆς ἁγίας ταύτης αὐλῆς προσκυνεῖν προσῆκε τῷ
 Θεῷ, ἀλλ' ἔνδον αὐτῆς γενόμενον· ἵνα μὴ ἔξω
 τις αὐτῆς ὦν, μηδὲ ἐλκόμενος ὑπὸ τῶν ἔξω, ἀπο-
 λήσει τὸ εἶναι ἐν αὐλῇ Κυρίου. Πολλοὶ γὰρ ἐστᾶ-
 117 σιν ἐν σχήματι μὲν προσευχῆς, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐν
 Α τῇ αὐλῇ, διὰ τὴν τοῦ νοῦ περιφορὰν καὶ τὸν
 ἀφελκυσμὸν τῆς διανοίας αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐν τῇ
 ματαιότητι μερίμνης. Δυνατὸν δὲ αὐλὴν ἔτι ἔπα-
 ναβεδοχότως νοῆσαι τὴν ἐπουράνιον διαγωγὴν.
 Διὰ τοῦτο οἱ Πεφυτευμένοι ἐνταῦθα ἐν τῷ οἴκῳ
 Κυρίου, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος,
 ἐκεῖ Ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν.
 Ὁ δὲ θεοποιῶν κοιλίαν, ἣ δόξαν, ἣ ἀργύριον,
 ἣ ἄλλο τι, ὃ πάντων μᾶλλον τετίμηνεν, οὔτε
 προσκυνεῖ τῷ Κυρίῳ, οὔτε ἐν τῇ αὐλῇ ἐστὶ τῇ
 ἁγίᾳ, καὶ ἄξιος τῶν αἰσθητῶν συνάξεων εἶναι
 Β δοκῇ. Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Πολλαχοῦ
 ἂν εὔροις τὸ τῆς φωνῆς ὄνομα κείμενον. Ὡστε
 ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι, τίς ἐστὶ τῷ Κυρίῳ ἡ φωνή,
 ἄξιόν ἐστι συναγαγεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ
 τῆς θείας Γραφῆς τὰ γεγραμμένα περὶ φωνῆς·
 ὡς ἐν τῷ πρὸς Ἀβραάμ χρηματισμῷ· Καὶ εὐ-
 θέως φωνὴ ἐγένετο λέγουσα, οὐ κληρονομήσει σε
 οὗτος. Καὶ ἐπὶ Μωϋσεῖ, Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα
 τὴν φωνὴν καὶ τὰς λαμπάδας. Καὶ παρὰ τῷ

Ἡσαΐα, Πάλιν φωνή λέγοντος, βόησον. Ἡ μὲν
 οὖν παρ' ἡμῖν φωνή ἢ ἀήρ ἐστι πεπληγμένος,
 ἢ τὸ γινόμενον εἶδος περὶ τὸν αέρα, πρὸς δ'
 βούλεται τυποῦν ὁ ἐκφωνῶν. Τί οὖν ἡ φωνή
 τοῦ Κυρίου; πάτερον πληγὴ περὶ τὸν αέρα νο-
 οῖτο; ἢ ἀήρ πεπληγμένος φθάνων μέχρι τῆς ἀκοῆς C
 τοῦ πρὸς ὃν γίνεται ἡ φωνή; Ἡ οὐδέτερον τού-
 των, ἀλλ' ἑτεραγενής τις ἐστὶν αὕτη, φαντασι-
 ουμένου τοῦ ἡγεμονικοῦ τῶν ἀνθρώπων οὓς ἂν
 ἀκούειν βούληται τῆς ἰδίας φωνῆς ὁ Θεός· ὥστε
 ἀναλογίαν ἔχειν τὴν φαντασίαν ταύτην πρὸς τὴν
 ἐν τοῖς ὀνείροις γινομένην πολλάκις. Ὡσπερ γάρ,
 οὐ πληττομένου τοῦ αέρος, λαμβάνομεν τινα ἐν
 ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις ῥημάτων τινῶν καὶ
 φθόγγων μνήμην, οὐ διὰ τῆς ἀκοῆς δεξάμενοι
 τὴν φωνὴν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς καρδίας ἡμῶν τυ-
 πωθείσης τοιαύτην τινὰ χρὴ νομίζειν καὶ τὴν D
 παρὰ τοῦ Θεοῦ φωνὴν ἐγγίνεσθαι τοῖς προφή-
 ταις. Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ὡς μὲν
 πρὸς τὸ αἰσθητὸν, ἐπειδὴ αἱ νεφέλαι, ἐπειδὴ
 ὕδατος ὧσι πλήρεις, ἤχον καὶ ψόφον ἀποτελοῦσι
 συγκρουόμεναι πρὸς ἀλλήλας, Φωνή, φησὶ, Κυ-
 ρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ἀλλὰ καὶ εἴ που ψό-
 φος ὑδάτων περιβῆγγυμένων τισὶ τῶν ἀντιτύπων
 γίγνοιτο, καὶ εἴ ἡ θάλασσα πνεύμασι ταρασσο-
 μένη κυμαίνοιτο, καὶ βίαιον ἤχον ἐκπέμποι, τὰ
 ἄψυχα ταῦτα τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἔχει φωνήν,
 δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις μονον-
 ουχὶ βοᾷ τὸν ἑαυτῆς δημιουργὸν ἀναγγέλλουσα.
 Κἂν βροντὴ δὲ ἀπὸ νεφῶν ἐκραγῇ, οὐκ ἄλλο τι E

- γρὴ νομίζειν, ἥ ὅτι ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε, καὶ ὅτι Κύριός ἐστι ὁ τὴν ὑγρὰν φύσιν συνέχων δι' ἑαυτοῦ. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐν τῇ κοσμογενείᾳ, ὕδωρ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ὕδωρ πάλιν τὸ τῆς ἀβύσσου, ἕτερον τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν. Τίς οὖν ἐστιν ὁ συκρατῶν ταῦτα, καὶ μὴ ἔῶν αὐτὰ τῇ φυσικῇ ῥοπῇ φέρεσθαι πρὸς τὰ κάτω, ἥ ὁ Κύριος ὁ τοῖς πᾶσιν ἐμβεβηκώς, ὃς καὶ τῶν ὑδάτων ἔχει τὸ κράτος; Τάχα δὲ καὶ μυστικώτερον, Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὅτε βαπτισθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐγένετο ἄνωθεν φωνή, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός. Τότε γὰρ ὁ
- 118 A Κύριος μὲν ἦν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, ἀγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης τῇ μεγαλοφωνίᾳ τῆς μαρτυρίας ἄνωθεν ἐβρόντησε. Καὶ τοῖς βαπτιζομένοις δὲ ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσα φωνὴ ἐπιλέγεται· Πορευθέντες γὰρ, φησὶ, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Φωνὴ οὖν Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Συνίσταται δὲ ἡ βροντὴ, ὅταν πνεῦμα ξηρὸν καὶ βίαιον κοιλότῃσι νεφέλης ἐναποληφθὲν, καὶ ὑπὸ εὐτονίας τοῖς κοιλώμασι τῶν νεφῶν ἐνστρεφόμενον, ζητῇ διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω. Ἀντέχουσαι μὲν
- B οὖν ὑπὸ τῆς ἄγαν πιλήσεως αἱ νεφέλαι, τὸν τραχὺν ἐκείνον ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρατρίψεως ἀποτελοῦσιν ἦχον. Ἐπειδὴν δὲ ὥσπερ πομφόλυγες περιταθεῖσαι τῷ πνεύματι ἐκίπλεον ἀντέχειν καὶ στέγειν ἀδυνατήσωσι, βιαίως ἀποβήγνυ-

μεναι καὶ πρὸς τὴν ἔξω ἀναπνοὴν διεῖσαι τὸ πνεῦμα, τοὺς κατὰ τὰς βροντάς ἀποτελοῦσι ψόφους. Τοῦτο· δὲ καὶ ἀστραπὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. Κύριος οὖν ἐστὶν ὁ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὧν, καὶ ὁ τοὺς μεγάλους ψόφους τῆς βροντῆς ἐνεργῶν, ἐν ἀπαλῇ τοῦ αἵρος φύσει τοσαύτην ψόφου ὑπερβολὴν ἐργαζόμενος. Δυνατὸν δέ σοι καὶ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον τὴν μετὰ τὸ C
βάπτισμα γινομένην ἐκ τῆς μεγαλοφωνίας τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἤδη τελειουμένων παράδοσιν βροντὴν ὀνομάζειν. Ὅτι γὰρ βροντὴ τὸ εὐαγγέλιον, δηλοῦσιν οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μετονομασθέντες μαθηταὶ καὶ υἱοὶ βροντῆς χρηματίζοντες. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν τῷ τυχόντι τῆς τοιαύτης βροντῆς ἡ φωνή, ἀλλ' ἐάν τις ἄξιος ᾗ ὀνομάζεσθαι τροχός. Φωνὴ γὰρ τῆς βροντῆς σου, φησὶν, ἐν τῷ τροχῷ. Ἐάν τις ᾗ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, ὥσπερ ὁ τροχός, ὀλίγω μέρει τῆς γῆς ἐφαπτόμενος, καὶ ὅλως τοιοῦτος, ὁποῖος ἦν περὶ οὗ ἔλεγεν Ἰεζεκιήλ· Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ D
τροχός εἷς ἐπὶ γῆς ἐχόμενος τῶν ζώων τοῖς τέσσαρσι, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν ὡς εἶδος Θαρσεῖς.

Ὁ Θεὸς οὖν τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Ὅδατά εἰσιν καὶ οἱ ἄγιοι, διότι ποταμοὶ ρέουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτῶν, τουτέστι, πνευματικὴ διδασκαλία ἄρδουσα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων. Καὶ πάλιν, λαμβάνουσιν ὕδωρ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον, ὅπερ γίνεται ἐν τοῖς καλῶς λαβοῦσι πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώ-

νιον. Ἐπὶ τῶν τοιούτων οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἱστορίας Ἡλίου, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ· ὅτε, αἰθρίας οὐ-
 Ε σης ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἤκουσε φωνῆς ὑδάτων πολλῶν· εἶτα ἐπηκολούθησε τὸ, καὶ βρον-
 τὴν γενέσθαι ἐκ νεφελῶν καὶ ὕδωρ ῥυτῆναι. Κύριος οὖν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ.
 Ὡςπερ ἐν τῷ τροχῷ ἡ φωνὴ γίνεται, οὕτως ἐν ἰσχύϊ ἡ φωνὴ συνίσταται τοῦ Κυρίου. Ὁ γὰρ πάντα ἰσχύων ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτὸν Χριστῷ, οὗτος ἀκούει τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ποιεῖ. Φωνὴ οὖν Κυρίου, οὐκ ἐν τῇ ἀσθενεῖ καὶ ἐκλελυμένῃ ψυχῇ, ἀλλ' ἐν τῇ εὐτόνως καὶ ἰσχυρῶς κατεργαζομένη τὸ ἀγαθόν. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Ἡ μεγαλοπρέπεια ἀρετὴ ἐστὶν ἐκπρεπῶς μεγάλη. Ὁ οὖν πρεπόντως ἀποδιδούς τὰς περὶ τῶν μεγάλων πράξεων ἐνεργείας, ὁ τοιοῦτος ἀκούει μεγαλοπρεπῆς. Ὅταν οὖν ψυχὴ ἀδούλωτος ἢ τῷ φρονήματι τῆς
 119 σαρκὸς, μέγεθος δὲ καὶ ἀξίωμα πρέπον ἑαυτῇ ἐκ
 Α τῆς συναισθήσεως τῶν προσόντων αὐτῇ ἀπὸ Θεοῦ ἀναλάβῃ, ἐν ταύτῃ γίνεται ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Οἱ οὖν μεγαλοφυσεῖς μὲν ἔχοντες τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ὑψηλῶς δὲ θεωρηχότες τοὺς περὶ κτίσεως λόγους, καὶ δυνηθέντες ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐπιβαλεῖν τῷ ἀγαθῷ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ προσέτι ἐν ταῖς δαπάναις ἀφειδεῖς, καὶ μεγαλόδωροι ἐν τῷ τὰς τῶν ἀδελφῶν χρείας ἐπανορθοῦσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ μεγαλοπρεπεῖς, ἐν οἷς ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἐμπολιτεύεται. Τῷ ὄντι γὰρ ὁ μεγαλοπρεπῆς ὑπερορᾷ πάντα τὰ σωματικὰ, οὐδενὸς εἶναι ἄξια κρίνων λόγου

τῇ παραθέσει τῶν ἀοράτων. Τὸν μεγαλοπρεπῇ οὐ- B
 δεμία λυπήσει περίστασις· οὐδὲ ὅλως πάθος τι
 αὐτὸν ἐκταράξει, οὐδὲ ἀνθρωπαρίων φαύλων καὶ
 εὐκαταφρογῆτων ἁμαρτήματα κινήσει· οὐδὲ ἀκα-
 θαρσία τῆς σαρκὸς αὐτὸν ταπεινίῳσει. Δυσπρόσιτος
 γάρ ἐστι τοῖς ταπεινωτικοῖς πάθεσιν, οὐδὲ προσβλέ-
 πειν αὐτῷ δυναμένοις διὰ τὸ ὕψος τῆς γνώμης. Λέ-
 γεται δέ τις καὶ Θεοῦ μεγαλοπρέπεια· ὡς τὸ, Ἐ-
 πήρθη ἡ μεγαλοπρέπεια σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.
 Οἱ οὖν τὰ μέγала περὶ Θεοῦ δοξάζοντες, οὗτοι
 ὑπεραίρουσιν αὐτοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν.

Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Ἡ κέδρος C
 ποτε μὲν ὡς μόνιμον, καὶ σήψεως βέλτιον, καὶ
 εὐῶδες, καὶ σκέπην ἱκανὸν παρέχεσθαι παρὰ τῆς
 Γραφῆς ἐπαινεῖται· ποτὲ δὲ ὡς ἄκαρπον καὶ δυσ-
 χαμπὲς διαβάλλεται, ὡς καὶ εἰκόνα πληροῦν τοῦ
 ἀσεβοῦς. Εἶδον γὰρ τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ
 ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Καθ’
 δὲ τὸ σημαινόμενον καὶ νῦν παρελήφθη. Ἡ γὰρ φωνὴ
 τοῦ Κυρίου συντρίβει κέδρους. Ὡς περ γὰρ ἐν τῇ
 μεγαλοπρεπεῖ ψυχῇ γίνεται, οὕτω τοὺς εἰκῇ φυσιο-
 μένους, τοὺς ἐπαίροντας ἑαυτοὺς ἐν τοῖς νομιζομένοις
 ὑψώμασι τοῦ κόσμου τούτου, πλούτου, ἡ δόξης, ἡ
 δυναστείας, ἡ κάλλους σώματος, ἡ δυνάμεως, ἡ
 ἰσχύος, συντρίβειν λέγεται. Καὶ συντρίψει Κύριος D
 τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Οἱ τοῖς ἄλλοτρίοις πρά-
 γμασιν ἐπιθαίνοντες, καὶ ἀπ’ ἐκείνων ἑαυτοῖς τὴν
 ἀλαζονείαν συνάγοντες, οὗτοί εἰσι κέδροι τοῦ Λιβά-
 νου. Ὡς περ γὰρ αἱ κέδροι καθ’ ἑαυτὰς οὔσαι ὑψη-
 λαί, τῷ ἐπ’ ὄρους ὑψηλοῦ πεφυκέναι, ἐκ τῆς προσ-

θήκης τοῦ ὅρους περιφανέστεραι γίνονται· οὕτω καὶ οἱ τοῖς φθαρτοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν ἐπερειδόμενοι, κέδροι μὲν εἰσι διὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὸ τῆς διανοίας ἔπαρμα, Λιβάνου δὲ κέδροι προσαγορεύονται, διὰ τὸ τῷ ἄλλοτρίῳ ὑψώματι ἐπαγάλλεσθαι, καὶ ὑπὸ γῆς καὶ τῶν γηίνων πράγματων, οἷον

Ε ὑπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Λιβάνου, πρὸς ἀλαζονείαν ἐπαίρεσθαι. Οὐ πάσας δὲ τὰς κέδρους συντρίβει ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὰς τοῦ Λιβάνου. Ἐπειδὴ γὰρ εἰδωλολατρείας τόπος ὁ Λίβανος, ὅσαι ψυχαὶ ἐπαίρονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, αὗται τοῦ Λιβάνου ὀνομάζονται, καὶ συντριβῆς ἀξιοῦνται. Εἰσὶ γάρ τινες κέδροι τοῦ Θεοῦ, αἱ αἱ ἀναδενδράδες τῆς ἀπ' Αἰγύπτου μετατεθείσης ἀμπέλου καλύπτουσιν, ὡς ἐν ψαλμοῖς μεμαθήκαμεν· Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ Χριστοῦ ἐννοιῶν καὶ ἀμπελος ὁ Κύριος ἡμῶν λέγεται· Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν, ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· κέδροι εἰσὶ τοῦ Θεοῦ οἱ τέως μὲν ἄκαρποι καὶ πρὸς καῦσιν ἐπιτήδαιοι, ὑπελθόντες δὲ τὴν σκέπην τοῦ

¹²⁰ Χριστοῦ, καὶ οἷονεῖ ἐνδυσάμενοι αὐτὸν, ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ χάρετος τὸ ἄκαρπον τῆς ἑαυτῶν ζωῆς συγκαλύπτουσι. Τὰς μὲν οὖν κέδρους τοῦ Θεοῦ ἀναδενδράδες εὐκαρποι περιπλαχεῖσαι φυλάττουσι· τὰς δὲ κέδρους τοῦ Λιβάνου συντρίβει ὁ Κύριος. Καὶ λεπυνεῖ αὐτάς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον. Μνήσθητι τοῦ μόσχου τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὃν κατὰ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀνέπλασαν, ὃν ἐλέπτυνε Μωϋσῆς καὶ ἐπότισε τὸν λαόν. Ἐκεῖνῳ τοίνυν τῷ μόσχῳ παρα-

πλησίως ὅλον τὸν Λίβανον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κρατοῦ-
 σαν συνήθειαν τῆς εἰδωλολατρείας ἐξαφανίσει. Καὶ
 ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων. Ὁ μονογενὴς
 Υἱὸς, ὁ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ, ὅταν μὲν προσφέρῃ B
 θυσίαν καὶ προσφορὰν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν
 ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἄμνός ὀνομάζεται τοῦ Θεοῦ
 καὶ πρόβατον. Ἴδε γάρ, φησὶν, ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ.
 Καὶ πάλιν· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. Ὅταν
 δὲ ἀμύνασθαι δέῃ καὶ καθελεῖν τὴν δυναστείαν τὴν
 ἐπιφουομένην τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἐκτεθριωμέ-
 νην τινὰ καὶ ἀπηγριωμένην δύναμιν, τότε υἱὸς μο-
 νοκερώτων ὀνομάζεται. Ζῶον γάρ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ
 μεμαθήκαμεν, ὁ μονόκερώς ἐστὶν ἄμαχον τὴν
 δύναμιν, ἀνυπότακτον τοῖς ἀνθρώποις. Οὐ γὰρ
 δῆσεις αὐτὸν, φησὶν, ἱμάντι, οὐδὲ κοιμηθήσεται ἐπὶ C
 φάτνης. Καὶ πολλὰ περὶ τοῦ ἐλευθεριάζειν τὸ ζῶον
 καὶ μὴ ὑπείχειν τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει
 τῆς προφητείας εἴρηται. Καὶ παρατετῆρηται, ὅτι
 ἐπ' ἀμφοτέρω καὶ χέρεται τῇ εἰκόνι τοῦ μονοκέρωτος
 ἡ Γραφή· ποτὲ μὲν ἐπαινετῶς, ἄλλοτε δὲ διαβεβλη-
 μένως. Ῥῦσαι γάρ, φησὶν, ἐκ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν
 μου, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσιν
 μου. Τὸν πολεμοποιὸν λαὸν διαβάλλων ταῦτά φησι
 πκρά τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐπαναστάντα αὐτῷ.
 Πάλιν δὲ, Ὑψωθήσεται, φησὶν, ὡς μονοκέρωτος
 τὸ κέρας μου. Ἔοικεν οὖν διὰ μὲν τὸ ἀμυντικὸν
 τοῦ ζώου ἐπὶ τὴν τῶν χειρόνων εἰκασίαν πολλάκις
 παραλαμβάνεσθαι, διὰ δὲ τὸ ὑψίκερον καὶ ἐλευθέ- D
 ριον πρὸς τὴν τοῦ βελτίονος ἄγεσθαι εἰκασίαν. Καὶ
 ὅλως, ἐπειδὴ τὸ κέρας ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἀντὶ τῆς

δόξης πολλαχοῦ παρειλημμένον ἐστὶν εὐρεῖν, ὡς τὸ, Ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ· ἢ καὶ ἐπειδὴ τὸ κέρας ἀντὶ δυνάμεως πολλακίς παραλαμβάνεται· ὡς τὸ, Ὑπερασπιστῆς μου καὶ κέρας σωτηρίας μου· Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις· διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἔχων κέρας, τουτέστι, μίαν δύναμιν ἔχων τὴν τοῦ Πατρὸς, μονόκερως προσηγόρευται.

Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός. Διεκόπη
 Ε μὲν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν παίδων τῶν τριῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ ἡ φλόξ τοῦ πυρὸς, ὅτε ὑπερεξέχυθη μὲν τεσσαρακονταεννέα πῆχεις ἡ κάμινος, ἐνεπύριζε δὲ τοὺς κύκλῳ πάντας· διακοπεῖσα δὲ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα ἐδέξατο ἐν ἑαυτῇ, ἡδίστην ἀναπνοὴν καὶ ἀνάψυξιν, ὥσπερ ἐν σκιᾷ τινι φυτῶν, ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει παρεχομένη τοῖς παισίν. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὥσει πνεῦμα δρόσου διασυρίζον. Καὶ θαυμαστότερόν γε πολλῶν πυρὸς φύσιν διακοπῆναι, ἢ καταδιαιρεθῆναι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διατρέσεις. Ἄλλ' ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ συνεχὲς τῇ φύσει καὶ
 121 ἡνωμένον τοῦ πυρὸς διακόπτει. Καίτοι ἄτμητον
 Α καὶ ἀδιαίρετον ἐπινοίαις ἀνθρωπίναις τὸ πῦρ εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὅμως προστάγματι Κυρίου διακόπτεται καὶ διίσταται. Οἶμαι δὲ ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον εἰς κόλασιν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ διακόπτεται τῇ φωνῇ τοῦ Κυρίου· ἵνα ἐπειδὴ δύο εἰσὶν ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ἡ τε καυστικὴ καὶ ἡ φωτιστικὴ, τὸ μὲν δριμύ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς τοῖς ἀξίοις τῆς καύσεως προσapo-

μείνη, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῇ φαι-
 δρότητι τῶν εὐφραινομένων ἀποκληρωθῇ. Φωνὴ
 οὖν Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς καὶ μερίζον-
 τος, ὡς ἀλαμπές μὲν εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, B
 ἄκαυστον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπαύσεως ἀπομείναι.
 Φωνὴ Κυρίου συσσείοντος ἔρημον. Ἐπ' εὐεργεσίᾳ
 τῆς ἐρήμου ὁ συσσεισμὸς αὐτῇ παρὰ τοῦ Κυρίου
 οἰκονομεῖται, ἵνα μεταβαλοῦσα ἀπὸ τοῦ ἔρημος
 εἶναι γένηται γῆ κατοικουμένη, καὶ ἀποθεμένη τὸ
 τῆς ἀτεχνίας ὄνειδος, τῆς πολυπαιδίας λάβῃ τὸν
 ἔπαινον (πολλὰ γὰρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον
 ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα), καὶ τῶν ὑδάτων τοῦ
 πνεύματος πληρωθεῖσα, γένηται ἡ πρὸ τούτου ἔρη-
 μος εἰς λίμνας ὑδάτων. Καὶ συσσείσει Κύριος τὴν
 ἔρημον Κάδης. Οὐ πᾶσαν οὖν ἔρημον ὁ Κύριος
 συσσείσει, ἀλλὰ τὴν Κάδης, τουτέστι, τὸν ἁγια-
 σμόν· Κάδης γὰρ ἁγιασμὸς ἐρμηνεύεται. Φωνὴ
 Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους. Ὅμοτιμα χρὴ τοῖς C
 προάγουσιν ἀποδοθῆναι καὶ τὰ περὶ τοῦ καταρ-
 τισμοῦ τῶν ἐλάφων, ὃν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἐνεργεῖ.
 Ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἐλαφος τοιαύτης ἔτυχε τῆς κατα-
 σκευῆς ὡς κρείττων εἶναι τῆς ἐκ τῶν ἐρπετῶν βλά-
 θης, ἀλλὰ καὶ καθαρτήριον αὐτῇ ἐστίν, ὥς φασιν
 οἱ τὰ τοιαῦτα τετηρηκότες, τὸ τῆς ἐχίδνης βρῶμα,
 πάντα δὲ τὰ ἰοβόλα πρὸς τὴν τῶν πονηρῶν καὶ ἀν-
 τικειμένων δυνάμεων εἰκόνα λαμβάνεται (τοῦ
 Κυρίου λέγοντος, Δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν πατεῖν
 ἐπάνω ὄφρων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τοῦ ψαλμοῦ πάλιν ἐπαγ-
 γελλομένου τῷ προφῆτῃ, ὅτι Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασι-

λίσκον ἐπιθήσῃ)· ἀνάγκη ὅταν ἐλάφου ὄνομα ἀκούω-
 μεν ἐν τῇ Γραφῇ, πρὸς τὴν βελτίονα εἰκόνα τὸν λόγον
 ἔλκειν. Ὅρη γὰρ τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις· καὶ, Ἐπι-
 ποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Ἐπεὶ
 οὖν καὶ πᾶς δίκαιος ἐν ὑψηλοῖς ἔχει τὴν διατριβὴν,
 Κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω
 κλήσεως, καὶ πρὸς τὰς ποτίμους πηγὰς ἀνατρέχει,
 τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς θεολογίας ἀναζητῶν. Ἐλκει
 δὲ ἡ ἔλαφος τῇ ἀναπνοῇ τοῦ στόματος τὰ φωλεύον-
 τα τῶν ἰοβόλων, καὶ ἀπὸ τῶν καταδύσεων ἐξάγει
 Ε τῇ βίᾳ τοῦ πνεύματος. Ὡσπερ οὖν αἰτὸς λέγεται ὁ
 ἅγιος διὰ τὸ μετεωροπόρον, καὶ διὰ τὸ διηρμένον
 ἀπὸ γῆς ἐπὶ πλεῖον· καὶ ὡς πρόβατον διὰ τὸ ἡμερον
 καὶ μεταδοτικὸν ὧν ἔχει· καὶ κριὸς διὰ τὸ ἡγεμο-
 νικόν· καὶ περιστερά διὰ τὸ ἄκακον· οὕτω καὶ
 ἔλαφος διὰ τὴν πρὸς τὰ πονηρὰ ἐναντίωσιν. Διὸ
 καὶ ὁ Σολομῶν φησιν· Ἐλαφος φιλίας καὶ πῶλος
 σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι· διδάσκων ἡμᾶς τοὺς
 προειρημένους ἐλάφους ἐπιτηδείους εἶναι πρὸς θεο-
 λογίας διδασκαλίαν.

122

Α

Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους Ὅταν οὖν
 ἰδῶμέν τινα ἄνθρωπον Θεοῦ τέλειον καὶ κατηρτι-
 σμένον, τὴν ἀπὸ τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ ὠφέλειαν μετα-
 διώκωμεν. Ὅπου γὰρ ἐλάφου παρουσία, φυγαδεύε-
 ται πᾶσα τῶν ἐρπετῶν ἡ κακία. Οὐ γὰρ φέρει τὴν
 ὀσμὴν τοῦ ζώου τὰ ἰοβόλα, ὅπου γε καὶ τοῖς κέρασιν
 αὐτῶν ὑποθυμιωμένοις ὑποχωρεῖ. Καὶ ἀποκαλύψει
 δρυμοὺς. Πρῶτον ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καταρτίζεται
 τὰς ἐλάφους· ἔπειτα ἀποκαλύπτει δρυμοὺς, τοὺς
 συμφύτους· καὶ ἀπὸ ἀγρίας καὶ ἀκάρπου ὕλης πε

πυκνωμένους τόπους, οἷς μάλιστα προσφεύγειν τὰ
 ἰοδόλα πέφυκεν. Ἐπεὶ οὖν ἤδη τετελείωται διὰ τὸν B
 παρὰ τοῦ Κυρίου γενόμενον καταρτισμὸν ἡ ἔλαφος,
 ὁ ταύτη ὁμοιούμενος δίκαιος ἀποκαλύπτει τοὺς
 δρυμοὺς, ἵνα γυμνοὶ καὶ ἔτοιμοι παραδοθῶσιν οἱ
 φθαρτικοὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν. Καὶ ἐπειδὴ πᾶν ξύλον
 μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκχόπτεται ὑπὸ τῆς ἀξί-
 νης, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, ἀναγκαίως οἱ δρυμοὶ
 ἀνακαθαίρονται, αἱ ὑλώδεις ψυχαί, ἐν αἷς, ὥσπερ
 τινὰ θηρία, τὰ ποικίλα πάθη τῶν ἁμαρτιῶν ἐμφω-
 λεύει, ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅς ἐστι τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν
 μάχαιραν δίστομον. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώ-
 των πεφορτισμένοι ταῖς βιωτικαῖς μερίμναις, οἷόν
 τινα γῆν ἀκανθοφόρον τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἔχουσι, C
 καὶ οὐκ ἐῷσιν αὐτάς εἰς τὴν τοῦ λόγου καρποφο-
 ρίαν ἐντρέφεσθαι, ἀποκαλύπτει ὁ Κύριος τοὺς δρυ-
 μοὺς, τουτέστι, τὸ ἄσχημον καὶ ἀπρεπὲς καὶ βλα-
 βερὸν τῶν ἐν τῇ βίῳ τούτῳ φροντίδων, ἵνα τρα-
 νωθέντος τοῦ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπου, μὴ
 ἔχωσιν οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ ἀμαθίας τὰς περὶ τῶν
 πραγμάτων κρίσεις ἐνηλλαγμένας. Πολλοὶ γὰρ τὰ
 μὲν ἀγαθὰ, ὅταν ἐπίπονα ᾖ, κακὰ νομίζουσι· τὰ
 δὲ κακὰ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἡδονὴν ὡς ἀγαθὰ
 μεταδιώκουσι· καὶ ἀμύθητος ἐν ἀνθρώποις ἡ περὶ
 τὰ τοιαῦτα πλάνη. Ἔστι μὲν οὖν τῆς τῶν ἀγαθῶν
 φύσεως ξύλα καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι, ἃ καὶ
 πρὸς τὸν αἶνον παραλαμβάνεται· τῶν δὲ κακῶν οἱ D
 δρυμοὶ, οὓς, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπατηθῆναι τοὺς νομίζον-
 τας εὐρήσειν τινὰ καρπὸν χρήσιμον ἐν αὐτοῖς,
 ἀποκαλύπτει καὶ φανεροὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φωνή. Καὶ ἐν

τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Ἀκουέτωσαν
 τῶν ῥημάτων τοῦ ψαλμοῦ, καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ
 τοῖς μακροῖς λόγοις ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες. Τί φησιν
 ὁ ψαλμός; Ὁ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, οὐ
 κακολογίαν, οὐ ματαιότητα, οὐκ αἰσχροῦν πρα-
 γμάτων γέμοντα ῥήματα ἀπαγγέλλει, ἀλλ' ἐν τῷ
 ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Ἐστήκασιν οἱ ἀπο-
 γραφόμενοι τὰ ῥήματα ἅγιοι ἄγγελοι· παρέστιν ὁ
 Εὐ Κύριος, τὰς διαθέσεις τῶν εἰσιόντων ἐπισκοπῶν. Ἡ
 προσευχὴ ἐκάστου πεφανέρωται Θεῷ· τίς ἐκ δια-
 θέσεως τίς ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ ἐπουράνια·
 τίς ἀφωσιωμένως ἄκροις τοῖς χεῖλεσι τὰ ῥήματα
 φθέγγεται, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ
 Θεοῦ. Κὰν εὐχεται, ὑγίειαν σαρκὸς, καὶ σωματι-
 κὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ
 δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς ὁ λόγος διδάσκει, ἀλλ' ἐν τῷ
 ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Οἱ οὐρανοὶ διηγούν-
 ται δόξαν Θεοῦ. Ἀγγέλοις ἔργον, δοξολογεῖν Θεόν.
 Πάση τῇ στρατιᾷ τῶν ἐπουρανίων ἐν τούτῳ ἔργον,
 δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσαντι. Ἡ κτίσις πᾶσα, ἥ
 τε σιωπῶσα, καὶ ἡ φθεγγομένη, ἥ τε ὑπερκόσμιος,
 123 ἥ τε περίγειος δοξάζει τὸν κτίσαντα. Ἄνθρωποι δὲ
 Α ἑλεεινοί, καταλιπόντες τοὺς οἴκους καὶ ἐπὶ τὸν
 ναὸν συνδραμόντες, ὡς δὴ τι ἑαυτοὺς ὠφελήσαντες,
 οὐχ ὑπέχουσι τὰς ἀκοὰς λόγοις Θεοῦ, οὐ λαμβά-
 νουσιν αἰσθησιν τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὐ λυποῦνται
 προληφθέντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· οὐ λυποῦνται
 εἰς μνήμην τῶν ἁμαρτιῶν ἀφικνούμενοι, οὐ τρέ-
 μουσι τὴν κρίσιν· ἀλλὰ μειδιῶντες, καὶ τὰς δεξιὰς
 ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, τόπον μακρολογίας τὸν οἶκον

ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακούοντες τοῦ ψαλ-
 μοῦ τοῦ διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι Ἐν τῷ
 ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐ **B**
 λέγεις, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ ἐμπόδιον γίνῃ ἐπιστρέφων
 πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τῷ ἰδίῳ θορύβῳ ὑπερηχῶν τὴν
 διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος. Ὅρα μὴ ποτε ἀπέλθῃς,
 ἀντὶ τοῦ μισθὸν λαβεῖν ἐπὶ δοξολογίᾳ, τοῖς τὸ ὄνο-
 μα τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦσι συγκαταδικασθεῖς. Ψαλ-
 μὸν ἔχεις, προφητείαν ἔχεις, εὐαγγελικὰ παραγ-
 γέλματα, τὰ τῶν ἀποστόλων κηρύγματα. Ἡ γλῶσσα
 ψαλλέτω, ὁ νοῦς ἐρευνάτω τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημέ-
 νων, ἵνα ψάλλῃς τῷ πνεύματι, ψάλλῃς δὲ καὶ τῷ νοί.
 Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σε βούλεται ἄξιον
 εἶναι τοῦ δοξασθῆναι. Διότι Ὁ σπεῖρει ἄνθρωπος, **C**
 τοῦτο καὶ θερίσει. Σπεῖρον δοξολογίαν, ἵνα θερίσῃς
 στεφάνους καὶ τιμᾶς καὶ ἐπαίνους ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τῶν οὐρανῶν. Ταῦτα οὐκ ἀχρήστως ἐν παρεκθάσει
 εἴρηται εἰς τὸ, Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει
 δόξαν, διὰ τὸ τοὺς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἄπαυστα
 γλωσσαλοῦντας καὶ ἀνωφελῶς εἰσιόντας· εἴθε δὲ
 ἀνωφελῶς καὶ μὴ ἐπιβλαβῶς.

Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ. Κατακλυ-
 σμὸς ὕδατός ἐστιν ἐπίκλυσις ἐξαφανίζοντος πᾶν τὸ
 ὑποκείμενον, καὶ καθαρίζοντος ἅπαν τὸ προεῖρη-
 πωμένον. Τὴν οὖν τοῦ βαπτίσματος χάριν κατα- **D**
 κλυσμὸν ὀνομάζει, ὥστε τὴν ἀποπλυναμένην τὰ
 ἡμαρτήματα ψυχὴν, καὶ ἀποκαθηραμένην τὸν πα-
 λαιὸν ἄνθρωπον, ἐπιτηδεῖαν εἶναι λοιπὸν πρὸς κα-
 τοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Συνάδει δὲ
 τούτῳ καὶ τὰ ἐν τῷ τριακοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ εἰ-

ρημένα. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὅτι Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα· καὶ τὸ, ὅτι Ὑπὲρ αὐτῆς προσεύξεται πρὸς σέ πᾶς ὁσιος· ἐπήγαγε, Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιούσιν. Οὐ γὰρ ἐγγιούσιν αἱ ἁμαρτίαι τῷ λαβόντι τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως

Ε τῶν παραπτωμάτων διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Πνεύματος. Συγγενὲς δὲ τούτῳ καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ Μιχαίου εὐρηται· Ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέψει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀπορρίψουσιν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Τῇ λαμπύρῃ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐνδρυθεὶς ὁ Θεὸς, οἶονεὶ θρόνον αὐτὴν ἐαυτῷ ἀπεργάζεται. Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει· Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ. Ἀπὸ μὲν τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ ἀφελεῖ Κύριος ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσιν, τῷ δὲ δικαιοπραγοῦντι δίδωσιν ἰσχύν. Διότι τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται. Ἐνδυναμωθείς

124 δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐνέργειαν, ἄξιος
 Α γίνεται τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας. Ἔοικε δὲ τελειοτάτῃ τῶν εὐλογιῶν εἶναι ἡ εἰρήνη, εὐστάθειά τις οὔσα τοῦ ἡγεμονικοῦ· ὥστε τὸν εἰρηνικὸν ἄνδρα ἐν τῷ κατεστάλλαι τὰ ἥθη χαρακτηρίζεσθαι· τὸν δὲ πολεμούμενον ὑπὸ τῶν παθῶν μήπω τῆς ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνης μετεσχηκέναι, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἡτις Ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς ψυχὰς τῶν ἀξίων. Ταύτην καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπεύχεται ταῖς Ἐκκλησίαις, λέγων· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη. Γένοιτο οὖν ἡμῖν κα-

λῶς ἀγωνισαμένοις, καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καταστρεψαμένοις, ὃ ἐστὶν ἐχθρὰ εἰς Θεὸν, ἐν Β
γαληνιώσει καὶ ἀκύμονι καταστάσει τῆς ψυχῆς γενομένης, εἰρήνης ἡμᾶς υἱοὺς χρηματίζειν, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ μετασχεῖν ἐν εἰρήνῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΘ΄. ΨΑΛΜΟΝ.

Ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ. C

Ψαλτήριον μὲν τροπικῶς, καὶ ὄργανον ἡρμωμένον μουσικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἡ τοῦ σώματός ἐστι κατασκευὴ· ψαλμὸς δὲ αἱ διὰ τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι, ὅταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμωσμένου μηδὲν ἐκμελὲς ἀποτελῶμεν ἐν τοῖς κινήμασιν. ᾠδὴ δὲ ἐστὶν, ὅσα θεωρίας ἔχεται ὑψηλῆς καὶ θεολογίας. Ὡστε ὁ ψαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικὸς, ὅταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἀρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται. ᾠδὴ δὲ φωνὴ ἐκμελὲς ἀποδιδομένη ἐναρμονίως, χωρὶς τῆς συνήχησης τοῦ ὁργάνου. Ἐνταῦθα τοῖ- D
νυν ἐπειδὴ ἐπιγέγραπται, Ψαλμὸς ᾠδῆς, ἡγούμεθα τὴν ἀκόλουθον πρᾶξιν τῇ θεωρίᾳ τὸν λόγον αἰνίσσεσθαι. Οὗτος δὲ ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου περιέχει τινὰς λόγους. Καὶ ἔοικε κατὰ μὲν τὸ σωματικόν,

- ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σολομῶντος ἀνεγερθέντος τοῦ περιβοήτου ναοῦ ὁ λόγος διεξοδεύεσθαι, πρὸς τὸ ψαλτήριον μελωδούμενος· κατὰ δὲ τὸ νοητὸν, τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σημαίνειν, καὶ τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ καινῶς καὶ παραδόξως αὐτοῦ κα-
- E** τασκευασθέντος οἴκου, τὴν ἐπιγραφὴν δηλοῦν. Πολλὰ γὰρ εὖρομεν ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἀπαγγελλόμενα. Ἡ τάχα οἶκον νοῆσαι προσήκει τὴν οἰκοδομουμένην ὑπὸ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ γράφει· Ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος.
- Ἐγκαινισμὸν δὲ τῆς Ἐκκλησίας ὑποληπτέον τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ νοῦς, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γινομένην τοῖς καθ' ἓνα τῶν συμπληρούντων τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἔστι δὲ ἡ θεία καὶ μουσικὴ ἁρμονία, οὐ περιέχουσα τινὰς
- ¹²⁵ λόγους ἀκοὴν εὐφραίνοντας, ἀλλὰ καταστέλλοντας
- A** καὶ καταπραΰνοντας τὰ ἐνοχλοῦντα πονηρὰ πνεύματα ταῖς εὐεπηρεάστοις ψυχαῖς· Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφρανάς τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ. Πῶς δὲν τοῖς ὑψηλοῖς κατοικῶν ὑψοῦται ὑπὸ τῶν τὴν ταπεινὴν χώραν λαχόντων; εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω, τίνι ἂν τρόπῳ τὸν Θεὸν ὑψώσεις; Τί οὖν βούλεται τῷ προφήτῃ ἡ ἐπαγγελία; ἢ μήποτε ὑψοῦσθαι λέγεται ὑπὸ τῶν μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ νοεῖν περὶ αὐτοῦ δυναμένων, καὶ ἐν τῷ βιοῦν εἰς
- B** δόξαν Θεοῦ; Ὁ μὲν οὖν σπεύδων μετ' ἐπιστήμης ἐπὶ τὴν μακαριότητα, ὑψοῖ τὸν Θεόν· ὁ δὲ τὴν

ἐναντίαν τρεπόμενος, ὃ μὴδὲ θέμις εἰπεῖν, τὸ ὅσον
ἐφ' ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ταπεινοῖ.

Καὶ πᾶσαν δὲ ἀρμόζουσαν τοῖς πράγμασιν ἡμῶν
κατάστασιν οἶονεῖ περιτίθεμεν τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦ-
το νυσταζόντων ἡμῶν καὶ νωθρῶς ἐνεργούντων,
ὕπνου λέγεται ὁ Θεός, ἀναξίους ἡμᾶς κρίνων τῆς
ἐπισκοπούσης ἡμᾶς ἐγρηγόρσεως αὐτοῦ. Ἐπειδὴν
δὲ ποτε αἰσθόμενοι τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου βλάβης εἴ-
πωμεν. Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὕπνοις, Κύριε; Οὐ
νυστάξει, οὐδὲ ὕπνώσει τότε ὁ φυλάσσων τὸν C
Ἰσραήλ. Καὶ ἄλλοι τινὲς οἶονεῖ ἀποστρέφουσι τοὺς
ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ αἰσχρὸν ὧν ποιοῦσι
καὶ ἀνάξιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ· οἱ μεταμε-
ληθέντες λέγουσιν, Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀπο-
στρέφεις; Καὶ ἄλλοι παρὰ τούτους εἰσὶν οἱ ἐχ-
θληθέντες τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ οἶονεῖ λήθην
αὐτῷ ἐμποιοῦντες ἑαυτῶν· οἵτινες λέγουσιν, ὅτι
Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως
ἡμῶν. Καὶ ἀπαξαπλῶς, τὰ ἀνθρωποπαθῶς λεγό-
μενα περὶ Θεοῦ, ἀνθρωποὶ ἐργάζονται, τοιοῦτον
ἑαυτοῖς ποιοῦντες τὸν Θεὸν, οἷον αὐτὸς ἑαυτὸν
ἕκαστος προευτρεπίζει. Ὑψώσω σε οὖν, Κύριε,
ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφρανas τοὺς ἐχθρούς D
μου ἐπ' ἐμέ· μὴδὲν ταπεινὸν μὴδὲ χαμαιῖζλον
ἐπὶ τοῦ βίου μου φέρων. Καὶ πόθεν μοι ἡ τοῦ
ὑψοῦ ἐνυπάρχει δύναμις; Ἐπειδὴ σύ με προλα-
βὼν ὑπέλαβες. Ἐμφαντικῶς εἶρηκε τὸ, Ὑπέ-
λαβες, ἀντὶ τοῦ, ἐμετεώρισάς με, καὶ ἀνώτερον
τῶν κατεπανισταμένων με ἐποίησας. Οἶονεῖ παῖδά
τινα ἀπείρως ἔχοντα πρὸς τὸ νήχεσθαι, τῇ χειρὶ

- τις ὑπολαβὼν μετεωρότερον ἄγοι τοῦ ὕδατος. Ὁ οὖν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀνανεύσας ἀπὸ τοῦ πτώματος, οὗτος ὑπὸ εὐγνωμοσύνης διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὑψωσιν ἐπαγγέλλεται τῷ Θεῷ. Ἡ
- E ὥσπερ τινὰ παλαιστὴν ἀσθενοῦντα ὑποστηρίζας τις ἀπὸ τοῦ κινδυνευομένου πτώματος, καὶ ἐπανώτερον ποιήσας τοῦ συμπαλαίοντος, τῷ μὲν τῆς νίκης παρέσχε τὴν ἀφορμὴν, τοῦ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ πτώματι αὐτοῦ εὐφροσύνην ἀφείλετο. Οὐχὶ δὲ αἱ θλίψεις, αἱ δοκιμασίας ἔνεκεν προσαγόμεναι τοῖς ἁγίοις, εὐφροσύνην τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν τοῖς ἀοράτοις προξενοῦσιν· ἀλλ' ὅταν ἀπαγορεύσωμεν θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρηθῶσιν ἡμῶν οἱ λογισμοί,
- 126 ἀπειρηκότων ἡμῶν πρὸς τὸ πυκνὸν τῶν κακῶ-
- A σεων, τότε εὐφραίνονται καὶ χροτοῦσι καὶ ἐπιχαίρουσιν. Οἷον ἐπὶ τοῦ Ἰωβ. Ἀπολωλέκει τὴν κτῆσιν· τέχνων ἐστέρητο· ἰχθῶρας αὐτῷ καὶ σκώληκας ἡ σὰρξ ἀπέζεσεν· οὐπω τοῦτο εὐφροσύνη τῷ ἀντιπάλῳ. Εἰ δὲ ἐνδοὺς πρὸς τὰ ἐπίποννα εἰρήκει τι δύσφημον ῥῆμα κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς γυναικὸς, τότε ἂν εὐφράνθησαν οἱ ἐχθροὶ ἐπ' αὐτῷ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Παύλῳ πεινῶντι, καὶ διψῶντι, καὶ γυμνητεύοντι, καὶ κολαφιζομένῳ, καὶ κοπιῶντι, καὶ ἀστατοῦντι· οὐκ εὐφραίνεται δὲ ἐχθρὸς· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, συνετρίβετο βλέπων οὕτω τὰ ἀγωνίσματα φέροντα, ὥστε λέγειν αὐτὸν καταφρονητικῶς· Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;
- B Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκέκραξα πρὸς σέ, καὶ ἰάσω με. Μακάριος ὁ τὴν ἐν τῷ βάθει πληγὴν ἑαυτοῦ

γνωρίζων, ὥστε δύνασθαι τῷ ἱατρῷ προσιέναι καὶ λέγειν, Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου· καὶ, Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἡμαρτόν σοι. Ἐνταῦθα μέντοι εὐχαριστία ἐστὶν ὑπὲρ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ ἱατρείας· Κύριε γάρ, φησὶν, ὁ Θεός μου. Οὐ πάντων Θεὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν οἰκειωθέντων αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης. Θεὸς γάρ Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. Εἰ δὲ πάντων ἦν Θεός, οὐκ ἂν ἐκείνοις ὡς ἐξαίρετον τοῦτο προσεμαρτυρεῖτο. Καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ, Ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεός ὁ ἐμός. Καὶ Θωμᾶς μετὰ τὴν πληροφορίαν κατασπαζόμενος τὸν Δεσπότην, Ὁ Κύριός μου, φησὶ, καὶ ὁ Θεός μου. Ἐνδιάθετος οὖν ἡ φωνὴ ἡ, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ πρέπουσα τῇ προφητικῇ καταστάσει. Ἐκέκραξα πρὸς σέ, καὶ ἴασω με. Οὐδὲν ἐγένετο μέσον τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ τῆς σῆς χάριτος, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἐκέκραξα, καὶ προσῆλθεν ἡ ἴασις. Ἐτι γάρ λαλοῦντός σου, φησὶν, ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι. Μεγάλα οὖν δεῖ φθέγγεσθαι εὐχόμενον τῷ Θεῷ, ἵνα ταχεῖα ἡμῖν ἐπανατεῖλῃ ἡ ἴασις. Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχὴν μου. Περὶ ταύτης τῆς ἰάσεως εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ ὁ κατελθὼν μὲν ἐξ ἀσθενείας εἰς ἄδην, ἀνα- D χθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ ἄδου διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν καταπαλαίσαντος τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου. Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον· Πολλαχοῦ μὲν οἱ λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπόγεια ὀρύγματα, εἰς φυλακὴν δεσμίων ἐπιτετη- δευμένα. Οὕτω γάρ εἴρηται ἐν τῇ Ἐξόδῳ· Ἀπὸ

πρωτοτόκου Φαραώ, ἕως πρωτοτόκου τῆς ἰχμα-
 λωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰερεμίαν
 εἰς λάκκον ἐνέβαλον· καὶ τὸν Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ φθό-
 νου οἱ ἀδελφοὶ λάκκῳ ἐναπέκλεισαν ὕδωρ μὴ ἔχοντι.
 Ἐκάστη οὖν πρᾶξις ἣ ἐπὶ τὰ κάτω ἡμᾶς κατάγει,
 Ε βρύνουσα ἡμᾶς διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἣ ἐπὶ τὰ ἄνω
 κουφίζει, πτεροῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν. Ἔσωσης
 οὖν ἐμὲ πρότερον ὄντα ἐν βίῳ πονηρῷ, χωρίσας
 ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς τὸν ἐσκοτισμένον καὶ
 κατεψυγμένον τόπον. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ, Ὑπέλαβές
 με. Τουτέστιν, ἐπανήγαγές με ἀπὸ τῆς εἰς τὸ κάτω
 φορᾶς, ὡς μὴ δοῦναι καιρὸν ἐπευφρανθῆναί μοι τοὺς
 ἐχθρούς. Ὁ οὖν ἀλλαχοῦ εἴρηκεν, ὅτι Καταρτιζό-
 μενος τοὺς πόδας μου ὥσει ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ
 ὑψηλὰ ἰστῶν με, τὴν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἐπάνοδον
 λάκκου ἀπαλλαγὴν καὶ ὑπόληψιν ὀνομάζει. Ψά-
 λατε τῷ Κυρίῳ, οἱ ὅσιοι αὐτοῦ. Οὐκ εἴ τις
 τῷ στόματι προφέρει τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα,
 οὗτος ψάλλει τῷ Κυρίῳ· ἀλλ' ὅσοι ἀπὸ καρδίας
 127 καθαρᾶς ἀναπέμπουσι τὰς ψαλμωδίας, καὶ ὅσοι
 Α εἰσὶν ὅσιοι, σώζοντες τὴν πρὸς Θεὸν δικαιοσύνην,
 οὗτοι δύνανται ψάλλειν τῷ Θεῷ τοῖς ῥυθμοῖς τοῖς
 πνευματικοῖς ἁρμοζόντως ἀκολουθοῦντες. Πόσοι
 ἀπὸ πορνείας ἐστᾶσιν ἐνταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλο-
 πῆς; Πόσοι δόλον, πόσοι ψευδολογίαν ἐν ταῖς καρ-
 δίαις κρύπτοντες; Ψάλλειν οἴονται, τῇ ἀληθείᾳ μὴ
 ψάλλοντες. Ὅσιον γὰρ καλεῖ πρὸς ψαλμολογίαν
 ὁ λόγος. Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγα-
 θοὺς ποιεῖν, οὐδὲ καρδίᾳ πονηρὰ ῥήματα ζωῆς ἐκ-
 βάλλειν. Ποιήσατε οὖν τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τοὺς

καρπούς αὐτοῦ καλοῦς. Καθάρατε τὰς καρδίας, ἵνα καρποφορῇτε τῷ πνεύματι, καὶ δυνηθῇτε ὅσοι γε-
νόμενοι ψάλλειν συνετῶς τῷ Κυρίῳ.

Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης B
αὐτοῦ. Οὐκ εἶπεν, ἐξομολογεῖσθε τῇ ἁγιωσύνῃ αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ, Τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ · του-
τέστιν, εὐχαριστεῖτε. Ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἐνταῦθα
ἀντὶ εὐχαριστίας λαμβάνεται. Εὐχαριστεῖτε οὖν,
ὅτι ἐν μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ ἐγένεσθε · οἱ
πρότερον διὰ τὸ ἐμβαθύνειν τῇ κακίᾳ, καὶ ταῖς
ἀκαθαρσίαις τῆς σαρκὸς ἐμολύνεσθαι, εἰς λήθην
ἤλθετε τῆς ἁγιωσύνης τοῦ ποιήσαντος ὑμᾶς. Ὑπὲρ
οὖν τοῦ ἐξιλασμοῦ τῶν ἡμαρτημένων, ἐξομολογεῖσθε C
περὶ τῶν οὐχ ὑγιῶς ὑμῖν προπεπραγμένων. Ὅτι
ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι
αὐτοῦ. Πρότερον εἶπε τὸ σκυθρωπὸν, ὀργὴν ἐν τῷ
θυμῷ τοῦ Θεοῦ · εἶτα τὸ φαιδρότερον, τὴν ζωὴν ἐν
τῷ θελήματι αὐτοῦ. Δοκεῖ ταυτολογία εἶναι τοῖς
μὴ δυναμένοις τῆς ἀκριβείας τῶν σημαινομένων
ἐφάπτεσθαι, τοῦ προφήτου λέγοντος ὀργὴν εἶναι
ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος ὀργῆς
καὶ θυμοῦ · πλείστον δὲ τὸ διάφορον. Θυμὸς μὲν
γάρ ἐστιν ἡ κρίσις τοῦ ἐπαχθῆναι τάδε τινὰ τὰ
σκυθρωπὰ τῷ ἀξίῳ · ὀργὴ δὲ ὁ πόνος ἥδη, καὶ ἡ
κόλασις ἡ ἀπὸ τοῦ δικαίου κριτοῦ κατὰ τὸ μέτρον
τῆς ἀδικίας ἐπαγομένη. Ἀπὸ παραδείγματος δὲ D
σαφέστερον ὁ λέγω γενήσεται. Σημειωσάμενος ὁ
ιατρός τὸ φλεγμαῖνον μέρος καὶ ὑπουλον, ἐγκρίνει
τὴν τομὴν ἀναγκαίαν εἶναι τῷ κάμνοντι. Τοῦτο
θυμὸν ὀνομάζει ἡ Ἰ'ραφή. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ βοη-

Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἱατροῦ, ἐπακολουθεῖ λοιπὸν ἡ
 ἐνέργεια εἰς ἔργον ἄγουσα τὰ κριθέντα, καὶ ὁ σί-
 διρος τέμνων καὶ ὁδύνην ἐμποιῶν τῷ διακοπτο-
 μένῳ. Τοῦτο ὄργη Θεοῦ ὠνόμασται. Ἐλθεῖ τοίνυν
 ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ εὐρήσεις τὸ ἀκολουθοῦν τῆς
 ἐννοίας. Ὅτι ὄργη ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ. Τιμωρία,
 κατὰ τὸ δίκαιον κρίμα τοῦ Θεοῦ. Ζωὴ δὲ ἐν τῷ
 Ε. θελήματι αὐτοῦ. Τί οὖν φησιν; Ὅτι ὁ μὲν θέλει
 ὁ Θεὸς, τοῦτό ἐστι, πάντας μετέχειν αὐτοῦ τῆς
 ζωῆς· τὰ δὲ περιστατικὰ, οὐχὶ τῷ θελήματι αὐ-
 τοῦ ἐνεργεῖται, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τῶν ἡμαρτηχότων
 ἐπάγεται. Τὴν μὲν οὖν ζωὴν ὁ Θεὸς τῷ ἰδίῳ θελή-
 ματι ἐκάστω χαρίζεται, τὴν δὲ ὄργην αὐτὸς ἑκα-
 στος ἐαυτῷ ἠθισαυρίζει. Ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀπο-
 καλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. Σύνηθες δὲ
 τῇ Γραφῇ προτάσσειν τὰ σκυθρωπὰ τῶν χρηστο-
 τέρων· διότι ἡδίων ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, προκαθη-
 γησαμένων αὐτῆς τῶν λυπούντων. Ἐγὼ γὰρ ἀπο-
 κτενῶ, φησὶ, καὶ ζῆν παιήσω. Δευτέρα ἡ εὐεργεσία
 μετὰ τὴν κόλασιν. Πατάξω, καὶ γὰρ ἰάσομαι. Αὐτὸς
 γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε,
 128 καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. Προλαμβάνει τὰ κα-
 Α κούντα, ἵνα μονιμώτεροι ἡμῖν αἱ χάριτες γένων-
 ται, σφοδρῶς ἀντιποιηθέντων ἡμῶν τῆς φυλακῆς
 τῶν δοθέντων. Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς,
 καὶ εἰς τὸ πρῶτ' ἀγαλλίασις. Μνήσθητι τοῦ καιροῦ
 τοῦ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, καὶ εὐρήσεις τὰ
 σημαινόμενα. Ἐσπέρας γὰρ ἠὺλίσθη κλαυθμὸς τοῖς
 μαθηταῖς τοῦ Κυρίου, ὅτε ἔβλεπον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ
 σταυροῦ κρεμáμενον· τὸ δὲ πρῶτ' ἀγαλλίασις, ὅτε

μετὰ τὴν ἀνάστασιν διέτρεχόν μετὰ χαρᾶς ἀλλή-
 λοις διδόντες τὰ εὐαγγέλια τῆς ὀπτασίας τοῦ Κυρίου.
 Ἡ τάχα καὶ καθολικῶς ἐσπέρα ὁ αἰὼν οὗτος λέγε-
 ται, ἐν ᾧ οἱ μακαρίως κλαύσαντες, τῆς πρωίας B
 ἐπελθούσης, παρακληθήσονται. Μακάριοι γὰρ οἱ
 πενθούντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. Μακάριοι
 οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσουσιν. Οἱ οὖν τὰς
 ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ συντελείᾳ ἤδη ὄντος,
 καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ δυσμὰς ἀποκλίνοντος, ἐν τῷ
 ἀποκλαίειν τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας διαγαγόντες,
 οὗτοι τῆς ἀληθινῆς ἐκείνης πρωίας ἐπελθούσης
 ἀγαλλιάσονται. Οἱ σπεύροντες γὰρ ἐν δάκρυσιν νῦν
 ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι· δηλαδὴ πρὸς τὸ μέλλον.

Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλεῖσθαι
 εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡσπερ πόλεως ἐστὶν εὐθηνία ἡ τῶν C

ὠνίων κατ' ἀγορὰν ἀφθονία· καὶ χώραν εὐθη-
 νεῖσθαι λέγομεν τὴν πολλοὺς εὐφορήσασαν τοὺς
 καρπούς· οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς τίς ἐστὶν εὐθηνία
 τῆς πεπληρωμένης παντοδαπῶν ἔργων· ἦν πρῶτον
 μὲν γεωργηθῆναι δεῖ φιλοπόνως, καὶ τότε ταῖς
 ἀφθόνοις τῶν οὐρανίων ὑδάτων ἐπιρροίαις πιανθῆ-
 ναι, ὥστε καρποφορῆσαι ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξή-
 κοντα, καὶ ἐν ἑκατὸν, καὶ τυχεῖν τῆς εὐλογίας τῆς
 λεγούσης, Εὐλογημένοι αἱ ἀποθῇκαί σου, καὶ τὰ
 ἐγκαταλείμματά σου. Ὁ οὖν αἰσθανόμενος τῆς ἑαυ- D
 τοῦ βεβαιότητος, πεποιθότως ἔρει, καὶ διαβεβαιώ-
 σεται μὴ περιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιζομένου,
 ὡς ἀγρὸς πλήρης, ὃν εὐλόγησε ὁ Κύριος. Κύριε,
 ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύ-
 ναμιν. Οἱ περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ περὶ ἀρετῶν λόγου

- κατατριβέντες, τὰς μὲν τῶν ἀρετῶν ἐκ θεωρημάτων ἔφασαν συνεστάναι, τὰς δὲ ἀθεωρήτους· οἷον, φρόνησιν μὲν ἐκ θεωρημάτων συνεστάναι, ἐν τῷ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν τόπῳ· σωφροσύνην δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν· δικαιοσύνην δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀπονεμητέων καὶ οὐκ ἀπονεμητέων· καὶ ἀνδρείαν ἐκ τοῦ περὶ δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν· κάλλος δὲ καὶ ἰσχὺν ἀθεωρήτους εἶναι ἀρετὰς, ἐπακολουθούσας ταῖς ἐκ θεωρημάτων. Κατὰ γὰρ τὴν συμμετρίαν καὶ ἁρμονίαν τῶν τῆς ψυχῆς θεωρημάτων, ἔνιοι τῶν σοφῶν νενοήκασιν τὸ κάλλος· κατὰ δὲ τὸ ἀποτελεστικὸν τῶν ὑποβαλλομένων ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν, τὴν ἰσχὺν νενοήκασιν.
- 129 Πλὴν ἵνα καὶ κάλλος ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ, καὶ
- Α δύναμις τῶν δεόντων ἐπιτελεστική, θείας εἰς τοῦτο χάριτος χρῆζομεν. Ὡς τοίνυν ἄνω εἴρηκεν, Ὅτι ζῶν ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ· οὕτω νῦν ὑφοῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, ὅτι Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν. Καλὸς μὲν γὰρ ἦμην κατὰ τὴν φύσιν· ἀσθενὴς δὲ διὰ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ὄφους νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. Τῷ οὖν κάλλει μου, ὃ παρὰ σοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς πρώτης κατασκευῆς, προσέθηκας δύναμιν τὴν τῶν δεόντων· πρακτικὴν. Καλὴ μὲν οὖν πᾶσα ψυχὴ ἡ
- Β ἐν συμμετρίᾳ τῶν οἰχείων δυνάμεων θεωρουμένη κάλλος δὲ ἀληθινόν, καὶ ἑρασιμώτατον, μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαρμένῳ θεωρητὸν, τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν. Οὗ δ' ἐνατενίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι, μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τινος βαφῆς, αἴγλην τινὰ ἀνθηρὰν

εἰς τὴν οἰκειάν ὄψιν ἀναχρωννύμενος. Ὅθεν καὶ Μωϋσῆς τῷ μετεκληθέναι τοῦ κάλλους ἐκεῖνου ἐν τῷ ὁμιλεῖν Θεῷ, ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον. Ὁ οὖν αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, τὴν εὐχαριστικὴν ταύτην ἀφίησι φωνήν· Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν. Ὡς περ δὲ ταῖς θεωρητικαῖς ἀρεταῖς ἀθεώρητοι ἀκολουθοῦσι, τό τε κάλ- C
λος καὶ ἡ δύναμις, οὕτως εἰσὶ τινες κακίαι ἀθεώρητοι, ἥ τε αἰσχροτής καὶ ἡ ἀσθένεια. Τί γὰρ ἀρότερον καὶ εἰδεχθέστερον ψυχῆς ἐμπαθοῦς; Ἴδε μοι τὸν θυμούμενον, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀγριότητα. Θέασαι τὸν λυπούμενον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ταπεινὸν καὶ συμπεπτωκὸς τῆς ψυχῆς. Τὸν δὲ λαγνείαις ἢ γαστριμαργίαις ὑποπεπτωκότα, ἢ φόβοις ἐπτοημένον, τίς ἂν καὶ προσβλέψαι ἀνάσχοιτο : διαβαινούσης μέχρι τῶν περάτων τοῦ σώματος τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως· ὥς περ οὖν καὶ τὰ ἔχνη τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἁγίου δια- D
φαίνεται. Προνοητέον τοίνυν τοῦ κάλλους ἡμῖν, ἵνα καὶ ὁ νυμφίος Λόγος ἀποδεξάμενος ἡμᾶς εἴπῃ, Ὅλη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος. Ἔως μὲν ὅτε, φησὶν, αἱ ἀκτίνες τῆς ἐπισκοπῆς σου ἐπέλαμπόν μοι, ἐν εὐσταθεῖ καταστάσει καὶ ἀταράχῳ διῆγον· ἐπειδὴ δὲ ἀπέστρεψάς σου τὸ πρόσωπον, τὸ ἐμπαθὲς καὶ τεθορυβημένον τῆς ψυχῆς ἀπηλέγχθη. Ἀποστρέφειν δὲ λέγεται τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ὁ Θεός, ὅταν ἐν τοῖς τῶν περιστάσεων καιροῖς ἐκδότους ἀφίῃ τοῖς πει- E
ρασμοῖς, ἐπὶ τὸ γνωσθῆναι τὸ εὐτονον τοῦ ἀγωνιζο-

μένου. Ἐὰν οὖν ἡ εἰρήνη ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν, δυνάμεθα τὴν ταραχὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν διαφυγεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἀντίκειται τῷ μὲν θελήματι τοῦ Θεοῦ ἡ ἀποστροφή, τῷ δὲ κάλλει καὶ τῇ ὡραιότητι καὶ τῇ δυνάμει ἡ ταραχή· εἴη ἂν ἡ ταραχή αἵσχος καὶ ἄσθενεια ψυχῆς, ἐκ τῆς ἀπὸ Θεοῦ ἀλλοτριώσεως ἐγγινομένη. Εὐχόμεθα οὖν αἰεὶ ἐπιλάμπειν ἡμῖν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐν καταστάματι ὦμεν

130 ἱεροπρεπεῖ, καὶ πρᾶοι, καὶ παντὶ τρόπῳ ἀτάραχοι

A ἐκ τῆς πρὸς τὰ καλὰ ἐτοιμότητος. Ἦτοιμάσθην γάρ, φησὶ, καὶ οὐκ ἐταράχθην. Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι. Πολλάκις εἴρηται περὶ τοῦ κεκραγένοι πρὸς Κύριον, ὅτι μόνου τοῦ μεγάλα καὶ ἐπουράνια ἐπιθυμοῦντός ἐστι τὸ κράζειν. Εἰ δέ τις μικρὰ καὶ ἐπίγεια αἰτοίῃ τὸν Θεόν, μικρῶ καὶ ταπεινῇ κέχρηται τῇ φωνῇ, μὴ φθανούσῃ εἰς ὕψος, μηδὲ ἐρχομένη εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Κυρίου. Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; Τί, φησὶ, ἐκέκραξα; καὶ περὶ τίνος ἐδεήθην πρὸς σέ τὸν Κύριόν μου καὶ τὸν Θεόν μου; Τίς μοι χρεία, φησὶ, σαρ-

B κὸς εὐπαθείας καὶ αἵματος πλήθους, μέλλοντος ὅσον οὐδέπω παραδίδοσθαι τῇ κοινῇ διαλύσει τοῦ σώματος; Ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως εὐεκτοῦντος καὶ ὑπερζέοντός μοι τοῦ αἵματος, ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ἢ πολυσαρκία γένηται. Μὴ κολάκευέ σου τὴν σάρκα ὕπνοις καὶ λουτροῖς καὶ μαλακοῖς στρώμασιν, αἰεὶ ἐπιλέγων τὸ ῥῆμα τοῦτο· Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ

καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; Τί περιέπεις τὸ μικρὸν ὕστερον φθαρησόμενον; τί καταπιάνεις σεαυτὸν καὶ περισαρκοῖς; Ἡ ἀγνοεῖς ὅτι ὁσὼ παχυτέραν τὴν σάρκα σεαυτῷ ποιεῖς, τοσούτῳ βαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκευάζεις τὸ δεσμωτήριον; Μὴ ἔξομολογήσεται σοι ἰχοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου; Πῶς γὰρ ὁ χοῖκος ἄνθρωπος καὶ σάρκινος ἔξομολογήσεται σοὶ τῷ Θεῷ; πῶς δὲ καὶ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειαν ὁ μήτε μαθήμασι καιρὸν δοὺς, καὶ ἐν τοσούτῳ βάρει τῆς σαρκὸς τὸν νοῦν ἑαυτοῦ συγχωσμένον ἔχων; Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκτήκω μου τὴν σάρκα, καὶ ἀφειδῶ τοῦ αἵματος, ὅπερ εἰς σάρκα πέφυκε μεταπήγνυσθαι, ἵνα μηδέν μοι ᾖ πρὸς ἔξομολόγησιν ἢ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν ἐμποδίζον.

Ἦκουσε Κύριος, καὶ ἠλέησέ με; Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου. Μετὰ τὸ διηγήσασθαι τίνα ᾔην ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξεν, εὐθύς αἰσθόμενος τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, παρορμῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων αἰτησιν, Ἦκουσε, φησὶ, Κύριος, καὶ ἠλέησέ με· Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου. Εὐχώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς, καὶ κράζωμεν τὴν πνευματικὴν βοήν, αἰτούμενοι τὰ μεγάλα, μὴ ἀντιποιούμενοι τῆς σαρκὸς (Οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται), ἵνα καὶ ἡμῶν ἐπακούσῃ ὁ Κύριος, ἐλεήσας ἡμῶν τὸ ἀσθενές, καὶ τῆς θείας βοηθείας ἀπολαύσαντες καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν, Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί. Οὐ τῇ τυχοῦσῃ ψυχῇ ἢ ἀπὸ Θεοῦ χαρὰ ἐγγίνεται, ἀλλ' εἴ τις πολλὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπεκλάυσατο, Ε

ἰσχυροῖς ὀδυρμοῖς καὶ θρήνοις διηνεκέσιν, ὥς ἐπὶ
 τεθνεῶτι ἑαυτῷ κοπετὸν ἐποιήσατο, τοῦ τοιοῦτου ὁ
 κοπετὸς εἰς χαρὰν στρέφεται. Ὅτι δέ ἐστιν ἐπαι-
 νετῶς κόψασθαι, δηλοῦσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καθή-
 μενοι παῖδες, οἱ λέγοντες, Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ
 οὐκ ἐκόψασθε· ἠυλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχή-
 σασθε. Ἔστι δὲ ὁ αὐλὸς ὄργανον μουσικὸν πνεύ-
 ματι συνεργῶ πρὸς τὴν μελωδίαν χρώμενον. Διόπερ
 οἶμαι πάντα ἅγιον προφήτην αὐλὸν τροπικῶς ὀνο-
 μάζεσθαι, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κίνησιν.
 Διόπερ, φησὶν, ἠυλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσα-
 σθε. Οἱ γὰρ προφητικοὶ λόγοι προτρέπονται ἡμᾶς
 ἐπὶ τὴν εὐρυθμίον τῆς ἁγίας προφητείας ἐνέργειαν,
 131 ἥτις εἴρηται ὀρχησις. Ἀλλὰ καὶ θρηνοῦσιν ἡμῖν οἱ
 Α προφῆται, εἰς κοπετὸν ἡμᾶς προκαλούμενοι, ἵνα
 εἰς συναίσθησιν ἑλθόντες ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων
 ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἁμαρτήμασι, καταπενθήσωμεν
 ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν, ἐν κόποις καὶ μόχοις τὴν
 σάρκα ἡμῶν καταπιέσαντες. Τῷ τοιοῦτῳ τοίνυν πε-
 ριρρήγνυται μὲν τὸ πενθικὸν ἔνδυμα, δὲ καταπενθῶν
 ἑαυτοῦ τὴν ἁμαρτίαν περιεβάλετο. Περιτίθεται δὲ
 αὐτῷ ὁ χιτὼν τῆς εὐφροσύνης, καὶ τὸ ἱμάτιον τοῦ
 σωτηρίου, τὰ φαιδρὰ ταῦτα καὶ γαμικὰ ἐνδύματα,
 οἷς ὁ κεκοσμημένος ἐκ τοῦ νυμφῶνος οὐκ ἐκβληθή-
 σεται. Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέξωσάς
 Β με εὐφροσύνην. Συνεργὸς εἰς μετάνοιαν ὁ σάκκος,
 ταπεινώσεως ὑπάρχων σύμβολον. Πάλαι γὰρ ἂν
 ἐν σάκκῳ, φησὶ, καὶ σποδῷ καθήμενοι μετενόησαν.
 Ἐπεὶ δὲ ὁ ἀπόστολος ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ
 τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦται ἀπὸ δόξης εἰς δό-

ξαν, τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν ἀπὸ τοῦ Κυρίου
 ἰδίαν λέγει δόξαν. Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου.
 Δόξα δικαίου, τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ. Ὁ οὖν ψάλ-
 λων τῷ πνεύματι, λεγέτω, Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ
 δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατακυγῶ. Οὐκέτι μὴ, φησὶ,
 ποιήσω ἄξια τοῦ κατανύσσεσθαι καὶ κατακεντεῖσθαι
 τὴν καρδίαν ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῆς ἁμαρτίας μου.
 Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί C
 σοι· ἀντὶ τοῦ εὐχαριστήσω. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδωκάς
 μοι τὴν ἐκ τῆς μετανοίας συγχώρησιν, καὶ ἐπανά-
 γαγές με εἰς δόξαν, τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων αἰ-
 σχύνην περιελὼν, διὰ τοῦτο εἰς πάντα τὸν αἰῶνα
 ἐξομολογήσομαί σοι. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοσοῦτον
 χρόνου διάστημα, ὃ τῇ ἐμῇ ψυχῇ λήθην τῶν τηλι-
 κούτων εὐεργεσιῶν ἐμποιῆσαι δυνήσεται;

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ. D

Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι
 πρέπει αἶνεσις.

Συνήθης τῇ Γραφῇ τῆς ἀγαλλιᾶσεως ἡ φωνή,
 παιδοροτάτην τινὰ καὶ περιχαρῇ κατάστασιν τῆς ψυ-
 χῆς ἐπὶ τοῖς ἀξίοις εὐθυμίας ἐμφαίνουσα. Ἀγαλλιᾶ-
 σθε, οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· μὴ ὅταν ὑμῖν εὐθη-
 νῇται τὰ κατὰ τὸν οἶκον· μὴ ὅταν εὐεκτήτῃτε τῷ
 σώματι· μὴ ὅταν αἱ ἄρουραι πληθύνωσι καρπῶν
 παντοδαπῶν· ἀλλ' ὅτι Κύριον ἔχετε· τοιοῦτον μὲν
 τὸ κάλλος, τοιοῦτον δὲ τὴν ἀγαθότητα, τὴν σοφίαν

Ε τοιούτον. Ἀρκεῖτω ὑμῖν ἡ ἐπ' αὐτῷ εὐφροσύνη. Καὶ εἴοικεν ὁ μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἐπαγαλλόμενός τινι τῶν περισπουδάστων, οὕτως ἀγαλλιᾶν ἐπ' αὐτῷ. Διὸ τοὺς δικαίους παρορμᾷ ὁ λόγος αἰσθάνεσθαι μετὰ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι τοιούτου Δεσπότης δοῦλοι εἶναι κατηξιώθησαν, καὶ ἐπαγάλλεσθαι αὐτοῦ τῇ δουλείᾳ μετὰ χαρᾶς ἀμυθήτου καὶ σκιρτημάτων, τῆς καρδίας οἶονεὶ πηδώσης τῷ ἐνθουσιασμῷ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ. Εἴ ποτέ σου τῇ καρδίᾳ οἶονεὶ φῶς ἐμπεσόν, ἀθρόαν Θεοῦ ἐννοιαν ἐνεποίησε, καὶ περιέλαμψε σου τὴν ψυχὴν, ὥστε ἀγαπῆσαι

¹³² **Α** μὲν τὸν Θεόν, καταφρονῆσαι δὲ κόσμου καὶ τῶν σωματικῶν πάντων, ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς ἐκείνης καὶ βραχείας εἰκόνης γνῶρισον τὴν ὅλην τῶν δικαίων κατάστασιν, ὁμαλῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφροσύνην κατορθούντων. Σοὶ μὲν γὰρ ἐμπίπτει ποτὲ σπανίως ἐκεῖνο τὸ ἀγαλλίαμα κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἵνα σε διὰ μικροῦ γεύματος εἰς ὑπόμνησιν ἀγάγῃ οἶων ἐστέρησαι. Τῷ δὲ δικαίῳ διαρκὲς ἐστὶν ἡ θεία καὶ ἐπουράνιος εὐφροσύνη, διότι ἅπαξ αὐτῷ ἐνοικεῖ τὸ Πνεῦμα· πρῶτος δὲ Καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη. Ἀγαλλιᾶσθε οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ. Οἶονεὶ τόπος

Β χωρητικός ἐστὶ τῶν δικαίων ὁ Κύριος· ἐν ᾧ τὸν γένόμενον πᾶσα ἀνάγκη εὐθυμεῖσθαι καὶ ἐνευφραίνεισθαι. Γίνεται καὶ ὁ δίκαιος τόπος τῷ Κυρίῳ, λαμβάνων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ. Ὁ μὲν ἁμαρτάνων δίδωσι τόπον τῷ διαβόλῳ, παρακούων τοῦ λέγοντος, Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ· καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῇ ἐπὶ σέ, τό-

πον σου μὴ ἀφῆς. Ἐν αὐτῷ οὖν γενόμενοι τῷ Κυ-
ρίῳ, καὶ καθόσον ἔσμεν δυνατοὶ, κατοπτεύοντες
αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, οὕτω συναγάγωμεν ἐκ τῆς θεω-
ρίας ταῖς καρδίαις ἡμῶν εὐφροσύνην. Τοῖς εὐθέσι
πρέπει αἰνεσις. Ὡςπερ σχολιὸς ποῦς ὀρθῶς ὑποδή-
ματι οὐκ ἐναρμόζεται· οὕτως οὐδὲ καρδίαις ἐνδια-
στροφῶν ἢ αἰνεσις τοῦ Θεοῦ ἐπιπρέπει. Διὰ τοῦ- C
το, οἶμαι, ὡς οὐ πρόποντος τῷ στόματι τῶν δαι-
μόνων τοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγου, ἀφαιρεῖται
αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιή-
σωσι. Καὶ τῷ Πύθωνι ὁ Παῦλος ἐπιτιμᾷ, ἵνα μὴ
ἀπὸ ἀκαθάρτου ὁ ἅγιος συνίστηται. Τοιοῦτον καὶ τὸ,
Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ
τὰ δικαιώματά μου. Φιλοτιμώμεθα οὖν φυγεῖν πᾶν
σχολιὸν ἔργον καὶ στραγγαλιῶδες, καὶ κατορθώ-
σωμεν ὡς εὐθῇ κανόνα τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὸ κρι-
τήριον τῆς ψυχῆς, ἵνα γενομένοις ἡμῖν εὐθέσιν ἐπι-
τρέψῃ ἢ αἰνεσις τοῦ Κυρίου. Ὡςπερ γὰρ ὁ τὴν
ἁμαρτίαν καθηγησάμενος ὄφις σχολιὸς λέγεται, καὶ D
ἐπάγεται ἢ τοῦ Θεοῦ μάχαιρα ἐπὶ τὸν δράκοντα
τὸν ὄφιν τὸν σχολιὸν, ὅτι πολλὰς ἐκκλίσεις καὶ
ἐκτροπὰς ἐν τῇ πορείᾳ ποιεῖται. Συρόμενος γὰρ ὁ
ὀλκὸς τοῦ ὄφεως ἀνωμάλως τῇ γῇ ἐπισύρεται, ἄλ-
λως ὀρμώντων τῶν ἔμπροσθεν, καὶ πλαγίως ἐφε-
πομένων τῶν ἐξῆς, καὶ πάλιν τῶν οὐραίων πρὸς τὸ
ἐναντίον ἀπονευόντων. Ὡστε ὁ μὲν τῷ ὄφει ἐπό-
μενος σχολιὸν καὶ ἀνώμελον καὶ ἐναντιωμάτων γέ-
μοντα τὸν βίον ἑαυτοῦ ἐπιδείξεται· ὁ δὲ ὀπίσω Κυ-
ρίου τοῦ Θεοῦ πορευόμενος εὐθείας ποιεῖται τὰς
τρίβους, καὶ ὀρθὰς τὰς τροχιάς τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

- Εὐθὺς γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ εὐθύτητας εἶδε
 Ε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἐὰν δύο κανόνες ἀλλήλοις πα-
 ρατεθῶσιν, ἡ εὐθύτης αὐτῶν συναρμόζει ἀλλήλοις·
 ἔὰν δὲ διάστροφον ξύλον κανόνι παρατεθῇ, ἄσυνάρ-
 μοστον εὐρίσκεται τῷ ὀρθῷ τὸ στρεβλόν. Ἐπεὶ οὖν
 εὐθὺς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ αἰνεσις, εὐθείας χρεῖα καρ-
 δίας, ἵνα ἐπιπρέψῃ αὐτῇ καὶ ἐφαρμόσῃ ὁ αἶνος.
 Εἰ δὲ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν
 Πνεύματι ἁγίῳ, πῶς ἂν ἐνέγκῃς τὸν αἶνον, μὴ ἔχων
 τὸ εὐθὺς πνεῦμα ἐγκαινισθὲν ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου;
 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρα, ἐν ψαλτη-
 ρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ. Πρότερον ἐν κιθάρα
 δεῖ ἐξομολογήσασθαι τῷ Κυρίῳ· τουτέστι, τὰς διὰ
 τοῦ σώματος ἐνεργείας ἀποδοῦναι ἐναρμονίως. Ἐπει-
 133 δὴ γὰρ ἐν τῷ σώματι ἡμάρτομεν, ὅτε παρεστή-
 Α σαμεν τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ ἁμαρτίᾳ εἰς τὴν
 ἀνομίαν, τῷ σώματι καὶ ἐξομολογησώμεθα, τῷ αὐ-
 τῷ κεχρημένοι ὀργάνῳ πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἁμαρ-
 τίας. Ἐλοιδόρησας; Εὐλόγησον. Ἐπλεονέκτησας;
 Ἀπόδος. Ἐμεθύσθης; Νήστευσον. Ἠλαζονεύσω;
 Ταπεινώθητι. Ἐφθόνησας; Παρακάλεσον. Ἐφόνευ-
 σας; Μαρτύρησον· ἢ τὰ ἰσοδυναμοῦντα τῷ μαρτυ-
 ρίῳ, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, σεαυτοῦ τὸ σῶμα κά-
 κωσον. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἄξιός ἐστι ἐν
 ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλλειν τῷ Θεῷ. Δεῖ γὰρ
 πρότερον κατορθῶσαι τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐνε-
 ργείας, ὥστε ἁρμονίως τῷ θείῳ λόγῳ ἀποτελεῖν,
 καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν ἀναβῆναι.
 Β Ψαλτήριον γὰρ τάχα ὁ νοῦς εἴρηται ὁ τὰ ἄνω ζη-
 τῶν, διὰ τὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀργάνου τούτου

τὴν ἡχοῦσαν δύναμιν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχειν. Τὰ μὲν οὖν τοῦ σώματος ἔργα οἶονεὶ κάτωθεν ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ· τὸ δὲ διὰ τοῦ νοῦ ἐπαγγελλούμενα μυστήρια τὰς ἀφορμὰς ἄνωθεν ἔχει, οἶονεὶ ἐνηχουμένου διὰ τοῦ πνεύματος. Ὁ τοίνυν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐπιβλέπων, καὶ οἶονεὶ συνηθίαν αὐτῶν καὶ συμφωνίαν ποιῶν, οὗτος ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ ψάλλει τῷ Θεῷ, διὰ τὸ δέκα εἶναι τὰς γενικὰς ἐντολὰς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ νόμου παράδοσιν γεγραμμένας. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾠσμα καινόν. Τουτέστι, μὴ ἐν τῇ παλαιότητι τοῦ γράμματος, ἀλλ' ἐν τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος λατρεύετε τῷ Θεῷ. Ὁ μὴ σωματικῶς ἐκλαμβάνων τὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ γνωρίζων, οὗτος ᾄδει τὸ καινὸν ᾠσμα. Διότι τὸ μὲν παλαιούμενον καὶ γηράσκον τῆς διαθήκης διέβη· τὸ δὲ καινὸν καὶ ἀνανεούμενον ᾠσμα ἡμᾶς τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας διεδέξατο, ἣτις ἀνακαινίζει ἡμῶν, ὡς αἰτοῦ, τὴν νεότητα, ὅταν φθείρωμεν μὲν τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ἀνακαινώμεθα δὲ ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, αἰεὶ ἑαυτοῦ καινότερος γίνεταί. Ὡστε ὁ αἰεὶ καινότερος ἑαυτοῦ γινόμενος καινότερον ᾠσμα ᾄδει τῷ Θεῷ. Καινότερον δὲ ἢ τὸ παράδοξον ὑπὸ τῆς συνηθείας λέγεται, ἢ τὸ προσφάτως παρελθὸν εἰς τὴν γένεσιν. Ἐάν τε οὖν τὸν θαυμάσιον τρόπον καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν ὑπερβαίνοντα τῆς ἐνανθρωπήσεως διηγῇ τοῦ Κυρίου, καινότερον ᾠσμα καὶ ξένον ᾄδεις· ἐάν τε τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ παντὸς κόσμου τοῦ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθέντος διεξίης, καὶ τὰ τῆς ἀνα-

στάσεως ἀπαγγέλλης μυστήρια, καὶ οὕτω καινὸν καὶ πρόσφατον ἴδεις τὸ ἄσμα.

Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ. Ἀκούετε τοῦ παραγγέλματος. Καλῶς ψάλατε· ἀμετεωρίστω τῇ
 Ε διανοίᾳ, εἰλικρινεῖ τῇ διαθέσει. Ἐν ἀλαλαγμῷ ψά-
 λατε. Ὡσπερ τινὲς καλοὶ στρατιῶται μετὰ τὰ νι-
 κητήρια τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀνενέγκατε ὕμνους
 τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης. Θαρσεῖτε, φησὶν, ἐγὼ νενί-
 κηκα τὸν κόσμον. Τίς ἀνθρώπων ἱκανὸς ἀντιστρα-
 τεύσασθαι τῷ πονηρῷ, ἐὰν μὴ τῇ σκέπῃ τοῦ ἀρ-
 χιστρατήγου τῆς δυνάμεως προσφυγόντες, ἐκεῖθεν
 ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως βάλωμεν ἡμῶν τὸν
 ἐχθρὸν, καὶ τοξεύσωμεν; Καλῶς οὖν ψάλατε ἐν ἀλα-
 λαγμῷ. Ἔστι δὲ ὁ ἀλαλαγμὸς φωνὴ τις ἀναρθρος,
 συμφώνως ἀλλήλοις τῶν συνασπιζόντων ἐν τῷ πο-
 λέμῳ συνεπηχούντων. Ἐν συμφωνίᾳ οὖν καὶ ἐν συμ-
 πνοίᾳ, καὶ τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει ψάλατε. Τί
 134 οὖν δεῖ ψάλλοντας λέγειν; Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ
 Α Κυρίου. Διὰ τοῦτο πρότερον τοὺς εὐθεῖς καλεῖ πρὸς
 τὴν αἴνεσιν, ἐπειδὴ εὐθὺς ἐστὶ καὶ ὁ μέλλων δοξά-
 ζεσθαι Λόγος ὁ τοῦ Κυρίου, ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν
 Θεὸν, καὶ Θεὸς ὢν. Εὐθὺς οὖν ὁ Πατήρ· εὐθὺς ὁ
 Υἱός· εὐθὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ πάντα τὰ ἔργα
 αὐτοῦ ἐν πίστει. Τί ἐστὶν ὁ λέγει; Ἔργον ὁ οὐρα-
 νὸς, ἔργον ἡ γῆ, ἔργον ἡ θάλασσα, ὁ ἀήρ, τὰ ἄψυ-
 χα πάντα, τὰ ἐμψυχα, τὰ λογικὰ, τὰ ἄλογα. Πῶς
 οὖν ἐν πίστει πάντα; Ποία πίστις ἐν τοῖς ἀψύ-
 χοις; ποία πίστις ἡ τῶν ἀλόγων; Ποία δὲ πίστις
 ἐν τῷ λίθῳ; ποία δὲ πίστις ἐν τῷ κυνί; Οὔτε
 ἄψυχον, οὔτε ἄλογον ἐν πίστει. Ἡ μέντοι ἀπό-

φασις οὐδὲν ὑπεξέλετο, ἀλλὰ πάντα περιεί- B
 ληφεν εἰποῦσα, Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει.
 Τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγει; Ἐάν τε οὐρανὸν, φησὶν, ἰδῆς,
 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τάξιν, πίστεώς ἐστιν ὁδηγός· δεί-
 κνυσι γὰρ τὸν τεχνίτην δι' ἑαυτοῦ· ἐάν τε τὰς περὶ
 τὴν γῆν διακοσμήσεις, πάλιν καὶ διὰ τούτων αὖξε-
 ταί σοι ἡ περὶ τὸν Θεὸν πίστις. Οὐ γὰρ σαρκίνοις
 ὀφθαλμοῖς καταμαθόντες τὸν Θεὸν, πεπιστεύκαμεν
 εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ τῇ τοῦ νοῦ δυνάμει διὰ τῶν ὁρω-
 μένων τὸν ἀόρατον καθορῶμεν. Πάντα οὖν τὰ ἔργα
 αὐτοῦ ἐν πίστει. Κἂν τὸν λίθον καταμάθῃς, ἔχει καὶ
 αὐτός τινα τῆς δυνάμεως τοῦ πεποιηκότος ἀπόδει-
 ξιν· κἂν μύρμηκα, κἂν ἐμπίδα, κἂν μέλισσαν. C
 Πολλάκις καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία τοῦ δη-
 μιουργοῦ διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν διαπλώσας,
 καὶ τὰ ἄπλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός
 ἐστὶν ὃ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελίσσης
 κοιλάνας ὥσπερ αὐλὸν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἰὸν ἀπο-
 χειῖσθαι. Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει. Μηδὲν
 σοι ἀπιστίας ἐφόδιον ἔστω. Μὴ εἴπῃς, ὡς ἔτυχε,
 γέγονε τοῦτο, καὶ αὐτομάτως ἀπῆντησε τόδε. Οὐδὲν
 ἄτακτον, οὐδὲν ἀόριστον, οὐδὲν εἰκῇ γενόμενόν, οὐ-
 δὲ ὡς ἔτυχε φερόμενον ἐν τοῖς οὕσιν. *H, κακὴ συν-
 τυχία, ἦ, πονηρὰ ὥρα. Ἀπαιδεύτων αὖται αἱ φω-
 ναί. Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν D
 ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ θεοῦ βελήματος.
 Πόσαι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς; Μία αὐτῶν οὐκ ἔστιν
 ἐπιλελησμένη. Ὅρᾳς τὸν θεῖον ὀφθαλμόν, ὡς οὐδὲν
 τῶν μικροτάτων τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ διαφεύγει;
 Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος· τοῦ ἐλέους

Κυρίου πλήρης ἡ γῆ. Εἰ καθ' ἑαυτὴν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἀποτόμως ἡμῖν κατὰ τὴν ἀξίαν ἡμῶν ἀποδιδόντος πρὸς ἃ ἐποιήσαμεν, ποία ἦν ἐλπίς; τίς ἂν ἐσώθη τῶν πάντων; Νῦν δὲ Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν. Οἶονεὶ πάρεδρον ἑαυτῷ τὴν ἐλεημοσύνην ποιησάμενος, καὶ προβληθεῖσαν τῷ

Ε βασίλικῳ τῆς κρίσεως θρόνῳ, οὕτω παράγει εἰς κρίσιν ἕκαστον. Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη ἀκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Πρὸ τῆς κρίσεως οὖν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως· ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χαυνότητα ἐμποιήσῃ, μήτε μόνῃ ἡ κρίσις ἀπόγνωσιν ἐνεργάσῃται. Βούλεταί σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρμῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής· ἀλλ' ἔὰν εὗρῃ σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινὸν, συκτετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν, ὅλως ἐλεεινὸν σε γενόμενον ἔὰν ἴδῃ,

¹³⁵
Α ἄφθονόν σοι τὴν ἑαυτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ· ἔὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. Ὡς γὰρ ἱατρὸς ἐμμελὴς καὶ φιλόανθρωπος καταντλήμασι πρότερον καὶ περιπλάσμασιν ἀπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἶδημα· ἐπ' αὐτὸ δὲ ἴδῃ ἀνενδότως καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὄγκον, ρίψας τὸ ἔλαιον καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἰρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ

σιδήρου χρῆσιν. Ἀγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ δὲ καὶ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνεν- B
δότην. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ἡσαίας λέγει τῷ Θεῷ, ὅτι Ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν. Καὶ γὰρ κἀκεῖ-
νος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι, ζυ-
γῶ καὶ ἀριθμῶ καὶ σταθμῶ κατὰ τὴν ἐκάστου ἀξίαν ἀντιμετροῦντος.

Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ. Ἐνταῦθα διέ-
ζευκται ἀπὸ τῆς κρίσεως ὁ ἔλεος. Μόνου γὰρ τοῦ
ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ, τῆς κρίσεως εἰς τὸν
ὠρισμένον καιρὸν τσμιευθείσης. Ἐνταῦθα μὲν οὖν
ἐλεός ἐστι χωρὶς κρίσεως· οὐ γὰρ ἦλθεν ἵνα κρίνῃ
τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. Ἐκεῖ δὲ
οὐκ ἔστιν ἡ κρίσις χωρὶς ἐλέους, διὰ τὸ μὴ δύνα-
σθαι ἄνθρωπον καθαρὸν εὑρεθῆναι ἀπὸ ρύπου, μη- C
δὲ ἐὰν μία ἡμέρα ᾗ τῆς γενέσεως αὐτοῦ. Ὡστε
ἐάν τις ἴδῃ τὴν κακίαν ὁσημέραι νεμομένην, καὶ τὸ
ἐπίκληρον γένος τῶν ἀνθρώπων ἀξίον μυρίων θανά-
των, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τυγχάνον, θαυμάσει
τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς
ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας. Ἐν τῇ γῇ μέν-
τοι ὄντες τοῦ ἐλέους χρῆζομεν. Οἱ γὰρ ἐν τῷ οὐρα-
νῷ τοῦ μακαρίζεσθαι εἰσιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἐλεεῖσθαι
ἀξιοί. Ἡ τάχα διὰ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἡμῖν ἐπε-
νεχθεῖσαν καταδίκην γῆ λεγόμεθα ἡμεῖς οἱ ἀκού-
σαντες παρὰ Θεοῦ τὸ, Γῆ εἴ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση· D
οἱ πλήρεις ἐσμέν τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ· Νεκροὺς
γὰρ ὄντας ἡμᾶς ταῖς ἁμαρτίαις καὶ τοῖς παραπτώ-
μασιν ἐλεήσας ὁ Θεὸς συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ.
Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ

πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ποῦ οἱ τὸ Πνεῦμα ἐξουθενοῦντες; ποῦ οἱ χωρίζοντες αὐτὸ ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως; ποῦ οἱ τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας αὐτὸ διατέμνοντες; Ἀκουέτωσαν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος, Ὡς λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.

- Ε Οὔτε γὰρ Λόγος, ἡ κοινὴ αὕτη λαλιά, νομισθῆσεται ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν σύστασιν ἔχουσα, οὔτε τὸ Πνεῦμα ἀτμὶς εἰς ἀέρα διαχχομένη· ἀλλὰ καὶ Λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ ἰδίως τῆς προσηγορίας ταύτης τετύχηκεν. Ὡς οὖν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, οὕτω τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται (τουτέστιν, ὁ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα μὴ τῶν ἐξωθέν τι καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸ κρίνης, ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ ἔχον τὴν ὑπόστασιν δοξάζης), ἀπάσας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις συνεπέφερε. Τῷ οὖν Πνεύματι πᾶσα ἡ δύναμις ἡ ὑπερourάνιος ἐστερεώθη· τουτέστι, τὸ εὐτονον καὶ πάγιον καὶ βέβαιον ἐν ἁγιασμῷ, καὶ πάσῃ τῇ πρεπούσῃ ταῖς ἱεραῖς δυνάμεσιν ἀρετῇ, ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπικουρίας ἔχουσιν. Ἐνθάδε μὲν οὖν

- 136 Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ ἀναγέγραπται· εὐρήσομεν
 Α δὲ ἀλλαχοῦ καὶ Λόγον στόματος αὐτοῦ εἰρημένον, ἵνα νοηθῇ ὁ Σωτὴρ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐπεὶ οὖν Λόγος μὲν Κυρίου ὁ Σωτὴρ, καὶ Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀμφοτέρωθεν δὲ συνήργησε τῇ κτίσει τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, διὰ τοῦτο εἰ-

ρηται, Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Οὐδὲν γὰρ ἀγιάζεται, εἰ μὴ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Πνεύματος. Ἀγγέλων γοῦν τὴν μὲν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ὁ δημιουργὸς Λόγος ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων παρείχετο· τὸν ἁγιασμὸν δὲ αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα B τὸ ἅγιον συνεπέφερεν. Οὐ γὰρ νήπιοι κτισθέντες οἱ ἄγγελοι, εἶτα τελειωθέντες τῇ κατ' ὀλίγον μελέτῃ, οὕτως ἄξιοι τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποδοχῆς γεγόνασιν· ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ συστάσει καὶ τῷ οἰονεῖ φυράματι τῆς οὐσίας αὐτῶν· συγυαταβληθεῖσαν ἔσχον τὴν ἁγιότητα. Διὸ καὶ δυσμετάθετοί εἰσι πρὸς κακίαν, εὐθὺς, οἰονεῖ βαφῇ τινι, τῷ ἁγιασμῷ στομωθέντες, καὶ τὸ μόνιμον εἰς ἀρετὴν τῇ δωρεᾷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχοντες.

Συνάγων ὡς ἄσκον ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους. Οὐκ εἶπε, συνάγων τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡς ἐν ἄσκῳ, ἀλλ', Ὡς ἄσκον, οὕτω τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης συνάγων. Νόησον δέ μοι τὴν C τοῦ ἀσکوῦ φύσιν, νῦν μὲν διαφυσωμένην, ὅταν τῷ ἐναποληφθέντι πνεύματι τὸ δέρμα περιταθῇ· νῦν δὲ συστελλομένην, ὅταν ὑποχωρήσῃ τὸ διατεῖνον. Οὕτω τοίνυν ἡ θάλασσα ποτὲ μὲν ἐκφλεγμαίνει καὶ ζεῖ τοῖς πνεύμασιν ἀγριαίνομένη καὶ ἐξοιδαίνουσα· ποτὲ δὲ πάλιν ὑπὸ γαλήνης εἰς ταπεινὸν καταστέλλεται. Ὡς οὖν ἄσκον, οὕτως συστελλεῖ καὶ ταπεινοῖ τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ὁ Κύριος. Εὐρομεν δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων, Συνάγων ὡς ἐν ἀσκῳ ὕδατα θαλάσσης, ἐπὶ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τοῦ λόγου ἡμᾶς ἀναπέμποντος, ὅτε ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα, οὐδὲ- D

νὸς αὐτὴν διαιροῦντος, οὐδὲ συνέχοντος, αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνειστέλει, ὡς ἄσκησιν τινὶ ἐνδεδεμένη, τοῦ θεοῦ προστάγματος προχυθῆναι αὐτὴν οὐκ ἐῶντος. Τιθεὶς, φησὶν, ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους. Ἀχολουθότερον ἦν ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ἔννοιαν εἰπεῖν, τιθεὶς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυρούς· τουτέστιν, ἐν μυστηρίῳ συνέχων τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον. Νῦν δὲ, ὥσπερ τινὰ κειμήλια ἄξια τῶν θείων θησαυρῶν τὰς ἀβύσσους εἶναι φησι. Μὴ ποτε οὖν οἱ περὶ τῆς θείας κρίσεως λόγοι ἄρρητοι ὄντες καὶ ἀκατάληπτοι ταῖς ἀνθρωπίναις ἐννοίαις, ἀβυσσοὶ λέγονται, ἐν μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει ἀποκειμένων τῶν λόγων, καθ' ἃς

Ε οὐς ἕκαστα οἰκονομεῖ; Ὅτι γὰρ τὰ περὶ ἕκαστον κρίματα ἀβυσσος προσηγορεύθη, ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ δεδιδάγμεθα λέγοντι, Τὰ κρίματά σου ἀβυσσος πολλή. Ἐὰν οὖν ἐπιζητῆς, διὰ τί τοῦ μὲν ἁμαρτωλοῦ ἡ ζωὴ παρατείνεται, τοῦ δὲ δικαίου αἱ ἡμέραι τῆς παροικίας συντέμνονται, διὰ τί ὁ μὲν ἄδικος εὐθηνεῖται, ὁ δὲ δίκαιος θλίβεται, διὰ τί τὸ παιδίον πρὶν εἰς τελείωσιν ἔλθειν ἀνηρπάσθῃ, πόθεν πόλεμοι, διὰ τί τὰ ναυάγια, οἱ σεισμοὶ, οἱ αὖχμοι, αἱ ἐπομβρίαι, διὰ τί τὰ φθαρτικὰ τῶν ἀνθρώπων δεδημιούργηται, διὰ τί ὁ μὲν δοῦλος, ὁ δὲ ἐλεύθερος, ὁ

137 μὲν πλουτεῖ, ὁ δὲ πένεται (πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἁμαρτανομένοις ἢ κατορθουμένοις ἐστὶ τὸ διάφορον· ἢ μὲν γὰρ πορνοβοσκῶν πραθεῖσα, πρὸς ἀνάγκην ἐστὶν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· ἢ δὲ εὐθὺς ἀγαθῆς δεσποίνης ἐπιτυχοῦσα, συνεξετράφη τῇ παρθενίᾳ), διὰ τί αὕτη μὲν εὐεργετήθη, ἐκείνη δὲ κατεδικάσθη· καὶ τίς ἢ ἐφ' ἑκάστου τούτων παρὰ τοῦ κριτοῦ ἀνταπό-

δοσις· ταῦτα πάντα λαβὼν εἰς ἔννοιαν, ἐνθυμή-
 θητι ὅτι ἄβυσσός ἐστι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, καὶ
 τῷ τοῖς θησαυροῖς τοῖς θείοις ἐναποκεκλειῖσθαι, οὐκ
 εὐληπτα τοῖς τυχοῦσι. Καὶ τῷ πιστεύοντι δὲ ἐπαγ- B
 γελία δέδοται παρὰ Θεοῦ, ὅτι Δώσω σοι θησαυροὺς
 ἀποκρύφους, ἀοράτους. Ἐπειδὴν οὖν καταξιωθῶμεν
 τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνώσεως, ὁψόμεθα
 καὶ τὰς ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ Θεοῦ ἀβύσσους. Συν-
 ἄγων δὲ τὰ ἐν τῇ Γραφῇ περὶ ἀσκῶν εἰρημένα,
 μᾶλλον γενήσῃ ἐν περινοίᾳ τοῦ βουλήματος τοῦ
 προφητικοῦ. Οἱ μὲν οὖν ἀνακαινούμενοι ἡμέρα καὶ
 ἡμέρα, καὶ τὸν καινὸν οἶνον ἀπὸ τῆς ἀμπέλου τῆς
 ἀληθινῆς χωροῦντες, ἀσκοὶ εἶναι λέγονται ἐν τῷ
 Εὐαγγελίῳ καινοί. Οἱ δὲ μηδέπω τὸν παλαιὸν ἄν-
 θρωπον ἀποθέμενοι, ἀσκοὶ εἰσι παλαιοί, μὴ δυνά-
 μενοι πιστεῦεσθαι τὴν ὑποδοχὴν τοῦ νέου οἶνου. C
 Οὐδεὶς γὰρ βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιοὺς,
 ἵνα μὴ καὶ ὁ οἶνος ἐκχυθῇ, καὶ πάντα ἀπόλωνται
 ἐκεῖνοι οἱ ἀσκοὶ, οὐδεμιᾶς ἀξιούμενοι συγγνώμης
 ἔτι, ἐὰν τὸν καλὸν καὶ καινὸν ἐκχέωσιν οἶνον. Οἶνον
 γὰρ καινὸν εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον. Τὸν καινὸν
 καὶ πνευματικὸν οἶνον, καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ
 ζέοντα, τὸν μηδέποτε παλαιούμενον τῆς ἀληθείας
 νοῦν εἰς τὸν καινὸν ἄνθρωπον βλητέον· ὅς διὰ τὸ
 πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πε-
 ριφέρειν, ἀσκὸς ἂν λέγοιτο εἶναι καινὸς δικαίως.

Φοβήθῃτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ· ἀπ' αὐτοῦ δὲ
 σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἴκου- D
 μένην. Ἐπειδὴ φόβος Κυρίου ἀρχὴ αἰσθήσεως, οἱ
 τὰ γήϊνα φρονοῦντες, διὰ φόβου παιδευέσθωσαν.

Ὡς μὲν γὰρ εἰσαγωγικὸς εἰς εὐσέβειαν ἀναγκαίως παραλαμβάνεται ὁ φόβος, ἀγάπη δὲ λοιπὸν παραλαβοῦσα τοὺς ῥυθμισθέντας ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ φόβου, τελειοί. Πάσῃ οὖν τῇ γῇ φόβον παραγγέλλει ὁ λόγος. Σαλευθῆτωσαν δὲ, φησὶ, ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Οἶονεὶ πᾶν κίνημα, εἴτε κατὰ νοῦν, εἴτε κατὰ σωματικὴν ἐνέργειαν ἐπιτελούμενον, κατὰ τὸ βούλημα αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείσθω. Οὕτω γὰρ νοῶ τὸ, Σαλευθή-
 Ε τωσαν ἀπ' αὐτοῦ. Οἶονεὶ μῆτε ὀφθαλμὸς ἑσταλευέσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ χεὶρ κινείσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ ἡ καρδία διανοεῖσθω τὰ μὴ εὐάρεστα τῷ Θεῷ. Καὶ ὅλως ἀπὸ μηδεὸς ἄλλου σαλευθῆτωσαν, μηδὲ αὐτοὺς τι κινεῖτω, εἰ μὴ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Πρὸς δύο τὰ προάγοντα, δύο ἐπήγαγεν· Φοδῆθήτω πᾶσα ἡ γῆ, καὶ, Σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, τὸ, Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Ἐπειδὴ σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἔκ τε τοῦ γήινου πλάσματος, καὶ ἔκ τῆς ἐνοικούσης ψυχῆς τῷ σώματι· γῇ μὲν λέγεται τὸ ἔκ τῆς γῆς πεπλασμένον· κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην, ἢ τὴν ἐν σώματι διαγωγὴν
 138
 Α λαχοῦσα ψυχὴ· καταλλήλως οὖν τῇ γῇ ἀποδέδοται τὸ, Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν. Ἐπὶ μὲν τοῦ πλάσματος ἡμῶν τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τὸ, Ἐγενήθη· ἐπὶ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κτισθείσης τὸ, Ἐκτίσθη· ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις ἐπὶ τῆς μετακοσμήσεως καὶ βελτιώσεως πολλάκις λαμβάνεται, ὥς τὸ, Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· καὶ τὸ, Ἵνα τὰς δύο κτίση

εἰς ἓνα καὶνὸν ἄνθρωπον· τάχα τὸ μὲν, Ἐγενήθη,
 ἐπὶ τῆς πρώτης οὐσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγεται·
 τὸ δὲ, Ἐκτίσθη, ἐπὶ τῆς δευτέρας διὰ τῆς χάριτος
 τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννήσεως. Ὅσον δὲ λόγου ψιλοῦ
 ἐντολὴ Θεοῦ διαφέρει, τοσοῦτον κτίσεως πρὸς γέ- B
 νεσὶν ἔστι τὸ διάφορον. Κύριος διασκεδάζει βουλὰς
 ἐθνῶν· ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν. Ἐξήγησίς ἐστι
 τοῦ προάγοντος, πῶς ἔκτισεν ὁ Θεὸς τοὺς εἰς αὐτὸν
 πεπιστευκότας, ἐκ τοῦ διασκεδάσαι τὰς ἀσυνέτους
 βουλὰς τῶν λαῶν, ἃς εἶχον περὶ εἰδωλολατρείαν καὶ
 περὶ πᾶσαν ματαιότητα· καὶ ἀθετεῖν τὰς βουλὰς
 τῶν ἀρχόντων. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ πάθους
 καιρὸν ἀναγαγεῖν ταῦτα, ὅτε οἱ μὲν ἐνόμιζον
 σταυροῦν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ὁ δὲ διὰ τῆς τοῦ
 σταυροῦ οἰκονομίας ἀνενεοῦτο τὴν ἀνθρωπότητα.
 Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει διεσκεδάζετο μὲν ἡ βουλὴ C
 τῶν ἐθνῶν, τοῦ Πιλάτου καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ
 ὅσοι τὰ περὶ τὸν σταυρὸν ἐνήργουν· ἡθετοῦντο δὲ αἱ
 βουλαὶ τῶν ἀρχόντων· ἀρχιερέων καὶ γραμματέων
 καὶ τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Ἡ γὰρ ἀνάστασις πᾶ-
 σαν αὐτῶν διέλυσε τὴν ἐπίνοιαν. Ἀναλεγόμενος δὲ
 τὰ ἐφ' ἐκάστης ἱστορίας ὅσα περὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη
 ἐνήργησεν ὁ Θεός, εὐρήσεις καὶ κατὰ τὸν σωματι-
 κὸν νοῦν πολλὴν ἔχον τὴν δύναμιν τὸ ρητόν. Ὅτε
 γὰρ Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαάβ ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ,
 τότε ὁ βασιλεὺς Συρίας υἱὸς Ἀδὲρ πολλῇ δυνάμει
 καὶ βαρεῖα χειρὶ στρατηγήσας, περιεκάθητο τὴν
 Σαμάρειαν, ὥστε ἐπιλιπεῖν αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα, καὶ D
 κεφαλὴν ὄνου πεντήκοντα εἶναι σίκλων ἀργυρίου,
 καὶ τέταρτον κάβου κόπρου περιστερῶν πέντε σί-

κλων ἀργυρίου. Τότε τοίνυν ἵνα ἡ ἐπαγγελία τοῦ Ἑλισσαίου πληρωθῇ, διεσκεδάσθησαν αἱ βουλαὶ τῆς Συρίας, καὶ καταλιπόντες τὰς σκηνὰς ἑαυτῶν καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἔφυγον, τσσαύτην εὐθηνίαν καταλιπόντες ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε μέτρον σεμιδάλεως σίκλου, καὶ δίμετρον κριθῆς ἐνὸς σίκλου πωλεῖσθαι. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Κύριος οἶδε διασκεδάζειν βουλάς ἐθνῶν. Πῶς δὲ ἀθετεῖ βουλάς ἀρχόντων, Εἰ ἐπὶ τοῦ Ἀχιτόφελ μεμαθήκαμεν, ὅτε ἠύξατο εὐχὴν ὁ Δαβὶδ λέγων, Διασκέδασον δὴ τὴν βουλήν Ἀχιτόφελ. Ὅταν οὖν ἀκούσης τινὸς ἀπειλοῦντος μεγάλα, καὶ ἐπαγγελλομένου σοι παντοδαπὰς ἐπάξειν κακώσεις, ζημίας, ἢ πληγὰς, ἢ θανάτους, ἀπόβλεψον πρὸς τὸν Κύριον τὸν διασκεδάζοντα βουλάς ἐθνῶν, καὶ ἀθετοῦντα λογισμοὺς λαῶν.

Ἡ δὲ βουλή τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Οὐχ ὁρᾷ τὰ τῶν ἐθνῶν δόγματα, τὴν ματαίαν ταύτην φιλοσοφίαν, ὅπως λεπτοὶ καὶ περιττοὶ περὶ τὰς εὐρήσεις τῶν δογμάτων εἰσὶν, ἐν τε λογχοῖς ¹³⁹ θεωρήμασι καὶ ἠθικαῖς διατάξεσι, καὶ φυσιολογίαις ^Α τισὶ καὶ δόγμασιν ἄλλοις τοῖς ἐποπτικοῖς λεγομένοις; πῶς διεσκέδασται πάντα, καὶ ἡχρεῖωται, μόνη δὲ ἐμπολιτεύεται νῦν τῷ κόσμῳ ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου; Πολλὰ γὰρ αἱ βουλαὶ ἐν καρδίᾳ ἀνθρώπων· ἀλλ' ἡ βουλή τοῦ Κυρίου ἐκράτησε. Καὶ ἀναγκαῖόν γε, εἰ μέλλοι μόνιμος καὶ ἐδραία ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ βουλή ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐναπομένειν, προδιασκεδασθῆναι πρότερον ἐν ἡμῖν τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμούς. Ὡσπερ γὰρ ὁ γράφειν μέλλων ἐν

κρηῶ, προκαταλεαίνων πρότερον, οὕτως επιβάλλει τοὺς τύπους οὓς ἐὰν θέλῃ· οὕτω καὶ καρδίαν χρῇ τὴν μέλλουσαν τρανῶς ὑποδέχεσθαι τὰ θεῖα λόγια, Β καθαρὰν ἐκ τῶν ἐναντίων λογισμῶν ἀποδειχθῆναι. Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἐπεὶ οὖν δύο εἰσὶν οἱ ἐκλεκτοὶ λαοὶ, καὶ δύο αὐτοῖς διαθῆκαί εἰσι δεδωρημέναι, δύνανται κατὰ τὸ, Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν, δις τῆς γενεᾶς ὀνομαζομένης, δύο νοεῖσθαι καὶ λογισμοί. Εἷς μὲν καθ' ὃν τὴν προτέραν ἐδεξάμεθα διαθήκην· ἕτερος δὲ, ὁ τὴν καινὴν καὶ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ δικασκαλίαν ἡμῖν χαρισάμενος. Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ· Γ λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτοῦ. Οὐδεὶς μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸν λαὸν τὸν ἀπὸ πάντων τῶν λαῶν ἀριστίνδην ἐξελεγμένον. Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν τὸ ἔθνος, ὃν ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἡμεῖς ἐσμεν καὶ λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτοῦ· ἔθνος μὲν, διὰ τὸ ἐξ ἔθνῶν πολλῶν συνειλέχθαι· λαὸς δὲ, διὰ τὸ ἀντὶ τοῦ ἀποβληθέντος λαοῦ προσκληθῆναι. Καὶ ἐπειδὴ Πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ, μακαρίζει οὐχὶ τὸν κληθέντα, ἀλλὰ τὸν ἐκλεχθέντα. Μακάριος γάρ ὃν ἐξελέξατο. Τίς δὲ ἡ αἰτία τοῦ μακαρισμοῦ; Ἡ προσδοκωμένη κληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Δ Ἡ μῆποτε κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, πρῶτον μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, ἔπειτα τὸν ὕστερον σωζόμενον Ἰσραὴλ; Σώζεται δὲ, δηλονότι, οὐχ ὁ τυχὼν, ἀλλὰ τὸ λεῖμμα

μόνον τὸ κατ' ἐκλογὴν χάριτος. Διὰ τοῦτό φησι, Λαὸς δὲν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῶ.

- Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ. Τοὺς μένοντας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀξιώματος, E καὶ ποιοῦντας τὰ ἐπιβάλλοντα τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀνωθεν ἐφορᾷ ὁ Κύριος· τοὺς δὲ πρὸς τὸ ἔσχατον τῆς κακίας ὑπενεχθέντας, ἐτέρως ἐπισκέπτεται διὰ τοῦ αὐτὸς καταβαίνειν. Κραυγὴ γὰρ, φησὶ, Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. Καταβάς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρὸς με συντελοῦνται. Καὶ πάλιν, Κατέβη ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, δὲν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐνταῦθα δὲ, Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
- 140 Σκόπει τὸν ὑψηλὸν θεατὴν, σκόπει τὸν ἀνωθεν ἐγ-
A κατακύπτοντα τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν. Ὅπου-
περ ἂν βαδίζῃς, ὅ τι περ ἂν ἐνεργῇς, κἂν ἐν σκότει, κἂν ἐν ἡμέρᾳ, ἐπισκοποῦντα ἔχεις τὸν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμόν. Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ. Οὐ πύλαι ἀνοίγονται· οὐ παραπετάσματα συνάγονται· ἑτοιμόν ἐστὶν εἰς θεῶν τὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ. Πάντας ἐφορᾷ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οὐδὲ εἷς διαφεύγει αὐτοῦ τὴν θεῶν· οὐ σκότος, οὐ τοῖχοι παρακαλύπτοντες, οὐδὲν ἐμπόδιόν ἐστὶν ὀφθαλμοῖς Θεοῦ. Ὅσγε τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ μὴ καθέκαστον ἐφορᾷ, ὅτι καὶ τὰς καρδίας ἐφορᾷ, ἃς αὐτὸς ἐπλασεν ἄνευ τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμ-
B ζίας. Ἀπλὴν δ αὐτὴν ἐπλασε καθ' ἑαυτὴν εἰκόνα

σώζουσαν τὴν καρδίαν ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων
 (Θεός· ὕστερον δὲ αὐτὴν τῇ πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρ-
 κὸς ἐπιπλοκῇ, ποικίλην ἐποιήσαμεν καὶ παντο-
 δαπὴν ἡμεῖς τὴν καρδίαν, τὸ θεοειδὲς αὐτῆς καὶ
 ἀπλοῦν καὶ μονότροπον διαφθείραντες. Ἐπεὶ οὖν
 καρδιῶν ἐστὶ δημιουργός, διὰ τοῦτο καὶ συνήησι
 πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν. Ἔργα δὲ λέγομεν καὶ τοὺς
 λόγους καὶ τὰς ἐννοίας, καὶ πᾶσαν ἀπαξ ἀπλῶς τὴν
 τοῦ ἀνθρώπου κίνησιν. Ποία γὰρ διαθέσει καὶ τίτι
 προθέσει, πότερον εἰς ἀνθρώπων ἀρέσκειαν, ἢ εἰς
 ὑπουργίαν τῶν δεδομένων ἡμῖν προσταγμάτων
 παρὰ Θεοῦ, μόνος οἶδεν ὁ συνιὲς πάντα τὰ ἔργα
 ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ παντὸς ῥήματος ἀργοῦ C
 διδόμεν λόγον. Καὶ ἕως ποτηρίου ὕδατος ψυ-
 χροῦ, τὸν μισθὸν οὐκ ἀπόλλυμεν· διὰ τὸ εἰς πάντα
 ἡμῶν τὰ ἔργα συνιέναι τὸν Κύριον.

Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν. Οὐ
 στρατιωτικῆς δυνάμεως περιβολή, οὐ τεῖχῃ πό-
 λεων, οὐ πεζικῇ φάλαγγ, οὐχ ἱππικῇ δύναμις, οὐ
 ναυτικῆς ἰσχύος παρασκευή, βασιλεῖ τὴν σωτηρίαν
 περιποιεῖ. Κύριος γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ μεθι-
 στᾷ, καὶ οὐκ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τετα-
 γμένη. Σώζεται οὖν βασιλεὺς οὐ παρὰ τὴν πολλὴν
 δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν θεῖαν χάριν. Ὡστε ἀληθῆ 11
 καὶ τούτοις εἶναι τὸν λόγον, ὅτι Χάριτί ἐστε σεσω-
 σμένοι. Ὡς περ οὐδὲ γεωργὸς τοσοῦτον διὰ τὴν γεωρ-
 γικὴν ἐπιμέλειαν τυγχάνει τοῦ γεωργικοῦ μέρους,
 ὅσον διὰ τὸν αὐξοντα τὰ γεωργούμενα Θεόν. Οὔτε
 γὰρ ὁ φυτεύων ἐστὶ τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξά-
 νων Θεός. Εἰ δὲ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ· οὐ

αύζεται διὰ τὴν ὀπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν
 θεῖαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστὶν οὐχ ὁ
 τυχὼν, ἀλλ' ὁ ἄξιος τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας.
 Ὁρίσαντο δὲ τινες βασιλείαν εἶναι τὴν ἔννομον ἐπι-
 στασίαν, ἢ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον
 Ε ἁμαρτία. Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος
 αὐτοῦ. Γίγαντα λέγει τὸν φυσικῇ δυνάμει καὶ τόνῳ
 σωματικῷ κεχρημένον. Οὔτε οὖν βασιλεὺς τὴν ἐκ
 τοῦ ὀπλιτικοῦ βοήθειαν ἀρκοῦσαν ἔχει πρὸς σωτη-
 ρίαν, οὔτε ὁ ἀνδρεῖος ἑαυτῷ πρὸς πάντα ἐπαρκεῖν
 ἐστὶν ἱκανός. Ἀσθένεια γάρ ἐστι καὶ ἀδυναμία πάν-
 τα ὁμοῦ τὰ ἀνθρώπινα πρὸς τὴν ἀληθινὴν δύναμιν
 παραβαλλόμενα. Διὰ τοῦτο Τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου
 ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά καὶ
 ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτί-
 σατο αἶνον, ἵνα καταλύσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκδική-
 141 τὴν. Μάλιστα γὰρ ἔλαμψεν ἡ θεία χάρις ἐν τοῖς
 Α νηπίοις καὶ ἀνοήτοις ἐνεργουμένη. Ψευδὴς ἵππος
 εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σω-
 θήσεται. Ἐκβέβληται τῆς χρήσεως τῶν ἁγίων ὁ
 ἵππος. Καὶ οὔτε ἐν πολέμοις εὐημερῶν ὁ Ἰσραὴλ
 ἱππικῇ δυνάμει ποτὲ φαίνεται κεχρημένος, οὔτε
 ἰδίᾳ τις τῶν ἁγίων τὴν χρῆσιν τῶν ἵππων ὡς ἀρμό-
 ζουσιν παρεδέξατο. Φαραὼ δὲ ἵππῳ χρῆται, καὶ
 Σεναχηρείμ ὁ ὑπερήφανος τῇ παρουσίᾳ τῶν ἵππων
 μέγα φρονεῖ. Διόπερ τοῦ μὲν Φαραὼ ἵππον καὶ
 ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν· τοῦ δὲ Σεναχηρείμ
 ἐνώσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις· ὅθεν
 Β καὶ ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος τὰ περὶ βασιλέων νο-
 μοθετῶν, Οὐ πληθυνεῖ, φησὶν, ἑαυτῷ ἵππον. Ἐν

δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, φησὶ, τότε δυνατός εἰμι. Τὸ δὲ πλήθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως ἐμπόδιόν ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.

Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. Ἀλλαχοῦ μὲν εἴρηται, Ὅφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους· ἐνταῦθα δὲ, Ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. Ὅταν ἡμεῖς ἐπὶ τὸν Κύριον ἀποβλέπωμεν, καὶ ὥσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτόν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς, Ἰδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν· τότε οἶονεῖ ἐφελκόμεθα πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἡμῶν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου.

Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Τὸ ταπεινὸν τῶν δουλευόντων τῷ Κυρίῳ ἐμφαίνει πῶς ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐλπίζουσιν. Ὁ γὰρ μὴ πεπεισθὼς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀνδραγαθήμασι, μηδὲ προσδοκῶν ἐξ ἔργων δικαιοθήσεσθαι, μόνην ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Ὅταν γὰρ ἐνθυμηθῇ τὸ, Ἰδοὺ Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ λογίσσεται ἑαυτοῦ τὰ πονηρὰ ἔργα, φοβεῖται μὲν τὴν κόλασιν καὶ ὑποπτῆσσει τοῖς ἀπειλουμένοις. Πρὸς δὲ τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης, εὐελπίς ἐστι πρὸς τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ φιλόανθρωπον ἀποβλέπων. Ἐλπίζει δὲ ὅτι ρυσθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ διατραφήσεται ὑπ' αὐτοῦ ἐν λιμῷ. Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστι. Παράκλησιν ἔχει πρὸς ὑπομονὴν ὁ λόγος· ὥστε καὶ πο-

τε καταληφθῶμεν ὑπό τινος τῶν ἐκθλιβόντων ἡμᾶς, μὴ χωρισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀλλ' ὅλη ψυχῇ ὑπομένειν τὰ ἐπί-

Ε πονα, τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἀναμένοντας. Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν. Τοῦτο συνάδει τοῖς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ, Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ. Καί, Ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν. Καί μοι δοκεῖ κατὰ ταῦτα εἰρηκεῖναι ὁ ἀπό-

142 στολος τὸ, Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ

Α ἀγαπήσαντος ἡμᾶς· καὶ τὸ, Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν. Εἰπὼν γὰρ ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐχὶ βιαίως οὐδὲ καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν θλίψεων τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ μετὰ πάσης χαρᾶς ὑποδέχεται τὰς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου κακώσεις, οὐ μόνον, φησὶν, ὑπομένομεν, ἀλλὰ καὶ Ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν. Ἀρκεῖ ἡμῖν τὸ ὀνομάζεσθαι Χριστιανούς πρὸς τὸ πᾶ-

Β σαν ἐκφυγεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐπήρειαν. Ἀγίου δὲ τὸ ὄνομα εἶναι λέγεται τοῦ Θεοῦ, οὐ πάντως διὰ τὸ ἐν συλλαβαῖς ἔχειν τινὰ δύναμιν ἁγιαστικὴν, ἀλλ' ὅτι πᾶσα ἡ ιδιότης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἐξαιρέτως περὶ αὐτὸν θεωρουμένων ἁγία ἐστὶ καὶ ἁγνή. Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἡλπίσαμεν ἐπὶ σοί. Ὅρᾳς πῶς ἐπιστημόνως προσηύξατο; Τὴν ἰδίαν διάθεσιν μέτρον ἐποίησε τῆς ἐπιχορηγίας τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ. Τοσοῦτος, φησὶ, γένοιτο ὁ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, ὅσην

ϸ φθάσαντες ἡμεῖς ἐπὶ σοὶ τὴν ἐλπίδα κατεβαλόμεθα.
 Πᾶσα δὲ ἡμῶν ἡ ἐλπίς, ἐπιστρέψαι εἰς τὴν ἀνά-
 παυσιν, ἵνα μετασχηματισθέντος τοῦ σώματος τῆς
 ταπεινώσεως ἡμῶν, νοήσωμεν αὐτὸ τοῦτο γενόμενον
 σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΓ΄. ΨΑΛΜΟΝ

Τῷ Δαβίδ, δπότε ἡλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν,
 καὶ ἀπῆλθεν.

Ἐπὶ δύο ὑποθέσεις ἔλκει ἡμᾶς ἡ ἔννοια τοῦ ψαλ- D
 μοῦ. Τά τε ἐν τῇ Νομβᾷ τῇ πόλει τῶν ἱερέων γε-
 νόμενα παρὰ τοῦ Δαβίδ, δοκεῖ οἰκείως ἔχειν τῇ ἐπι-
 γραφῇ· τά τε ἐν τῇ Γέθ παρὰ τῷ Ἀγχοῦς τῷ βα-
 σιλεῖ τῶν ἀλλοφύλων. Ἠλλοίωσε μὲν γὰρ αὐτοῦ
 τὸ πρόσωπον καὶ ὅτε τῷ Ἀβιμέλεχ διελέγετο τῷ
 ἱερεῖ, κρύπτων μὲν τὴν φυγὴν, σπουδάζειν δὲ δὴ
 προστάγματι ὑπουργεῖν βασιλικῇ προσποιοῦμενος,
 ὅτε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε, καὶ τὴν
 ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ. Ἠλλοίωσε δὲ αὐτοῦ τὸ πρόσ-
 ωπον καὶ ὅτε ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀποληφθεὶς,
 ἐπειδὴ ἤσθετο αὐτῶν διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, E
 καὶ παρασκευαζομένων εἰς ἄμυναν. Εἶπον γὰρ,
 φησὶν, οἱ παῖδες Ἀγχοῦς πρὸς ἑαυτούς· οὐχ οὗτος
 Δαβίδ ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς; Οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον ἐν
 χορῷ λέγουσαι, ἐπάταξε Δαβίδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ,
 καὶ Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ; Καὶ ἐφοβήθη, φησὶ,

Δαβὶδ ἀπὸ προσώπου Ἀγγούς, καὶ ἠλλοίωσε τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ κατ' ὀφθαλμούς αὐτῶν. Πῶς οὖν
 ἡ μὲν ἐπιγραφή Ἀβιμέλεχ ὀνομάζει, ἡ δ' ἱστο-
 ρία Ἀγγούς παραδίδωσι τὸν βασιλέα Γετθαίων;
 Τοιοῦτον λόγον τινὰ φθάσαντα ἐκ παραδόσεως εἰς
 143 ἡμᾶς ἔχομεν, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν ἄλλοφύλων κοινὸν
 Α μὲν εἶχον ὄνομα τὸ Ἀβιμέλεχ, ἴδιον δὲ ἕκαστος δ
 προσηγορεύετο. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐστὶ βα-
 σιλείας ἰδεῖν, Καίσαρας λεγομένους κοινῶς καὶ Αὐ-
 γούστους, ἄλλα δὲ τὰ κύρια ἑαυτῶν κεκτημένους
 ὀνόματα. Τοιοῦτον καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἐστὶ τὸ
 Φαραώ. Φαίνεται γὰρ Φαραὼ λεγόμενος καὶ ὁ ἐπὶ
 Ἰωσήφ· Φαραὼ καὶ ὁ ἐπὶ Μωϋσέως μετὰ τέσσα-
 ρας γενεὰς ἐγεθνεῖς βασιλεὺς Αἰγύπτου· Φαραὼ
 καὶ ὁ κατὰ τοὺς χρόνους Σολομῶντος· Ἐλαβε γάρ,
 φησὶ, τὴν θυγατέρα Φαραώ· καὶ ὁ κατὰ τοὺς χρό-
 νους τῆς προφητείας Ἰερεμίου Φαραὼ προσηγο-
 ρεύετο. Οὕτω δὲ καὶ Ἀβιμέλεχ κατὰ τοὺς χρόνους
 ἦν Ἀβραάμ· καὶ κατὰ τοὺς χρόνους Ἰσαάκ· καὶ ὁ
 Β νῦν λεγόμενος ἐπὶ τῶν καιρῶν Δαβίδ. Ἐπὶ μὲν γάρ
 Ἀβραάμ εἴρηται, ὅτι Καὶ εἶπεν Ἀβιμέλεχ, καὶ
 Ὁχοζάθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλὸχ ὁ ἀρχι-
 στράτηγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ, λέ-
 γων. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ· Ἐγένετο δὲ πολυ-
 χρόνιος ἐκεῖ. Παρακύψας δὲ Ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς
 Φυλιστεῖμ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε παίζοντα τὸν
 Ἰσαάκ μετὰ Ῥεβέκκας. Οὕτως οὖν καὶ νῦν
 κατὰ τοὺς χρόνους Δαβὶδ Ἀβιμέλεχ εἴρηται ἐν τῇ
 ἐπιγραφῇ, τὸ κοινὸν τῆς βασιλείας ὄνομα. Ἀγγούς
 C δὲ παραδέδοται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὅπερ ἰδίως ἦν

αὐτῷ· ἐκ γενετῆς ἐπικείμενον. Ἐπὶ τούτου τοίνυν ἠλλοίωσεν ἑαυτοῦ τὸ πρόσωπον, παραφερόμενος ἐν ταῖς χερσὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ φοφῶν παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως, καὶ καταρρέων, φησὶ, τὰ σίελα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν πώγωνα· ὥστε εἰπεῖν τὸν Ἀγγοὺς τοῖς παισὶ· τί εἰσεφέρετε αὐτὸν πρὸς με; Μὴ ἐπιδέομαι ἐπιλήπτων ἐγὼ, ὅτι εἰσηνέγκατε αὐτὸν ἐπιληπτεύεσθαι ἐπ' ἐμέ; Καὶ οὕτως ἀπολυθεὶς ἐκεῖθεν, διεσιώθη, φησὶν, εἰς τὸ σπήλαιον Ὀδολλάμ. Ὡς οὖν ἐκ μεγάλου κινδύνου διεκφυγὼν, ταύτην ἀναπέμπει τὴν εὐχαριστίαν τῷ ῥυσαμένῳ αὐτὸν Θεῷ. D
 Εὐλογήσω, φησὶ, τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. Διεκφυγὼν ἐκ τοῦ θανάτου, οἷον ὄρους ἑαυτῷ τίθεται τῆς ζωῆς, τυπῶν ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ τῆς πολιτείας ἀκριβές· ὥς μηδένα καιρὸν διαλιμπάνειν τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ μεγάλων καὶ μικροτέρων πραγμάτων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τὴν ἀρχήν. Οὐχὶ ἡγήσομαι, φησὶ, κατὰ τὴν ἑμαυτοῦ ἐπιμέλειαν γίνεσθαι, οὐδὲ ἐκ τῆς αὐτομάτου συντυχίας συμβαίνειν, ἀλλ' Ἐν παντὶ καιρῷ εὐλογήσω τὸν Κύριον· οὐκ ἐν ταῖς εὐημερίαις μόνον τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περιστάτικοις καιροῖς. Ἐντεῦθεν μαθητευθεὶς E
 ὁ ἀπόστολος, Πάντοτε, φησὶ, χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. Ὅρᾳς ἡλέκη τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀγάπη; Οὐκ ἀπεδυσπέτει πρὸς τὴν συνέχειαν τῶν κακῶν, ὅτε οὐ μόνον πατρίδας ἀπελήλατο, καὶ συγγενείας, καὶ οἰκείων, καὶ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις παραδοθεὶς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, μικροῦ διασπᾶσθαι παρ' αὐτῶν ἐμελλεν. Οὐκ εἶπε, μέχρι τίνος ἡ συνέχεια τῶν κακῶν;

οὐκ ἀπεδυσπέτησε πρὸς τὴν παράτασιν τῆς θλίψεως, εἰδὼς ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα. Τῷ ὄντι γὰρ τοῖς καλῶς παρεσκευασμένοις αἱ θλίψεις

¹⁴⁴ A οἶονεῖ τροφαὶ τινεὶ εἰσιν ἀθλητικαὶ καὶ γυμνάσια, ἐπὶ τὴν πατρώαν δόξαν τὸν ἀγωνιστὴν προβιβάζουσαι· ὅταν λοιδορούμενοι εὐλογῶμεν, βλασφημούμενοι παρακαλῶμεν, καταπονούμενοι εὐχαριστῶμεν, θλιβόμενοι ἐπὶ τῇ θλίψει καυχώμεθα. Αἰσχροὺν γὰρ εὐλογεῖν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρηστοτέροις, σιωπᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκυθρωποτέροις καὶ ἐπιπόνους πράγμασιν. Ἀλλὰ τότε καὶ πλέον εὐχαριστεῖν δεῖ, εἰδότας ὅτι ὃν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ

B πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Διαπαντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. Δοκεῖ ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλεσθαι ὁ προφήτης. Πῶς γὰρ διαπαντὸς ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου εἶναι δύναται; Ὅτε διαλέγεται τὰς συνήθεις καὶ βιωτικὰς ὁμιλίας, οὐκ ἔχει τὸν αἶνον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι. Ὅτε καθεύδει, σιωπήσεται πάντως. Ἐσθίοντος δὲ καὶ πίνοντος πῶς ἐνεργήσει τὸ στόμα τὴν αἴνεσιν; Πρὸς δὴ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἐστὶ μὲν τι καὶ νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου, ᾧ τρέφεται μεταλαμβάνων τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Περὶ ἐκείνου τοῦ στόματος

C καὶ ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ ἐῴχυσεν πνεῦμα. Ἐκεῖνο καὶ ὁ Κύριος προκαλεῖται ἡμᾶς εὐρύχωρον ἔχειν εἰς ὑποδοχὴν ἀφθονωτέραν τῶν τροφῶν τῆς ἀληθείας. Πλάτυνον γὰρ, φησὶ, τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό. Δύναται

οὔν ἡ ἐντετυπωμένη ἀπαξ καὶ ὁ οἶονεὶ ἐσφραγισμένη τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἔννοια, αἶνεσις ὀνομάζεσθαι Θεοῦ, διαπαντὸς ἐνυπάρχουσα τῇ ψυχῇ. Δύναται δὲ καὶ, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ὑποθήκην, ὁ σπουδαῖος πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥστε πᾶσαν πρᾶξιν, καὶ πᾶν ῥῆμα, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν νοερὰν, αἰνέσεως ἐπέχειν δύναμιν. Εἴτε γὰρ ἐσθίει ὁ δίκαιος, εἴτε πίνει, πάντα εἰς δόξαν D Θεοῦ ποιεῖ. Τοῦ τοιούτου καθεύδοντος ἡ καρδιά ἐγρηγόρεν, κατὰ τὸν εἰπόντα ἐν τῷ ᾠσματοὶ τῶν ᾠσμάτων, Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδιά μου γρηγορεῖ. Ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰ καθ' ὕπνον φαντάσματα τῆς μεθημερινῆς ἐννοίας ἐστὶν ἀπηχήματα.

Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου. Μηδεὶς, φησὶ, τὴν ἐμὴν ἐπίνοιαν, καθ' ἣν διεσώθην ἐκ τῶν κινδύνων, ἐπαινείτω. Οὐ γὰρ ἐν δυνάμει ἀνθρώπου, οὐδὲ ἐν σοφίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία. Μὴ καυχᾶσθω, φησὶν, ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυ- E χᾶσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ. Ὅρᾳς τὸν ἀπόστολον πῶς τοὺς συνεργοὺς τοῦ εὐαγγελίου ἐπαινεῖ; Ὅς ἐστι σύνδουλος καὶ διάκονος ὁμῶν ἐν Κυρίῳ. Εἰ μὲντοι τις ἐπὶ σώματος κάλλει, ἢ γονέων περιφανείᾳ ἐπαινεῖται, οὐκ ἐν Κυρίῳ ἐπαινεῖται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ἐν τῇ ματαιότητί ἐστι τῶν τοιούτων ἕκαστος. Οὐδὲ γὰρ αἱ μέσαι τέχναι τὸ ἀληθινῶς ἐπαινετὸν ἔχουσι, κυβερνή-

- ται, ἱατροί, ῥήτορες, ἢ ἀρχιτέκτονες πόλεις οἰκοδομοῦντες, ἢ πυραμίδας, ἢ λαβυρίνθους, ἢ ἄλλας τινὰς δαπανηρὰς ἢ ὑπερόγκους οἰκοδομημάτων κατασκευάς. Οἱ ἐπὶ τούτοις ἐπαινούνται, οὐκ ἐν Κυρίῳ ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν.
- A** Ἀρκεῖ ἡμῖν πρὸς ἅπαν ἀξίωμα τὸ τηλικούτου Δεσπότη τοῦ δούλου ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι. Οὐ δὴπου γὰρ βασιλεῖ μὲν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, διὰ τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπηρεσίας τετάχθαι. Θεῷ δὲ καταξιωθείς λατρεύειν, ἀλλαχόθεν τοὺς ἐπαίνους ἑαυτῷ περινοήσει, ὥς οὐκ ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου, πρὸς πᾶσαν δόξης καὶ περιφανείας ὑπερβολήν; Ἐν τῷ Κυρίῳ οὖν ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου. Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν. Ἐπειδὴ ἄνευ πολέμου, φησὶ, κατωρθώθη μοι ἡ σωτηρία ἐκ μόνης τῆς κατὰ πρόσωπον ἀλλοιώσεως,
- B** διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργίας, ἀπατηθέντων τῶν πολεμίων. Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, ὅτι δυνατὸν καὶ ἡσυχάζοντας ἐγεῖραι τρόπαιον, καὶ μὴ μαχομένους νικητὰς ἀποφανθῆναι. Καὶ εὐφρανθήτωσαν, βεβαιούμενοι εἰς τὴν πραότητα τῷ κατ' ἐμὲ ὑποδείγματι. Ἐλαβον γὰρ ταύτην τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, ἐπειδὴ κατώρθωσα τὴν πραότητα. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Μεγίστη γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ πραότης· διὸ καὶ τοῖς μακαρισμοῖς ἐγκρατεῖλεται. Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. Ἐκείνη γὰρ ἡ γῆ, ἡ
- C** ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ, οὐ γίνεται τῶν μαχομένων λάφυρον, ἀλλὰ μακροθύμων καὶ πραῦπα-

θῶν ἀνδρῶν πρόκειται κληρονομία. Ἴσον δὲ δύ-
 νатаι τὸ, Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ τὸ, ἀκου-
 σάτωσαν οἱ Χριστοῦ μαθηταί. Τάχα δὲ προφητι-
 κῶς βούλεται μέχρις ἡμῶν διαβῆναι τὸ θαῦμα
 τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας. Ἀκουσάτωσαν
 γὰρ οἱ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς γενήσεσθαι τοῦ
 Χριστοῦ μαθηταί μέλλοντες. Τούτους γὰρ ὠνό-
 μασε πραεῖς, οἷς ὁ Κύριος διαλέγεται, Μάθετε
 ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ
 καρδίᾳ. Οἱ κατεσταλμένοι τὰ ἤθη καὶ παντὸς
 πάθους ἀπηλλαγμένοι, ὡς μηδεμίαν ἔχειν ταρα-
 χὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, οὗτοι πραεῖς D
 προσαγορεύονται. Διὸ καὶ Μωϋσῆς μεμαρτύρηται
 πραῦς εἶναι παρὰ πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς γῆς.

Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί. Πρέποντα
 ἑαυτῷ χορὸν εἰς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου παρα-
 λαμβάνει. Μηδεὶς ταραχώδης, μηδὲ τεθορυβη-
 μένος, μηδὲ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς τὴν ψυ-
 χὴν παροιστρῶν ἐγκαταμιγῆτω μοι, ἀλλ' ὑμεῖς
 οἱ πραεῖς, οἱ τὸ βεβηκὸς καὶ εὐσταθὲς τῆς ψυ-
 χῆς κατωρθωκότες, τὸ δὲ νωθρὸν καὶ ὑπνῶδες
 πρὸς τὰς τῶν καθηκόντων ἐνεργείας ἀποσειόμενοι, E
 ὑμεῖς μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί. Μεγαλύνει
 δὲ τὸν Κύριον ὁ μεγάλη διανοία καὶ γαύρῳ τῇ
 φρονήματι καὶ ἐπλημένῳ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας
 πειρασμοὺς ὑπομένων. Ἐπειτα δὲ, καὶ ὁ μεγάλη
 τῇ διανοίᾳ καὶ θεωρήμασι βαθυτάτοις τὰ μεγέθη
 τῆς κτίσεως καθορῶν, ἵν' ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς
 καλλονῆς τῶν κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν αὐτῶν
 θεωρήσῃ. Ὅσῳ γάρ τις ἐπὶ πλεῖον ἐμβαθύνει τοῖς

λόγοις καθ' οὓς γεγένηται τὰ ὄντα, καὶ καθ' οὓς
 οἰκονομεῖται, τοσούτῳ μᾶλλον θεωρεῖ τὴν μεγα-
 λοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ,
 μεγαλύνει τὸν Κύριον. Ἐπεὶ οὖν εἷς νοῦς καὶ
 ἑνὸς ἀνδρὸς μελέτη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ αὐταρκεῖ
 πρὸς τὴν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ κατάληψιν,
 πάντας ὁμοῦ τοὺς πραεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ταύ-
 146 ^Aτης τῆς ἐνεργείας παραλαμβάνει. Διὲ γὰρ πᾶσαν
 σχολὴν ἄγειν ἀπὸ θορύβων τῶν ἔξωθεν, καὶ πᾶ-
 σαν ἡσυχίαν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας βουλευ-
 τηρίῳ ποιήσαντα, οὕτως ἐπιβάλλειν τῇ θεωρίᾳ
 τῆς ἀληθείας. Ἀκούεις τοῦ ἐξομολογουμένου τὴν
 ἁμαρτίαν, τί φησιν; Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ
 ὀφθαλμός μου. Οὐ μόνον δὲ θυμὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
 θυμία, καὶ δειλία, καὶ φθόνος ὀφθαλμὸν ψυχῆς
 ἐκταράσσει· καὶ ἀπαξιαπλῶς, πάντα τὰ πάθη συγ-
 χυτικά καὶ ἐκταραχτικά τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυ-
 χῆς ἐστι. Καὶ ὥς οὐ δυνατόν τεθολωμένῳ ὀφθαλμῷ
 ἀκριβοῦς λαβεῖν τῶν ὁρατῶν τὴν κατάληψιν, οὕτως
 B οὐδὲ τεθολωμένη καρδίᾳ τῇ κατανοήσει τῆς ἀλη-
 θείας ἐπιβαλεῖν. Ἀναχωρῆσαι οὖν δεῖ τῶν τοῦ
 κόσμου πραγμάτων, καὶ μήτε δι' ὀφθαλμῶν,
 μήτε δι' ὠτων, μήτε δι' ἄλλης τινὸς αἰσθήσεως
 ἐπεισάγειν ἄλλοτρίους λογισμοὺς τῇ ψυχῇ. Θορύ-
 βων γὰρ ἀσιγήτων καὶ στάσεων ἀδιαλλάκτων
 ἀναπιμπλῶσι τὰ ἔνδον οἱ τοῦ φρονήματος τῆς
 σαρκὸς ἐπανιστάμενοι πόλεμοι. Ἐξεζήτησα τὸν
 Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου. Ταῦτα, φησὶν, ἀκου-
 σάτωσαν οἱ πραεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
 τῷ χαλεπῷ, ὅτε πᾶς μὲν θυμὸς τῶν μνησικα-

κούντων ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ, πᾶσα δὲ χεὶρ ἐπ' ἐμὲ ὠπλίζετο, γυμνὸς δὲ ἐγὼ καὶ ἄοπλος ἔτοιμος C
εἰς πᾶσαν αἰχίαν ἐξεκείμην τοῖς πολεμίοις, τότε οὐ συνεχύθη τὸς διαλογισμοὺς τῷ φόβῳ, οὐκ ἐξεκρούσθη ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐννοίας, οὐκ ἀπέγνων τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας, ἀλλ' ἐξεζήτησα τὸν Κύριον. Οὐχὶ ἐζήτησα μόνον, ἀπλῆν τινα καὶ χρονικὴν πρὸς τὸν Κύριον ἐλπίδα, ἀλλ' ἐξεζήτησα. Πλεῖον γάρ τι δηλοῖ παρὰ τὸ ζητῆσαι ἢ ἔμφρασις τοῦ ἐκζητῆσαι, ὡς καὶ παρὰ τὴν ἔρευναν ἢ ἐξερεύνησις. Ἐξέλιπον γὰρ ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις. Πολλὴν οὖν τινα σχολὴν καὶ ἀταραξίαν ὁ λόγος παρίστησιν διὰ τῆς ἐκζητήσεως. D

Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρύσατό με. Πᾶσα ἡ τοῦ δικαίου ζωὴ τεθλιμμένη ἐστὶ, καὶ Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ δόδος· καὶ Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος φησιν, Ἐν παντὶ θλιβόμενοι· καὶ, Ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Ῥύεται δὲ ἐκ θλίψεως τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὁ Θεὸς, οὐκ ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαριζόμενος. Εἰ γὰρ Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν· ὁ E τὴν θλίψιν ἀφαιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἑαυτὸν ἀπεστέρησεν. Ὡς οὖν οὐδεὶς στεφανοῦται ἄνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτως οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται εἰ μὴ διὰ θλίψεων. Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων ἐρρύσατό με, οὐχὶ μὴ ἔων με θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκθασιν, τοῦ

δύνασθαι ὑπενεγκεῖν, χαριζόμενος. Προσελθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε· καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. Τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, τούτοις παρακελεύεται προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγγίσει αὐτοῦ ταῖς ἀκτίσι τῆς θεότητος, ἵνα ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ

ἐλλαμφθέντες τῇ ἀληθείᾳ, χάριτι τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρήσωσιν. Ὡς περ γὰρ τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς οὐ πᾶσιν ὁμοίως ἀνα-
 147 τέλλει, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐγρη-
 Α γορόσι, καὶ ὑπ' οὐδενὸς κωλύματος ἀπολαύειν δυναμένοις τῆς τοῦ ἡλίου ἐπιδημίας· οὕτω καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὁ φω-
 τίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, οὐ πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ φαιδρότητα χαρίζεται, ἀλλὰ τοῖς ἀξίως αὐτοῦ πολιτευομένοις. Φῶς γὰρ, φησὶν, ἀνέτειλεν, οὐχὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, ἀλλὰ τῷ δικαίῳ. Ὡς γὰρ ἀνέτειλε μὲν ὁ ἥλιος, ἀλλ' οὐχὶ ταῖς νυκτηρίσιν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ζώοις τοῖς νυκτινό-
 μοις· οὕτω καὶ τὸ φῶς τῇ μὲν ἑαυτοῦ φύσει λαμπρόν ἐστι καὶ φαιδρυντικόν. Οὐ πάντες δὲ αὐτοῦ
 Β τῆς λαμπηδόνης μεταλαμβάνουσιν. Οὕτω καὶ Πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα. Προσελθετε οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. Μακάριος ὁ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος φωτίσαι τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερῶσαι τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν, τολμήσας ὑπὸ τὸ φῶς ἐκείνο τῶν ἐλέγχων γενέσθαι,

καὶ ἐπανελθὼν ἀνεπαίσχυντος τῷ ἀμόλυντον
 ἔχειν τὸ συνειδὸς ἀπὸ πονηρῶν ἔργων. Οἱ γὰρ
 τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ὀνειδισμόν καὶ αἰσχύνην
 ἀναστήσονται, ἐνορῶντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ αἶσχος, C
 καὶ τοὺς τύπους τῶν ἡμαρτημένων. Καὶ τάχα
 φοβερωτέρα τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰω-
 νίου ἡ αἰσχύνη ἐστίν, ἥ μέλλουσι συνδιακινῶν
 οἱ ἁμαρτωλοὶ, αἰεὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἔχνη
 τῆς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, οἷονεῖ τινος βαφῆς ἀνεκ-
 πλύτου, τῇ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διη-
 νεκὲς παραμένοντα. Ὀλίγων δέ ἐστι τὸ προσελ-
 θεῖν τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ
 μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν, μὴ ἀπελθεῖν
 αἰσχυθέντας τὰ πρόσωπα.

Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσή-
 κουσεν αὐτοῦ. Οὐκ αἰεὶ ἐπαινέτῃ ἡ πτωχεία, ἀλλ' D
 ἡ ἐκ προαιρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν
 κατορθουμένη. Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περι-
 ουσίᾳ, πλεονεκτικώτατοι δὲ τῇ προαίρεσει τυγχά-
 νουσιν· οὐς οὐχ ἡ ἔνδεια σώζει, ἀλλ' ἡ προαί-
 ρεις κατακρίνει. Οὐ τοίνυν ὁ ἐνδὲς πάντως μα-
 χαριστὸς, ἀλλ' ὁ κρείττονα ἡγησάμενος τῶν τοῦ
 κόσμου θησαυρῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Τού-
 τος καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων, Μακάριοι οἱ
 πτωχοὶ τῷ πνεύματι· οὐχ οἱ πένητες κατὰ τὴν
 περιουσίαν, ἀλλ' οἱ τὴν πτωχείαν ἐκ ψυχῆς
 προσελόμενοι. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἀπροαιρέτων μακα-
 ριστόν. Διότι πᾶσα ἀρετὴ, μάλιστα δὲ αὕτη E
 πρὸ πάντων, τῷ ἐκουσίᾳ χαρακτηρίζεται. Οὗτος
 οὖν, φησὶν, ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε. Τῇ δεικτικῇ φωνῇ

ἐπὶ τὸν πτωχεύοντα κατὰ Θεὸν, καὶ πεινῶντα, καὶ διψῶντα, καὶ γυμνητεύοντα, τὴν διάνοιάν σου προκαλεῖται· Οὗτος ὁ πτωχός, μονονουχὶ δακτύλῳ δεικνύς· οὗτος ὁ μαθητὴς Χριστοῦ. Δυνατὸν καὶ εἰς Χριστὸν ἀνάξαι τὸν λόγον, ὃς πλούσιος ὢν τῇ φύσει, διότι πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἐστι, δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Σχεδὸν γὰρ πάντος ἔργου τοῦ προάγοντος ἐπὶ τὸν μακαρισμὸν αὐτὸς ἤρξεν ὁ Κύριος, παράδειγμα τοῖς μανθάνουσιν ἑαυτὸν προτιθεῖς. Ἐπάνηκε ἐπὶ τοὺς μακαρισμοὺς, καὶ ἕκαστον ἐξετάσας εὐρήσεις ὅτι προέλαβε τὴν ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίαν τοῖς ἔρ-
 148 γοις. Μακάριοι οἱ πραεῖς. Πῶς οὖν μάθωμεν τὴν
 Α πραότητα; Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, φησὶν, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί. Τίς ἡμᾶς διδάξει τὸ τῆς εἰρήνης καλόν; Αὐτὸς ὁ εἰρηνοποιὸς, ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσων τοὺς δύο εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον· ὁ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Αὐτός ἐστιν ὁ πτωχεύσας, καὶ κενώσας ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἵνα ἡμεῖς πάντες ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λάβωμεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. Εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου καὶ φιλανθρώπου Πνεύ-
 Β ματος ἀγόμενος, μὴ φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ, ἀλλὰ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ἵνα τοὺς ἄλλους ὑψώσῃ, κράζοι τῷ πνεύματι· πὰ μεγάλα εὐχόμενος, καὶ μηδὲν μικροπρεπὲς μηδὲ ταπεινὸν φθέγγοιτο ἐκ τοῦ

τὰ ἐπίγεια καὶ κοσμικὰ ζητεῖν, τοῦ τοιούτου ἡ κραυγὴ εἰσακουστὴ τῷ Κυρίῳ. Τί οὖν τὸ τέλος τῆς ἀκοῆς; Τὸ ρυσθῆναι ἀπὸ πασῶν τῶν θλίψεων ἄτρωτον, μὴ ὑποκατακλιθέντα, μηδὲ δουλεύοντα τῷ φρονήματι τῆς σαρκός. Τίς οὖν καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ρύεται ὁ πτωχός; Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ρύσεται αὐτούς. Ἡρμῆνευσέ τινα λέγει τὸν πτωχόν, τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον. Διότι ὁ φοβούμενος, ἐτι ἐν τῇ τοῦ δούλου τάξει ἐστίν. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τετελειωμένος, πρὸς τὴν τοῦ υἱοῦ λοιπὸν ἀξίαν ἀνέδραμεν. Διόπερ ὁ μὲν δοῦλος καὶ πτωχὸς λέγεται, τῷ μὴδὲν ἴδιον ἔχειν· ὁ δὲ υἱός, ἤδη καὶ πλούσιος, τῷ κληρονόμος εἶναι τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν. Παρεμβαλεῖ οὖν ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν. Παντὶ πεπιστευκότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, ἐὰν μήποτε αὐτὸν ἡμεῖς ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξωμεν. Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστερὰς δυσωδία ἐξελαύνει· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία. Ἐὰν ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ ἀξια φυλακῆς ἀγγελικῆς ἔργα, καὶ νοῦς πλούσιος ἐν τοῖς τῆς ἀληθείας θεωρήμασιν ἐνοικῇ σοι, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν τιμίων ἔργων τῆς ἀρετῆς, ἀναγκαίως φρουρούς σοι καὶ φύλακας παρακαθήσῃσιν ὁ Θεὸς, καὶ περιτειχίζει σε φυλακῇ ἀγγέλων. Σκόπει δὲ ἡλίχη ἐστὶ τῶν ἀγγέλων ἡ φύσις· ὅτι ὅλῳ στρατοπέδῳ καὶ παρεμβολῇ πολυανθρώπῳ παρεικάζεται ὁ εἰς ἄγγελος. Διὰ μὲν

οὖν τὸ μέγεθος τοῦ φυλάσσοντός σε, παρεμβολήν σοι χαρίζεται ὁ Κύριος· διὰ δὲ τὴν ἰσχύιν
 Ε τοῦ ἀγγέλου, οἶονεὶ περιτειχίζει σε πάντοθεν τῇ
 ἀπ' αὐτοῦ ἀσφαλείᾳ. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ,
 Κύκλω. Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν πόλεων περίβολοι,
 κύκλω πάσαις περικείμενοι, πάντοθεν τὰς τῶν
 πολεμίων προσβολὰς ἀπείργουσιν· οὕτω καὶ ὁ ἄγ-
 γελος, καὶ προτειχίζει ἐκ τῶν ἐμπροσθεν, καὶ
 ὀπισθοφυλακεῖ, καὶ οὐδὲ τὰ ἐκατέρωθεν ἀφύλα-
 κτα καταλείπει. Διὰ τοῦτο πεσεῖται ἐκ τοῦ κλί-
 τος σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου·
 πρὸς σέ δὲ οὐδὲ πληγὴ τινος τῶν ἐχθρῶν ἐγ-
 γιῇ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ.

Γεύσασθε, καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος.
 Πολλαχοῦ τετηρήκαμεν, ὅτι τοῖς ἔξωθεν μέλεσιν
 ὁμωνύμως αἱ τῆς ψυχῆς προσαγορεύονται δυνά-
 μεις. Ἐπεὶ δὲ ἄρτος ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ Κύριος
 ἡμῶν, καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἀληθὴς ἐστὶ βρῶσις,
 149 ἀνάγκη τὴν ἡδονὴν τῆς εὐφροσύνης τοῦ ἄρτου
 Α διὰ γεύσεως ἡμῖν νοητῆς ἐγγίνεσθαι. Ὡς τοῦ
 μέλιτος ἡ φύσις οὐ τοσοῦτον τῷ λόγῳ δύναται
 παραστήναι τοῖς ἀπείροις, ὅσον ἀπ' αὐτῆς τῆς
 κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως· οὕτως οὐδὲ ἡ χρη-
 στότης τοῦ οὐρανίου λόγου ἐναργῶς παραδοθῆναι
 διδασκαλίαις δύναται, ἐὰν μὴ τὰ τῆς ἀληθείας
 δόγματα ἐπὶ πλέον βασάνισαντες, δυνηθῶμεν τῇ
 οἰκείᾳ πείρᾳ τὴν χρηστότητα καταλαβεῖν τοῦ
 Κυρίου. Γεύσασθε δὲ εἶπε, καὶ οὐχὶ ἐμπλήσθητε·
 διότι νῦν μὲν ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ δι' ἐσ-
 ὀπτρου βλέπομεν καὶ αἰνίγματος τὴν ἀλήθειαν,

ἤξει δέ ποτε ὅτε ὁ νῦν ἀρράβων, καὶ τὸ γεῦμα
 τοῦτο τῆς χάριτος εἰς τελειότητα ἡμῖν τῆς ἀπο- B
 λαύσεως καταντῇσει. Ὡσπερ δὲ οἱ στομαχοῦντες
 καὶ οἱ καχόσιτοι, ἀποστρεφόμενοι τὰ σιτία, ὑπὸ
 τῶν ἱατρῶν θεραπεύονται τὸ δυσάρεστον, διεγει-
 ρόντων τὰς ὀρέξεις διὰ τινος ἐπιτηδεύσεως τῆς
 ἐν τοῖς βρώμασιν, ὥστε, ὑπὸ τῆς καρυκείας ἐκεί-
 νης ἐρεθιζομένης τῆς αἰσθήσεως, αἰεὶ πρὸς τὸ
 πλεῖον ἐπιτείνεσθαι τὰς ὀρέξεις· οὕτω καὶ ἐπὶ
 τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, αὐτῇ, φησὶν, ὑμᾶς ἡ
 πεῖρα πρὸς τὸ ἀχόρεστον τῆς ἐπιθυμίας αἰεὶ
 προσκαλέσεται. Διὰ τοῦτο, φησί, Γεύσασθε,
 ἵνα μακάριοι γένησθε αἰεὶ πεινῶντες καὶ διψῶν-
 τες τὴν δικαιοσύνην. Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει
 ἐπ' αὐτόν. Ὁ αἰεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ ὢν τοῦ λόγου, C
 ἐπ' οὐδὲν ἕτερον θήσεται τὴν ἐλπίδα ἢ ἐπὶ τὸν
 Κύριον. Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἅγιοι
 αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις
 αὐτόν. Ἐὰν μὴ φόβος παιδεύῃ ἡμῶν τὴν ζωὴν,
 ἀμήχανον κατορθωθῆναι τὸν ἁγιασμὸν ἐν τῷ
 σώματι. Καθήλωσον γὰρ, φησὶν, ἐκ τοῦ φό-
 βου σου τὰς σάρκας μου. Ὡς γὰρ οἱ ὑπὸ τῶν
 ἡλῶν διαπεπαρμένοι τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀκί-
 νητα ἔχουσι πρὸς ἐνέργειαν, οὕτως οἱ τῷ θεῷ
 φόβῳ τὴν ψυχὴν κατειλημμένοι πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν
 παθῶν τῆς ἁμαρτίας ἐνόχλησιν διαφεύγουσι. Τῷ
 οὖν φοβουμένῳ οὐκ ἔστιν ὑστέρημα· τουτέστι,
 πρὸς οὐδεμίαν ἀρετὴν ἔστιν ἐλλιπὴς ὁ ὑπὸ τοῦ D
 φόβου ἀπὸ πάσης ἀτόπου πράξεως κωλυόμενος,
 ἀλλὰ τέλειός ἐστι, μηδενὸς τῶν ἐπιβαλλόντων

τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καλῶν ἀπολειπόμενος. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι τέλειος ἐν τῷ σώματι ὁ ἐν τινι μέρει τῶν ἀναγκαίων ἐλλιμπάνων, ἀλλ' ἀτελής ἐστι καθ' ὃ ἐλλείπει, οὕτω καὶ ὁ περὶ μίαν τῶν ἐντολῶν καταφρονητικῶς διακείμενος, διὰ τὸ ὑστερεῖν αὐτῆς ἀτελής ἐστι κατὰ τὸ ἐλλείπον. Ὁ δὲ τὸν τέλειον φόβον ἀνειληφώς, καὶ πάντα καταπτήσων δι' εὐλάβειαν, οὐδὲν μὲν ἀμαρτήσεται τῷ μηδενὸς ὑπερορᾶν· οὐχ ἔξει δὲ ὑστέρημα τῷ ἐπὶ πάντα διαρκῶς παρεῖναι αὐτῷ τὸν φόβον.

- Ε Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν· οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Οἰκοδομεῖτω μὲν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὴν καταφρόνησιν τοῦ σωματικοῦ πλούτου ὁ λόγος, τὸ ἀδέβαιον τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας ἐκδιδάσκων. Εὐμαστάπτωτος γὰρ ὁ πλοῦτος, καὶ οἶονεῖ κῦμα ὑπὸ τῆς βίας τῶν ἀνέμων ἄλλοτε πρὸς ἄλλα μέρη πεφυκῶς μεταρρεῖν. Καὶ πλούσιον λέγει τάχα τὸν Ἰσραήλ· ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ λατρεία, ὧν αἱ ἐπαγγελίαι, ἐξ ὧν οἱ πατέρες. Οὗτοι τοίνυν διὰ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἀμαρτίαν ἐπτώχευσαν. Οἱ δὲ ἀντ' ἐκείνων ἐκζητήσαντες τὸν
- 150 Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Ἐπτῶ
- Α χευσαν δέ πως καὶ ἐπείνασαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπέκτειναν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ λιμὸς τοῦ ἄρτου· καὶ ἐπειδὴ ἐπεβούλευσαν τῇ πηγῇ τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος, ἦλθεν αὐτοῖς ἡ δίψα, καὶ ἐπετέθη αὐτοῖς ἡ ἐκ τῆς δίψης κόλασις· λιμὸς δὲ, οὐχὶ ἄρτου αἰσθητοῦ,

οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λό-
 γον Κυρίου. Ἐπτώχευσαν μὲν οὖν καὶ ἐπεινάσαν.
 Οἱ μέντοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μαθόντες ἐκζητεῖν τὸν
 Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Τὸ
 παντέλειον ἀγαθὸν αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· οὗ οὐκ
 ἐλαττωθήσονται πάντες οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν. B
 Μὴ γάρ μοί τις ἀπαίδευτος ἀδιάκριτον ἔχων τὸν
 περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπον, ἀγαθὸν ὀνο-
 μάζετω τὸν πρόσκαιρον ἔχοντα τὴν ἀπύλαυσιν,
 καὶ τῇ φθορᾷ τοῦ σώματος συναπερχομένην. Ὁ
 γὰρ τὸν σωματικὸν πλοῦτον καὶ τὰ σωματικὰ
 προτερήματα εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ τάξιν κατὰγων,
 εἰς πράγματα εὐτελῇ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια
 ἄγει τὸ σεμνὸν καὶ μόνῳ Θεῷ πρέπον ὄνομα,
 καὶ ἅμα ἐναντιώματι χαλεπωτάτῳ περιπεσεῖται.
 *Ἡ γὰρ τοὺς ἀποστόλους ἑρεῖ, παρὰ τὸ μὴ ἐκ-
 ζητῆσαι τὸν Κύριον, μὴ τετυχηκέναι τῶν σωμα-
 τικῶν ἀγαθῶν· ἢ εἰ ἐκζητοῦντες ἀπετύγχανον
 τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, τῆς Γραφῆς αὐτῆς κατη- C
 γορήσει λεγούσης, μηδενὸς ἀγαθοῦ ἐλαττοῦσθαι
 τοὺς ἐκζητοῦντας τὸν Κύριον. Ἀλλὰ, καὶ ἐξε-
 ζήτουν οἱ ἄγιοι τὸν Κύριον, καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ
 ζητουμένου καταλήψεως οὐκ ἠλαττοῦντο, οὐδὲ
 τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἀναπαύσει ἀγα-
 θῶν ἐστερήθησαν. Περὶ ἐκείνων γὰρ λέγοιτο ἂν
 κυρίως τὸ, Παντὸς ἀγαθοῦ. Αἱ γὰρ σωματικαὶ
 ἀπολαύσεις πλεῖον τὸ ὀδυνηρὸν ἔχουσι τοῦ ἡδέος·
 οἱ γάμοι τὰς ἀπαιδίας, τὰς χηρεῖας, τὰς δια-
 φθοράς· αἱ γεωργίαι τὴν ἀκαρπίαν· αἱ ἐμπο-
 ρίαι τὰ ναυάγια· οἱ πλοῦτοι τὰς ἐπιβουλάς·

αἱ τρυφαί καὶ οἱ κόροι, καὶ αἱ συνεχεῖς ἀπο-
 D λαύσεις τὸ ποικίλον τῶν νοσημάτων, καὶ τὸ πό-
 λυειδὲς τῶν παθῶν. Παῦλος μέντοι καὶ ἐξεζήτει
 τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἔλειπε τῶν ἀγαθῶν.
 Καίτοι τίς ἂν ἐξαριθμήσαιτο τὰ τοῦ σώματος
 ὀχληρὰ, οἷς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον συν-
 ἔζη; Τρὶς ἐραβδίσθη, ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρὶς ἐναυ-
 ἄγησε, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκεν, ἐν
 ὁδοιπορίαις πολλάκις, ἐν λιμῇ καὶ δίψει, ἐν
 νηστείαις πολλάκις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν
 ἀνάγκαις πολλάκις. Μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας καὶ
 πεινῶν ἄνθρωπος, καὶ διψῶν, καὶ γυμνητεύων,
 E καὶ κολαφιζόμενος, πῶς οὐκ ἤλκττοῦτο τῶν σω-
 ματικῶν ἀγαθῶν; Ἀνάγαγε οὖν μοι τὴν διάνοιαν
 ἐπὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν, ἵνα καὶ τὴν συμφωνίαν
 τῆς Γραφῆς ἐπιγνῶς, καὶ σεαυτὸν μὴ καταβάλης
 τῇ ἀμφιβολίᾳ τῆς ἐννοίας.

Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου
 διδάξω ὑμᾶς. Ἐνδιαθέτου διδασκάλου φωνή,
 προσκαλουμένου εἰς μάθησιν, διὰ πατρικῆς εὐ-
 σπλαγχνίας. Καὶ γὰρ τέκνον ἐστὶ πνευματικὸν
 τοῦ διδασκάλου ὁ μαθητής. Ὁ γὰρ παρά τινος
 τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας δεχόμενος, οὗτος οἶον-
 εἰ διαπλάττεται παρ' αὐτοῦ, καὶ εἰς σύστασιν
 ἄγεται, ὥσπερ καὶ ὑπὸ τῆς ⁱ κυοφορήσεως τὰ ἐν
 αὐτῇ διαμορφούμενα βρέφη. Ὅθεν καὶ Παῦλος ὄλην
 151 τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν ἐκ τῶν προτέρων δια-
 A πεσοῦσαν μαθημάτων, καὶ οἶονεἰ ἀμβλωθεῖσαν, πάλιν
 ἀναλαμβάνων, καὶ μορφῶν ἄνωθεν ἐν αὐτοῖς
 τὸν Χριστὸν, τέκνα ἔλεγε· καὶ ἐπειδὴ μετ' ὁδύνης

καὶ θλίψεως ἐποιεῖτο τῶν ἐσφαλμένων τὴν ἐπανόρθωσιν, ὠδίνειν ἔλεγε τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀποπεσοῦσι λύπην. Τεχνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις σὺ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Δεῦτε οὖν, τέκνα, ἀκούσατέ μου. Τί ποτε ἄρα διδάσκειν μέλλει ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατήρ; Φόβον, φησὶ, Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. Ἐπειδὴ ἄνω προσέταξε φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ φόβου κέρδος ὑπέδειξεν, εἰπὼν, Ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φο- B
βουμένοις αὐτόν· νῦν καὶ διδασκαλίαν τινὰ τοῦ θείου φόβου ἡμῖν παραδίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ, ὅτι χρὴ ὑγαίνειν, παντός ἐστιν εἰπεῖν, καὶ τοῦ ἰδιώτου· τὸ δὲ, πῶς χρὴ κτήσασθαι τὴν ὑγείαν, τοῦτο ἴδιον ἤδη τοῦ τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἐπισταμένου. Οὐ πᾶς φόβος ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ σωτήριον, ἀλλ' ἐστὶ τις καὶ ἐχθρὸς φόβος, ὃν ἀπεύχεται ὁ προφήτης ἐγγενέσθαι αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, λέγων· Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου. Ἐχθρὸς γὰρ φόβος ὁ θανάτου ἡμῖν δειλίαν ἐμποιῶν· ὁ προσώπων ὑπεροχὰς καταπτῆσσειν ἡμᾶς ἀναπείθων. Πῶς γὰρ ὁ ταῦτα C
φοβούμενος δυνήσεται ἐν καιρῷ μαρτυρίου μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστήναι, καὶ ἀποδοῦναι τῷ Κυρίῳ τὴν ὀφειλὴν, τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι; Καὶ ὁ ὑπὸ δαιμόνων εὐπτόητος τὸν ἐχθρὸν ἔχει φόβον ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ὅλως, ὁ τοιοῦτος φόβος ἀπιστίας ἔοικεν ἔγγονον εἶναι πάθος. Οὐδεὶς γὰρ πιστεύων ἰσχυρὸν αὐτῷ παρεῖναι τὸν βοηθόν, φοβεῖται ἀπὸ τινος τῶν ἐπιχειρούντων αὐτὸν ἐκταράσσειν. Φόβος δὲ ὁ σωτήριος, καὶ φόβος ἁγιασμοῦ ποιητικὸς, φόβος ὁ κατ' ἐπιτήδευσιν, καὶ

D οὐχὶ κατὰ πάθος ἐγγινόμενος τῇ ψυχῇ, ποῖός ἐστι
 βούλει διηγῆσομαι; Ὅταν μέλλης ἐπὶ τινὰ ὁρμαῖν
 ἁμαρτίαν, ἐννόησόν μοι ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ ἀνύ-
 ποιστον τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ἐν ᾧ προκαθέ-
 ζεται μὲν ἐπὶ θρόνου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου
 ὁ κριτής, παρέστηκε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμουσα
 τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν ἑνδοξον· παράγεσθαι δὲ
 μέλλομεν καθ' ἓνα εἰς ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων
 ἡμῖν. Εἴτα τῷ πολλὰ πονηρὰ πεπονηκότι κατὰ τὸν
 βίον φοβεροὶ τινες καὶ κατηφεῖς παρίστανται ἄγ-
 E γελοι, πῦρ βλέποντες, πῦρ ἀναπνέοντες, διὰ τὴν
 πικρίαν τῆς προαιρέσεως, νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσ-
 ωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μισάνθρωπον. Εἴτα βάρ-
 αθρον βαθύ, καὶ σκότος ἀδιεξόδευτον, καὶ πῦρ
 ἀλαμπές· ἐν τῷ σκότει τὴν μὲν καυστικὴν δύνα-
 μιν ἔχον, τὸ δὲ φέγγος ἀφηρημένον. Εἴτα σκω-
 λήκων γένος ἰοδόλον καὶ σαρκοφάγον, ἀπλήστως
 ἐσθλόν, καὶ μηδέποτε κορεννύμενον, ἀφορήτους
 οἰδύνας ἐμποιοῦν τῇ καταθρώσει. Εἴτα τὴν πασῶν
 χαλεπωτάτην κόλασιν, τὸν ἀνειδισμὸν ἐκεῖνον καὶ
 τὴν αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Ταῦτα φοβοῦ· καὶ τούτῳ
 τῷ φόβῳ παιδευόμενος, οἶομαι χαλινῷ τινι ἀνάκο-
 πτε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίας.
 Τοῦτον τὸν φόβον τοῦ Κυρίου διδάσκειν ἡμᾶς ὁ
 152 πατήρ ἐπηγγείλατο· οὐχ ἁπλῶς διδάσκειν, ἀλλὰ
 A τοὺς ἀκούειν αὐτοῦ προαιρουμένους· οὐ τοὺς μα-
 κράν ἀποπεσόντας, ἀλλὰ τοὺς δι' ἐπιθυμίαν τοῦ
 σωθῆναι προατρέχοντας· οὐ τοὺς ξένους τῶν διαθη-
 κῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τοῦ βαπτίσματος τῆς υἱοθεσίας
 οἰκειουμένους τῷ λόγῳ. Διὰ τοῦτο, φησὶ, δεῦτε·

τουτέστι, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐγγίσατέ μοι, τέκνα, υἱοὶ φωτὸς γενέσθαι διὰ τῆς παλιγγενεσίας καταξιωθέντες. Ἀκούσατε οἱ ἔχοντες τὰ ὦτα τῆς καρδίας ἀνεωγμένα, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς· τοῦτον, ὃν μικρῷ πρόσθεν ὁ λόγος ὑμῖν ὑπέγραψεν.

Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέ- B
ρας ἰδεῖν ἀγαθὰς; Εἴ τις θέλει, φησί, ζωὴν, οὐ
τὴν κοινὴν ταύτην ἣν καὶ τὰ ἄλογα ζῇ, ἀλλὰ τὴν
ὄντως ζωὴν τὴν θανάτῳ μὴ διακοπτομένην. Νῦν
γάρ, φησὶν, ἀποθνήσκετε, Καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέρρυ-
πται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν δὲ ὁ Χρι-
στὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς
σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. Οὐκοῦν καὶ ἡ
ὄντως ζωὴ ὁ Χριστὸς, καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν αὐτῷ δια-
γωγὴ ζωὴ ἐστὶν ἀληθινή. Ὅμοίως δὲ καὶ αἱ ἡμέ-
ραι ἄλλαι εἰσὶν ἀγαθαί, ὥς ἐν ἐπαγγελίᾳ προτί-
θησιν ὁ προφήτης. Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων
ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς; Αἱ γὰρ τοῦ C
αἰῶνος τούτου ἡμέραι πονηραί, ἐπειδὴ καὶ ὁ αἰὼν
οὗτος, τοῦ κόσμου μέτρον ὑπάρχων, περὶ οὗ εἴ-
ρηται, ὅτι Ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται,
συναφομοιοῦται τῇ φύσει τοῦ κόσμου ὃν ἐκμετρεῖ.
Μέρη δὲ τοῦ χρόνου τούτου αἱ ἡμέραι αὐταί. Διὰ
τοῦτό φησιν ὁ ἀπόστολος, Ἐξαγοραζόμενοι τὸν
καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. Καὶ ὁ Ἰα-
κώβ δὲ, Αἱ ἡμέραι, φησί, τῶν ἔτῶν μου μικραί
καὶ πονηραί. Οὐκοῦν νῦν μὲν οὐκ ἐσμέν ἐν ζωῇ,
ἀλλ' ἐν θανάτῳ. Διὸ καὶ ἠῤῥατο ὁ ἀπόστολος, λέγων·
Τίς με βύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τού- D
του; Ἄλλη δὲ τίς ἐστι ζωὴ, πρὸς ἣν καλεῖ ἡμᾶς ὁ

λόγος· καὶ νῦν μὲν αἱ ἡμέραι ἡμῶν πονηραὶ, ἀλλαι
 δὲ τινές εἰσιν ἀγαθαί, ἃς νῦν οὐ διακόπτει· ἔσται
 γὰρ ὁ Θεὸς αὐτῶν φῶς αἰώνιον, καταλάμπων αὐ-
 τὰς τῷ φωτὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Μὴ τοίνυν ὅταν
 ἀκούσης ἡμερῶν ἀγαθῶν, τὴν ἐνταῦθά σοι νομίσης
 ζωὴν ἐν ἐπαγγελίαις προκεῖσθαι. Φθαρταὶ γάρ
 εἰσιν αὗται, ἃς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀπεργάζεται·
 οὐδὲν δὲ φθαρτὸν ἀρμοζόντως ἂν δῶρον γένοιτο
 τῷ ἀφθάρτῳ. Εἰ γὰρ ἀφθαρτος ἡ ψυχὴ, ἀφθαρτα
 E. αὐτῆς καὶ τὰ χαρίσματα. Καὶ Παράγει τὸ σχῆμα
 τοῦ κόσμου τούτου. Εἰ δὲ σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν
 μελλόντων ἀγαθῶν, νόει μοί τινα σάββατα τρυ-
 φερὰ, ἅγια, ἐκ τῶν αἰωνίων ἡμερῶν, νεομηνίας,
 ἑορτάς· καὶ νόει μοι ἀξίως τοῦ πνευματικοῦ νόμου.
 Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη
 σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. Εἰ βούλει ἐν ταῖς ἡμέ-
 ραις γενέσθαι ταῖς ἀγαθαῖς, εἰ ἀγαπᾷς τὴν ζωὴν,
 ποίησον τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν
 με, φησί, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. Πρώτη δὲ ἐν-
 τολὴ τὸ, παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεί-
 λη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. Σχεδὸν γὰρ ἡ προχει-
 ροτάτη καὶ πολύτροπος ἁμαρτία ἡ διὰ γλώσσης
 ἐστὶν ἐνεργουμένη. Ὁργίσθης; Καὶ ἡ γλῶσσα προ-
 τρέχει. Ἐν ἐπιθυμίαις εἶ; Καὶ τὴν γλῶσσαν ἔχεις
 πρὸ πάντων, οἶονεῖ τινα μαστροπὸν καὶ προαγω-
 153 γόν, συγκαταπρασσομένην τῇ ἁμαρτίᾳ, καθυπο-
 A χρινομένην τοὺς πλησίον. Καὶ ὄπλον σοι πρὸς τὴν
 ἀδικίαν ἡ γλῶσσα, μὴ τὰ ἀπὸ καρδίας φθεγγο-
 μένη, ἀλλὰ τὰ πρὸς ἀπάτην προφέρουσα. Καὶ τί
 δεῖ πάντα τῷ λόγῳ ἐπεξιέναι τῶν διὰ γλώσσης

ἁμαρτανομένων; Πεπληρίωται ἡμῶν ὁ βίος τῶν ἀπὸ γλώσσης πταισμάτων. Αἰσχρολογία, εὐτραπελία, μωρολογία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, καταλαλιαὶ, λόγος ἀργός, ἐπιорκίαι, ψευδομαρτυρίαι, πάντα ταῦτα τὰ κακὰ, καὶ ἔτι πλείω τούτων, τῆς γλώσσης ἐστὶ δημιουργήματα. Οἱ δὲ ἀνοίγοντες τὸ στόμα κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λα- B
λοῦντες, ἄλλω τινὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ οὐχὶ τῷ ὄργανῳ τῆς γλώσσης ἐργάζονται; Ἐπειδὴ οὖν Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ, παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ μὴ ἐνεργήσῃς θησαυρίσματα γλώσσης ψευδεῖ μάταια. Παῦσον δὲ καὶ τὰ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἀντὶ τοῦ, ὅλον τὸ ὄργανον τὸ πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου σοι δεδομένον σχολάζειν ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ἐνεργείας ποιήσον. Ἔστι δὲ ὁ δόλος κακοποιΐα λαθραία ἐν προσποιήσει τῶν βελτιόνων τῷ πλησίον προσφερομένη.

Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Στοιχειώδεις αἱ παραινέσεις, καὶ εἰσαγωγοὶ εἰς εὐσέβειαν· ἀκρι- C
βοῦσαι γλώσσης κρατεῖν, δολερῶν ἐπιβουλευμάτων ἀπέχεσθαι, ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ. Οὐ γὰρ τελείῳ πρέπουσα, ἡ ἀποχὴ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ τῷ ἄρτι στοιχειούμενῳ, ἐκνεῦσαι προσήκει ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν φορᾶς, καὶ οἶονεὶ ὁδοῦ κακῆς τῆς ἐν τῷ πονηρῷ βίῃ συνηθείας ἀπαλλαγέντα, οὕτως ἄψασθαι τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐνεργείας. Ἀμήχανον γὰρ ἄψασθαι τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ ἀποστάντα πρότερον παντελῶς καὶ ἐκνεύσαντα τοῦ κακοῦ· ὥς ἀμήχανον ὑγίαν ἀνα-

λαβεῖν, μὴ τῆς νόσου ἀπαλλαγέντα· ἢ ἐν θερ-
 D μότητι γενέσθαι. τὸν μὴ καθαρῶς πεπαυμένον τῆς
 καταφύξεως· ἀνεπίδεκτα γὰρ ταῦτα ἀλλήλοις.
 Οὕτω καὶ τὸν μέλλοντα ἐν ἀγαθῷ βίῳ γενέσθαι
 πάσης προσήκει τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συναφείας
 ἀπαλλαγῆναι. Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δώξον αὐτήν.
 Περὶ ταύτης εἶρηκεν ὁ Κύριος, Εἰρήνην ἀφήμι
 ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς
 ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. Ζή-
 τησον οὖν τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, καὶ δώξον
 αὐτήν. Διώξεις δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ κατὰ σκοπὸν
 τρέχων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. Ἄνω
 E γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡ ἀληθής. Ἐπεὶ ὅσον γε τῇ
 σαρκὶ συνδεδόμεθα χρόνον, πολλοῖς καὶ τοῖς ἐκ-
 ταράσσουσιν ἡμᾶς συνεζεύγμεθα. Ζήτησον οὖν
 εἰρήνην, λύσιν τῶν τοῦ κόσμου τούτου θορύβων·
 κτῆσαι γαληνῶντα νοῦν, ἀκύμονά τινα καὶ ἀτά-
 ραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, μήτε ὑπὸ παθῶν
 ἡ σαλευομένην, μήτε ὑπὸ τῶν ψευδῶν δογμάτων
 διὰ πιθανότητος προκαλουμένων εἰς συγκατάθεσιν
 περιελχομένην, ἵνα κτήσῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ
 τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, φρουροῦσαν τὴν
 καρδίαν σου. Ὁ ζητῶν εἰρήνην, Χριστὸν ἐκζητεῖ,
 ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη, ὃς ἔκτισε τοὺς δύο
 εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ
 εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ,
 εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.
 Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίοις, καὶ ὅτα αὐτοῦ
 154
 A εἰς δέξιν αὐτῶν. Ὡς περ οἱ ἅγιοι σῶμά εἰσι
 Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ ἔθετο ὁ Θεὸς

ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς, τοὺς δὲ γλῶσ-
 σας, ἑτέρους τὸν τῶν χειρῶν, καὶ ἄλλους τὸν
 τῶν ποδῶν ἐπέχοντας λόγον· οὕτω καὶ αἱ ἅγιοι
 δυνάμεις αἱ πνευματικαὶ καὶ περὶ τὸν οὐράνιον
 οὔσαι τόπον, αἱ μὲν ὀφθαλμοὶ λέγονται, τῷ τὴν
 ἐπισκοπὴν ἡμῶν πιστευθῆναι, αἱ δὲ ὦτα, τῷ παρα-
 δέχεσθαι ἡμῶν τὰς δεήσεις. Νῦν οὖν τὴν ἐπο-
 πτικὴν ἡμῶν δύναμιν, καὶ τὴν τῶν εὐχῶν ἀντι-
 ληπτικὴν, ὀφθαλμοὺς εἶπεν καὶ ὦτα. Ὁφθαλμοὶ
 οὖν Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέ-
 ησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ πᾶσα πρᾶξις τοῦ δικαίου B
 ἀξία τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶν ῥῆμα, τῷ μη-
 δὲν ἀργῶς λέγεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου, ἐνεργόν ἐστι
 καὶ ἔμπρακτον, διὰ τοῦτο αἰεὶ ἐφορᾶσθαι καὶ αἰεὶ
 εἰσακούεσθαι τὸν δίκαιον ὃ λόγος φησί. Πρόσωπον
 δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακὰ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι
 ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. Πρόσωπον οἶμαι
 τὴν πεπαρρησιασμένην καὶ φανεράν τοῦ Κυρίου
 ἐπιδημίαν τὴν ἐπὶ τῆς κρίσεως λέγεσθαι. Διὸ
 καὶ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, ὡς ἔτι πόρρωθεν ἐπισκο-
 ποῦντος ἡμᾶς, ἐπιβλέπειν τὸν δίκαιον εἴρηνται·
 αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφανήσεσθαι, ἐπὶ τὸ ἐξο- C
 λοθρεῦσαι ἐκ γῆς πᾶν τὸ τῆς πονηρίας μνημόσυνον.
 Μὴ γάρ μοι σωματικῶς διαπεπλασμένον τὸ πρόσ-
 ωπον τοῦ Θεοῦ ἠνοήσης, ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἄλο-
 γον εἶναι δόξει τὸ παρὰ τῆς Γραφῆς εἰρημένον,
 ἰδίᾳ μὲν ὀφθαλμοῦ; ὑπάρχειν ἐπιλάμποντα τῷ
 δικαίῳ, ἰδίᾳ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφερόμενον τοῖς
 πονηροῖς. Καίτοι οὔτε ὀφθαλμοὶ χωρὶς προσώπου,
 οὔτε πρόσωπον ὀφθαλμῶν ἐστὶν ἄμορον. Ἄνθρω-

πος μὲν οὖν οὐ μὴ ἴδῃ τὸ πρόσωπον Κυρίου, καὶ ζήσεται· οἱ δὲ ἄγγελοι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μικρῶν διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον

D τοῦ^f Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Διότι νῦν μὲν χωρῆσαι ἡμᾶς τὴν θεάν τῆς ἐνδόξου ἐπιφανείας, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς τὴν περικειμένην ἡμῖν, ἀμήχανον· οἱ μέντοι ἄγγελοι, τῷ μηδὲν ἔχειν προκάλυμμα τοιοῦτον παραπλήσιον τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί, ὅπ' οὐδενὸς ἐμποδίζονται διηνεκῶς ἐνατενίζειν τῷ προσώπῳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὡστε καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴν γενώμεθα υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε καταξιωθησόμεθα τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνώσεως. Τότε δὲ οἱ μὲν δίκαιοι ἐν ἀγαλλιάσει τῆς θεᾶς τοῦ προσώπου καταξιωθήσονται· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν κρίσει, μελλούσης

E ἐξολοθρεύεσθαι παρὰ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ πάσης τῆς ἁμαρτίας.

Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. Νοητὴ τῶν δικαίων, ἡ κραυγὴ, ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας τὴν μεγαλοφωνίαν ἔχουσα, δυναμένη ἐφικέσθαι καὶ αὐτῶν τῶν ὧτων τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ μέγала αἰτῶν, καὶ περὶ ἐπουρανίων εὐχόμενος, οὗτος κράζει, καὶ ἀκουστὴν ἀναπέμπει τῷ Θεῷ τὴν εὐχὴν. Ἐκέκραξαν οὖν οἱ δίκαιοι· οὐδὲν μικροπρεπές, οὐδὲ γήϊνον, οὐδὲ ταπεινὸν ἐπεζήτησαν. Διὰ τοῦτο αὐτῶν παρεδέ-

155 ξατο τὴν φωνὴν ὁ Κύριος, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλί-

Λ ψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς· οὐ τοσοῦτον ἀπολύων αὐτοὺς τῶν ὀχληρῶν, ὅσον κρείττονας τῶν

συμβαινόντων κατασκευάζων. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς
 συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς
 τῷ πνεύματι σώσει. Τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι πᾶ-
 σιν ἐγγίξει· μακρύνομεν δὲ ἑαυτοὺς ἡμεῖς διὰ
 τῆς ἁμαρτίας. Ἴδου γὰρ, φησὶν, οἱ μακρύνοντες
 ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται. Διὰ τοῦτο Μωϋ-
 σῆς ἐγγίξειν λέγεται τῷ Θεῷ· καὶ εἴ τις ἄλ-
 λος παραπλήσιος ἐκείνῳ, δι' ἀνδραγαθήματα καὶ
 πράξεις ἀγαθὰς ἐγγὺς γίνεται τοῦ Θεοῦ. Ἀντι- B
 κρυς δὲ προφητεῖαν ἔχει ὁ λόγος τῆς ἐπιδημίας
 τοῦ Κυρίου, καὶ σύμφωνος τῷ προάγοντι. Ἐκεῖ
 μὲν γὰρ ἐλέγετο, Πρόσωπον Κυρίου ἐπὶ ποι-
 οῦντας κακά· τουτέστιν, ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ κατὰ
 τὴν κρίσιν ἐπὶ ἀφανισμῷ πάσης πονηρίας γενήσεται·
 ἐνταῦθα δὲ, Ἐγγὺς ὁ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις
 τὴν καρδίαν. Τὴν ἐπιδημίαν τὴν τοῦ Κυρίου τὴν
 ἐν σαρκὶ προαγγέλλει, ἐγγίζουσιν ἤδη καὶ οὐ μακρὰν
 ἀφεστηκυῖαν. Καὶ τοῦτό σοι πιστὸν ἐκ τῆς Ἡσαίου
 προφητείας γενέσθω· Πνεῦμα γὰρ Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ
 ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλ- C
 κέ με· ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,
 κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἀφesis, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἱατρὸς ἀπεστέλλετο τῶν συντετριμ-
 μένων τὴν καρδίαν, Ἐγγὺς, φησὶ, Κύριός ἐστιν·
 ὑμῖν λέγω τοῖς ταπεινοῖς καὶ συντρίψασιν ἑαυτῶν
 τὸ φρόνημα, εὐθυμοποιῶν ὑμᾶς καὶ εἰς μακρο-
 θυμίαν ἐνάγων, τῇ χαρᾷ τῶν προσδοκωμένων.
 Συντριμμός δὲ καρδίας ἐστὶν ὁ ἀφανισμὸς τῶν
 ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Ὁ καταφρονήσας τῶν τῆδε,
 καὶ ἀποδεδωκώς ἑαυτὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ

ἐμπαρέχων ἑαυτοῦ τὸ ἡγεμονικὸν τοῖς ὑπὲρ ἄν-
 D θρωπον καὶ θειοτέροις νοήμασιν, οὗτος ἂν εἴη ὁ
 συντετριμμένην ἔχων τὴν καρδίαν, καὶ ποιή-
 σας αὐτὴν θυσίαν οὐκ ἐξουδενωμένην ὑπὸ τοῦ
 Κυρίου. Καρδίαν ὃ γὰρ συντετριμμένην καὶ τετα-
 πεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. Ἐγγὺς οὖν
 Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ
 τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει. Ὁ μὴ δὲν ἔ-
 χων ἔπαρμα, μὴδὲ φρονῶν ἐπὶ τινὶ τῶν ἀνθρω-
 πίνων, οὗτος καὶ συντετριμμένος ἐστὶ τῇ καρ-
 δίᾳ, καὶ ταπεινὸς τῷ πνεύματι. Ἔστι μὲν τα-
 πεινὸς καὶ ὁ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν πορευόμενος,
 διότι ταπεινωτικὴ μάλιστα πάντων ἡ ἁμαρτία.
 Καθὼ καὶ τὴν ἐφθαρμένην καὶ ἀπολέσασαν τὸν
 E τῆς παρθενίας ἁγιασμὸν λέγομεν ταπεινοῦσθαι.
 Ὡς ὁ Ἀμνὼν, φησὶν, ἐπαναστὰς τῇ Θάμარ,
 Ἐταπεινώσεν αὐτήν. Ὅσοι οὖν τὸ ἀνάστημα
 καὶ τὸ διάρμα τῆς ψυχῆς^α ἀπολωλέκασιν, ὑπὸ
 τῆς ἁμαρτίας καταβληθέντες εἰς γῆν, καὶ οἴ-
 ονται ἐδαφισθέντες, ὁμοίως τῷ ὄφει συμπορευό-
 μενοι συγχύπτουσι, μὴ δυνάμενοι ἀνορθωθῆναι
 εἰς τὸ παντελές, οὗτοι τεταπεινῶνται μὲν, οὐ μὴν
 τῷ πνεύματι. οὐ γὰρ ἐπαινετὴ αὐτῶν ἡ ταπει-
 νωσις. Ὅσοι δὲ ἔχοντες τὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ
 ἁγίου χάριν, ἐκόντες ἑαυτοὺς ὑποταπεινοῦσι ταῖς
 ὑποδεεστέροις, κατὰ τὸν ἀπόστολον λέγοντες ἑαυ-
 τοὺς εἶναι δούλους ὁ τινῶν ἐν Χριστῷ, καὶ Πάν-
 των περίφημος ἕως ἄρτι. καὶ πάλιν, Ὡς περι-
 καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν. οἱ πνευμα-
 τικῶς τῇ ταπεινώσει κεχρημένοι, πάντων ἑαυ-

τοὺς ποιῶντες ἐσχάτους, ἔκ πάντων πρῶτοι
 γένωνται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τούτους
 καὶ μακαρίζει ὁ Κύριος λέγων, Μακάριοι οἱ πτω- 156
 χοὶ τῷ πνεύματι. Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαί- A
 ων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύ-
 ριος. Ἐν παντί, φησὶ, θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στε-
 νοχωροῦμενοι. Διὰ τοῦτό φησι καὶ ὁ Κύριος τοῖς
 ἑαυτοῦ μαθηταῖς, Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε·
 ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενέκηκα τὸν κόσμον. Ὅστι
 ἐὰν ἴδῃς ποτὲ ἐν νόσοις, ἐν πηρώσεσι σώματος,
 ἐν ἀποβολῇ τῶν οἰκείων, ἐν πληγαῖς, ἐν ἀτι-
 μίαις, ἐν πάσῃ ἐνδεείᾳ καὶ ὑστερήσει τῶν ἀναγ-
 καίων τοὺς δικαίους ὑπάρχοντας, μνήσθητι, ὅτι
 Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν
 αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ὁ δὲ λέγων
 μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἕτερον B
 λέγει ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὸν ἀνταγω-
 νιστήν. Μὴ ἀγωνιζόμενος δὲ ὁ ἀθλητὴς τίνας
 ἔξει τῶν στεφάνων τὰς ὑποθέσεις; Ἡδὴ δὲ τέ-
 τартον λέγεται ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ, τίνα τρό-
 πον ἀπὸ θλίψεως ῥύεται ὁ Κύριος, οὗς ἐὰν θέλῃ
 ῥύσασθαι. Πρῶτον μὲν γάρ, Ἐξεζήτησα τὸν Κύ-
 ριον, καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλί-
 ψέων μου ἐρρύσατό με. Δεύτερον δὲ πάλιν· Οὗ-
 τος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν
 αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσω-
 σεν αὐτήν. Καὶ τρίτον· Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι,
 καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν
 τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. Καὶ τε- C
 λευταῖον· Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ

ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὁστᾶ αὐτῶν, ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται. Πότερον δεῖ ἐπὶ τῆς λέξεως μείναι, καὶ ἀρκεσθῆναι τῇ κατὰ τὸ πρόχειρον προσπιπτούσῃ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐννοίᾳ, ὅτι τὰ ὁστᾶ ταῦτα, τὰ τῆς σαρκὸς ὑποστηρίγματα, οὐ συντριβήσεται τῶν δικαίων, διὰ τὴν παρά τοῦ Κυρίου δεδομένην αὐτοῖς φυλακὴν; καὶ πότερον ζῶντος μόνον καὶ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνοντος ἀσύντριπτα τοῦ δικαίου φυλαχθήσεται τὰ ὁστᾶ; ἢ καὶ ἀπολυνθέντος τοῦ δεσμοῦ τοῦ σωματικοῦ, μηδὲν αἴτιον ἐπισυμβήσεσθαι συντριβῆς τῷ δικαίῳ; Καὶ μὴν πολλὰ μεμαθήκαμεν ἐπὶ τῆς πείρας ὁστᾶ δικαίων συντετριμμένα, τῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας παραδόντων ἑαυτοὺς παντοίοις εἰδέσι παθημάτων. Ἦδη γάρ τινων καὶ σκέλη κατέαζαν οἱ διώκοντες, καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὰς διέπειραν τοῖς ἥλοις πολλάκις. Καίτοι τίς ἀντρεῖ μὴ οὐχὶ πάντων εἶναι δικαιοτάτους τοὺς ἐν τῷ μαρτυρίῳ τετελειωμένους; Ἀλλὰ μήποτε, ὥσπερ ἄνθρωπος λέγεται, τουτέστιν, ἡ ψυχὴ, καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος· αὐτῷ καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ὁμωνύμως ὀνομάζεται πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς· ὡς πολλάκις ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τοῦ κρυπτοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ λέγειν, Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ· τουτέστι πρᾶσορατικόν ἐστι καὶ περιεσκεμμένον τὸ κρυπτόν τοῦ σοφοῦ. Καὶ πάλιν ὀφθαλμοὺς ὁμοίως λέγει τοὺς τε τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς, αὐ μόνον ἐν ᾗ παρεθέμεθα λέξει, ἀλλ' ἐν τῷ φάσκειν, τὴν ἐνταλὴν Κυρίου τηλαυγῇ εἶναι· καὶ φωτίζουσιν ὀφθαλμοὺς. Τί δὲ δεῖ

λέγειν περὶ τοῦ, Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω; Ἀλλ' ὅτι κέκτηνται τινες ὦτα κρείττονα δυνάμενα ἀκούειν λόγων Θεοῦ. Πρὸς δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας ἐκεῖνα τὰ ὦτα, τί φησιν; Οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε. Καὶ, Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ ἐίλχυσα πνεῦμα. Καὶ, Ὁδόντας ἀμαρ-¹⁵⁷τωλῶν συνέτριψας. Ταῦτα γὰρ πάντα εἴρηται πρὸς ^Α τὰς ὑπουργούσας δυνάμεις, ἐπὶ τὴν νοητὴν τροφὴν καὶ τὸν νοητὸν λόγον. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ, Τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ· καὶ τὸ, Ὁ πούς τοῦ δικαίου οὐ μὴ πρυσχόσῃ. Πάντα γὰρ ἐπὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου κατείλεκται τὰ τοιαῦτα. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὅσα ἂν τινὰ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐν οἷς ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἁρμονία τῶν ψυχικῶν ἐστὶ δυνάμεων συγκροτουμένη. Καὶ ὥσπερ τὰ ὅσα τῇ οἰκείᾳ εὐτονίᾳ τῶν σαρκῶν περιστέλλει τὴν ἀπαλότητα· οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶ τινες, οἱ διὰ τὴν οἰκείαν στερεότητα τὰ ὑστερήματα δύνανται τῶν ἀσθενούντων βαστάζειν. Καὶ ὥσπερ ^Β τὰ ὅσα συνάπτεται ἀλλήλοις κατὰ τὰς διαρθρώσεις νεύροις καὶ συνδέσμοις ἐπιπεφυκόσιν, οὕτως ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης σύνδεσμος, συμφύειν τινὰ καὶ ἔνωσιν τῶν πνευματικῶν ὀστέων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατεργαζόμενος. Περὶ τούτων τῶν ὀστέων τῶν λυομένων ἀπὸ τῆς ἁρμονίας, καὶ οἶονεὶ ἐξάρθρων γινομένων, φησὶν ὁ προφήτης·

Διεσκορπίσθησαν τὰ ὅσα ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην. Καὶ ἔάν ποτέ γε ταραχὴ αὐτὰ καὶ κραδασμὸς καταλάβῃ, εὐχόμενος λέγει· Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὅσα μου. Ὅταν δὲ σώζῃ τὴν οἰκείαν

- C. ἁρμονίαν, φυλαττόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὐδὲ ἐν αὐτῶν συντριβήσεται, ἀλλ' ἄξιά ἐστι δοῦσαν ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. Πάντα γὰρ, φησί, τὰ ὁστᾶ μου ἔροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι; Εἶδες λογικῶν ὁστέων φύσιν; Τάχα δ' ἂν τοῦτο ἡ Ἐκκλησία λέγοι, τὸ, Πάντα τὰ ὁστᾶ μου ἔροῦσι, κατὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον. Τάδε γὰρ, φησί, λέγει Κύριος τοῖς ὁστέοις τούτοις· ἰδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκας, καὶ ζήσεσθε, καὶ γνῶσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος. Ταῦτα οὖν τὰ ὁστᾶ
- D ἀπολαβόντα τὴν ζωὴν, εὐχαριστοῦντα τῷ ἀναστήσαντι, ἔροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι;

Ἀκριβῶς πρόσκειται τὸ, Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρὸς, διότι ἐστὶ τις ἐπὶ τῶν δικαίων θάνατος, οὐ πονηρὸς τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀγαθός. Οἱ γὰρ συναποθανόντες τῷ Χριστῷ, ἐν ἀγαθῷ θανάτῳ γεγόνاسι· καὶ οἱ ἀποθανόντες τῇ ἁμαρτίᾳ, τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ἀποτεθνήκασι θάνατον. Ὁ μὲντοι τῶν ἁμαρτωλῶν, πονηρός. Διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς ἡ κόλασις, ὡς καὶ τὸν πλούσιον τὸν ἐνδεδυμένον πορφύραν καὶ βύσσον, καὶ εὐφραινόμενον καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον, πλημμελήσουσι. Οἱ καὶ διὰ τὸ ἐν πλημμελείαις ζῆν, μισοῦσι τὸν δίκαιον· ὡς ὑπὸ τῆς ἐν τῷ κανόνι εὐθύτητος, τῷ τρόπῳ τοῦ δικαίου, οὕτως αὐτοὶ τῇ παραθέσει τοῦ βελτίονος ἐλεγχόμενοι. Καὶ διότι ἐν ἁμαρτίαις ζῶσι, μισητικῶς διαγούσι πρὸς τὸν δίκαιον, φόβῳ τῶν ἐλέγχων· καὶ διότι μισοῦσι, πάλιν ἁμαρτίαις ἑαυτοὺς περιβάλ-

λουσι. Πολλὰ γὰρ αἱ προφάσεις δι' ἃς ἂν μιση-
 θεῖη ὁ δίκαιος· ἥ τε παρρησία ἡ ἐν τοῖς ἐλέγχοις.
 Μισοῦσι γὰρ ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον ὅσιον
 βδελύσσονται. Καὶ ἡ φιλοπρωτία δὲ καὶ ἡ φιλαρ- 158
 χία πολλοὺς ἐκίνησεν εἰς τὸ μισεῖν τοὺς κρείττους· Α
 ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἄγνοια τοῦ περὶ τοῦ δικαίου λόγου,
 καὶ τοῦ, τίς ὁ δίκαιος. Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονη-
 ρός. Ἡ καὶ τὴν ζωὴν ἅπασαν θάνατον ὀνομάζει·
 διότι τὴν σάρκα ταύτην θάνατον προσηγόρευεν ὁ
 ἀπόστολος, εἰπὼν· Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος
 τοῦ θανάτου τούτου; Οἱ δὲ κακῶς κεχρημένοι τῇ
 σώματι τούτῳ, καὶ πάσης ἁμαρτίας αὐτὸ ὑπηρεσίαν
 ποιούμενοι, πονηρὸν ἑαυτοῖς τὸν θάνατον κατα-
 σκευάζουσι. Λυτρῶσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐ-
 τοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζον-
 τες ἐπ' αὐτῷ. Ἐπειδὴ κατεῖχοντο ὑπὸ τὴν αἰχμα- Β
 λωσίαν τοῦ ἐχθροῦ· οἱ κτισθέντες ἐπὶ τῷ δουλεύειν
 τῷ Κυρίῳ, τούτων τὰς ψυχὰς λυτρῶσεται τῷ τι-
 μίῳ αὐτοῦ αἵματι. Διὸ οὐδεὶς ἐν πλημμελείαις ἐξε-
 τασθήσεται τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς
 υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ὥδῃ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. C

Φαίνεται μὲν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τελειωτικός τις
 ὢν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ εἰς τὸ προκείμε-
 νον τέλος τοῖς κατ' ἀρετὴν βιοῦν προηρημένοις τὴν

ὠφέλειαν παρεχόμενος. Τοῖς γὰρ προκόπτουσιν
 χρεῖα τῆς εἰς τὸ τελειωθῆναι διδασκαλίας, ἣν ὁ
 ψαλμὸς οὗτος παρέχεται, ἐπιγραφὴν ἔχων, Εἰς
 τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων. Κεκρυμμένως
 δὲ εἶπεν, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν
 οἱ μάλιστα πάντων τῶν λογικῶν ἀλλοιώσεσί τε καὶ
 τροπαῖς ταῖς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας καὶ ὥρας σχε-
 D δὸν ὑποκείμενοι. Οὔτε γὰρ σώματι οὔτε γνώμῃ οἱ
 αὐτοὶ ἐσμεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν αἰεὶ
 βέρον καὶ σκεδαννύμενον, ἐν κινήσει ἐστὶ καὶ μετα-
 βολῇ, ἥ ἀπὸ μικροῦ εἰς τὸ μεῖζον αὐξόμενον, ἥ
 ἀπὸ τοῦ τελείου πρὸς τὸ ἔλαττον συστελλόμενον.
 Οὐ γὰρ ὁ αὐτός ἐστι τῷ ἀρτιγενεῖ παιδίῳ ὁ εἰς δι-
 δασκαλεῖον φοιτῶν ἤδη παῖς, καὶ πρὸς τὰς τῶν
 τεχνῶν καὶ μαθημάτων ἀναλήψεις ἐπιτηδείως ἔ-
 χων· ἕτερος δὲ πάλιν παρὰ τοῦτον ὁμολογουμένως
 ἐστὶν ὁ ἔφηβος, ἤδη τῶν νεανικῶν ἀπτεσθαι δυνά-
 μενος. Καὶ παρὰ τὸν ἔφηβον ὁ ἀνὴρ ἄλλος τίς ἐστι
 καὶ στερεώτερι καὶ μεγέθει σώματος, καὶ τῇ τοῦ
 E λόγου συμπληρώσει. Εἰς ἀκμὴν δὲ ἔλθων, καὶ τὸ
 στάσιμον τῆς ἡλικίας ἀπολαβὼν, πάλιν ἀρχεται
 κατὰ μικρὸν ὑφαίρειν πρὸς τὸ ἔλαττον, ὑποβρέου-
 σης αὐτῷ λεληθότως τῆς τοῦ σώματος ἕξεως, καὶ
 τῶν σωματικῶν τόνων ἐλαττουμένων, ἕως ἂν ὑπὸ
 γήρωι κατακαμφθῇ, τὴν εἰς ἔσχατον δυνάμειν
 ὑφαίρεσιν ὑπομείνῃ. Ἡμεῖς τοίνυν ἐσμεν οἱ ἀλ-
 λούμενοι, καὶ σοφῶς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους διὰ
 τῆς φωνῆς ταύτης ὁ ψαλμὸς παρηνίζατο. Οὐ γὰρ
 ἄγγελοι ἐπιδέχονται τὴν ἀλλοίωσιν. Οὐδεὶς γὰρ παρ'
 ἐκείνοις παῖς, οὐδὲ νεανίσκος, οὐδὲ πρεσβύτης,

ἀλλ' ἐν ἧπερ ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν καταστάσει, ἐν ταύτῃ διαμένουσιν, ἀκεραίας αὐτοῖς καὶ ἀτρέπτου τῆς συστάσεως σωζομένης. Ἡμεῖς δὲ ἀλλοιούμεθα, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, ὡς δέδεικται· κατὰ δὲ τὴν ψυ- 159
χὴν καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς ἀεὶ προσπίπτουσι ^Α
πράγμασι συμμετατιθέντες τὰς διανοίας. Ἄλλοι μὲν γάρ ἐσμεν εὐθυμούμενοι, καὶ πάντων ἡμῖν τῶν κατὰ τὸν βίον κατὰ ῥοῦν προϊόντων· ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς, ἐπειδὴν τινι τῶν ἀβουλήτων προσπταίσωμεν. Ἀλλοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς ὀργὰς, θηριώδη τινὰ κατάστασιν ἀναλαμβάνοντες. Ἀλλοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, κτηνώδεις γινόμενοι διὰ τοῦ καθ' ἡδονὴν βίου. Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν οἱ ταῖς γυναιξὶ τῶν πλησίον ἐπιμαινόμενοι. Καὶ ὁ μὲν δολερὸς ἀλώπεκι παρειακάζεται, ὡς Ἡρώδης· ὁ δὲ ἀναιδὴς, κύων προσγορεύεται, ὡς Νάβαλ ὁ Καρμήλιος. Ὅρᾳς τὸ ποι- ^Β
κίλον καὶ πολυειδὲς τῆς ἀλλοιώσεως ἡμῶν; Θάυμασον οὖν τὸν προσφόρως τὴν προσηγορίαν ταύτην ἡμῖν ἐφαρμόσαντα.

Διόπερ δοκεῖ μοί τις τῶν ἐρμηνευτῶν καλιῶς καὶ εὐθυβόλως τὴν αὐτὴν διάνοιαν δι' ἐτέρας προσηγορίας ἐκδεδωχέναι, ἀντὶ τοῦ, Ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, εἰπὼν αὐτὸς, Ὑπὲρ τῶν κρίνων. Τὸ ὠκύμορον τῶν ἀνθέων ἄξιον ἐνόμισε συγκρίνεσθαι τῷ ἐπικήρῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον ἐγχεχλится ἡ φωνὴ (εἴρηται γάρ, Ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ὡς ^Γ
ὑστερόν ποτε τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης ἀναφαινομένης ἡμῖν), ἐπισκεψώμεθα μήποτε τὸν τῆς ἀναστάσεως

ἡμῖν παραινίσσεται λόγον, ἐν ᾗ ἡ ἀλλοίωσις ἡμῖν
 δοθήσεται· ἀλλοίωσις δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ πνευ-
 ματικόν. Σπείρεται γάρ, φησὶν, ἐν φθορᾷ, ἐγεί-
 ρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ὅρᾳς τὴν ἀλλοίωσιν; Σπείρε-
 ται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται
 σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· ὅτε
 καὶ πᾶσα ἡμῖν ἡ σωματικὴ κτίσις συναλλοιοῦται.
 Καὶ γὰρ καὶ Οἱ οὐρανοὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται,
 D καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξει αὐτοὺς ὁ Θεός,
 καὶ ἀλλαγῇσονται. Τότε καὶ ὁ ἥλιος ἔσται ἑπτα-
 πλασίων ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν· καὶ ἡ σελήνη
 κατὰ τὸ νῦν ὑπάρχον μέγεθος τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ
 δὲ οὐ πᾶσι γέγραπται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ
 τοῖς ἔχουσιν ὧτα κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς ἀλ-
 λοιωθησομένοις ἐπέγραψεν· ὡς οἶμαι, τοῖς ἑαυτῶν
 ἐπιμελομένοις, καὶ ἀεὶ διὰ τῶν γυμνασίων τῆς
 εὐσεβείας ἐπὶ τὸ μείζον προκόπτουσιν. Αὕτη γάρ
 ἐστὶν ἡ καλλίστη ἀλλοίωσις, ἣν ἡ δεξιὰ χαρίζεται
 τοῦ Ὑψίστου· ἥς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπήσθετο,
 E ὅτε γευσάμενος τῶν καλῶν τῆς ἀρετῆς, τοῖς ἔμ-
 προσθεν ἐπεξέτεινε. Τί γάρ φησιν; Καὶ εἶπα, νῦν
 ἡρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψί-
 στου. Ὡστε ὁ προκόπτων εἰς ἀρετὴν, οὐκ ἔστιν
 ὅτε οὐκ ἀλλοιοῦται. Ὅτε γὰρ ἤμην, φησὶ, νήπιος,
 ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐπρόνουν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην
 ὡς νήπιος. Ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ
 τοῦ νηπίου. Καὶ πάλιν γενόμενος ἀνὴρ, οὐχ ἴστα-
 το τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμε-
 νος, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ
 160
 A σκοπὸν ἐδίδωκεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως.

Ἀλλοίωσις οὖν ἐστὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀνακαινου-
 μένου ἡμέρα καὶ ἡμέρα. Ἐπεὶ οὖν ἀπαγγέλλειν
 ἡμῖν μέλλει τὰ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ, δὲ τὴν οἰκονο-
 μίαν τῆς σαρκώσεως ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο, ὑπὲρ
 τῶν ἀξίων τῆς χάριτος ταύτης τὴν ὁδὴν ταύτην ἐκ-
 δεδωκέναι τοῖς υἱοῖς Κορέ φησιν ὁ προφήτης. Ὡδὴ
 γάρ ἐστι, καὶ οὐχὶ ψαλμός· διότι γυμνῇ φωνῇ, μὴ
 συνηχοῦντος αὐτῇ τοῦ ὄργάνου, μετ' ἐμμελοῦς τῆς
 ἐκφωνήσεως, παρεδίδото. Ὡδὴ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀγα-
 πητοῦ. Ἄρά σοι διηγήσομαι τὸν ἀγαπητὸν, ὄντινα
 ὁ λόγος εἶναι φησιν; ἢ καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν λόγων
 ἐπίστασαι, μεμνημένος τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φωνῆς; B
 Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός^a ἐν ᾧ εὐδόκησα,
 αὐτοῦ ἀκούετε. Ἀγαπητός γὰρ τῷ Πατρὶ μὲν, ὡς
 Μονογεγής· τῇ κτίσει δὲ πάσῃ, ὡς πατὴρ φιλάν-
 θρωπος καὶ ἀγαθὸς προστάτης. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶ τῇ
 φύσει καὶ ἀγαπητὸν καὶ ἀγαθόν. Διότι καλῶς ὠρί-
 σαντο ἤδη τινές, ἀγαθὸν εἶναι οὗ πάντα ἐφίεται.
 Οὐ τοῦ τυχόντος δὲ ἐστὶν εἰς τὸ τέλειον χωρῆσαι
^b τῆς ἀγάπης, καὶ τὸν ὄντως ἀγαπητὸν ἐπιγνῶναι·
 ἀλλὰ τοῦ ἐκδυσσαμένου ἤδη τὸν παλαιὸν ἀνθρωπον,
 τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης,
 καὶ ἐνδυσσαμένου τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς
 ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. Ἐπεὶ ὁ γε C
 χρήματα ἀγαπῶν, καὶ περὶ τὸ φθαρτὸν τῶν σω-
 μάτων κάλλος ἐπτοημένος, καὶ τὸ δοξάριον τοῦτο
 ὑπερτιμῶν, τὴν τοῦ^c ἀγαπᾶν δύναμιν ἐφ' ἧ μὴ
 προσῆκεν ἀναλώσας, πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινῶς ἀγα-
 πητοῦ θεᾶν ἀπετυφλώθη. Διὰ τοῦτό φησιν, Ἀγαπή-
 σεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου,

καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. Τὸ δὲ Ἐξ ὅλης, μερισμὸν εἰς ἕτερα οὐκ ἐπιδέχεται. Ὅσον γὰρ ἂν τῆς ἀγάπης παραναλώσης ἐπὶ τὰ κάτω, τοσοῦτόν σοι λείπει ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τοῦ ὅλου. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι ἐκ πάντων φίλοι Θεοῦ προσηγορεύθησαν· ὡς Μωϋσῆς ἀναγέγραπται εἶναι φίλος· ὡς Ἰωάννης· Ὁ γὰρ φίλος, φησὶ, τοῦ νυμφίου, ἐστὼς, χαρᾷ χαίρει· τουτέστιν, ὁ τὸ στάσιμον ἔχων καὶ ἀμετακίνητον τῆς εἰς Χριστὸν φιλίας, οὗτος ἄξιος τῆς αὐτοῦ φιλίας. Διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἤδη τελειούμενοις ὁ Κύριος, Οὐκέτι, φησὶν, ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους· ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ. Τελείου τοίνυν ἐστὶ, τὸ τὸν ὄντως ἀγαπητὸν ἐπιγινῶναι. Καὶ τῷ ὄντι, μόνοι φίλοι Θεοῦ καὶ ἀλλήλοις οἱ ἅγιοι· οὐδεὶς δὲ τῶν πονηρῶν καὶ ἁμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ εἰς τῆς φιλίας καλὸν εἰς μοχθηρὰν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται χωρῆσαι φιλίας. Τὸ γὰρ κακὸν οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐαυτῷ. Ἦδη δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ῥημάτων προῖωμεν.

Ἐξηρεύετο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν. Ἦδη μὲν τινες ᾤήθησαν ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα, περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου, ὃν ἐκ τῆς οἰονεὶ καρδίας καὶ αὐτῶν τῶν σπλάγχων, ἔφασκον, προήγαγε· καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθὸς λόγος προῆλθεν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ
 161 ταῦτα ἐπὶ τὸ προφητικὸν ἀναφέρεσθαι πρόσωπον.
 Ἀ Γὰρ ἐφεξῆς τοῦ ῥητοῦ οὐκέτι ὁμοίως ἐξομαλίζει ἡμῖν τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐξήγησιν. Οὔτε γὰρ

ἂν περὶ τῆς ἑαυτοῦ γλώσσης ὁ Πατὴρ εἶπεν, ὅτι
 ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου·
 ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οὐ
 γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκρίσεως τὴν
 ὑπεροχὴν τοῦ κάλλους ἔχει. Καὶ προῖόν φησι· Διὰ
 τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλ-
 λιάσεως. Οὐ γὰρ εἶπεν· ἔχρισά σε ἐγὼ ὁ Θεός,
 ἀλλ', Ἐχρισέ σε· ὥστε ἐκ τούτου παρίστασθαι,
 ἕτερον εἶναι τὸ διαλεγόμενον πρόσωπον. Ποῖον οὖν
 ἐστι τοῦτο, ἡ ὁ προφήτης ὁ χωρήσας τὴν τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος εἰς αὐτὸν γενομένην ἐνέργειαν; Ἐξη-
 ρεύσατο, φησὶν, ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Ἐπει-
 δὴ γὰρ ἡ ἐρυγὴ ἐστὶ πνεῦμα κρύφιον κατὰ τὴν ζέσιν
 τῆς τροφῆς ἀποβῆγνυμένων τῶν πομπολύγων ἐπὶ
 τὸ ἄνω διαπνεόμενον, ὁ τραφεὶς τῷ ζῶντι ἄρτι τῷ
 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντι καὶ διδόντι ζωὴν τῷ B
 κόσμῳ, καὶ ὁ ἐμπλησθεὶς παντὶ ῥήματι ἐκπορευο-
 μένῳ διὰ στόματος Θεοῦ, κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς συν-
 ἡθη τροπολογίαν, ἡ τραφεῖσα τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι
 ψυχῇ, πρόσφορον τοῖς βρώμασι προίεται τὴν ἐρυ-
 γήν. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ λογικὴ ἦν καὶ ἀγαθὴ ἡ
 τροφή, λόγον ἀγαθὸν ἐξερεύγεται ὁ προφήτης. Ὁ
 γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς
 καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν. Ζητήσωμεν οὖν
 καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου τροφήν, εἰς πλήρωσιν
 τῶν ψυχῶν ἡμῶν (Δίκαιος γὰρ, φησὶν, ἐσθίων,
 ἐμπίπλησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ), ἵνα κατὰ τὴν ἀναλο-
 γίαν ὧν τρεφόμεθα, οὐ τὸν τυχόντα λόγον, ἀλλὰ C
 ἀγαθὸν ἀναπέμπωμεν. Ὁ γὰρ πονηρὸς ἄνθρωπος,
 ὑπὸ μοχθηρῶν δογμάτων ἀνατραφεὶς, ἐξερεύγεται

τῇ καρδίᾳ λόγον πονηρόν. Οὐχ ὁρᾷς ὅποια τὰ στόματα τῶν αἵρετικῶν ἀπερεύγεται; ὡς χαλεπὰ καὶ δυσώδη, πολλήν τινα τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον τῶν ἀθλίων κατηγοροῦντα; Ὁ γὰρ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν. Μὴ δὴ οὖν κνηθόμενος τὴν ἀκοήν, ἐπισωρεύσης σεαυτῷ διδασκάλους, νόσον ἐνεργάσασθαι τοῖς σπλάγχχνοις σου δυναμένους, καὶ πονηρῶν σοι ῥημάτων ἐρυγὴν ^b προξενῆσαι, δι' ὧν μέλλεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως καταδικάζεσθαι. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου, φησὶ, δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ. Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. Πάνυ προσάγει ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ τοῦ προφητικοῦ προσώπου καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα· Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἀντὶ τοῦ, ἐξομολογήσομαι τῷ κριτῇ, καὶ προλαμβάνω τὸν κατήγορον, διὰ τῆς περὶ τῶν ἰδίων ἔργων ἀπαγγελίας. Ἐντολὴν γὰρ εἰλήφαμεν τὴν λέγουσαν· Λέγε σὺ ^c πρῶτος ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῇς. Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. ^d Ὡς περὶ δ κάλαμος ὄργανόν ἐστι γραφικόν, τῆς χειρὸς τοῦ ἐπιστήμονος κινούσης αὐτὸν εἰς τὴν περὶ τῶν γραφομένων ἀποσημείωσιν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ δικαίου γλῶσσα, κινούντος αὐτὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐγγράφει τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς ταῖς καρδίαις τῶν πιστευόντων· βαπτομένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος. Γραμματεὺς οὖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διότι σοφόν ἐστι καὶ διδακτικόν ἀπάντων· ὀξυγράφον δὲ, διότι ὀξεῖα τῆς διανοίας ἡ κίνησις. Νοήματα δὲ ἡμῖν ἐγγράφει τὸ Πνεῦμα, Οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις,

ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνοις. Κατὰ δὲ τὴν ἀνα-
 λογίαν τοῦ πλάτους τῆς καρδίας, πλείονα ἢ ἐλάττο-
 να ἐγγράφει ταῖς καρδίαις τὸ Πνεῦμα, ἢ ἐκφανῇ
 πᾶσιν, ἢ ἀμυδρότερα, κατὰ τὴν προπαρασκευὴν
 τῆς καθαρότητος. Διὰ δὲ τὸ τάχος τῶν γραφομένων
 πλήρης πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη τοῦ εὐαγγελίου ¹⁶²
 γεγένηται. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ ῥητοῦ ἀπὸ ἰδίας ἀρχῆς A
 ἔδοξεν ἡμῖν λαμβάνειν, καὶ μὴ συνάπτειν τοῖς
 προλαβοῦσιν, ἀλλὰ προστιθέναι τῷ ἐφεξῆς. Τὸ γάρ,
 Ὡραῖος κάλλει, πρὸς τὸν Κύριον ἡγοούμεθα λέγε-
 σθαι, κατὰ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ προσώπου.

Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
 Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου. Προσάγεται δὲ
 ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ ταύτῃ ὅ τε Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμ-
 μαχος· ὁ μὲν εἰπὼν, Κάλλει ἐκαλλωπίσθης παρὰ
 τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Σύμμαχος, Κάλλει B
 καλὸς εἶ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὡραῖον
 οὖν κάλλει προσαγορεύει τὸν Κύριον ὁ ἐνατενίσας
 αὐτοῦ τῇ θεότητι. Οὐ γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς ἀνυμνεῖ
 κάλλος. Εἶδομεν γὰρ αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος,
 οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον
 παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Δῆλον οὖν, ὅτι ἐνι-
 δὸν αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι καὶ τῶν ἐκεῖθεν μαρμαρυ-
 γῶν ἀναπλησθεῖς ὁ προφήτης, πληγεὶς τὴν ψυχὴν
 τούτῳ τῷ κάλλει, πρὸς τὸν ἔνθεον ἔρωτα τῆς νοητῆς
 ὡραιότητος ἐκινήθη, ἧς ἐπιφανείσης τῇ ἀνθρωπίνῃ
 ψυχῇ πάντα αἰσχρὰ καὶ ἀπόβλητα τὰ τέως ἀγαπώ-
 μενα καταφαίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅτε C
 εἶδε τὸν ὡραῖον κάλλει, πάντα ἡγήσατο σκύδαλα,
 ἵνα Χριστὸν κερδέσῃ. Οἱ μὲν ἔξω τοῦ λόγου τῆς

ἀληθείας μωρίαν ὀνομάζουσι τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, τὴν εὐτέλειαν τῆς φράσεως τῶν Γραφῶν ἐξουθενοῦντες ἡμεῖς δὲ οἱ καυχώμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, οἷς ἐφανερώθη διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, οἶδαμεν ὅτι πλουσία χάρις ἐστὶν ἐκκεχυμένη παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς περὶ Χριστοῦ λόγοις. Διὰ τοῦτο ἐν ὀλίγῳ τῷ χρόνῳ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην διῆλθε τὸ κήρυγμα, ἐπειδὴ πλουσία καὶ ἄφθονος ἡ χάρις ἐκκέχεται ἐπὶ τοὺς κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου, οὓς καὶ χεῖλη Χριστοῦ ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο ἐν εὐκαταφρονήτοις λεξειδίοις πολὺ τὸ ἀγωγὸν καὶ πρὸς σωτηρίαν ὁλκὸν ἔχει τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. Καὶ πᾶσα ψυχὴ κεκράτηται δόγμασιν ἀκινήτοις, διὰ τῆς χάριτος πρὸς τὴν ἀσάλευτον εἰς Χριστὸν πίστιν βεβαιουμένη. Ὅθεν φησὶν ὁ ἀποστολος· Δι' οὗ ἔλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολήν, εἰς ὑπακοὴν πίστεως. Καὶ πάλιν· Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί.

Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου· διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. Γέγραπται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις διὰ στόματος αὐτοῦ. Διόπερ ἐμφαντικῶς ὁ ψαλμὸς, τὸ πλῆθος τῆς χάριτος τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ρημάτων παραστήσαι βουλούμενος, Ἐξεχύθη χάρις ἐν τοῖς χεῖλεσί σου, εἶπε, διὰ τὸ ἄφθονον τῆς ἐν τῷ λόγῳ χάριτος. Εὐλόγησέ σε, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. Δῆλον

δὲ, ὅτι ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον χρὴ ἀναφέρεσθαι ταῦτα, καθὰ προκόπτεται σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι. Κατὰ τοῦτο δῆλον ὅτι καὶ ἄθλον ἀνδραγαθημάτων αὐτῷ ¹⁶³ νοοῦμεν δεδόσθαι τὴν χάριν. Ὅμοιον δὲ τούτῳ τό· **Α**

Ἦγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. Ὡ παραπλήσιόν ἐστι καὶ τὸ Φιλιππησίοις παρὰ Παύλου γραφέν, ὅτι Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεός αὐτὸν ὑπερύψωσεν. Ὡστε δῆλον, ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπου λέγεται· ἢ ἐπειδὴ ἢ Ἐκκλησία σῶμά ἐστι τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὥσπερ ἀποδεδώκαμεν χεῖλη εἶναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς ὑπηρετούμενους τῷ οὐ- **Β**

ρανίῳ λόγῳ (ὥσπερ Παῦλος ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸν Χριστὸν λαλοῦντα, καὶ εἴ τις ἐκείνῳ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος), οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οἱ καθεῖς τῶν πεπιστευκότων ἐσμέν. Τὴν οὖν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδομένην εὐλογίαν ἐπὶ τὸν Κύριον ὁ ἀναφέρων οὐχ ἁμαρτήσῃ. Τὸ οὖν, Εὐλόγησέ σε ὁ Θεός, τουτέστι, τὰ μέλη τὰ σὰ καὶ τὸ σῶμα τὸ σὸν ἐπλήρωσε τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τουτέστιν, εἰς τὸ ἀπέραντον. Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου. Ἠγούμεθα τοίνυν τροπικῶς ἀναφέρεσθαι εἰς τὸν **Γ**

ζῶντα τοῦ Θεοῦ λόγον, ὥστε συνάπτεσθαι τῇ σαρκί, ὅς ἐστιν Ἐνεργὴς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διικνούμενος ἄχρι μερι-

- σμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Διότι ὁ μῆρὸς σύμβολόν ἐστι τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἐνεργείας. Αὗται γὰρ, φησὶν, αἱ ψυχαὶ αἱ ἐξελθοῦσαι ἐκ τῶν μηρῶν Ἰακώβ. Ὡς οὖν ζωὴ ἐστι, καὶ ὁδὸς, καὶ ἄρτος, καὶ ἄμπελος, καὶ ἀληθινὸν φῶς· καὶ ἄλλα μυρία ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὀνομάζεται· οὕτω καὶ μάχαιρα διατέμνουσα τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, καὶ νεκροῦσα τὰ πρὸς
- D ἐπιθυμίαν κινήματα. Εἴτα, ἐπειδὴ μέλλει τῇ ἀσθενείᾳ συνάπτεσθαι τῆς σαρκὸς ὁ Θεὸς Λόγος, καλῶς πρόσκειται τὸ, Δυνατέ· διότι μεγίστης ἀπόδειξιν δυνάμεως ἔχει τὸ δυνηθῆναι Θεὸν ἐν ἀνθρώπου φύσει γενέσθαι. Οὐ γὰρ τοσοῦτον οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστασις, καὶ θαλάσσης, καὶ αἰθέρος, καὶ τῶν μεγίστων στοιχείων ἡ γένεσις, καὶ εἴ τι ὑπερκόσμιον νοεῖται, καὶ εἴ τι καταχθόνιον, τὴν δύναμιν παρίστησι τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅσον ἡ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν οἰκονομία, καὶ ἡ πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπότητος συγκατάβασις. Τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου. Τὸ ὡραῖον τοῦ κάλλους
- E διαφέρει· ὅτι τὸ μὲν ὡραῖον λέγεται τὸ συμπληρωμένον εἰς τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν· ὡς ὡραῖος ὁ σῖτος, ὁ ὥριμος ἤδη πρὸς θερισμόν· καὶ ὡραῖος ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὁ τὴν οἰκείαν πέψιν εἰς τελείωσιν ἑαυτοῦ διὰ τῆς τοῦ ἔτους ὥρας ἀπολαβὼν, καὶ ἐπιτήδειος εἰς ἀπολαυσιν· κάλλος δὲ ἐστὶ τὸ ἐν τῇ συνθέσει τῶν μελῶν εὐάρμοστον, ἐπανθοῦσαν αὐτῷ τὴν χάριν ἔχον. Περιζῶσαι οὖν τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου,

δυνατέ. Τῇ ὠραιότητί σου, τουτέστιν, ἐν τῷ πλη-
 ρώματι τῶν καιρῶν. Καὶ τῷ κάλλει σου, ⁸ τῇ θεω-
 ρητῇ καὶ νοητῇ θεότητι. Ἐκεῖνο γάρ τὸ ὄντως καλόν,
 τὸ κατὰληψιν πᾶσαν ἀνθρωπίνην καὶ δύναμιν ὑπερ-
 βαῖνον, καὶ διανοίᾳ μόνῃ θεωρητόν. Καὶ ἐγνώριζον ¹⁶⁴
 αὐτοῦ τὸ κάλλος οἱ μαθηταί, οἷς ἐπέλυε τὰς παρα- ^A
 βολὰς κατ' ἰδίαν. Εἶδον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος
 καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὄρει, ὑπερλάμπον τὴν
 τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τὰ προοίμια τῆς ἐνδόξου
 αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν.
 Καὶ Ἐντεινον, φησὶ, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασιλεύε.
 Τουτέστιν, ἀρξάμενος τῆς τῶν ἀνθρώπων διὰ σαρ-
 κὸς ἐπιμελείας, σύντονον καὶ διαρκῆ καὶ μηδέποτε
 ὑπεκλυομένην ποιοῦ τὴν ἐπιμέλειαν. Τοῦτο γὰρ
 ὁδὸν καὶ δρόμον παρέξει τῷ κηρύγματι, καὶ πάντας ¹
 ὑποτάξει τῇ βασιλείᾳ σου. Μὴ ξενιζέτω δὲ ἡμᾶς
 τὸ προστατικῶς λέγεσθαι τὸ, Κατευοδοῦ, διὰ τὴν
 συνήθειαν τῆς Γραφῆς οὕτως αἰετὶ σχηματιζούσης
 τὰ εὐκτικά. Γεννηθήτω γὰρ τὸ θέλημά σου, ἀντὶ
 τοῦ, γεννηθεῖν. Καὶ, Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. ἀντὶ
 τοῦ, ^c ἔλθοι.

Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύ-
 νης· καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου. Πάλιν
 ὁ λόγος ὁμοίως ἐσχημάτισται, ὥσπερ εἰ μισθὸν ταῦ-
 τα λαμβάνοντος τοῦ Κυρίου τὸ κατευοδοῦσθαι καὶ
 βασιλεύειν, ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ
 δικαιοσύνης. Δεῖ δὲ οὕτω νοεῖν· ὅτι ἐπειδὴ τῷ ψεύ- ^C
 δεὶ προδιέσταρπται τὰ ἀνθρώπινα, ἵνα ἐπισπείρης
 τὴν ἀλήθειαν, βασιλεύε ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῖς
 βασιλευομένοις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· σὺ γὰρ εἶ ἡ

ἀλήθεια. Καί, Ὑνεκεν πραότητος, ἵνα τῷ κατὰ σέ
 ὑποδείγματι πάντες εἰς ἐπιείκειαν καὶ χρηστότητα
 προαχθῶσιν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· Μάθετε
 ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ.
 Καὶ ἀπόδειξιν παρείχετο τῆς πραότητος ἐπ' αὐτῶν
 τῶν ἔργων· λοιδορούμενος, ἐσιώπα· μαστιζόμενος,
 ἡνείχετο. Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου.
 Οὐχὶ στῦλος νεφέλης, οὐδὲ φωτισμὸς πυρὸς, ἀλλ'
 αὐτὴ ἡ δεξιὰ σου. Τὰ βέλη σου ἠκονημένα,
 D δυνατέ. Βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα ἐστίν, οἱ εὐ-
 στοχοὶ λόγοι, οἱ καθικνούμενοι τῆς καρδίας τῶν
 ἀκρωμένων, βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες τὰς εὐαι-
 σθήτους ψυχάς. Λόγοι γὰρ, φησί, σοφῶν, ὡς τὰ βού-
 κεντρα. Διὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς ῥυσθῆναί ποτε ἀπὸ
 τῶν δολερῶν τῶν κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ εὐχόμε-
 νος, εἰς θεραπείαν γλώσσης δολίας τὰ βέλη τοῦ
 δυνατοῦ ἠκονημένα ζητεῖ. Ἐπιζητεῖ δὲ καὶ τοὺς
 ἄνθρακας παρεῖναι τοὺς ἐρημικοὺς· ὥστε ὅσων ἂν
 μὴ καθάψηται διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας τὰ
 ἱλογικὰ βέλη, τούτοις ἐτοίμην εἶναι τὴν κόλασιν,
 E ἣν καὶ ἐρημικοὺς ἄνθρακας προσηγόρευσεν. Ὅσοι
 γὰρ ἐρήμους τοῦ Θεοῦ κατέστησαν ἑαυτοὺς, τού-
 τοις ἀναγκαῖος ὁ εὐτρεπισμὸς τῶν ἐρημικῶν ἄν-
 θράκων. Νῦν οὖν Τὰ βέλη σου ἠκονημένα. Ἐκ
 τούτων τῶν βελῶν τιτρώσκονται αἱ παραδεξάμε-
 ναι τὴν πίστιν ψυχαί, καὶ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Θεοῦ
 ἀγάπην ἐκκαυθεῖσαι λέγουσι παραπλησίως τὴν νύμφη
 τὸ, Τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι. Ἀνεκδιήγητον δὲ
 καὶ ἄρρητον τὸ τοῦ λόγου κάλλος, καὶ ἡ τῆς σοφίας
 ὡραιότης, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ μορφή.

Μακάριοι οὖν, οἱ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους φιλοθεάμο-
 νες. Οἶονεὶ γὰρ προσδεθέντες αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης,
 καὶ τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἔρῳντες ἔρωτα,
 ἐπιλανθάνονται μὲν οἰκείων καὶ φίλων· ἐπιλανθάνον-
 ται δὲ οἴκου καὶ περιουσίας ἀπάσης· ἐκλαθόμενοι δὲ
 καὶ τῆς σωματικῆς εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἀνάγκης, ¹⁶⁵
 μόνῳ τῷ θεῷ καὶ καθαρῷ προστετήκασιν ἔρωτι. ^A
 Νοήσεις δὲ ἡκονημένα βέλη καὶ τοὺς ἀποστελλομέ-
 νους ἐπὶ τὸ ἐπισπεῖραι πάσῃ τῇ οἰκουμένη τὸ εὐαγ-
 γέλιον, οἱ διὰ τὸ ἡκονῆσθαι ἔλαμπον τοῖς τῆς δικαιο-
 σύνης ἔργοις, καὶ λεπτῶς ἐπὶ τὰς τῶν διδασκομένων
 ψυχὰς παρεδύοντο· ταῦτα γὰρ τὰ βέλη πανταχοῦ
 προπεμπόμενα, παρεσκεύαζε τοὺς λαοὺς, ὑποκάτω
 πίπτειν τοῦ Χριστοῦ. Δοκεῖ δέ μοι ἀκολουθότερον ἢ
 λέξεις ἀποκαθίστασθαι δι' ὑπερβάτου, ὥστε τοιοῦτον
 εἶναι τὸν νοῦν, ἔντεινον καὶ κατευσδοῦ καὶ βασιλευε,
 καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιὰ σου, καὶ λαοὶ
 ὑποκάτω σου πεσοῦνται· τῷ τὰ βέλη σου ἡκονη-
 μένα εἶναι ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. ^B
 Οὐδεὶς θεομάχος καὶ ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος ὑπο-
 κάτω πίπτει τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ τὴν ἐκ πίστεως ὑπο-
 ταγὴν καταδεξάμενοι. Τὰ δὲ βέλη ταῖς καρδίαις
 ἐμπεσόντα τῶν ποτὲ ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως, ἔλκει
 αὐτοὺς εἰς τὸν περὶ τῆς ἀληθείας πόθον, ἔλκει αὐτοὺς
 πρὸς τὸν Κύριον, ὥστε ἐχθροὺς ὄντας τῷ Θεῷ, κα-
 ταλλαγῆναι αὐτῷ διὰ τῶν διδαγμάτων.

Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·
 ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγά-
 πησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο
 ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως

- παρὰ τοὺς μετόχους σου. Ἐπειδὴ πολλὰ πρὸς τὸ
 C ἀνθρώπινον ἀνατεινόμενος διελέχθη, ἐπανάγει νῦν
 ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς περὶ τοῦ Μονογενοῦς δόξης τοῦ λόγον.
 Ὁ θρόνος σου, φησὶν, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
 αἰῶνος· τουτέστιν, ἡ βασιλεία σου ἐπέκεινα τῶν
 αἰώνων, καὶ ἐννοίας πάσης ἐστὶ πρεσβυτέρα. Καὶ
 καλῶς μετὰ τὴν τῶν λαῶν ὑποταγὴν τὸ μεγαλοπρε-
 πές τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀνυμνεῖ. Ῥάβδος εὐ-
 θύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Διὰ τοῦτο καὶ
 ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἰδίαν προσηγορίαν, σαφῶς αὐτὸν
 ἀναγορεύσας Θεόν· Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός. Παιδευ-
 τικὴ τίς ἐστὶν ἡ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ· παιδεύουσα δὲ, εὐ-
 D θείας καὶ οὐ παρατετραμμένας ἐπάγει τὰς κρίσεις.
 Διὰ τοῦτο ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας
 αὐτοῦ προσηγόρευται. Ἐὰν γὰρ ἐγκαταλίπωσιν οἱ
 υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ
 πορευθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐ-
 τῶν. Ὅρᾳς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Οὐκ ἐπὶ
 τῶν τυχόντων χρῆται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀμαρτανόντων.
 Αὕτη δὲ καὶ παρακλήσεως λέγεται ῥάβδος· Ἡ ῥά-
 βδος γάρ σου, φησὶ, καὶ ἡ βακτηρία σου, αὗταί με
 παρεκάλεσαν. Αὕτη καὶ συντριμμοῦ ἐστὶ ῥάβδος·
 Ποιμανεῖς γὰρ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦος
 κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. Συντρίβεται δὲ τὰ
 χοῖκα καὶ πῆλινα ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ποιμαινομένων,
 E καθὼ καὶ παραδίδοται Εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα
 τὸ πνεῦμα σωθῇ.

Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον
 ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. Ἐπειδὴ ἔδει
 σχηματίσαι τὸ τυπικὸν χρίσμα, καὶ τοὺς τυπικοὺς

ἀρχιερέας καὶ βασιλέας, ἐχρίσθη τῷ ἀληθινῷ κρί-
 σματι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 εἰς αὐτὴν ἐπιδημία, ὅπερ ἀγαλλιάσεως ἔλαιον προσ-
 ηγόρευται. Ἐχρίσθη δὲ παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ·
 τουτέστιν, ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους τοὺς μετέχοντας
 τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνοις μὲν μερικὴ τις ἐδίδото
 Πνεύματος κοινωνία, ἐπὶ δὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατελ-
 θὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥς φησιν Ἰωάννης, Ἐμεινεν
 ἐπ' αὐτόν. Καλῶς δὲ ἀγαλλιάσεως ἔλαιον τὸ Πνεῦμα
 προσαγορεύεται, ἐπειδὴ καὶ εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύ- 166
 ματος ἁγίου γεωργουμένων καρπῶν ἐστὶν ἡ χαρά. Α
 Ἐπειδὴ δὲ μικτός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγος,
 διὰ τε τὴν φύσιν τῆς θεότητος, καὶ τὴν οἰκονομίαν
 τῆς ἐνανθρωπήσεως, πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον τοῦ
 Θεοῦ ἀποβλέψας φησὶν· Ἠγάπησας δικαιοσύνην,
 καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· ἀντὶ τοῦ, οἱ μὲν λοιποὶ ἄν-
 θρωποι πόνῳ καὶ ἀσκήσει καὶ προσοχῇ πολλάκις κα-
 τ' ὁρθοῦσι τὴν πρὸς τὸ καλὸν διάθεσιν, καὶ τὴν τῶν
 φύλων ἀποστροφὴν· σοὶ δὲ φυσικὴ τίς ἐστὶ πρὸς τὸ
 ἀγαθὸν ἢ οἰκείωσις, καὶ πρὸς τὴν ἀνομίαν ἢ ἄλλο-
 τρώσις. Καὶ ἡμῖν δὲ οὐ χαλεπὸν βουλευθεῖσιν ἀνα-
 ληθεῖν τὴν πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπην, καὶ τὸ
 πρὸς τὴν ἀνομίαν μῖσος. Πᾶσαν γὰρ δύναμιν ὁ Β
 Θεὸς χρησίμως ἔδωκε τῇ λογικῇ ψυχῇ· ὥσπερ τὴν
 τοῦ ἀγαπᾶν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ μισεῖν· ἵνα λόγῳ εὖ-
 ουνόμοινοι ἀγαπῶμεν μὲν τὴν ἀρετὴν, μισῶμεν δὲ
 τὴν κακίαν. Ἔστι γάρ ποτε καὶ ἐπαινετῶς τῷ μί-
 σει χρήσασθαι. Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε,
 ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην;
 Ἐλείων μῖσος ἐμίσουν αὐτούς.

- Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου ἀπὸ βάρειων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου. Ὑποκαταβαίνων ἀκολούθως ὁ προφητικὸς λόγος, καὶ πᾶσι τοῖς
- C κατὰ τὴν οἰκονομίαν προεπιβαλὼν, τῷ ἐνατενισμῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τὰ κρυπτά, ἦλθεν ἐπὶ τὸ πάθος· Σμύρνα γάρ, φησί, καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου. Ἡ μὲν οὖν σμύρνα ὅτι ταφῆς ἐστὶ σύμβολον καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἡμᾶς Ἰωάννης ἐδίδαξεν, εἰπὼν ὑπὸ Ἰωσήφ τοῦ Ἀριμαθαίου ἐντεταφιάσθαι μετὰ σμύρνης καὶ ἀλόης. Ἡ δὲ στακτὴ καὶ αὕτη σμύρνης ἐστὶν εἶδος τὸ λεπτότατον. Ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν αὐτοῦ ῥυτὸν, εἰς τὴν στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον, σμύρνα προσαγορεύεται. Οὐκοῦν καὶ ἀποπνέει ἡ τοῦ Χριστοῦ εὐωδία, σμύρνης
- D μὲν, διὰ τὸ πάθος, στακτῆς δὲ, διὰ τὸ μὴ ἀκίνητον μεῖναι μηδὲ ἀνενέργητον ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις καὶ ταῖς τρισὶ νυξίν, ἀλλὰ κατελθεῖν εἰς ἄδου, τῆς περὶ τὴν ἀνάστασιν οἰκονομίας ἕνεκεν, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ σύμπαντα. Κασσίας δὲ ἀποπνέει, διότι ἡ κασσία φλοιὸς τίς ἐστὶ λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξυλῶδει κάρφει περιτεινόμενος. Μήποτε οὖν τὸ τοῦ σταυροῦ πάθος ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς κτίσεως πάσης παραληφθὲν, βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς ὁ λόγος διὰ τοῦ τῆς κασσίας ὀνόματος παρηνίξατο. Ἐχεις οὖν σμύρναν μὲν διὰ τὴν ταφήν· στακτὴν δὲ διὰ τὴν εἰς ἄδου κάθοδον (ἐπειδὴ πᾶσα σταγὼν ἐπὶ τὰ κάτω φέρεται)· κασσίαν δὲ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς περὶ τὸ
- E ξύλον οἰκονομίαν. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς αἰτίας εὐφρα-

νάν σε, φησί, θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου. Θυγατέρες δὲ βασιλέων τίνες ἂν εἶεν, ἢ εὐγενεῖς καὶ μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί; αἱ διὰ τὴν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα συγκατάβασιν ἐπιγνοῦσαι τὸν Χριστὸν, εὐφραναν αὐτὸν ἐν τῇ τιμῇ, ἐν ἀληθινῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ τελείᾳ, δοξάζουσαι αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἦ δὲ ἀρώματα ταῦτα οὐ μικρολόγως φησί προσεῖναι τοῖς ἱματίοις τοῦ Χριστοῦ (τουτέστιν, ἡ ὁ παραβολὴ τῶν λόγων καὶ ἡ τῶν δογμάτων κατασκευὴ), ἀλλ' 167
 ἀπὸ ὅλων τῶν οἰκοδομημάτων φέρεσθαι. Βάρεις γὰρ Ἀ
 τοὺς μεγίστους τῶν οἰκῶν λέγει, καὶ τούτους ἐξ ἐλέφαντος εἶναι κατεσκευασμένους, τὸ πλούσιον οἶμαι τῆς τοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν κόσμον ἀγάπης, τοῦ προφήτου διδάσκοντος. Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἤδη διαλέγεται, περὶ ἧς ἐν τῷ ᾠσμῶτι μεμαθήκαμεν, ὅτι μία ἐστὶ τελεία τοῦ Χριστοῦ περιστερὰ, ἣτις εἰς τὴν δεξιὰν χώραν τοῦ Χριστοῦ λαμβάνει τοὺς ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς γνωριζομένους, διακρίνουσα ἀπὸ τῶν φαύλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν διακρίνει τοὺς ἄρνας ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Παρίσταται οὖν ἡ βασίλισσα, ἡ τῷ νυμφικῷ Β
 Λόγῳ καθηρμοσμένη ψυχῇ, ἡ μὴ βασιλευομένη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας μετέχουσα, ἐκ δεξιῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω. τουτέστιν, ἐν δόγμασι νοεροῖς καθυφασμένοις καὶ πεποικιλμένοις, σοβαρῶς ἑαυτὴν καὶ ἱεροπρεπῶς κατακοσμοῦσα. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μονοειδῆ τὰ δόγματα, ἀλλὰ ποικίλα καὶ πολύτροπα, ἠθικούς τε καὶ φυσικούς καὶ τοὺς ἐποπτικούς λεγομένους περιέ-

χοντα λόγους, διὰ τοῦτο πεποικιλμένον εἶναι τὸν ἱματισμὸν τῆς νύμφης ὁ λόγος φησίν.

- C Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ. Προσκαλεῖται τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν τήρησιν τῶν προστασσομένων, καὶ προσοικειοῦται αὐτὴν διὰ τῆς προσηγορίας, θυγατέρα αὐτὴν προσαγορεύων· οἶονεὶ τεκνοποιούμενος αὐτὴν διὰ τῆς ἀγάπης. Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε. Διδάσκει αὐτὴν γεγυμνασμένον ἔχειν τὸν νοῦν πρὸς θεωρίαν διὰ τοῦ, Ἴδε. Κατανόησον, φησὶ, τὴν κτίσιν, καὶ ὠφεληθεῖτα ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὴν τάξεως,
- D οὕτως ἀνάβαινε πρὸς τὴν τοῦ κτίσαντος θεωρίαν. Εἶτα κάμπτων αὐτῆς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀλαζονείας τράχηλον, Κλῖνον, φησὶ, τὸ οὖς σου. Μὴ ἀποδράμης πρὸς τοὺς ἔξω μύθους, ἀλλὰ κατάδεξαι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐν τῷ εὐαγγελικῷ λόγῳ φωνῆς· Κλῖνον τὸ οὖς σου πρὸς τὴν ὧδε διδασκαλίαν, ἵνα ἐπιλάβῃ τῶν μοχθηρῶν ἐθῶν ἐκείνων, καὶ τῶν πατρικῶν διδαγμάτων. Διὸ Ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. Πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται. Ἐκβαλέ μοι, φησὶ, τὰς τῶν δαιμόνων διδασκαλίας, ἐπιλάθου θυσιῶν, χορείας νυκτερινῆς, μύθων εἰς πορνείαν καὶ
- E πᾶσαν ἀσέλγειαν ἐκκαιόντων. Διὰ τοῦτο θυγατέρα σε ἑμαυτοῦ προσηγόρευσα, ἵνα μισήσῃς τὸν πατέρα τὸν πρότερόν σε γεννήσαντα εἰς ἀπώλειαν. Ἐὰν γὰρ διὰ τῆς λήθης ἀπαλείψῃς τοὺς σπείλους τῶν πο-

νηρῶν μαθημάτων, ἀπολαβοῦσα τὸ ἴδιον ἑαυτῆς
 κάλλος, ἐπιθυμητὴ φανήσῃ τῷ νυμφίῳ καὶ βασιλεῖ.
 Ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν
 αὐτῷ. Τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὑποταγῆς παραδηλοῖ διὰ
 τοῦ, Αὐτός ἐστι Κύριός σου. Προσκυνήσουσι δὲ
 αὐτῷ, πᾶσα ἡ κτίσις. Διότι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ
 Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων,
 καὶ καταχθονίων. Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις.¹⁶⁸
 Τὸ πρόσωπόν σου^Α λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ
 λαοῦ. Δοκεῖ ἡ ὑπερβολὴ τῆς εἰδωλολατρείας ἐν τῇ
 Χανανίτιδι χώρα ἐπιτετηδεῦσθαι. Μητρόπολις δὲ
 τῆς Χαναὰν ἡ Τύρος. Προτρεπόμενος οὖν εἰς ὑπα-
 κοὴν τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος, καὶ θυγάτηρ, φησί,
 Τύρου ἥξει ποτὲ μετὰ δώρων. Καὶ τὸ σὸν δὲ πρό-
 σωπον οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ προσκυνήσουσιν ἐν δώ-
 ροις. Οὐκ εἶπεν, σὲ προσκυνήσουσιν ἐν δώροις, ἀλλὰ,
 τὸ πρόσωπον τὸ σόν. Οὐ γὰρ Ἐκκλησία προσκυ-
 νεῖται, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός,
 ὃν πρόσωπον ὠνόμασεν ἡ Γραφή.

Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, Β
 ἐν χρυσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμέ-
 νη. Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐ-
 τῆς. Ἐπειδὴ ἐκαθάρθη ἀπὸ τῶν παλαιῶν διδα-
 γμάτων τῆς πονηρίας, ὑπακούσασα τῷ διδάγματι,
 καὶ ἐπιλαθομένη τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς αὐτῆς, διηγεῖται τὰ περὶ αὐτῆς τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἐν τῷ χρυπτῷ κα-
 θαρότητα, Πᾶσα, φησὶν, ἡ^Α δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ
 βασιλέως, τουτέστι, τῆς Χριστοῦ νύμφης, τῆς γε-
 νομένης λοιπὸν διὰ τῆς υἱοθεσίας θυγατρὸς τοῦ βα-

- σιλέως, ἔσωθέν ἐστι. Προτρέπει δὲ λόγος ἐπὶ τὰ ἐν-
 C δοτάτω χωρεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης μυστήρια,
 ὡς ἔνδον ὄντος τοῦ κάλλους τῆς νύμφης. Ὁ γὰρ
 εὐτρεπίζων ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ τῷ βλέποντι ἐν τῷ
 κρυπτῷ, καὶ προσευχόμενος, καὶ πάντα πράσσων,
 οὐ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ πρὸς τὸ
 μόνῳ φανερωθῆναι Θεῷ· οὗτος ἔχει πᾶσαν τὴν δόξαν
 ἔσωθεν, ὡς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Καὶ τὰ
 χρυσῶτα τοίνυν τὰ χρυσᾶ, οἷς περιβέβληται καὶ
 πεποικιλταὶ ὅλη, ἔσωθεν. Μηδὲν ζητεῖ ἐν τῷ ἔξω
 χρυσῷ καὶ τῇ σωματικῇ ποικιλίᾳ· ἀλλὰ περιβολὴν
 νόει τινὰ ἀξίαν κοσμησαὶ τὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτί-
 σαντος, ὡς, φησιν ὁ ἀπόστολος· Ἐκδυσάμενοι τὸν
 D παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν
 ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτί-
 σαντος. Καὶ ὁ ἐνδυσάμενος δὲ Σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ,
 χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραό-
 τητα, ἐνδοθεν περιβέβληται, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον
 κεκόσμηται. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ παραινεῖ ἐνδύσα-
 σθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν, οὐ κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον,
 ἀλλ' ἵνα τὸν νοῦν ἡμῶν ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη περισκε-
 πάζῃ. Οἶμαι δὲ τὸ πνευματικὸν ἱμάτιον ἐξυφαίνε-
 σθαι, ὅταν τῷ διδακτικῷ λόγῳ ἡ ἀκόλουθος ἐπι-
 πλέκηται πρᾶξις. Ὡςπερ γὰρ τῷ στήμονι τῆς κρό-
 κης ἐπιπλεκομένης τὸ σωματικὸν ἱμάτιον ἐξυφαί-
 E νεται· οὕτω τοῦ λόγου προὔφρεστῶτος, εἰ ἀκολούθως
 αἱ πράξεις ἐπάγοιντο, σεμνοτάτη τις ἂν γένοιτο
 περιβολὴ τῆς ψυχῆς, λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν κατ' ἀρε-
 τὴν βίον συμπεπληρωμένον ἐχούσης. Κροσσοὶ δὲ
 ἀπαιωροῦνται τοῦ ἱματίου, νοητοὶ καὶ οὗτοι· διὸ καὶ

χρυσοὶ εἶναι λέγονται. Ἐπειδήπερ ὁ λόγος πλείων
 ἐστὶ τοῦ ἔργου, οἶονεὶ χρυσός τις ἐστὶν ἀπὸ τοῦ
 πρὸς τὴν πρᾶξιν ὑφάσματος περισσεύων. Ἐπονται
 δὲ τῇ νύμφῃ τοῦ Κυρίου ψυχαὶ τινες, αἱ μὴ παρα-
 δεξάμεναι σπέρματα λόγων ἀλλοτρίων, αἵτινες
 ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ, ἀκολουθοῦσαι τῇ νύμ-
 φῃ. Ἀκουέτωσαν δὲ καὶ αἱ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελλό-
 μεναι τῷ Κυρίῳ, ὅτι παρθένοι ἀπενεχθήσονται τῷ
 βασιλεῖ· παρθένοι δὲ, αἱ πλησίον οὔσαι τῆς Ἐκκλη-
 σίας, αἱ ὀπίσω αὐτῆς ἐπόμεναι, καὶ μὴ ἀποπλανώ-
 μεναι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας. Ἀπενεχθήσον-
 ται δὲ αἱ παρθένοι ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει,
 ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως. Οὐχ αἱ κατηναγ-
 κασμένως ὑπελθοῦσαι τὴν παρθενίαν, οὐδὲ αἱ ἐκ
 λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης καταδεξάμεναι τὸν σεμνὸν βίον,
 ἀλλ' αἱ ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῷ τοιούτῳ
 κατορθώματι χαίρουσαι, αὗται ἀπενεχθήσονται τῷ
 βασιλεῖ, καὶ ἀχθήσονται οὐκ εἰς τὸν τυχόντα τόπον,
 ἀλλ' εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Τὰ γὰρ ἱερατικὰ
 σκεύη, ἃ οὐκ ἐμόλυνεν ἀνθρωπίνη χρῆσις, εἰς τὰ ἅγια
 τῶν ἁγίων εἰσενεχθήσεται, καὶ ἐξουσίαν ἔξει τῆς εἰς
 τὰ ἄδυστα παρόδου, ὅπου βέβηλοι πόδες οὐ περιπατή-
 σουσιν. Ἡλικὸν δὲ ἐστὶ τὸ ἀχθῆναι εἰς ναὸν βασιλέως,
 ὁ προφήτης δείκνυσιν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσευχόμενος
 καὶ λέγων· Μίαν ἡτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην
 ζητήσω· τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς
 ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνό-
 τητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ.

Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγγενήθησαν οἱ υἱοί σου·
 καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἐπειδὴ ἄνω προσετάχθη ἐπιλαθέσθαι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς, εἰς ἀντίδοσιν τῆς ὑπακοῆς
 C νῦν ἀντὶ τῶν πατέρων λαμβάνει υἱούς, ἐν τηλικού-
 τοις ἀξιώμασι διαπρέποντας, ὥστε καταστῆναι αὐ-
 τοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Τίνες οὖν οἱ
 υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας; Ἦτοι οἱ υἱοὶ τοῦ εὐαγγελίου,
 οἱ πάσης τῆς γῆς ἄρχαντες. Εἰς πᾶσαν γὰρ, φησί,
 τὴν οἰκουμένην ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν· καὶ, Κα-
 θεσθήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους, καὶ κρινοῦσι τὰς
 δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐὰν δέ τις πατέρας
 τῆς νύμφης λάβῃ τοὺς πατριάρχας, καὶ οὕτως ὁ λό-
 γος τῶν ἀποστόλων οὐ διαπίπτει. Ἀντὶ γὰρ ἐκείνων
 ἐγγενήθησαν αὐτῇ υἱοὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, οἱ ποιοῦντες
 D τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ· καὶ διὰ τοῦτο ἰσότημοι αὐτοῖς
 χρηματίζοντες, ἐκ τοῦ πεποιηκέναι τὰ αὐτὰ ἐκεί-
 νοις, ἀφ' ὧν τῶν μεγάλων τιμῶν ἡξιώθησαν οἱ πα-
 τέρες. Ἀρχοντες μέντοι εἰσὶν ἀπάσης τῆς γῆς οἱ
 ἅγιοι, διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν οἰκείωσιν, αὐτῆς τῆς
 τοῦ καλοῦ φύσεως περίτιθείσης αὐτοῖς τὸ πρωτεῖον,
 ὡς περιέβηκε τῷ Ἰακώβ τὴν κατὰ τοῦ Ἡσαΐ ἐξου-
 σίαν. Γίνου γὰρ, φησί, κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου. Οἱ
 τοίνυν ἰσότημοι τοῖς πατράσι γενόμενοι, καὶ τὴν
 κατὰ πάντων ὑπεροχὴν διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκησὶν
 προσλαβόντες, καὶ υἱοὶ τῆς Χριστοῦ νύμφης εἰσὶ, καὶ
 παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καθίστανται ἄρχοντες ἐπὶ
 πᾶσαν τὴν γῆν. Σκόπει δέ μοι τὴν ἐξουσίαν τῆς βασι-
 E λίδος, ὅση τις ἐπ' αὐτῆς ἐστι· χειροτονεῖν ἄρχον-
 τας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόμα-
 τός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Διὰ τοῦτο λαοὶ
 ἐξομολογήσονται σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα

τοῦ αἰῶνος. Ἐπὶ πᾶσιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος εἴρηται, ὅτι Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματος σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Τίς δέ ἐστιν ἡ τῆς Ἐκκλησίας μνήμη; Ἡ ἐξομολόγησις τῶν λαῶν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ΄. ΨΑΛΜΟΝ.

170
A

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ.
ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός.

Προφητείαν μοι δοκεῖ περιέχειν ὁ ψαλμός περὶ τῶν κατὰ τὸ τέλος. Ὅπερ τέλος εἰδὼς καὶ ὁ Παῦλος, φησὶν· Εἴτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Ἡ ἐπειδὴ αἱ πράξεις ἡμῶν ἀπάγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὸ τέλος, ἐκάστη τὸ οἰκεῖον B
ἐαυτῇ, ἡ μὲν ἀγαθὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἡ δὲ φαῦλη πρὸς τὴν αἰωνίαν κατάκρισιν· αἱ δὲ παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ παραδιδόμεναι συμβουλαὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τέλος ἀπάγουσι τοὺς πει-
θομένους· τούτου ἕνεκεν ἐπιγέγραπται, Εἰς τὸ τέ-
λος· ὡς τῆς ἀναφορᾶς τῶν διδαγμάτων ἐπὶ τὸ μα-
κάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπαρχούσης.
Ἐπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ. Τοῖς δὲ υἱοῖς Κορέ καὶ οὗτος
εἴρηται ὁ ψαλμός, οὗς οὐ διαιρεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
διότι ὥσπερ μιᾷ ψυχῇ καὶ μιᾷ φωνῇ, μετὰ πάσης τῆς
πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας, τοὺς προφητικοὺς λόγους C
προίεντο· μηδὲν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν παρὰ τοὺς λοι-
ποὺς προφητεύσαντος, ἀλλ' Ἰσου αὐτοῖς τοῦ προφη-

- τικοῦ χαρίσματος δωρηθέντος, διὰ τὸ ἴσον αὐτῶν
 τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰς τὰ καλὰ διαθέσεως. Ὑπὲρ δὲ
 τῶν κρυφίων εἴρηται ὁ ψαλμός· τουτέστιν, ὑπὲρ
 ἀπορρήτων, καὶ τῶν ἐν μυστηρίῳ κεκρυμμένων.
 Γενόμενος δὲ ἐν τοῖς κατὰ μέρος ῥητοῖς τοῦ ψαλμοῦ,
 μαθήσῃ τὸ κεκρυμμένον τῶν λόγων· καὶ ὅτι οὐ τοῦ
 τυχόντος ἐστὶν ἐνιδεῖν τοῖς θείοις μυστηρίοις, ἢ μό-
 νου τοῦ δυναμένου γενέσθαι τῆς ἐπαγγελίας ἐναρμό-
 νιον ὄργανον, ὥστε ἀντὶ ψαλτηρίου κινεῖσθαι αὐτοῦ
- D τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτῇ ἁγίου Πνεύμα-
 τος. Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς
 ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Πολλῆς
 βοηθείας δέεται πᾶς ἄνθρωπος, διὰ τὴν ἐκ φύσεως
 προσοῦσαν αὐτῷ ἀσθένειαν, πολλῶν αὐτῷ προσπι-
 πτόντων ἀνιαρῶν καὶ ἐπιπόνων. Τὴν οὖν ἐκ πάν-
 των τῶν περιστατικῶν καταφυγὴν ἐπιζητῶν, ὥσπερ
 ἐπὶ ἄσυλον φεύγων χωρίον, ἢ ἐπὶ τινὰ κορυφὴν
 ὀξείαν καρτερῶ τείχει περιειλημμένην καταφεύγων,
 διὰ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιδρομὴν· οὕτως ἐπὶ τὸν
 Θεὸν καταφεύγει, μόνην εἶναι ἡγούμενος ἀνάπαυ-
 σιν τὴν ἐν αὐτῷ διαμονήν. Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ
- E τὸν Θεὸν ἡ καταφυγὴ παρὰ πᾶσιν ὠμολόγηται,
 πολλὴν δὲ πλάνην καὶ σύγχυσιν ὁ ἐχθρὸς ἐνεποίησε
 περὶ τὴν τοῦ σώζοντος ἐκλογὴν. Ἐπιβουλεύων γὰρ
 ὡς πολέμιος, πάλιν τοὺς ἐπιβουλευθέντας ἐξαπατᾷ,
 αὐτῷ προσφεύγει ὡς φύλακι, ὥστε διπλοῦν αὐτοῖς
 περιίστασθαι τὸ κακόν· ἢ βιαίως ληφθεῖσιν, ἢ ἐξ
 ἀπάτης ἀπολομένοις. Διὰ τοῦτο πρὸς δαίμονας καὶ
 εἰδῶλα καταφεύγουσιν οἱ ἄπιστοι, τοῦ ὄντως Θεοῦ
 τὴν γνῶσιν ὑπὸ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένης

αὐτοῖς συγχύσεως ἀφαιρεθέντες. Καὶ οἱ ἐπιγινώσκοντες δὲ τὸν Θεόν, περὶ τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν σφάλλονται, ἀπαιδεύτως τὰς αἰτήσεις τῶν συμφερόντων ποιούμενοι, καὶ αἰτοῦντές τινα ὡς ἀγαθὰ, οὐκ ἐπὶ συμφέροντι πολλάκις αὐτῶν, καὶ 171
φεύγοντες ἄλλα ὡς πονηρὰ, πολλὴν αὐτοῖς ἐνίστε ^A
τὴν ὠφέλειαν φέροντα. Οἷον, νοσεῖ τις; Φεύγων τὸ ἐκ τῆς νόσου ἐπίπονον, εὐχεται τὴν ὑγίειαν. Ἀπέβαλε χρήματα; Περιώδυνός ἐστι τῇ ζημίᾳ. Ἔστι δὲ πολλάκις καὶ ἡ νόσος ὠφέλιμος, ὅταν παιδαγωγεῖν μέλλῃ τὸν ἁμαρτάνοντα· καὶ ἡ ὑγεία βλαβερὰ, ὅταν ἐφόδιον γίνηται πρὸς ἁμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὕτω καὶ χρήματα ἤδη τισὶν ὑπηρεσία πρὸς ἀκολασίαν ἐγένετο· καὶ πενία πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὠρμημένων κακῶς. Μῆτε οὖν φύγῃς ἀ μὴ δεῖ, μῆτε προσφύγῃς ᾧ μὴ δεῖ. Ἄλλ' ἐν σοὶ φευκτὸν ἦτω, ἢ ^B
ἁμαρτία, καὶ μία καταφυγὴ ἐκ τῶν κακῶν, ὁ Θεός. Μὴ πεποιθετε ἐπ' ἄρχοντας· μὴ ἐπαίρεσθε ἐπὶ πλούτου ἀδελότητι· μὴ φρονεῖτε ἐπὶ δυνάμει σώματος· μὴ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης τὸ περιφανές διώκετε. Οὐδὲν τούτων σώζει· πάντα πρόσκαιρα, πάντα ἀπατηλά. Μία καταφυγὴ, ὁ Θεός. Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἄνθρωπον, ἢ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων.

Ὁ Θεὸς οὖν ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δυνάμεις. Τῷ δυναμένῳ λέγειν, Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ, δυνάμεις ἐστὶν ὁ Θεός. Πολλῶν μὲν οὖν ἐστὶν εἰπεῖν, Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ· καὶ τὸ, ^C
Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαθέσεως εἰπεῖν τῷ προφήτῃ, πάνυ ὀλίγουν. Ὅλί-

- γοι γὰρ οἱ μὴ τεθαυμακότες τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὅλοι ἡρτημένοι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἀναπνέοντες, καὶ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πεποιθήσιν ἔχοντες. Καὶ ἐλέγχει γε ἡμᾶς τὰ πράγματα, ὅταν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἐπὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τρέχωμεν. Νοσεῖ τὸ παιδίον; Καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιτιθέντα· ἢ τότε τελευταῖον
- D ἐπὶ τὸν ἱατρὸν ἔρχῃ καὶ τὰ φάρμακα, τοῦ δυναμένου σῶζειν καταμελήσας. Κἂν ἐνύπνιόν σε ἐκταράξῃ, πρὸς τὸν ὄνειροσκόπον τρέχεις. Κἂν φοβηθῇς ἐχθρὸν, προστάτην ἓνα τῶν ἀνθρώπων περινοεῖς. Καὶ ὅπως ἐφ' ἐκάστης χρείας ἐλέγχῃ, ῥήματι μὲν τὸν Θεὸν ὀνομάζων καταφυγὴν, ἔργῳ δὲ τὴν ἐκ τῶν ἀνωφελῶν καὶ ματαίων βοήθειαν ἐπισπώμενος. Ἔστι δὲ τῷ δικαίῳ ἀληθινὴ βοήθεια ὁ Θεός. Ὡσπερ τις στρατηγὸς ὀπλιτικὸν γενναῖον ἐξηρτημένος, ἔτοιμος αἰεὶ βοηθεῖν τῷ καταπονουμένῳ μέρει· οὕτως ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν ἐστι, καὶ σύμμαχος παντὶ τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ἀποστέλλων
- E τὰ λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν δεομένων. Εὕρισκει δὲ ἡ θλίψις πάντα τὸν δίκαιον, διὰ τὴν τοῦ βίου ἐπιτήδευσιν. Ὁ γὰρ ἐκκλίνων μὲν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν, ὁδεύων δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, εὕρισκεται ὑπὸ τῶν θλίψεων. Ἐμφύχως τὸν λόγον ἐσχημάτισεν ὁ προφήτης εἰπὼν, Ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Ὡσπερ γὰρ ζῶα ἔμψυχα καταλαμβάνουσιν ἡμᾶς, ἐργαζόμεναι ὑπομονὴν, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς δοκιμὴν, καὶ διὰ τῆς δοκιμῆς ἐλπίδα. Ὅθεν καὶ ὁ ἀπό-

στολός φησι, Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καί, Πολλὰ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. Ἀλλ' ὁ γενναίως καὶ ἀταράχως τὸν ἐκ τῆς θλίψεως πειρασμὸν ὑπομείνας, ἔρει, ¹⁷² ὅτι, Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγα- ^A πῆσαντος ἡμᾶς. Καὶ τοσοῦτον ἀπέχει ἀπαυδοῦ καὶ ἀποκνεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ὅτι καὶ καυχήματος ἀφορμὴν τὸ ὑπερέαλλον τῶν κακῶν ποιεῖται λέγων, ὅτι Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι.

Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῇ ταρασσέσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν. Μέγα ἐπιδείκνυται τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πεποιθήσεως ὁ προφήτης, ὅτι καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνηται, καὶ ἡ γῆ στρέφηται ταρασσομένη, καὶ τὰ ὄρη τὴν οἰκείαν ἔδραν καταλιπόντα, πρὸς τὰ ^B μέσα μεθίσταται τῆς θαλάσσης, Οὐ φοβηθησόμεθα, διὰ τὸ ἔχειν τὸν Θεὸν καταφυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Τίνος οὕτως ἀπτόητος ἡ καρδία, τίνος οὕτως ἀτάραχοι οἱ λογισμοί, ὥστε ἐν τῇ τηλικαύτῃ συγχύσει τετάσθαι τῇ διανοίᾳ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐλπίδα, ἐπὶ μηδενὶ τῶν γινομένων ἐκπλήττεσθαι; Ἡμεῖς δὲ ἀνθρώπου ὀργὴν οὐχ ὑπομένομεν· ἡ κυνὸς ἐπιδραμόντος, ἢ ἄλλου τινὸς θηρίου, οὐ πρὸς Θεὸν ἀποβλέπομεν τὸν βοηθὸν ἡμῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διαπτοθέντες πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρεφόμεθα. Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν. Εἶπε ^C γῆς ταραχὴν, καὶ ὄρων μετάθεσιν. Λέγει καὶ θαλάσσης σάλον καὶ ἀνατροπὴν, μέσον τῶν ὀρέων τοῖς

- πελάγεσιν ἐμπιπτόντων. Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν· τῶν θαλασσῶν δηλονότι. Ἐπὶ πλεόν δὲ ποιεῖται τὴν ἐν τοῖς ὕδασι ταραχὴν αὐτὰ τὰ ὄρη μὴ ἐνιδρυμένα τῇ θαλάσῃ, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ σάλῳ πολλὴν ἐμποιοῦντα τὸν κλόνον τοῖς ὕδασιν.
- Ὅτε τοίνυν ἡ μὲν γῆ ταρασσεται, ὕδατα δὲ θαλασσῶν ἡχῇσει καὶ ἀναβρασθήσεται ἐκ βυθῶν, ὄρη δὲ μετατίθεται καὶ πολὺν ὑπομένει τὸν τάραχον, διὰ
D τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου· τότε, φησὶν, ἀπτόητος ἡμῶν ἡ καρδία διὰ τὸ ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίας ἔχειν ἐπὶ Θεὸν τὰς ἐλπίδας. Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ. Δύνασαι καὶ τροπικῶς ἐκλαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ, ὄρη ὀνομάζων τοὺς μεγαλοφρονοῦντας ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν μεγέθει, ἀγνοοῦντας δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ κραταιότητα, καὶ ὑπερψοφούμενους κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, εἴτα νικωμένους ὑπὸ τῶν μετὰ δυνάμεως καὶ σοφίας πρεσβευόντων τὸν τῆς σοφίας λόγον, καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς ἑαυτῶν πτωχείας φοβουμένους τὸν Κύριον, καὶ ὑποταπεινουμένους τῇ κραταιότητι αὐτοῦ.
- Ε Ἡ τάχα καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ πατέρες τῆς ἀπολλυμένης σοφίας, ὄρη καὶ αὐτοὶ λέγονται, ταρασσόμενοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ κραταιότητι, ἣν ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ διὰ τοῦ σταυροῦ πρὸς τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου ἐπεδείξατο. Ἀπεκδυσάμενος γὰρ, ὥσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, κατεπάλαισε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ Ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν τῇ ζύλῳ.

Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τὰ μὲν ἀλμυρὰ ὕδατα σφοδρῶς

ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἐκταρασσόμενα ἤχησαν καὶ
 ἐταράχθησαν· τὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ ὀρμήματα ἀψο-
 φητὶ προϊόντα, καὶ ἡσυχῇ τοῖς ἀξίοις τῆς ὑποδοχῆς
 ἐπιβρέοντα, εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ
 νῦν ὁ δίκαιος πίνει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ ὕστερον δὲ
 πίεται ἀφθονώτερον, ἥνίκα ἂν πολιτογραφηθῇ ἐν ¹⁷³
 τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ νῦν μὲν δι' ἐσόπτρου καὶ ^A
 ἐν αἰνίγματι πίνει, διὰ τὴν καταβραχὺ κατὰληψιν
 τῶν θείων θεωρημάτων· τότε δὲ ὁμοῦ πλημμυροῦντα
 τὸν ποταμὸν ὑποδέξεται, πᾶσαν δι' εὐφροσύνης ἐπι-
 κλύζειν δυνάμενον τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τίς δ' ἂν
 εἴη ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 ἐκ τῆς πίστεως τῶν· εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων,
 ἐγγινόμενον τοῖς ἀξίοις; Ὁ γὰρ πιστεύων, φησὶν,
 εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσι. Καὶ
 πάλιν, Ἐάν τις πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι,
 γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν
 αἰώνιον. Οὗτος τοίνυν ὁ ποταμὸς εὐφραίνει πᾶσαν ^B
 ὁμοῦ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν τῶν
 τὸ πολίτευμα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς· ἢ πᾶσαν τὴν
 νοητὴν κτίσιν, ἀπὸ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων,
 μέχρι τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πόλιν γρη῏ νοεῖν εὐ-
 φρακτινομένην ὑπὸ τῆς ἐπιβροῆς τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος. Ὁρίζονται γάρ τινες πόλιν εἶναι σύστημα ἰδρυ-
 μένον, κατὰ νόμον διοικούμενον. Ἐφαρμόζει δὲ καὶ
 τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ τῇ ἐπουρανίῳ πόλει ὁ ἀποδο-
 θεὶς ὁρος τῆς πόλεως. Σύστημα γὰρ καλεῖ τῶν πρω-
 τοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς· καὶ
 ἰδρυμένον τοῦτο, διὰ τὸ ἀμετακίνητον τῆς διαγωγῆς
 τῶν ἁγίων, καὶ κατὰ νόμον τὸν οὐράνιον διοικού- ^C

- μενον. Τὴν τοίνυν διάταξιν ἐκείνης τῆς πολιτείας, καὶ πᾶσαν τὴν διακόσμησιν καταμαθεῖν, οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐκεῖνα γάρ ἐστιν, ἅ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· πλὴν ὅτι μυριάδες ἀγγέλων ἐκεῖ, καὶ πανήγυρις ἁγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. Περὶ ἐκείνης φησὶν ὁ Δαβίδ· Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνη τῇ πόλει διὰ τοῦ Ἡσαίου ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός, ὅτι
- Θ**ήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου· ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τείχη σου. Ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ἀξίως τῶν ἄνω ζῆτει τὰ περὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Τί δ' ἂν τῆς ἐκεῖ μακαριότητος ἐπάξιόν τις ἐννοηθεῖν, ἣν εὐφραίνει μὲν ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός; Ἠγίασε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψίστος. Τάχα τὴν σάρκα λέγει τὴν θεοφόρον, ἁγιασθεῖσαν διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν συναφείας. Ὡστε νοήσεις σκῆνωμα τοῦ Ὑψίστου τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ.
- Ε** Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός, τὸ πρὸς πρῶτῃ πρῶτῃ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐστὶ, τὸ ἀσάλευτον χαριεῖται αὐτῇ, τὴν βοήθειαν αὐτῇ παρεχόμενος ἐν ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τοῦ φωτός. Εἴτε οὖν τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εἴτε τῇ κάτω Ἐκκλησίᾳ τὸ τῆς πόλεως ἐφαρμόσει ὄνομα, Ἠγίασεν

ἐν αὐτῇ τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος. Καὶ διὰ τοῦ
 σκηνώματος τούτου, ᾧ κατεσκήνωσεν ὁ Θεός, ἐν
 μέσῳ αὐτῆς ἐγένετο, χαριζόμενος αὐτῇ τὸ μὴ σα-
 λεύεσθαι. Ἐν μέσῳ δέ ἐστι τῆς πόλεως ὁ Θεός,
 ἴσας πανταχόθεν ἐπὶ τὰ πέρατα τοῦ κύκλου τῆς
 ἑαυτοῦ προνοίας τὰς ἀκτῖνας ἐκπέμπων. Οὕτω γάρ
 τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ διασώζεται, τὸ αὐτὸ μέτρον
 τῆς ἀγαθότητος διανεμόντος ἅπασι. Βοηθήσει αὐτῇ
 ὁ Θεός τὸ πρὸς πρωτὴ πρωτὴ. Τὴν μὲν οὖν παρ'
 ἡμῖν πρωτῆαν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ποιεῖ, ἐπειδὴν τὸν 174
 καθ' ἡμᾶς ὀρίζοντα ὑπερχύψῃ· τὴν δὲ ἐν τῇ ψυχῇ ^Α
 πρωτῆαν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀποτελεῖ τῇ ἀνα-
 ταλῇ τοῦ φωτὸς τοῦ νοητοῦ ποιῶν ἡμέραν ἐν τῷ
 παραδεξαμένῳ αὐτόν. Ἐν νυκτὶ γὰρ ἐσμεν παρὰ
 τὸν καιρὸν τῆς ἀγνώσεως οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴν οὖν
 ἀναπετάσαντες ἑαυτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ὑποδεξώμεθα
 τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ περιλαμφθῶμεν τῷ
 φωτὶ τῷ αἰδίῳ, Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός τὸ πρὸς
 πρωτὴ πρωτὴ. Ἐπειδὴν γενώμεθα τέχνα φωτὸς, καὶ ἡ
 νύξ μὲν ἡμῖν προκόψῃ, ἡ δὲ ἡμέρα ἐγγίσῃ, τότε ἄξιοι
 τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας γινόμεθα. Βοηθεῖ οὖν τῇ
 πόλει ὁ Θεός, διὰ τῆς ἰδίας ἀνατολῆς καὶ ἐπιφα- ^Β
 νείας πρωτῆαν αὐτῇ ἐμποιῶν. Ἴδου γὰρ ἄνθρωπος,
 φησὶν, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. Οἷς ἂν οὖν ἐπανατεί-
 λῃ τὸ νοητὸν φῶς, λυομένου τοῦ ἐκ τῆς ἀγνοίας
 καὶ πονηρίας σκότους, πρωτῆα τούτοις ἐγγίνεται.
 Ἐπεὶ οὖν φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθεν, ἵνα ὁ περι-
 πατῶν ἐν αὐτῷ μὴ προσκόπῃ, ἡ βοήθεια αὐτοῦ
 πρωτίας ἐστὶ παρεκτικὴ. Ἡ τάχα ἐπειδὴ ὀρθροῦ βα-
 θεός ἡ ἀνάστασις ἦν, βοηθήσει ὁ Θεός τῇ πόλει τὸ

πρὸς πρῶτ' πρῶτ', ὁ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην
πρωίᾳ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐργασά-
μενος.

- C Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε
φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ. Νόησόν
μοι τινὰ πόλιν ἐπιβουλευομένην παρὰ τῶν ἐπι-
στρατευόντων αὐτῇ παλεμίων, τέως μὲν περι-
χαθεζομένων αὐτὴν ἔθνῶν πολλῶν καὶ βασιλέων
τῶν καθ' ἕκαστον ἔθνος τὰ σκῆπτρα διαλαχόντων·
εἴτά τινα στρατηγὸν, ἄμαχον τὴν ῥώμην, ἀθρόως
ἐπιφανέντα εἰς βοήθειαν τῇ πόλει ταύτῃ, λύοντα
μὲν τὴν πολιορκίαν, σκεδανύοντα δὲ τὴν συ-
στροφὴν τῶν ἐθνῶν, εἰς φυγὴν δὲ τοὺς βασιλεῖς συν-
ελαύνοντα ἐκ μόνου τοῦ ἐμβοῆσαι αὐτοῖς μετὰ
- D δυνάμεως, καταπλῆξαι τε αὐτῶν τὰς καρδίας τῇ
στερβρότῃ τῆς φωνῆς. Πόσῃ οὖν εἰκὸς ταραχὴν
συστῆναι, τῶν ἐθνῶν διωκομένων, καὶ τῶν βασι-
λέων εἰς φυγὴν ἐκκλινάντων; θροῦν δὲ τινα ἄση-
μον καὶ ἥχον ἀκατάπαυστον ἐκ τῆς τεθορυβημένης
αὐτῶν φυγῆς ἀναπέμπεσθαι, πάντα δὲ τόπον πλήρη
εἶναι τῶν ὑπὸ δειλίας φυγαδευθέντων, ὥστε σάλον
ἐγγίνεσθαι πανταχοῦ ταῖς ὑποδεχομέναις αὐτοὺς
πόλεσιν ἢ κώμας; Τὴν τοιαύτην οὖν παρίστησι τῇ
πόλει τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀντίληψιν ἐν τῷ
λέγειν, Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι,
- E ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ.
Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ
ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ εἶδε τὸν ἐνανθρωπήσαντα
Θεόν, εἶδε τὸν ἐκ παρθένου ἁγίας γεννηθέντα Ἐμ-
μανουὴλ, Ὁ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ

Θεός· καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς ἐκβοᾷ, Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν· δεικνύς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τοῖς ἁγίοις προφήταις καὶ πατριάρχαις ἐμφανισθείς. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν, φησὶν, οὐχὶ ἄλλος Θεὸς παρὰ τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν παραδιδόμενον· ἀλλ' ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ ἐν τῷ χρηματισμῷ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα διαλεχθείς, Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ¹⁷⁵ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν ^A περάτων τῆς γῆς. Τοὺς μακρὰν ὄντας τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἐγγύτητα προσκαλεῖται ὁ λόγος λέγων· Δεῦτε καὶ ἴδετε. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ ἀποστάσεις ἀμυδρὰν ποιοῦσι τὴν τῶν ὀρωμένων κατάληψιν· οἱ δὲ προσεγγισμοὶ τῶν θεωρούντων ἐναργῆ παρέχονται τῶν βλεπομένων τὴν ἐπίγνωσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ νοῦν θεωρημάτων, ὁ μὴ διὰ τῶν ἔργων οἰκειωθείς καὶ πλησιάσας Θεῷ, ἰδεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ καθαροῖς τοῖς διανοίαις ὀφθαλμοῖς οὐ δύναται. Διὰ τοῦτο, Δεῦτε, ^B προσεγγίσατε πρότερον, εἴτα ἴδετε τὰ ἔργα Κυρίου τεράστια ὄντα καὶ παράδοξα· ὅφ' ὧν καταπλαγέντα τὰ πρότερον πολέμια καὶ στασιώδη ἔθνη πρὸς ἡσυχίαν μετέβαλε. Δεῦτε, τέχνα, ἀκούσατέ μου· καὶ, Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι. Πατρικὴ ἢ φωνὴ, ἡπλωμέναις ἀγκάλαις πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντος τοὺς τέως ἀφηνιάζοντας. Ὁ οὖν ἀκούσας τῆς κλήσεως, καὶ ἐγγίσας, καὶ κολληθείς τῷ προστάξαντι, ὄψεται τὸν εἰρηνοποιή-

σαντα τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τόξον συντρίβει, C καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί. Ὅρᾳς τὸ εἰρηνικὸν Κυρίου τῶν δυνάμεων, ὅτι ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελικῶν καταλόγων; Ὅρᾳς τὸ ἀνδρείον ὁμοῦ καὶ φι- λάνθρωπον τοῦ ἀρχίστρατήγου τῶν δυνάμεων; ὅς γε Κύριος ὢν τῶν δυνάμεων, καὶ πάντα ἔχων τὰ συστήματα τῶν ἀγγελικῶν καταλόγων, οὐδαμοῦ τινα τιτρώσκει τῶν πολεμίων, οὐδένα καταβάλλει, οὐδενὸς ἄπτεται· ἀλλὰ τόξα συντρίβει, καὶ ὄπλα, καὶ θυρεοὺς κατακαίει ἐν πυρί. Τόξον μὲν συν- τρίβει, ὥστε μηκέτι τὰ πεπυρωμένα βέλη ἐκπέμ- D πεσθαι δι' αὐτῶν· ὄπλα δὲ συνθλάσει τὰ ἀγγέ- μαχα, ὥς μὴ δύνασθαι τοὺς σύνεγγυς τραύματα δέ- χεσθαι ἐπιβουλευομένους. Καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί, γυμνῶν τοὺς ἀντικειμένους ἀπὸ τῶν προ- βλημάτων, καὶ πάντα ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐνεργῶν.

Σχολάσατε καὶ γινώτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός. Ἐφ' ὅσον μὲν τοῖς ἔξω Θεοῦ σχολάζομεν πρά- γμασιν, οὐ δυνάμεθα χωρῆσαι γινῶσιν Θεοῦ. Τίς γὰρ μεριμνῶν τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἐμβαθύνων τοῖς περισπασμοῖς τῆς σαρκὸς, δύναται τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις προσέχειν, καὶ τῇ ἀκριβεῖα τῶν τηλι- E κούτων θεωρημάτων ἀρκεῖν; Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι ὁ εἰς τὰς ἀκάνθας ἐμπεσὼν λόγος ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν συμπνίγεται; Ἀκανθαὶ δὲ εἰσιν ἡδοναὶ σαρκὸς, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα, καὶ βιωτικαὶ μέριμναι. Πάντα ἑδὲ τούτων ἔξω δεήσει γενέσθαι τὸν ἐπιδεόμενον τῆς γνώ-

σεως τοῦ Θεοῦ, καὶ σχολάσαντα ἀπὸ τῶν παθῶν, οὕτως ἀναλαθεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ. Πῶς γὰρ εἰσέλθῃ εἰς ψυχὴν στενοχωρουμένην ὑπὸ τῶν προκαταλαβόντων αὐτὴν διαλογισμῶν, ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια; Οἶδεν δὲ καὶ Φαραὼ, ὅτι ἰδιόν ἐστι τοῦ σχολάζοντος ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὀνειδίζει τὸν Ἰσραὴλ· Σχολάζετε, σχολασταὶ ἔστε, καὶ λέγετε, Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευζόμεθα. Αὕτη μὲν οὖν ἡ σχολὴ ἀγαθὴ τῷ σχολάζοντι καὶ ὠφέλιμος, ἡσυχίαν ἐμποιούσα πρὸς τὴν τῶν σω-¹⁷⁶τηρίων διδαγμάτων ἀνάληψιν. Πονηρὰ δὲ σχολὴ ἡ^A τῶν Ἀθηναίων, οἷς Εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον ἦν καὶ νῦν τινες μιμοῦνται, τῇ τοῦ βίου σχολῇ πρὸς τὴν αἰετίνος καινοτέρου δόγματος εὑρεσιν ἀποχρώμενοι. Ἡ τοιαύτη σχολὴ φίλη ἐστὶν ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς πνεύμασιν. Ὅταν ἐξέλθῃ, φησὶ, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, πορεύσομαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει τὸν οἶκον ἐκεῖνον σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον. Μὴ γένοιτο οὖν ἡμᾶς σχολὴν ποιῆσαι τῷ ἀντικειμένῳ^B πρὸς τὴν εἰσοδὸν, ἀλλὰ ἀσχολήσωμεν ἡμῶν τὸν ἔσω οἶκον, προενοικίσαντες ἐν ἑαυτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Χριστόν. Μετὰ γοῦν τὸ χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην τοῖς τέως ταρασσομένοις ὑπὸ τῶν πολέμιων, τότε λέγει τὸ, σχολάσατε ἀπὸ τῶν περισπώντων ὑμᾶς ἐχθρῶν, ἵνα ἐν ἡσυχίᾳ τοὺς περὶ τῆς ἀληθείας θεωρήσητε λόγους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, Πᾶς ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται, φησὶ, πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής.

Σχολάσαι οὖν δεῖ ἀπὸ τῶν γαμικῶν ἔργων, ἵνα
 σχολάσωμεν τῇ προσευχῇ· σχολάσαι ἀπὸ τῶν περὶ
 C τὸν πλοῦτον σπουδῶν, ἀπὸ τῆς περὶ τὸ δοξάριον
 τοῦτο ἐπιθυμίας, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδο-
 νῶν, ἀπὸ φθόνου καὶ πάσης τῆς εἰς τὸν πλησίον
 ἡμῶν πονηρίας, ἵνα γαληνιώσης ἡμῶν τῆς ψυχῆς
 καὶ ὑπ' οὐδενὸς πάθους ταρασσομένης, οἷον ἐν κα-
 τόπτρῳ τινὶ καθαρὰ γένηται καὶ ἀνεπισκότητος
 ἢ ἑλλαμψις τοῦ Θεοῦ. Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ. Σαφῶς ταῦτα λέγει
 περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν πάθους ὁ Κύριος, καθὼς ἐν
 τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται· Καὶ γὰρ ὅταν ὑψωθῶ,
 πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. Καὶ ὅτι ὥσπερ
 Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτω δεῖ
 D ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.
 Ἐπεὶ οὖν ὑπὲρ τῶν ἔθνων ἔμελλεν ὑψοῦσθαι πρὸς
 τὸν σταυρὸν, καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς γῆς τὴν ὕψωσιν
 καταδέχεσθαι, διὰ τοῦτό φησιν, Ὑψωθήσομαι ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ. Κύριος τῶν
 δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς
 Ἰακώβ. Ἐπαγαλλόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ, διὰ
 τὴν αὐτὴν φωνὴν ἐξεβόησε· Κύριος τῶν δυνάμεων
 μεθ' ἡμῶν· οἶονεὶ ἐπεμβαίνων καὶ ἐναλλόμενος τῷ
 ἐχθρῷ, διὰ τὴν τελείαν ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τῶν
 ψυχῶν ἡμῶν πεποίθησιν, ὡς οὐδὲν πεισόμενος παρ'
 αὐτοῦ. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;
 E Ὁ τῷ Ἰακώβ τὴν νίκην χαρισάμενος, καὶ μετὰ
 τὴν πάλην ἀποδείξας αὐτὸν Ἰσραὴλ, οὗτός ἐστιν
 ἀντιλήπτωρ ἡμῶν· αὐτὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν.
 Ἡμεῖς δὲ ἡσυχάσωμεν, ὅτι Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη

ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν, ἵνα τοὺς δύο
κτίσῃ εἰς ἓνα καὶνὸν ἄνθρωπον.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗ. ΨΑΛΜΟΝ.

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός.

Ἐραντάσθησαν μὲν τινες καὶ τῶν ἔξω περὶ
τοῦ ἀνθρωπείου τέλους, καὶ διαφόρως ἠνέχθησαν
εἰς τὴν περὶ τοῦ τέλους ἔννοιαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀπε-
φήναντο τέλος εἶναι τὴν ἐπιστήμην· οἱ δὲ τὴν πρα- 177
κτικὴν ἐνέργειαν· ἄλλοι τὸ διαφόρως χρῆσθαι τῷ βίῳ ^A
καὶ τῷ σώματι· οἱ δὲ βοσκηματώδεις ἡδονὴν ἀπε-
φήναντο εἶναι τὸ τέλος. Ἡμῖν δὲ τέλος, οὗ ἕνεκεν
πάντα πράττομεν, καὶ πρὸς ὃ ἐπειγόμεθα, ἡ μακα-
ρία διαγωγή ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Αὕτη δὲ
συμπληροῦται ἐν τῷ βασιλεύεσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
Τούτου γὰρ οὐδὲ μέχρις ἐπινοίας βέλτιόν τι
ἔξευρεθείη τῇ λογικῇ φύσει· καὶ πρὸς ταύτην κινεῖ
ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέγων· Εἴτα τὸ τέλος, ὅταν πα-
ραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Ὅπερ καὶ
ὁ Σοφονίας ἐν τῇ προφητείᾳ παρίστησι, λέγων ἐκ
προσώπου τοῦ Θεοῦ· Ὅτι τὸ κρίμα μου εἰς συνα- B
γωγὰς ἔθνων, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχεῖν
ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργὴν μου. Ἐν γὰρ πυρὶ ζήλου μου
καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ· ὅτι τότε μετα-
στρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐ-
τῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ

δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα. Εἰς τοῦτο οὖν οἶμαι τὸ
 τέλος ἀναφέρεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ὠφελείας,
 τῶν ταύτην ἐχόντων τὴν προγραφὴν. Συνάδουσι δὲ
 τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ καὶ οἱ ἐπιγράψαντες, Εἰς νίκος,
 ἢ Ἐπινίκιον, ἢ Τῷ νικοποιῷ, ἐπειδὴ γὰρ Κατε-
 πόθῃ ὁ θάνατος εἰς νίκος, καὶ ἐξαναλώθη ὑπὸ τοῦ
 C εἰπόντος, Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον· καὶ ἐπειδὴ
 πάντα νενίκηται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ Ἐν τῷ ὀνό-
 ματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπι-
 γείων, καὶ καταχθονίων· εἰκότως τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον ἐν ἐπινικίαις ᾠδαῖς τὰ ἀποκείμενα προαναφω-
 νεῖ. Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε,
 πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἳ τε γη-
 γενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 πλούσιος καὶ πένης. Τὸ μὲν ἀκροατήριον μέγιστον,
 πάντα τὰ ἔθνη συγκαλοῦντος εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ
 ψαλμοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην ταῖς
 οἰκήσεσιν ἐκπληροῦντας. Ἐλκει δὲ, οἶμαι, καὶ
 D γηγεγεῖς, καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ πλουσίους, καὶ
 πένητας, καὶ τῷ ὑψηλῷ κηρύγματι τούτῳ πρὸς
 τὴν ἀκρόασιν συγκαλεῖται. Ποία σκοπιὰ τῆς γῆς
 τοσοῦτον ἀπάσης ὑπερανέστηκεν, ὥστε ἐξ ἀπόπτου
 πάντα ἰδεῖν τὰ ἔθνη, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 ὀφθαλμῷ περιλαβεῖν; Τίς οὕτω μεγαλοφωνότατος
 κήρυξ, ὥστε τοσαύταις ὁμοῦ ἀκοαῖς ἐξάκουστον
 ἐμβοῆσαι; Τίς ὁ δέχεσθαι δυνάμενος χῶρος τοὺς
 ἐκκλησιάζοντας; Πηλίκος δὲ ὁ διδάσκαλος καὶ πο-
 ταπὸς τὴν σοφίαν, ὥστε ἄξια τῆς τηλικαύτης ἐκ-
 κλησίας ἐξευρεῖν τὰ διδάγματα; Μικρὸν ἀνά-
 μεινον, καὶ μαθήσῃ, ὅτι ἄξια τοῦ ἐπαγγέλματός

ἐστὶ τὰ ἐφεξῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἐκκλησιάζων καὶ πάντα E
 συγκαλῶν τῷ κηρύγματι, ὁ Παράκλητός ἐστι, τὸ
 Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, διὰ προφητῶν καὶ ἀποστό-
 λων συνάγων τοὺς σωζομένους· ὧν ἐπειδὴ Εἰς
 ἅπασαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς
 τὰ πέρατα τὴν οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν· διὰ
 τοῦτο φησιν, Ἀκούσατε, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πάντες
 οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Διὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία
 ἐκ παντοδαπῶν ἐπιτηδευμάτων συνείλεται, ἵνα
 μηδεὶς ἔξω τῆς ὠφελείας ἀπολειφθῇ. Τρεῖς γάρ εἰσι
 συζυγίαι τῶν κεκλημένων, ἐν αἷς ἅπαν τὸ τῶν
 ἀνθρώπων περιέχεται γένος· ἔθνη καὶ οἱ κατοι-
 κοῦντες τὴν οἰκουμένην· γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν
 ἀνθρώπων· πλούσιοι καὶ πένητες. Τίνα τοίνυν
 ἔξω καταλείπει τῆς ἀκροάσεως; Οἱ ἀλλότριοι τῆς 178
 πίστεως, διὰ τῶν ἐθνῶν ἐκλήθησαν. Οἱ ἐν τῇ A
 Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν, οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.
 Γηγενεῖς, οἱ τὰ γῆϊνα φρονοῦντες, καὶ τῶν θελη-
 μάτων τῆς σαρκὸς ἀντεχόμενοι. Υἱοὶ τῶν ἀν-
 θρώπων, οἱ ἐπιμελείαν τινα καὶ ἀσκησιν τοῦ λόγου
 ποιούμενοι· ἴδιον γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικόν·
 Πλούσιοι καὶ πένητες αὐτόθεν ἔχουσι γνωριζομέ-
 νην τὴν ιδιότητα· οἱ μὲν ὑπερβαίνοντες τὴν κτῆσιν
 τῶν ἀναγκαίων, οἱ δὲ ἐν ἐνδείᾳ τούτων καθεστη-
 κότες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἱατρὸς τῶν ψυχῶν οὐκ ἤλθε
 καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν,
 πρῶτον ἔταξεν ἐν τῇ κλήσει ἐν ἐκάστη συζυγίᾳ τὸ κα-
 τεγνωσμένον. Χεῖρονα γὰρ τὰ ἔθνη τῶν κατοικούν- B
 των τὴν οἰκουμένην· ἀλλ' ὁμοῦς προτετίμηται εἰς
 τὴν κλήσιν, ἵνα οἱ κακῶς ἔχοντες, πρότερον μεταλά-

ἔωσι τῆς ἐκ τοῦ ἱατροῦ ὠφελείας. Πάλιν οἱ γηγενεῖς
 πρὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων ἐτάχθησαν· καὶ πλού-
 σιοι, πρὸ τῶν πενήτων. Τὸ ἀπεγνωσμένον τάγμα,
 καὶ δύσκολον ἔχον τὴν σωτηρίαν, πρότερον κέκλη-
 ται τῶν πτωχῶν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ ἱατροῦ φιλαν-
 θρωπία, τοῖς ἀσθενεστέροις προτέροις μεταδίδωσι
 τῆς ὠφελείας. Ὁμοῦ δὲ καὶ εἰρήνης ἐστὶ συναγωγὸν
 ἡ κοινωνία τῆς κλήσεως, ὥστε τοὺς ἔχοντας τέως
 C ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων πρὸς ἀλλήλους ὑπεναντίως,
 τούτους διὰ τῆς ἐκκλησίας προσεθισθῆναι ἀλλήλοις
 εἰς τὴν ἀγάπην. Γινωσκέτω γὰρ ὁ πλούσιος, ὅτι
 δημοτίμῳ κηρύγματι κέκληται πρὸς τὸν πένητα.
 Ἐπὶ τὸ αὐτὸ γὰρ, φησὶ, πλούσιος καὶ πένης.
 Ἐξω καταλιπὼν τὴν πρὸς τοὺς καταδεεστέρους
 ὑπεροχὴν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πλούτου φρύαγμα, οὕτως
 εἰσέρχου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ὁ Θεοῦ. Μῆτε οὖν
 ὁ πλούσιος τὸν πένητα ὑπερηφανείτω, μῆτε ὁ πέ-
 νης τὴν δυναστείαν τῶν εὐπορούντων ὑποπτησέτω·
 μῆτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς γηγενεῖς ἐξουθενεί-
 τωσαν, μῆτε οἱ γηγενεῖς τούτων πάλιν ἀπαλλοτριού-
 D σθωσαν. Καὶ τὰ ἔθνη ἐθιζέσθω, πρὸς τοὺς κατοικοῦν-
 τας τὴν οἰκουμένην, καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦν-
 τες, τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν διὰ τῆς ἀγάπης
 προσλαμβανέσθωσαν.

Τὸ στόμα μου λαλήτει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς
 καρδίας μου σύνεσιν. Ἐπειδὴ, κατὰ τὸν ἀπόστο-
 λον, Καρδία πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ
 ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν, καὶ ἡ ἀμφοτέρων ἐν
 τούτοις ἐνέργεια ὑποβάλλει τὴν τελειότητα· διὰ
 τοῦτο ἀμφοτέρω ὁ λόγος ἐν τῷ αὐτῷ συνείληφε,

τήν τε τοῦ στόματος ἐνέργειαν, καὶ τὴν τῆς καρδίας
 μελέτην. Ἐάν τε γὰρ μὴ ᾗ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ καρδίᾳ
 προαποκείμενον, πῶς προενέγκῃ τὸν θησαυρὸν διὰ
 τοῦ στόματος ὁ μὴ κεκτημένος ἐν τῷ κρυπτῷ; ἔάν τε
 ἔχων τὰ τῆς καρδίας ἀγαθὰ μὴ δημοσιεύῃ τῷ λόγῳ,
 λεχθήσεται αὐτῷ, Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς
 ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; Διόπερ εἰς μὲν
 τὸ ἑτέρων ὠφέλιμον τὸ στόμα μου λαλείτω σο-
 φίαν, εἰς δὲ τὴν ἡμετέραν αὐτῶν προκοπὴν ἡ καρ-
 δία μελετάτω σύνεσιν. Κλινῷ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς
 μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου. Ἔτι τὸ
 ἑαυτοῦ πρόσωπον συνίστησιν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ
 εὐκαταφρόνητοι ᾖσιν οἱ λόγοι ὡς ἀπὸ ἀνθρωπίνης
 εὐρέσεως προφερόμενοι. Ἄ διδάσκομαι, φησὶ, παρὰ
 τοῦ Πνεύματος, ταῦτα ὑμῖν ἀναγγέλλω, οὐδὲν ἑμὸν,
 οὐδὲν ἀνθρώπινον λέγων· ἀλλ' ἐπειδὴ κατήκοος ¹⁷⁹
 ἐγενόμην τῶν προβλημάτων τοῦ Πνεύματος, ἐν Α
 μυστηρίῳ παραδιδόντος ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν,
 ἀνοίγω ὑμῖν καὶ φανερὸν καθίστημι τὸ πρόβλημα,
 ἀνοίγω δὲ οὐχ ἑτέρως ἢ διὰ ψαλτηρίου. Ἔστι δὲ τὸ
 ψαλτήριον ὄργανον μουσικόν, ἐναρμονίως τοὺς
 φθόγγους ἀποδιδὸν πρὸς τὴν ἐκ φωνῆς μελωδίαν.
 Τὸ τοίνυν λογικὸν ψαλτήριον τότε ἀνοίγεται μά-
 λιστα, ὅταν αἱ πράξεις ᾖσι συμφώνως τοῖς λόγοις
 ἀποδιδόμεναι. Κακεῖνός ἐστι πνευματικὸν ψαλτή-
 ριον, ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. Οὗτος ἐν ψαλμοῖς
 ἀνοίγει τὸ πρόβλημα, τὸ δυνατόν τῶν διδαγμάτων
 ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματος προτιθείς. Ὡς οὖν
 μηδὲν ἀνάρμοστον, μηδὲ ἐκμελὲς ἑαυτῷ συνειδὼς Β
 κατὰ τὸν βίον, οὕτως ἐν πεποιεῖται τοὺς

λόγους τοὺς ἐφεξῆς. Ἵνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ; Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου οὐ κυκλώσει με. Πονηρὰν ἡμέραν τὴν τῆς κρίσεως λέγει, περὶ ἧς εἴρηται· Ἡμέρα Κυρίου ἀνίατος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη· ἐν ἣ, φησὶν ὁ προφήτης, ὅτι κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ. Τότε οὖν, διὰ τὸ μηδὲν μοι πεπράχθαι ἀνομον ἐν τῇ ὁδῷ τῇ κατὰ τὸν βίον, οὐ φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηράν. Οὐ γὰρ περιστήσεται μοι τὰ ἔχνη τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ κυκλώσει με, ἐν τῇ σιωπῇ κατηγορία τὸν ἐλεγχόν C μοι ἐπάγοντα. Οὐδεὶς γάρ σου ἕτερος κατήγορος στήσεται, ἢ αὐταὶ αἱ πράξεις μετὰ τῆς ἰδίας μορφῆς ἐκάστη παρισταμένη· ἡ μοιχεῖα, ἡ κλοπὴ, ἡ πορνεία, μετὰ τῆς νυκτός, μετὰ τοῦ τρόπου, μετὰ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὴν ἰδιωμάτων, καὶ ἀπαξάπλως, ἐκάστη ἁμαρτία μετὰ τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος ἐναργῇ φέρουσα τὴν ὑπόμνησιν παραστήσεται. Ἐμὲ οὖν οὐ κυκλώσει τὰ ἔχνη τῶν ἡμαρτημένων· διότι ἐκλινον εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἤνοιξα ἐν ψαλ- τηρίῳ τὸ πρόβλημά μου.

Οἱ πεποιοῦντες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλοῦτου αὐτῶν καυχώμενοι. Πρὸς δύο D πρόσωπα τῷ προφήτῃ ὁ λόγος ἐστίν· πρὸς τε γηγενεῖς, καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Τοῖς μὲν γὰρ διαλέγεται, καθαιρῶν τὴν ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν οἴησιν· τοῖς δὲ, τὴν ἐπὶ τῇ περιουσίᾳ τῶν κτημάτων ἔπαρσιν. Ὑμεῖς, φησὶν, οἱ πεποιοῦντες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν. Οὗτοι γὰρ οἱ γηγενεῖς, οἱ ἰσχυροὶ σώματος ἐπελπίζοντες, καὶ οἰόμενοι αὐτάρκη εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς τὸ δυνατῶς ἐπιτελεῖν ἃ βούλεται. Καὶ ὑμεῖς,

φησὶν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι, ἀκούσατε. Λύτρων ὑμῖν χρεία πρὸς τὸ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐξαιρεθῆναι, ἣν ἀφηρέθητε νικηθέντες τῇ βίᾳ τοῦ διαβόλου, ὃς ὑποχειρίους ὑμᾶς λαβὼν, οὐ E πρότερον τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος ἀφήσει, πρὶν ἂν τινι λύτρῳ ἀξιολόγῳ πεισθεὶς ἀνταλλάξασθαι ὑμᾶς ἔληται. Δεῖ οὖν τὸ λύτρον μὴ ὁμογενὲς εἶναι τοῖς κατεχομένοις, ἀλλὰ πολλῷ διαφέρειν τῷ μέτρῳ, εἰ μέλλοι ἐκὼν ἀφήσειν τῆς δουλείας τοὺς αἰχμαλώτους. Διόπερ ἀδελφὸς ὁ ὑμᾶς λυτρώσασθαι οὐ δύναται. Ἄνθρωπος γὰρ οὐδεὶς δυνατός ἐστι πείσαι τὸν διάβολον πρὸς τὸ τὸν ἅπαξ αὐτῷ ὑποπεσόντα ἐξελέσθαι ἀπὸ τῆς ἐξουσίας· ὃς γε οὐδὲ περὶ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων οἷός τέ ἐστι ἐξίλασμα δοῦναι τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν ἰσχύσει τοῦτο ὑπὲρ ἑτέρου πράξαι; Τί δ' 180 ἂν καὶ τοσοῦτον κτήσαιο ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ὥς αὐ- A ταρχες ἔχειν τῆς ψυχῆς ἀντάλλαγμα τῆς φύσει τιμίας, διότι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐγένετο. Ποῖος δὲ κάματος τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος αὐταρχες ἐφόδιον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ; Τοσοῦτόν μὲν οὖν ἀπλούστερον ταῦτα νενοήκαμεν. Καὶ τῶν μέγα τις δυναμένων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εἶναι δοκῇ, καὶ πληθὸς κτήσεως περιβεβλημένος ᾗ, διδάσκει καθεῖναι τῆς οἰήσεως ὁ λόγος, καὶ ταπεινωθῆναι ὑπὸ τὴν κραταίαν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, καὶ B μήτε ἐπὶ νομιζομένη δυνάμει πεποιθέναι, μήτε ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου καυχᾶσθαι. Δυνατὸν μέντοι, καὶ μικρόν τι προσαναβῆναι τῇ διανοίᾳ, καὶ τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώ-

μένους, νοῆσαι ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ὡς οὐκ αὐτοτελοῦς οὔσης οὐδ' αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν. Καὶ γὰρ ἂν τέλειός τις ἦ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθῆσεται. Κἂν πλῆθος ἦ περιπεποιημένος ἑαυτῷ θεωρημάτων ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας, καὶ πλοῦτόν

C τίνα γνώσεως συνειληχῶς, ἀκουέτω πᾶσαν τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν· ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπέκυψε τῷ πονηρῷ τῆς δουλείας ζυγῷ, τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ· καὶ τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθεῖσα, αἰχμάλωτος ἤχθη διὰ τῆς ἁμαρτίας. Παντὶ δὲ αἰχμαλώτῳ λύτρων χρεία πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Οὔτε οὖν ἀδελφὸς τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν δύναται λυτρώσασθαι, οὔτε αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτόν· διότι πολλῷ βελτίονα δεῖ εἶναι τὸν λυτρούμενον τοῦ κεκρατημένου καὶ δουλεύοντος ἤδη. Ἀλλὰ καὶ οὐδὲ ὅλος ἀνθρωπος ἐξουσίαν ἔχει πρὸς

D Θεόν, ὡς καὶ ¹ ἐξιλασθαι περὶ ἡμαρτηκότος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας ὑπόδικος. Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Οὐ δώσει οὖν τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Μῆτε οὖν τὸν ἀδελφὸν ζῆτει εἰς ἀπολύτρωσιν, ἀλλὰ τὸν ὑπερβαίνοντα σοῦ τὴν φύσιν· μήτε ἀνθρωπον ψιλόν, ἀλλ' ἀνθρωπον Θεόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς καὶ μόνος

E δύναται δοῦναι ἐξίλασμα τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, ὅτι αὐτὸν Προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Ἀδελφὸς ἦν τοῦ Ἰσραὴλ

ὁ Μωϋσῆς· καὶ ὅμως λυτρώσασθαι αὐτὸν οὐκ ἤδυνήθη. Πῶς οὖν ὁ τυχὼν λυτρώσεται ἄνθρωπος; Διὸ τὸ μὲν ἀποφαίνεται, Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται· τὸ δὲ ἐρωτηματικῶς μετὰ βαρύτητος ἐπιφέρει· Λυτρώσεται ἄνθρωπος; Οὐ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἡλευθέρωσε τὸν λαόν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ παρητήσατο κίνησιν. Οὗτος δὲ οὐδὲ δοῦναι ἡδυνήθη ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, γενόμενος ἐν παραπτώματι· ὅτι μετὰ τόσαῦτα καὶ τηλικάῦτα τέρατα καὶ σῆμεῖα ἃ εἶδε, τὴν διστακτικὴν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· Ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπειθεῖς. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ; Διόπερ καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῶ ῥήματι τούτῳ εἶπε πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν, Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἐν ἐμοί, τοῦ ἁγιάσαι με ἐναντίον 181
υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συν- A
αγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς. Οὐ δώσει οὖν τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ. Τί γὰρ δύναται ἄνθρωπος εὑρεῖν τηλικοῦτον, ἵνα ὧ ὑπὲρ λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Ἀλλ' εὑρέθη ἐν ὁμοῦ πάντων ἀνθρώπων ἀντάξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τὸ ἅγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε πάντων· διόπερ καὶ τιμῆς ἡγοράσθημεν. Εἰ οὖν ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; Εἰ δὲ ἄνθρωπος λυτρώσασθαι ἡμᾶς οὐ δύναται, ὃ λυτρω- B
σάμενος ἡμᾶς, οὐκ ἄνθρωπος. Μὴ οὖν, διὰ τὸ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας ἐπιδεδημηκέναι ἡμῖν, ἀνθρωπον μόνον ὑπολάβῃς τὸν Κύριον ἡμῶν, τὴν τῆς θεότητος δύναμιν ἀγνοήσας· ὅς οὐ χρεῖαν ἔσχε δοῦναι τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἀπολυ-

- τρώσασθαι ψυχὴν, διότι Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Ἐξωνήσασθαι μὲν οὖν ἑαυτὸν οὐδεὶς ἱκανός, ἐὰν μὴ ἔλθῃ ὁ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ ἐπιστρέφων, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, ὡς ἐν Ἑσαΐα γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι. Οὗτος δὲ οὐχὶ ἀδελ-
- C φούς ἡμᾶς ὄντας, ἀλλ' ἐχθρούς ἡμᾶς γενομένους τοῖς παραπτώμασιν, οὔτε ἄνθρωπος ψιλὸς ὢν, ἀλλὰ Θεός, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἣν χαρίζεται ἡμῖν, καὶ ἀδελφούς ἡμᾶς ἑαυτοῦ προσαγορεύει. Ἀπαγγελῶ γάρ, φησί, τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. Ὁ οὖν λυτρωσάμενος ἡμᾶς, ἐὰν μὲν τὴν φύσιν αὐτοῦ σκοπῆς, οὔτε ἀδελφός, οὔτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ τὴν ἐκ χάριτος αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν, καὶ ἀδελφούς ἡμᾶς ὀνομάζει, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον καταβαίνει, ὃς Οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ
- D τοῦ κόσμου παντός. Οὐ γὰρ ἱλασμοῦ δεῖται, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἱλαστήριον. Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν προσφέρειν θυσίας, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων. Εἰτά φησι· Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος. Ἡ αὐτοζωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκράματος φύσις, ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἥνικα Κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς.

Ὁς οὐκ ὀφεται καταφθορὰν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας (οὐ δώσει γὰρ τὸν ὅσιον αὐτοῦ ὁ

Πατὴρ ἰδεῖν διαφθοράν), ὅταν οἱ τὴν καταργουμένην Ε
 σοφίαν αὐχοῦντες ἀποθνήσκωσιν. Εἰ δὲ βούλει καὶ
 ἐπὶ ἀνθρώπων δικαίων λαβεῖν τὰ εἰρημένα, μνή-
 σθητι τοῦ Ἰωβ λέγοντος, Ἄνθρωπος γεννᾶται κόπῳ·
 καὶ πάλιν τοῦ ἀποστόλου, ὅτι Περισσότερον αὐτῶν
 πάντων ἐκοπίασα· καὶ τὸ, Ἐν κόποις περισσοτέρως.
 Ὁ οὖν κοπιάσας ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὗτος ζήσεται
 εἰς τέλος· ὁ δὲ ἐν τρυφῇ καὶ πάσῃ ἐκλύσει διάγων,
 διὰ τὸ ἀβροδίαιτον πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδουόμενος,
 καὶ εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς, καὶ φεύ-
 γων τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καμάτων, οὔτε ἐκοπίασεν
 ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ζήσεται ἐν τῷ μέλλοντι,
 ἀλλὰ μακρὰν ὄψεται τὴν ζωὴν, βασανιζόμενος ἐν τῇ
 φλογὶ τῆς καμίνου. Ὁ δὲ μυρίοις τοῖς ὑπὲρ τῆς
 ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐνιδρώσας, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀναλαβεῖν
 αὐτὴν ἐν κόποις περισσοτέρως ἐξετασθεὶς, οὗτός ¹⁸²
 ἐστὶν ὁ ζήσιν μέλλων εἰς τέλος, ὡς ὁ πολλὰ κο- ^Α
 πιάσας ἐν θλίψεσι Λάζαρος· ὡς ὁ κατάκοπος γενό-
 μενος ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἐναντίον ἀγῶσιν Ἰωβ. Ἐκεῖ,
 γάρ, φησὶ, κατάκοποι ἀνεπαύσαντο. Διὸ καὶ ὁ Κύ-
 ριος καλεῖ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τοὺς κόπιωντας καὶ
 πεφορτισμένους. Πῶς οὖν οἱ κοπιῶντες ἐν ἔργοις
 ἀγαθοῖς πεφορτισμένοι λέγονται; Ὅτι Πορευόμενοι
 ἐπορεύοντο καὶ ἐκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα
 αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἶροντες
 τὰ δράγματα αὐτῶν πεπληρωμένα καρπῶν, τῶν κατὰ
 τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐσπαρμένων ἀποφοθέντων αὐτοῖς.
 Πεφορτισμένοι οὖν λέγονται, οἱ, διὰ τὸ σπεῖραι
 ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίζοντες, καὶ Β
 μετ' εὐφροσύνης αἰωνίου τὰ τῶν πνευματικῶν καρπῶν

ἑαυτοῖς ἐπαναθέμενοι δράγματα. Ὁ οὖν λυτρωθεὶς
 διὰ τοῦ δεδωκότος Θεοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξίλασμα, οὗτος
 ἐκοπίασε μὲν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, μετὰ δὲ ταῦτα
 ζήσεται εἰς τέλος. Οὗτος καὶ Οὐκ ὄψεται κατα-
 φθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας. Ὁ τὴν
 στεγνὴν καὶ ἔγκοπον ὁδὸν πρὸ τῆς λείας καὶ ἀνειμένης
 ἐκλεξάμενος, ἐν τῇ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Θεοῦ,
 ἀπαγομένων εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν τῶν ἀπιστη-
 C σάντων μὲν τοῖς λόγοις τοῦ Θεοῦ, πορευθέντων δὲ
 ὀπίσω τῶν θελημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς μα-
 ταίας, οὗτος τὴν αἰώνιον καταφθοράν, τὴν εἰς τὸ
 διηνεχὲς κακοπάθειαν οὐκ ὄψεται. Σοφοὺς δὲ λέγει
 ἦτοι τοὺς δεινοὺς ἐν πανουργίᾳ· περὶ ὧν φησι Ἱερε-
 μίας, ὅτι Σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν
 ποιῆσαι οὐ γινώσκουσιν· ἢ σοφοὺς λέγει καὶ τοὺς
 μαθητὰς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν κα-
 ταργουμένων, οἵτινες, Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμω-
 ράνθησαν. Διότι Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία
 παρὰ τῇ Θεῷ. Καὶ διὰ τὸ εἶναι μωροποιὸν τὴν
 σοφίαν ταύτην, ἀπολέσειν φησὶν ὁ Θεὸς τὴν σο-
 φίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθε-
 D τήσειν. Αἱ οὖν πιθανότητες τῆς ψευδωνύμου γνώ-
 σεως, θανάτου αἰτίαν τοῖς παραδεξαμένοις παρέχον-
 ται· ὅντινα θάνατον οὐκ ὄψεται ὁ λυτρωθεὶς ὑπὸ
 τοῦ εὐδοκήσαντος ἐν τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος σω-
 σαι τοὺς πιστεύοντας.

Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται, καὶ
 καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν.
 Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν, οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.
 Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἐπε-

καλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. Ἄνω ἐνὶ ὀνόματι τῷ γενικῷ προσηγόρευσε σοφούς, οὓς νῦν ὑποδιαίρων, ἄφρονας καὶ ἄνους λέγει. Δῆλον, E
 ὅτι σοφούς μὲν αὐτοὺς εἶπεν, ἀπὸ τῆς οἰήσεως τῆς ἐκείνων συγχρησάμενος τῷ ὀνόματι. Ὡς καὶ θεοὺς ὀνομάζει τοὺς μὴ φύσει ὄντας, τῇ συνηθείᾳ τῶν ἡπατημένων ἐπόμενος· οὕτω καὶ σοφοὺς εἶπε τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοήτους. Δυνατὸν οὖν τῇ ἐπινοίᾳ διελεῖν τὸν ἄφρονα ἀπὸ τοῦ ἀνοήτου. Ἄφρων μὲν γάρ ἐστιν ὁ ἐστερημένος φρονήσεως, καὶ ὁ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα διορατικῶς μὴ ἔχων. Οὕτω καὶ ἡ συνήθεια φρονίμους καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερὸν διακρίνοντας· καθὼ εἴρηται καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς φρονιμώτεροι, ἀλλ' εἰς τὴν 183
 διεξαγωγὴν τῆς ζωῆς ταύτης τῆς ἐν τῇ σαρκί. Οὗτοι A
 δὲ καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας λέγονται, διὰ τὸ φρόνιμον τῆς περὶ τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομίας. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνόμενον, φρόνιμοί εἰσιν καὶ οἱ ὄφεις, καταδύσεις ἑαυτοῖς εὐτρεπίζοντες, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις παντὶ τρόπῳ τὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν πληγὰς ἀποφεύγοντες. Ἄνους δὲ λέγεται ὁ οὐκ ἔχων τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαίρετα. Ταῦτα δὲ ἐστὶ, Θεοῦ Πατρὸς κατανόησις, καὶ ἡ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς τὸν Θεὸν Λόγου παραδοχή· καὶ ὁ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγγινόμενος φωτισμός· ὅντινα νοῦν ἔχουσιν B
 οἱ δυνάμενοι μετὰ Παύλου λέγειν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. Κέχρηται μέντοι καὶ ἐνηλλαγμέ-

νως τοῖς ῥήμασι τούτοις ἡ συνήθεια τῆς Γραφῆς,
 τὸν μὲν ἄθεον ἄφρονα λέγουσα ἐν τῷ, Εἶπεν
 ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός· καὶ πάλιν
 τὸ περὶ τὴν ζωὴν βλαβερὸν ἀνόητον ὀνομάζουσα.
 ὥς ὁ ἀπόστολος περὶ τῶν ἐμπιπτόντων εἰς ἐπιθυ-
 μίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς. Οὕτως μέντοι ὁ
 ἄφρων καὶ ὁ ἄνους πρὸς ἐν κοινὸν τέλος τὴν ἀπώ-
 λειαν καταφέρονται. Δύναται δέ τις εἰπεῖν, ἄφρονα
 C μὲν ὠνομάσθαι τὸν ἐθνικῶς ζῶντα, ἄνουν δὲ τὸν
 Ἰουδαϊκῶς κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ νόμου τήρησιν πο-
 λιτευόμενον. Τούτῳ γὰρ τῷ ἄφρονι εἶπεν ὁ Θεός,
 διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ ἀθεότητα· Ἄφρον, ἐν
 ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ.
 Ἄνους δὲ, ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ὠνομάσται κατὰ
 τὸν προφήτην, ὃς φησι· Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περι-
 στερὰ ἄνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο. καὶ εἰς Ἀσσυ-
 ρίους ἐπορεύετο. Τούτων οὖν κοινῇ ὑπὸ τῆς ἰδίας
 ἀγνοίας συντριβομένων, ἡμεῖς οἱ ἀλλότριοι αὐτῶν
 κληρονόμοι τοῦ πλούτου γινόμεθα. Ἡμῶν γὰρ αἱ
 ἐντολαί, ἡμέτεροι οἱ προφῆται, ἡμῶν οἱ πατριάρχαι·
 D οἱ ἀπ' αἰῶνος δίκαιοι. Ἡμῖν κατέλιπον τὸν πλοῦτον
 ἑαυτῶν οἱ ἐν τῇ ἀφροσύνῃ ἑαυτῶν ἀπολλύμενοι.
 Τούτων δὲ αἱ οἰκίαι, τοῦ ἄφρονος, καὶ τοῦ ἀνοήτου,
 τάφοι εἰσὶν εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡς γὰρ ὁ βίος νεκρῶν
 ἔργων τῶν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας πεπλήρωται, τού-
 των τάφοι εἰσὶν αἱ οἰκίαι εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ γὰρ νε-
 κρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασιν, οὐκ οἰκίαν οἰκεῖ,
 ἀλλὰ τάφον, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς νενεκρωμένης. Οἰκίαν
 μὲν γὰρ οἰκεῖ ὁ ἄδολος τὸ ἥθος καὶ ἀπλοῦς Ἰακώβ, περὶ
 οὗ γέγραπται, ὅτι ἦν Ἄνθρωπος ἀπλαστος καὶ ἀγαθός,

οἰκῶν οἰκίαν. Τάφον δὲ οἰκεῖ ὁ παμπόνηρος, μὴδὲ Ε
 θεμέλιον μετανοίας καταβαλλόμενος ἀπὸ νεκρῶν
 ἔργων, ἀλλὰ παρομοιάζων τάφῳ κεκονιαμένῳ· δς¹⁸⁴
 ἔξωθεν μὲν ἐμφανῆς ὢν, ἔσωθεν δὲ γέμων ὀστέων^Α
 νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Διόπερ ὁ τοιοῦτος
 φθεγγόμενος, οὐχὶ στόμα ἀνοίγει λόγῳ Θεοῦ, ἀλλὰ
 τάφον ἔχει ἀνεωγμένον τὸν λάρυγγα αὐτοῦ. Εἰ τις
 οὖν εἰς Χριστὸν πιστεύων, μὴ ἀκολούθως τῇ πίστει
 τὰς πράξεις ἀποδίδωσιν, οὗτος διὰ τὸ μοχθηροῖς
 δόγμασι προσεσχηκέναι, καὶ διὰ τὸ παρεκδέχεσθαι τὸ
 βούλημα τῆς Γραφῆς, λατομεῖ ἑαυτῷ ἐν τῇ πέτρᾳ
 μνημεῖον.

Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν· τουτέ-
 στιν, οἱ τάφοι οἰκίαι αὐτῶν εἰσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Εἴ-
 τα ἐρμηνεύων τίνας βούλεται εἶναι τάφους, ἵνα δείξη
 ὅτι περὶ τῶν σωμάτων λέγει, οἷς αἱ διὰ τὴν πονηρίαν
 ἐναπονεχρωθεῖσαι ψυχαὶ ἐνοικοῦσι, προσέθηκεν αὐ-^Β
 τοῖς, Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν,
 κατὰ τὴν συνήθειαν, σκηνωμάτων τῶν ἀνθρωπίνων
 σωμάτων ἀεὶ λεγομένων. Οὗτοι δὲ καὶ ἐπικαλοῦν-
 ται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. Οὐ γὰρ ἐγ-
 γράφεται ἀσεβοῦς ὄνομα ἐν βίβλῳ ζώντων, οὐδὲ
 ἀριθμεῖται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν προτοτόκων
 τῶν ἀριθμουμένων ἐν οὐρανοῖς· ἀλλὰ τῇ γῇ αὐτῶν
 ἐναπομένει τὰ ὀνόματα, διότι τὴν παροδικὴν ταύ-
 την ζωὴν καὶ ὀλιγοχρόνιον τῶν αἰώνιων σκηνῶν
 προετίμησαν. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐν ταῖς
 πόλεσιν ἀγορὰς καὶ γυμνάσια, τείχη ἀνιστῶντας,
 ὑδραγωγοὺς ἐπισκευάζοντας, πῶς τὰ ὀνόματα αὐτῶν^Γ
 τούτοις ἐπικέλληται τοῖς γηϊνοῖς κατασκευάσμασιν;

Ἦδη δέ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσ-
 ηγορίας ἐνσημηνάμενοι, ἐπὶ πολὺ συμπαραταθῆ-
 ναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην ἑαυτῶν ἐπενόησαν· καὶ
 ἐν τάφοις δὲ μεγαλουργίαν ἐπιδειξάμενοι, τοῖς μνή-
 μασιν ἑαυτῶν ἐναφῆκαν τὰ ὀνόματα. Οὗτοί εἰσιν
 οἱ τὰ γήϊνα φρονεῦντες, καὶ τὴν ἐνταῦθα δόξαν,
 καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μνημονεύεσθαι αὐταρ-
 χες ἑαυτοῖς εἰς μακαριότητα λογιζόμενοι. Κἂν ἴδῃς
 δέ τινα τῶν ἐπὶ ψευδωνύμῳ γνώσει μέγα φρονούν-
 των, καὶ προσνεμόντων ἑαυτοὺς μοχθηρῶν τινων
 δογμάτων συγκαταθέσει, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος
 τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' ἑνὸς τινος τῶν αἵρεσιαρχη-
 σάντων ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, Μαρκίωνος, ἢ Οὐα-
 λεντίνου, ἢ τῶν νῦν ἐπιπολαζόντων τινὸς, γίνωσκε
 ὅτι καὶ οὗτοι ἐπεκαλλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ
 τῶν γαιῶν, φθαρτοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ ὅλον γηῖνοις
 ἑαυτοὺς προσεΐμαντες.

Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρασυνε-
 βλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη
 αὐτοῖς. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ
 E μετὰ ταῦτα ἐν τῇ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι.
 Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεθμίμων, τὸ τί-
 μιον ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχων. Τί γὰρ τῶν
 ἐπὶ γῆς ἄλλο κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γέγονε; Τίνι
 ἢ κατὰ πάντων ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τῶν τε χερ-
 σαίων καὶ ἐνύδρων καὶ ἐναερίων ζώων κεχάρισται;
 Βραχὺ μὲν ὑποβέβηκε τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν, διὰ
 τὴν πρὸς τὸ γεῶδες σῶμα συνάφειαν. Τὸν μὲν οὖν
 ἄνθρωπον ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τοὺς λειτουρ-
 γοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. Ἄλλ' ὅμως ἦγε τοῦ νοεῖν

καὶ συνιέναι τὸν ἑαυτῶν κτίστην καὶ δημιουργὸν
 δύναμις καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει. Ἐνεφύ-
 σησε ἡ γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον· τουτέστι, μοῖράν τινα
 τῆς ἰδίας χάριτος ἐναπέθετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ¹⁸⁵
 ὁμοίῳ ἐπιγινώσκη τὸ ὅμοιον. Ἀλλ' ὁμοίως ἐν τιμῇ ὦν ^A
 τηλικαύτῃ, ἐκ τοῦ δεδημιουργῆσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ
 κτίσαντος, ὑπὲρ οὐρανὸν, ὑπὲρ ἥλιον, ὑπὲρ τὰς
 τῶν ἀστέρων χορείας τετιμημένος (τίς γὰρ τῶν
 οὐρανῶν εἰκὼν εἴρηται τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ποῖαν
 δὲ ἥλιος εἰκόνα σώζει τοῦ κτίσαντος; τί ἡ σελήνη;
 τί οἱ λοιποὶ ἀστέρες; ἄψυχα μὲν καὶ ὕλικά, δια-
 φανῇ δὲ μόνον τὰ σώματα κεκτημένοι, ἐν οἷς
 οὐδαμοῦ διάνοια, οὐ προαιρετικάι κινήσεις, οὐκ
 αὐτεξουσιότητος ἐλευθερία· ἀλλὰ δοῦλά ἐστι τῆς
 ἐπικειμένης ἀνάγκης, καθ' ἣν ἀπαραλλάκτως αἰεὶ
 περὶ τὰ αὐτὰ ἀναστρέφεται)· ὑπὲρ οὖν ταῦτα ταῖς ^B
 τιμαῖς προηγμένος ὁ ἀνθρώπος, οὐ συνῆκεν, ἀλλὰ
 καταλιπὼν τὸ ἔπεσθαι Θεῷ, καὶ ὁμοιοῦσθαι τῷ
 κτίσαντι, δοῦλος γενόμενος τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς,
 Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ
 ὁμοιώθη αὐτοῖς· νῦν μὲν ὡς ἵππος θηλυμανῆς χρε-
 μετίζων ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ· νῦν
 δὲ ὡς λύκος ἄρπαξ ἐφεδρεύειν τοῖς ἄλλοτρίοις· ἄλ-
 λοτε δὲ, διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν δόλου, τῇ παν-
 ουργίᾳ τῆς ἀλώπεκος εἰκαζόμενος. Ὑπερβολὴ δὲ
 τῆς ἀνοίας καὶ τῆς κτηνώδους ἀλογίας τῷ ὄντι,
 μήτε τῆς ἐξ ἀρχῆς ἑαυτοῦ κατασκευῆς ἐπαισθά- ^C
 νεσθαι, δημιουργηθέντα κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος,
 μήτε τὰς τηλικαύτας ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένας οἰκονο-
 μίας νοεῖν· βούλεσθαι, καὶ ἀπ' ἐκείνων γοῦν ἑαυ-

τοῦ γνωρίζειν τὸ τίμιον· ἀλλ' ἀμνημονεῖν ὅτι ἀποβαλὼν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀνέλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ χοικοῦ. Καὶ ἵνα μὴ ἐναπομένῃ τῇ ἁμαρτία, δι' αὐτὸν Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν, ὥστε γενέσθαι Ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαυτοῦ γενέσεως μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπὲρ σου τιμῆς λάβε τοῦ ἀξιώματος ἔννοιαν· ἀπόβλεψόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνῶθι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμῆτῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ ἡγοράσθης· μὴ γίνου δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Σύνες σεαυτοῦ τῆς τιμῆς, ἵνα μὴ παρεικασθῇς τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσιν. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν, σκάνδαλον αὐτοῖς. Ὁ οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα Θεὸς ἐμποδίζει ἡμῖν διὰ τῆς κακίας βαδίζουσιν, προσκόμματα ἡμῖν καὶ κωλύματα τιθεῖς, ἵνα ἀποστάντες τῆς κατὰ ἄλογίαν ζωῆς, μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι ἡμῶν εὐδοκῆσωμεν, καρδίᾳ μὲν πιστευσάντων εἰς δικαιοσύνην, Εὐδοκῆσαι δὲ ὁμολογησάντων εἰς σωτηρίαν. Ἐδίδωκε Παῦλος, ἐπόρθει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῆκεν αὐτοῦ τὸν δρόμον τὸν ἐπὶ τὴν πονηρίαν· μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ εὐδόκησε, καταγγέλλων ἐν ταῖς συναγωγαῖς, Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Ὡς πρόβατα ἐν ἄδῃ ἔθετο, θάνατος ποιμανεῖ αὐτοὺς. Τοὺς δὲ κτηνώδεις καὶ παρασυμβληθέντας τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, ὡς πρόβατα οὔτε σύνεσιν ἔχοντα, οὔτε τὴν πρὸς τὸ ἀμύνασθαι δύναμιν, ὁ διαρπάζων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐχθρὸς ὢν, ἤδη κατέβαλεν εἰς τὰ ἴδιον αὐτοῦ ὀχύρωμα, καὶ παρέ-

δώκε τῷ θανάτῳ ποιμαίνειν. Ἐποίμαινε γάρ ὁ ¹⁸⁶
 θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς κατὰ Μωϋσέα πολι- Α
 τείας, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, ὁ θεὸς τὴν
 ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ οὕτως ἑαυ-
 τῷ συναναστήσας καὶ ἐξαγαγὼν ἐκ τῆς φυλακῆς
 τοῦ ἄδου εἰς τὴν τῆς ἀναστάσεως πρωτάν, παρέ-
 δωκε τοῖς εὐθέσι, τουτέστι, τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἁγ-
 γέλοις, εἰς τὸ ποιμαίνειν αὐτούς. Καὶ κατακυριεύ-
 σουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωῒ. Ἐκάστῳ γάρ
 τῶν πιστῶν ἔστιν ἄγγελος παρεξευγμένος, ἄξιος
 τοῦ βλέπειν τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
 Οὗτοι οὖν οἱ εὐθεῖς κατακυριεύσουσιν αὐτῶν ἐκ
 τῆς πικροτάτης δουλείας ἐλευθερωθέντων, καὶ Β
 κατακυριεύσουσι τῶν γενομένων ἐν τῇ πρωτᾷ·
 τουτέστι, τῶν ὑπελθόντων τὴν ἀνατολὴν τοῦ
 φωτός. Θέασαι πάντα τὸν εἰρμὸν τῶν γραφικῶν
 ῥημάτων. Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρα-
 συνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις. Ὁ διὰ μὲν
 τὴν κατασκευὴν ἔχων τὸ τίμιον, διὰ δὲ τὴν ἐνοι-
 κοῦσαν ἐν αὐτῷ ἁμαρτίαν οὐκ αἰσθανόμενος ἑαυτοῦ,
 οὗτος παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν. Εἵτα διὰ τὸ
 ἀλλοτριῶσαι ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ λόγου, γενόμενον
 ἄλογον, ὡς πρόβατον ἀποίμαντον ὁ ἐχθρὸς διαρπά-
 σας ἐν τῷ ἄδῃ ἔθετο, καὶ παρέδωκε τῷ θανάτῳ
 ποιμαίνειν. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκείθεν ῥυσθεὶς, καὶ τοῦ C
 πονηροῦ ποιμένος ἀπαλλαγείς, λέγει τὸ, Κύριος
 ποιμαίνει με. Καὶ οὐκέτι θάνατος, ἀλλὰ ζωή·
 οὐκέτι πτώσις, ἀλλ' ἀνάστασις· οὐκέτι τὸ ψεῦδος,
 ἀλλ' ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιω-
 θήσεται ἐν τῷ ἄδῃ. Ἦτοι περὶ τοῦ θανάτου λέ-

γει, τοῦ μὴ δυνηθέντος μετὰ πάσης αὐτοῦ
 τῆς βοηθείας ἀντισχέσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ποι-
 μαινομένων, διὰ τὸν καταλύοντα τὸν τὸ κράτος
 ἔχοντα τοῦ θανάτου· ὧν πᾶσα ἡ βοήθεια παλαιὰ
 καὶ ἀσθενής. Καὶ τότε ἐξελεγχθήσεται ἡ βοήθεια
 τῶν ἀνθρώπων τῶν ἡπατημένων τῇ διανοίᾳ, τῷ
 D πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ δυναστείᾳ μέγα φρονούντων.
 Ἐν τῷ ἄδῃ παλαιωθήσεται, ἐλεγχομένης αὐτῶν
 τῆς ἀσθενείας. Ἡ μήποτε ἡ βοήθεια τῶν δικαίων
 τῶν λυτρωθέντων παρὰ Κυρίου παραταθήσεται ἐν
 τῷ ἄδῃ. Οὐπω γὰρ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας,
 τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου,
 ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν οἱ προειληφότες.
 Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς
 ἄδου, ὅταν λαμβάνῃ με. Σαφῶς προφητεύει τὴν τοῦ
 Κυρίου κάθοδον εἰς ἄδου, ὃς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ
 αὐτοῦ λυτρώσεται τοῦ προφήτου τὴν ψυχὴν, ὥς μὴ
 ἐναπομεῖναι ἐκεῖ.

E Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν
 πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Μὴ φοβοῦ,
 φησὶν, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος. Ἀναγκαῖον
 καὶ τοῦτο τὸ κήρυγμα τοῖς τὴν οἰκουμένην κα-
 τοικοῦσι, τοῖς τε γηγενέσι, καὶ τοῖς υἱοῖς τῶν
 τῶν ἀνθρώπων, πλουσίοις τε ὁμοῦ καὶ πένησι.
 Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος. Ὅταν ἰδῇς,
 φησὶν, ἄδικον μὲν πλουτοῦντα, δίκαιον δὲ πενό-
 μενον, μὴ φοβηθῇς κατὰ σεαυτόν· μὴ πτοηθῇς τῇ
 διανοίᾳ, ὥς ἄρα οὐδαμοῦ ἐστὶ πρόνοια Θεοῦ ἐπι-
 σκοποῦσα τὰ ἀνθρώπινα· ἢ ἐστὶ μὲν που τάχα ἡ
 θεία ἐπισκοπὴ, οὐ μὴν καὶ πρὸς τὸν περίγειον τό-

πον φθάνει, ὥστε καὶ τὰ ἡμέτερα ἐφορᾷν. Εἰ γὰρ 187
 πρόνοια ἦν, ἐκάστῃ μερίζουσα τὰ οἰκεῖα, ὥστε A
 πλουτεῖν μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς ἐπισταμένους τῷ
 πλούτῳ χρήσασθαι· πένεσθαι δὲ τοὺς πονηροὺς τοὺς
 ἔχοντας ὄργανον τῆς οἰκείας πονηρίας τὸν πλοῦ-
 τον. Ἐπεὶ οὖν πολλοὶ εἰσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς
 γηγενέσιν οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες, καὶ διὰ τὴν
 φαινομένην ἀνωμαλίαν τοῦ ἐπιμερισμοῦ τῶν βιω-
 τικῶν πραγμάτων, ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον
 ὑπολαμβάνοντες· τούτοις διαλέγεται ὁ λόγος, κα-
 ταστέλλων αὐτῶν τὴν ἀπαίδευτον κίνησιν· οὓς καὶ
 ἐν προοιμίῳ ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν διδαγμάτων
 ἐκάλει. Ἦπου καὶ πρὸς μόνον ἰδίως τὸ πρόσωπον B
 τοῦ πένητος ἀποτείνεται λέγων· Μὴ φοβοῦ, ὅταν
 πλουτήσῃ ἄνθρωπος. Οὗτοι γὰρ καὶ μάλιστα πα-
 ραμυθίας δέονται, πρὸς τὸ μὴ ὑποπτῆσαι τοὺς
 ὑπερέχοντας. Οὐδὲν γὰρ, φησὶν, ὄφελος τῷ πλου-
 σίῳ ἀποθνήσκοντι, μὴ δυναμένῳ λαβεῖν τὸν πλοῦ-
 τον σὺν ἑαυτῷ· ὅς γε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως
 ἐκέρδαινε μόνον, ὅσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ
 ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μακαρισθῆναι. Ἐν δὲ
 τῷ ἀποθνήσκειν, οὐ λήψεται, φησί, πᾶσαν ταύτην
 τὴν περιβολήν· μόλις ἔνδυμα λήψεται καλύπτον
 αὐτοῦ τὰ ἀσχήμονα· καὶ τοῦτο, ἐὰν δόξῃ τῶν οἰκε-
 τῶν τοῖς περιστέλλουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ, γῆς C
 ὀλίγης λαχεῖν· καὶ ταύτης δι' οἶκτον δεδομένης
 αὐτῷ παρὰ τῶν κηδευόντων, οἵτινες αὐτῷ παρέ-
 χονται ταῦτα, αἰδοῖ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης
 φύσεως, οὐκ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν
 ἀνθρωπότητα. Μὴ μικροψύχει οὖν περὶ τὰ παρόν-

τα, ἀλλὰ ἀνάμενε τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ ἀπέραντον. Ὅφει γὰρ τότε, ὅτι πρὸς καλοῦ γίνεται τῷ δικαίῳ ἢ πενία, καὶ ἡ ἀδοξία, καὶ ἡ στέρησις τῆς τρυφῆς. Καὶ μὴ ταραχθῆς νῦν ἐπὶ τοῖς νομιζομένοις ἀγαθοῖς, ὡς ἀδίκως μεριζομένοις. Ἀκούσῃ γὰρ πῶς τῷ μὲν πλουσίῳ λεχθήσεται·

D Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου· τῷ δὲ πένητι, ὅτι ἀπέχει τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Διόπερ ἀκολούθως ὁ μὲν παρακαλεῖται, ὁ δὲ ὀδυνᾶται. Ἐξομολογήσεται σοι, ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ. Περὶ τοῦ χοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀγαθὰ νομίζοντος εἶναι μόνον τὰ τοῦ βίου τούτου προτερήματα, πλοῦτον, καὶ ὑγιάν, καὶ δυναστείαν, περὶ τούτου φησὶν, ὅτι ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ, ὅταν ἀγαθύνῃται· ἐν δὲ τοῖς περιστατικοῖς πᾶσαν ἀφήσῃ δυσφημίαν. Καταλιπὼν γὰρ τὸν πένητα, πρὸς τὸν Θεὸν ἤδη ποιεῖται τὸν λόγον· ἐν κατηγορίᾳ τῇ τοῦ πλούτου

E παραλαμβάνων καὶ τὸ ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μόνη εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, σκυθρωποτέρων δὲ τινων περιστάντων, μηκέτι τὸν αὐτὸν διαμένειν. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ διαβόλου εἰς κατηγορίαν προσφερόμενον τῷ Ἰωβ, ὅτι οὐ δωρεὰν σέβεται Ἰωβ τὸν Κύριον, ἀλλὰ μισθὸν ἔχει τῆς εὐσεβείας, τὸν πλοῦτον· καὶ τὰ λοιπά. Διὸ καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς ἐγύμνωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ὧν εἶχεν, ἵνα διὰ πάντων διαφανῇ τὸ πρὸς Θεὸν εὐχάριστον τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰσελεύσῃ ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ. Οἶμαι

188 λέγειν περὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅτι τοσοῦτον ἐπιγινώ-

A σκει Θεὸν, ὅσον ἡ τῶν πατέρων αὐτοῦ συνήθεια

παραδέδωκε· τῇ δὲ οἰκείᾳ τοῦ φρονεῖν δυνάμει
 οὐδὲν πλεον προσκτᾶται, οὐδὲ προστίθουσιν ἑαυτῷ
 εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Τοσοῦτον οὖν,
 φησὶ, παραγίνη σὺ, ὁ Θεὸς, καὶ τοσαύτη ἐστὶν ἐν
 αὐτῷ ἡ περὶ σοῦ ἔννοια, ὅση ἐν τῇ γενεᾷ τῶν πα-
 τέρων αὐτοῦ ὑπῆρχεν. Καὶ ἐνταῦθα τὸ ἄργον πολὺ
 τῆς διανοίας καὶ ὅλον γήινον καὶ φιλόσαρκον τοῦ
 ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ κυλιομένου παρίστησιν, καὶ
 τοῦ ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν καταπεπνιγμένον
 τὸν νοῦν ἔχοντος. Διὰ τοῦτο ἕως αἰῶνος οὐκ ὀψεται **B**
 φῶς. Οἱ γὰρ τυφλοὶς διδασκάλοις τὴν ὁδηγίαν ἑαυ-
 τῶν ἐπιτρέψαντες, ἐστέρησαν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ φω-
 τὸς ἀπολαύσεως. Ἔχει δὲ καὶ τινα τοιοῦτον νοῦν
 τὸ, Εἰσελεύσῃ ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ. Τουτέ-
 στι, τρὺς ἐν πονηρῷ βίῳ καὶ δόγμασι πατρίοις
 μὲν, ἄλλοτρίως δὲ ἔχουσι πρὸς τὴν εὐσέβειαν,
 καταληφθέντας, οὐκ αὐτοὺς ἐκδικεῖς μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μοχθηρῶν διδαγμάτων ἐπι-
 ζητεῖς. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον· Εἰσελεύσῃ
 ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ. Οὐ γὰρ μόνον ὁ πονη-
 ρὰς ἔχων περὶ Θεοῦ ἔννοιας, ὑπαίτιος, ἀλλὰ καὶ ὁ
 τούτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν ταύτην καθηγησάμενος. **C**
 Τοιοῦτοι δὲ οἱ καὶ τὴν προγόνων κακίαν διαδεξά-
 μενοι, καὶ δυσέκνιπτον ἔχοντες, διὰ τὸ χρονίῳ ἔθει
 βεβαιωθῆναι. Ἔως αἰῶνος οὐκ ὀψεται φῶς. Πέμ-
 πονται γὰρ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐκεῖ ἔσται
 ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων· καὶ τοῦτο
 κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ὑπομένουσιν,
 ἐπειδὴ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ διὰ τοῦ τὰ φαῦλα πράσ-
 σειν ἐμίσουν τὸ φῶς. Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ

συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. Σχετλιαστική ἡ φωνή. Ἄνθρωπος, ὁ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἐλαττωθεὶς, περὶ οὗ καὶ ὁ Σολομών φησι· Μέγα ἄνθρωπος, D καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων· οὗτος διὰ τὸ μὴ αἰσθανθῆναι τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, ἀλλ' ὑποκύψαι τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

Εἰς τὸν ΝΘ'. ΨΑΛΜΟΝ.

Πρὸς τὸ πρόθυμον ἀφορῶντα τῆς ὑμετέρας ἀκοῆς, καὶ τὸ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἀσθενές, ὑπῆλθέ μέ τις εἰκὼν παιδίου νεανικωτέρου λοιπὸν, οὕτω μέν- E τοι ἀπογεγαλακτισμένου, διοχλοῦντος δὲ τὴν μητρώαν θηλὴν ὑπ' ἀβρώστιας κατεψυγμένην· ὃ καὶ αἰσθάνηται ἡ μήτηρ ξηρὰς ἔχουσα τὰς πηγὰς τοῦ γάλακτος, ἐλκομένη καὶ σπαρασσομένη παρ' αὐτοῦ τὸν μαζὸν ἐπιδίδωσιν· οὐχ ἵνα θρέψῃ τὸ νήπιον, ἀλλ' ἵνα παύσῃ κλαυθυριζόμενον. Καὶ τοίνυν εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα κατεξηραμμένα τῇ μακρᾷ ταύτῃ 189 καὶ ποικίλῃ τοῦ σώματος ἀβρώστια, ὅμως πρόκει- A ται ὑμῖν, οὐκ ἀπόλυσιν ἀξιόλογον, ἀλλὰ πληροφορίαν τινὰ παρεχόμενα, διότι τῆς ἀγάπης ὑμῶν τὸ ὑπερβάλλον ἀρκεῖται καὶ μόνη τῇ φωνῇ τὸν ἐφ' ἡμῖν πόθον καταπραῦναι. Προσειρήσθω τοίνυν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ διδασκέσθω λέγειν ὅπερ ἀρτίως ἐλέγομεν· Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου. Ὡστε τάχα οὐδὲ τὸ

προφασίζεσθαι ἀβρώστιαν ἡμῖν ἢ τοῦ ψαλμοῦ διά-
 νοια συγχωρεῖ, εἴπερ ἡ θλίψις βοηθείας πρόξενος,
 ἀλλ' οὐκ ἀσθενείας ἐστὶν ἀφορμή. Τοῖς οὖν ἀπω-
 σμένοις διὰ τὰς ἁμαρτίας, εἴτα διὰ φιλανθρωπίαν B
 Θεοῦ πάλιν προσδεχθεῖσιν εὐκαιρον λέγειν· Ὁ Θεός,
 ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης, καὶ
 ᾤκτεήσας ἡμᾶς. Μᾶλλον δέ, ἐπειδὴ εἰς ἀκολουθίαν
 ὁ λόγος τῆς τοῦ ψαλμοῦ διανοίας ἐνέπεσε, δεῦρο
 μετρίως ἀψώμεθα αὐτοῦ τῆς ἐξηγήσεως.

Ἡ ἱστορία τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ, αὐτολεξεῖ
 μὲν, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, οὐδέπω καὶ νῦν εὗρηται
 που κειμένη τῶν θεοπνεύστων ἱστοριῶν. Τὰ μέντοι
 ἰσοδυναμοῦντα αὐτῇ τοῖς φιλοπόνως ἐρευνῶσιν ἐν
 τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῶν Βασιλειῶν εὑρεθήσεται, ἐν ᾗ
 γέγραπται· Καὶ ἐπάταξε Δαβὶδ τὸν Ἀδραζάρ υἱὸν
 Ῥαᾶβ, βασιλέα Σωβᾶ, πορευομένου αὐτοῦ ἐπιστῆ- C
 σαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην.
 Καὶ προκατελάβετο Δαβὶδ τῶν αὐτοῦ χίλια ἄρμα-
 τα, καὶ ἐπτὰ χιλιάδας ἰππέων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας
 ἀνδρῶν πεζῶν. Καὶ παρέλυσεν Δαβὶδ πάντα τὰ ἄρ-
 ματα, καὶ ὑπελείπετο ἐξ αὐτῶν ἑκατὸν ἄρματα.
 Καὶ μετὰ βραχέα λέγει· Καὶ ἐβασίλευσε Δαβὶδ
 ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἦν Δαβὶδ ποιῶν κρίμα καὶ δικαιο-
 σύνην, καὶ Ἰωᾶβ υἱὸς Σαρουίας ἐπὶ τῆς στρατιᾶς.
 Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ἀπέστειλαν οἱ υἱοὶ Ἀμμὼν,
 καὶ ἐμισθώσαντο τὴν Συρίαν Ῥοῶβ, καὶ τὴν Συ-
 ρίαν Σωβᾶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν· καὶ εἶδεν
 Ἰωᾶβ, ὅτι ἐγενήθη πρὸς αὐτὸν ἀντιπρόσωπον D
 τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέλεξεν ἐκ πάντων τῶν υἱῶν
 Ἰσραὴλ, καὶ παρετάξαντο ἐξεναντίας Συρίας. Καὶ

εἶδον οἱ δοῦλοι Ἀδραζάρ, ὅτι ἔπταισαν ἀπέναντι Ἰσραὴλ, καὶ ἡτομόλησαν ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς. Ταύτῃ τῇ περικοπῇ τῆς ἱστορίας εὐρίσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ συμβαίνουσαν· πλὴν γε ὅτι ὁ χρόνος ἐστὶ τῆς στηλογραφίας ταύτης, καθ' ὃν λαμπρότατος ἑαυτοῦ καὶ περιφανέστατος ἦν ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἀνδραγαθήμασιν ὁ Δαβὶδ. Ὡστε ζητήσεως ἄξιον, πῶς ἀπὸ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων ἄρχεται, δέον περιχαρῇ εἶναι καὶ εὐθυμον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. Ἄλλαι γὰρ ἑορταζόντων φωναί, καὶ ἄλλαι σκυθρωπαζόντων. Ἐπινίκια δὲ, ἑορτῆς ὑπόθεσις πανδήμου, οὐ στρατιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ γεωργοῖς, καὶ ἐμπόροις, καὶ χειροτέχναις, καὶ πᾶσι τοῖς μετέχουσι τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. Ἰ Πῶς οὖν, Ὁ Θεὸς, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς; Καὶ μὴν προσελάβετο τοὺς νεنيκηκότας. Πῶς δὲ καθεῖλεν οὐς τοσοῦτον ἠϋξῆσε, προσθεὶς αὐτοῖς ὄπλα, καὶ ἄρματα, καὶ ἵππους, καὶ ὑπηκόους, καὶ χώραν ὑπόφορον, τὴν Ἀραβίαν πᾶσαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν;

190 Α Ἀξίον ἐπιστῆσαι, μή τινα ἀχαριστίαν ἔχει τὰ ῥήματα. Ὁ γὰρ ἀνελὼν μὲν πρότερον τὸν Ἀδραζάρ βασιλέα Σωβᾶ, λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἱππέων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζῶν, πάλιν δὲ τὸν Συρίας βασιλέα ἐπιβοηθοῦντα τῷ ἐπταικότῳ δουλωσάμενος, καὶ ὑπόφορον καταστήσας, καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδας αὐτοῦ καταφονεύσας, καὶ τρίτην νικὴν τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν νικήσας παραταξαμένους παρὰ τὴν θύραν τῆς πόλεως, διὰ Ἰωᾶβ τοῦ ἀρχιστρα-

τήγου, δε διελὼν δέχα τὴν δύναμιν, τοῖς μὲν ἀπὴν-
 τα κατὰ πρόσωπον, τοὺς δὲ κατὰ νότου περιελθὼν B
 ἐχειρώσατο· πῶς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀνδραγαθήμασι
 στυγνὰ οὕτως καὶ κατηφῇ φθέγγεται, λέγων· Ὁ
 Θεὸς, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης,
 καὶ ὥκτειρήσας ἡμᾶς; Ἄλλ' ὁ μὲν καιρὸς τῆς στη-
 λογραφίας οὗτος ἦν ὁ τῶν κατορθωμάτων, ἡ δὲ δύ-
 ναμις τῶν γεγραμμένων εἰς τὸ τέλος ἔχει τὴν ἀνα-
 φοράν· τέλος δὲ λέγει τὸ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων
 ἐκθέσσεσθαι μέλλον. Διὸ καὶ τοῖς ἀλλοιωθησομένοις
 γεγράφθαι φησὶ τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ ἀπαξαπλῶς
 περὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων νοῆσαι, ὡς C
 εἰς πάντας τῆς ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ διαβαινούσης ὠφε-
 λείας. Ἀλλοιούμενοι γὰρ καὶ ἀλλοιωθησόμενοι, οἱ
 μήτε τὴν τοῦ σώματος ἕξιν τὴν αὐτὴν διασώζοντες,
 μήτε ἐπὶ τῆς γνώμης αἰετῆς αὐτῆς βεβηκότες, ἀλ-
 λά τὸ μὲν σῶμα κατὰ τὰς τῶν ἡλικιῶν μεταβολὰς
 ἀλλοιούμενοι, τὴν δὲ διάνοιαν πρὸς τὰς ποικιλίας
 τῶν συμπτωμάτων μετατιθέμενοι. Ἄλλοι μὲν γάρ
 ἐσμεν παῖδες, καὶ ἄλλοι ἔφηβοι, καὶ ἀνδρωθέντες
 ἕτεροι, καὶ ἀπογηράσαντες πάλιν παντελῶς ἀλ-
 λοιούμεθα. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐν ταῖς παιδοτέrais
 ἐσμέν καταστάσει τῶν πραγμάτων· ἄλλοι δὲ ἐξ D
 ἄλλων γινόμεθα τραχυτέρᾳ συντυχίᾳ καιρῶν κε-
 χρημένοι· ἄλλοι νοσοῦντες, καὶ ἄλλοι εὐπαθοῦντες·
 ἄλλοι ἐν γάμοις, καὶ ἄλλοι ἐν πένθεσιν. Ἡ δὲ διὰ τὸ
 μὴ εἰρῆσθαι τοῖς ἀλλοιουμένοις, ἀλλὰ, Τοῖς ἀλ-
 λωιωθησομένοις, καὶ τὴν φωνὴν ἔνδειξιν ἔχειν προ-
 φητείας, τῷ εἰς τὸ μέλλον ἐκκεκλίσθαι τὸν χρό-
 νον, ἀκολουθότερον ἐννοεῖν τοὺς ἀλλοιωθησομένους

τοὺς μέλλοντας, τὴν πρὸς τὰ μάταια τῶν πατέ-
 ρων συνήθειαν ἀφέντας, τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον
 ἀκριβεῖα κανονίζειν τὴν πολιτείαν. Οὐ τοίνυν τοῖς
 Ε τότε Ἰουδαίοις ὁ ψαλμὸς γέγραπται, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς
 ἀλλοιωθησομένοις, τοῖς τὴν πολυθείαν εἰς εὐσέβειαν
 διαμείβουσι, τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνην εἰς τὴν
 τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἐπίγνῳσιν· τοῖς ἀντὶ ἡδονῆς
 παρανόμου σωφροσύνην ἔννομον αἵρουμένοις· ἀντὶ
 αὐλῶν, καὶ χορῶν, καὶ μέθης, ψαλμὸν, καὶ νη-
 στείαν, καὶ προσευχὴν μεταλαμβάνουσιν. Ἡμῖν
 οὖν γεγράφθαι τὸν ψαλμὸν εἰπὼν τις, οὐκ ἂν ἀμάρ-
 τοι τῆς ἀληθείας. Διὸ καὶ ἡμέτερά ἐστι τὰ θεῖα
 λόγια, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὡς θεόπεμπτα
 δῶρα, καθ' ἕκαστον σύλλογον ὑπαναγινώσκεται,
 οἷόν τις τροφὴ ψυχῶν χορηγουμένη διὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος. Ἀλλὰ καὶ εἰς στηλογραφίαν γέγραπται ὁ
 191 ψαλμὸς· τουτέστι, μὴ πάρεργος ἔστω αὐτοῦ ἡ
 Α ἀκρόασις· μηδὲ, ὥσπερ τὰ ἐν τῇ εὐφθάρτῳ ὕλῃ
 γραφόμενα ταχὺν λαμβάνει τὸν ἀφανισμόν, οὕτως
 ἐν τῇ σεαυτοῦ διανοίᾳ πρὸς ὀλίγον ἐγχαράξας τῇ
 μνήμῃ, εἴτα συγχωρήσης αὐτὰ συγχυθῆναι καὶ
 ἀφανισθῆναι· ἀλλ' ἔχε ἐνεστηλιτευμένα σοῦ τῇ ψυ-
 χῇ· τουτέστιν, ἀκίνητα καὶ πάγια εἰς πάντα τὸν
 χρόνον ἐνιδρυμένα τῇ μνήμῃ. Ἐὰν δὲ παρωθῇται
 ἡμᾶς ὁ Ἰουδαῖος ὡς ἀλλοτρίους τῶν γεγραμμένων,
 ἐκ τῶν γεγραμμένων αὐτὸν δυσωπήσωμεν· δηλοῦν-
 τες τὸ σύμμικτον τῆς κλήσεως· ὅπως τὰ διεστώτα
 συνάγει, τὰ μακρὰν συγκαλεῖ, ἕνα ποιεῖ τοὺς πολ-
 λούς διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ἐμός ἐστι,
 Β φησί, Γαλααδ· καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς. Καὶ τὸν

Ἐφραΐμ εἶπε, καὶ τὸν Ἰούδαν προσελάβετο· καὶ συνηρίθμησε τὸν Μωάβ. Καὶ τῆς Ἰδουμαίας ἐπιθήσεσθαι ἀπειλεῖ· καὶ πάντων ὁμοῦ τὴν ὑποταγὴν εὐαγγελίζεται· Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.

Ὁ Θεὸς οὖν ἀπώσω ἡμᾶς. Τοὺς μακρύνοντας ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπώσω. Τὰ συστήματα τῆς πονηρίας ἡμῶν καθεῖλες, [εὐεργετῶν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀσθενείας.] Ὁργίσθης, ὅτε ἤμεν φύσει τέκνα ὀργῆς, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁκτείρησας ἡμᾶς, ὅτε τὸν Μονογενῆ σου προέθου ἱλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ τὴν ἀπολύτρωσιν εὕρωμεν. Ἄ οὐκ ἂν ἐγνώρισάμεν εὐεργετούμενοι, εἰ μὴ Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως. Οἶνον λέγει τὸν λόγον τὸν τὴν πεπωρωμένην καρδίαν εἰς συναίσθησιν ἄγοντα. Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τούτου. Μωϋσῆς μὲν τὰς φλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν τῷ αἵματι τοῦ προβάτου κατεσημήνατο· σὺ δὲ ἔδωκας ἡμῖν σημείωσιν, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἁμώμου ἁμνοῦ τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Καὶ Ἰεζεκιὴλ ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν προσώπων δίδοσθαι λέγει τὸ σημεῖον. Πο-
 ρεύεσθε γὰρ, φησὶν, ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε· μὴ φείσησθε· μὴδὲ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ νήπιον καὶ παρθένον, καὶ γυναῖκα ἀποκτείνετε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἔστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε. Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἀγαλλιᾶσθαι, καὶ διαμεριῶ
 Σίκιμα. Σίκιμα τὸ ἐξαίρετον χωρίον, τῷ Ἰωσήφ

παρὰ τοῦ Ἰακώβ δεδομένον, τύπος τῆς διαθήκης τῆς μόνῃ δοκούσης τῷ Ἰσραὴλ δεδωρῆσθαι. Τὴν τοίνυν ἐξαίρετον διαθήκην καὶ κληρονομίαν τοῦ λαοῦ ταύτην εἰς μερισμὸν ἄξω, καὶ κοινὴν ποιήσω πρὸς τοὺς λοιπούς. Διαμερισθείσης οὖν τῆς διαθήκης εἰς
 Ε πάντας, καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς ὠφελίμου κοινοῦ πᾶσι τοῖς εὐεργετουμένοις παρὰ Θεοῦ γινομένου, τότε καὶ ἡ κοιλὰς τῶν σκηνῶν διαμετρηθήσεται· τουτέστιν, ἡ οἰκουμένη πᾶσα, οἶονεὶ κλήροις τισὶ, ταῖς καθ' ἕκαστον τόπον παροικίαις διαιρεθήσεται. Τότε καὶ τὰ διεστῶτα συνάψει Ὁ εἰρηνοποιῶν εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· Καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὰ ἀμφοτέρωτα ποιήσει ἓν.

192 Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς.

Α Ἐγγονος τοῦ Μανασσῆ ὁ Γαλαὰδ· ἵνα δείξῃ τὴν τῶν πατριαρχῶν ἀκολουθίαν παρὰ Θεοῦ καθήκουσαν, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα. Καὶ Ἐφραΐμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου· Ἰούδας βασιλεὺς μου. Τὰ ἀπορραγέντα μέρη συνάπτει διὰ τῆς ὁμονοίας. Ὁ Μωὰβ τῆς ἐλπίδος λέβης. Ἡ, Λέβης, φησὶ, λουτροῦ, ἄλλος τις τῶν ἐρμηνευσάντων· ἢ, Λέβης ἀμεριμνίας· τουτέστιν, ὁ ἀπόβλητος ἄνθρωπος, ὁ ἀπειλὴν ἔχων μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου. Οὐκ εἰσελεύσεται γὰρ Μωαβίτης καὶ Ἀμμανίτης ἕως τρίτης καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. Ὅμως ἐπειδὴ τὸ βάπτισμα Β ἄφесιν ἔχει ἁμαρτημάτων, καὶ ἀμεριμνίας πρόξενον γίνηται τοῖς καταχρέοις, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν ἐν-

δεικνύμενος, Μωάβ, φησί, λέβης ἐστὶ λουτροῦ, ἡ, Λέβης ἀμεριμνίας. Πάντες οὖν ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ ὑποκύψαντες· διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλεῖ τὸ ἑαυτοῦ ὑπόδημα. Ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος, ἡ σὰρξ ἡ θεοφόρος, δι' ἧς ἐπέβη τοῖς ἀνθρώποις. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι μακαρίζων τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Κυρίου ἀποδημίας ὁ προφήτης φησί· Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; Τάχα τὴν Ἐκκλησίαν λέγει· πόλιν μὲν, διὰ τὸ σύστημα εἶναι νομίμως οἰκούμενον· περιοχῆς δὲ, διὰ τὴν τῆς πίστεως περιβολήν. Ὅθεν εὐσημότατά τις τῶν ἐρμηνευσάντων ἐκδέδωκεν, Εἰς πόλιν περιπεφραγμένην. Τίς οὖν δώσει μοι τὸ μέγα τοῦτο θέαμα ἰδεῖν, Θεὸν ἀνθρώποις ἐπιδημοῦντα; Τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου, Ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶδον.

Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως. Μὴ ἀπὸ ἰσχύος ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν· μὴ ἀπὸ εὐπαθείας σαρκός· ἀπὸ μηδενὸς τῶν παρὰ ἀνθρώποις νεομισμένων περιφανῶν ἀξιόσωμεν τυχεῖν τῆς ἀντιλήψεως. Οὐκ ἐν περιβολῇ χρημάτων, οὐκ ἐν δυνάμει ὄγκῳ, οὐκ ἐν ὑψώματι δόξης τὸ κρατεῖν περιγίνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς καθ' ὑπερβολὴν θλίψεως χαρίζεται Κύριος τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν τὴν βοήθειαν. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Παῦλος, καυχήματα ἑαυτοῦ τὰς θλίψεις ποιοῦμενος. Διὰ τοῦτο ἡδύνατο λέγειν, Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Δὸς οὖν ἡμῖν, Κύριε, βοήθειαν ἐκ θλίψεως· ἐπειδὴ ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκι-

Ε μὴν, ἥ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἥ δὲ ἐλπίς οὐ κατα-
 σχύνει. Ὅρᾳς ποῦ ἀνάγει σε ἡ θλίψις; Εἰς τὴν
 ἀκαταίσχυντον ἐλπίδα. Νοσεῖς; Εὐθύμει, ὅτι Ὁν
 ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει. Πτωχεύεις; Εὐφραίνου,
 ὅτι Λαζάρου σε τὰ ἀγαθὰ διαδέξεται. Ἀτιμάζῃ διὰ
 τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; Μακάριος εἶ, ὅτι σου ἡ
 αἰσχὺνὴ εἰς ἀγγέλου δόξαν μεταβληθήσεται. Πεί-
 σωμεν ἑαυτοὺς, ἀδελφοί, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, μὴ
¹⁹³ πρὸς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας ἀποτρέχειν, μηδὲ ἐκεῖθεν
 Α ἑαυτοῖς τὰς βοήθειας θηρᾶσθαι, ἀλλ' ἐν δάκρυσιν
 καὶ στεναγμοῖς, καὶ φιλοπόνῳ προσευχῇ, καὶ ἀγρυ-
 πνίᾳ εὐτόνῳ τὰς δεήσεις ποιεῖσθαι. Οὗτος γὰρ λαμ-
 βάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, ὁ τῆς ἀνθρωπίνης βοη-
 θείας ὡς ματαίας καταφρονῶν, καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σώ-
 ζειν δυνάμενον ἡμᾶς ἐλπίδι στηριζόμενος, ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΞΑ΄. ΨΑΛΜΟΝ.

Β Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Δύο ψαλμοὺς ἔγνωμεν Ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ ἔχοντας
 τὴν ἐπιγραφὴν· τὸν τε τριακοστὸν ὄγδοον, καὶ τὸν
 ἐν χειρὶ. Καὶ λογιζόμεθα μὲν Δαβίδ εἶναι τὴν
 σύνταξιν τῆς πραγματείας· τῷ μέντοι Ἰδιθοῦμ δε-
 δόσθαι εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ, ἐπὶ διορθώσει τῶν ἐν
 τῇ ψυχῇ παθημάτων, καὶ εἰς μελωδίαν τὴν ἐπὶ
 τοῦ λαοῦ· δι' ἧς καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάζετο, καὶ οἱ

ἀκούοντες τῆς ἁρμονίας ἐπηνωρθοῦντο τὰ ἦθη. Ἦν C
 γὰρ καὶ ὁ Ἰδιθοῦμ ἱεροψάλτης, ὡς μαρτυρεῖ ἡμῖν
 ἡ ἱστορία τῶν Παραλειπομένων, λέγουσα· Καὶ
 μετ' αὐτῶν Αἰμάν καὶ Ἰδιθοῦμ, σάλπιγγές τε καὶ
 κύμβαλα τοῦ ἀναφωνεῖν, καὶ ὄργανα τῶν ᾠδῶν τοῦ
 Θεοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγα φησί· Καὶ ἔστησε Δαβὶδ
 βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔργα
 τοὺς υἱοὺς Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν, καὶ Ἰδιθοῦμ, τοὺς
 ἀποφθεγγομένους ἐν κινύραις, καὶ ἐν νάβλαις, καὶ
 ἐν τυμπάνοις. Περὶ ὑπομονῆς τοίνυν ἐκάτερος ψαλ-
 μὸς τὴν πλείστην ποιεῖται πραγματεῖαν, δι' ἧς
 καταστέλλεται μὲν τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, ὑπερ-
 ηφανίας δὲ πάσης ἐξορισθείσης, κατορθοῦται τα- D
 πείνωσις. Ἀμύχανον γὰρ, τὸν μὴ καταδεξάμενον
 τὸ πρὸς πάντας ὕποδεες καὶ ἔσχατον, δυνηθῆναι
 ποτε ἢ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιβό-
 μενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρα-
 σμῶν. Ὁ γὰρ τὴν ἄκραν ταπείνωσιν κατορθώσας,
 ἐν μὲν ταῖς λοιδορίαις πλείονα ἑαυτοῦ προκαταγνοὺς
 τὴν εὐτέλειαν, οὐ κινήθησεται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν
 ῥημάτων τῆς ἀτιμίας· ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένης,
 οἶδεν ἑαυτὸν πτωχὸν ὄντα, καὶ πάντων ἐνδεῆ, καὶ
 τῆς καθ' ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χορηγίας ἐπιδεδό-
 μενον· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ δυσγενῆς καὶ ἐξ ἀφανῶν,
 προειλημμένον ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὸ ἐκ πη- E
 λοῦ γεγενῆσθαι. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν φησιν, Εἶπα,
 φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου, καὶ διηγεῖται τοῦ ἁμαρ-
 τωλοῦ τὴν ἐπισύστασιν, καὶ τὴν οἰκείαν μακροθυ-
 μίαν. Ἐν τῷ συστῆναι γὰρ, φησί, τὸν ἁμαρτωλὸν
 ἐναντίον μου, ἐκωφύθη καὶ ἐταπεινώθη, καὶ ἐσί-

γησα ἐξ ἀγαθῶν. Εἶτα προῖὼν λέγει· Πλὴν τὰ σύμ-
παντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· εἶτα, Θε-
σαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συναῖξει αὐτά. Ἐν
δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ ἄρχεται διαπορητικῶς,
οἶονεὶ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ διαλεγόμενος, ὡς ἐξ ἀκολου-
θίας τῶν προειρημένων. Ἵνα γὰρ μὴ τῷ φρονή-
ματι τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῇ ὑποταγῆσαι, πρὸς ὁρ-
γὰς καὶ λύπας διερεθίζεται, ἵνα τί, φησί, δούλην

¹⁹⁴
A ποιουμαι πονηρῶν παθῶν τὴν ψυχὴν, παρὰ τοῦ
κτίσαντος αὐτὴν Θεοῦ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ σώματος
καὶ τῶν ἐν αὐτῷ παθημάτων πεπιστευμένην; Δεῖ
τοίνυν ἄρχειν μὲν τῶν παθῶν, δουλεύειν δὲ τῷ
Θεῷ. Ἀμήχανον γὰρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας
βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακίας
μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ Δεσπότῃ δὲ τῶν ὅλων ὑποτε-
τάχθαι. Διὰ τοῦτο ἀποτεινόμενος ὁ προφήτης τῷ
ἐπάγοντι τοὺς πειρασμοὺς, καὶ τὸν πολὺν ὄχλον
αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπεγείροντι, καὶ σπουδὴν ἔχον-
τι δουλαγωγῆσαι τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, καὶ
ὑποβρῖψαι αὐτὸ τῇ σαρκί, οἷον ἐλέγχων αὐτοῦ μα-
B ταίαν οὖσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίνοιαν, ταῦτά φησι·
τί με βιάζῃ δουλεύειν οἷς μὴ θέμις; Ἐχὼ Δεσπότην,
γνωρίζω τὸν ἀληθῶς βασιλέα.

Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ'
αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου. Τὴν αἰτίαν εἶπε τῆς
περὶ τὴν ὑποταγὴν σπουδῆς· ὅτι τὸ σωτήριον παρὰ
τοῦ Θεοῦ. Ἴδιον γὰρ δημιουργοῦ τὸ τῶν ἑαυτοῦ
ποιημάτων τῆς ἀσφαλείας φροντίζειν. Ἡ, Παρ'
αὐτοῦ τὸ σωτήριον· ἐπειδὴ προφητικῶς προορώ-
μενος τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι χάριν τῆς ἐνανθρω-

πήσεως τοῦ Κυρίου, ταῦτά φησιν· ὅτι δουλεύειν δεῖ τῷ Θεῷ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν, ὃς τηλικαύτην εὐεργεσίαν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων προκατεβάλετο, ὡς μηδὲ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων ἡμῶν παραδοῦναι. Σωτήριον γὰρ ἔθος ὀνομάζειν τῇ Γραφῇ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ· ὥς που καὶ Συμεὼν φησι· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου,

Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου. Ὑποταγησώμεθα οὖν τῷ Θεῷ, διότι παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον. Τί δέ ἐστι τὸ σωτήριον, ἐρμηνεύει. Οὐκ ἐνέργειά τις ψιλὴ, χάριν τινὰ ἡμῖν παρεχομένη εἰς ἀπαλλαγὴν ἀσθενείας, καὶ σώματος εὐεξίαν. Ἀλλὰ τί ἐστι τὸ σωτήριον; Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ^a ἐπὶ πλεῖον. Θεὸς ἡμῶν ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Υἱός. Ὁ αὐτὸς καὶ Σωτὴρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὁ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ὑπερείδων, ὁ τὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐγγινόμενον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν σάλον ἐπανορθούμενος. Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον. Ἀνθρωπίνως ὁμολογεῖ τὸν σάλον. Ἐπὶ πλεῖον. Ἀμύχανον γὰρ ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ μὴ γενέσθαι τινὰ σάλον ἀπὸ τῶν πειρασμῶν. Ἔως μὲν οὖν μικρὰ ἁμαρτάνομεν καὶ ὀλίγα, ὥσπερ τὰ φυτὰ ὑπὸ πραιείας αὐρας περιδονούμενοι, ἡρέμα πως σαλεύομεθα· ἐπειδὴν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἢ τὰ κακὰ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἁμαρτημάτων αὐξήσεως καὶ ὁ σάλος ἐπιτείνεσθαι πέφυκε. Καὶ οἱ ^b μὲν ἐπὶ πλεῖον σαλεύονται· οἱ δὲ μέχρι τοῦ καὶ αὐτόρριζοι ἀνατραπέντες καταβληθῆναι, ὅταν λαίλαπος πάσης βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πονη-

ρίας τὰς οἶονει ρίζας τῆς ψυχῆς, αἷς ἐπεστήρικτο
τῇ πίστει τῇ κατὰ Θεὸν, ἀποβρῆξῃ. Ἐγὼ τοίνυν,
φησὶν, ἐσαλεύθην μὲν ὡς ἄνθρωπος· ἐπὶ πλεῖον δὲ
οὐ μὴ· σαλευθῶ, διὰ τὸ ἀντιστηρίζεσθαι τῇ δεξιᾷ
χειρὶ τοῦ Σωτῆρος.

Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; φονεύετε
195 πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῶ
A ὡσμένῳ; Πάλιν τοῖς πονηροῖς ὑπηρέταις τοῦ δια-
βόλου μάχεται, τὴν ἀμετρίαν αἰτιώμενος ὁ λόγος
τῆς παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης ἐπιβουλῆς. Ὅτι αἱ μὲν
ἄνθρωποι εἰσι ζῶον ἀσθενές· ὑμεῖς δὲ ἐπιτίθεσθε,
οὐκ ἀρχούμενοι τῇ πρώτῃ προσβολῇ· ἀλλὰ καὶ δευ-
τέραν καὶ τρίτην ἐπάγετε, ἕως ἂν οὕτω τὴν ψυχὴν
τοῦ παραπεσόντος ὑμῖν καταστρέψῃτε, ὥστε γε-
νέσθαι παραπλησίαν τοίχῳ κλιθέντι καὶ φραγμῶ
ἀνατραπέντι. Τοῖχος δὲ, ἕως μὲν ὅτε τὴν ὀρθὴν
διαφυλάσσει στάσιν, πάγιος μένει· ἐπειδὴν δὲ κλι-
θῇ, ἀνάγκη πᾶσα αὐτὸν διαλυθέντα πεσεῖν. Τὰ μὲν
B γὰρ ἡνωμένα βάρη μετὰ τὴν κλίσιν ὀρθοῦνται, τὰ
δὲ ἐκ πλειόνων συγκείμενα, ἐπειδὴν ἐφ' ἓν τὴν ῥο-
πὴν πάθῃ, οὐκέτι δέχεται τὴν ἐπανόρθωσιν. Ἐν-
δείκνυται τοίνυν ὁ λόγος, ὅτι ἡ φύσις ἡ τοῦ ἀν-
θρώπου σύνθετος οὕσα, ἐκλίθη μὲν ὑπὸ τῆς ἁμαρ-
τίας, λυθῆναι δὲ πάντως αὐτὴν χρή· ὥστε ὑπὸ τοῦ
ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομήσαντος αὐτὴν τεχνίτου πάλιν
ἀνασκευασθεῖσαν, τὸ ἀσφαλές καὶ ἀκατάλυτον καὶ
πρὸς δευτέραν πτώσιν ἀνεπιβούλευτον ἀπολαβεῖν.
Θεοῦ γεώργιον, φησὶ, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε. Τὴν
οἰκοδομὴν ταύτην κατέσεισεν ὁ ἐχθρός· τὰ γενόμενα
C ἐν αὐτῇ ῥήγματα ἀνεσκεύασεν ὁ δημιουργός. Οὕ-

τως ἀναγκαία μὲν ἢ πτώσις διὰ τὴν ἁμαρτίαν, με-
 γάλῃ δὲ ἢ ἀνάστασις διὰ τὴν ἀθανασίαν. Πλὴν τὴν
 τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπίσασθαι· ἔδραμον ἐν
 δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ
 αὐτῶν κατηρῶντο. Τιμὴ ἀνθρώπου τὸ αἷμα τοῦ
 Χριστοῦ· Τιμῆς γὰρ, φησὶν, ἡγοράσθητε· μὴ γί-
 νεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. Ταύτην οὖν τὴν τιμὴν
 ἐβουλεύσαντο ἄχρηστον ἡμῖν καταστήσαι, τοὺς
 ἀπαξ ἐλευθερωθέντας πάλιν εἰς δουλείαν ἐνάγοντες,
 οἱ στρατιῶται τοῦ πονηροῦ. Ἐδραμον ἐν δίψει. Τὸ
 σύντονον λέγει τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς, ὅτι
 τρέχουσι καθ' ἡμῶν, διψῶντες ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν. D
 Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν
 κατηρῶντο. Πολλοὶ εἰσι τὰς πονηρὰς πράξεις
 ἀποδεχόμενοι, καὶ χαρίεντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέ-
 γοντες, τὸν δὲ αἰσχρολόγον, πολιτικόν· τὸν πικρὸν
 καὶ ὀργίλον, ἀκαταφρόνητον ὀνομάζουσι· τὸν φειδω-
 λὸν καὶ ἀκοινώνητον, ὡς οἰκονομικὸν ἐπαινοῦσι· τὸν
 ἄσωτον, ὡς ἐλευθέριον· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ,
 ἀπολαυστικὸν τινα καὶ ἀνειμένον· καὶ ἀπαξᾶπλῶς
 πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακειμένης ἀρετῆς ὑποκο-
 ρίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσι, τῇ
 δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ῥημάτων E
 εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγουσιν αὐτῶν τῇ ζωῇ,
 ὑποδίκους αὐτοὺς τῇ αἰωνίᾳ κατακρίσει δι' ὧν
 ἀποδέχονται καθιστῶντες. Πάλιν τῇ ψυχῇ διαλέ-
 γεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπι-
 τείνων. Πλὴν τῷ Θεῷ, φησὶν, ὑποτάγηθι, ἡ ψυ-
 χή μου, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου. Ἐνδεῖ- 196
 κνυται τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ ἀπο- A

στόλου λέγει· ὅτι οὐκ ἔάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν. Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἡ ὑπομονή μου.

Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἡ δόξα μου· ὁ Θεὸς τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ. Μακάριος ὁ μηδενὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπαγαλλόμενος, ἀλλὰ Θεὸν ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δόξαν· ὁ καύχημα ἔχων ἑαυτοῦ τὸν Χριστόν· ὁ δυνάμενος λέγειν κατὰ τὸν ἀπόστολον, Ἔμοι δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Νῦν δὲ πολλοὶ μὲν ἐνδοξάζονται σώματι, οἱ περὶ τοὺς γυμνικοὺς ἐσχολακότες ἀγῶνας· ἢ ὅπως οἱ ἐπὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας σφριγῶντες· πολλοὶ δὲ τῇ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδρίᾳ, οἱ καὶ τὸ φονεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἀρετὴν τιθέμενοι. Ἡ γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις ἀριστεία, καὶ τὰ τρόπαια ὑπὸ στρατηγοῦ καὶ πόλεων ἐγειρόμενα, κατὰ τὴν τοῦ φονεύειν περιουσίαν γίνεται. Ἄλλοι δοξάζονται, τείχη πόλεσι περιβάλλοντες· καὶ ἄλλοι ἐν ὑδραγωγῶν κατασκευαῖς, καὶ γυμνασίων μεγάλων οἰκοδομήμασιν. Ὁ δεῖνα δὲ τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων, καὶ ταῖς ματαίαις τῶν δῆμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος, φυσᾶται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ μέγα φρονεῖ, τὴν δόξαν ἔχων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτοῦ· ὅς γε καὶ ἐγγράφον ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν ἐπὶ τῶν πινάκων δείκνυσιν. Ἄλλος ἐπὶ πλούτῳ δοξάζεται· καὶ ἄλλος, ὅτι ῥήτωρ ἐστὶν δεινός τις καὶ ἄμαχος· ἢ τῆς κατὰ τὸν κόσμον σοφίας ἑμπειρος. Ὡν πάντων ἔλσειν τὴν δόξαν προσῆκε· μακαρίζει δὲ, τοὺς τὸν Θεὸν ἑαυτῶν δόξαν ποιουμέ-

νους. Εἰ γὰρ ὁ δεῖνα μέγα φρονεῖ ὅτι δοῦλός ἐστι
 βασιλέως, τιμώμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα · πόσον
 σοι προσῆκεν ἐπὶ σαυτῷ μεγαλύνεσθαι, ὅτι δοῦλος D
 εἷ τοῦ μεγάλου βασιλέως, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ
 εἰς τὴν ἄκραν οἰκείωσιν, λαβὼν τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγ-
 γελίας, ὥστε σφραγισθεὶς ἐν αὐτῷ υἱὸς ἀποδειχθῆναι
 Θεοῦ; Ἐν ἑαυτῷ δὲ γνοὺς τὸ ὄφελος τῆς γνησίας
 ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος, ἐπὶ τὸν ἴσον ἑαυτοῦ ζῆλον παρα-
 καλεῖ τὸν λαὸν, λέγων · Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν, πᾶσα
 συναγωγὴ λαῶν, ἐκχέετε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰ καρ-
 δίας ὑμῶν. Ἀμῆχανόν ἐστι χωρητικούς ἡμᾶς γενέ-
 σθαι τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας πάθη προ-
 κατασχόντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἶδον
 ἱατροὺς ἐγὼ μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρ- E
 μακα, πρὶν ἐμέτοις ἀποκενῶσαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην,
 ἣν ἐκ πονηρᾶς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέ-
 θεντο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατεκλημμένον ὑπό-
 τινος δυσώδους ὕγρου, μὴ ἐκπλυθὲν, οὐ μὴ δέξεται
 τοῦ μύρου τὴν ἐπιβρόχην. Δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ
 προϋπάρχοντα, ἵνα δυνηθῇ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγό-
 μενα. Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Εἶδε
 μὴ πάντας ἀκολουθοῦντας αὐτοῦ τῷ παραγγέλματι,
 μηδὲ καταδεχομένους ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλ'
 ἔχοντας τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὰ μάταια τοῦ βίου. Διὰ
 τοῦτό φησι, Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων,
 ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τί μάταιοι;
 Ἐπειδὴ ψευδεῖς. Ποῦ μάλιστα αὐτῶν τὸ ψεῦδος
 ἐλέγχεται; Ἐν ζυγοῖς, φησί, τοῦ ἀδικῆσαι. Ποίοις
 φησί ζυγοῖς; Μὴ γὰρ πάντες ἄνθρωποι ζυγοστατοῦ- 197
 σι; μὴ πάντες ἐριοπῶλαι, ἢ κρεωπῶλαι, ἢ χρυσὸν A

ἢ ἄργυρον διατίθενται, ἢ ὅλως περὶ ταύτας τὰς ὕλας τὴν σπουδὴν ἔχουσιν, ἅς ζυγοῖς καὶ σταθμοῖς πεφύκασιν οἱ ἔμποροι διαμείβειν; Ἀλλὰ πολὺ μὲν τῶν βαναύσων γένος, ζυγῶν οὐδὲν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν προσδεόμενον· πολλοὶ δὲ οἱ ναυτιλλόμενοι· πολλοὶ δὲ οἱ περὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὸ ἄρχεῖν στρεφόμενοι, παρ' οἷς μὲν τὸ ψευδὸς ἐστίν, ὃ δὲ διὰ τῶν ζυγῶν δόλος οὐκ ἐπιτηδεύεται. Τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγει; Ὅτι ἐκάστου ἡμῶν ἐν τῷ κρυπτῷ ζυγὸς τις ἐστὶ

B παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἐγκατασκευασθεὶς, ἐφ' οὗ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων δυνατόν ἐστι διακρίνεσθαι. Ἔθηκεν πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν· δύο φύσεις ἀντικειμένας ἀλλήλαις· ἀντιστάθμησον αὐτάς, ἐπὶ τοῦ οἰκείου σεαυτοῦ κριτηρίου· ζυγοστάτησον ἀκριβῶς, τί σοι λυσιτελέστερον, τὴν πρόσκαιρον ἐλέσθαι ἡδονὴν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάνατον, ἢ τὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοπάθειαν, ταύτῃ προξένῳ χρήσασθαι τῆς αἰωνίου τρυφῆς. Ψευδεῖς οὖν οἱ ἄνθρωποι, διεφθαρμένα ἔχοντες τῆς ψυχῆς τὰ κριτήρια, οὓς καὶ ταλανίζει ὃ

C προφήτης λέγων· Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν. Ἐμοί, φησί, τὰ παρόντα· τίς δὲ οἶδε τὰ μέλλοντα; Κακῶς ζυγοστατεῖς, πονηρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνθαιρούμενος· τὰ μάταια τῶν ἀληθινῶν προτιμῶν· τὰ πρόσκαιρα τῶν αἰωνίων πράξεων· τὴν παρερχομένην ἡδονὴν ἀντὶ τῆς ἀπαύστου εὐφροσύνης καὶ διηνεκοῦς ἐκλεγόμενος. Ψευδεῖς οὖν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆ-

σαι. Ἀδικοῦσι δὲ προηγουμένως μὲν ἑαυτοὺς, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησιάζοντας, οἱ καὶ ἑαυτοῖς πονηροὶ σύμβουλοι ἐπὶ τῶν πράξεων γινόμενοι, καὶ ἑτέροις μοχθηρὸν ὄντες ὑπόδειγμα. Οὐκ ἔστι σοι εἰπεῖν ἐν Δ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, οὐκ ἤδειν τὸ ἀγαθόν. Προφέρεται σοι τὰ ἰδιά σου ζυγὰ ἱκανὴν παρεχόμενα διάκρισιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος βάρη ταῖς ἐπὶ τῆς τρυτάνης ῥοπαῖς δοκιμάζομεν, τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκλεκτὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς διακρίνομεν· ὃ καὶ ζυγὸν ὠνόμασεν, διὰ τὸ ἴσην δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ῥοπὴν ἐφ' ἑκάτερα.

Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε. Ἄνω εἶπεν· Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν. Εἶδε τὸ ὀκνηρὸν τῆς ὑπακοῆς, καὶ ἀπεφάνητο, ὅτι Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· Ε Πάλιν ἀπαγορεύει μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἀδικίαν. Ὁ τὸν ἐξ ἀδικίας ἡθροισμένον πλοῦτον ἱκανὴν ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἰσχύειν καὶ κρατεῖν ἀφορμὴν εἶναι κρίνων, ὁμοίος ἐστὶν ἀρρώστῳ ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς νόσου τὴν εὐεξίαν τιθεμένῳ. Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν. Αὕτη σοι ἐμποδίζει πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν. Καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε. Μὴ εἶναι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμητὰς παραινεῖ. Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ. Ἐὰν ἴδῃς τινὰ τῶν ὑπερπλουτούντων, μὴ μακαρίσῃς αὐτοῦ τὴν ζωὴν. Ἐάν σοι πολλαχόθεν καὶ ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιβρέῃ τὰ χρήματα, 198 μὴ προσδέξῃ αὐτῶν τὴν περιουσίαν. Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, Α θαύμασον τὴν φωνήν. Πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πλούτου· χειμάρρου ὀξύτερον τοὺς ἔχοντας παρατρέχει, ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Ὡς περ

- ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος ἐγγίζει μὲν τοῖς παρεστῶσι τῇ ὄχθῃ, ὁμοῦ δὲ ἤψατο καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησεν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλούτου εὐκολία ὀξυτάτην ἔχει καὶ ὀλισθηρὰν τὴν παρουσίαν, ἀλλοὺς ἐξ ἄλλων παραμείβεσθαι πεφυκυῖα. Σήμερον τοῦδε ὁ ἀγρὸς, καὶ αὖριον ἐτέρου, καὶ μετ'
- B** ὀλίγον ἄλλου. Ἀπόβλεψον πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἤδη, ἀφ' οὗ γεγόνασιν, ὀνόματα μετελήφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἄλλου τῶν κεκτημένων ὀνομαζόμεναι. Καὶ χρυσὸς αἰεὶ τὰς τοῦ ἔχοντος χεῖρας διαβρέων, ἐφ' ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον δύνασαι ὕδωρ τῇ χειρὶ περιλαβὼν κατασχεῖν, ἢ πλοῦτον σεαυτῷ διαρκῶς συντηρῆσαι. Καλῶς οὖν εἴρηται τὸ, Πλοῦτος ἐὰν βέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ. Μὴ τῇ ψυχῇ σου προσπάθῃς, ἀλλὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ χρήσιμον καταδέχου, μὴ
- C** ὥς ἐν τι τῶν ἀγαθῶν ὑπεραγαπῶν καὶ θαυμάζων, ἀλλ' ὥς ὀργανικὴν αὐτοῦ τὴν ὑπηρεσίαν αἰρούμενος. Εἴτα ἐπάγει πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἀπόφασιν, οὐκέτι ἰδίων ῥημάτων, ἀλλ' ἣν παρ' αὐτοῦ ἤκουσε τοῦ Θεοῦ. Ἄπαξ γάρ, φησὶν, ἐλάλησεν ὁ Θεὸς, δύο ταῦτα ἤκουσα. Καὶ μηδένα ταρασσέτω ὥς παράδοξον τὸ εἰρημένον, πῶς ὁ μὲν Θεὸς ἅπαξ ἐλάλησεν, ὁ δὲ προφήτης δύο ἤκουσε. Δυνατὸν γάρ ἅπαξ μὲν τινα λαλῆσαι, ἐν δὲ τῷ ἅπαξ πολλὰ εἶναι τὰ λαληθέντα. Ἄνθρωπος γάρ τις, συντυχὼν τινι ἅπαξ, περὶ πολλῶν διελέχθη· καὶ δύναται ὁ ἀκούσας αὐτοῦ
- D** τῶν ῥημάτων εἰπεῖν, ὅτι ἅπαξ μὲν μοι ἐφθέγγατο, περὶ πολλῶν δὲ ἐλάλησε. Τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον νῦν· ἡ μὲν Θεοῦ ἐπιφάνεια ἅπαξ μοι γέγονε, δύο δὲ

πράγματά ἐστιν ἃ ἐλάλησεν. Οὐκ εἶπεν, ἐν ἐλάλη-
 σεν ὁ Θεὸς, δύο δὲ ταῦτα ἤκουσα· οὕτω γὰρ ἂν
 ἴδοξέ τινα ἔχειν ὁ λόγος πρὸς ἑαυτὸν ἐναντίωσιν.
 Τίνα οὖν ἦν τὰ δύο ἃ ἤκουσεν; Ὅτι τὸ κράτος
 τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος. Ὅτι ду-
 νατός, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐν τῇ κρίσει, καὶ ὁ
 αὐτὸς ἐλεήμων. Μήτε οὖν ἐλπίζετε ἐπ' ἀδι-
 κίαν· μήτε πλούτῳ προστίθεσθε· μήτε αἰρεῖσθε
 ματαιότητα· μήτε τὸ τῆς ψυχῆς κριτήριον διεφθαρ-
 μένον περιφέρετε. ^ε Εἰδότες ὅτι κραταιὸς ἡμῶν ὁ
 Δεσπότης, φοβήθητε αὐτοῦ τὸ ἰσχυρὸν, καὶ μὴ ἀπο-
 γῶτε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας. Πρὸς μὲν οὖν τὸ
 μὴ ἀδικεῖν, ἀγαθὸς ὁ φόβος· πρὸς δὲ τὸν ἅπαξ εἰς
 ἁμαρτίαν ὀλισθήσαντα μὴ ἑαυτὸν προέσθαι διὰ τῆς
 ἀνελπιστίας, ἀγαθὴ ἡ ἐλπίς τοῦ ἐλέους. Τὸ γὰρ
 κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος. Ὅτι
 σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ^ε Ὡ γὰρ
 μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Ἐθλιψας
 τὸν ἀδελφόν; Ἐκδέχου τὸ ἴσον. Ἡρπασας τὰ τῶν
 ὑποδεεστέρων· κατεκονδύλισας πένητας· κατήσχυ-
 νας ἐν λοιδορίαις· ἐσυκοφάντησας· κατέψεύσω· ἄλ-
 λοτρίοις ἐπεβούλευσας γάμοις· ἐπιώρκησας· ὄρια
 πατέρων μετέθηκας· κτήμασιν ὀρφανῶν ἐπῆλθες·
 χήρας ἐξέθλιψας· τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῶν ἐν ¹⁹⁹
 ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχου τούτων ^Α
 τὴν ἀντιμέτρησιν. Οἷα γὰρ σπεῖρει ἕκαστος, τοιαῦτα
 καὶ θερίσει. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πέ-
 πρακταί σοι, κἀκείνων ἐκδέχου πολλαπλασίους τὰς
 ἀντιδόσεις. Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ
 ἔργα αὐτοῦ. Ταύτης μεμνημένος παρὰ πάντα σου

τὸν βίον τῆς ἀποφάσεως, δυνήσῃ τὰ πολλὰ τῶν ἁμαρτημάτων διαφυγεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B

ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΙΔ'. ΨΑΛΜΟΝ.

Πάλαι προκαταλαβόντες τὸν ἱερὸν τοῦτον τῶν μαρτύρων σηκὸν, ἐκ μέσης νυκτὸς τὸν Θεὸν τῶν μαρτύρων διὰ τῶν ὕμνων ἐξιλεούμενοι, διεκαρτερήσατε μέχρι τῆς μεσημβρίας ταύτης, τὴν ἡμετέραν ἀφίξιν ἀναμένοντες. Ὑμῖν μὲν οὖν καὶ ὕπνου καὶ ἀναπαύσεως τὴν εἰς τοὺς μάρτυρας τιμὴν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν προτιμῶσιν, ἕτοιμος δὲ μισθός. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι, τῆς διατριβῆς ἔνεχεν καὶ τῆς

C ἐπὶ πλείστον ἀπολείψεως ὑμῶν, ἐροῦμεν τὴν αἰτίαν, ὅτι ἄλλην ὁμότιμον ταύτῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν οἰκονομοῦντες, οὐκ ὀλίγῳ πρὸς ὑμᾶς διειργομένην τῷ διαστήματι, τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἡμέρας καταναλώσαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἔδωκεν ὁ Κύριος καὶ καίτοι πληρῶσαι τὴν λειτουργίαν, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀπόδοτε μεθ' ἡμῶν τὴν εὐχαριστίαν τῷ εὐεργέτῃ, τῷ τὴν ὀρωμένην ταύτην τοῦ σώματος ἡμῶν ἀσθένειαν τῇ ἀοράτῳ αὐτοῦ δυνάμει χειραγωγοῦντι. Ὡς ἂν δὲ μὴ ἐπὶ

D πλείον παρακατέχοντες ὑμᾶς ἀνιῶμεν, βραχεία ἐξ οὗ κατελάβομεν ἄδομένου ὑμῖν ψαλμοῦ διαλεχθέντες,

καὶ τῷ λόγῳ τῆς παρακλήσεως κατὰ τὴν προσοῦ-
 σαν ἡμῖν δύναμιν τὰς ψυχὰς ὑμῶν θρέψαντες, ἐπὶ
 τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἕκαστον διαφήσομεν.
 Τί τοίνυν ἦν τὸ ἀδόκμενον; Ἠγάπησα, φησὶν, ὅτι
 εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.
 Οὐ παντός ἐστιν εἰπεῖν τὸ, Ἠγάπησα, ἀλλὰ τοῦ
 ° τελειουμένου ἤδη καὶ ὑπερβαίνοντος τὸν τῆς δου-
 λείας φόβον, καὶ ἐν τῷ πνεύματι γενομένου τῆς υἱο-
 θεσίας. Οὐ πρόσκειται μὲν οὖν τῷ, Ἠγάπησα, τὸ,
 τινά· προσυπακούεται δὲ παρ' ἡμῶν, ὅτι τὸν Θεὸν
 τῶν ὄλων. Τὸ γὰρ κυρίως ἀγαπητὸν, ὁ Θεός· ἐπει- E
 δήπερ ἀγαπητὸν ὀρίζονται εἶναι, οὗ πάντα ἐφίεται.
 Ἡ ἀγαθὸν δὲ ὁ Θεός, καὶ πρῶτον καὶ τελειότατον
 τῶν ἀγαθῶν. Αὐτόν τε οὖν ἠγάπησα τὸν Θεόν, τῶν
 ὀρεκτῶν ὄντα τὸ ἔσχατον, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ πα-
 θήματα μετὰ χαρᾶς ὑπεδεξάμην. Τίνα δέ ἐστι ταῦ-
 τα, μικρὸν ὕστερον διεξέρχεται, τὰς ὠδῖνας τοῦ
 θανάτου, τοὺς κινδύνους τοῦ ἔδου, τὴν θλίψιν, τὴν
 ὀδύνην, ἅπερ πάντα αὐτῷ ἀγαπητὰ διὰ τὴν πρὸς
 Θεὸν ἀγάπην, καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην
 τοῖς τὰ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πάθῃ καταδεχομέ-
 νοις, ἐφαίνετο. Οὐ γὰρ παρὰ προαίρεσιν, οὐδὲ βι-
 αίως καὶ κατηναγκασμένως ὑπέμεινα, φησὶ, τοὺς 200
 ἀγῶνας, ἀλλὰ στοργῇ τινι καὶ διαθέσει ὑπεδε- A
 ξάμην τὰ ἐπίπονα· ὥστε ἔχειν με λέγειν, Ὅτι ἐνε-
 κά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. Καὶ ἔοικε
 ταῦτα ἰσοδυναμεῖν τοῖς τοῦ ἀποστόλου, καὶ ἀπὸ τῆς
 αὐτῆς αὐτῷ διαθέσεως λέγεσθαι τὸ, Τίς ἡμᾶς χω-
 ρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ στε-
 νοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίν-

δυνος; ἢ μάχαιρα; Ἐγάπησα οὖν ταῦτα πάντα, εἰδὼς, ὅτι ὑπὸ θεατῇ καὶ ἀθλοθέτῃ τῷ Δεσπότῃ τῶν ὄλων, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διαφέρω κινδύνους. Ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου. Οὕτω γὰρ καὶ ἕκαστος ἡμῶν δύναται
 B τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐπίπονον διανύειν, ὅταν οἶονεὶ θεατῇ τῷ Θεῷ τῶν ὄλων ἐπιδεικνύμενος ἢ τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν.

Ὅτι ἐκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί. Ἐκλινεν, εἶπεν, οὐχ ἵνα σωματικὴν τινα ἔννοιαν λάβῃς περὶ Θεοῦ ὧτα ἔχοντος, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ ἡρεμαῖον τῆς φωνῆς ἐπικλίνοντος, ὅπερ ἡμεῖς ποιοῦμεν πρὸς τοὺς μικρὸν φθεγγομένους προσεγγίζοντες ἡμῶν τὴν ἀκοήν, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τῇ αἰσθήσει παραδειξώμεθα τὸ λαλούμενον, ἀλλ' Ἐκλινεν, εἶπεν, ἵνα
 C τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς ἐπιδείξηται. Ὅτι χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβη διὰ φιλανθρωπίαν· οἶονεὶ, ἀρρώστου τινὸς ἐκ πολλῆς ἀσθενείας οὐδὲ φθέγγεσθαι τρανῶς δυναμένου, φιλάνθρωπος ἱατρὸς προσαγαγὼν ἑαυτοῦ τὴν ἀκοήν ἐκ τοῦ σύνεγγυς μανθάνει τὰ ἀναγκαῖα τῷ κάμνοντι. Ἐκκλινεν οὖν τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί. Ἡ γὰρ θεία ἀκοὴ οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἴσθησιν· οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις ὅτι Μωϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, ἀλλὰ τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἤκουετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Τί βοᾷς πρὸς με;
 D Οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ αἵματος ἀκοῦσαι δικαίου, ὃ γλῶσσαν οὐ πρόσεστιν, οὐδὲ φωνὴ τὸν ἀέρα περῶσα. Ἐργῶν δὲ δικαίων παρουσία μεγαλοφωνία ἐστὶ πα-

ρὰ Θεῷ. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι.
 Ἡμεῖς μὲν ἐν μιᾷ προσευζάμενοι ἡμέρα, ἡ ἐν μιᾷ
 ὥρᾳ βραχύ τι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἐπιστυγνά-
 σαντες, ἀμεριμνῶμεν ὡς ἤδη τι ποιήσαντες ἐφά-
 μιλλον τῇ κακίᾳ ἡμῶν. Ὁ μέντοι ἅγιος παντὶ τῷ
 χρόνῳ τῆς ζωῆς ἑαυτοῦ παραμετρομένην ἐπιδεί-
 κνυσθαι λέγει τὴν ἐξομολόγησιν. Ἐν ταῖς ἡμέραις
 γάρ μου, φησί, πάσαις ἐπικαλέσομαι. Εἴτα ἵνα μὴ Ε
 οἰηθῇς ὅτι ἐνευημερῶν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ πάντων
 αὐτῷ τῶν πραγμάτων κατὰ ῥοὴν προϊόντων, ἐπε-
 καλεῖτο τὸν Θεόν, διηγεῖται τὸ μέγεθος τῶν περι-
 στάσεων, ἐν αἷς ὧν οὐκ ἐπελάθετο τοῦ ὀνόματος
 τοῦ Θεοῦ. Περιέσχον γάρ με, φησὶν, ὠδίνες θανά-
 του, κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με. Κυρίως μὲν αἱ ὠδί-
 νες ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς κυήσεις ὀδυνῶν εἰσι τετα-
 γμέναι, ὅταν πρὸς ὄγκον ἢ γαστῆρ διεγειρομένη,
 ὥθῃ τὸ ἔμβρυον πρὸς τὸ ἔξω· εἴτα θλιβόμενα
 τὰ γεννητικὰ μέρη, καὶ περιτεινόμενα τῷ κυήματι
 σπασμοῖς καὶ συνολκαῖς τῶν ἰνῶν, ὀξυτάτας ²⁰¹
 ἀλγηδόνας καὶ δριμείας ὀδύνας ἐμποιεῖ ταῖς τι- ^Α
 χτούσαις. Μετήνεγκε δὲ τὰς ὠδίνας καὶ ἐπὶ τοῦ θα-
 νάτου, τὰς περιισταμένας τὸ ζῶον ἐν τῷ μερισμῷ
 τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Οὐδὲν οὖν φησι μέ-
 τριον πεπονθέναι, ἀλλὰ μέχρι καὶ αὐτῶν πεπειρᾶ-
 σθαι τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου, καὶ εἰς κίνδυνον τῆς
 καταβάσεως τοῦ ἄδου ἀφίχθαι. Ἄρ' οὖν καὶ μόνα
 ταῦτα πέπονθεν ἐφ' οἷς σεμνύνεται, ἢ ταῦτα μὲν
 πολλάκις καὶ ἀκούσια; Οὐδὲν δὲ τῶν ἡναγκασμέ-
 νων ἐπαινετόν. Ἀλλὰ βλέπε τὸ μεγαλοφυὲς τοῦ
 ἀθλητοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ Περιέσχόν με ὠδίνες θανά-

- σου, καὶ κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με, τοσοῦτον ἀπέ-
 B σχον τοῖς πειρασμοῖς τούτοις ὑποπεσεῖν, ὅτι καὶ πολ-
 λῶ τούτων πλείοσι κατὰ τὸ ἐκούσιον πειρασμοῖς
 ἑμαυτὸν προεθέμην. Θλίψιν καὶ ὀδύνην ὥσπερ
 ἔκων ἑμαυτῷ ἐπεξεῦρον, οὐκ ἀκουσίως ὑπ' αὐτῶν
 κατελήφθην. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατόπιν Κίνδυνοι
 ἄδου εὐροσάν με· ἐνταῦθα δὲ Θλίψιν καὶ ὀδύνην
 εὔρον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ ἀνενδότως ἔχων εὐρέθην
 πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζοντος ἐπαχθέντα, ἵνα
 δείξω τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης,
 προσέθηκα ^b θλίψιν ἐπὶ τῇ θλίψει, καὶ ὀδύνην ἐπὶ
 τῇ ὀδύνῃ· οὐ τῇ ἑμαυτοῦ δυνάμει τῶν ἀλγεινῶν
 C κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διότι τὸ ὄνομα Κυρίου
 ἐπεκαλεσάμην. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ τοῦ ἀποστό-
 λου λέγοντος, Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ
 τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. Νικᾷ μὲν γὰρ ὁ μὴ ἐνδι-
 δοὺς τοῖς πρὸς ἀνάγκην ἐπαγομένοις· ὑπερνικᾷ δὲ
 ὁ καὶ αὐθαιρέτως ὀδύνας εἰς ἐπίδειξιν τῆς ὑπομονῆς
 ἐπισπώμενος. Ὁ γενόμενος ἐν ἁμαρτίᾳ τινὶ τῇ πρὸς
 θάνατον, λεγέτω, Περιέσχον με ὠδίνες θανάτου.
 Πᾶς γὰρ, φησὶν, ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ
 διαβόλου γεγέννηται. Ὅτε οὖν ἤμην, φησὶν, ἐρ-
 γάτης τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκυφορούμην ὑπὸ τοῦ
 D θανάτου, τότε καὶ εὐρέθην ὑπὸ τῶν τοῦ ἄδου κιν-
 δύνων. Πῶς οὖν ἐξιασάμην ἑμαυτόν; Ἐπειδὴ θλί-
 ψιν καὶ ὀδύνην εὔρον τὴν διὰ τῆς μετανοίας. Ἀνα-
 λογοῦσαν γὰρ τῷ μεγέθει τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐκ τῆς
 μετανοίας κάκωσιν ἑμαυτῷ ἐπενόησα, καὶ οὕτως
 ἐτόλμησα τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσασθαι. Τίνα δὲ
 ἦν ἃ εἶπον; Ὡ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου. Κα-

τέχομαι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ, σὺ δὲ τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ λύτρον, καὶ ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου.

Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος. Πανταχοῦ συνάπτει ἡ Γραφή τοῖς οἰκτιρμοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι οὔτε ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Ἀλλὰ καὶ ἐλεῶν, κεκριμένως τοῖς ἀξίοις ἐπιμετρεῖ τοὺς οἰκτιρμούς· καὶ κρίνων, ἐστοχασμένως τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐπάγει τὴν κρίσιν, φιланθρωπία μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ Ἰσοῦ ἀντιμετρήσει ἀμυνόμενος ἡμᾶς. Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ. Ἐλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶς διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλούτου πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν μεταπεσόντα, ²⁰² τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ^Α ἐσχάτην ἀσθενείαν καταβληθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ σώματος ἀγαλλόμενον, καὶ ὑπὸ τῶν αἰσχίστων παθῶν διαφθαρέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἡμέν ποτε ἐνδοχοὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς, ἐγενόμεθα δὲ ἄδοχοι καὶ ταπεινοὶ διὰ τὴν ἔκπτωσιν, Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, ὁρῶν ἡμᾶς οἷοι ἀνθρώπων γεγόναμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνεκαλεῖτο τῇ τοῦ ἐλέου φωνῇ, λέγων· Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; Οὐ γὰρ διδαχθῆναι ἐζήτει ὁ πάντα εἰδὼς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐβούλετο οἷος ἀνθρώπου οἷου γέγονε. Ποῦ ^Β εἶ; ἀντὶ τοῦ, εἰς οἷον πτώμα κατελήλυθας ἀπὸ τηλικούτου ὕψους;

Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος· ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με. Εἶτε κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, οὐκ ἂν συνέστη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μὴ τῶν κομιδῇ νηπίων

- καὶ ἔτι βρεφῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου φυλασσομένων. Πῶς γὰρ ἢ τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κυοφορούμενα ἠδύνατο τρέφεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἐν οὕτω στενοῖς χωρίοις, καὶ μηδεμίαν ἔχουσιν ἀναστροφὴν, ἀλλ' ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ἐνύγροις τὴν ζωὴν ἔχοντα, καὶ οὔτε
- C ἀναπνεῖν δυνάμενα, οὔτε ζῆν τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἀλλὰ δίκην ἰχθύων τοῖς ὑγροῖς ἐμφερόμενα, εἰ μὴ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ φυλακῇ διεκρατεῖτο; Πῶς δ' ἂν εἰς τὸν ἀήθη τοῦτον ἐκπεσόντα τόπον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ θερμότητος τῷ ἀέρι περιψυχόμενα κἂν πρὸς τὸ βραχὺ διήρχεσεν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ διεσώζετο; Φυλάσσω οὖν τὰ νήπια ὁ Κύριος· ἔταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με. Ἡ καὶ οὕτω νοήσεις τὸν λόγον. Ὅτι ἐπειδὴ ἐστράφην, καὶ ἐγενόμην ὡς τὸ νήπιον, καὶ ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, καὶ διὰ τῆς ἀκακίας ἐμαυτὸν εἰς τὴν
- D τῶν παιδίων ταπείνωσιν κατήγαγον· Ὁ φυλάσσω τὰ νήπια Κύριος, ἐπειδὴ ἔταπεινώθην, ἔσωσέ με.
- Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. Ἐαυτῷ προσάγει τοὺς παρὰ κλητικὸς λόγους ὁ καλὸς ἀγωνιστής, παραπλησίως τῷ Παύλῳ λέγων· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. Ταῦτα λέγει καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὁ προφήτης· ἐπειδὴ ἱκανῶς τοῦ βίου τούτου τὸν δολιχὸν ἐξεπλή-
- E ρωσας, Ἐπίστρεψον λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. Πρόκειται γὰρ ἀνάπαυσις αἰωνία τοῖς νομίμως τὸν ἐνταῦθα διαθλήσασι βίον, οὐ κατὰ ὀφείλημα τῶν ἔργων¹ ἀποδι-

δομένη, ἀλλὰ κατὰ χάριν τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικόσι παρεχομένη. Ἔϊτα, πρὶν τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ διηγῆσασθαι, τὴν ἀποφυγὴν τῶν τοῦ κόσμου ὀχληρῶν διηγούμενος, ἐπὶ τούτοις εὐχαριστεῖ τῷ ἐλευθερωτῇ τῶν ψυχῶν, τῷ τῆς ποικίλης αὐτὸν καὶ ἀπαραιτήτου δουλείας τῶν παθημάτων ἐξαιρουμένῳ. Τίνα δέ ἐστι ταῦτα; Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. Συγκρίσει τῶν ὧδε τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν διαγράφει. Ἐνταῦθα γάρ με, φησί, περιέσχον ὥδινες θανάτου· ἐκεῖ δὲ ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου. Ἐνταῦθα οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἐκ τῆς θλίψεως προχέουσι δάκρυον· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι δάκρυον ἐπισκοτοῦν ταῖς κόραις τῶν εὐφραινομένων τῇ θεωρίᾳ τοῦ καλλοῦς τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ἀφείλε γὰρ ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου. Ἐνταῦθα πολὺς ὁ κίνδυνος τοῦ ὀλισθήματος· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Ἐκεῖ δὲ, πάγιοι αἱ βάσεις· ἀπερίτρεπτος ἡ ζωὴ. Οὐκέτι κίνδυνος πρὸς ἁμαρτίαν ὑπενεχθῆναι. Οὔτε γὰρ σαρκὸς ἐπανάσταςις, οὔτε γυναικὸς συνεργία πρὸς ἁμαρτίαν. Διότι οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐν τῇ ἀναστάσει, ἀλλὰ μία τίς ἐστιν ζωὴ καὶ μονότροπος, εὐαρεστούντων τῷ ἑαυτῶν Δεσπότη τῶν κατοικούντων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων. Ὁ κόσμος οὗτος αὐτός τέ ἐστι θνητὸς, καὶ χωρίον ἀποθνησκόντων. Ἐπειδὴ γὰρ σύνθετός ἐστι τῶν ὀρωμένων ἢ σύστασις, τὸ δὲ σύνθετον ἅπαν διαλύεσθαι πέφυκεν, οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ὄντες, μέρη ὄντες τοῦ κόσμου, ἀναγκαίως τῆς τοῦ

- παντὸς φύσεως ἀπολαύομεν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν θανάτῳ τὴν ψυχὴν διαζευχθῆναι τοῦ σώματος, ἀπο-
 C θνήσκομεν πολλάκις οἱ ἄνθρωποι. Καὶ μὴ παρά-
 δοξον φανῇ σοι τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ σκόπει τοῦ
 πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Ἐν τρισὶ γὰρ ἐβδομάσιν
 ἐτῶν τρεῖς ὑφίστασθαι πέφυκεν ἀλλοιωσεις καὶ με-
 ταβολὰς ἡλικιῶν καὶ βίων ὁ ἄνθρωπος, καὶ καθ'
 ἐκάστην ἐβδομάδα, ἴδιος ὅρος περιγράφων τὰ πα-
 ρελθόντα, καὶ ἐναργῆ παρέχων τὴν μεταποίησιν.
 Τοῦ παιδίου ἡ ἡλικία ἐν τῇ τῶν ὀδόντων ἀποβολῇ
 κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα περιορίζεται. Τοῦ παι-
 δὸς λοιπὸν τοῦ πρὸς τὰς μαθήσεις ἐπιτηδεύου ἡ προ-
 θεσμία ἐστὶ μέχρι τῆς ἐφηβείας. Ὁ ἐφηβος μέχρι
 D πρώτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους συμπληρωθεὶς, ὅταν
 ἰούλοις ἄρξῃται κατασκιάζειν τὰς παρειάς, ἀφανί-
 ζεται λεληθότως, πρὸς τὸν ἄνδρα ἤδη τοῦ νεανίσκου
 μεθισταμένου. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς ἄνδρα ἀποθέμενον
 μὲν τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθ' ἡλικίαν αὐξήσεως, βεβη-
 κότα δὲ ἤδη τοῖς λογισμοῖς, καὶ μηδὲν ἔχνος τῆς
 νεότητος φέροντα, οὐχὶ τεθηκέναι ἐν αὐτῷ λογίσῃ
 τὰ παρελθόντα; Πάλιν ὁ πρεσβύτης πρὸς ἕτερον
 σχῆμα καὶ ψυχῆς διάθεσιν μεθαρμοσθεὶς, ἕτερός
 ἐστι προδήλως παρὰ τοὺς προτέρους. Ὡστε καὶ ἡ
 ζωὴ τῶν ἀνθρώπων διὰ πολλῶν θανάτων συμπλη-
 ροῦσθαι πέφυκεν, οὐ μόνον ἐν τῇ κατὰ τὰς μεθη-
 E λικιώσεις μεταβολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἁμαρ-
 τίαν πτώμασι τῶν ψυχῶν. Ὅπου δὲ οὐκ ἔστιν ἀλ-
 λοιώσεις οὔτε σώματος οὔτε ψυχῆς (οὐδὲ γὰρ ἐστὶ
 λογισμοῦ παρατροπὴ, οὐδὲ μετάθεσις γνώμης, οὐ-
 δεμιᾶς περιστάσεως τὸ εὐσταθὲς καὶ ἀτάραχον τῶν

λογισμῶν ἀφαιρουμένης), χώρα ἐστὶν ἐκείνη τῷ ὄντι ζώντων, ὁμοίων ὄντων ἀεὶ αὐτῶν ἑαυτοῖς. Ἐν ἧ μάλιστα εὐαρεστήσειν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων ὁ προφήτης κατεπαγγέλλεται, ὡς ὑπ' οὐδενὸς μέλλων τῶν ἔξωθεν διακόπτεσθαι, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθινῆς καὶ δημοτίμου τοῖς ἀγγέλοις δουλείας. Φιλοτι- 204 μούμεθα, φησὶν, εἴτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ^Α εἴτε ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. Ζώντων ἐκείνη χώρα, ἐν ἧ οὐκ ἐνὶ νύξ, οὐκ ἐνὶ ὕπνος τὸ τοῦ θανάτου μίμημα· ἐν ἧ οὐκ ἐνὶ βρῶσις, οὐκ ἐνὶ πόσις, τὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ὑπερείσματα, οὐκ ἐνὶ νόσος, οὐκ ἐνὶ ἀλγήματα, οὐκ ἱατρεία, οὐ δικαστήρια, οὐκ ἐμπορίαι, οὐ τέχναι, οὐ χρήματα, τῶν κακῶν ἡ ἀρχή, ἡ τῶν πολέμων ^Β ὑπόθεσις, ἡ ῥίζα τῆς ἐχθρας, ἀλλὰ χώρα ζώντων, οὐκ ἀποθνησκόντων διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ζώντων τὴν ἀληθῆ ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

— ... —